
8
3 D
2

ANTILVTHERVS IVDOCI CLICHTOVEI NEOPORTVENSIS, DOCTORIS THEOLOGI, TRES LIBROS COMPLECTENS.

¶ Primus, contra effrenem viuendi licentiam, quam falsò libertatem Christianam ac euangelicam nominat Lutherus: ostendit ecclesiam sanctã & eius præsides, constituendarum sanctionum (quæ obligent populum Christianum: & transgressores, peccati mortalis reos esse definiant) potestatem habere.

¶ Secundus, contra abrogationem missæ, quam inducere molitur Lutherus: demonstrat distinctos officiorum gradus ac ordines esse in ecclesia, non omnes itidem Christianos esse sacerdotes, & sanctissimum eucharistiæ sacramẽtum quod in missa consecratur: esse verum sacrificium.

¶ Tertius, contra eneruationem votorum monasticorum, quam inuehere cõtendit Lutherus: declarat religiosorum vota, etiam perpetua atq; pro toto vitæ curriculo recte fieri, idq; viuendi in monastica disciplina institutum: summopere esse commendandum, & approbandum.

PARISIIS.
Ex officina Simonis Colinæi.
1 5 2 4

Cum priuilegio.

Extraict des registres de parlement.

Ur la requeste baillee a la court par Simon de Colines/libraire iure en luniversite de Paris/par laquelle il requeroit quil luy fust permis imprimer & exposer en vente trois livres particuliers/nouvellement cõposez par maistre Josse Clichtove/docteur en theologie: contre aucuns des escriptz et erreurs de Luther & secte des Lutheriens/pour soustenir saine doctrine avec les constitutions & cerimonies de leglise. Et que defẽses fussent faictes a tous/ne imprimer lesdictz livres iusques a deux ans apres ladicte impression paracheuee: affin quil se puisse rembourser des fraiz ql luy cõviendra faire pour imprimer lesdictz livres. Veu par la court lesdictes requeste et livres/ensemble lacte contenant la declaration faicte par la faculte de theologie de ladicte Universite: que lesdictz livres sont utiles/ et pouoyent estre imprimez et exposez en vente. Et tout considere/la court a permis et permect audict de Colines/de imprimer et exposer en vẽte lesdictz trois livres a pris raisonnable. Et fait defenses a tous imprimeurs/libraires et autres/ne imprimer lesdictz livres ne en exposer en vente/autres que ceulx qui serõt imprimez par ledict de Colines/ iusques a deux ans prochainemẽt venans sur peine de confiscation desdictz livres imprimez & exposez en vente contre ces presentes defenses/et damende arbitraire. Faict en parlemẽt le troisiesme iour de Juing. Lan mil cinq cens vingt quatre. Ainsi signe

De Veignolles.

SPLENDIDISSIMO VIRO, PARISIENSISQVE SENATVS GRAVISSIMO PRAESIDI, CAROLO GVILLIARDO: Iudocus Clichtoueus Neoportuensis, theologiæ professor, licet indignus, felicitatem ac salutem æternam exoptat.

APOSTOLORVM PRINCEPS PETRVS in secũda sua canonica epistola futuros esse peruersorum dogmatũ authores, fidelibus CHRISTI cultoribus, æquissime Præses, denunciauit his verbis. In vobis erũt magistri mendaces: qui introducent sectas perditionis. Et multi sequentur eorum luxurias: per quos via veritatis blasphemabitur. Quod sane spiritus sancti afflatu prolatum vaticinium: tum à principio nascentis ecclesiæ in Ebione, Cherinto, Marchione, & cæteris illius seculi hæresiarchis, est completum. tum etiam per totum deinceps eiusdem ecclesiæ hic adhuc in acie consistentis decursum, ad nostra vsq; tempora: multifariam dinoscitur & in diuersis hæreseos satoribus esse comprobatum. tum maxime hac nostra tempestate: in Martino Luthero atq; affectatoribus eius, conspicitur locum & veritatem habere. ¶ Siquidẽ (vt cæteras ipsius insanias, improbásq; assertiones: ab alijs scriptoribus abunde cõfutatas, prætermittã) ipse Lutherus, tribus supra modum pestilentibus libris suis: triplicem ecclesiæ statũ (quem professus fuerat) molitur euertere, ac penitus confundere. Primo Christianismũ: ab eodem in baptismo susceptum. cum in opusculo suo, de libertate Christiana mendaciter inscripto, astruere nititur, ipsos ecclesiæ catholicæ moderatores nullam habere potestatem condendi aliquas constitutiones: quæ populum Christianum obligent sub propriæ salutis iactura, ad earum obseruationem, neminẽmq; obstringi ad quippiam agendum: nisi quod aperte in euangelio fuerit expressum. Secundo idem demoliri studet ac exterminare statum sacerdotalem: quem tamen sacris initiatus susceperat. cũ in libro, de abroganda missa priuata, titulum præferente: contendit inter cætera, Christianos omnes cuiuscuis sexus & ætatis, esse sacerdotes. & sacratissimũ CHRISTI corpus ac sanguinẽ, in missæ officio oblatũ, nequaq̃ esse sacrificium. Tertio monasticæ vitæ professionem (quam tamen, vt scribit, ante subierat) idem conuellere laborat ac subuertere: cum in libro suo de votis monasticis denominato, totus debacchatur in regularem religiosorum obseruationẽ, votorum perpetuã stabilitatem damnat: illudq; viuendi institutũ cum suis authoribus, acerbissimis insectatur conuicijs. Nonne igitur merito videtur ipse Lutherus, numero magistrorum illorum mendacium ascribendus: de quibus in spiritu præ-

2.Petri.2

nunciat beatus Petrus, ꝙ introducturi sunt sectas perditionis? Nec minus id completũ (proh dolor) videmus: ꝙ multi inebriati vino fornicationis eius, qua sanctam deseruit ecclesiam: secuti sunt perditissima eius dogmata ac insanam libidinem, ꝑq; per eos assectas: via veritatis mul-
Iudicũ.15 tifariã est blasphemata. Sic enim vulpium caudis alligatæ faces, opera Samsonis: ambusserũt innoxias Allophilorum segetes. & hæreticorum
2.Timo.2 sermo, teste deiloquo Paulo, serpit vt cancer: syncæra corripiẽs. ¶ Cæterum huic triplici cladi, Christianæ reipublicæ maiorem in modũ exitiali, aliquãtulum remediũ me allaturum sum arbitratus: si tribus identidẽ machinis oppositis, hæc triplicia satanæ castra pro facultate mea adoriar, oppugnẽ, & subuertere annitar. Quarũ prima, perniciosam illã libertatem impetat: quã subdole ac vafro ingenio Christianã & euangelicam appellat. Secunda, sacerdotij in omnes cõmunicationẽ impugnet: & vnicum illud ac verum euangelicæ legis astruat sacrificiũ. Deniq; tertia, solutionẽ votorum monasticorũ relaxationẽmq; diruat: eaq; in totũ vitæ tempus fieri posse, perpetuoq; obligatoria comprobet. Et id quidẽ adiutore deo, tribus huius operis in Lutherũ elaborati libris, aggredi conabimur: qui prædictos tres eius libros excutiãt, ac confutẽt. ¶ Porrò contendent forsitan nonnulli, hanc operam à me nequaquam suscipi nunc debuisse: qua in Lutherum hanc triplicem ingruam aciem literariam. quòd iam pridẽ literis apostolicis piæ memoriæ Leonis decimi, superioribus annis summi pontificis: damnati sint libri Lutherani, & in lectionis vsum assumi prohibiti. Accessit illi & rectissima facultatis, sacræ theologiæ, Parisiẽsis (cuius & ipse, licet immeritus, sum alumnus) determinatio, exactissimaq; cẽsura: eosdem libros publico incendio dignos definiens, ob multiplices & intolerabiles in eis contẽtos errores. Demum & id, non modicum eidem rei pondus adijcit: ꝙ iam dudum grauissimo curiæ Parisiensis senatusċõsulto, ac publico regię maiestatis edicto, inhibita est vniuersis quorũuis librorum Lutheri lectio & vsus: quinimmo omnes vindicibus flammis absumi sub seuerissima intermi-natione sunt iussi. In hac autem quantulacunq; elucubratione, sopitas videbor excitare fauillas: ereptosq; ignibus libros eius, iterum proferre palàm. cum rursum verba ac sententias eiusdem reuocabo in omnium conspectum: cunctorũmq; oculis obijciam damnatas ipsius assertiones. quibus fortasse infirmi lectores trahi poterunt denuò in errorem: perperámque agendi occasionem arripere. ¶ Verum hæc obiectantibus: ita paucis satisfacere tentabimus, id primum afferentes: decreto illo apostolico, cœtúsq; theologici sententia, necnon mandato senatorio, regióque præconio, interdictam esse lectionem librorum Lutheranorum, sententiarúmq; in eis contentarũ adductionem: quæ fiat ad assertoriam illorũ approbationẽ. non autẽ eam: quæ fieri possit ad improbatoriã eorũdem conuulsionẽ. Neq; enim præcludenda cuiq̃ est via confutandæ falsita-

hæreticæ, aut astruendæ veritatis: quam elucidantibus, vita æterna re- Eccl.24
promittitur. Qui autem possent hæreticorum dicta confutari, & opposita illis comprobari veritas: nisi illa afferantur in medium, palámque producantur? Nihilo certe magis: q̃ condemnari queat iuste, reus furti aut parricidij: nisi crimen eius proferatur in iudicium, & testibus fide dignis conuincatur. Sane in sacrosanctæ synodi Constantiensis sessione octaua condemnati fuere libri pestiferi, Ioannis Viclefi: vltricibúsq; flammis addicti. cum seuera prohibitione, ne quis postea illius opera legeret: aut ex eis depromptas sentētias in authoritatem assumeret. Nihilo secius venerandus pater, eruditionéq; clarissimus, Thomas Vvalden, Carmelitani ordinis in Anglia tum prouincialis: in duobus illis luculentis operibus, contra Viclefum & eius asseclas accuratissime cōpositis, & nuperrime apud Lutetiam Parisiorū in lucem æditis: vno de sacramentis inscripto, & altero de sacramentalibus: dicta ipsius Viclefi, ex libris eius desumpta, in cuiusq; ferme capitis initio affert in medium. quæ postea sanctorum patrum copiosis authoritatibus, validissimisq; rationibus acerrime contundit ac reuellit. Neq; mediocrē ea in re meritus est laudem: tantum abest vt reprehensioni fuerit obnoxius. Siquidem prius eiusdem opus, de sacramentis nuncupatum: à Martino quinto tum summo pontifice, post diligentem recognitionem, cum eximia commendatione est merito approbatum. Posterius vero, quod de sacramentalibus inscribitur, eiusdem summi pontificis hortatu compositum: sacræ facultati theologiæ in Parisiorū academia visum est apprime dignum, quod ab omnibus palàm lectitetur. Cur igitur non licebit nobis & nunc in simili causa adducere sentētias Lutheranas & verba: vt postea fidelius atq; audentius improbentur? Neq; eo in negocio præstatur cuiq̃ occasio offendiculi: quandoquidem adducta eiusmodi verba Lutherana cum subiūcta protinus improbatione, nequaq̃ inquinant lectorem: sed prodita eorum falsitate, potius cautiorem reddunt, ne illorum inficiatur veneno, aut laqueis capiatur. Perinde atq; medicus natiuæ virtutis herbarum gnarus, si oblatam herbam (vt cicutam) dicat esse noxiam & virulentā: eo ipso verbo non inducit alios in illius herbæ vsum, quin potius nequis ea vtatur, absterret omnes & reuocat. Atq; vtinam nullorum amplius animis insiderēt Lutherana dogmata: neminiq; mortalium essent cordi. Certe si ita se res haberet: leuaremur hoc onere subeundi præsentem (cui accingimur) laborem. At vero quoniam formidandum est, nonnullos adhuc superesse: qui necdū penitissimis animi recessibus intimisq; penetralibus excusserūt omnino pestilentem illam doctrinā: sed tacito pectore eandem adhuc amplectūtur, exosculātur & approbant, non satis persuasi, eam esse peruersam: ad eruendam hanc venenosam, imis terræ radicibus abstrusam radicem, cuius herba prominens solo, acuta falce publici edicti est succisa: tridentem

Thomas Vvalden.

hunc,& sarculum trifurcum atque ligonem literarium apparamus.nihil declinantes à recta antiquorum patrum semita: qui damnatorum ab ecclesia hæreticorum(vt Manichæi, Arrij, Vigilantij, Eluidij, & reliquorum)sententias, atq; ex libris eorum condemnatis acceptas rationes, suis passim inseruerunt operibus confutatorijs: vt eas præsidio inuictæ veritatis fidentius eliderent. ¶Hoc autem nostrum quantulumcunq; studium, amplissimæ tuæ dignitati dedicandum censuimus:clarissime Præses. tum ob inconcussam animi tui in consectandis priscorum patrum vestigijs soliditatem:qua, noua dogmata ab illorum recto tramite exorbitãtia, ceu virus letiferum semper exhorruisti: non immemor prouerbij illius, apud Sapientem conscripti. Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Vbi sepem, glossa interlinearis interpretatur instituta ecclesiæ. quæ si quis dissipauerit, atq; insolenter abiecerit: eum à diabolo, serpente antiquo & tortuoso mordicus apprehendendũ perhibet. Tum etiã ob indefessam ad extirpandos Lutheranos cũ libris errores operã: in suprema Parisiani senatus curia haud segniter abs te præstitam, vt intemerata fidei syncæritas & illabefacta semper obseruetur. Obnixeq; petimus, vt grauissimi tui nominis authoramẽto comprobes etiam apud omnes illorum demolitionem:à nobis hic elaboratam, fulcimentóq; sacrarum literarum ac sanctorum patrum, & rationibus non paucis vtcunq; subnixam. Quam vbi syncæra animi tui integritas acerrimo suo iudicio probauerit: speramus eandem & ab alijs facile probatum iri, & legentibus non modicum fructum allaturam. Vale, præsidium & dulce decus meum. Ex Parisijs:anno ab incarnatione dominica vicesimoquarto, supra millesimum & quingentesimum.

Eccls.10

IVDOCI CLICHTOVEI NEOPORTVENSIS, DOCTORIS THEOLOGI, ANTILVtherus: tres libros continens. Quorum primus libertatem Christianam, quam astruit Lutherus: euertit. ecclesiasticásq; leges recte constitutas esse: & cuiq; obseruandas, edocet.

¶Quid Christianæ libertatis nomine, itidem & ecclesiasticæ: designatur apud Lutherum, & affectatores eius. Cap. I.

IN HOC OPERE, TRIPLICEM impietatis Lutheranæ assertionem adiutore deo oppugnaturi, tanq̃ munitionẽ trifidam, contra sanctã dei ecclesiam (vt præfati sumus) erectam: primum libertatis, non Christianæ (quemadmodum appellat Lutherus) sed penitus antichristianæ, funestam arcem adoriamur oportet: ꝙ ex ea, tela venenata iaculetur hostis improbus in quoduis hominum genus, & quãlibet vitæ conditionem professos: vtpote in laicos, in sacerdotes, & in religiosos. cum pestiferis suis suasionibus inducere cunctos molitur in hanc sententiam: vt tanq̃ pullos onagri, se liberos natos putent, nullisq; regulis ecclesiasticis subiectos. non satis memor verborum beati Petri apostoli, admonentis salubriter in deum credẽtes: ꝙ viuant quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ, libertatem: sed sicut serui dei. quandoquidẽ Lutherana libertas (vti sequens ostẽdet sermo) magnũ est malitiæ velamen & adumbratio: sub pietatis prætextu in omnem prorũpens scelerate agendi audaciam. Quod vt paulò dilucidius euadat: quid nomine libertatis suæ Christianæ insinuare velit aduersarius noster, in ipsa pręsentis libri frõte ante omnia adaperiendum est. ¶Itaq; libertatem Christianam vocat Lutherus: laxiorem viuendi, sine constitutionũ ecclesiasticarũ obseruatione: licentiam. ꝙ eas dura seruitute populum Christianum premere causetur, & graui iugo indigne onerare: præter CHRISTI legislatoris nostri institutum. A quo quidem iugo vt nos eximat (vti ait) Lutherus: libertatem hanc, quæ descripta est, altisona tuba prædicat, amplectendámq; proponit. Similiter euãgelicam libertatem appellat: effrenatam vitæ conditionem, cum sola eorum obseruatione quæ sacrum euãgelium aperte continet: cæterorúmq; omniũ ab antiquis patribus institutorum repudiatione. ꝙ hæc omnia dictitet, euangelicã illam libertatẽ in seruitutem detrudere: & dulci iugo CHRISTI (ad quod super nos tollendum: dulciter ab eo inuitamur) prorsus aduersari. ¶Verum sub

Iob. xi. — I. Petri. 2 — Math. xi

nominibus istis speciosis, pulchrisq; vocabulis (libertate inquam Christiana,& euangelica) Lutherus tetrum occultat virus,letaleq; toxicum. vt eorum imagine ac pulchritudine capti:inuitentur ad iurandũ in verba ipsius,incautiq; inescentur hamo in capturam iacto,& hauriant exitiale venenum. Haud aliter q̃ qui rebellionem excitare moliuntur in bonum ac legitimum principem,aliósq; ad defectionem solicitare:se pro libertate populi,iniqua(vt aiunt)principis dominatione oppressi,decertare iactitant, suóq; molimine bonum reipublicæ curare. vt hac specie virtutis & vmbra(libertatis scilicet popularis,& boni publici)inducant aliorum animos in suas partes:& in suæ factionis consortium pelliciãt. Eodem plane astu Lutherus,capitalis, ecclesiæ & infensissimus hostis, seditiosam exuscitare parans discessionẽ totius populi Christiani à regula & obseruatione ecclesiastica, vt multos alliciat in suarum partium cõmunionem: suam improbitatẽ obuelat subdolus ac adumbrat nomine libertatis Christianæ necnon & euãgelicæ.vt audito libertatis(quod ab omnibus optari solet bonum: summopereq; expeti) nomine: confluant certatim omnes ad ipsius vexilla,& ascribãtur eiusdẽ militiæ. ¶ Nimirum persimilis Hieroboam regi Israël,hoc in opere videtur Lutherus. 3
qui vt sui regni populum auerteret à veri dei cultu,in templo Hierosolymitano secundũ diuinam sanctionẽ exhibendo : constituit duos vitulos aureos in regni sui finibus,vnũ in Bethel,& alterũ in Dan,ad quos adorãdos:prætermisso deo,cõflueret populus Israeliticus. Certe libertas Christiana Lutheri & euangelica, modo descripta: duo sunt idola, & vituli aurei,ab eodem ad decipiendũ orbem Christianum erecti.speciem quidem honesti in propatulo præferentes: sed intus teterrimã occultãtes animarum pestem. Quandoquidẽ libertas ipsius Christiana, quã tantopere prædicat:nihil reuera aliud est,q̃ durissima sub iugo peccati seruitus, ex inobediẽtia in deum & ecclesiã enascens. Eiusdẽ quoq; libertas euãgelica,vero nomine captiuitas Babylonica debet appellari. q; per eam abducãtur homines captiui in ciuitatẽ diabolicæ cõfusionis: carcerẽmq; peccati. ¶ Vsus idemtidem videtur eodẽ in negocio Luthe- 4
rus homo versutissimus,eodẽ vaframẽto:quod Mahumetes ille Arabs & pseudopropheta,ad seducendũ totum orbẽ iam olim excogitauerat. Ille siquidẽ,vt permultos haberet suæ legis(cuius se latorem à deo missum: impudẽtissime est ementitus)sectatores:carnalium voluptatũ illecebras (q; ad eas propensius aguntur omnes:feruntúrq; præcipites)permisit illis, vtputa vxorum multitudinẽ,arbitrariã earum repudiationẽ & repudiatarũ reconciliationẽ:& deniq; paradisum post huius vitæ incolatũ cum Cherinto,quæcunq; corporis voluptatẽ subministrant:affatim suggerentẽ. Haud dissimili ingenio,eodẽmq; satanico spiritu ac patre mẽdacij afflatus Lutherus: quæcunq; in ecclesiasticis constitutionibus grauia videntur ac dura, quæq; secundum carnem ambulantes ab-

3.Regũ.12

horrent: prorſus ſub titulo libertatis Chriſtianæ ſuſtollit. vtpote ieiuniorum obſeruantiam, abſtinentiam ab eſu carnium ſtatis determinatiſq; diebus, confeſſionem ſacramentalem ac ſatiſfactionem, dierum feſtorum celebrationem, cælibatum ſacerdotum, monaſticorum votorum ſtabilitatem, & cætera id genus. vt ita laxatis per indulgētiam habenis: q̄plurimos impellat in ſuæ factionis approbationē & ſentētiam, qui ſecum ab eccleſiæ ſignis deſciſcant.
5 ¶ Non itaq; perſuadeat ſibi quiſpiā, Lutherum ipſum, eſſe Danielem alterum: cuius dominus ſuſcitauerit ſpiritum ad totius eccleſiæ directionem, & rectam diuinarum ſcripturarum interpretationem. vt partium eius ſtudioſi de ipſo confingūt: & paſſim inuulgant. queādmodum quondam ſuſcitaſſe legitur dominus ſpiritum pueri iunioris, cui nomen Daniel: ad detegendam ſeniorū iudicū calūniam in Suſannā innoxiam, & ad ipſam à morte immerita liberandam. Daniel.13. Fuit nāq; hic Daniel antiquus, verus domini propheta, ſanctitate vitæ eximius, diuiniſq; reuelationibus mirifice illuſtratus: atq; à deo miſſus ad ſynagogæ Iudeorum in captiuitate detentorum conſolationem ac confortationem. Nouus autem iſte (vt ſui vocant) Daniel, videlicet Lutherus: omnino ex oppoſito pugnat cum priore. q̄ totis viribus enititur ſanctam dei eccleſiam ſubuertere: & leges omnes eccleſiaſticas, ſuſcitata graui cōiuratione, reſcindere.
6 ¶ Pro ſuorum igitur morū qualitate, nō Daniel nouus denominari debet Lutherus: ſed potius alter Hiſmaël. q̄ conſentanea eſt vitæ eius ac ſtudiorum conditio, iis quæ angelus domini denūciauit Agar matri Hiſmaëlis: cum necdū æditus eſſet in lucē. Hic (inquit) erit ferus homo. manus eius contra omnes, & Gene.16. manus omniū cōtra eum: & è regione vniuerſorū fratrū ſuorū figet tabernacula. Q uanta nēpe ſit Lutheri feritas atq; ferocitas: liquido patefacit grauiſſima perturbatio, quā per impia ſua dogmata ſuſcitauit in eccleſiā dei. Manus itidē eius: cōtra omnes eccleſiæ præſides, ſanctos patres, & ſcriptores eccleſiaſticos (quos arroganter aſpernatur) eſt erecta. & manus omnium, de eccleſiaſticis inſtitutis recte ſentientium: merito contra eum extenditur. Deniq; idem è regione vniuerſorū fratrū ſuorū Chriſtianorum fixit tabernacula hæreticæ prauitatis: cū ſuæ impietatis vexillū erexit in medio nationis Chriſtianæ, & peruerſitatis ſuæ caſtra palàm fixit: in quibus militet contra populū domini. Demū ſicut prior Hiſmaël perſecutus eſt Iſaac filium Abraæ, ex repromiſſione natū: ita Gala.4. & hic ſecundus Hiſmaël inſectatur inimiciter populum dei, ſecūdum ſpiritū atq; ex regeneratione prognatū. queādmodum res ipſa ſatis ſuperq; indicat: neq; apertiore indiget teſtimonio. Quocirca cauere ſibi debent omnes: ne in illi⁹ tabernaculis deliteāt, aut ſigna eiuſdē funeſta ſequātur.
7 ¶ Verūtamen hic noſter Hiſmaël: patrem Abraam non habet, cuius ſynceram fidem imitetur. longe alia ei eſt generatio: ſi morū illius qualitatem attendas. Nam vt proauos illius & atauos taceamus: auus

illi est Ioannes Viclefus. pater: Ioãnes Hus. & frater germanúsq; Hieronymus Pragensis. q̃ in exuscitãdis dogmatibus hæreticis: horũ triũ sit propemodum æmulus & assectator. Nempe sicut ex Viclefo, viperina propagine surrexit Ioãnes Hus: pestilentem illius doctrinã pene sopitam reuocans in auras. vt ex concilij Constantiensis octaua sessione & decimaquinta: necnon ex Martini quinti, summi pontificis decreto apostolico, vtriusq; horum condẽnatorio, liquido cõstat. ita ex Hussitana hæresi, primum Hieronymus Pragensis, in vicesimaprima eiusdem concilij sessione dãnatus prodijt: vt infausta soboles. & demũ nostra tempestate Martinus Lutherus, infelix fœtura, ex eodem processit Hussitanæ impietatis ouo, mores omnino paternos referens, eadémq; oris lineamenta. Sed hæc progenies est viperarũ: generatióq; praua & adultera. Viclefus, Hus, Lutherus: auus, pater, nepos: cuiq; fidelium summopere fugienda.

Ioannes Viclefus. Ioãnes hus. Hieronym⁹ Pragensis. Martinus Lutherus.

¶Nonnulla Lutheri dicta: quibus suam astruit libertatem Christianam, in hoc libro improbanda. Cap. II.

Erum ne gratis & citra rationem, hęc de Luthero modo adducta dixisse videamur: operæprecium est in præsentia afferre aliquas eius assertiones & verba, quę depromũt illam suam libertatem Christianam, quam tantopere extollit: vt ea demum à nobis commodius refutentur. nequis etiam fortasse nos insimulet calumniæ & falsæ in eum criminationis: q̃q; ascripserimus illi infandos errores, quos nunquam ipse asseuerauerit aut disseminauerit. ¶Itaq; in libro suo, de libertate Christiana inscripto, in primis sentit Lutherus, põtifices & primarios ecclesiæ pastores nullam habere authoritatem constituendi sanctiones ecclesiasticas: à populo Christiano obseruandas. illásq; prorsus abijci debere: tanq̃ leges tyrãnicas, humeris subditorum ❜ impositas. Eius verba sunt hæc. Fortiter resistendum est magistris tra❜ ditionum, & leges pontificum acriter vituperandæ: quibus in populũ ❜ dei grassantur, & laqueis suarum traditionũ eos captiuãt: immò impij ❜ illi tyranni suis legibus illum tenent captiuũ: qui tamen nihil iuris ha❜ bent condendi eas leges. hæc ille. ¶Insuper, illorũ quæ ecclesia suis cõstitutionibus fieri iubet, obseruationem: nihil ad iustitiam homini prodesse, astruit Lutherus, neq; illorum prætermissionem: inducere reatum ❜ peccati aut dispendiũ salutis. Et id quidem: hoc verborũ schemate. Cõ❜ stat nullã prorsus rerum externarum (quocũq; censeantur nomine) ali❜ quid habere momenti ad iustitiam aut libertatem Christianã: sicut nec ❜ ad iniustitiã aut seruitutem parandam. Nihil profuerit: si corpus sacris ❜ vestibus more sacrorũ ornetur, aut locis sacris versetur, aut officijs sa❜ cris occupetur, aut oret, ieiunet, abstineat certis cibis: & faciat quod❜ cũq; per corpus & in corpore fieri potest. Longe alia re opus erit ad iu-

ſtitiam & libertatē animæ.cum ea quæ dicta ſunt,geri poſſint à quouis impio: nec his ſtudijs alij q̃ hypocritæ euadant. Ediuerſo nihil oberit animæ:ſi corpus veſtiatur prophanis, edat, bibat communiter,nō oret voce,omittatq́; omnia quę ſuperius dicta fieri poterūt.hęc ille.¶Rurſum,idem ea quæ in euangelio continentur aperte: ſola eſſe Chriſtiano populo ad ſalutem neceſſaria ac ſufficientia ſubinſinuat.nihilq́; credēdum eſſe aut agendum à quopiam: quod in euangelio non exprimatur.Quā quidem ſententiā:his ſubindicat verbis.Vna re,eáq́; ſola opus eſt:ad vitam,iuſtitiam,& libertatem Chriſtianam.Ea eſt ſacroſanctum verbum dei:euangelium Chriſti.ſicut dicitur Ioannis vndecimo. Ego ſum reſurrectio & vita.Qui credit in me:etiam ſi mortuus fuerit,viuet. & omnis qui viuit & credit in me:nō morietur in æternū. Et Matthæi quarto.Non in ſolo pane viuit homo:ſed in omni verbo quod procedit de ore dei.Certū ergo habeamus & firmiter poſitū: animā poſſe omnibus rebus carere,excepto verbo dei,ſine quo nō eſt ſalus.hæc ibi.¶Inſuper aſtruit idem,nullam legem aut regulam eccleſiaſticā homini eſſe neceſſariam ad ſalutem:ſed per ſolam fidem Chriſtianū etiam ſine operibus eſſe liberum ab omni lege,atq́; conſtitutione per eccleſiam ordinata.Hanc autem quicquid lubet agendi licentiam,ſolutioremq́; viuendi conditionem,his inſinuat verbis.Cum opera neminē iuſtificent,& hominem oporteat eſſe iuſtum anteq̃ operetur bonum:manifeſtiſſimū eſt ſolam fidem eſſe, quæ ex mera dei miſericordia per Chriſtum in verbo eius perſonā digne & ſufficienter iuſtificet & ſaluet.& nullo opere,nulla lege:Chriſtiano homini opus eſſe ad ſalutem.cum per fidem liber ſit ab omni lege:& ex mera libertate omnia gratuito faciat,quæcūq́; facit. hæc ille.¶Præterea, ſummorū pontificum paſtorumq́; eccleſiaſticorū mandata,facienda permittit:non tanq̃ ad iuſtitiam aut ſalutem neceſſaria, ſed dúntaxat ad aliorum exemplum & rectam inſtitutionem. Ita enim ait.Quæ papa, epiſcopi, & paſtores mandant,liber Chriſtianus facit: non tanq̃ illa ad iuſtitiam aut ſalutem ſint neceſſaria, ſed ad aliorum exemplum. Et vocant illa præcepta eccleſiæ:cum ſint nihil minus. Et paulo poſt.Quodcunq́; (inquit) opus non fit ad caſtigandum corpus,vel ad proximi obſequium: non eſt bonum nec Chriſtianum. Et rurſum.Oratio,ieiunia,fundationes,fieri nō debēt,vt quis ſibi aliquid cōmodi temporalis aut æterni cōparet:ſed ad proximorum obſequiū. Hæc ille.In quibus verbis adiecit cōſulto,opus bonum fieri debere ad caſtigandum corpus:quoniā ſentit,opera bona corpus affligētia(vt ieiunia,diſciplinas,labores)eo tantū animi propoſito fieri debere: vt per ea corpus noſtrum caſtigetur.Vnde de huiuſmodi operibus loquens, homini neceſſarijs ad ſubdendam carnem ſpiritui:ait.Verum ea opera oportet nō ea fieri opinione:quo per ipſa,coram deo iuſtificetur quiſq̃. Hanc enim falſam opinionem,fides non feret:quæ ſola eſt iuſtitia corā

Ioan.11.

Matth.4.

» deo, sed solum ea opinione: vt corpus in seruitutem redigatur, & puri»
» ficetur à concupiscentijs suis malis, ita vt oculum non vertat: nisi ad cō»
» cupiscentias expurgandas. Hæc ibi. Sed q̄ aliena sint ista à veritate: se»
quens noster ostendet sermo. ¶ Rursum, abstinentiam à carnibus & ie»
iuniorū obseruationem admittit Lutherus fieri debere: ad euitandum scandalum infirmorum ac pusillorum. Illo autem excluso, & coram ijs qui contendunt illa fieri debere ex vi constitutionis ecclesiasticæ: expedire dicit, ꝙ infringantur ac soluātur. Quod hisce verbis adaperit. Co»
» ram pusillis & infirmis, propter scandalum expedit obseruare ieiunia,
» & abstinere à carnibus: ne detur impedimentum salutis eorum. Sed co»
» ram alijs qui volunt pertinaciter & rigide præcepta ecclesiæ seruari: ex»
Luce. 2. » pedit illa soluere & infringere. Et rursum. Beata virgo (inquit) secundū
» legem Moysi purificari voluit, non quia indigebat: sed ne alios scanda»
Actu. 16. » lizaret, aut legem videretur contenere. Et Paulus Timotheū circūcidit,
» nō quia opus illi erat circūcisione: sed ne quenq̄ offenderet. Sic & Chri»
Mat. 17. » stus soluit didrachma: ne scandalizaret alios. Ita & omnium aliorū ope»
» ra (ait) sunt libera: non ad iustitiam necessaria, sed tantum ad aliorū ex»
» emplum & obsequium facta. hæc ille. ¶ Postremo, ritus ac cerimonias, in officio ecclesiastico institutas ac obseruari solitas, tantū instrumenta dicit esse paruulorum & imperfectorum: quibus ad perfectiorem animi statum tanq̄ adminiculis subuehātur. Cum vero iam prouecti fuerint ad altiorem perfectionis gradum: ipsa rituum ecclesiasticorum genera, tanq̄ superuacua perhibet esse reijcienda, neq; amplius in vsum accom»
» modanda. Quod his innuit verbis. Cerimoniæ, in vita Christiana, alio
» loco non sunt habendę: q̄ apud fabros & artifices illa pręparamenta, ad
» ædificādum & operandum disposita: quæ peracto ædificio nō manent.
» ita imperfectis: cerimoniæ sunt in vsum ad tempus. cū autem euaserint
» perfecti: sunt reijciēdæ. hæc ibi. ¶ Sunt præterea eodem in libro alia nō» nulla, eiusdem omnino farinæ, placita Lutherana: nō minus absurda & impia, q̄ hæc ipsa quæ modo citata sunt. Sed visum est, hæc septē tantū» modo dicta, sparsim ex eo collecta opusculo: in præsentia proferre (qui» bus circa finem huius libri, à vicesimo quarto capite ad calcē vsq;: singu» latim adhibebitur responsio) vt ex illis explorata haberetur ipsius de Christiana libertate (quā prædicat) sententia: sequētibus in locis diffu» se conuellenda. ¶ Audistis itaq; ô candidi lectores bestiam ipsam: sua verba resonātem, non quidē vt illis fides habeatur, aut deferatur autho» ritas: sed vt liberiore fronte à nobis ipsa dehinc refellantur. Audistis & horrisonā Lutheri tubam, magno buccinātem clangore: & ad libertatis beneficiū, omnes alto classico passim vocātem. Et tanto quidem propo» sito bono ac pręmio, inescari possent facile multi, cateruatimq; ad hunc feralem tubæ Lutheranæ sonitū accurrere: nisi latentis sub melle veneni occultæq; fraudis essent ante admoniti. Cæterū quisquis suæ saluti recte

consultum voluerit: non præcipitet gressum, nec statim accurrat ad huiusce buccinæ crepitum. Intelligat ante ex ijs quæ dicturi sumus, propositæ libertatis conditionem: & tunc demũ veritatis iter amplectatur.

¶Præter ea quæ sacrum continet euangelium: tẽpore apostolorum fuisse plęraq; constituta, ad rectam totius ecclesiæ moderationem. Cap.III.

T autem solida basi nostrum nitatur ædificiũ, id ante omnia occurrit monstrãdum: ab ipsa ecclesia & pastoribus eius recte cõstitui posse leges & regulas in Christiana professione viuendi, haudquaq̃ in euangelico contextu aperte positas. ad quas obseruandas, omnes fidei sacris initiati obstringantur tam arcto vinculo: vt earum transgressores, peccati mortalis incurrãt reatum. Nempe in ipso nascentis ecclesiæ exordio, & cum adhuc in prima exurgeret, vt lactens, infantia: idipsum à sanctis apostolis (quãdo ecclesiasticæ fabricæ prima
1 iecerunt fundamenta) factitatum comperimus. ¶Non meminit siquidem euangelium neq; sancit manifeste: abrogandã esse circũcisionẽ, nec cærimonias Mosaicæ legis sustollendas. cũ de seipso cõtestetur CHRISTVS: q̃ nõ venerit soluere legẽ aut prophetas, sed adimplere. Attamẽ Matthęi.5.
beatus Paulus, euangelica tuba altum personãs: Galatis ex gentilitate ad CHRISTVM cõuersis scribit. Si circũcidimini: CHRISTVS vobis nihil proderit. Et nequis eũ id proprio sensu dixisse causetur: audiat ipsum in fronte illius epistolæ aperte contestantẽ, se non ab homine acc episse nec didicisse quod illis euangelizauerit vitæ institutum, sed per reuelationem IESV CHRISTI. In eadem quoq; epistola, & multis aliarum suarum epistolarum locis: plane denunciat, antiquæ legis ritus ac cærimonias, illucente iam veritate euangelica, abolendas esse. Quod etiam non suo arbitratu sed CHRISTI authoritate haud dubie fecit: de quo veraciter ait. An experimentum quæritis eius, qui in
2 me loquitur CHRISTVS? ¶Rursum in actis apostolicis cum agitaretur cõtrouersia: essentne cõuersis ex gẽtilitio ritu ad CHRISTVM imponenda veteris legis onera: decreuerunt conuocato super ea quæstione concilio apostoli, tale iugũ nequaq̃ imponi debere humeris fratrum in CHRISTO renatorum. sed præscribendam eis tantũ esse legem: vt abstinerent ab immolatis simulachrorum & sanguine, & suffocato & fornicatione. Et nemini dubium est: eam constitutionem à spiritu sancto sancitam, obstrinxisse singulos ad ipsam integre obseruãdam. At si totam percurreris paginam euangelicam: nequaq̃ offendes id præceptum in ipsa conscriptum esse, q̃ à suffocato & sanguine sit abstinendum. Quis igitur nõ videt, circa principium tenellæ adhuc ecclesiæ nõnulla à sanctis apostolis esse constituta: quæ manifeste nõ continet euã-
3 gelium? ¶Insuper, beatus Paulus in suis epistolis nonnullas exprimit

Gala.5. Gala.1. Gala.4. Philip.3. Collossen.2 2.corin.13. Actuũ.15.

sanctiones, ad dei cultum & ecclesiæ regimen spectantes: quas nō habet
1.corin.11. codex euangelicus. Vt viros nudo capite in ecclesia orare debere: mulie-
1.Timo.3. res autem velato. oportere episcopum esse vnius vxoris virū: cū cæteris
eius conditionibus, ad morum honestatem attinentibus. viduam non
1.Timo.5. minori ętate q̄ sexagenariam eligi debere, quæ facultatibus alatur eccle-
siæ. & cæteras id genus constitutiones: sparsim in suis epistolis occurrē-
tes. Quæ manifesto sunt argumento: in ipsius ecclesię exordio multa fu-
isse ordinata authoritate ac traditione apostolorum, euangelico cōtextu
minime comprehensa. ¶ Ad hæc. Conferendi baptismi formā CHRI- 4
STVS dominus noster in euangelio expressit: cum ascensurus in cælū
Matth.28. præcepit discipulis suis. Ite, docete omnes gentes: baptizātes eos in no-
mine patris, & filij, & spiritus sancti. Apostoli vero, à spiritu sancto id
edocti: circa primæuæ ecclesiæ tempora baptizarūt credentes in CHRI-
STVM, in nominæ IESV CHRISTI. & ita ad tempus baptizandos
esse fideles tradiderunt: vt nomen ipsum domini nostri augustissimum
& sacratissimū, quod Iudæis ac gētibus tum erat odiosum ac inuisum:
eo ipso redderetur celebrius & honoratius. quemadmodum ex octauo
capite actuū apostolorum, & decimo, similiter & decimonono, ac alijs
eiusdem libri locis: apertissime constat. Si igitur eam quæ in euangelio
expresse proposita est, baptizandi formam: in alium verborum tenorem
ad tempus permutare potuerunt apostoli, & id spiritu sancto suggeren-
te factitarunt: nonne potiore iure valuerunt & aliud quippiā agendum
constituere, quod in ipsius euangelij ambitu nō continetur, neq; contē-
tis in eo refragatur? Esto enim q̄ in sanctissimo CHRISTI nomine,
tres, summæ ac superdiuinæ trinitatis, personę quodam modo implicē-
Psal.44. tur ac insinuētur: vtpote pater vngēs, filius vnctus, & spiritus sanctus,
oleum lætitiæ quo vnctus est. altera tamen est baptizandi forma: in no-
mine patris, & filij, & spiritus sancti. & altera: in nomine IESV CHRI-
STI. Vt hinc dilucide constet, illum verborum tenorem ac cōtextum in
euangelio expressum: ex ordinatione apostolorū non sine spiritus san-
cti instinctu, in aliam verborū formam fuisse ad tempus permutatum.
¶ Præterea, peragrationem multarum regionum ad annunciandū dei 5
verbum, à beato Paulo factā, enarrans sanctus Lucas in actibus apo-
stolorum: refert inter cætera circa finem decimiquinti capitis, q̄ Paulus
Actuū.15. assumpto Sila comite, perambulabat Syriam & Ciliciam: confirmans
ecclesiam & præcipiens custodire præcepta apostolorum & seniorum.
Quæ autem dicenda sunt apostolorum ac seniorum præcepta: nisi tra-
ditiones apostolicæ, vltra ea quæ complectitur euangelium, ad ecclesiæ
gubernationem ordinatæ? Non enim quæ euangelica cōprehendit pa-
gina, domini mandata: ibidem à Paulo dicuntur præcepta apostolorū
ac seniorū, cum potius ea sint appellanda præcepta euangelica, aut do-
mini præcepta. Supra ea igitur quæ in euangelico codice continentur,

fuerūt peculiaria apostolorum decreta ac statuta, ab eis ordinata: quas traditiones apostolorum nominare solent, ad totius ecclesię moderationem plurimū facientia & ab omnibus obseruanda. Quod etiam manifeste cōuincitur per idipsum: quod paulo post subiūgit beatus Lucas circa principium decimisexti capitis eiusdem libri, loquens de sancto Paulo & comitibus eius. Cum autē (inquit) pertransirent ciuitates: tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab apostolis & senioribus qui erāt Hierosolymis. Huiusmodi autē dogmata: erāt instituta Actuū.16.
6 & regulę, traditione apostolorum ordinatæ. ¶ Cæterū hic insistet quispiam, & prædictis rationibus adimere robur attētabit: dicēs, cum præter euangelium ponūt nonnulli regulam legémq; viuendi aliam in primæua ecclesia nō fuisse: eos euangelium accipere pro tota librorū noui testamenti pagina. quæ cū sacra quatuor scribarum cælestium historia, euangeliorum nomine peculiariter appellata: complectatur & epistolas omnes apostolicas, & acta apostolorū, & sacrā apocalypsin. contendétq; hoc quærens effugiū, non fuisse apostolorum tempore regulam aliquā legémq; viuendi latam: quæ sacrorum illorum librorum ad nouæ legis integritatem pertinentium complexu non comprehendatur. ¶ Cui adhibenda est responsio. etsi tam diffusa euangelij ratio atq; significatio, quā proponit hoc vtens subterfugio: infrequens sit apud scriptores ecclesiasticos, raróq; in vsu versetur. q; potius euangelij nomē accōmodēt solum ad quatuor illa sanctorum euangelistarum volumina: secūdum protritum vulgatúmq; loquendi vsum. quoniam tamen nō oportet hominem esse morosum aut contentiosum ad ipsam vocabulorū acceptionem, esto, ita vt proponit obiectans, sumatur euangelium: vtputa pro toto noui testamenti codice, libros omnes nouæ legis complectente. adhuc tamen promptum est ostendere: in ipsius ecclesiæ exordio ab apostolis factas esse constitutiones, ad totius populi statum attinentes: quæ
7 in nullo librorum noui testamenti aperte continentur. ¶ Enimuero in ipso protinus initio ecclesiæ sancitum est: diem sabbatum Iudæorum, in diem dominicum Christianorum esse commutandum, qui hebdomadatim festus agatur. propter sacratissima dominicæ resurrectionis & aduentus spiritus sancti in CHRISTI discipulos, mysteria: eo die peracta. quandoquidem dilectus CHRISTO discipulus Ioannes apostolus & euangelista, eum nominat diem: cum in sacra sua apocalypsi dicit circa principium. Ego Ioannes frater vester, & particeps in tribulatione & regno & patientia, in IESV CHRISTO: fui in insula quæ appellatur Pathmos, propter verbum dei & testimonium IESV CHRISTI. fui in spiritu: in dominica die. Quo quidem postremo verbo aperte indicat: dominicum diem in ecclesia sancta tum fuisse institutum, singula quaq; hebdomada celebrandū, loco sabbati legis antiquæ. Nullus tamen librorū noui testamenti, continet id præceptum: diē dominicum Apoca.1.

octauo quoq; die esse à populo Christiano venerandũ, pro sabbato Iudæorum. ¶ At vero nomine diei dominicæ, in prædicto sancti Ioannis verbo eum intelligi diẽ, qui apud Christianos hebdomadatim pro sabbatismo Iudæorũ festus est: plane perhibet venerabilis pater Ricardus de sancto Victore, non ignobilis nec protritus inter sacros scriptores authoritate in suis super apocalypsin cõmentarijs eundem locum exponẽs. Fui in spiritu, id est spirituali visione: in dominica die. Solet rerũ qualitas (sicut testatur Gregorius) tempore denotari. vt Abraam vidit angelum in meridie: quia fide feruebat. Adam vidit eum in persona dei post meridiem: quia à calore dilectionis intimæ deciderat. Loth, perditionẽ Sodomæ, vespere: quia cito futura erat. Salomon accepit sapientiam nocte: quia in ea minime perseueraturus erat. In dominica die: ac si patentet dicat. Sicut persona, locus, causa, cõmendant veritatẽ sacræ dilectionis: sic & qualitas temporis. quia quanto dies sanctior: tanto diuinæ reuelationi conuenientior. & quanto tranquillior per exteriorum laborũ cessationem: tanto per requiem aptior ad internam cõtemplationem. In causa itaq; & tempore nobis innuitur: q; qui propter deum persecutionem didicerunt sustinere, & à seruilibus peccatorũ operibus feriari: ipsi cælestia secreta merentur agnoscere. Hæc Ricardus. Quis autem dies est in ipso dierum circulo cæteris sanctior, & tranquillus per exteriorũ laborum cessationem, & in quo feriãdum sit à seruilibus operibus: nisi dies ipse dominicus, temporariæ reuolutionis principium, sabbatismo Iudçorũ apud nouæ legis cultores succedens, & qui singula quaq; hebdomada solennis agitur? Perspicuum est igitur, tam ex nominis ipsius in litera expressi affinitate, q̃ ex qualitatibus atq; conditionibus à Ricardo assignatis ipsi diei, de quo sermo proponitur: nomine diei dominicæ in supradicto Ioannis verbo eum debere diem intelligi, qui hebdomadaria circulatione proxime sabbatum sequens, apud Christianos celebris habetur. ¶ Præterea. Planum est in vsu fuisse ex institutione apostolorum, apud populũ fidelem: statim ab ipso ecclesiæ primordio, sanctæ crucis signaculum. quod ad sui munitionem contra spirituales nequitias: fronti imprimere tum docebantur omnes atq; efformare. quod etiam in sacris benedictionibus & sacramẽtorum distributionibus adhibebatur ex ritu apostolico: ab ipsis sacrorum administratoribus. Et merito quidem. nam viuificum illud est signum: per quod nostram salutem operatus est CHRISTVS, ecclesiæ catholicæ fundator pariter & fundamentum. Et ergo efficacissimum est cõtra hostiles insultus munimentum: frequenterq; in vsum assumẽdum. vt quod Iudæis scandalum erat, & gentibus stultitia: credentibus in CHRISTVM tanto esset honoratius, quanto crebrius efformaretur. Quis tamen in toto librorum noui testamenti complexu id expressum inueniat: q; crucis signaculo vti debeant CHRISTI cultores ad sui tuitionẽ aut sacrã benedictionem &

Ricardus de sancto Victore.
Gregorius
Gene. 18.
Gene. 3.
Gene. 19.
3. regum. 3.
1. corin. 1.

¶Sanctorum patrum testimonio, id etiam ostendi: ꝙ multa circa ecclesiæ primitiuæ exordium fuerunt constituta: quę non sunt in euangelio aperte conscripta. Cap.IIII.

1 Ræter hæc, ꝙ adorantes dominum deum nostrum, ad orientem nos conuertamus: & non ad plagam cæli occiduam, vt fecere Iudæi, aut aliam quāuis mundi partem: quis ambigat in ipso legis euangelicæ exordio constitutum esse? & quidem rationabiliter: vt præclare demonstrat Damascenus, libri quarti de fide orthodoxa capite decimotertio, dicens. Quia deus est lux intelligibilis, & sol iustitię & oriens in scripturis nominatur CHRISTVS: dedicandus illi oriens est ad adorationē. Nam omne præstantius magisq; bonum, illi offerendum: à quo omne bonum benigne largitur. Sic ille. Attamen in toto noui testamenti codice, nedū in aliquo quatuor euangeliorū, conscriptum illum adorādi ritum: minime est inuenire. Quòd & ipse testatur Damascenus: in prędicti capitis calce subnectēs. Nō scripta est autem hæc (de adoratione scilicet ad orientem) apostolorum traditio. nam multa: sine scripto nobis tradita sunt. Sic ille. Quo quidē testimonio: quid apertius, aut nobis congruentius dari queat? ¶Astipulatur eidem Origenes, in homelia quinta super librum Numeri: dicēs. In ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla huiusmodi, quæ omnibus quidem facere necesse est: nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quòd (verbi gratia) genua flectimus orantes, & quòd ex omnibus cæli plagis ad solā orientis partem conuersi orationem fundimus: non facile cuiquam puto ratione compertum. Sed & eucharistiæ siue percipiendæ, siue eo ritu quo geritur explicandæ, vel eorum quæ geruntur in baptismo verborum gestorūq; & ordinum, atque interrogationū ac responsionum: quis facile explicet rationem? Et tamen omnia hæc operta & velata, portamus super humeros nostros: cum ita implemus ea & exequimur, vt à magno pontifice atque eius filijs tradita & commendata suscepimus. ¶Consonat illi & Augustinus hac sententia: quę in volumine Decretorum, distinctione vndecima, cap. ecclesiasticarum, adducitur. Si (inquit) attenderimus consuetudines ecclesiæ non per scripturas à patribus traditas, nihil æstimare: quantum religio detrimenti sit latura, intentiue inspicientibus liquido constabit. Quæ enim (vt inde exordiamur) scriptura: salutiferæ crucis signaculo fideles docuit insigniri? vel quæ, trifariam digesta super panem & calicem, prolixæ orationis vel consecrationis verba commendauit? Nam non modo quod in euāgelio continetur vel ab apostolo quolibet, est insertū secretis diuinis: sed & alia plura adijcimus, magnam quasi vim cōmendantia mysterijs. Quæ orientē versus: nos literarū orare forma docuit? Benedicimus fontem baptismatis: oleo vnctionis. Huic accedit: ꝙ ter oleo inūgimus quos

Damascenus.

2 (beside "ditio. nam multa: sine scripto nobis tradita sunt.")

Origenes.

3 (beside "mendata suscepimus. ¶Consonat illi & Augustinus")

Augustinus

baptizamus. verbis abrenunciare satanæ & angelis eius: informamur. Vnde & hæc & alia in hunc modum non pauca: nisi tacita ac mystica traditione, à patribus ecclesiastico more ac reuerentiori diligentia sunt in ministerijs obseruata magis silentio: q̃ publicata scripto. Hæc ille.

¶Et plane sentiendũ est, non modo ab apostolis, sed & a CHRISTO 4
nonnulla esse instituta vt ab omnibus obseruentur: quæ literarum monumentis mandata non sunt, sed solo verbo tradita: atq; per apostolos eorũmq; successores, ad nos vsq; propagata. Quod ex eo Ioannis verbo
Ioan. 20 haud difficile colligitur: circa euangelij sui calcẽ subiuncto. Multa quidem & alia signa fecit IESVS in conspectu discipulorum suorum: quę
Ioan. 21 non sunt scripta in libro hoc. Et paulo post. Sunt autem & alia multa: quæ fecit IESVS. quæ si scribãtur per singula: nec ipsum arbitror mũdum capere posse eos qui scribendi sunt libros. Si enim non sunt scripta signa omnia quæ fecit IESVS coram discipulis suis: haud dubiũ est & id recte colligi, non esse etiam scripta verba omnia quæ eis dixit, attinentia ad futurã ecclesiæ directionem. Et cum post gloriosam resur
Actuũ. 1 rectionem suam dominus noster seipsum præbuit discipulis suis viuum in multis argumentis: per quadraginta dies apparens eis, & loquens de regno dei, quòd locutus quidem fuerit eis de regno dei: scriptũ est. quid autem fuerit locutus: non est scriptum. Et sentiunt nonnulli graues autores: tum de ecclesiæ suæ (quæ nomine regni dei, sæpenumero in scriptura noui testamẽti insinuatur) moderatione, ad discipulos suos (quos paulo post erat relicturus) ipsum verba fecisse: quæ tamen scripto non sunt tradita. Proinde complura obseruat ecclesia catholica in sacramentorum administrationibus & diuino cultu: quæ non obseruaret, nisi ita ab apostolis fuisset instructa. & apostoli talia rituum ac obseruantiarum genera non attentassent ordinare: nisi à CHRISTO aut à spiritu sancto fuissent ad id faciundum edocti. ¶Vnde Innocentius ter- 5
tius in epistolis decretalibus, titulo de celebratione missarum, cap. cum
Innocẽtius tertius. Marthæ. ait. Sane multa tam de verbis quàm de factis dominicis, inuenimus ab euangelistis omissa: quæ apostoli vel suppleuisse verbo, vel facto expressisse leguntur. Hæc ibi. Cuius quidem memorabilis sententiæ: vnum ex multis hic afferamus exemplum huiusmodi. Scribit vtiq;
Marci. 6 beatus Marcus de apostolis à CHRISTO ante suam passionem ad prædicandum missis: quòd exeuntes prædicabant vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eijciebant: & vngebant oleo multos ægros, & sanabantur. Idipsum autem, oleo inquam ægrotos inungere ad instaurandam sanitatem: nunq̃ attentassent apostoli, neq; fuissent aggressi (vt qui ab omni præsumptione erant longe alieni) nisi familiari colloquio atq; secreto accepissent à CHRISTO, id esse agendum. Nihilo secius nullus euangelistarum scripto prodidit, CHRISTVM suis præcepisse apostolis: quòd oleo sancto perungerent languidos ad incolumitatẽ

recuperandam. Illud igitur domini verbum, inter colloquia familiaria cum suis discipulis habita, ab ipso dictum: ab euangelistis est prætermissum. quod facto, à beato Marco (vt vidimus) expresso: suppleuerunt
6 & explicuerunt apostoli. ¶Idem quoque quod paulo ante est propositum, ab apostolis scilicet multa in principio legis euãgelicæ esse ordinata, quæ non sunt conscripta in euangelio: comprobatur authoritate Damasceni: ita in quarti libri de fide orthodoxa capite decimoseptimo dicentis de ritu venerationis imaginum. Est autem hæc traditio: non scripta, perinde ac adoratio is ad orientem: adorare scilicet crucem & alia plurima, ijs quæ dicta sunt similia. Q uòd autem plurima sancti apostoli tradiderint sine scripto: scribit Paulus gentium apostolus. Ergo fratres state & tenete traditiones nostras quas edocti estis: siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et ad Corinthios. Laudo autem vos fratres: quia per omnia mei meministis. & sicut tradidi vobis: traditiones tenetis. Hæc Damascenus. Quis autem non videt ex priore Pauli verbo, Thessalonicenses (ad quos scribit) edoctos fuisse aliquas traditiones apostolicas ministerio verbi: quas epistola sancti apostoli illis conscripta non continebat? & proinde aliquas fuisse sanctas traditiones: tum scripto minime commendatas? ¶Sed quid tantum huic loco immoramur ac insistimus, operoso nimium studio: ad ostendẽdum, in principio nascentis ecclesiæ nonnulla ab apostolis fuisse instituta: quæ in toto sacri euangelij volumine haudquaq̃ continentur? Nonne ex decimasexta distinctione libri Decretorum, cap. sexaginta. & sequẽtibus, compertum habetur: conscriptos esse aliquot canones apostolorum, eosdémque à sanctis patribus synodali authoritate robur accepisse? Q uos & Damascenus in quarti libri suarum sententiarum cap. decimo octauo: post sacros noui testamenti libros reponit. cum nominata apocalypsi sancti Ioannis euangelistæ: subnectit. Canones sanctorum apostolorum: per Clementem. Quid autem eos canones aliud esse censuerimus: q̃ regulas & cõstitutiones, ab apostolis ad totius ecclesiæ ædi-
8 ficationem ordinatas, præter ea quæ sonat euangelium? ¶Postremum beatus pater Dionysius Areopagita, à beato Paulo ad veræ fidei agnitionem conuersus, & apostolis synchronus atque contemporaneus: in suo de ecclesiastica hierarchia libro diuersos describit ritus ac cærimonias, quibus in sacramentorum nouæ legis administratione, in consecratione pontificum, aliorúmque ecclesiæ ministrorum, necnon in tumulatione eorum qui pie in CHRISTO quieuerunt: tum vtebatur ecclesia. quas tamen constitutiones: nec codex euangelicus nec vlla librorum noui testamenti pagina continet. Q ui autem id facere potuisset: nisi tunc ecclesia sancta certas habuisset leges cærimoniarum, non ex libris canonicis nouæ legis depromptas, sed apostolica authoritate institutas? Euasit igitur illud manifestum: quod in hoc & præcedẽte capite est propositũ.

Damascenus. 2.Thess.2 1.Corin.11 Damascenus. Dionysius Areopagita

¶Beatum Dionysium Areopagitam, à sancto Paulo conuersum: esse eorum sacrorũ operum, quæ vulgo ipsi ascribuntur, authorem. Cap. V.

Erum hanc postremam rationem in calce proximi capitis adductã calumniari quispiam posset & infirmare: contendens librum de ecclesiastica hierarchia modo citatum, & alia opera quæ beato attribuũtur Dionysio: non esse Dionysij Areopagitæ, à sancto Paulo
Actuũ.17 ad CHRISTVM (vt scribit beatus Lucas) conuersi. quemadmodũ vulgata est pene omnium sententia: ex titulo quem præferunt illi libri, potissimum inducta. sed ea ipsa opera esse alterius cuiuspiam authoris, apostolorum tempora longo interuallo subsecuti: vt Apollinaris cuiusdam, aut Dionysij Corinthiorum episcopi. sicut nonnulli, insigni eruditionis ad rhetoricam & artem eloquentiæ potissimũ spectantis, nomine celebrati: non solum senserunt, sed & scripto posteritati tradiderũt. Quòd si ita existeret: nullum prorsus haberet robur vltima ratio pręcedentis capitis. quoniam illæ cærimoniarum leges & obseruantiæ, in libro de ecclesiastica hierarchia nuncupato explicatæ: non apostolorum tempore (vt prætendit ea ratiocinatio) fuissent institutæ: sed longo post apostolica tempora, annorum curriculo. ¶Huic autem cauillationi, vt plenius occurramus: hoc loco plane commonstrare moliemur, ea omnia opera, quæ à beato Dionysio Areopagita vulgo dicuntur ædita, & nominis eius titulum præ se ferunt: esse ipsius Dionysij Areopagitæ, vt veri & solius post deum, eorum authoris. neque alteri cuiquã authori, tempora apostolorum subsecuto: ea vere attribui posse. Illa ipsa autem opera sunt: liber de cælesti hierarchia, de ecclesiastica hierarchia, de diuinis nominibus, de mystica theologia, & vndecim epistolæ. Porrò ad istud oportune conficiendũ: opus erit (fateor) aliquanta digressione, à materia in principio proposita: non tamen inutili nec incõgrua. quandoquidem vbi patefactum fuerit ac corroboratum, quod molimur: longe firmiore præsidio suffultum erit ac stabilietur, quod præcipue in toto hoc libro exquirimus. ¶Sit itaq; ad cõprobandum, Dionysiana ex titulo opera, ipsius esse Dionysij Areopagitæ: hæc prima ratio. In sexto capite libri de cælesti hierarchia, dicit libri illius author: de cælestibus substantijs loquens. Has eximius præceptor 1
noster: in ternas tertio repetitas distinctiones, ad sanctæ trinitatis diuisit imaginem. Vbi secundum omnes expositores, per eximium ipsius authoris præceptorem, insinuatur beatus Paulus: qui in tertium ra-
2.Corin.12 ptus cælum audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui, didicitq; miro quodam modo angelicarum hierarchiarum distinctiones & ordines. quos etiam in suis epistolis digessit apertius, ac nominatim expressit exactius: quàm quicunq; alij, illius tempestatis sacri scriptores.

At cuius (oro) Dionysij præceptor fuit beatus Paulus: quàm Dionysij
Areopagitæ, quem ad CHRISTI legem sua prædicatione adduxit?
Nunquid dicere vere possumus, Paulum fuisse præceptorem Dionysij
Corinthiorum episcopi: qui centum fere annis mortem Pauli secutus
est? aut quem dabimus Dionysij Corinthij, alteriúsve cuiuspiam Dio-
nysij, aut Apollinaris præceptorem: qui angelicas exacte distinxit sub-
stantias, & de illis disseruit? Planum est igitur: authorem libri de cæle-
2 sti hierarchia, fuisse Dionysium Areopagitam, à Paulo edoctū. ¶Se-
cunda. In nono eiusdem libri capite, dicit author ipsius operis: seipsum
ex gentilitate ad veram fidei agnitionē diuina benignitate conuersum,
his verbis. Nempe enim & alijs gentibus (ex quibus, & nos ad immen-
sum & infinitum diuini luminis pelagus: ex præteriti erroris cæcitate
respirauimus) nunquā præfuerunt alieni aliqui dij. Dionysium autem
Areopagitam: ex sacrarum literarū testimonio cognoscimus ad fidem Actuū.17
orthodoxam conuersum, per beati Pauli in Areopago prædicationem.
De Dionysio autem Corinthiorum aut alio quopiam, id nequaq̄ con-
stat: ꝙ ex tenebris gentilitatis ad lucem veritatis emerserit. quin potius
crediderim Dionysium Corinthium, ab infantia fuisse sacris fidei do-
cumentis institutum. aut saltem desideratur probatus author: qui illud
de eo aut Apollinare asserat. Sunt autem certa, dubijs præferenda: &
3 probata incertis. ¶Tertia ratio. Author libri de ecclesiastica hierar-
chia itidem & de mystica theologia, vtrunq; dictorum operum conscri-
bit ad beatum Timotheum, Ephesinū episcopum: qui sancti Pauli fuit
discipulus. vt constat ex decimo sexto capitę actuum apostolorum: & Actuū.16
ad quem, duæ Pauli extant epistolæ. Siquidem in principio ecclesiasti-
cæ hierarchiæ: ait. Sacerdotij quidem nostri functionem, sanctissime fi-
li Timothee: augustioris esse ac diuinæ, & diuinitus indultæ scientiæ,
actionisq; & perfectionis. Circa principium vero libri de mystica theo-
logia: ait. Hæc interim paucis orauerim. Tu vero Timothee charissi-
me, intentissima contuendis spectaculis mysticis exercitatione: & sen-
sus linque & intellectuales operationes, & sensibilia & intelligibilia om-
nia. Fuit igitur author vtriusq; prædictorū librorum: Timotheo Pau-
li discipulo contemporaneus, quod Dionysio Areopagitæ nequaq̄ dis-
conuenit. Dionysio autem Corinthio, omnino id repugnat: quippe qui
centum fere annis Timotheo successit. Et hæc ratio etiam militat de li-
bro cælestis hierarchiæ ac diuinorū nominum: quoniam vterq; eorum,
4 ad eundem quoq; Timotheum est conscriptus. ¶Quarta. Author libri
de diuinis nominibus: plane profitetur se beatum Paulum habuisse pri-
marium ac præcipuum præceptorem. cum de Hierotheo, altero suo in
diuinis literis præceptore, loquens: ait in tertio capite eiusdē libri. Præ-
terea magistrum nostrum & amicum violasse merito conuinceremur: si
nos post beatū Paulum illius eloquijs instructi atq; instituti, ipsius cele-

berrimam & intelligentiã & expositionem nobisipsis applicare studeamus. Sed quis(obsecro) dabitur Dionysius, à beato Paulo institutus: nisi Dionysius Areopagita? Nescio certe, quem alium confingent aduersarij: aut quem dabunt Apollinarẽ, sancto Paulo præceptore vsum. ¶Quinta ratio. Author eiusdem libri de diuinis nominibus, in eodem quoque tertio capite perhibet se cum sanctis fratribus conuenisse ad contuendũ corpus illud (sacrosãctæ scilicet virginis MARIAE: in felici eius obdormitione) quod authorẽ vitæ deúmque ceperat. Vbi aderat (inquit) & Iacobus frater domini: & Petrus, supremum decus & antiquissimũ theologorum columen. Contestatur itaque his verbis author: se & Petrum in carne vidisse & Iacobum, cæterósque discipulos domini: qui placidæ resolutioni deiparæ virginis interfuerunt. Sed quis nisi mente captus, hæc attribuat Dionysio Corinthio: qui apostolis omnibus, tempore fuit longe posterior? aut quem dabunt aduersarij alterum illius tempestatis Dionysium, aut Apollinarem: qui tam præclara ædiderit opera, & apostolis tãta familiaritatis necessitudine fuerit coniunctus? Reliquum igitur est: Dionysium Areopagitam (qui omniũ confessione, & scripturæ testimonio: claruit apostolorum temporibus) esse operum illorum authorem. ¶Sexta. Eiusdem libri de diuinis nominibus author: in septimo eius capite ait. Intellexit hæc mirabiliter profecto di-
1.Corin.1 uinus vir: communis noster, nostrique præceptoris sol. qui stultum dei: sapientius hominibus dixit. Quod quidem dictum: in primo capite epistolæ primæ beati Pauli ad Corinthios legitur. Vnde manifestum est: eundem authorem, ibidẽ de sancto Paulo apostolo verba facere. quem vocat cõmunem pręceptorem: quod & ipsius, & Hierothęi alterius sui pręceptoris, fuerit in diuinis eloquijs institutor. Non autem dederis Dionysium aliquem à Paulo institutum: nisi Dionysium Areopagitam. Nam Dionysius Corinthius, Paulũ in carne videre non potuit: vt iam dictum est, & in sequenti capite amplius dicetur. Neque alter assignari posset Dionysius aut Apollinaris quispiam: qui Paulo fuerit vsus pręceptore, eique conuixerit: sicut Dionysius Areopagita, qui talia de se dixit. ¶Septima ratio. In septima suarum epistolarum, scribit supra dictorum author operum, ad Polycarpum Smyrneorũ episcopum & beati Ioannis euangelistæ discipulum: quòd defectum illum solis qui tempore passionis dominicæ factus est, ipse tum apud Heliopolin vrbem Ægypti consistens, viderit. Quod etiam repetit in vndecima suarum epistolarum: ad Apollophanem, suum in studio philosophiæ prius sociũ ac commilitonem scribens, commemorãsque se tempore illius deliquij solaris: fere ætatis quinque & viginti annorum tempus expleuisse. At hæc omnia, Dionysio Areopagitæ apte conueniunt: qui circa hæc tempora floruit. Dionysio autem Corinthio: nequaquam, ob manifestam temporis discrepantiam. neque alteri cuipiam Dionysio: aut Apollina-

8 ri.cum nullus talium:memoretur ab authoribus tum claruisse. ¶Octaua. Idem author nonam suarum epistolarum scribit ad Titum, Cretensem episcopum, beati Pauli discipulum:& ad quem, Pauli extat epistola. Decimam vero suarum epistolarũ scribit ad beatum Ioannem euangelistam:in Pathmos insulam à Domitiano cæsare relegatũ, ob euangelij prædicationẽ. Cui etiam in eadem prædicit epistola:ꝙ ab eo exilij loco tandẽ reuocandus sit,& ecclesiæ suæ cum honore restituendus. quod vtiꝗ post mortem Domitiani: sub Nerua imperatore completũ fuisse legitur. Fuit igitur illarum epistolarũ pariter & operum author:& Tito & Ioanni euangelistæ coæuus atꝗ contẽporaneus. quod soli Dionysio Areopagitæ, vere conuenit:& non alteri cuipiã Dionysio aut Apollinari, qui ab authoribus celebretur. Quocirca planum est, Dionysiũ Areopagitam, illarum vndecim epistolarum esse scriptorem: pariter & illorum quatuor diuinorum operum, quæ ei ascribuntur, authorem. Qui autem oppositas tutantur partes: videntur prædicta opera & epistolas (de quibus suum ferunt iudicium:ꝙ Dionysio Areopagitæ falsò attribuantur) aut non satis exacte perspexisse: aut prædictos in eis locos non accurate annotasse. qui manifeste suum loquuntur ac produnt authorem, conuincuntꝗ; eum non alium quempiam fuisse: ꝙ Dionysium Areopagitam.

Titus. Ioãnes euãgelista. Domitian9 Nerua.

¶Authoritate Damasceni & aliorum sanctorum patrum: idem quod modo ostensum est, cõprobari. eminentiamꝗ; diuinæ Dionysij doctrinæ: contra Lutheri obtrectationẽ, eorundem testimonio commonstrari. Cap. VI.

PRædictis & id accedit in solidiorem corroborationẽ: ꝙ Ioannes Damascenus, sacratissimæ & in primis diuinæ theologiæ beati Patris Dionysij admodum studiosus & assectator (vt argumento sunt complures sententiæ: secundum eundem pene verborum tenorem ex Dionysij operibus in suo de fide orthodoxa quadrifido libro adductæ) plane sentit in suo iam nominato opere, libros de cælesti & ecclesiastica hierarchia, itidem & de diuinis nominibus, cum reliquis eiusdem authoris literarijs monumentis: esse confectos à beato
1 Dionysio Areopagita, vt solo & vero authore. ¶Enimuero in primi modo dicti libri capite decimoquinto: ita ait Damascenus. Hæc igitur ex sacris edocemur eloquijs (vt diuinus Dionysius Areopagita dicit) ꝙ deus omnium est causa & principium. eorum quæ sunt: substãtia. viuentium vita. eorum quæ ratione vtuntur: ratio. vtentiũ intellectu: intellectus. Et ita de reliquis diuinis denominationibus: suo ordine inibi consequentibus. Has autem omnes denominationes: author libri de diuinis nominibus eodem fere ordine recenset in primo illius operis capite. perhibens de deo, ꝙ sit totius illuminationis principium. omnium

Damascenus.

causa & initium, & substantia & vita.eos qui ab illa cadunt: reuocans atq; erigens. Et cætera per ordinem consequentia:eo quidem verborum contextu,vt si quis illum Damasceni locum,ad eum qui ex libro de diuinis nominibus citatus est,contulerit: plane perpendet illū ex isto esse depromptū. Atqui has denominationes diuinas: asserit Damascenus, à Dionysio Areopagita esse acceptas.Insinuat igitur his verbis, Dionysiū Areopagitā fuisse authorem libri de diuinis nominibus:ex quo,denominationes illas in sacra scriptura deo attributas,desumpsit. ¶Praeterea,in eiusdē primi libri de fide orthodoxa,duodecimo capite:inquit 2
Damascenus. Quēadmodum autem sanctus ait Dionysius: primariū dei nomen est bonum. Non enim primum est dicendum de deo,esse:sed ipsum bonum. Illud autem de nomine dei dictum, ex Dionysio sumptum: depromitur ex secūdo capite libri de diuinis nominibus,vbi ait author eius operis. Diuinā totam substātiam(quicquid illa est)ipsa bonitas diffinire atq; aperire: à sacris eloquijs dicitur. Tertio quoq; eiusdem operis de diuinis nominibus capite: idem ait. Ac primū quidem perfectissimā,omniumq; dei processuum interpretem,boni appellationem:intueamur. Deniq; idem:capite quarto eiusdē libri. Age ergo:ad ipsam iam boni appellationem pergamus explicandam.quam theologi peculiariter summæ deitati ex omnibus applicant: ipsam(vt reor) substantiam diuinā,bonitatem appellantes.& quia eo ipso quod est bonū: vt substantiale bonum,in omnia quæ sunt pertendit bonitatem. Testatur itaq; Damascenus superioribus verbis, Dionysium esse authorem libri de diuinis nominibus: ex quo citatam deprompsit sententiā, non Apollinarem quendam. Præcedens autem ratio ostendit, Damascenū aperte insinuare:Dionysium Areopagitā,non alium quemlibet,prædictum librum de diuinis nominibus composuisse. Adminiculo igitur verborum,in superiore ratione ex Damasceno adductorū:constat eundem, & in hoc loco, præsenti rationi inserto, loqui de Dionysio Areopagita: & non de alio quolibet,eiusdem nominis authore. ¶Rursum, 3
Damascenus in eiusdem operis sui libro tertio & capite sexto:de beato
Coloss. 2 Paulo verba faciens,inquit. Ait enim diuinus apostolus: ꝙ in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter,hoc est in carne eius. Deinde continuo subdit. Et eius discipulus deifer & circa diuina plurimus,Dionysius Areopagita: ait.ꝙ penitus nobis in vna sui ipsius cōmunicauit hypostaseon. Atqui hæc sententia,Dionysio ascripta:explicatur in secūdo capite libri de diuinis nominibus, Vbi ait operis illius author. Est præterea discreta: IESV ex nobis sumpta,perfecta immutabilisq; substantia, & quæq; sunt assumptæ carnis substantialia sacramenta. Et rursum paulo post eodem loco. Discretum est autem à diuinis operibus in nos benigne manantibus: ꝙ secundū nos atq; ex nobis integre & vere substantiam sumpsit supersubstantiale verbū.eáq; pertu-

lit & gessit: quæ sunt humanæ ipsius assumptionis electa atq; præcipua. His enim, neq; pater neq; spiritus vlla ratione cōmunicat: nisi forte quis asserat, benignitate clementiáq; & cōmunione voluntatis. hæc ibi. Sentit igitur ac subiudicat supradictis suis verbis Damascenus: beatum Dionysium Areopagitam sancti Pauli discipulū (quem egregijs inibi titulis honorat) authorem esse libri de diuinis nominibus: ex quo, citatam sententiam (quam Dionysio attribuit) ipse deprompsit. Porrò nullus diffitetur, eundem esse authorem libri de diuinis nominibus: & reliquorū operum eodem volumine comprehensorū, atq; Dionysio ascribi solitorum. Est igitur beatus Dionysius Areopagita, etiā author libri de cælesti & ecclesiastica hierarchia, necnon de mystica theologia: quod

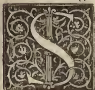
4 nostra colligere molitur decertatio. ¶ Demum in eiusdē operis de fide orthodoxa, libro tertio & capite decimonono: ait Damascenus. Beatus Dionysius nouam quandam theandricam deiuiramq; actionē CHRISTVM nobis administrasse dicens, non auferens naturales actiones: vnam actionem ex diuina & humana factam dicit. Quæ quidem Dionysij sententia: ex quarta eius epistola (quæ inscribitur ad Caium) est deprompta. Vbi de domino nostro IESV CHRISTO: sic ait illius author epistolæ. Nanq; (vt breuiter dixerim) neq; homo, ille erat: non quasi non homo, humanæq; conditionis exors. sed veluti ex hominibus vltra homines: ac supra hominē homo veraciter factus. Iam quoq; neq; diuina vt deus: neq; vt homo humana perficiens. sed deo homine facto, nouam quandam ac inusitatā ex diuinitate atq; humanitate permixtā operationem: nobiscū quidem conuersatus ostendens. Hæc ibi. Quam sentētiā cum Damascenus in loco iam citato, attribuat Dionysio Areopagitæ (alium enim neminē nomine Dionysij, q̄ Areopagitā: solet Damascenus designare) eo ipso insinuat Dionysium Areopagitam, illius epistolæ ex qua desumpsit adductam in hac ratione sententiam: esse authorem, quare & reliquarum etiam epistolarum. quādoquidem nullus inficiatur, eas omnes epistolas quæ vulgo dicuntur esse Dionysij: ex eodem prorsus authore prodijsse. Relinquitur igitur multiplici venerabilis patris Damasceni testimonio id sufficienter approbatum: beatū patrem Dionysium Areopagitam, eorum operū quæ nomini eius ascribuntur, esse verum & vnicum authorem.

5 ¶ Subscribūt autem eidē sententiæ, eximij doctrina ac sanctitate viri: Polycarpus Smyrneorum antistes, Dionysius Corinthiorum episcopus. Methodius, Athanasius, Gregorius Turonensis, Fortunatus, & Ambrosius Camaldulensis, necnon & alij authores percelebres. Quibus probatissimis testibus habendam potius fidem putarim: q̄ vni aut ad summum duobus, oppositam defensantibus sententiam. ¶ Porrò iam nominatim citati authores, non modo de operibus prædictis, q̄ a Dionysio Areopagita cōscripta sint, fidem faciunt: verum etiam eius admirandam sapientiam in eis

Polycarpus
Dionysius. Corinthius
Methodius
Athanasius
Gregorius
Fortunatus
Ambrosius

abſtruſam, atq; de dextra ſedentis ſuper thronum acceptā, ſummis ex-
tollunt laudibus, & inſigni commendatione prædicant. Enimuero ſan-
Chryſoſtomus. ctus Ioannes Chryſoſtomus, altitudine doctrinæ beati Dionyſij Areo-
Damaſcenus. pagitæ propemodum attonitus: eum volucrem cæli nominat. Damaſce-
nus autem, eundem: diuinum Areopagitam, Pauli diſcipulum, ſacerri-
mum & deiloquentiſſimum (vt paulo ante eſt dictū) appellat. Alij: ma-
gnum diuinæ ſapientiæ antiſtitem, illum vocitant. Hi vero: præcipuum
ſacrorum interpretem. Hi deniq;: angelū, eundem nuncupant. ¶Quo- 7
circa haudquaq̄ æquo animo ferenda eſt Lutheri impudentiſſima te-
meritas, & intolerabilis arrogantia: qui in ſuo de captiuitate Babyloni-
ca libro, tot pene erroribus impijs quot in eo ſententiæ ſunt, ſcatente:
» hoc de tanti patris operibus fert iudiciū. In Dionyſio (inquit) qui ſcri-
» pſit de cæleſti hierarchia: nihil ferme eſt ſolidæ eruditionis. & omnia
» ſunt illius meditata, in illo libro: ac ſomnijs prope ſimillima. In theolo-
» gia autem myſtica, pernicioſiſſimus eſt: Platonizans magis q̄ Chriſtia-
» nizans. In eccleſiaſtica vero hierarchia ludit allegorijs: quod eſt ocioſo-
» rum hominum ſtudium. hæc Lutherus. Qui deinde tumida inflataq;
bucca, eodem in loco iactitat: ſe, vbi id animo ſederet, potiora & melio-
ra q̄ ſcripſerit Dionyſius: cōſcripturum. Sed quātum rei ex ſtolida illa
& temeraria promiſſione exhibuerit: oſtendit totus ferme Chriſtianus
orbis, qui opera Lutherana impiorum dogmatum refertiſſima: cenſuit
vltricibus flammis exurenda. Inſurrexit & inclyta Gallia, in tutelaris
ſui patroni (Dionyſium dico Areopagitam) obtrectatorem, ac Zoilum
mordaciſſimū: illiúſq; libros ferales & funeſtos, finibus ſuis procul exe-
git. Nec minus & ipſa Lutetia Pariſiorū, in ſanctiſſimi patris ſui (à quo,
lumine fidei primum illuſtrata eſt: & ad CHRISTVM adducta) exur-
rexit defenſionem. illiúſq; calūniatorem improbiſſimum publica dāna-
uit cenſura: exterminandúmq; curauit. Demum ſacra theologorū Pa-
riſienſium facultas, hanc ipſam propoſitionem Lutheranā, in Diony-
ſium & opera eius obtrectatoriā: inter cæteras cenſoria quoq; virga no-
tauit, & debitis ſignauit titulis.

¶Dionyſium etiam Areopagitam, in Galliam ad CHRI-
STVM illi annūciandū veniſſe: & apud Lutetiam Pari-
ſiorū, glorioſum conſummaſſe ſuū martyrium. Cap. VII.

Ed & hic forſitan obſtrepet quiſpiam importunus: ab-
negabítq; Dionyſium Areopagitā eſſe Gallorū apo-
ſtolum, & Pariſijs CHRISTI fidem primum annū-
ciaſſe, vt in proximi cap. calce à nobis affirmatum eſt.
Aliquorum enim (qui tamen rari ſunt) dictis innitēs,
contendet improbus cauillator: Dionyſium illum qui
in Galliam venit, & veræ fidei lumen Pariſianis primus attulit, apud
quos etiam inſigni coronatus eſt martyrio: nō fuiſſe Dionyſium Areo-

pagitam à beato Paulo conuersum, vt meminit Lucas. sed alterũ quempiam Dionysium ab illo: nescio qua terræ regione deductum, aut quo insignitũ cognomento. ¶ Cæterum vt & huic occurramus cauillo: apertis hic demonstrabimus argumentis, quantũ suppetent vires, beatũ patrem Dionysium Areopagitam, Pauli apostoli in fide Christiana alũnum, & sacrorum operum (quæ ipsius præferunt titulum) authorem, & non alium quempiam eiusdem nomenclaturæ Dionysium: in Galliã, directore sancto Clemẽte sedem apostolicam tum moderante, profectũ esse, Lutetiãq; Parisiorum sua prædicatione primũ ad veri dei agnitionem conuertisse: ac ibidem suum consummasse martyriũ. Quod sequentibus annitemur rationibus asseuerare. ¶ In primis, Dionysius ille qui in Galliam venit, & apud Parisios primus CHRISTVM annũciauit (supponimus enim cum aduersarijs, aliquem fuisse talẽ, & illius nominis: quisquis is fuerit) à beato Clemente tum summo pontifice illuc directus legitur: & à Fescennino Sisinnio Domitiani Cæsaris præfecto, iussu illius, multis & grauibus afflictus tormẽtis, tandem Parisijs glorioso consummatus esse martyrio. quemadmodum refert vitæ ipsius & mortis historia: ex hypothesi, hic supponenda. Cui siquis fidẽ detrahat: nescio qua via contra eum in hac materia (quæ iam olim transacti temporis factum disquirit) sit agendum. & relinquendum illum potius esse censerem: vt parum in sanctos pium ac religiosum, quorũ receptissimas negat historias: q̃ diutius cum illo disceptandum. Hæc autẽ omnia iam dicta, & in huius rationis initio assumpta: Dionysio Areopagitæ congruenter ascribuntur. quem vsq; ad tempora Domitiani cæsaris peruenisse: paulo ante ostendimus. quoniam ad sanctum Ioãnem apostolum & euangelistam, à Domitiano in Pathmos insulam exilio relegatum (vt supradictum est) epistolam scripsit. Enimuero cum aliquot annos ipse Dionysius Areopagita Atheniensem (cuius à beato Paulo fuerat ordinatus episcopus) rexisset ecclesiam: commissa alteri illius moderationis prouincia, Romam relictis Athenis venisse narratur: nõ sine interna diuinæ dispensationis (vt credere dignum est) vocatione. quę immensa sua bonitate voluit occiduas orbis partes tam lucidi solis splẽdore illustrari. Cum autem Romam venisset: beatum Clementẽ apostolicę sedi præsidentem offendit. A quo in Galliam transmissus fuisse dicitur: & apud Lutetiam Parisiorum martyrio coronatus. At vero Dionysio Corinthiorum episcopo: nequaq̃ ista iam dicta attribui vere possunt. qui tempore Domitiani nequaquã floruisse dinoscitur: sed sub imperatoribus Marco Antonio Vero, & Aurelio Cõmodo, summo autẽ pontifice Sotero: circa annũ ab incarnatione dominica centesimum septuagesimum quartum, vt perhibet Eusebius Cæsariensis in suo chronico. Quare inter Dionysium Areopagitam & Dionysium Corinthium: interfiesẽst ad minimum, octoginta annorum spacium. Adde q; Dionysius

Actuũ. 17.

Dionysius Corinthiorum episcopus.

Eusebius.

Corinthiorũ episcopus, in sua ad Athenienses epistola: Dionysij Areopagitæ meminit. scribitq́ eundem, à Paulo apostolo, post sui in actis
Actuũ.17. bus apostolicis narratam conuersionem: apud Athenas ordinatum esse episcopũ. vt refert Eusebius in sua historia ecclesiastica: libri quarti capite vicesimosecundo. Ex quo validum sumitur argumentum: Dionysium Corinthium, Dionysio Areopagita longe fuisse posteriorẽ. Dionysius igitur qui in Galliam venit & Parisios claro fidei lumine illustrauit: fuit reuera Dionysius Areopagita. cũ nullus alter Dionysius: circa tempora Domitiani felici martyrio claruisse dicatur. ¶ Rursum. ætatis quoq́ Dionysij Areopagitæ ratio: recte quadrat huic assertioni. Nã ipse quintum & vicesimũ agebat ætatis annũ tempore passionis CHRISTI: vt de se scribit in vndecima sua epistola. & nonagenarius mortem pertulit pro CHRISTO (vt astruit Trithemius in suo de scriptoribus ecclesiasticis libro) circa annum ab incarnatione dominica nonagesimũ sextum: & post passionem CHRISTI anno sexagesimotertio, aut circiter. Ea autem temporis cõditio atq́ supputatio, conuenienter respondet ac quadrat Domitiani imperio: ad annum vsq́ centesimum post domini in carnem aduentum, fere extento, secundum Eusebij Cæsariensis ratiocinium: in suo chronico annotatũ. sub quo quidem Domitiano (vt dictum iam est) mortem sustinuit Dionysius ille: qui Parisiorum Lutetiam primum clarissimo fidei lumine, & demũ suo precioso sanguine decorauit. Qui & ab impio Sisinnio præfecto, senex nefandus per ignominiam in quæstione fidei appellatus est: & de quo sancta canit ecclesia. Seniore celebrante missam, turba circunstante: adest CHRISTVS, comitante cælesti militia. Ex quo non irrationabiliter colligere licet: Dionysium illum apud Parisios passum mortem pro confessione fidei: fuisse Dionysium Areopagitã, q́ eadem huic & illi respondeat senilis ætas. 2

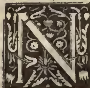
¶ Ad hæc. Nullus ab Eusebio Cæsariensi & alijs authoribus celebratur alter Dionysius: qui passus sit martyriũ sub Domitiano (quod Parisijs passo Dionysio conuenisse: ex historia supponitur) q̃ Dionysius Areopagites. qui primam persecutionem Christianorũ à Nerone suscitatam prætergressus est: & vsq́ ad tertiam ecclesiæ persecutionẽ à Traiano excitatã nequaq̃ peruenit. Nam ratio temporis & ætatis Dionysij Areopagitæ: idipsum non patitur. cũ debuisset tunc amplius q̃ centum annorum habuisse ætatem: quando gloriosa morte sua deum clarificauit, quod historiæ eius, nonaginta tantum annos illi ascribenti: nequaq̃ consonat. Ergo in secunda ecclesiæ persecutione, sub Domitiano facta: Dionysius Areopagita cursum martyrij expleuit. Consequẽs est igitur, Dionysium Areopagitam, eum ipsum esse: qui Galliarũ apostolus est ac patronus, Parisiorumq́ sacer antistes, & splẽdidus illustrator. 3

¶ Ad hanc etiam rem corroborandam, non parũ faciunt antiqua monumenta: in hunc vsq́ diẽ asseruata, sacri scilicet cineres & reliquiæ bea 4

ti Dionyſij Areopagitæ,& ſociorum eius tam in euangelij prædicatio-
ne quàm martyrij agone, Ruſtici & Eleutherij: cum magna veneratio-
ne ad quartum à Pariſijs lapidem, in templo admodum magnifico il-
lis dicato repoſitæ, atq; honoratæ. Enimuero cum poſt felicem illorum
trium athletarum in domino obdormitionem, corpora eorum cryptis
ſubterraneis fuiſſent abſtruſa, & ibidem diutius ſine debito honore de-
lituiſſent: poſt annos triginta & quadringētos à paſſione ipſorum, Da- Dagobertus.
gobertus rex Francorum per viſum in ſomno cælitus admonitus: ſacra
ipſorũ oſſa ac cineres ſanctos terra effoſſos honoratiore collocauit mau-
ſoleo, ac ornatiore conditorio ſublimi in loco venerandos exhibuit: ex-
tructo in ſanctiſſimi Dionyſij honorem magnifico templo: & ampliſſi
mis dotato prouentibus in miniſtrorũ eius ſuſtentationē. Deinde circa
annum ab aduētu domini in carnem, viceſimumquartum ſupra octin-
genteſimum, legati Michaëlis imperatoris Cōſtantinopolitani, ad Lu- Ludouicus Pius.
douicum Pium Caroli magni filium Francorum regem ac Romanorũ
imperatorem profecti: inter cætera illi pro dono ſingulari detulerunt li-
bros Dionyſij Areopagitæ, de cæleſti hierarchia inſcriptos. Qui ſane li-
bri (vt Sigibertus in ſuo chronico author eſt) ad Pariſios à Ludouico Sigibertus.
miſſi: in ipſo die, ſancto martyri Dionyſio dicato, ſuſcepti ſunt cum in-
genti gaudio. quod beati CHRISTI martyris virtus, mirifice tum in
beneficijs ſanitatũ ſpectata, adauxit: vndeuiginti ægrotis ac vario mor-
borum genere languidis, proxima nocte diuinitus curatis. Q̃ꝫ ſiquis in
dubiũ reuocare pergat, ſint'ne ſacræ illæ exuuiæ ac reliquiæ, ſancti Dio-
niſij Areopagitæ: vt dicũtur, an alterius cuiuſpiam Dionyſij: potius ob
tantam impietatem pœna mulctandus eſt & vinculis coërcendus, q̃ ra-
tione aliqua reuincendus. q; id in quæſtionem vocet, ac trahat in ambi-
guũ: quod ex tot annorum interuallo, publico populi cōſenſu ac tantis
approbationibus ratũ haberi debet & maxime perſuaſũ. Sufficit enim
ipſa temporis antiquitas ac indubitata totius populi ſententia, diutur-
5 no ac firmo roborata conſenſu: authoritatē huic rei inducere. ¶Poſtre-
mo, officium eccleſiaſticum quod in die feſto ſanctiſſimi martyris ac ſo-
ciorum eius per omnes legitur eccleſias, antiquiſſimo approbatum vſu:
manifeſte etiam teſtificatur, Dionyſium ipſum, qui Galliam circa euā-
gelicæ legis exortũ inuiſit, ac Lutetiam ſplendorę fidei Chriſtianæ pri-
mum illuſtrauit, Pariſiorumq; fuit epiſcopus: fuiſſe Dionyſium Areo-
pagitam, à beato Paulo adductum ad CHRISTVM, diuināq; voca-
tione è Græcia, ad Gallias ſplendore nouo fidei claritatēq; lucis euāge-
licæ perfundendas, accitũ. Et potiſſimum proſa illa prædara & elegans:
in miſſæ diei illius officio, modulatiſſima concinnitate ſolita concini.
Gaude prole Græcia: glorietur Gallia, patre Dionyſio. Et ſane ſatius
eſt hac in re cum tota ſentire eccleſia, illiúſq; ſequi grauiſſimam ſenten-
4 tiam, publico omnium conſenſu & antiquo probatam vſu: q̃ nōnullos,

eosdemq; paucos, nouitatū studiosos, paradoxorumq; sectatores. Quorum studium in hoc potissimum versatur: vt quæ ab omnibus recepta sunt & approbata, euertant & refigāt. vt etiam nouas inducant opiniones: & sectas exuscitent. vt deniq; quippiam afferant in contentionem: quod ab omniū dissidet sententia vsuq; communi. contendentes, ea ratione, singulari doctrina præditi videri, & plus omnibus sapere: si contra q̄ cæteri omnes, sentiant. si improbent, quæ à cæteris probantur omnibus: aut ea approbent, quæ à reliquis omnibus dānantur. Verum qui
Roma. 12. secundum apostoli monitum non plus sapere volunt q̄ oportet, sed sapere ad sobrietatem (velle autem debent omnes) non debent facile aures patefacere nouis istis placitis & assertionibus, à communi & probata omnibus sententia abhorrentibus: sed via regia ac plana incedere. quam tenentes: nullo trahentur errore malo, nec ferentur per deuia.

¶ Dissolutio rationum aduersæ partis: cōuincere nitentium, opera quæ Dionysij nomine sunt annotata, non esse Dionysij Areopagitæ: sed alterius cuiuspiā authoris. Cap. VIII.

Vnc autem reliquum est pro nostro officio: vt rationibus aduersariorum, & qui oppositas iam dictis tutātur partes, pro virili nostra occurramus. Inter quos in
Erasmus. primis se offert Erasmus Roterodamus: qui in epistola, secundo thomo operum beati Hieronymi à se recognitorum præfixa, recensens multa opera alienis authoribus falso ascripta: inter cætera ait. Et hierarchiarum libros Dionysio tribuimus Areopagitæ, & eundem putamus esse: quem iuxta Lutetiam Parisiorum vrbem, martyrio coronatū accepimus, è tribus (ni fallor) vnum facientes. hæc ille. Sed exhibeat (oro) Erasmus vel vnū Dionysium, præter Dionysium Areopagitā: qui tempore apostolorū (quo opera illa quatuor, Dionysio ascripta, simul & epistolas, cōpositas esse: manifestis cōuincitur argumentis) doctrina rerum sacrarum habitus sit insignis, quem possimus dicere illorum operum & epistolarum authorem: & tunc illi ingenue palmam cōcedemus. Dicit quidē in loco iam citato Erasmus: nos ex tribus Dionysijs vnum facere. sed quinam sint hi tres Dionysij: & qua ratione dinoscātur esse diuersi, operibusq; & tempore distincti, & quo pacto opera eorum trium vni soli ascribamus: nō affert in medium, neq; latius explicat. Debuisset certe (ne gratis aliorū sentētiam refutare videretur: & sine ratione loqui) accuratius id exprimere: vulgatumq; (siquis esset in hoc articulo) errorem clarius enodare. Nimirum coniectare cuiq; licet: Erasmū ex tribus suis Dionysijs, primum facere eum: qui à beato Paulo conuersus, Areopagita denominatus est. Secūdum vero eum: qui opera, Dionysij nomine inscripta composuit: omnino à primo diuersum. Tertium vero, à duobus iam dictis etiam alium: qui in Galliam CHRISTVM annūciaturus peruenit, &

apud Lutetiam martyrij corona laureatus est. Sed facile erit cuiuis, hoc modo pro suo arbitratu: quos communis hominum sententia facit eosdem, dissecare abinuicem, atque astruere esse diuersos: nulla ad id afferendum ratione adducta. Nos vero supra, satis superque (quantū putamus) ostendimus: vnū eundémque esse Dionysium, cui illa tria competunt officia. & ipsum re ipsa atque secundum substantiam: vnicum esse. secundum tria autem illa opera: ratione triformem. ¶ Idem quoque Roterodamus in annotationibus suis super nouum testamentum, circa decimūseptimum caput actuum apostolorum, recenset sententiam & rationes Laurentij Vallensis: quibus in eiusdem loci actorum apostolicorum annotationibus ipse Valla refellit eorum (certe nobiscū sentientium) opinionem: qui putant Dionysium Areopagitam, ibidem à Luca nominatū, fuisse authorem eorum librorum qui inscribūtur de hierarchijs, cælesti & ecclesiastica, & de diuinis nominibus. eundémque esse: qui apud Parisios agonem sui martyrij expleuerit. Verum rationibus illis: suo ordine respondendum est. ¶ Primum quidem id obiectat Valla. Areopagitæ iudices erant: non philosophi. At isti (sentiētes scilicet vnicū fuisse Dionysium, cui tria prædicta conueniunt officia) Dionysium, summum faciunt philosophum: qui ex eclipsi solis, deprehenderit periclitari totam naturam. ¶ Cui adhibenda est responsio. alia quidem ratione Areopagitas dici: alia philosophos. Areopagitas enim: quia in Areopago vico Atheniensi, ex Solonis Salaminij, vnius ex septem Greciȩ sapientibus, prima institutione, iudices erant constituti. Philosophos vero: quia sapientiæ studium amore prosequebantur, illique penitus insistebāt. Haud tamen repugnat, eundem & Areopagitam esse & philosophū: cum geminæ ille rationes haudquaq̄ inter se pugnantes, vni & eidem probe cōuenire possint. Enimuero philosophia diffinitur: esse diuinarum humanarúmque rerū cognitio. & philosophus is esse dicitur: qui diuina humanáque callet, omnémque bene viuendi rationē animo est complexus. Quis autem aptior est ad iustitiæ moderationem, iudiciariámque functionem: q̄ is qui tam insigni rerum omniū peritia est instructus? cum dicat Plato beatas tum fore respublicas: cum eas philosophi regerent, aut earum rectores, sapientiæ studere contingeret. Cum itidem compertū sit, plærosque philosophorum fuisse legum latores: quid vetat eosdem constitui in arduis causis disquirendis & iudices? Itaque Laurentius ex eo q Dionysium fatemur fuisse summū philosophum: perperam colligit eūdem à nobis non posse dici Areopagitam, & curiæ Atheniensis iudicē. Perinde atque ita necteret argumētum. Dionysius, eximius fuit theologus, non igitur ecclesiæ Atheniensis primum & deinde Parisiensis fuit episcopus. Episcopi nanque (diceret Valla) rectores ecclesiarū sunt. at theologi quatenus huiusmodi, moderationem non habent ecclesiasticā. diuersique sunt: theologi & episcopi. Certe inualida esset ista collectio: cū possit

Laurentius Vallensis.

Areopagitȩ

Plato.

idem ob diuersas rationes, episcopus esse & theologus. ¶Porrò quod subnectit Laurentius: Dionysium ob insignem philosophiã deprehendisse ex eclipsi solis, tempore dominicæ passionis (secũdũ eos qui Areopagitam sentiunt eorum operum quæ Dionysio attribuuntur, esse authorem) q̃ natura tum periclitaretur. id reor ab eo esse adiectũ propter eorum placita, qui tradunt ipsum Dionysium Areopagitã ipso die passionis CHRISTI fuisse Athenis: & viso deliquij solaris præter naturæ legem ostento, attonitum exclamasse. Aut deus naturæ patitur: aut tota mundi machina dissoluitur. Quod inter cæteros, author libri de sphæra: in fine illius sui operis etiam perhibet. Verum id dictum, ijs quæ de seipso scribit Dionysius: aduersatur, potissimum quãtum ad ipsius loci in quo talia dixisse refertur, assignationem. In septima nempe suarum epistolarum, quæ est ad Polycarpũ, & in vndecima, quæ ad Apollophanem inscribitur: tradit se Dionysius tempore illius insolitæ defectionis solis, fuisse in Heliopoli ciuitate Ægypti: & ibidem philosophiæ studio operã nauasse. non autẽ fuisse Athenis, ciuitate Græciæ: magna locorũ intercapedine ab Heliopoli, distante. Et hac in re, potius Dionysio de se testimonium perhibenti credendum censuerim: q̃ alijs oppositum referentibus. Vtrum autem in hanc eruperit vocem: qua deum naturæ pati, aut naturam totam periclitari significarit: ex eius dictis nequaq̃ cõstat. cum ipse mirũ illud defectus solis spectaculũ narrans: id de se non scribat. Itaq; alius ab illo quęrendus est probatus author: qui illud, ipsum dixisse, sufficiẽter astruat. Quanq̃ id nihil ad rem facit præsentem: dixerit ea verba néc ne. cum satis sine hoc constet, ipsum ante sui ad CHRISTVM conuersionem: egregium fuisse philosophiæ professorẽ. ¶Secũdo insistit Laurentius, Dionysium Areopagitã Athenis vix bene percipere potuisse tenebras, tempore suffixionis CHRISTI in cruce, obortas: vt aiunt ij, quos refellere annititur. cũ consentaneum (inquit) non

Matth. 27. sit: eas tenebras, Athenas vsq; peruenisse. Nam quod ait euangelista, tenebras factas super vniuersam terram: eius regionis terrã intellexit. assentiente & diuo Hieronymo: & asseuerante Origene in homelijs quas scripsit in Matthęum. Vbi plane negat: eas tenebras è solis accidisse deliquio. sed aut nubibus intercedentibus: aut alioqui aëris densitate coacta. Q̃ si hæ tenebræ tanto spacio cõtigissent per vniuersum orbem: aliquis certe seu Latinus seu Gręcus scriptor, eius rei meminisset. Iam epistolam super hac re, velut Dionysij nomine cõfictam: deridet Laurentius. Hæc ex Laurentio Erasmus. ¶Verum reddenda est Vallæ respõsio. nos & id admittere, q̃ horrificas illas tenebras, quarum mentionem faciunt euangelistæ: Dionysius Athenis non perceperit. cũ tunc (vt suo ipsius cõstat testimonio) versaretur in Heliopoli vrbe Ægypti. Proinde siue ad Athenas vsq; peruenerint illæ tenebræ, siue non: nihil refert ad præsens negociũ. Crediderim tamen potius, etiam Athenis eas tenebras

perceptas:sicut & in Heliopoli deprehẽsas ipsas esse,scribit Dionysius. cum non minus Heliopolis q̃ Athenæ:extra Iudęam & Syriam regionisq; illius fines,sit constituta. Neq; desunt scriptores, minime proletarij:qui aram illam Atheniensem,cui titulus erat inscriptus, ignoto deo. (quemadmodũ meminit beatus Paulus:in oratione sua ad Atheniẽses) Actuũ.17 primũ fuisse erectam referunt,occasione illarum tenebrarũ etiam Athenis perceptarũ. Quas cum ex ratione astronomica deprehenderint tum philosophi fuisse præter consuetum naturæ cursum:eas occulti cuiusdã numinis virtuti ascripserunt,illiq; licet ignoto,aram dicarũt. Q uinimmo & terrificam illam obtenebrationẽ,magis simile vero est,per vniuersam terram habitabilem esse expansam:q̃ per solam Iudeæ ac Palestinæ terrã,vt contendit Laurentius.quandoquidẽ idipsum potius sonare videntur trium euangelistarũ Matthæi Marci & Lucæ verba.& voluerit insuetis illis tenebris deus,CHRISTI passionẽ ac mortem iniustã toti insinuare mũdo, vt existimare fas est: quæ pro totius mũdi salute, non Iudæorum tantũ,ab eo in cruce perferebatur. Matth.27 Marci.15 Lucæ.23

¶Ad Hieronymũ autẽ dicere non iniuria possumus, ipsum non tam suam de tenebris illis expressisse sententiam:q̃ aliorum placita & opinionem recensuisse.ex qua alienæ sententiæ enarratione:nihil solidi testimonij habetur,ad conuincendũ quod molitur Laurentius. Verũtamen Hieronymus illum Matthæi locum,qui de tenebris tempore dominicæ passionis obortis narrationẽ contexit,explanans:nequaq̃ dicit eas per solam Iudeæ regionem fuisse diffusas,quin potius subindicare videtur:easdẽ toti orbi incubuisse:communesq; appa ruisse. Ita enim ait. Et ne forsitan videretur vmbra terræ, vel orbis lunæ soli oppositus, breues & ferrugineas fecisse tenebras:trium horarum spacium ponitur,vt omnis causantium occasio tolleretur. Et hoc factum reor:vt compleatur prophetia dicẽs. Occumbet sol meridie:& contenebrabitur super terram in die lux. Et in alio loco. Occubuit sol:cum adhuc media esset dies. Videturq; mihi clarissimum lumen mũdi,hoc est luminare maius,retraxisse radios suos:ne aut pendentem videret dominũ, aut impij blasphemantes sua luce fruerentur. Hæc Hieronymus. Hieronymus. Amos.8 Hiere.15

At quomodo geminum illud oraculum propheticum tunc est completum: si in sola terræ Iudæorum plaga subortæ fuerint illæ tenebræ, & reliqua tota pars orbis claro solis lumine illustrata refulserit? Nunquid particulares illæ & vni tantũ regioni incubantes tenebræ: dicentur inducere solis occubitum? qui cum per occasum sublatus fuerit: totius ipse mundus atra tenebrarum caligine horret offusus. Q uoniam igitur Hieronymus sentit duo illa prophetarum vaticinia,quæ prænunciarũt solem in ipso meridie occubiturum,in hora passionis domini fuisse completa: eo ipso subinsinuat,tenebras illas in totum orbem terrarum fuisse diffusas, & non in solam Iudæorum terram. Præterea, si sol suos retraxit radios, subduxitq; suam terræ clari-

tatem, vt hic perhibet Hieronymus: quomodo destituta beneficio radiorum solarium terra reliqua præter Iudæam: potuit Phœbęo splendore illustrari, diurnóve perfundi lumine? Neq; enim recte dixeris: solem ab vna tantū regione suos retraxisse radios, & reliquis terræ plagis eosdem cōmunicasse. Ex prædictis igitur Hieronymi verbis potius col legeris ipsum sensisse: tenebras illas vniuersales fuisse, quàm particulares. Insuper, locum illum Amos prophetæ paulo ante adductū: qui ita
Amos. 8 in nostra traductione legitur. Et erit in die illa, dicit dominus: occidet sol in meridie: & tenebrescere faciā terrā in die luminis. & conuertā festiuitates vestras in luctū: & omnia cantica vestra in planctū. illum inquā locū exponens beatus Hieronymus libro tertio suorum cōmentariorū in eundem prophetam: ait. Possumus hunc locū & in domini intelligere passione: quando sol hora sexta retraxit radios suos, & pendentē in cruce dominū suum spectare non ausus est: quādo tenebris cuncta cōplentibus: festiuitates eorum & cantica, Vespasiano Titóq; superātibus, in planctū luctúmq; mutata sunt. quando lachrymarū & pœnitudinis & ciliciorū repleta sunt omnia: & capita habuere caluitiū, quæ prius Nazaræorū decorata cæsarie, comā domino nutriebāt. Hæc ibi. Et cōsimilem prorsus sententiā, ex ipso (vt crediderim) Hieronymo paucis verbis demutatis sumptā: habet glossa ordinaria, prædictū prophetæ locū exponens. Ex illo autē Hieronymi dicto nequaq̄ subinferre quispiā posset: ipsum sensisse, tenebras illas tēpore passionis domini exortas, solam occupasse Iudęæ plagā, sed potius in toto mūdo perceptas esse. quādoquidem & solē tū retraxisse radios suos & tenebras cūcta complesse: in
Origenes. supra dictis verbis perhibeat. ¶ De Origene vero, qui in homelia tricesimaquinta super Matthæū diffuse hac de re differit: dicendū est, eū potius id afferre de tenebris, q̄ Iudææ regionem tantummodo occupauerint: vt viam aperiat qua calūniantibus veritatē euangelicā fideles quoquo pacto respondeant, q̄ vt illud solide tenendum astruat. Qui autem tenebras illas inficiatur deliquio solis inductas, putátq; aut nubiū crassarum interuentu aut aëre in densitatem concreto obortas: eo ipso à sacrarum literarū, sanctorúmq; patrum procul abest sententia. quandoquidem postq̄ dixit Lucas in euangelio: dominicam describens passio-
Lucæ. 23 nem. Erat autem fere hora sexta: & tenebræ factę sunt in vniuersam terram, vsq; in horā nonam. protinus tanq̄ causam ante dictorū reddens: subnectit. & obscuratus est sol. Vbi in quibusdam codicibus suo tempore ita contextā fuisse literā: tradit in prædicta homelia Origenes. Et tenebræ factæ sunt in vniuersam terrā: deficiēte sole. q̄uis hāc lectionē non vsqueadeò probet: q̄ suæ sententiæ non omnino quadret. Sed & beatus Dionysius in vtraq; epistola ante dicta, plane astruit illas tenebras, à solis defectione præter naturæ legem facta, subortas esse: declarans rationem & modū particularem, quo ea eclipsis inchoata fuerit & perfecta.

Cui tanq̃ oculato testi credendũ esse potius autumo, quàm Origeni: qui insolitũ illud mũdo non contuitus est spectaculũ. Augustinus itẽ libro tertio de ciuitate dei, capite decimoquinto de illa in passione domini obtenebratione solari loquẽs: ait. Quã solis obscuratione non ex canonico cursu siderũ accidisse: satis ostendit, ꝙ tunc erat pascha Iudæorũ. Nam plena luna: paschę solẽnitas agitur. Regularis autem solis defectio: non nisi fine lunæ cõtingit. Hæc ille. In quibus verbis insinuat: illã solis obscurationẽ, ex eclipsi solari tum facta profectã esse. Porrò quod subijcit Laurẽtius in præsenti obiectione, tenebras illas tẽpore passionis CHRISTI factas, non videri per vniuersam omnino terrã fuisse expãsas: quoniam illius ostẽti nec Latinus quispiam aut Græcus scriptor meminerit: parũ solido nititur argumẽto. Tum ꝙ Phlegon historicus, exactissimus olympiadũ supputator: in decimoquarto operis illius libro, ita de illo tenebrarũ portento scribit. Quarto autem anno ducentesimæ secundæ olympiadis: magna & excellens inter omnes quæ ante eam acciderãt, defectio solis est facta. Dies hora sexta ita in tenebrosam noctem est versus: vt stellæ in cælo visæ sint, terræq; motus in Bythinia, Nicenæ vrbis multas edes subuerterit. Hæc ille. Is autem annus quartus ducẽtesimæ secundæ olympiadis: fuit annus decimus octauus imperij Tyberij Cæsaris, quo quidẽ anno CHRISTVS deus noster crucẽ pro nobis passus est. vt clare demonstrat Eusebius in suo chronico. Tum etiam, ꝙ sacra diuinæ scripturæ historia: non indiget in sui confirmationẽ suffragio scriptorum secularium. neq; ex eorum annalibus aut diarijs pendet veritatis sacrarum narrationũ soliditas: sed ex deo, syncærissimo totius veritatis fonte. Non igitur firmitatem accipit aut robur historica rerum gestarum in sacris libris conscriptarum cõmemoratio, ab ethnicis authoribus: vt neq; sol splendorẽ precario mutuatur à luna aut subrutilis astris. Nempe quoniam nulli meminerunt antiqui rerum scriptores, solem tempore Iosue diutius in suo constitisse gradu citra occasum. aut retrogressum esse solem decem lineis à sua statione, atq; diem longe productiorẽ solito reddidisse, tempore Ezechiæ regis Iuda: nunquid idcirco hæsitabimus in firma vtriusq; harum narrationum veritate, aut eam abnegabimus? Demum ꝙ epistolam super eclipsi portentosa solis veluti Dionysij nomine confictam, irrideat Laurentius: nos magnopere non mouet. Si enim de epistola loquatur, quæ ab Athenis dicatur esse missa à Dionysio, tempore deliquij solaris illic cõsistente, ad aliquem amicorũ, defectionis illius explicatoria: admittimus eam esse cõmentitiã. Si vero verba faciat Laurẽtius de epistola longo post tẽpore super ea re cõscripta: abnegamus esse fictitiã illam, & sub nomine Dionysij confictã: cũ geminã ipse Dionysius conscripserit epistolam: deliquiũ illud solare cõmemorantẽ. Vnã quidẽ ad Polycarpũ: ordine septimã, & alterã ad Apollophanem: ordine vndecimã, vt iam sępius ante dictũ est.

[Margin: Augustinus; Phlegon.; Tyberius Cæsar.; Iosue.10; 4.Regũ.20]

¶Aliarum adhuc rationum, quas aduersæ partis defensatores adducunt: dissolutio. Cap. IX.

Fferunt & aduersarij, qui opera, Dionysij nomine annotata existimant non esse cōscripta à Dionysio Areopagita: etiā alias ad suā sententiā corroborandā rationes quas & hic referre & diluere: videtur expediens.
¶Erasmus quidē in suis annotationibus ante citatis circa decimūseptimū caput actuum apostolorū: perhibet sibi nō videri, priscis illis tēporibus tantū fuisse cærimoniarū, quantum illorū operū author describit, in libro scilicet de ecclesiastica hierarchia. & his verbis subinsinuat, authorē illum suo iudicio nō fuisse Dionysium Areopagitā: sed alterū quēuis tempore posteriorē. Quod etiā subinsinuat in præfatione, paraphrasi suæ in epistolas beati Pauli ad Corinthios pręfixa, his verbis. Dionysius (inquit) qui in hierarchia secūda priscos ecclesiæ ritus satis copiose describit: eruditis recētior quispiā fuisse videtur: q̄ fuerit Areopagites ille, Pauli discipulus. Hæc ibi. 1
¶Sed illi satisfaciendū est: potius oppositum debere ipsi videri. quādoquidē ab apostolis qui erāt bases & colūnę ecclesiæ statim post acceptas exuberanti infusione spiritus sancti primitias, instituta fuit & ordinata in suis gradibus & officijs ecclesia: cærimonięq; & ritus sacri ab ijsdē definiti, quibus ecclesiastica administrarētur sacramenta & ministrorū sacrorū fieret cōsecratio: anteq̄ dispergerētur in vniuersum orbem, aut per martyriū de mūdo tollerētur. Spiritus enim sanctus ecclesiæ director & magister optimus, eis suggessit, ea ipsa cærimoniarū genera quibus in sacramentorū distributione & consecratione pontificū, sacerdotū, ac ministrorū ecclesiæ vtendum foret: per ipsos potius apostolos cōstituenda esse, qui relicti erāt à CHRISTO fundatores ecclesię: q̄ illorū primā cōstitutionē successoribus relinquendā. Opera autē ipsa, de quibus agitur cōtrouersia: temporē apostolorū erāt composita, vt multifariā supra est ostēsum, & iam cōstitutis plærisq; ecclesiæ cærimonijs: quæ ex ritu apostolico in primitiua ecclesia obseruabātur. Sed age, nōne beatus Paulus in epistola ad Timotheū: episcopos nominat & diaconos? qui & ad Titū scribit. Huius rei gratia reliqui te Cretæ: vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros: sicut & ego disposui tibi. Rursum in principio epistolæ ad Philippenses: episcopos nominatim exprimit & diacones. Et in actibus apostolorū cū Mileti agēs, hortaretur maiores natu ecclesiæ ab Epheso ad se accitos, vt cū sedulitate ac diligentia pascerēt gregē dominicū: episcopos etiā nominauit. Rursum Eusebius in historia ecclesiastica, libri tertij capite decimooctauo: de beato Ioāne euangelista loquens, ait. Cum post tyranni obitum de Pathmos insula Ephesum rediret: rogabatur etiam vicinas illustrare prouincias. quo vel ecclesias fundaret in quibus nō erāt locis: & in quibus erāt, sacerdotibus

1. Timo. 3
Titum. 1
Philippē. 1
Actuū. 20
Eusebius.

ac miniſtris inſtrueret,ſecundū ꝙ ei de vnoquoq; ſpiritus ſanctus indi-
dicaſſet. Hæc ille. Ex quibus omnibus liquido cõſtat:circa principiū le
gis euãgelicę ab apoſtolis conſtitutos eſſe epiſcopos,preſbyteros,diaco-
nos,& reliquos eccleſiæ miniſtros. At manifeſtum eſt: eos nequaq̃ tunc
fuiſſe ordinatos ſine certis cærimonijs & ſacro ritu. Si enim in veteri lege Exodi. 19
circa ſummi ſacerdotis ac minorū ſacerdotum conſecrationẽ,certi erant Leuiti. 8
diuinâq; inſtitutione determinati ritus obſeruādi: nõne valentiore iure
& circa pontificū noui teſtamenti ſacerdotúmq; & diaconorum ordina-
tionem,certæ erant etiam diligentiore cura obſeruādę cærimoniæ? Nec
minus circa ſacramentorū,vt baptiſmi,confirmationis,& ſanctę eucha-
riſtiæ adminiſtrationẽ:quorum vſus(ſicut & aliorum)ſtatim ab ipſo ec-
cleſiæ naſcẽtis exordio fuit inductus. Erant igitur & tempore apoſtolo-
rum conſtituti ritus ſacri:quibus hæc omnia rite peragerentur. Et illos
authoritate apoſtolica iam decretos atq; in vſum eccleſiæ aſſumptos:ip-
ſe Dionyſius Areopagites(qui circa ea tẽpora floruit)explicuit ſingula-
2 tim in ſuo de eccleſiaſtica hierarchia libro:certóq; ordine digeſſit. ¶De-
inceps in eodem annotationū loco ſubiungit Eraſmus: mirum id eſſe,ſi
tam priſcus author fuit & tam multa ſcripſit, qui Dionyſiano nomini
aſcripta opera cõpoſuit: illum à nemine veterum ſeu Græcorū ſeu La-
tinorū fuiſſe citatum.non ab Origene nec Hieronymo: qui nihil inten-
tatum reliquit. Et ita in eam inclinatur partem Eraſmus:vt videatur ei
author illorum operū non fuiſſe Dionyſius Areopagita. ¶Cui occur-
rendū eſt,certe plæroſq; Græcorum citaſſe beatū Dionyſium Areopa-
gitā: vt illorū operum,de quibus ventilatur quæſtio,conſcriptorẽ.& in
primis Ioannẽ Damaſcenū,nõ paruę apud Græcos authoritatis:& ali-
os ſupra nominatos. Quinimo & apud Gręcos,ipſe Dionyſius ob exi-
miam doctrinæ excellentiā in libris illis reconditā:magnus cognomina-
tus eſt.& apud Latinos itidẽ maximo in precio habitus:poſtq̃ libri eius
horum auribus inſonuerūt. De Origene autẽ & Hieronymo, recte id Origenes.
dicere poſſumus,eos Dionyſiū Areopagitā inter cęteros ſcriptores eccle
ſiaſticos nec citaſſe nec nominaſſe : quoniā ad ipſorum manus,libri illi
Dionyſiani non peruenerāt.queādmodum etiam fatetur Hieronymus Hierony-
multos à ſe prætermiſſos authores alios percelebres,ꝙ eorum libri non mus.
erāt ei in manibus,nec ad ipſum delati fuerant. At vero infirma eſt hæc
collectio. Dionyſij Areopagitæ libri non peruenerūt ad manus Orige-
nis & Hieronymi, illiúſq; non meminerunt inter ſcriptores eccleſiaſti-
cos:ergo Dionyſius Areopagita nihil ſcripſit,nec author eſt eorum qui
3 nomini eius aſcribuntur operum. ¶Subnectit & eodem in loco Eraſ-
mus. Gregorius vir probæ fidei,citans huius literas: non indicat eum Gregorius.
fuiſſe Dionyſium Areopagitam. Et Hieronymus in catalogo ſcripto-
rum illuſtrium, vnum aut alterum Dionyſium recenſet: huius libros
non recenſet. ¶Sed ad hæc paucis reſpondendum, ꝙ ſicut Gregorius Gregorius.

non indicat libros illos esse Dionysij Areopagitæ: ita nec astruit eos non esse ipsius Dionysij. & ergo ex illo Gregorij loco non magis corroborari potest Laurentiana pars & Erasmica: q̃ opposita. Omitto ꝙ cuiuspiam scriptoris authoritas solam negationē sonās, & inficiatorie adducta: prorsus inefficax est ad quippiam roborādum. Quare ex eo ꝙ Gregorius non indicat libros illos esse Dionysij Areopagitæ: nequaq̃ recte colligas, idcirco huiusmodi libros non esse ab Areopagita cōpositos. De Hieronymo iā dictū est, ipsum non recēsuisse libros Areopagitæ: quoniā ad manus eius, aut propter locorū distātiam aut aliud quod intercessit obstaculum, non peruenerūt illi libri. Q̃ꝫ si dicātur ea opera non esse Dionysij Areopagitæ, quoniam ea non recēseat Hieronymus, neq̃ illi vt authori ipsa ascribat: æqua omnino ratione, neq̃ vnius erunt Dionysij neq̃ alterius quem inserit Hieronymus catalogo virorū illustrium. quoniā neutri eorū vt authori eos libros (quos Dionysio Areopagitæ tribuimus) ascribit Hieronymus, neq̃ illorū scripta recēsens: nominat eosdem libros tanq̃ ab alterutro eorum compositos. Cuius ergo Dionisij tandem erunt illa opera: si neq̃ ab Areopagita (vt volunt) neq̃ ab alterutro duorū Dionysiorū à Hieronymo citatorū, sunt cōscripta? Quærēdus certe erit aliquis alius ab illis Dionysius: qui quartū obtineat inter Dionysios locū, & dicatur eorū operū de quibus est concertatio, cōscriptor. Sed vbi is tandē inuenietur? ¶ Porrò Hieronymus in libro suo iam citato de viris illustribus, duorū dūntaxat Dionysiorū meminit, vt modo dictū est. Quorū prior est Dionysius Corinthiorū episcopus: de quo supra, capite septimo habitus est sermo diffusior. explicatūmq̃ tēpus quo in ecclesia dei floruit: per imperatores Romanos & summū pontificē tum gubernacula rerū tenētes, designatū. Ex quo sane loco dilucidū est, eundē non potuisse eorū quæ Dionysio attribuuntur operum esse authorē: ꝙ ea ipsa apostolorū tēpore haud dubie dinoscantur fuisse cōscripta. Posterior vero à beato Hieronymo in prædicto eius libro cōmemoratus Dionysius, est Dionysius Alexādrinus episcopus: clarus supra modū habitus sub Valeriano & Galieno imperatoribus Romanis, summis autē pōtificibus subinde sedem apostolicā tum moderātibus, Cornelio, Sixto, & Dionysio. circa annū ab aduentu domini in mundū, ducentesimū & sexagesimū. vt perhibet Eusebius Cæsariēsis in suo chronico. qui & circa finem sexti libri & plærisq̃ in locis septimi, suæ ecclesiasticæ historię: multa admodū digna præconia de eodē refert. Atqui non sinit ipsa tēporis ratio, hanc in quempiā cadere existimationem: ꝙ fuerit hic Dionysius Alexādrinus, eorum operū Dionysianorū de quibus agitur cōtrouersia, conscriptor. vt quæ apostolicis tēporibus & circa nouæ legis exordiū cōposita fuisse: manifestis deprehendātur indicijs. Et multo minus, Dionysius ipse summus pōtifex (qui circa eadē tempora quibus ipse Dionysius Alexandrinus, floruit) dici posset præ-

Dionysius Corinthius

Dionysius Alexandrinus.

Dionysius summus pontifex.

dictorum author operũ. tum ob ipsam temporis diaphoniã atq; discrepantiam. tum etiam q; hic Dionysius apostolicæ sedis moderator, nulla traditur literaria monumenta posteritati reliquisse: neq; à Hierony-
4 mo inter scriptores ecclesiasticos reponitur. ¶Postremũ subijcit in eadẽ annotatione Erasmus: Laurentiũ Vallam perhibere, q; fuerint suæ ætatis doctissimi viri: qui iudicarint eos libros Areopagitæ ascriptos, esse Apollinarij. Tametsi eius nominis (inquit) duos cõmemorat Hieronymus. alterũ Hieropolitanũ episcopũ: qui floruerit sub Marco Antonino secundo. alterum Laodicenũ: in Syria episcopum. Neutri tamen, huiusmodi quicq̃ tribuit operũ. Neq; enim opinor: hęc Apollinari hæretico tribuenda. Hæc Erasmus. ¶Sed hisce verbis gladiũ ipse nobis ministrat in nos ante districtũ: quo Vallam confodiamus. Nempe prius contendit Erasmus ea opera quæ Dionysij nomine inscribuntur, non esse Areopagitę attribuẽda: quoniã Hieronymus illa non ascribit Areopagitæ, neq; illius meminit vt eorum operũ authoris. Consimili igitur ratione contendemus eadem opera non esse Apollinaris, cõtra Laurentij sententiã: quoniam Hieronymus vnum & alterũ recẽsens Apollinariũ in catalogo virorum illustrium, neutri eorum attribuit ea opera de quibus versatur sermo. Sed neq; Eusebius Cæsariẽsis alicui Apollinari eadem ascribit opera: qui tamen exactus fuit scriptorũ illius temporis annotator. Id vnũ tamen lubens Erasmo tribuerim: ea opera quę Areopagitæ ascribũtur, non esse Apollinari hæretico tribuenda. propter sanam ac rectam doctrinã, orthodoxęq; fidei maxime consentaneã: quæ in illis operibus sublimiter & syncære cõtinetur. Non enim solet ex putido vase dulcis aqua profluere: neq; graue olens sentina suaue profundere poculum. ¶Quænã autem fuerint huius Apollinaris hæresiarchæ (à quo sectatores eius: Apollinaristæ dicti sunt) impia dogmata: vndecimus liber ecclesiasticæ historiæ, capite vicesimo diffusius explicat. adijciens, & eorum damnationẽ: à Damaso tum summo pontifice, cũ magna sedulitate protinus fuisse factã. Cæterum duorũ illorum Apollinariũ: à beato Hieronymo in libro virorũ illustrium repositorũ: prior fuit Apollinaris Asianus, apud Hierapolim episcopus. qui floruit sub Marco Antonino secundo, imperatore Romano, & Sotero summo pontifice: circa annũ ab incarnatione domini centesimũ & septuagesimũquartũ. Vnde manifeste dinoscitur hic Apollinaris, ipsi Dionysio Corinthiorum episcopo fuisse contẽporaneus: & ijsdem argumentis quæ de Dionysio Corinthio adducta sunt, cõuincitur non fuisse author eorum operũ de quibus pręsens agitatur discussio. De eodem autem latius narrationẽ texit historia ecclesiastica: libri quarti cap. vicesimoquarto & vicesimoquinto. Posterior vero Apollinaris, à Hieronymo in supra dicto eius opere cõmemoratus: est Apollinaris laodicensis, Syrię episcopus sub Gratiano imperatore & Damaso summo põtifice habitus illustris: circa annũ

Apollinaris hæreticus.

Apollinaris Hieropolitanus.

Apollinaris laodicenus

à redemptione mundi tricentesimum & octogesimū. Quæ vel sola temporis supputatio, ex chronico Eusebij desumpta: claro est argumento, Apollinarem hunc Laodicenum nequaq̄ conscripsisse opera illa præclara, quæ Dionysiano nomini attribuuntur: ꝙ ipsa (vt multifariā ante est ostensum & crebrius dictum) circa ea tempora quibus adhuc sancti apostoli versabantur in terra: fuerint composita. Huic accedit, ꝙ Apollinaris iste Laodicenus episcopus (si Eusebio in chronico & in historia ecclesiastica credimus) suscitator fuit infandæ hæreseos: de qua paulo ante factus est sermo, quāuis idipsum Hieronymus non cōmemoret. Nempe & tēpus & locus eius ab Eusebio signatus: prodit eundē ipsum esse, de quo Hieronymus secundo ordine loquitur. Eat itaqꝫ nunc Laurentius Valla, & à doctissimis suæ ætatis viris sciscitetur accuratius: quisnā fuerit ille Apollinaris, quem iudicauerint esse eorum authorem operum quæ Dionysio Areopagitæ ascribūtur. Credo equidem ipsos: in illo inueniendo multum sudaturos fuisse. quandoquidem clarissimi viri eruditioneqꝫ singulari præstantissimi, Eusebius & Hieronymus, vbi recensent Apollinares, ob doctrinæ splendorem ante sua tempora celebratos: nullius meminerūt Apollinaris, cui Dionysiana illa opera vere possint ascribi. Sed de his hactenus.

¶ A patribus ecclesiæ moderatoribus recte cōstitui posse leges obligatorias: quarū transgressio inducat mortalis culpæ labem, æternæqꝫ damnationis reatum. Cap. X.

T aliquāta digressione expaciati parumper ab instituto, vt pro beato patre Dionysio Areopagita apologeticon disceptatorium quinqꝫ proximis capitibus comprehensum conscriberemus: nunc rursum ad iter inceptum pedem flectamus oportet. Præcedens quidem sermo monstrauit, ab apostolis & viris apostolicis instituta esse permulta: circa euangelicæ legis exortum, ad rectum totius ecclesiæ regimen attinentia: quæ non sunt in euāgelij codice cōscripta. Nunc reliquū est ostēdere: & ipsos primęuæ ecclesiæ rectores & eorum successores probe constituisse eiusce generis leges & regulas, populi Christiani obligatorias, & in sacra noui testamenti pagina minime expressas: quarū præuaricatio inferat letiferā noxam, & ad perpetuam detrudat mortē. Quinimmo & nunc & futuro itidem tempore ad consummationem vsqꝫ seculi, tales sanctiones ordinandi, illos ecclesiæ primates etiam habere potestatem: si quando id efflagitarit vtilitas ecclesiæ aut necessitas. Quod sane sequētibus rationibus ita astruere conabimur. ¶ Quarum prima: sit hæc. Multa sunt statuta conciliorū generalium & ecclesię catholicæ: quæ determināt ac declarant apertius diuina præcepta, definiuntqꝫ horum circunstantias & modum obseruandi particularem. At nemini dubium esse debet, huiusmodi instituta sacrosanctarum syno-

dorum & ecclesiæ orthodoxæ, obligare quoscunque fideles tam arcto vinculo: quòd transgredientes ea efficiantur rei culpæ mortiferæ, & damnationis perpetuæ. Exempli gratia. Diuino præcepto iubemur sanctificare sabbatum. Ecclesia autem sancta determinauit modum illius sanctificationis: vtpote quòd fiat inter cætera abstinendo ab opere corporali, & audiendo missæ officium diebus dominicis & festis. Et ergo obstringuntur omnes illa constitutione ecclesiastica: ad audiendum missæ mysterium in diebus solennibus. quod si neglexerint sine legitima causa: haud dubie grauem incurrunt animæ reatum. Similiter iubemur diuino præcepto ieiunare: & conuerti ad dominum in ieiunio, quod per Iohelem prophetam nobis est insinuatum. Ecclesia autem catholica determinauit obseruationem ieiunij quotannis esse faciendam in quadragesima: abstinendo à lacticinijs. & in quatuor temporibus anni ac vigilijs aliquorum solennium festorum: abstinendo à carnibus, & vnica refectione diurna. Quare ad ieiunium huiusmodi ecclesiasticum obseruandum alligamur ea constrictione: vt transgredietes id ieiunij præceptum, peccati mortalis noxā contrahant. Rursum obligantur iure diuino Christiani ad confessionem peccatorum sacerdoti faciēdam, ad susceptionem itidem sanctæ eucharistię, & ad orationem. Modum autem & tempus hæc obseruādi: constituit ecclesia catholica in sacrosanctis synodis. vt quod saltem semel in anno scilicet in festo paschę, fiat ab vnoquoque confessio peccatorū integra: & susceptio sacramenti eucharistiæ. quodque sacris initiati ordinibus legant quotidie horas canonicas: per modū orationis deo debitæ. Et clarum est quenque pro sua vocatione ad hæc ipsa astringi tam arcta obligatione: vt præuaricans hæc præcepta ecclesiastica reddatur reus æternæ mortis. Nam is simul est diuini transgressor mandati: quod, ista debitis determinant circunstantijs. Manifestum est igitur, concilia generalia & primos ecclesiæ præsides: suis præceptis homines ad id obstringere posse, cuius transgressio sit animæ mortifera.

Exodi. 20.

Iohe. 2.

2 ¶Secunda ratio. Multæ præterea sunt constitutiones synodales & ecclesiasticæ, quæ quāuis non ita determinent è vicino & tam aperte modum obseruandi aliquod diuinum præceptum: multum tamen conferunt ad dei honorem amplificandum, ad salutem etiam animarum curandam, & denique ad Christianę religionis maiorem syncęritatē. Quemadmodū ordinatio antiqua de sancto die paschæ celebrando quotannis non decimaquarta luna æquinoctio verno proxima, more Iudæorum: sed die dominica proxime illam decimamquartam lunam sequente, quod certe Christianorum est. Commendabilis identidem illa sanctio de abstinentia carnium feria sexta cuiusque hebdomadæ: in memoriā dominicæ passionis. Similiter & ea magnopere probanda, de continentia virorum ecclesiasticorum qui sacros ordines susceperunt: vt in sanctimonia ac castitate: diuino ministrent altari. De nuptiarū etiam celebratione: certis an-

ni temporibus prætermittenda. Deniq; de ætate & temporibus ordinandorum: & ad ecclesiasticos ordines promouendorum. & consimiles id genus leges: ad honestatem & decus totius ecclesiæ plurimum facientes. Illarum autem constitutionum transgressor (vt si quispiam citra necessitatem vesceretur carnibus feria sexta, aut si sacerdos, occidentalis ecclesiæ, duceret vxorem) fieret haud dubie reus peccati mortalis & æternæ damnationis, ꝙ ecclesiæ sanctæ rebellis esset ac contraueniret. Potest igitur generale concilium & ipsi ecclesiæ antistites aliquid ordinare consentaneum euangelio (qualia sunt hæc omnia modo adducta: ad pleniorem euangelij obseruationem apprime conducentia) quod subiectum constringat populum, & ita obliget. ¶ Tertia. Quod à spiritu sancto, infundente gratiam suam & insinuante suam voluntatem mentibus hominum simul in CHRISTO congregatorum, cõstituitur ac decernitur: non minoris est nec inferioris gradus ac sortis, q̃ quod à CHRISTO est palàm constitutum. Est enim spiritus sanctus, etiam deus: patri & filio, authoritate ac potestate æqualis. At quæ decernuntur in concilio ecclesiæ generali legitime congregato, concernentia statũ ac regimen vniuersalis ecclesiæ: a spiritu sancto constitui censenda sunt, qui tali præsidet cõcilio & ipsum dirigit, immo cuius magisterio & gubernatione: tota CHRISTI ecclesia agitur ac regitur. secundum istud 3
Ioan. 16. verbũ domini nostri ad suos discipulos. Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modo. Cũ autem venerit ille spiritus veritatis: docebit vos omnẽ veritatem, credendorũ scilicet & agẽdorum ad rectam ecclesiæ ædificationem. Vnde in actibus apostolorum post cõuocatum ab eis concilium super ea questione, essentne cęrimoniæ ac obseruantiæ legis Mosaicæ imponendæ fratribus, qui ex gentibus conuerterentur ad CHRISTVM: sententiam ac determinationem illius synodi, in hunc modum apostoli fratribus absentibus scripserunt. Visum est
Actuũ. 15. spiritui sancto & nobis: nihil vltra imponere vobis oneris: q̃ hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorũ & sanguine, & suffocato & fornicatione. In quibus verbis, spiritui sancto vt primo authori ascribunt illius concilij definitionẽ apostoli: sicut vere erat. Et de alijs synodalibus consessibus: idem censeri debet iudicium. Igitur transgressores constitutionum in huiusmodi concilijs ordinatarum: tanq̃ spiritui sancto rebelles ac iniurij, culpæ mortalis rei cõstituũtur ac ęternæ mortis. ¶ Quarta ratio. CHRISTVS ecclesiæ sponsę suæ dilectę semper assistit, eámq; in suis dirigit operibus ac institutis, secundum hanc suam 4
Matth. 18. pollicitationem factam discipulis suis ante suam salutiferam passionẽ. Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo: ibi sum in medio eorum. Quanto igitur magis in medio est totius ecclesiæ: simul adunatæ in concilio generali? Rursum, CHRISTVS ad Petrum à se toti præ-
Lucæ. 22. fectum ecclesiæ: ait. Ego rogaui pro te Petre: vt non deficiat fides tua.

Quibus verbis, & pro sancta ecclesia (cuius constitutus erat Petrus pastor) rogasse seipsum: etiã ipse insinuat, vt non deficiat fides eius, sed integra perseueret: depulso prorsus omni errore & infidelitate. Insuper in cælum ascensurus CHRISTVS: apostolis suis cõtestatus est. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus: vsq; ad consummationem seculi. Qz si omnibus diebus: reuera nunq̃ ab ecclesia sua protegenda ac defensanda se subtrahit. Et si vsq; ad consummationem seculi: semper vtiq; affuit, & nunc adest, & aderit semper ecclesiæ suæ, eam recte dirigens. Quocirca præcepta ecclesiæ in generalibus concilijs ædita: etiã & CHRISTI censenda sunt quodam modo præcepta, vt qui per ipsam ecclesiam illa constitui ac suo nomine decerni: curet & velit. Transgredientes igitur ea instituta: non tam humana q̃ diuina præuaricantur præcepta, peccatiq; mortiferi labem incurrunt: æternæq; damnationi se reddũt ac culpa obnoxios: ob huiusmodi inobediẽtiam in CHRISTVM & ecclesiam. Matth.28.

¶ Ecclesiæ primores ac præsides posse leges obligatorias condere, etiam cum adiecta interminatione: q; earum transgressores incurrant peccati mortalis reatum. Cap. XI.

T autẽ maius accipiat robur quod in præcedente propositum est capite, ab ipsis scilicet ecclesiæ primatibus ac præcipuis rectoribus constitui posse regulas & sanctiones, subditorum obligatorias: cum expressa etiam transgressoribus pœna, q; letiferæ culpæ perpetuæq; morti fient ob earum præuaricationẽ obnoxij: adijciẽdę sunt superioribus rationibus & aliæ, quæ in huiusce veritatis persuasionem animos omniũ valentius inducant. ¶ Sit itaq; hæc: ordine quinta ratio. In multis conciliorum ecclesiasticorum summorũmq; pontificum decretis exprimitur illa pœna: q; sententiam excommunicationis incurrant illorum statutorum trãsgressores. In nonnullis itidem explicatur interminatio dãnationis æternæ: quæ significatur ijs inferẽda qui præuaricati fuerint huiusmodi constitutiones. Et vtrũq; horum fieri recte censetur: & cõformiter ad illud verbũ domini, dictũ Petro de eo qui obsurdescit ad monita ecclesiæ: illiq; parere recusat. Si ecclesiam non audierit: sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Quo verbo designat CHRISTVS: contumaces & rebelles ecclesiæ, nõ modo in materia correptionis fraternæ, sed etiã in alia quauis obseruãda constitutione: a reliquorum fidelium consortio abijciendos esse & eliminandos. Atqui excommunicatio non infertur alicui legitime: nisi propter peccatum mortale, & potissimum ob pertinacem inobedientiam in ipsam ecclesiam. Igitur ecclesia sancta nonnunquam intendit ac proponit obligare suos subditos ad aliquid faciendum, eo astrictionis vinculo: vt illius præcepti violatores efficiantur rei labis mortiferæ & dãnationis æternæ. atq; huiusmodi pœnam, transgressores manere: in suis institutis exprimit. Matth.18.

Illud autem faciens ecclesia:credenda est non errare.quoniam à spiritu sancto (qui spiritus est veritatis) directa:in ijs quæ sunt iuris fideiq; & morum,oberrare non potest. Ergo suas constitutiones decernere potest ecclesia,cum hac obligationis ratione & modo:q transgredie͂tes eas, incurrant suæ salutis iacturam per peccati mortalis reatum.illámq; & interminari & exprimere etiam potest pœnam:quo diligentius sibi caueant omnes,& tanti discriminis admoniti,suæ saluti consulant. ¶Sexta. 6
De prælatis ecclesiæ sub nomine discipulorum loque͂s CHRISTVS:
Luce.10. ait. Qui vos audit:me audit. & qui vos spernit: me spernit. Et rursum de illis qui præpositi sunt rei ecclesiasticæ:loquens turbæ dominus, in-
Matth.23. quit. Omnia quęcunq; dixerint vobis:seruate & facite. Qui autem omnia dicit:nihil excludit. Beatus item Paulus ad Hebræos scribens ait.
Hebrę.13. Obedite præpositis vestris:& subiacete eis. Ipsi enim peruigilant:quasi
1.Petri.3. rationem de animabus vestris reddituri. Et Petrus. Subditi estote omni humanæ creaturæ:propter deum. Et in plærisq; alijs epistolarum apostolicarum locis:eadem continetur sententia. Ex qua dilucidum est,co͂temnentes præcepta ecclesiæ & prælatoru͂: etiam deu͂ contemnere & illi esse inobedientes,quare & mortiferi criminis contrahere reatum. Quod cum ita se habeat:cur non poterit ecclesia catholica & prælati eius,suos subditos obligare ad aliquid agendu͂ ea lege ac conditione, q transgressores illius incurrant mortale peccatum? cum ita res agatur: q præuaricantes tale pręceptu͂,reuera taliter peccent. ¶Septima ratio. Si quid an- 7
tiquæ legis sacerdos agendum cuiq; decreuerat:obediendum illi erat in promptu,nec reluctа͂dum. & detrectanti ipsius imperium:mors in pœnam tanti sceleris erat irroganda,secu͂dum illud domini verbu͂ in Deu-
Deute.17. teronomio. Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem,causam & causam,lepram & lepram,& iudicum intra portas tuas videris verba variari: surge & ascende ad locum que͂ elegerit dominus deus tuus. veniésq; ad sacerdotes Leuitici generis,& ad iudicem qui fuerit illo tempore:quęrésq; ab eis,qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcu͂q; dixerint,qui præsunt loco quem elegerit dominus:& docuerint te iuxta lege͂ eius,sequerísq; sententiam eorum:nec declinabis ad dextram neq; ad sinistram. Qui aute͂ superbierit,nolens obedire sacerdotis imperio qui eo tempore ministrat domino deo tuo:ex decreto iudicis morietur homo ille,& auferes malu͂ de Israël.cunctúsq; populus audie͂s timebit:vt nullus deinceps intumescat superbia. Hæc ibi. Atqui non minor est sacerdotum nouæ legis qui præsunt rei ecclesiasticæ, authoritas:nec minus eis debetur obedientiæ obsequium à subditis.quinimmo tanto potestas horu͂ augustior & eminentior:quanto noua lex veteri est præstabilior, eoq; amplius ipsis est obtemperandu͂,siquid agendum decreuerint vel fugiendum. Qui fuerit igitur illoru͂ rebellis sanctionibus & decretis: morte͂ incurrit animę,

ſignificatam per mortē corporis iuſſam inferri in veteri lege ijs qui ſa-
cerdoti Leuitico non audiebāt, graueq́; cōtrahit mortiferi criminis rea-
tum. ¶Neq; id quidem ab re: quoniā huiuſmodi inobediētia, in ipſum
quoq; deum redundat & intorquetur. queādmodum atteſtatur beatus
Paulus in epiſtola ad Theſſalonicenſes: dicens. Scitis: quæ pręcepta de- 1.Theſſa.4
derim vobis per dominum IESVM. Itaq; qui hæc ſpernit: non hominē
ſpernit, ſed deum, qui etiam dedit ſpiritum ſuum ſanctum in nobis. Et
6 cum murmuraſſet omnis congregatio filiorum Iſraël contra Aaron &
Moyſem in ſolitudine, importune expoſcens panem & carnes ſibi mini
ſtrari: reſpondit eis Moyſes. Audiui murmur veſtrum contra dominū.
Nos vero quid ſumus: quia muſſitaſtis contra nos? Dabit vobis domi- Exodi.16.
nus veſpere carnes edere, & mane panes in ſaturitate: eo q̊ audierit mur-
murationes veſtras: quibus murmurati eſtis contra eū. Nos enim quid
ſumus? nec contra nos eſt murmur veſtrū: ſed contra dominū. Ex qui-
bus verbis conſtat aperte, rebellionem & contumaciam quæ in præpo-
ſitos eccleſiaſtico regimini cōmittitur: etiam in deū fieri, & exinde illam
graui peccato obnoxium reddere hominem: triſtiq́; ſupplicio mulctan-
dum. Ex oppoſito igitur recte conficias, eum qui eccleſiaſticis morē ge-
rit rectoribus: & ipſi quoq; deo obtemperare. q̊ leges & regulæ obſerua
tionum, à ſacroſanctis ſynodis ac primarijs eccleſiæ paſtoribus inſtitu-
tarum: non tam ab hominibus ſunt q̃ à deo, illas per homines decernen-
te. Quod etiam præclare teſtatur ſanctus Maximus, in quodam ſermo- Maximus.
7 ne de ieiunio quadrageſimæ: dicens. Sacrarum literarum exempla pro-
tulimus: quibus approbaremus hunc quadragenarium numerum non
eſſe ab hominibus conſtitutum, ſed diuinitus conſecratum: nec terrena
cogitatione initiatum, ſed cœleſti maieſtate pręceptum. Et paulo poſt de
eodem loquens ieiunio: ſubnectit. Hæc autem nō tam ſacerdotum præ-
cepta: quàm dei ſunt. atq; ideo qui ea ſpernit: non ſacerdotē ſpernit, ſed
CHRISTVM: qui in ſuo loquitur ſacerdote. hæc ille. Quod autem hic
ſacer author de vno dicit inſtituto eccleſiaſtico, obſeruantia ſcilicet qua-
drageſimæ: de cæteris omnibus itidem ſtatutis eccleſiæ & præceptis eſt
conſimili ratione dicendum. q̊ ipſa videlicet non tam ſacerdotum præ-
cepta: q̃ dei ſunt. & proinde qui ea ſpernit: non ſacerdotem ſpernit, ſed
8 deū qui in ſuo loquitur ſacerdote. ¶Octaua ratio. In Deuteronomio
etiam legitur dominus dixiſſe ad Moyſem. Si genuerit homo filiū con- Deutero.21
tumacem & proteruum, qui non audiat patris ac matris imperium, &
coërcitus obedire contempſerit: apprehendent eum & ducent ad ſenio-
res ciuitatis illius & ad portā iudicij, dicentq́; ad eos. Filius noſter iſte,
proteruus & contumax eſt, monita noſtra audire contēnit: comeſſatio-
nibus vacat & luxuriæ, atq; conuiuijs. lapidibus eum obruet populus
ciuitatis, & morietur: vt auferatis malum de medio veſtri, & vniuerſus
Iſraël audiens pertimeſcat. hæc ibi. Sed nonne patres noſtri ſpirituales:

ſunt ſupremi eccleſiæ paſtores,& illius tractantes gubernacula? Nonne & mater noſtra ſecundum ſpiritum,eſt ſancta eccleſia: quæ nos CHRISTO ex aqua & ſpiritu ſancto regenerauit,& ex filijs iræ reddidit filios gratiæ? Qui igitur cum Luthero, eccleſiæ præcepta & orthodoxorum patrũ rident ac floccipendunt:aſtruentes nos impune ieiunia quæuis ſoluere poſſe:& feria ſexta carnibus veſci,ꝙ item non poſſit vniuerſalis eccleſia nos ſuis conſtitutionibus alligare ad aliquid: cuius tranſgreſſio ingerat nobis letale crimen.illi inquam,nonne filij ſunt proterui & contumaces:nolentes audire pręcepta parentum? Nõne & ijdem merito dicuntur vacare comeſſationibus & conuiuijs:ꝙ alios ad illa, loco ieiuniorum & abſtinẽtiæ,ſuis peſtiferis ſuaſionibus inducunt? De quibus quidem filijs,ipſa mater eccleſia merito poteſt querula voce dicere

Eſaię.1. id: quod eſt apud Eſaiam. Filios enutriui & exaltaui: ipſi autem ſpreuerunt me. Quæ igitur eos manet pœna:& quo digni ſunt ſupplicio? Sane graui criminatione ſunt accuſandi coram maioribus natu eccleſię: & niſi reſipiſcant,pro ſuorum ſcelerum qualitate iuſte plectendi. Q2 ſi id ſupplicij non inferat eis humanum iudiciũ:nihilo ſecius ob hãc proteruiam ſuam,diram animæ mortem incurrunt mentiſq; obduratione, per mortẽ corporis & lapides,in veteri lege filio proteruo inferri iuſſos: apta concinnitate & congrua ſimilitudine ſignificatam.

¶ Alijs inſuper rationibus,vim obligatoriam conſtitutionũ eccleſiaſticarum, qua fideles conſtringunt & coarctant: comprobari. Cap.XII.

Vpra dictis adiungẽdæ ſunt & aliæ rationes:quæ ſtabiliant ac ſuffulciãt eccleſiaſticarum legũ authoritatẽ & pondus,ſitq; hæc ſuo ordine nona. ¶ Et verbo & 9
exemplo ſuo docuit CHRISTVS dominus & legifer noſter:euitãdum eſſe ſcandalum proximorum, &
Leuiti. 19. ne coram cęco(vt ait ſcriptura)ponamus offendiculũ:
Matth.18. neue errare faciamus cæcum in via. Verbo quidem:cum ait. Væ mũdo à ſcandalis:& væ homini per quem ſcandalum venit. Et rurſum. Cauete ne ſcandalizetis vnum ex his puſillis:qui in me credũt. Exemplo ve-
Matth.17. ro:cum exactoribus tributorũ ſoluit didrachma(q̃uis liber eſſet à pendendo tributo) ne ſcandalizaret eos. Cuius imitator ſedulus, beatus Paulus in ſuis epiſtolis ſummopere admonet,eſſe cauendum ab inferen
1.Corith.8 do cuiq̃ ſcandalo: dicens inter cætera. Si eſca ſcandalizat fratrẽ meum: non manducabo carnes in æternum,ne fratrem meum ſcandalizem. Et merito quidem.nam ex recta charitatis lege obſtringimur ad conſulendum ſaluti fratris: ſicut & noſtræ.quare eodem obligamur vinculo ad omnia quoq; propulſanda:quæ poſſunt obſtaculũ prębere ſaluti proximi noſtri,inter quę:potiſſimum collocatur ſcandalũ. Sed & ſacratiſſima virgo MARIA,virtutum omnium clariſſimũ exemplar & promptua-

rium: nónne legē purificationis à Moyse latam (cui tamen non erat subiecta) ad vnguem implere voluit: ne illam contemnere videretur, & ne quēpiam scādalizaret? At vero siquis palàm præuaricaretur ecclesiasticas ordinationes, sancte ac probe institutas & multis ante seculis hactenus obseruatas: hoc suo opere q̄plurimis inferret scandalū. induceretq; suo exemplo ad effrenatam legum ecclesiasticarum solutionem. simúlq; & in hanc eos perpelleret existimationem: ꝙ non sint magni pendenda sanctionū ecclesiasticarum decreta, sed pro arbitrio cuiusq; aut admittenda aut refutanda. Quis igitur hūc non censuerit infandi sceleris esse reum: aut æternæ mortis iudicio obnoxium? ¶Porrò admittit Lutherus in suo de libertate Christiana (quē impugnamus) libro, propter euitandum proximi scandalum obseruanda esse ecclesiæ instituta: adducēs nonnulla ex ijs quæ huic inseruimus rationi exempla, ad id cōprobandum. quemadmodum ex dictis eius, in secundo huius libri cap. citatis: liquido constat. Et id quidem: recte sentit & affirmat. Verum huic melli letiferum immiscet venenum: cū simul astruit, dúntaxat propter eam causam vtputa euitationem scandali in proximo, custodienda esse præcepta ecclesiæ. & vbi nō subest scandali periculū, vt in secreto loco semotisq; arbitris: impune ecclesiastica statuta violari posse. quod certe prorsus est abnuendum. Nempe vbi nulla daretur scandali occasio: quoniā clanculum id fieret, & non esset etiam interueniens contemptus ecclesiæ rectorúmq; eius: sed sola cōcupiscentia carnis, impellens quempiam ad manducandas carnes feria sexta, aut ad soluendum ieiunium ab ecclesia præceptum: talis indulgens animo suo, & recta ratione reiecta obsequēs suæ cupiditati, committeret letale crimen: ob hanc potissimum causam, quoniam non obedit legibus sacris ecclesiæ, iam olim cōstitutis & diuturno approbatis vsu, sicut deberet. & eo ipso etiam deo est inobediēs:

10 quēadmodum supra dictum est. ¶Decima ratio. Magnæ authoritatis ac efficaciæ ad obligandum, est consuetudo ecclesiastica & vsus: multo tempore obseruatus. Cum enim annexum sibi habeat ex diuturnitate obseruationis publicum populi totius consensum: vigorem ac vim legis obtinere haud ab re creditur. Quod cum multiplici sanctorum patrum authoritate cōprobari possit: in præsentia tamen vnico probatissimi authoris testimonio contēti erimus, beati scilicet patris Augustini: ita scribentis ad Casulanū presbyterū. quod & in vndecima distinctione libri Decretorum. cap. in ijs rebus. adducitur. In ijs rebus (inquit) de quibus nil certi statuit diuina scriptura: mos populi dei & instituta maiorum, pro lege tenenda sunt. Et sicut præuaricatores diuinarū legum: ita contemptores ecclesiasticarum consuetudinum, coërcendi sunt. hæc Augustinus. Sed quis ambigat: diuinarum legum præuaricatores incurrere mortiferam noxam, æternęq; damnationi subiacere? Igitur & laudabilium consuetudinum ab ecclesia iam diutius obseruatarum trāsgresso-

Lucæ. 2.

Augustinus

res:ex prædicta Augustini sententia in eandem incidunt dānationem. Quocirca siquis honestæ approbatæq; cōsuetudini ecclesiasticas obseruationes concernenti, operibus contradicit: grauis culpæ se vinculo cōstringit. Decreta igitur synodalia & antiquorum patrū, vniuersalis ecclesiæ statum dirigentia, diuturnóq; vsu iam corroborata: cuiq; seruāda sunt diligentius, & ad opus accommodanda. Quod & beatus attestatur

Hieronym⁹ Hieronymus in epistola ad Lucinium Bethicum: his verbis. Traditiones ecclesiasticæ præsertim quæ fidei non officiunt, ita obseruandę sunt: vt à maioribus sunt traditæ. nec aliorum (vt priscorum) consuetudines: aliorū contrario more sunt subuertendæ. hęc ibi. Demum beatus Paulus, quantū authoritatis deferendum est ecclesiasticæ cōsuetudini: haud obscure declarat in prima ad Corinthios epistola. vbi postq̄ dixit indecorū esse viro, si comā nutriat: mulieri vero, idem non esse indecens: sub

1. corin. 11. iungit. Siquis autē videtur contentiosus esse: nos talē consuetudinē non habemus: neq; ecclesia dei. Ecce contentioso & sententiam ante prolatam euertere molienti, nihil aliud obijcit Paulus: q̄ ecclesiæ dei consuetudinem, tanq̄ maximum pondus & momentum, ad aliquid in ijs quę ad mores spectant agendum, habentem: vt & vere habet, & habere est existimanda. ¶ Cæterum vt ex plurium testimonio maius accipiat robur, quod hæc ratio proponit: accedat supra dictis & Honorij tertij summi pontificis authoritas, scribentis capitulo Parisiensi (quemadmodum recenset primus epistolarū decretalium liber: titulo de consuetudine, cap.

Honorius tertius. cum consuetudinis) in hunc modum. Cum consuetudinis, vsusq; longęui non sit leuis authoritas, & plærunq; discordiam pariāt nouitates: authoritate vobis præsentium inhibemus, ne absq; episcopi vestri consensu immutetis ecclesiæ vestræ constitutiones & consuetudines approbatas, vel nouas etiam inducatis, siquas forte fecistis: irritas decernentes. hæc ille. Q̄ si vnius ecclesiæ particularis instituta & mores diutino approbatos vsu: tanta seueritate prohibet summus ecclesię præses immutari atq; rescindi. quanto maiore ratione putādum est, & vniuersalis ecclesię consuetudines publico roboratas totius populi & antiquo consensu: nequaq̄ infringi debere? Et si in vnica ecclesia vt Parisiensi, subuereatur ipse supremus ecclesiæ pastor, nouitates posse discordias parere & dissidia inter illius ecclesiæ sacerdotes, ministros & populū: nónne multo amplius formidādum est, ne id locum habeat in catholica & quę per totum orbem Christianum extenditur ecclesia? q; nouitates scilicet quæ ex antiquarum consuetudinum immutatione inducerētur: multarum discordiarum atq; dissensionū in toto populo Christiano materiā atq; seminaria suggerant necnon subministrent? Demum si probe rectéq; legem pręscribit illi canonicorum collegio ad quod literas dat, idem summus pontifex: non esse permutandas illius ecclesiæ vetustas consuetudines, aut illis abrogatis nouas sine episcopi sui cōsensu inducēdas: quāto

magis hæc cuiq; definita debet lex intelligi, ꝙ non queat pro suo arbi-
tratu aut rescindere antiquas totius ecclesię cõsuetudines, aut nouas in-
uehere?quandoquidẽ ea authoritas abrogandi leges antiquas, aut no-
uas cõstituendi:non ex vnius priuati hominis nutu pẽdeat & arbitrio.
sed ad totã ecclesiam generaleq; conciliũ legitime coactum:pro re tam
ardua tantæq; molis sit recurrendũ, illiúsq; standũ sententiæ. Demum
vt ad beatum Augustinum (vnde in huiusce rationis decimæ compro-
bationibus, sumpsimus exordium)quasi circulo quodam circũacto re-
labamur:idem grauissimus author in compluribus suorum scriptorum
locis eandem multifariam approbat sententiam. Et præsertim cum ita
scribit ad Ianuarium. Si quid per orbem frequentat ecclesia:quin ita fa- Augustinus
ciendum sit disputare, insolentissimæ insaniæ est. Hæc ibi. Quæ igitur
est insania:non solum disputare, sit'ne ita faciendum, sed & verbis & scri
ptis anniti ad persuadendum omnibus, quòd secus est faciendum?nón-
ne hæc longe insolentior est animi vęsania? Idem quoq; in libro contra
Manichæos. Palàm est(inquit)quàm in re dubia, ad fidem & certitudi-
nem valeat authoritas ecclesiæ. hæc ille. Quanto igitur amplius eadem
valet in re penitus certa: & diuturno vsu longinquiq; temporis cõsolida-
ta?vt non debeat eam quisq̃ in quæstionem trahere:aut quòd abolenda
sit, contendere. Demum idem eximius doctor contra Faustum decer-
tans:ait. Vides in hac re, quid ecclesiæ catholicæ valeat authoritas:quæ
ab ipsis fundatissimis apostolorum sedibus vsq; ad hodiernũ diem, suc-
cedentium sibimet episcoporum serie & tot populorum consensione fir-
matur. Postremum in epistola ad Hieronymum: idem scribit. Contra
ecclesiæ fundatissimum morem:nemo sentiat. Verum ne plus æquo vi-
dear inculcare testimonia, potissimũ in re tã aperta, quę vel sine testimo-
11 nijs vltrò suscipi debeat: verbum non amplius addam. ¶ Vndecima ra-
tio. In ciuili gubernatione reipublicæ, curia iudiciaria(vt Parisiensis se-
natus) potestatem habet condendi nouas constitutiones: ad tranquilli-
tatem & vtilitatem totius cõmunitatis attinentes, cum adiecta expres-
sione poenæ: quòd illarum sanctionum præuaricator morte mulctabi-
tur, extremóq; afficietur supplicio. quoniam huiusmodi authoritatem
constituendi tales leges, accepit ipsa curia senatoria à regia maiestate: à
qua primũ est instituta. Exempli gratia. ob legitimas causas ad id im-
pellentes:suprema iustitiæ Gallicanæ curia apud Lutetiam Parisiorũ
consistens, recte posset huiusmodi decernere legem. Nullus intempesta
nocte accinctus gladio diuagetur in tenebris per plateas ciuitatis:alio-
qui capitis subibit periculum. Aut etiam talem statuere sanctionẽ. Ne-
mo in curiæ senatoriæ septis & claustris eximat gladiũ in alterũ:vt eum
adoriatur. alioqui præsentes dabit poenas:& furcæ appẽdetur. Ergo cõ-
simili ratione in ecclesiastico statu possunt, qui rerum præsunt summæ,
rationabili occurrente causa condere regulas:ad honestatẽ vitæ, vtilitatẽ

ecclesiæ, salutẽmq; animarũ facientes, cum adiũcta declaratione pœnæ in præuaricatores: ꝙ cõtrahent peccati mortalis labem perpetuæq; mortis reatum. Possunt inquam: non à seipsis habita, sed a deo solum accepta potestate, qui cõstituit eos suæ ecclesiæ gubernatores ac antistites: & ergo potestatem etiã illis tradidit ea ordinandi, quæ directioni ecclesiæ necessaria censentur & vtilia. Absurdũ nempe id videri debet, ecclesiasticæ rei summã gerentes authoritatẽ, minus habere facultatis ad constituendas regulas ac leges suæ administrationi accõmodas, pœnámq; definiendam earum transgressoribus: q̃ habeant ciuilis reipublicæ rectores ad decernendas leges nouas pro ciuitatum moderatione, designandamq; in earum transgressores pœnam. ¶Duodecima ratio & postrema. Expedit in omni republica leges ipsas constituere, non nudas & sine supplicij quod subibunt violatores earum, determinatione: quoniã hoc pacto non incuterent metũ peruersis, sed nihili fierent, ꝙ liceret eas impune transgredi. Et ita periret omnis earum maiestas, authoritas & vigor: neq; diuturnitatem haberent aut stabilitatem leges illæ, sed quasi succisis neruis euestigio collaberentur, irentq; pessum. Necesse est itaq; legibus ipsis cum condũtur, adijcere pœnas præuaricatoribus infligẽdas: ad imitationem lationis diuinarum legum in sacris literis expressarum, cum certa pœnarũ definitione. vt illis deterreantur à malitia coërceãturq; praui, & si non virtutis amore: saltem oderint peccare mali formidine pœnæ, vt ait Horatius. Huiusmodi autem pœna, debet esse accommoda & respondens ipsi conditioni reipublicæ: in qua decernitur. Vt quoniam respublica ciuilis ordinatur ad vitã hanc temporalem cũ trãquillitate degendam: leges eius in grauibus delictis recte decernunt pœnam trãsgressoribus, vitæ corporalis ablationem & obtruncationẽ. Et quoniã ecclesiastica respublica potissimũ tendit & refertur ad vitam animæ perpetuam, salutẽmq; æternam: leges eius faciundũ aliquid aut euitandum statuentes, apte & congrue definiunt præuaricatoribus earum, pœnam illi oppositã fini: scilicet peccati mortalis (quod animæ vitam aufert) noxam, aut æternæ mortis damnationẽ. Non quidem: vt illam pœnam incurrant aliqui, & cadant in laqueum mortis. sed vt illius grauitate deterriti, diligentius legem positã obseruent: & ita constitutã euadant pœnam, neq; incidãt in eandem. Quis igitur ex reipublicæ ciuilis qualitate, non perspicit in ecclesiasticis legibus congruentissime legitimáq; ratione adijci hanc pœnã, sed in grauibus solum & arduis rebus: ꝙ præuaricatores earum aut mortiferũ cõtrahent crimen, aut perpetuam incurrẽt damnationem? Facessat ergo Lutherus cum suis assectatoribus: oblatrans ecclesiæ supremos antistites ac patres orthodoxos nequaq̃ ius habere cõdendi leges ecclesiasticas, neq; decernendi pœnas earum transgressoribus. Ad quod amplius confutandum: adijcientur & nonnullæ aliæ rationes, in vicesimoquarto huius libri capite.

Horatius.

12

¶CHRISTVM non omnia in euāgelio præcepta ad ecclesiæ catholicæ statū conferētia: particulatim expressisse. Cap. XIII.

Nunc vero reliquū est cauillatorijs argutijs eorum obuiare qui putāt sacrosanctis synodis & ecclesiarū primoribus nullam adesse authoritatē decernendi regulas aliquas aut sanctiones, populi Christiani obligatorias. Quæ quidem: non ex illo de libertate Christiana opusculo Lutherano (quod euertere molimur) deprompta sunt (quoniā nullæ ferme illic rationes adducuntur: ad stabiliendum rem propositam) sed ex alijs: qui in verba Lutheri iurasse videntur, & eius sequūtur castra.
1 ¶Hi igitur: primo sic insistunt. CHRISTVS antiquæ legis præcepta & decalogum, in euangelio seruari præcepit. Si vis (inquit) ad vitam ingredi: serua mādata. Et rursum. hoc fac: & viues. Eadem quoq; præcepta recte interpretatus est, & ampliori declaratione explicuit Matthæi quinto cap. & alijs locis. neq; vlla alia adiecit diuina præcepta: sed consilia tantū & monita perfectionis in euangelio superaddidit. Similiter & apostolos suos misit CHRISTVS prędicare euangeliū vniuerso orbi: & docere cunctas gentes dicens. Euntes prædicate euangelium omni creaturæ. Et iterum. Euntes docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunq; mandaui vobis. Quod & apostoli fideliter sunt executi: neq; addiderunt noua præcepta obligatoria extra euangeliū. Quæ noua mādata si fuissent ad salutē necessaria: ipse dominus noster (qui æterna est patris sapiētia) addidisset vtiq; per seipsum illa: aut per apostolos spiritū sancto illustratos ea mundo promulgasset, quod tamen non legitur fuisse factitatū. Non habēt igitur generalia concilia nec ecclesiæ pręsides vllā authoritatē: postea superaddēdi noua pręcepta obligatoria.
2 ¶Verū adhibenda est his respōsio, q CHRISTVS infirmitatis apostolorū ac imbecillæ capacitatis cōscius anteq; inducrentur virtute ex alto: noluit ea omnia quæ ad futurā ecclesię gubernationē erant necessaria, explicare. qua necdū erant omniū eorū capaces: quēadmodū ipse cōtestatus est eis, dicēs. Adhuc multa habeo vobis dicere: sed nō potestis portare modo. Cū autē venerit ille spiritus veritatis: docebit vos omnē veritatē. Sed cōpluscula ad directionē ecclesiæ pertinētia pręcepta in euāgelio nō expressa, postea per suos explicuit apostolos: vt āte est dictū. Multa etiā per eorū successores: magisterio & inspiratione spiritus sancti. prout ipse æterna sua sapiētia nouit ipsi ecclesiæ suæ vtilius expedire. Et ergo posterioribus nouæ legis seculis nōnulla curauit instituēda: quę prius non reuelauerat, nec ordinauerat institui debere. quoniam posteriore tēporis decursu: expediens erat illud institui in ecclesia, in priore vero: non ita id congruebat nec expediebat.
3 ¶Quēadmodū & in veteri lege per diuersas tēporū successiones: diuersa suo populo deus

Matth.19
Lucæ.10
Matth.5
Marci.16
Matth.28
Ioan.16.

dedit instituta, non autem omnia:vno eodémq; tēpore. Quippe tēpore
Gene.17 Abrae primū cōstituit dominus praeceptū de circūcisione:& non in anteriore tēpore,neq; praecedente annorū curriculo. Et tēpore Moysi instituit dominus agnū paschalem quotānis manducandū, celebrandúmq;
Exodi.12 phase:& non prius.atq; per Moysem diuersis etiā annorū interuallis varia aedidit praecepta,ad dei cultū aut exercenda iudicia in populo,conducētia:& non omnia vno eodémq; tēporis articulo. Cōsimiliter in antiqui decursu testamenti posterioribus secundū tēporis seriem patribus aliqua mysteria clarius reuelata sunt:q̄ prioribus. Vt Abrae insinuata sunt diuinitus nonnulla fidei sacramēta: quae maiores illius latuerunt,
Gene.18 queādmodū superbeatae trinitatis arcanū. Et Moysi quędā apertius reserata:q̄ Abrae. Et demū ipsi Dauid eximio prophetae,aliqua lympidius & detectius reclusa:q̄ antiquioribus patribus.vt in psalmo vere di
Psalmo.118 cat de seipso. Super senes intellexi:& super omnes docentes me intellexi.

¶Nec minus in legis euāgelicae tēpore,quātum ad ea quae orthodoxae 4
fidei respiciūt declarationē:diuersa etiā fuerūt temporū interualla,quibus explicata sunt manifestius catholicę fidei mysteria in concilijs generalibus.& nō omnia vno eodémq; tēpore sunt per spiritū sanctū omnino aperte & aequaliter elucidata.quoniā id non expediebat:neq; occurrebat occasio. Quippe in synodo Nicena,determinata est dilucidius cōtra Arriū:consubstātialis ac coaeterna filij dei cū patre diuinitas. Postea in concilio Constātinopolitano declarata est apertius per orthodoxorū patrum sententiā,cōtra Macedoniū,spiritus sancti deitas:eadémq;cum patre ac filio natura,potestas,& authoritas. Deinde in concilio Ephesino clarius definita est synodali authoritate vera CHRISTI dei & hominis deitas,atq; secundū diuinitatē aeternitas: contra Nestoriū & eius impios astipulatores. Post haec vero in cōcilio Calcedonēsi,manifestius explicata est duarū in CHRISTO naturarū diuinae & humanae veritas:contra Eutichium,inducentē geminae in ipso naturae cōfusionē. Et ita in caeteris cōcilijs subsequentibus & diuerso celebratis tēpore:alia & alia sacrosanctae fidei mysteria fuerunt,haec quidē prius:illa vero posterius,declarata patētius.prout importuna hęreticorū improbitas,ad sui cōdemnationē impellens ecclesiā:exposcebat. Haec autē supra dicta,per sacrosanctā ecclesiā ita sunt palàm definita:non quidē quoniā prius fuerint apud orthodoxos patres dubia aut ambigua. cū ea ipsa à principio nascētis ecclesiae:& certa penitus habita sint & indubitata. Sed detectius expressa fuere, suo quodq; tempore: ad retundendā haereticorū peruicaciam. Demum necdum integro trāsacto seculo, centenarióque annorum curriculo:in synodo Basiliensi,publica ecclesiae sententia,asserta est immaculata puritas cōceptionis semper sanctae virginis MARIAE matris dei. Ita plane eorū quę ad mores & actiones pertinēt Christianismi, aliqua prius sunt in ecclesia sancta ordinata : vtpote tēpore apostolorū

Concilium Nicenum. Constantinopolitanū Ephesinum Calcedonense. Basiliense.

& apoſtolicorum virorum, ſecundum ordinem diuinæ ſapientiæ. Alia vero: longo poſt interuallo, ſuccedentéq; multò poſterius tempore. quēadmodum ſpiritus ſanctus, qui omnium eſt artifex, omnia proſpiciens, omnia cognoſcens: ipſi eccleſiæ (cui ſemper aſſiſtit director) nouit commo-
5 dius expedire. ¶ Ex his itaq;, ad ea quæ hæc prima proponit obiectio: aperta patet reſponſio. Admittenda ſiquidem ſunt omnia, quæ in ea aſſumuntur: hoc vno excepto quod adducit, apoſtolos extra euangelium & vltra illud, nulla adiecisse pręcepta obligatoria. id enim ſuperioribus Cap.3.&4.
locis oſtenſum eſt: longe à veritate alienum eſſe. Negandum eſt tamen, quod in hac aduerſariorū ratione colligitur: & ipſa pariter conſecutio, improbāda. Eſt enim inualida prorſus: hæc ratiocinatio. CHRISTVS in euangelio non dedit aperte hoc præceptum: exempli gratia, de ieiunio quadrageſimæ aut quatuor temporum. ergo illud non eſt obſeruandum. Similiter & iſta: penitus conſimilis priori. Apoſtoli non conſtituerunt nec explicuerunt tale præceptum: vt de audienda miſſa diebus feſtis, de confeſſione peccatorum facienda in feſto paſchæ, aut recipienda tunc ſacroſancta euchariſtia. ergo illud non eſt obſeruandū ea diſtrictione: vt trāſgreſſio eius efficiat hominē peccati mortalis reum. Quoniam per locum ab authoritate inepta ſumitur argumentatio: inficiatoriam illationem contexens ex aſſumpta propoſitione negatiua. Inſuper quod non explicuit CHRISTVS manifeſte: partim apoſtoli, & partim eorum expreſſerunt (CHRISTO ſemper authore præcipuo) ſucceſſores. Ita quod aperte non declararunt ſuis traditionibus apoſtoli: inſtituerunt illud poſteri eorum, & ſubſequentibus apoſtolica tempora ſeculis eccleſiæ primates. accepta, vt id agerent ſanctionéſq; nouas ſtatuerēt, à CHRISTO poteſtate: qui voluit longa temporum ſucceſſione & paulatim ſuam eccleſiam talibus præceptis roborari & muniri.

¶ Quāuis euangelium, ad ſalutem ſit ſufficiens: non tamen omnia in eo aperte ac particulatim cōtineri, quæ nobis ad conſequendam ſalutem æternam ſunt neceſſaria. Cap. XIIII.

1 Ecunda aduerſariorum obiectio. Lex euāgelica ſiue euangeliū: eſt veritas cōſummata & ſufficiens ad ſalutem. Ipſa quoq; perfectū eſt exemplar & regula vitę: cōtinens omnia quę neceſſaria ſunt homini vt ſaluus fiat. Regula inquā immutabilis, quam qui ſequitur: ambulat in luce. qui vero ab ea deflectit iter, aut ſuperaddit illi humanas adinuentiones: in tenebris ambulat. Non igitur poteſt ſynodus patrū aut pontificū authoritas, vltra ea quæ in euangelio expreſſa ſunt, noua condere præcepta: quorū tranſgreſſio tam graui pœnæ ſubigat hominē. Nā & ſuperuacua cenſeri debent illa, minimèq; neceſſaria: & præter CHRISTI intentionem cōſtituta. cum ipſe ſolum ad illa nos obligare intenderit, quæ manifeſte in euangelio expreſſit.

¶Responsio. Sufficiens quidem est euangeliũ CHRISTI ad bene beatéque viuendum: & præcepta quoque continet sufficientia ad salutem. sed non omnia particulatim ac peculiariter in eo explicantur: quæ facienda nobis sunt vt salutem consequamur. Continentur sane multa præcepta, immo omnia quæ postea sunt expresse superaddita: in his duobus præ- 2
Matth.18. ceptis euangelicis. Audire debent omnes ecclesiam: alioqui à cæterorũ
Matth.23 cõmunione sequestrandi sunt. Quæ dicunt prælati ecclesiastici: facienda
Lucæ.10 sunt. alioqui in illis spernitur deus: si contemnãtur. Verũtamen ad fidelium salutem expediebat, ea quæ non fuerant in euangelio expressa: sensim & pedetentim successionéque quadam temporis, per traditiones apostolorum, per sacrosanctas synodos, atque per cõstitutiones ecclesiasticas, modo obligatorio exprimere: vt cõmodius fieri à nobis queant. ¶Con 3 simili plane modo, veteris legis præcepta quæ continet decalogus: sufficientia quidem erant ad salutem. Non tamen idcircò superflua censeri
Matth.5 debet eorũ clarior explicatio & recta interpretatio: quæ Matthæi quinto capite assignatur, quinimmo illa etiam ad salutẽ est necessaria & vtilis. Sic & duo præcepta charitatis, de diligendo inquam super omnia deo, & proximo propter deum: sufficientia sunt ad salutem assequen-
Matth.22 dam, quoniam in illis duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ. Sed nunquid eam ob rem superuacanea dicenda sunt decem præcepta decalogi: exprimentia illorum duorum mandatorum sensum ac clariorem intelligentiam, aut minus ad salutẽ necessaria? Nequaq̃ profecto. Nam & hæc, volentibus ad vitam ingredi obseruanda sunt: & complicantur in illorum duorum præceptorũ sinu. Haud secus & quæ continet sacrum euangeliũ: sufficientia quidem sunt ad salutem. Verum indigent latiore explicatione & expressione nonnullorũ: quæ suppressa inibi delitescunt & abstrusa sunt. ¶Huiusmodi autẽ explanatio & super- 4 adiectio, facta est per traditiones apostolicas: & sacrorum conciliorũ instituta. Quæ nequaq̃ appellari debẽt adinuentiones humanæ: vt cõtumelioso nomine ea vocat Lutherus, & qui suæ adhærẽt factioni. Quoniam non humano sensu aut arbitràtu tãtum, sunt ordinata: sed suggerente spiritu sancto. Nec pure & solum humana sunt statuta: quoniam non soli innituntur rationi naturali, vt leges ciuiles: neque in solo illius lumine sunt condita. sed ex sacrarum literarum canone & inibi expressis recto ratiocinio subinde deducuntur. & idcirco diuinorum præceptorũ aliquid quoquo modo participant, neque ab eorum conditione sunt omnino (quantũ ad obligandi vim) aliena. Neque eadem ecclesiæ præcepta, sacro euangelio sunt contraria: immo q̃maxime cõformia, & ad pleniorem eius obseruationem plurimũ faciẽtia. Demum nec ipsa sunt præter CHRISTI intentionem: vt assumit hæc obiectio. sed ab eo magnopere approbata: eiúsque directione & præsidio instituta primum, & hactenus vsu non intermisso obseruata, & ad finem vsque seculi illabefacta futura.

5 ¶ Tertia obiectio. Apostoli in quibus CHRISTVS & spiritus sanctus loquebatur: potuerunt quidē diuina præcepta interpretari, suisq; determinare circunstātijs, & vbi opus erat noua superaddere præcepta: & alia ad directionē ecclesiæ facientia constituere. Alij vero qui apostolica tempora secuti sunt pastores ecclesiarum: non eam habuerunt spiritus sancti exuberātiam neq; vitæ sanctitatē sicut apostoli: sed ab illa virtutū excellentia multū degenerarunt. Quare nec illis ita CHRISTVS astitisse nec spiritus sanctus affuisse credendus est: neq; illorum direxisse concilia, aut decreta ordinasse. Quinimmo nec eiusdē fuisse authoritatis cum primis illis patribus, nec potestatis in administratione rerū ecclesiasticarū videntur, propter magnā ab eis morum discrepantiā. Non habuerunt igitur saltem hi posteriores: ius & facultatē ordinandi cōstitutiones ecclesiasticas.

6 ¶ Respōsio. Admissis omnibus quę hic assumuntur: negandū est id omne quod colligitur & infertur. Quia sicut in locum beati Petri successerunt alij, suo quisq; tēpore summi pōtifices, parem cum illo potestatē sortiti: ita in locum apostolorū suffecti sunt ecclesiarum episcopi, eandem habentes docēdi ac regendi gregem dominicū cum illis authoritatem. quēadmodum perhibet Anacletus, sancto Clementi in supremi pontificatus moderatione proxime succedens, apostolisq; propemodū coæuus, in eo decreto: quod adducit author libri decretorū vicesimaprima distinctione, cap. in nouo testamento. Anacletus. Et quis in posterioribus ecclesiæ prælatis minor sit sanctitatis ac doctrinæ præstātia, ac spiritus sancti gratia q̄ in apostolis: id tamen nullatenus derogat illorum dignitati administratoriæ & authoritati gubernandæ ecclesiæ. Quoniam hæc potestas nequāq̄ cōsistit nec fundatur in sanctitate vitæ, eminentia doctrinę aut spiritus sancti exuberātia: sed in accepta episcopali iurisdictione atq; pontificali ordine & gradu. quādoquidē non minorē habet potestatē pōtificiam malus: q̄ bonus episcopus. Ioan.11. Et Caiphas prophetauit, non quia bonus erat: sed quoniā pontifex anni illius. Cū igitur posteri ecclesiæ rectores æqualis sint potestatis quātum ad ecclesiæ regimen cum apostolis, quamuis nec apostoli sint nec prophetæ: etiā æqualē habent authoritatē instituendi noua præcepta ad populi Christiani gubernationē sicut apostoli, atq; ita obligandi subditos suis institutis ad hanc obediendi districtionē: vt trāsgredientes ea declarētur obnoxij culpæ mortali, reddanturq; rei dānationis æternæ, sicut illi primi patres. Neq; recipiendū illud est vnq̄, quod affert præsens obiectio: nec CHRISTVM nec spiritū sanctū affuisse posterioribus illis ecclesiæ pastoribus nec hodiernis adesse, in ijs quæ ad totius reipublicæ Christianæ & ecclesiasticę pertinēt gubernationē: sicut astitit apostolis. Quoniā nunq̄ defuit ipse superbonus spiritus, neq; defuturus est vnq̄ directioni ecclesiæ catholicæ. Nō enim abbreuiata est manus domini: vt saluare nequeat. Esaie.59 Alioqui iam olim destituta esset ecclesia spōsa CHRISTI. di-

rectione ſpiritus ſancti:& amplius ab eo non gubernaretur. Deſtituta itidē eſſet præſentia & præſidio CHRISTI dilectiſſimi ſponſi ſui: qui
Matth.28. pollicitus fuerat ſe illi affuturū omnibus diebus vſq; ad cōſummationē ſeculi. quod omnino impium eſt ſentire: ac prorſus abſurdum. ¶Sed 7
dicant velim, qui hæc obiectant: nunquid legis euāgelicę tempus, & gratiæ per IESVM CHRISTVM factæ: ad tempora tantū apoſtolorū extentum eſt, & cum eorum felici ex hoc mundo trāſitu conſummatū ac finitum? Nunquid & ſacramentorū ad curandos animarū noſtrarū mores à CHRISTO inſtitutorū vis & efficacia, in ſolum id ſeculū quo hic agebant apoſtoli, eſt indulta à deo: & non in vlterius tēporis curriculū? Quod ſi (vt debent) non admittāt, ſed fateantur etiam ad noſtrū vſq; ſeculum gratiam euangelicæ legis & ſacramentorū antidotum protendi, quinimmo ſecundū CHRISTI promiſſionē, ad finem vſq; ſeculi extendendum: quare conſimili ratione non fatebūtur conſtituendorū pro vtilitate eccleſiæ decretorū authoritatem, per totū euangelicæ legis decurſum & hac itidem tēpeſtate & ad finem vſq; mundi, penes eccleſiæ principes illabefactā manere? cum hæc ſit indiuiduo nexu atq; perpetuo, eccleſiæ orthodoxæ cōiuncta: neq; ab ea diuellatur vnq̄, ſed cōtinuo cum ea defluxu cōſiſtat. Siquidē apoſtolis & eorū nomine præcipuis eccleſiæ
Ioan.14 ſuæ ſanctæ rectoribus promiſit CHRISTVS ſe daturum ſpiritum ſanctum: vt maneret cum eis in æternū, non autem per certa temporum interualla, quibus exactis: auferretur ab eccleſia ſpiritus ſanctus, neq; ei amplius aſſiſteret.

¶Veteris legis cærimonias, ab apoſtolis aboleri iuſſas: non autem ſanctiones ſacras, in nouo teſtamēto ad integriorem euangelij obſeruationem ordinatas, Cap. XV.

Varta aduerſariorū obiectio. Apoſtoli in ſuo cōcilio 1
Actuū.15 (quod actuū decimoquinto capite deſcribitur) cōgregati: noluerūt humeros fratrum præceptis grauibus
Gala.4 onerare. Et beatus Paulus in ſuis epiſtolis paſſim libertatē prædicat: in lege euangelica (quę lex eſt perfe-
Philippē.3 ctæ libertatis) amplectendā. proinde cærimonias &
Coloſſ.2 traditiones paruifacit: ac ſeruitutem abijcit hominū. Immo & CHRI-
Matth.11 STVS: iugum ſuæ legis appellat ſuaue. quod, ne premerēt apoſtoli maiore pondere: non auſi ſunt noua adiungere præcepta ad ea quæ CHRISTVS expreſſerat, qui tamen ſapiētiores erant & ſpiritu ſancto pleniores: q̄ eorum poſteri & ſucceſſores in eccleſiæ gubernatione. Quomodo igitur id recte attētabunt præſules eccleſiæ: ipſis tēpore poſteriores, virtuteq; & ſapientia inferiores? ¶Reſponſio. In cōcilio illo citato nolue- 2
runt quidē apoſtoli imponere fratribus, ex gētilitate ad CHRISTVM conuerſis iugum legalium cærimoniarū, & Moſaicæ legis obſeruātias. Eaſdem quoq; & Paulus in ſuis epiſtolis merito refutat: libertatem ab

illis prædicat, ſeruitutémq̃ rituum illorũ veterũ ſummopere damnat. Demũ ſuæ legis iugum,ſuaue aſtruit & leue CHRISTVS dominus noſter,: quia nequaq̃ grauatum onere Moſaicarum obſeruationum, à veteri lege nos liberat. Neq̃ etiam paſtores eccleſiaſtici iugum veteris legis & eius cærimonias iam olim abolitas, poſſent humeris ſuorũ ſubditorum imponere:neq̃ illud etiã attentant. Ex hoc tamen nequaquàm conficere quiſq̃ recte queat:q̃ non poſſint ipſi proceres eccleſię noua cõſtituere præcepta, non quidem ad veteris legis,ſed nouæ & euangelicæ commodiorẽ obſeruationem facientia. Quoniam illa non præiudicant nec derogant veræ libertati legis nouæ: nec redigunt hominem in abiectam ſeruitutem,neq̃ iugum domini reddũt graue,apud eos: qui ſyncæro dei amore feruidóq̃ ſuccenſi, alacriter ambulant in lege domini. Siqua vero ſeruitus in illis oboritur aut difficultas explendæ legis:ipſa ſolum enaſcitur ex pigritia aut nequitia noſtra, non ex ipſorum præceptorum eccleſiaſticorum qualitate aut cõditione. quare non debet illis:
3 malitia noſtra impingi nec aſcribi. ¶Porrò quod proponitur in hac obiectione de apoſtolis,ipſos vltra ea quæ continet euangelium nulla addidiſſe præcepta: penitus eſt repudiandum & abnegandum. quemadmodum diffuſe monſtratum eſt ſuperius:in tertio & quarto huius libri capite. Et q̃uis tunc apoſtoli nulla cõſtituiſſent noua præcepta,quia ob recentem euangelij prædicationem tunc eccleſia ſuum primo auſpicata exordium,illis non indiguiſſet:ſequenti nihilominus tempore erant noua pro commoditate eccleſiæ inſtituenda præcepta,propter emergentes nouas cauſas,quæ tunc & non prius exigerent noua ſtatuta.queadmodum & medici diuerſo tempore: nouis oborientibus morbis noua ad
4 hibent remedia. ¶Quinta obiectio. CHRISTVS ſacramenta eccleſiaſtica definiuit ac inſtituit,ſecundum euangelicam etiam determinatione illa adminiſtrari voluit:& non alia inſtitui ſacramenta nec ab hominibus noua ordinari.Ita præcepta ſua & doctrinã prædicari voluit hominibus: & illis homines obligari. non autem noua præcepta ſtatui ab hominibus:nec humanis ſtatutis ſuos fideles alligari. Ergo pręſides eccleſiæ in ſynodis & conſeſſibus ſuis noua inſtituentes præcepta ſub tam arcta & rigida obligatione:præſumunt illud arroganter contra or
5 dinationem diuinam,ex ſeipſis. ¶Reſponſio. CHRISTVS noua ſecundum ſubſtantiam ſacramenta ab hominibus inſtitui noluit:quoniã id neceſſarium non erat,cum ſufficerent ea ſeptem ab ipſo inſtituta & ab apoſtolis promulgata. Attamen ritum adminiſtrãdi illa ſacramenta,in euangelio non expreſſum:ab hominibus directore ſpiritu ſancto voluit inſtitui.vt quomodo baptiſmus ſuſcipiẽdus,ſacroſancta recipienda eucariſtia,agendã pœnitẽtia:& ita de cæteris. Haud aliter modũ obſeruandi ſua præcepta de ieiunio, de oratione, de ſanctificatione ſabbati: voluit ipſe CHRISTVS ab hominibus per ſancti ſpiritus inſtinctum

& inspirationem declarari,nouorum præceptorum constitutione, quæ tamen tendũt ad apertiorem diuinorũ præceptorum declarationem, & meliorẽ obseruationem. Rara siquidem sunt,immo fermè nulla præcepta ab hominibus superaddita:quæ non vergant ad faciliorem mandatorum dei executionem,aut cõmodiorem euãgelij completionẽ.Quare non est ascribenda ecclesiasticorũ præsulũ arrogantiæ,rationabilis ac matura nouorum præceptorum cõstitutio:sed beneplacito dei qui illud eis faciundum suggessit,& syncæro illorum zelo ad dei honorẽ animarũmq; salutem:quo prudenter & sedulo per salutaria instituta vtrunq; curarunt. ¶Sexta obiectio. CHRISTVS ecclesiæ pastoribus potestatem commisit iniũgendi subditis diuina præcepta:& obstringendi illos secundum ea.immo ipse deus in eis tunc imponit illa: & obligat ad ea. Non autem tradidit illis CHRISTVS potestatem condendi ac decernendi noua pręcepta:& obligãdi homines tam arcto vinculo ad illa seruanda.quoniam non tunc deus,sed homines ea statuunt:& vt homines constringunt ad illa exequenda,non dominus in eis humana statuentibus. Ergo quatenus supremi ecclesiæ rectores diuina præcepta imperãt subditis:obligant eos,immo dominus in eis & per eos. Quatenus vero eis humana iniungunt præcepta ac imponunt: monent eos tantum aut consulunt,vel etiam adigũt illos per comminationẽ alicuius pœnæ temporalis & corporalis,non autem aliàs. Non igitur possunt ipsi ecclesiæ præsides,suos subditos constringere ad ea quæ humana sunt præcepta seruanda:sub interminatione incurrendi peccatum mortale,aut ęternæ damnationis inferendæ. ¶Responsio. Cum ecclesiastica instituta à patribus orthodoxis sancita(quæ noua & humana præcepta vocãt aduersarij:sed falsò)pertineãt ad diuinorum præceptorum determinationẽ & declarationem,Christianæ itidem religionis dignitatem, ecclesiæq; sanctæ directionem,& deniq; totius populi Christiani salutem(vt in primę & secũdæ obiectionis dissolutione:clarius est ostensum)nõ homines solum obligant ad ea:sed deus etiam in eis & per eos,obligat subditos.qui præcipuus est author illorum præceptorum condendorum:& moderatoribus primarijs ecclesiarum etiam potestatẽ commisit talia constituẽdi præcepta.immo illis tanq̃ organis vtitur:ad talem suam voluntatem alijs insinuandam.Quocirca non debent huiusmodi ecclesiæ catholicæ statuta,noua haberi aut dici:sed quodam modo & potius antiqua, ratione diuinorum præceptorũ quę explicant,& diuturni temporis à prima ipsorum cõstitutione. Neq; penitus humana,censenda sunt aut nominanda id genus præcepta: q̃ nõ solo humano ingenio aut solertia nituntur,nec à sola rectę rationis luce vigorem suum accipiunt. Sed in altiore constituta gradu:ex diuinæ paginæ fonte deducta sunt,suámq; primã sortiuntur originẽ. Proinde cũ diuinis pręceptis propemodũ cõspirant:magnãq; ad illa habent affinitatẽ. Sin vero præcepta illa ab ho-

6

7

minibus constituta ecclesiarūꝗ magistris, nihil facerēt ad cōmodiorem præceptorum dei executionem aut faciliorem euāgelij obseruationem, sed essent ad morum honestatem Christianorumꝗ salutem minus pertinentia, parúmꝗ aut nihil conducentia: ad illa solū obligarent homines vt homines, non deus in eis, neq; deus iussit talia institui. Neq; possent præpositi ecclesiarum ad talia agenda constringere subditos eo vinculo, ꝙ illorum transgressio efficeret quēpiam peccato criminali obnoxium: sed solum sub cōminatione alicuius pœnæ temporalis aut corporalis. Verum nulla fere talia inueniūtur præcepta: aut ex traditione apostolorum, aut ex sacrosanctis synodis, aut consuetudine antiqua ecclesiæ, introducta. vt constat, singula huiusmodi percurrenti. Admittendū est nihilo minus, ꝙ non possunt ipsi ecclesiarum præsules quæcūꝗ sua statuta sine delectu & discrimine constituere sub illa districtione: ꝙ transgredientes ea, protinus incurrāt ęternæ mortis dānationem. sed aliqua, & aliqua non: secundum materiæ subiectæ qualitatem & conditionem.

¶Ecclesiæ antistites acrectores: transgressoribus ecclesiasticarum legum recte interminari mortalis culpæ & damnationis æternæ reatum. Cap. XVI.

1 Eptima aduersariorū obiectio. Solus dominus deus habet vitę & mortis imperium: solus viuificat & mortificat, glorificat & cōdemnat. solus item gratiam dat & gloriam, aufertꝗ & subtrahit collatam homini gratiam: cum quis peccat, solus deniꝗ deducit ad inferos & reducit. Non igitur ecclesia conciliūꝗ generale aut summorum præsulum quisꝗ, habet potestatem obligandi homines ad quippiam agendū tam rigida astrictione: ꝙ transgredientes id, incurrāt mortiferum crimen aut æternam mortem. Alioqui vendicarēt sibi huiusmodi legum conditores: quod solius dei est proprium. Idipsum autem: magnæ esset arrogantiæ atꝗ insolentiæ. Sapien.11. 1.Regū.2. Psal.83. 1.regum.2.

2 ¶Responsio. Tribuendū est hanc obiectantibus rationem: quicquid in ea assumptū est, inficiandum vero & abnegandum: quod concluditur. Quoniam sacrosanctæ synodi & supremi ecclesiarum pastores, eam definientes pœnam transgressoribus suorum statutorum: neq; gratiam eis auferūt neq; gloriam. sed soli illi subditi tanto se afficiunt incommodo: qui sponte sua præuaricantur ecclesiastica præcepta, quæ deberent seruare. Neq; etiam illi legum ecclesiasticarum latores: aut mortificant aliquem aut condēnant, aut deducunt ad inferos. quinimmo elaborant pro viribus & adhibent operam: vt eos à morte, à damnatione, ab inferis eripiant, illa cōstituentes decreta. per quæ ab omnibus hisce malis liberētur, si velint. Soli autē illi, qui suo indulgentes animo & euntes post suas concupiscētias: peruersitate sua violant huiusmodi sancta ecclesiæ mandata, quæ deberent studiose implere, sicut & possent si vellent: ipsi sibi sunt authores morta-

lis culpæ & dánationis perpetuæ. Non enim eo ipso ꝙ ecclesiastici præsules & synodalium consessuum patres definiunt huiusmodi pœnam transgressoribus irrogandã, vtpote ꝙ letiferi criminis contrahent labem & ęternæ mortis reatum: censendi sunt eos aut in letale crimen detrudere, aut in lacum damnationis æternæ demergere. Quandoquidem hæc tam grauis pœnæ determinatio & denunciatio: non fit vt quis eam incurrat, neq̧ quempiam adigit ad eam subeundam. sed potissimũ ea fit: vt grauitate tantę pœnæ absterreantur homines à transgressione præceptorum ecclesiæ. Alioqui & beatus Paulus insimulandus esset insolentiæ, ꝙ denunciauerit in suis epistolis non semel: furibus, rapacibus, fornicatoribus, immũdis, maledicis, & id genus peccatoribus: ipsos regnũ
1. Corin. 6 dei non possessuros. Sed quis in tantam erũpere auderet blasphemiam?
Ephe. 5 aut asserere: ꝙ illis verbis apostolus mortificaret aliquos aut condẽnaret, aut deturbaret ad inferos? Nihilo certe magis id faciunt orthodoxi patres: in suis ecclesiasticis constitutionibus. ¶ Q; si quis causetur bea- 3
tum Paulum non primo illis suis verbis decernere huiusmodi pœnam transgressoribus diuinæ legis, neq̧ ex seipso: sed denunciare tantum illam ijs ad quos scribit, longo ante tempore à deo determinatã & decretam. In ecclesiasticarũ autem cõstitutionum latoribus ac ecclesiarũ prælatis secus euenire: ꝙ pœnam hi designent, nunq̃ ante illis legibus assignatam. protinus illi satisfaciẽdum est, etiam patres ipsos ecclesiasticos nõ ex seipsis neq̧ suo sensu huiusmodi pœnam suis sanctionibus apponere: sed deo authore ac suggerente. cuius magisterio, sicut regulas & leges ecclesiasticas condiderunt: ita eiusdem authoritate monitúq̧, tales definierunt pœnas illarum legum transgressoribus. Vt non solum ipsa statuta, sed & transgressionis eorum pœnæ: etiam ex deo sint, & totũ in
Gene. 3 illis ordinationibus sit opus dei tanq̃ pręcipui authoris. Adde ꝙ diuina
1. Regum. 2 lege multis in locis cautum est: inobedientiam in deum inferre mortiferam animæ noxam, ęternæq̧ mortis reum hominẽ reddere. Ex qua declaratione diuinitus facta & generatim, deducitur recto cõsequio & hęc veritas: transgressionem mandatorum ecclesiæ ingerere labem animę letiferam, & addicere hominẽ perpetuæ damnationi. ꝙ huiusmodi transgressio, sit inobedientia in matrẽ ecclesiam & patres eius rectores: & demum inobedientia in deum. Constat igitur, huiusmodi designationem pœnæ in ecclesiasticis legibus factã: pendere etiam ex diuina lege. & ex determinatione pœnæ per hanc explicata. ¶ Octaua obiectio. Iudex & 4
potestate superior non potest nisi illa imperare: quæ potest ipse discernere & cognoscere. Quæ vero eius fugiũt notionem & scientiã: quomodo à suis subditis recte exiget, aut pro illorum pretermissione pœnã deposcet? Atqui solus deus, actus internos discernit & intuetur: quibus præcipue gloria vel suppliciũ æternum debetur. Actus autẽ extrinseci: ab illis actibus internis boni vel mali iudicantur. Ergo nõ potest eccle-

ſia actus intrinſecos agendos alicui imponere:cũ illos non cognoſcat nec
diſcernat. Quare etiã non poteſt ipſa decernere præuaricatoribus ſuorũ
præceptorum:reatum culpæ mortalis aut damnationem æternam,cum
huiuſmodi pœna potiſſimum dependeat ex malitia actuũ interiorum:
5 in quos eccleſiaſtica poteſtas nullum habet ius & authoritatem. ¶Re-
ſponſio. Admittendum eſt:quicquid hæc aſſumit ratiocinatio. Cum ea
tamen quæ ſecundo loco affertur propoſitione,& hæc eſt tribuenda: ꝙ
nõ ſolis actibus internis gloria & ſupplicium debetur, ſed etiam exter-
nis. quoniam & hi, à domino præcepti ſunt, qui de bonorum ſunt ge-
nere:mali vero prohibiti,ex decalogo præceptorũ dei. Quales ſunt,elee-
moſynarum erogationes,ieiunia, orationes: & earũ actionũ bonarum
in exteriora prodeuntiũ oppoſitæ tranſgreſſiones. ſicut & prçuaricatio
nes mãdatorum dei,ſiue affirmatione ſiue negatione expreſſorum:quç
haud dubie pœnam depoſcũt. Vnde & viceſimũ quintum Matthæi ca-
put(vt interim alios ſcripturç locos pene innumeros ſubticeamus)ma- Matth. 25
niſeſte prodit: ijs qui miſericordiæ opera proximis impenderint, deſi-
gnandum immortale præmiũ. illis vero qui ea neglexerint:perenne ſup
pliciũ. Porrò eccleſia ipſa & præcipui eius paſtores, ſicut interiores ho-
minum actus in ſuo foro exteriore non diſcernunt: ita nec ſuis legibus
aut regulis ad eos primum & præſertim aſtringunt, neq́ etiam de illis
agendis prçcipue ſanctiones ſtatuũt. Nihilo ſecius ex oppoſito,ſicut ex-
teriores hominum operationes haud magno negocio diſcernunt: ita de
illis exercendis recte leges ſtatuunt, & legum illarum tranſgreſſoribus
haud iniuſte pœnas definiunt. Nempe tranſgreſſiones illæ,non niſi ex
prauis actionibus internis prodire poſſunt:perinde atq́ noxius fructus
ſemper ex mala progignitur arbore. & exinde cõuincuntur huiuſmodi
operationes externæ eſſe improbæ: quoniam recte poſitis legibus ſunt
aduerſæ,atq́ proinde dignæ pœnis illis:quæ per legum poſitiones ſunt
6 definitæ. ¶Nona obiectio. In ſacris eloquijs ſunt multa conſilia, mo-
nita,exhortationes & cõminationes: quibus nequaq̃ intendit nos deus
aſtringere per mortis æternæ intermінationem. Quinimmo & in diui-
nis præceptis,benigna interpretatio locum habet: neq́ qualibet eorum
prætergreſſio,cenſeri debet letale crimen. Aliud enim peccatum eſt(vt
egregie ſentit præclarus vir, Ioãnes Gerſon)pleno ac deliberato cõſen- Ioannes
ſu in legem diuinã impingere,aliud vero:ex ſurreptione & imperfecto Gerſon.
conſenſu,pedem in illam offendere. Ergo & eccleſia ipſa in ſuis ſynodis
ac determinationibus conciliorum atq́ ſtatutis:aliqua debet propone-
re vt conſilia & monita,& non paſſim omnia vt præcepta, ſub cõmina-
tione incurrendi mortale peccatũ. Similiter & ipſa eccleſia vt mater pi-
entiſſima in filios ſuos:in ſuis prçceptis vti debet benigna interpretatio-
ne & moderata. neq́ omnes delinquẽtes in illa,decernere obnoxios eſſe
mortali culpæ:ſed habere rationem fragilitatis humanæ, plçrũq́ ex in-

firmitate aut ignorantia peccantis. ❡Responsio. Admittendũ est, quicquid in hac ratiocinatione & assumitur & concluditur: quoniam nihil in ea dictũ deuiat à vero, neq; ijs quæ ante sunt allata repugnat. Nempe etiam ecclesia, multa proponit agenda vt cõsilia & exhortationes: quorum omissionibus nullam decernit pœnam, quemadmodũ libera ieiunia, & ex deuotione arbitraria volentiũ ea obseruare in aliquorũ festorum solẽnium vigilijs: & liberam sanctę eucharistiæ susceptionem in celebrioribus anni solẽnitatibus, quam qui prætermitit: nõ incurrit idcirco peccati labẽ. Neq; intendit ecclesia sancta obligare filios suos ad aliquid sub interminatione incurrendi criminale peccatũ aut mortis æternæ reatum: nisi in eis præceptis in quibus illã exprimit pœnam ac aperte annectit, aut saltẽ in quibus verbum præcipiendi aut tantũdem valẽs explicat. Vtitur itidẽ ipsa mater nostra clementissima in suis præceptis eadem benigna moderatione: quam dicit venerabilis cancellarius Parisiensis esse obseruandam in diuinis mandatis. Non enim intelligit ipsa obstrictos esse ad pœnam designatam, suorum præceptorum trãgressores: nisi eos qui pleno atq; ex electione prodeunte consensu atq; ex certa malitia, ea præuaricantur: aut ex ignorãtia crassa siue affectata, aut ex vehementi cupiditate, cui (vt debet) animus non resistit, aut alio quouis modo: quo etiam in diuinis præceptis violandis est transgressio mortalem culpã ingerens animæ & ad æternæ dãnationis detrudẽs barathrũ.

❡Concilia generalia, ab errore noxio prorsus esse aliena: eademq; recte in suis canonibus pœnam transgressoribus indicere. Cap. XVII.

Ecima obiectio. Concilia generalia ecclesiæ saltem aliqua, multis sunt suspecta: atq; in dubium trahũtur an in spiritu sancto fuerint legitime cõgregata, quia quædam (vt nonnulli contendunt) errauerunt in suis statutis ac sanctionibus. Insuper dubium etiam est an spiritus sanctus illis conciliorum institutis intẽdat homines tam districte obligare: vt ea præuaricantes æternam incurrãt mortẽ. quod non est credendum: nisi euidenter & manifeste illud suũ beneplacitum demonstret. Q; si non reuelet spiritus sanctus illam esse suam intentionem ac voluntatem: id argumentum est non inualidũ, q nõ proponit obligare per illa decreta homines ad æternæ dãnationis pœnã ob transgressionem: sed dũntaxat ad aliquam pœnam temporalem. Inualida sunt igitur conciliorum statuta: quantum ad vim illã obligatoriam. ❡Responsio. Bene affectis in deũ & sanctam ecclesiam: nequaq̃ suspecta sunt ipsa concilia vniuersalia. sed ijs tantum: qui schismata suscitare student, & diram dissectionẽ populo Christiano inducere per hæreses. Enimuero quoniam perspiciunt illis improbis suis conatibus & prauis dogmatibus obstare conciliorum definitiones ac decreta: moliũtur totis

viribus ea eneruare, vt maiore licentia & fidentiore audacia hoc adempto obstaculo grassentur in populū dei. Neq̧ vnq̄ generalia concilia in spiritu sancto legitime cōgregata, aberrasse à via veritatis deprehendūtur: potissimum in ijs definiendis quæ ad orthodoxam fidē rectósq̧ mores attinent. q̄uis oppositam astruat sentētiam Lutherus & assectatores eius: quibus ea in re non est habenda fides. Quomodo enim ex immensa luce consurgent horrendæ tenebræ: aut ex feruentissimo calore frigus asperum, aut ex suauissimo fonte profluet vnda amarulenta? Sic sane à spiritu sancto (qui spiritus est veritatis) sacrosanctarum synodorū præside: neq̧ falsitas aliqua neq̧ improbus error proficisci potest. At vero spiritus sanctus ipsis generalibus concilijs (vt dictum nunc est) præsidens, suum manifeste declarat propositum: q̧ velit præcepta in illis constituta obligare subditos eo rigore, vt transgrediētes ea rei sint mortiferi criminis & mortis illud consequentis: quādo inducit ipsos patres ecclesiasticos assistentes concilijs, ad exprimendam talem obligationem, decernandámq̧ transgressoribus huiusmodi pœnam. Illa siquidem pœnę expressio, sicut & præceptorū synodalium constitutio: est à spiritu sancto, totius concilij directore. Neq̧ expetenda est alia diuini spiritus reuelatio: qua certiores fiant homines bonæ volūtatis eius, super qualitate & Ioan.16

3 conditione pœnæ imponendæ. ¶ Cæterū id vnū lubens tribuerim Luthero & astipulatoribus eius: concilia quidem hæreticorū iussu atq̧ assensu cōuocata, aberrasse à recta fidei linea & æquitatis amussi, de quibus tamen in præsentis obiectionis dilutione non sumus prolocuti: nec de illis, præcedens noster agitur sermo. Quale fuit conciliū illud apud Mediolanū, iussu Constantij imperatoris Arriani celebratū: ad Athanasij catholicæ fidei propugnatoris acerrimi, condēnationem procurādam. In quo episcopi catholici: Dionysius, Eusebius, Paulinus, Hilarius, & alij nonnulli, quia noluerunt subscribere damnationi Athanasij: in exiliū sunt pulsi. vt narrat historia ecclesiastica libri decimi, capite vicesimo. Quale etiam fuit concilium Ariminense: paulo post ab episcopis Arrianæ factionis congregatum. In quo orientales præsules sua calliditate & astu, occiduæ plagæ sacerdotes circūuenerūt: astutóq̧ vafremento ad sustollendam confessionem fidei de consubstantialitate filij dei cum patre, in Niceno concilio prius approbatam, eos induxerunt. queādmodum diffuse refert historia ecclesiastica libri decimi capite vicesimoprimo. Proinde eandem hæreticorū conspirationē merito dānat Gelasius papa: decimaquinta distinctione cap. sancta Romana. his verbis. In primis Ariminēsem synodū, à Cōstantio cæsare Cōstantini filio congregatam mediante Tauro præfecto: ex tunc & in æternum cōfitemur esse damnatam. Eiusmodi quoq̧ fuit conciliū deinceps apud Antiochiam Syriæ celebratum: sub præsentia Constantij principis, in Arrianos maxime propensi, & in cōsessu nonaginta episcoporū. vbi Atha-

Concilium Mediolanense.

Ariminense

Gelasius

Antiochenum.

nasius pro fidei syncęritate pugil fortissimus: sede sua episcopali (quam
in Alexandrina tenuit ecclesia) eiectus est, exilióq; damnatus: vt deinde
facilius Niceni concilij robur & authoritas sustolleretur, præualerétq;
mẽdaciũ veritati. sicut historia tripartita: libri quarti capite nono latius
Concilium apud Seleuciam
commemorat. Demum consimilis itidem formæ fuit & conciliũ, postea
apud Seleuciam Isauriæ coadunatum: centum & sexaginta episcoporũ.
In quo Nicenæ synodi fides de consubstantialitate filij cum deo patre,
pessundata est: & per oppositum hæreticorũ decretum conculcata. vt hi-
storiæ tripartitæ liber quintus: tricesimo quarto cap. apertius enarrat.
Psal. 26
Sed tandem vicit veritas, quoniam insurrexerũt in eam testes iniqui: &
mentita est iniquitas sibi. At vero concilia, catholicorum patrũ iussu cõ-
sensúq; coacta: neutiq̃ in fide oberrasse deprehenduntur. qualia in pri-
mis fuere celeberrima illa octo concilia vniuersalis ecclesiæ: de quibus
sermo texitur profusior in volumine decretorum, distinctione decima-
quinta & decimasexta: potissimum cap. sancta octo. Et post illa, longo
interiecto tempore (vt interea multa alia taceamus concilia: cum summa
Concilium Lateranẽse Lugdunẽse Viennense Cõstãtiense
ecclesiæ totius authoritate & consensione congregata) nominatissimum
illud conciliũ Lateranense: sub Innocẽtio tertio, summo pontifice. De-
inde Lugdunẽse: sub Gregorio decimo. postea Viennense: sub Clemen-
te quinto. & demum Constantiense sub Ioanne vicesimo tertio & Mar-
tino quinto. quod plane nationum omnium Christiani orbis concursu
pariter & assensu: approbatissimum fuit & celebratissimum. In quo Vi-
clefiana hæresis & Hussitana (quemadmodum supra etiam est dictum)
publica censura est condẽnata. Vnde & Lutherana ista colluuies tanq̃
genimen viperarum prodijt: haud dubie cõsimili iudicio & anathema-
te digna. ¶ Q; si quis obiectet, vnius concilij decreta per alterius sub- 4
sequentis synodi sanctiones oppositas plærunq; improbari, inualidásq;
reddi: & proinde in ipsis plęrũq; concilijs etiam generalibus, hallucina-
tiones fieri: audiat Innocentium tertium, in concilio generali memora-
bile id decretum depromentem: quod in quarto libro epistolarum de-
Innocẽtius tertius
cretalium, titulo de consanguinitate & affinitate, cap. non debet. ita cõ-
texitur. Non debet reprehẽsibile iudicari: si secundũ varietatem tempo-
rum, statuta quandoq; varientur humana. præsertim cum vrgens neces-
sitas aut euidens vtilitas: id exposcit. quoniã ipse deus ex ijs quæ in ve-
teri testamento statuerat: nõnulla mutauit in nouo. hæc ibi. Itaq; quod
in vno concilio prius constitutum fuerat: postea ob emergentes nouas
causas & omnino aliam rerum conditionem, rationabiliter abrogatur
aut cõmutatur in melius. ¶ Vndecima obiectio. Q; uis cõcilio genera- 5
li ob assistentiam spiritus sancti ea concederetur authoritas: definiendi
pœnam suorum canonum transgressoribus, mortiferi criminis noxã &
æternæ damnationis reatũ, in aliquibus statutis totum vniuersalis ec-
clesiæ statum concernentibus: ea tamen potestas nunq̃ particulari alicui

pastori ecclesiastico vt episcopo, videtur indulgenda. Tum quia tunc
vnusquisq; pontifex pro suo nutu & arbitrio in sua diœcesi pręcepta in-
stituet,transgressores ad mortale peccatũ & inferos obligantia: & quos
volet, demerget in lacum infernũ. Et ita salus hominis reposita erit in
arbitrio episcopi:vtq; eũ dãnet in mortẽ æternã,si libitũ illi fuerit. Tum
etiam quia potest ipse præpositus ecclesiæ & pastor interdũ minus esse
prudens & circunspectus: qui pro sua libidine talia statuta,definientia
trãsgressores eorũ esse peccati mortalis reos,temere cõdet,& sine vlla ma
tura discretione.vnde grauia accidẽt incommoda: multorũmq; pedibus
inijcietur laqueus perditionis. Tum deniq; quia dominus deus pasto-
res ordinauit & rectores, vt dominicũ gregẽ pascant ac enutriãt:non au
tem,vt disperdant & occidant. At per talia statuta cum tanta seueritate
obligatoria:pontifices ipsi mortificarẽt animas subditorũ,quas deberẽt
6 viuificare. ¶ Respõsio. Non modo concilijs generalibus,sed & pastori-
bus authoritate maioribus:vt summo põtifici,patriarchis, archiepisco-
pis & episcopis,illa potestas instituendi præcepta(quorũ trãsgressio de-
finiatur esse peccatũ mortale:ac damnationẽ perpetuã inferre) est colla-
ta.qua tamen vti debent duntaxat ad ędificationẽ ecclesiæ & subditorũ:
& non ad eorum destructionẽ & subuersionem. eandẽmq; exercere de-
bent cum circũspectione ac maturitate:occurrẽte scilicet rationabili cau-
sa,& materia legitima ac debita. Idcirco huiusmodi pręcepta sancire de-
bent præcipui ecclesiarũ rectores, non quidem passim in quibusuis re-
bus leuibus & parui momẽti: sed arduis ac grauibus & magni ponde-
ris.ad quas cõstituendas:aut vrgens impellit necessitas,aut ingens vtili-
tas,aut magna rei publicæ ecclesiasticæ honestas.vbi etiam qualitas ma-
teriæ id efflagitat: & præsens rerum conditio. quod ipsa prudentia pa-
storum, maturo innixa consilio: exacte discernere debet & expendere.
Id vbi fecerint moderatores ecclesiastici:non erit posita salus & dãnatio
subditorum in volũtate prælatorũ, sed cuiusq; eorum anima manebit
in manibus suis. Nempe pastores ipsi per talia statuta & pœnæ deter-
minationem in trãsgressores, non impellunt subditos ad illorum statu-
torum præuaricationem: ad quam sequitur culpa mortalis & dãnatio
æterna.sed quantũ ex se possunt,inducunt subiectos sibi ad obseruatio-
nem illorum:ad quã sequitur ipsorum salus & vita. Subditi autem,sua
propria malitia & peruersitate præuaricantur illa præcepta:& ita spon-
te sua incurrunt pœnam transgressoribus definitam,atq; à seipsis. Qua-
re ipsi soli seipsos præcipitant in damnationem & propria sua volunta-
te:non culpa pastorum. illiúsq; mortalis culpæ reatum & mortis æternæ
pœnam quam incurrunt: sibi ipsis solis debent imputare, non suis pa-
storibus. Quòd si præcipuus ecclesiæ rector incõsulte ac temere huius-
modi præcepta multiplicet, quòd minus sit prudens & maturus in re-
bus illis agendis: inconsulta illius temeritas superiore authoritate est

coercenda, & ne effrenis insolescat: frenāda. Siquidem eius subditi si viderent eum nulla posse ratione abduci à sua sententia: nullis denegandavia iuris legitime vti possent, prouocatione scilicet ad sublimioris gradus ecclesiasticum prȩsidem, qui nimiam illorum præceptorū multiplicationem succidat. ¶ Demum ipsi pastores ecclesiastici non disperdunt 7
nec occidunt subditos quantum ad animam: per huiusmodi præceptorum rationabilem constitutionem, sed ipsimet subditi præuaricantes ea: seipsos perdunt & damnant. Quemadmodum si peritus medicinæ legem constituat ægroto quòd talibus debeat vesci cibis, & ab alijs contrariæ qualitatis alimentis abstinere: alioqui incurret mortem corporis. si deinde ægrotus acceptis huiusmodi præceptis à medico, sequens suam concupiscentiam non vtatur ijs cibarijs quibus eum vti præcepit medicus: sed cōtrà ijs vescatur, à quibus peritus ille medicæ artis illum iussit abstinere, eámque ob causam expiret animā ac moriatur: quis illius mortem recte imputauerit medico, eo quòd denunciauerit illi quæ salutaria ei forent edulia, & quæ mortifera? Certe solus ægrotus in causa est sui interitus: qui recta medicātis præcepta non seruauit. ¶ Duodecima obiectio. Si subditi pastores suos contemnūt diuina præcepta imperātes: haud dubie deū in illis contēnunt. Si autem transgrediātur statuta suorum pastorum & quæ ab ipsis primū sunt ordinata: non censentur in illis deum contemnere, quoniam illa non sunt diuina præcepta sed tantum humana. Ergo in horum præceptorum transgressione non est reatus culpæ mortalis: nec periculum subeundæ damnationis æternæ. ¶ Responsio. In vtrorunque præceptorum transgressione profecto 9
contemnitur deus: quia præcepit ipsos ecclesiæ rectores audiri debere à subditis, non modo in diuinorum mandatorum iussione: sed & humanorum atque ab hominibus positorum, quæ rationabilia sunt & ad honoratiorem dei cultum morumq; honestatem pertinentia. cum dixit
Matth. 23 de præpositis ecclesiæ ad subditos apud Matthæum. Omnia quæcunque dixerint vobis: seruate & facite. Qui enim omnia dixit, & quæcunque: nihil excepit. Siquidem talia præcepta ab ecclesiæ primoribus ædita: non sunt mere & simpliciter humana, sed nec omnino diuina, vt ante quoque est dictum: sed partim humana & partim diuina. Humana quidem: quia ab hominibus in propatulo primū lata sunt & promulgata, non recepta à deo exteriore ad id faciūdum iussione & peculiari præceptione. Diuina vero: propter interiorem & primum authorem deum, mouentē corda ipsorum patrum ecclesiasticorum ad ea constituenda præcepta. De quibus etiam verū putari debet id verbum CHRISTI ad apostolos: potissimū cum ipsi sanctas ædunt traditiones, ad dei honorē ac ani-
Matth. 10 marū salutē spectantes. Non vos estis qui loquimini: sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Possent & eadē rite constituta præcepta à pastoribus ecclesiasticis & rectoribus dominici gregis: appellari diuina

quodã modo: propter materiam circa quam versantur, pertinentem ad dei honorationem, ecclesiasticæq; rei dignitatem & decus. necnon propter deductionem eorum recto quodam consequio: ex ijs quæ in sacris literis exprimuntur. Nempe adminiculo etiam aliorum quæ subsumi queant extra diuinæ paginæ ambitum, & adijci ratiocinationi contexendæ: huiusmodi statuta ex sacrorum eloquiorum fonte apta quadã manuductione hauriuntur. propter quod, huiusmodi moderatorum ecclesiæ præcepta: habent quandam reductionem & habitudinem ad diuina mandata. Quocirca exponentes hanc propositionem euangelicã. Qui vos audit: me audit. & qui vos spernit: me spernit. & hanc. omnia quæcunq; dixerint vobis: seruate & facite. atque consimiles, solum de pastoribus ecclesiasticis diuina præcepta imperantibus: perperam interpretantur sacram scripturã, eamq; ad suum contorquent sensum pro arbitrio ac nutu suo. vt videatur ipsa diuina pagina fauere assertioni suæ quam tutantur & sustinent: cum tamen ab ea sit longe aliena, diuersa & discrepans. Lucæ.10 Matth.23

¶Non omnes humanas traditiones sine discrimine, à deo reprobari: sed eas dúntaxat, quæ diuinis præceptis sunt contrariæ, & animarum saluti officiunt. Cap. XVIII.

1 Decimatertia obiectio. Per Esaiam conqueritur dominus de ijs qui traditiones humanas diuino cultui immiscent, his verbis: quæ apud Matthæum à CHRISTO contra Pharisęos adducuntur. Sine causa colunt me: docentes doctrinas & mandata hominum. Et in alio loco apud eundem euangelistam dominus scribas & Pharisæos acriter reprehendit: atq; sub eorum typo quosuis ecclesiasticos rectores, morum qualitate illis persimiles, dicens. Alligant onera grauia & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea mouere. Rursum CHRISTVS in euangelio insinuat vnicum dei verbum esse necessarium ad salutem: non multitudinem humanarum traditionum, cum dicit. Porrò vnum est necessarium. Deniq; diuinus Paulus abijciendas esse in religionis obseruatione regulas humanas edocet: cum ita scribit ad Galatas. Sed licet nos aut angelus de cælo euãgelizet vobis præterquàm quod euangelizauimus vobis: anathema sit, sicut prædiximus. Et nunc iterum dico, si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis: anathema sit. Non habent igitur humanæ sanctiones in ecclesiasticis rebus vim legis: sed explodendæ potius sunt & reijciendæ. Matth.15 Esaie.29 Matth.23 Lucæ.10 Gala.1

2 ¶Responsio. Horum quatuor locorum ex scriptura citatorum primus, sane intelligitur de doctrinis & mandatis hominum: diuino præcepto aduersantibus ac recte rationi. quale erat id Pharisæorum placitũ: quòd satius sit munus aliquod deo offerre in templo, quàm parentum necessitati subuenire. Propter quod,

Matth.15 grauiter increpat dominus pharisæos: id eis obiectans. Quare & vos transgredimini mandatum dei: propter traditionem vestram? Et rur-
Matth.23 sum ibidem. Irritum fecistis mādatum dei: propter traditionem vestrā. In alio quoq; Matthæi loco eosdem dominus seuere ob huiusmodi decreta diuinis contraria legibus insectatur. Apostolicæ autem traditiones, sacrorúmq; conciliorum canones & constitutiones ecclesiasticæ, ad directionem fidelium diuturno vsu receptæ, non aduersantur præceptis dei & euangelicis legibus: sed maxime illis consentiunt, & ad ea facilius exequenda magnum afferūt præsidium. Quocirca verbum illud propheticum: nequaquam de huiusmodi sanctionibus euāgelio superadditis afflatu spiritus sancti, est intelligendū. ¶Porrò in secunda pro- 3
positione ex euangelio obiecta reprehēditur immoderata traditionum humanarum grauitas, ac intolerabilis sarcina: quæ citra discretionem imponitur humeris hominum. cum debeāt illæ recta mediocritate esse determinatæ: neque vires humanas nimio premere pondere. Sugillatur etiam onerosa illa legum humanarum impositio in subiectos: quando qui eas constituerunt, obseruare easdem detrectant, cum deberent illi suo exemplo alios ad leges illas integre custodiendas inducere. In sanctionibus autem ecclesiasticis debita moderatione definitis: neq; immani onere earum degrauantur subiecti, neque ipsarum iugum recusant rectores qui illas constituerunt. ¶Tertius vero locus scripturæ ex e- 4
uāgelio in præsentia adductus, scilicet id verbum CHRISTI ad Martham, porrò vnum est necessarium: nequaquam apte suffragatur aduersariorum proposito. Non enim vnum, ibi sumitur secundum probatos loci illius expositores: pro verbo dei aut sermone in euangelio contento, vt volunt qui hæc nobis obiectant. sed pro vnitate mentis in deum collectæ, per internam contemplationem atque quietem. Quæ quidem vnio atque adhæsio animi cum deo, per intimam tranquillámq; speculationem: est ad salutem consequendā maxime necessaria & expediens, reiectis diuiduæ vitæ & in plurima distractæ non sine ingenti turbatione, curis. Et hæc vnius acceptio atque significatio in prædictis domini verbis: maxime illi loco euangelico est consentanea. quemadmodū præcedentia pariter & sequentia eiusdem narrationis verba: liquido produnt. Sed ne sine authore loqui videamur: audiatur venerabilis pater
Beda. Beda, ita in suis super Lucam cōmentarijs hoc CHRISTI dictū, porrò vnum est necessarium: exponens. Beatus (inquit) Dauid, solum hoc (pacatis scilicet vitiorum tumultibus: optata iam in CHRISTO mentis quiete perfrui, quod proxime in ea sua expositione præmiserat) ne-
Psalmo.72 cessarium homini esse definiens: deo iugiter inhærere desiderat, dicens. Mihi autem adhærere deo bonū est: ponere in domino deo spem meā.
Psalmo.26 Et alibi: idem ait. Vnam petij à domino, hanc requirā: vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ. Vt videam voluntatem do-

mini: & viſitem templum ſanctum eius. Vna ergo & ſola eſt theoria, id eſt contemplatio dei: cui merito omnia iuſtificationum merita, vniuerſa virtutum ſtudia poſtponuntur. hæc ille. Sed & Nicolaus Liranus non obſcuri nominis interpres, & in explanandis ſacris literis exactiſſimæ diligentiæ: ſic eundem locum elucidat. Porrò vnum eſt neceſſariũ, ſcilicet ipſe deus: qui vnus eſt, & præ omnibus quærẽdus. Vel vnum, id eſt vnitas mentis ad deum. Et iſtud reſpicit vitam contemplatiuam: per quam mens adhæret deo, qui eſt ſimpliciter vnus. ſecũdum quod dicit apoſtolus, primæ epiſtolæ ad Corinthios ſexto cap. Qui adhæret deo: vnus ſpiritus eſt. Sicut econuerſo per vitam actiuam intendendo creaturis quæ multæ ſunt: anima diuiditur. Sic ille. Vtraq; autem harum expoſitionũ à Lirano iam aſſignatarũ: etiam reſpondet ſententiæ beati Auguſtini, & intelligentiæ eorundem verborum domini: quam tradit præclarus ille doctor in homelia, euangelij illius explanatoria. Ex quo, liquido conſtat: aduerſarios ipſos perperam applicare illum ſcripturæ locum ad dei verbum, ſiue eloquium ſacrum in euangelio expreſſum. eoſdẽmq; inique contendere, id ſolum (abiectis atque neglectis reliquis omnibus) eſſe ad ſalutẽ neceſſarium. cum huiuſmodi eorum ſenſus: manifeſte deprehẽdatur illi loco euangelico minime congruere. ¶ Verum id vnum illis vltrò & gratis admittamus: quòd prædictum domini verbum, porrò vnum eſt neceſſarium: inſinuet (vt volunt) eloquium euangelicum eſſe neceſſarium ad ſalutem: non tamen cum excludendi particula id enũciatur, quę ſignificet id ſolum eſſe neceſſarium. Quare cum dicti illius euãgelici veritate cohæret & id: alia nonnulla præter id vnũ & cum illo vno, eſſe neceſſaria. vtpote decreta apoſtolica, ſanctarum ſynodorum canones: & eccleſiaſticas traditiones diuturno vſu roboratas. Non enim quicquid neceſſarium eſt: comprobatur eſſe & ſufficiens, ſed interdum etiam indiget alterius neceſſarij adminiculo: vt integrum opus conficiat. Neceſſarium ſiquidem eſt corpus, ad hominis compoſitionem: ſed & anima rationali opus eſt, vt integer homo coaleſcat. Sic & neceſſaria ſtatuæ materia: formæ per artem inducẽdæ adiectionẽ expoſcit. ¶ Conſimiliter itidem intelligendum eſt & illud beati Petri verbum: in priore ſua epiſtola canonica poſitũ. Si quis loquitur: quaſi ſermones dei. quod & Lutherani ſolẽt aſſumere in ſuæ aſſertionis cõfirmationẽ. Significat enim hiſce verbis Petrus: primo loco & præcipue, dei verbũ in ſermonibus noſtris eſſe proponendũ. vt inter annunciãda populo: obtineat illud primatũ & ſupremũ gradũ. Non tamen aſtruit in prædicta ſentẽtia Petrus: ſolũ dei verbũ eſſe depromendũ in conſpectu populi Chriſtiani, cœtuiq; publico id dũntaxat ediſſerendum: quod in euãgelio conſcriptũ comperitur. cum ibidem & leges eccleſiaſticæ vltra euangelium conſtitutæ: etiam recte denũcientur obſeruandæ. Verum id Lutheranis familiare eſt ac germanum in primis, quæ ſine excluſione

Nicolaus liranus.

1.Corin.6

Auguſtinus

1.Petri.4

dicta sunt: per adiectam excludendi notam constringere ac coarctare ad aliqua, caeteris exclusis. Sed nonne idipsum est scripturā detorquere ad alienum sensum: ac penitus deprauare? Potest & illa beati Petri propositio recte exponi in hanc sententiam. Si quis loquitur exhortatorium sermonem ad populū: ea verba loquatur quasi sermones à deo sibi subministratos vt fonte totius sapientiae, datoreq; verbi: nec eos suo ascribat ingenio, aut putet ex seipso hausisse. Cui quidem sententiae, & quae praecedunt in eo epistolae contextu, & quae sequuntur eiusdē apostoli verba:
1.Petri.4 aptissime quadrāt. hoc modo. Vnusquisq; sicut accepit gratiā: in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiae dei. Si quis loquitur: quasi sermones dei. Si quis ministrat: tanq̄ ex virtute quā subministrat deus. vt in omnibus honorificetur deus per IESVM: cui est gloria & imperiū in secula seculorū Amen. Verum ex hac posteriore datae propositionis intelligentia: nullā possunt Lutherani arripere ansam stabiliendae suae positionis, de abolendis constitutionibus ecclesiasticis. ¶Demū in quarto sacrae scripturae loco, in praesenti obiectione adducto, & ex epistola beati Pauli ad Galatas desumpto: particula praeter, nō diuersum excludit proloquiū aut verbi praeconiū, sed cōtrarium & repugnans ijs quae euāgelizauerat Paulus. Nempe in sacris literis id frequens est & protritū: q; excludendi notae, aliud, praeter, nisi: non diuersum ab eo quod proponitur excludant, sed aduersum duntaxat & pugnans. Vt cum in Deuteronomio dicit dominus ad populum Israeliticum. Non addetis ad verbum quod loquor vobis: nec auferetis ab eo. Et paulo post in eodem libro. Quod praecipio tibi, hoc tantū facito: nec addas quicq̄ nec minuas. Illorum quippe verborū dei non fuit transgressor Moyses: cum latius & diffusius explicuit legem populo, q̄ à deo acceperat. Sic in prima ad Corinthios epistola scribit beatus Paulus. Nō iudicaui me scire aliquid inter vos: nisi IESVM CHRISTVM & hunc crucifixum. Cum tamen simile sit vero: diuinū apostolū etiam alia CHRISTI mysteria q̄ crucem, Corinthijs annunciasse: non tamen sacramēto viuificę crucis aduersantia. Sic & in Apocalypsi beati Ioānis apostoli: circa finē adijcitur haec cōminatio. Si quis apposuerit ad haec: apponet dominus super eum plagas, scriptas in libro isto. Vbi nō quaecunq; adiectio ad scripta in sacra Apocalypsi prohibetur: sed contrariorum tantum & repugnantium. Non enim illius interminationis poenā incurrerunt complures viri sanctitate & doctrina praestantes: qui eandem Apocalypsin suis commentarijs ac scriptis praeclare elucidarūt. At vero qui edicit populo Christiano, traditiones apostolorū, canones sacrorum conciliorum & antiquas ecclesiae regulas esse obseruandas: nihil contrarium enunciat ijs quae Paulus quondā euangelizauit: sed illis omnibus maxime consonum & quadrans. Non igitur is incurrit anathema: quod denunciauit Paulus futurum inimicis veritatis.

Margin notes: 6 (beside "ecclesiasticis. ¶Demū…"); Deutero.4 (beside "xat & pugnans"); Deutero.12 (beside "ab eo. Et paulo post"); 1.Corin.2 (beside "à deo acceperat"); Apoca.22 (beside "apostoli: circa finē").

¶Christianos omnes obligari ad obseruandas ecclesiæ leges: etsi eas aliter boni & aliter improbi soleant exequi, diuersoq; constituto fine. Cap.XIX.

1 Ecimaquarta aduersariorum obiectio. Ad Timotheum scribens apostolus ait. Lex iusto non est posita: sed iniustis & non subditis. Cui cõsonat eiusdem dictum hoc ad Galatas. Si spiritu ducimini: non estis sub lege. & illud eius ad Corinthios verbum. Vbi spiritus domini: ibi libertas. Igitur ecclesiasticæ cõstitutiones quæ vim legis habere dicũtur, non astringũt obligationis vinculo iustos & spirituales, qui spiritu dei aguntur & viuunt: sed solum prauos aut imperfectos, indigentes adhuc hisce ritibus & obseruantijs tanq̃ adminiculis, quibus prouehãtur ad perfectionem. Quam vbi attigerint, fuerintq; consummate assecuti: amplius non egent his præparatorijs elementis ac rudimentis. sed ea prorsus abijciunt, libertatémq; spiritus sibi vendicant: qua absoluũtur à ieiunijs, abstinentia carnium, & cæteris id genus humanis institutis. perinde atq; puer in ętate infantili indiget fascijs, crepũdijs & curriculo ad dirigendos gressus: ne imbecillis adhuc pedibus tentans inambulationem, concidat. Cum vero maiusculus factus fuerit prætergressúsq; infantiam: neq; vinculis illis quibus alligetur neq; cunabulis, amplius illi est opus, neq; duce suorum gressuũ: quoniã solidas iam habet bases 1.Timo.1 Gala.5 2.Corin.3

2 pedum, quibus sine periculo lapsus, gradum tentet. ¶Responsio. Hos tres scripturæ sanctæ locos modo designatos: Lutherani perperam ad suum intorquent sensum, & contra apostoli sententiam. Sicut & consuetudinarium illis est ac pene quotidianum: pro suo arbitratu scripturas diuinas inuertere, & ad alienam deflectere intelligentiam. Quod dilucidius euadet: si recta dictarum propositionũ apostolicarum assignetur interpretatio. Sane compertum est omnibus: ipsius legis duo potissimũ esse opera, vtpote dirigere eos quibus lata est lex ad capessendam virtutis viam: & coercere proteruos ac rebelles inflictione aut saltem cõminatione pœnæ, ad legis obseruationem. qui non amore iustitiæ, sed solo timore perferendi supplicij transgressoribus definiti: adigunrur ad honestum, aut deterrentur ab improbitate. Porrò quantum ad primum legis opus: perspicuum est & iusto positam esse legem, & eos qui dei spiritu ducũtur esse sub lege, directrice scilicet & ducatũ præbente ad componendos vitæ mores. Sed quantum ad secundum opus, non est posita iusto lex. & qui diuino feruntur spiritu: non sunt sub lege quæ coerceat eos formidine pœnæ ad legis impletionem. Spontanee siquidem & vltronee atque virtutis amore: iusti exequuntur legem alacriter. sicut & exequerentur: si nulla esset pœna transgressoribus eius determinata. Itaque obstringuntur & boni & mali ad obseruandas ecclesiæ sanctiones publicas. sed boni easdem accommodant ad opus: amore iustitiæ

& honesti. mali vero, formidine pœnæ coërcentur ab illis violandis: sicut & à perpetrandis flagitijs. Quod quidem discrimen, in duabus primis propositionibus supra in obiectione adductis: significat Paulus. Sed non attendunt aduersarij, eadem prorsus ratione qua hic nituntur: & id confici posse, iusto non esse positam legem præceptorum dei, eósque qui spiritu ducuntur: non esse sub lege mandatorum dei. & ita probos ac virtute spectatos: nequaquã obstringi ad diuina præcepta seruanda. Quod cum penitus sit absurdum neque ab aliquo admittendum, omninóque claudicet eorum ratiocinatio, si idipsum colligere tentet: manifestũ est & eandem penitus cespitare, quæ id contendit inferre de ecclesiasticis legibus abrogandis. Consimile nanque vtrobique est ratiocinium: & disserendi discursus. ¶De libertate vero assumptum ab aduersarijs tertio loco verbum Pauli: accipiendum est de libertate à iugo legis antiquæ, & de libertate opposita seruituti peccati. non autem de libertate (vt vocãt) ab obligatione obseruandi traditiones ecclesiasticas. Nempe in quibus 4

Roma. 8 domini spiritus habitat, qui non est spiritus seruitutis in timore, sed spiritus adoptionis filiorum dei: ij libertatem habent ab onere legis Mo-

Gala. 4 saicæ. qua libertate CHRISTVS nos liberauit: factus sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret. Habent ijdem & libertatem à seruitute pec-

Ioan. 8 cati: de qua dicit CHRISTVS apud Ioãnem. Si filius vos liberauerit: vere liberi eritis, & veritas liberabit vos. Et qui facit peccatum: seruus est peccati. Haud tamen habent solutionem obligationis ab obseruatione decretorum ecclesiasticorum: quãcunque sint vitæ ac morum conditionem sortiti, siue imperfecti fuerint & imbecilli adhuc animo: siue iam cõsummati virtute & perfecti. Obstringuntur enim ad traditionum ecclesiasticarum obseruationem: non modo in vno suæ ætatis decursu, sed quãdiu vita ipsis fuerit superstes. Proinde conferri non debent ipsæ ordinationes orthodoxorũ patrum, ab ecclesia longo vsu probatæ: fascijs & cunis infantium, atque huiusmodi sustentaculis tenellæ ætatis in pueris, quæ cum adoleuerint in maius robur: tanquam inutilia reijciuntur, vt eas conferũt aduersarij in hac obiectione. Sed comparari potius debent indumentis quæ circumponuntur corpori: & amictui ad protectionem ac ornatũ hominis, in omnem ætatem necessario. Nulla quippe est ætas humana: quæ integumentis corporis non indigeat, ita nec vllum est vitæ nostræ tempus: quod traditiones canonicas ecclesiæ vt appendices quasdam euangelicæ legis non exposcat. ¶Et plane qui huiusmodi sanctiones ecclesiasticas, in principio exercitationis ad virtutem tantũ afferunt esse necessarias, postea vero cum virtus diuturno exercitio acceperit solidum robur, esse abijciendas: haud procul absistunt ab errore Be- 5

Error beguardorum & beguinarum. guardorum & Beguinarũ, damnato in concilio Viennẽsi sub Clemente quinto (vt constitutionũ Clementinarũ liber quintus, titulo de hæreticis, cap. ad nostrum. latius explicat) astruentiũ hominẽ, postquam supremũ

perfectionis gradum (quem comminiscũtur) fuerit assecutus: non debe-
re amplius ieiunare vel orare, immo ipsum tunc posse corpori suo con-
cedere quicquid placet. asserentium praeterea, eos qui sunt in praedicto
gradu perfectionis & spiritu libertatis: non esse humanae subiectos obe-
dientiae, nec ad aliqua praecepta ecclesiae obligari. quia vt asserunt: vbi 2.corin.3
spiritus domini, ibi libertas. Haec ibi. Ecce quomodo iisdẽ armis ac te-
lis vtuntur & illi iampridem damnati: & nostra aetate Lutherani, eadẽ
condẽnatione digni: ad suam improbitatem pestiferámq; sectam defen-
sandam. Sed iam telũ illud quod deprõmũt: redditũ est imbelle & obtu-
6 sum. ❡Decimaquinta obiectio. Prioribus decretis ecclesiasticis: sequen-
tia secula adiecerũt subinde noua ecclesiae praecepta, illáq; demũ in tantã
adauxerũt multitudinem: vt eorũ onere non leuius prematur populus
Christianus, q̃ olim Iudęi põdere legis Mosaicę. Et ita iugũ CHRISTI Matth.11
ex eius instituto suaue ac leue: efficitur ex huiusmodi multiplicatione
statutorũ humanorũ, graue, durũ, importabile, & intolerabile, multiq;
constituuntur eo ipso praeuaricatores: quorũ imbecilles humeri succũ-
bunt tantae sarcinae pręceptorũ. Q. si hoc pacto pergãt ecclesiastici prin-
cipes ad finem vsq; seculi noua constituere praecepta obligatoria: eorum
tãdem numerus aequabitur arenae maris, eritq; sine numero ac termino.
& ita oborietur horrenda confusio: totũ ecclesiae statum defoedans atq;
dedecorãs. Satius est igitur, totam hanc adiectitiorũ praeceptorum far-
raginem in immensum excrescentem sustolli: & Christianos solis euan-
7 gelicis eloquijs inniti. ❡Responsio. Fatendum est ingenue: nõ indiscri-
minatim neq; de rebus leuibus aut parui momenti (vt antequoq; est di-
ctum) constituendas esse nouas obseruationum ecclesiasticarũ regulas:
neq; pro solo nutu aut arbitrio cuiuspiam, in magnum aceruum multi-
plicandas. quoniam id grauiter publicae saluti officeret: querimoniaeq;
& expostulationis materiam frequẽtiorisq; pręuaricationis, multis pręs-
staret. Vnde & beatus Augustinus ad inquisitiones Ianuarij respon-
dens, idipsum conqueritur: quod distinctione duodecima libri Decre-
torum cap. omnia talia. ita citatur. Omnia talia quae neq; sanctarũ scri- Augustinus
pturarum authoritatibus continentur, nec in concilijs episcoporum sta- ad Ianuariũ
tuta inueniũtur, nec consuetudine vniuersalis ecclesiae roborata sunt: sed
diuersorum locorum diuersis moribus innumerabiliter variãtur, ita vt
vix aut nunq̃ omnino possint inueniri causae, quas in eis constituendis
homines secuti sunt: vbi facultas tribuitur, sine vlla dubitatione resecan-
da existimo. Q. uis enim neq; hoc inueniri possit, quomodo contra fidẽ
sint: ipsam tamen religionem quam in paucissimis & manifestissimis ce-
lebrationum sacramẽtis misericordia dei voluit esse liberam, seruilibus
premunt oneribus: adeo vt tolerabilior sit conditio Iudaeorũ, qui etiam
si tempus libertatis non cognouerunt: legalibus tamen sacramẽtis, non
humanis praesumptionibus subijciuntur. Haec Augustinus. In quibus

e.v.

verbis non oscitanter attendendum est nec leuiter ponderandum: quod in ipso dicitur exordio. Subinsinuat enim, immo plane astruit illud, ea ipsa ecclesiastica decreta quæ sanctarum scripturarum authoritatibus continētur, aut in concilijs episcoporum statuta inueniūtur, aut cōsuetudine vniuersalis ecclesiæ roborata sunt: nequaq̄ esse resecanda. quod etiam in toto hoc libro annixi sumus asserere. Proinde tres illę particulæ, in principio prędictorum Augustini verborū positę: obsepiunt aditum omnem immoderatæ statutorum multiplicationi. Cui vt amplius via præcludatur: summopere curandum est, vt in rebus arduis tantum & grauibus, efflagitante id vrgente necessitate aut magna ecclesiæ vtilitate instituantur ab ipsis primoribus summámq; administrationis ecclesiæ gerentibus huiusmodi decreta, cum maturitate, & rationabili debitaq; causa id exposcente. Quod vbi diligenter factitatū fuerit: non exurget in maiorem æquo numerum, ecclesiasticarum legum multitudo, neq; cuiq̄ erit in offendiculum aut salutis dispendium.

¶ Non esse insimulandos crudelitatis, ecclesiæ primates: q̄ leges eius condiderint obligatorias cum adiectione pœnarum. Cap. XX.

Ecimasexta aduersariorum obiectio. Si regulæ constituerentur ecclesiasticæ exhortatoriæ tantum ad quippiam faciendum & inductiuæ, citra obligationē & determinationem pœnæ in transgressores: tolerandū quidem id foret, & minime detrectandum. aut si decerneretur dūntaxat pœna temporaria: aut ferēda in corpore. At q̄ obligatoriæ ferantur huiusmodi leges, non relinquentes cuiq̄ arbitrium agendi quod velit: sed adigentes pene inuitos ad opus, & cōstituentes præuaricatoribus pœnam, mortiferi criminis labem æternęq; mortis exitium: durum omnino est ac inhumanū, accedénsq; propemodum ad crudelitatem & sæuitiam. Quemadmodū imperiosus nimium haberetur ille dominus & immanis: qui seruo suo quicq̄ agendum mādaret, adiecta mortis inferēdæ pœna si illud prætermitteret. Neq; ecclesiastici præsules eo in opere imitari videntur mansuetudinē & benignitatem domini nostri IESV CHRISTI: qui non venit animas perdere sed saluare, neq; mittere in gehennam: sed eripere à morte. A qua mānsuetudine & humanitate dulcissima procul absunt: qui tanto rigore ac seueritate suas sanciunt regulas, vt earum transgressores protinus addicant gehennæ & in tartara detrudant. ¶ Responsio. Admonitoriæ tantum leges sine obligationis vinculo: non tantum habēt virium & roboris, potissimum ad totam numerosi populi multitudinem: quantū obligatoriæ. quæ ob annexam obligationem tanq̄ calcar & stimulum, multos perpellunt ad eas obseruandas: qui aliàs negligerent easdē. Neq; annexa obligatio aut expressa adiectio pœnæ quam incurrant trāsgresso-

Lucæ. 9

res:coactionem inducit cuiq̃,aut inuitum aliquem adigit ad leges illas implendas.quãdoquidem cuiq; semper æqua libertas arbitrij relinquitur ad earum aut obseruationem aut trãsgressionem: atq; si nulla intercessisset obligatio,aut pœnæ perferendæ definitio. Sicut & in præceptis diuinis,obligationis vinculum aut mortis æternæ in pœnã determinatio:non sustollit cuiq̃ libertatem voluntatis ad ea explenda. Porrò si definiretur reatus peccati aut damnationis æternę in pœnam ijs qui ecclesiasticas sanctiones seruarent,& tamen illæ pręciperẽtur:id sane irrationabile foret ac absurdum,crudeleq; non ab re censeretur. Nũc vero cum munera diuinæ gratiæ & gloriæ repromittuntur agentibus,grauis autem peccati noxa mórsq; perpetua transgredientibus futura denunciatur:nihil hic præter rationem & ęquitatem agitur,neq; inhumanũ quippiam geritur. Huiusmodi nãq; pœna non adijcitur legibus ecclesiasticis,vt quis eam incurrat aut subeat:sed vt ab ea sibi quisq; caueat per diligentem sacrarum constitutionum obseruationem. Quis enim recte incusauerit deum inhumanitatis,q; tradens Adæ præceptum abstinendi à fructu arboris scientiæ boni & mali:adiecerit pœnam trãsgressioni debitam,dicens. De ligno scientiæ boni & mali:ne comedas. In quacunq; Gene.2 enim die comederis ex eo:morte morieris. Aut quis probe dixerit, deũ idcirco authorem esse peccati & mortis:quam incurrit Adam ob transgressionem?cum eam adiecerit pœnam dominus,nõ vt Adam ligni vetiti fructum manducaret: sed vt ab eo manducando abstineret & deterreretur. Quis identidem beatũ Paulum immitem dixerit aut crudelem: q; in suis epistolis sæpius scripserit,fures,rapaces,maledicos,adulteros, 1.Corin.6 & huiusmodi infandorum criminũ authores:regnum dei non possessuros?cum tanti boni dispendiũ futurum ipse denunciauerit: non vt talia Ephe.5 committerentur scelera,sed vt sedulo declinarentur. Quocirca quemadmodum nec deus ipsum Adam detrusit in gehennam per præcepti cum expressione pœnæ denunciationem:sed ipsemet Adam sua ipsius culpa. nec beatus Paulus perpetratores eorum quæ prohibuit scelerum priuauit æterna cæli hæreditate:sed illi omnino,qui vetita admiserunt facinora. Haud aliter ecclesiasticarum legum authores non deturbant quẽpiã eorum præuaricatorem in barathrum dãnationis æternæ : quin potius ab illo retrahere cunctos satagunt,præmonẽtes periculum futurum,ne quis illud incidat. Sed is solus in causa est suæ damnationis:qui admonitus tanti discriminis,spõte sua in illud corruit. ¶Decimaseptima obiectio. Nemo potest iure pœnam transgredienti datas leges, cõstituere: quam nõ potest infligere. Superuacua siquidem & inanis foret illa pœnæ definitio:quæ non esset in ipsius definientis potestate,vt eam si velit irroget peccanti. Ecclesiæ autem præsides & primi pastores non possunt infligere reatum culpæ aut mortem gehennæ ijs qui præuaricãtur suas leges:cum solus deus gratiã largiatur & auferat animæ,solus item glo- Psal.83

Psal. 67 riam tribuat & mittat in gehennam. Dominus noster (inquit diuinus psaltes) dominus saluos faciendi: & domini domini, exitus mortis. Et
Psal. 88 iterum. Quoniam domini est assumptio nostra: & sancti Israel regis no-
Apoca 1 stri. Solus etiam ipse habet claues mortis & inferni: mortificat & viuifi-
1. Reg. 2 cat, deducit ad inferos & reducit. Non igitur possunt ipsi ecclesiarũ supremi rectores constituere præuaricatoribus suarum legum pœnã tam grauem: mortalis inquam culpę noxam, aut damnationem perpetuam.

¶ Responsio. Primo loco assumpta propositio veritatem habet: quãdo 4
quis pœnam aliquam determinans non potest illã præuaricanti inferre, neq; per seipsum neq; per superiorem principem suum: à quo accepit potestatem & condendi leges & definiendi transgressoribus pœnã. Potest tamen inferioris potestatis princeps definire pœnam in suarum legum præuaricatores: quam non ipse sed superior dominus (à quo sortitus est authoritatem constituendarum huiusmodi legum) inferat, & ad quem violator earum puniendus mittatur. Quis igitur prisci patres, constitutionum ecclesiasticarum primi authores, & qui deinde subsecuti sunt eos per diuersa secula ecclesiarũ præcipui moderatores, non possint cuiq̃ inferre subtractionem diuinæ gratiæ per contractam culpæ labem, aut damnationem gehenę: ipse tamen deus eorũ dominus & princeps summus, à quo potestatem acceperunt sanciendi huiusmodi statuta, & decernendi pœnam transgredientibus ea: potest talem pœnã sua propria virtute inferre. Et idipsum sufficit ad hoc: vt iuste & recte dicãtur hi talia pœnarum genera determinare. Quemadmodum plerũq; videmus inferiorem iudicẽ decernere pœnam: à superiore iudice (ad quẽ, puniendus mittitur reus) ipsi malefico inferendam. Omitto ꝙ huiusmodi pœnam in sanctionibus ecclesiasticis expressam in transgressores, vtputa ꝙ mortifero crimini ob eam præuaricationẽ sunt obnoxij, & exinde morti æternæ: non tam decernũt patres orthodoxi earum sanctionum latores, q̃ ipse deus: qui & illarum legum & determinationis pœnarum in illis expressarum, pręcipuus est author, vt sæpius dictũ est supra. Et ipse quidem deus immensa sua potestate: pœnas illas expressas potest irrogare & inferre illarum legum violatoribus. Et ita tota huius obiectionis vis prorsus eneruatur: redditurq; inualida.

¶ Non esse improbandum nec abrogandum cælibatum sacerdotum: q̃uis nonnulli per vitæ incontinentiam illum contaminent. Cap. XXI.

Decimaoctaua aduersariorum obiectio. Cõstitutio illa 1
ecclesiastica, sacerdotes & quosuis ordinibus sacris initiatos obligans ad cælibatũ vitęq; continentiã: & beati Pauli sentẽtiæ est aduersa, & magnum inducit scandalum in dei ecclesiam. Scribit nanq; Paulus in prima sua ad Corinthios epistola: de non nuptis, & solutis à vin-

culo matrimonij. ꝙ si nō se continent: nubant. melius est enim nubere: q̄ vri. Per quam quidem apostoli sententiam, qui suæ conscius fragilitatis percipit se vix bene continere posse & castimoniam seruare: permittitur vxorem ducere, & ita suæ saluti consulere. Per illā vero sanctionē ecclesiasticam: quisquis ordines sacros susceperit (quātumuis cognoscat se ad vitia carnis esse propensum: & minime idoneum ad seruādam continētiam) prohibetur vxorem ducere. Hæc autem duo: omnino inter se pugnant. Multi præterea (quod summopere indolendum est: & multis deplorandum lachrymis) viri ecclesiastici, concubinas iisdē tectis eodemq; foco apud se detinent: non clanculum, sed palàm & in omnium oculis. Qui si permissi fuissent vxorio se vinculo alligare: in casto coniugio vitā honeste transegissent. Ex hoc autē publico concubinatu sacerdotū: magna infertur ecclesiastico statui deformitas, turpitudo, dedecus & ignominia, vt res ipsa nullis indigens testibus: satis superq; indicat. Ad eam igitur sustollendam labem tam atram: satius esset, sacerdotibus permit- 1.corin.7

2 tere iura coniugij. ❡Respōsio. Illa constitutio de cælibatu virorum ecclesiasticorū: nequaq̄ aduersatur Paulinæ sententiæ in obiectione citatę. ꝙ ipsa de ijs solū accipienda sit, qui omnino soluti sunt à quouis vinculo, vetante ipsis fœdera nuptiarum: & quibus liberum est, si velint, contrahere matrimoniū, aut cęlibem vitā agere. Non autem de illis intelligi debet: qui vel voto vel sacramēti susceptione, vt sacri ordinis, sunt obuincti atq; obstricti ad seruandū deinceps cælibatum. Quomodo enim hi, in domino nubere, subireq; connubiū poterunt: qui domino perpetuam vouerunt continētiam vitæ? At vero sacris insigniti ordinibus, ex institutione ecclesiastica astricti sunt perpetuę continētiæ: qua se deo deuouerunt, vt in syncæritate corporis & animę ministrent diuino altari. Quod autem semel deo consecratū est: non potest deinceps in alios vsus applicari. Non igitur eis amplius liberum est: se addicere vinculo cōnu-

3 biali. ❡Hanc autem (quæ modo assignata est) esse verborū beati Pauli intelligentiam: attestatur Hieronymus, ita hunc eius locum, in septimo capite primæ eiusdem epistolæ ad Corinthios scriptū. si acceperis vxorem: non peccasti. exponens. Illos dixit apostolus non peccare si nubāt: qui nondum vouerunt deo castitatem. Cæterū qui vel in corde suo promisit: si aliter fecerit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit. Quod enim erat licitum: per votum sibi fecit illicitum. Sicut Ananias & Zaphira, quibus post votum, de precio possessionis suæ retinere nihil licuit: illicite tenuerunt. Ob quam causam: subita morte prostrati sunt. Hæc ille. Consimilem quoq; idem exprimit sententiam de viduis & virginibus: in primo libro contra Iouinianum dicens. Si nupserit virgo: non peccauit. non illa virgo: quæ se semel cultui dei dedicauit. Harū enim siqua nupserit: habebit damnationē, quia primā fidem irritam fecit. Si autem hoc de viduis dictū obiecerit: quanto magis de virginibus

1.Corin.7 Hieronymus

Actuum.5

præualebit? cum etiam his non liceat: quibus aliquãdo licuit. Virgines enim quæ post consecrationem nupserint: non tam adulteræ sunt, q̃ incestæ. Hæc Hieronymus. Ecce adolescentiores viduas (quæ se castitatis deinceps in cælibatu seruandæ voto obstrinxerunt deo) deuitandas edo-
1.Timo.5 cet Paulus, scribens ad Timotheum. quoniam cum luxuriatæ fuerint: in CHRISTO nubere volunt, habẽtes damnationem: quia primam fidem (deo scilicet promissum, continentiæ votum) irritam fecerunt. Virgines itidem quæ se deo per votum virginitatis consecrarunt, aspirantes ad nuptias, & connubialia cum viris subeuntes fœdera: beatus Hieronymus in verbis supra dictis consimili ratione damnandas perhibet. Quid igitur de sacerdote sentiẽdum? nõnne & hunc grauissima quoq; dignum esse damnatione: si post sui consecrationem deo factam & contin͂etiæ votum, vxorem duxerit: quia primam fidem suam irritam fecit?
¶ Sed obijciet quispiam, sacerdotem ipsum & quemuis sacros ordines 4
suscipientem: nequaq̃ verbo prolationeq; vocis exprimere, q̃ voueat castitatem deinceps à se seruatum iri. Neq; eundem qui sacris illis initiatur ordinibus, verbis episcopi ordinatoris sui ad huiusmodi castitatis votum obstringi: sed tantum admoneri vt de cætero caste viuat. Qua igitur ratione alligabitur in posterũ illi voto: quod nec ipse proprio ore ædidit, nec à pontifice ad hoc est astrictus? ¶ Verum hæc obiectanti respõdendum est, votum illud castitatis in ijs qui sacros ordines subeunt: ore quidem & exteri sermonis prolatione non esse coram assistẽtibus & in propatulo explicatũ, & ea quidem ratione: tacitũ esse. Sed illud ipsum publico facto & in facie ipsius ecclesiæ est expressum: cum solenni consecratione suscipiuntur à pontifice sacrorum administratore ij ordines, quos ipsa ecclesia à spiritu sancto edocta sanxit nulli esse conferẽdos: nisi qui promiserit se deinceps caste esse victurum. quemadmodum beatus
Gregorius Gregorius Petro subdiacono scribens, contestatur his verbis: quæ vicesimaoctaua distinctione, cap. nullũ. ab authore Decretorum referũtur. Nullum facere subdiaconum præsumant episcopi: nisi qui se castum victurum promiserit. quia nullus ad ministerium altaris accedere debet: nisi cuius castitas ante susceptũ ministeriũ fuerit approbata. Eiusdem quoq; distinctionis cap. decernimus. proxime sequenti, ita sancit Inno-
Innocẽtius secundus centius secundus. Decernimus vt ij qui in ordine subdiaconatus & supra, vxores duxerint aut concubinas habuerint: officio atq; ecclesiastico beneficio careant. Cum enim ipsi, templum & vasa domini, sacrariumq; spiritus sancti debeant esse & dici, indignum est eos cubilibus & immũdicijs deseruire. Hæc ibi. Atqui votum celebri facto opereq; solenni expressum cum ipsius mentis consensu, nõne tanti est roboris & ponderis: atq; si labijs æderetur? Idcirco & hisce sacris initiati, admonentur insuper voce ordinatoris episcopi: vt memores consecrationis susceptæ, illibatam illam & intemeratam in castimonia custodiant. ¶ Neq; propter 5

huiusmodi votum castitatis solenni professione factum: impendet cuiq; suæ salutis dispendium, modo sibi ipsi deesse non velit. Nam si suscepto iam sacerdotio patiatur quispiam graues insultus tentationum carnis: assidua oratione postulet a deo gratiam castitatis, quoniam non potest esse continens, nisi deus dederit. Et humiles eius preces nõ aspernabitur ipse: qui est pater misericordiarum & deus totius consolationis. Vtatur præterea qui impetitur igneis illis satanæ telis: remedijs & armis spiritualibus, contra huiusmodi hostiles incursus accõmodis, sobrietate inquam, abstinẽtia, ieiunio, labore, exercitio, honesta occupatione, subductione sui à mulierum consortio, & deuitatione occasionum libidinem prouocantium. Et ita demum victor euadet in domino, qui non patietur eum tentari vltra id quod potest: sed faciet etiam cũ tentatione prouentum, vt possit sustinere. ¶ Porrò scandala illa quæ in præsenti obiectione dicuntur enasci in viris ecclesiasticis ex impudicitia vitæ: non ex ipsius legis de cælibatu sacerdotum, constitutione proficiscuntur & sumunt ortum, sed ex ipsius prҿuaricatione, & prolapsione ab integritate rectitudineq; regulæ. Huiusmodi autẽ exorbitatio ab honesto, non debet imputari ipsi sanctioni ecclesiasticæ: vt quæ omnino vetet & prohibeat has vitæ sordes & impuritates. Quemadmodum trãsgressiones diuinæ legis non sunt ipsi legi mãdatorum dei ascribendæ, quæ sancta est & iusta: sed peruersitati hominũ, recusantium sponte sua ambulare per viam rectam, illis propositam. Quocirca ad occurrendum tantis incommodis & scandalis: non est abroganda lex de cælibatu sacerdotali. quoniam ea sublata: tanta aut maiora enascerentur in ecclesia dei detrimenta salutis, & dispendia vitæ. Sed vigore legis illius permanẽte in suo robore: resecanda sunt authoritate grauissima principum ecclesiasticorum huiusmodi scãdala, ex ipsius statuti violatione suboriẽtia. Et certe ipsorum pontificum est munus proprium: acuta falce seueritatis ac rigidæ censuræ, tales vrticas vepres & sentes ex agro dominico succidere, aculeatásq; huiusce generis spinas & lapas tribulósq; noxios radicitus extirpare: secundum sacros iuris pontificij canones, iam olim super eo negocio mature ęditos.

Sapien. 9 · 2. Corin. 1 · 1. Corin. 10

6 ¶ Decimanona obiectio. Beatus Paulus in prima ad Timotheum epistola vehementer eos insectatur qui docent abstinere à cibis: quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs qui cognouerunt veritatẽ. Quia omnis (inquit) creatura dei: bona est. & nihil reijciendum: quod cum gratiarum actione percipitur. sanctificatur enim per verbum dei: & orationem. Et ad Colossenses scribens ait. Nemo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ aut sabbatorum: quæ sunt vmbra futurorũ. Quibus verbis plane damnat apostolus delectum illum ciborum: quem inducunt sanctiones ecclesiasticæ, decernentes singula quaq; feria sexta vsum carniũ esse interdictum: & in quadragesima, vsum lactis, butyri & ouorũ. Sunt

1. Timo. 4 · Colos. 2

ſgitur illę cõſtitutiones irrationabiles:& à ſpiritu ſancto loquẽte in Pau
lo nequaq̃ profectæ. ¶ Reſpõſio. Improbi dogmatiſtæ, de quibus apud 7
Timotheum agit Paulus: docuerunt abſtinendum eſſe à cibis humano
generi diuina largitate indultis, ꝙ illiciti eſſent vt dicebant, ſuapteq; na-
tura hominibus noxij:& quos nunq̃ liceret ſine pręuaricatione ſumere.
Seueriani quod vtiq; abſurdum eſt:& à veritate longe alienum. Tales erant Seue-
riani: qui vino & carnibus perpetuo abſtinendum cenſuerunt, ꝙ vetitus
Eucratiani eſſet (vt aiebant) illorum vſus. Tales & Eucratiani: qui omnifariã cibos
auerſabãtur, quos deus humanæ vitæ propoſuit. Sanctiones autem ec-
cleſiaſticæ non eã ob rem cibos aliquos prohibent: neq; cenſent eos quos
interdicunt, aut immundos eſſe, aut de ſe incõceſſos atq; inſalubres. Sed
ſuapte natura bonos ac vtiles, vetãt non quidẽ ſemper ſed certis aliquot
diebus ſumi: quia delicati ſunt ac ſucculenti, miniſtrãtéſq; facile ipſi car-
ni ſeminaria libidinis & incentiua vitiorum. Ad quæ reprimenda ac re-
ſtinguenda, magnopere conducit (vbi caſtigatio corporis exquiritur: &
ſubiectio ad ſpiritum) ea refugere alimenta: quæ præſtare queant fomẽ-
Prouer. 26 tum illecebroſis voluptatibus. quoniam teſte in prouerbijs Sapiente. cũ
defecerint ligna: extinguitur ignis. Eorundem quoq; ciborum fit ab ec-
cleſia ſtatis determinatiſq; diebus prohibitio: ad frenandas guſtus volu-
ptates, ex delicatiore cibo lautitiaq; ferculorũ naſcentes. quas, abſtinen-
do ab huiuſmodi alimentis: moderãtur homines, indulgentioremq; cõ-
preſſis habenis victum reprimunt:& gulæ cupiditates arctius coërcent.
Sunt & aliæ rationabiles cauſæ ad pietatem religionis Chriſtianæ ſpe-
ctãtes: ob quas delectus ille ciborum eſt eccleſiaſticis ſanctionibus recte
inductus. Quemadmodum ob dominicæ paſſionis memoriam & reue-
rentiam, feria ſexta hebdomadatim eſus carnium apud Chriſtianos eſt
vetitus. vt noſtro ſaluatori tum paſſo in carne, aliquãtulum abſtinendo
conformemur: qui eo die in cruce pendens, amaritudine fellis & potu
aceti afflictus eſt pro nobis. ¶ Cæterum diſcretionem ciborum prohi- 8
bens Coloſſenſibus Paulus: abducere ipſos ſolicite voluit ab obſeruan-
tia antiquæ legis. in qua cenſebantur nonnulla immunda animalia, & in
Leui. 11 vſum alimenti ſumi prohibita ex libro Leuitici. Huiuſmodi autem diſ-
cerniculum ciborum vetuit diuinus ille veritatis euangelicæ præco: ne
fierent illi inſtitutis Moſaicis addicti. In lege vero CHRISTI, omnia
munda mundis:& ablata eſt illa Iudaica ciborum diſcretio. Inductus
eſt tamen & aliquantus ciborum delectus: non ob illorum immũditiam
vt in lege veteri. ſed ad caſtigationem carnis repreſſionemq; gulæ: ob pu-
ritatem etiam mentis liberioremq; eius in deum erectionẽ,& alias cau-
ſas legitimas. Conſimili itidem modo reſpondendum eſt & ad illum lo-
cum euangelicum, in quo legitur CHRISTVS præcepiſſe diſcipulis
ſuis, ꝙ cum irent ad annunciandum verbum dei: ſubirent aliorum do-
Lucæ. 10 mos pro hoſpitio, edentes & bibentes quæ apud illos ſunt. Et ad illud

verbum beati Pauli scribentis Corinthijs. Omne quod in macello venit, manducate: nihil interrogantes propter conscientiam. Nempe prius verbum, ad eundem qui iam dictus est, tendit scopum & finem: excludedam scilicet discretionem ciborum, apud Hebraicum populum obseruatam: & illucente euangelica veritate abrogatam. Posterius vero, cōvergit: quòd infidelium cibi non sunt vitandi, nisi suggesserit cōscientia eos idolis esse immolatos: & illorum manducationem alijs scandalū ingenerare posse. Adde, quòd eo tēpore quo circa nouę legis exordiū Paulus verbo & signis mirum in modum coruscabat, non erat adhuc (vt credibile est) quo ad omnia obseruantiarum præcepta, inducta abstinentia à certo genere ciborum, publico totius ecclesię decreto & tam exacta determinatione: sicut postea per leges ecclesiasticas est suis tēporibus constituta. Quare admissa ea hypothesi: circa tempora CHRISTI & Pauli non obligabantur ex edicto ecclesiastico adhuc fideles ad huiusmodi abstinentiam. quòd nulla lex quempiam constringat, nisi postquàm lata fuerit & promulgata: quoniam ante id tempus, nomen legis iure vendicare non potest. Neque patres ecclesiastici hanc postea constituentes abstinentiam ciborum: aut CHRISTO aut Paulo fuerunt aduersi atque repugnantes. Nam diuersis temporibus: diuersa immo interdum contraria, expedit fieri decreta. & quòd vno tempore cōcessum est: congruit interdum alio tempore prohiberi. perinde atque medici: ijsdem morbis subinde adhibent diuersa, quinimmo interdū opposita medicamēta. diuerso quoque tēpore eidem ægroto sed aliter affecto: sæpe diuersa ministrant antidota, neutiquam à suæ artis præceptis aberrantes. Demum quod intrat in os (vt ait dominus noster) non coinquinat hominem: sed cōcupiscentia gulæ illiciens ad cibum vetitū & inobedientia in ecclesiā, coinquinat mētem. Qui igitur tempore quadragesimali aut extra quadragesimā feria sexta, vesceretur carnibus præter necessitatem: non eum contaminarent sumptæ carnes, sed præuaricatio præcepti ecclesiastici.

1.Corin.10

Matth.15

¶Ob multitudinem præuaricantium indicta ieiunia: non esse tollendū ecclesiæ de ieiunijs seruādis pręceptū. Cap. XXII

Vicesima aduersariorum obiectio. Complures est inuenire, soluentes ieiunia ecclesiastico præcepto instituta: vt quadragesimæ ieiunium, aut quatuor temporum, aut vigiliarum, solenniores dies festos præcedentium. Rari quippe offendūtur (quod vel maxime est indolēdum) qui ad vnguem hæc ieiunia & integre obseruēt: ad quæ tamen ex instituto ecclesiæ obligantur. Et ita in laqueum damnationis dispendiúmque salutis plurimorum: est ea cōstitutio ieiunij obligatoria. Quoniam nisi datum esset illud præceptum: non ieiunātes illis diebus, peccatum nō incurrerēt. posito vero & promulgato eo præcepto: qui negligunt ieiunij obseruantiam, efficiuntur rei & præuaricato-

res habentur. Satius esset igitur hanc præceptionem adeò rigidam su-
stollere: & cuiq; liberam relinquere optionem ieiunandi vel non obser-
uandi ieiunium. ad quod exercendum: non præceptum constitui, sed
exhortatio potius non obligatoria fieri debuit, quæ longe citius homi-
num animos sibi deuinciret: q̃ rigor præcepti. ¶Responsio. Non est 2
illa constitutio ieiuniorum ecclesiasticorum cuiq̃ in laqueum aut ruinã
suapte natura: quin potius in adiumentum consequendæ salutis, obti-
nendæq; diuinæ gratiæ. quam vberius assequitur: qui animam suam il-
lo salutari antidoto expiat & expurgat. Sola vero iniquitas hominum,
in desideria carnis explenda propensorum: in causa est interitus & de-
trimenti propriæ salutis. quòd impellat hominem in præuaricationem
tam salutiferi & vtilis præcepti: ex rationabili legitimáq; causa cõstitu-
ti, vt eo remedio expientur peccata, virtutes augeantur & carnis petu-
lantia reprimatur. Non debet itaq; iactura salutis, quam incurrit negli-
gens ieiuniorum obseruationem, imputari legi ecclesiasticæ de illis la-
tæ: sed eorum qui ipsam violant, iniquitati atq; malitiæ. Neque idcirco
abroganda est ea lex ieiuniorum aut rescindenda: quòd multi (vt obie-
ctant aduersarij) eam transgrediuntur. Quoniam si recte fuerit lata
aliqua lex, cuius obseruatio est salutaris & commoda reipublicæ: non
debet illa refigi aut rescindi propter multitudinem præuaricantium ip-
Hieronymus. sam, aut paucitatem obseruantiũ eandem. quia teste Hieronymo: mul-
titudo peccantium non præstat cuiquam peccandi patrocinium. quin-
immo etsi nulli legem illam legitime institutã obseruarẽt: nihilo secius
ipsa, & recta est & æqua. quòd suam non sumat rectitudinem ex mul-
titudine exequentium illam: sed ex recta institutione & causa legitima,
ob quam ipsa primum fuit lata. & ita ob raritatẽ custodientium illam
in sua integritate: nihil illa perdit roboris, vigoris, & efficaciæ. Alioqui
iam olim illud dei præceptũ de fugienda mœchia, itidem & furto: esset
euacuatum & abolitum, quoniam multi semper fuerunt & adhuc sunt
illius præuaricatores, mœchi & fures. At vero quemadmodũ ex nume-
rosa multitudine eorum qui furtũ aut fornicationem committunt: ne-
quaquam probe quis collegerit abrogandum esse domini præceptum.
Exodi. 20 non mœchaberis, & non furtum facies. Haud aliter ex eorum qui sol-
uunt legem ecclesiasticorũ ieiuniorũ abundãtiore numero: neutiq̃ apte 3
conficias huiusmodi legem esse tollendam aut abrogandam. ¶Vicesi-
maprima ac postrema obiectio. Multi diuitũ lautius & splẽdidius epu
lantur, pluribúsq; ferculis instructam habent mensam diebus ad esum
pisciũ designatis: q̃ ijs diebus in quibus datũ est vesci carnibus. Maiore
itidem impendio apparantur diebus ieiuniorũ apud multos conuiuia,
plusq; insumitur pecuniæ ad instruẽdam delicatis cibis mensam: quàm
alijs diebus ad ieiunia non determinatis, in quibus seruatur impensarũ
mediocritas & ciborũ moderatior vsus. Plærisq; vero pauperes quoniã

inopia pressi comparare non valent pisces,quãdo illi in cibum sunt de-
finiti:noxio aluntur nutrimento & incidunt in aduersam valitudinem,
quibus modicæ carnes facile ad esum suppeterent & salutem . Occur-
runt interdum & alij, qui ob indictum ieiunium & aliquãtisper serua-
tum laborant debilitate stomachi: non valentes ingestum vna mandu-
catione cibum concoquere,quem gemina sumptum refectione,meridie
& vesperi,facile concoxissent. Alijs vero ieiunium ingerit morbos,aut
ob cerebri exhausti imbecillitatem adimit somnum nocturnum: & alia
permulta infert impedimenta sanitatis. Ad quæ deuitanda, potius de-
beret esus piscium & ieiuniorũ obseruatio relinqui cuiusq; arbitrio,&
solũ consuli:non autem institui præcepto obligatorio,& cum seuera ad-
4 iectione pœnæ. ¶Responsio. Hi sunt sibili serpentis antiqui,quibus
suum instillat occulte venenum cordibus hominum: vt abducat eos ab
vsu manducationis piscium rationabiliter introducto ad salutarem ab-
stinentiam,& ab obseruatione ieiuniorum per ecclesiam institutorum
ad corporis castigationem ac emacerationem. Et mirum certe est,nostra
tẽpestate inuentos esse aliquos: huius diabolicæ suasionis præcones,ce-
lebres quidem doctrina in ore hominum:sed ea abutentes in perniciem
animarum. Qui vt habenas laxarent voluptatibus,viuendúmq; secun-
dum carnem & sanguinem suaderent: scriptis suis in lucem prolatis cõ-
tenderunt & sacerdotibus esse permittenda connubia, & non interdi-
cendum Christianis vnq̃ vsum carnium,nec indicenda sub præcepto ie-
iunia. Quos sane habendos censuerim vt publicos ecclesiæ hostes,ini-
micos crucis CHRISTI,Epicuri de grege porcos grunnientes,& euã-
gelicæ legis subuersores. quæ quenq; docet abnegare seipsum & tollere
crucem suam ac sequi CHRISTVM: non ambulare secundum carnẽ, Matth.16
5 nec ire post suas concupiscentias. ¶Sed vt horum cauillationibus oc-
curramus:tribuendum quidem ipsis est,nonnullas contingere particu-
larium hominũ exorbitationes & prolapsiones ab integritate Christia-
na, tam in vsu pisciũ quàm in recta ieiuniorũ obseruatione. Verum hæ
non arguunt aut perperam factas esse illas cõstitutiones ab ecclesia,aut
eas esse abrogandas: sed duntaxat huiusmodi abusus esse castigandos,
emendandos, & sustollendos, & leges ipsas rectas: in sua incolumitate
permittẽdas. Quemadmodum ob comessationes,ludos,& vana specta-
cula quæ diebus dominicis & festis plærunq; fiunt à vulgo: non sumi-
tur efficax argumentum,tollẽdam esse festorũ solennitatem. sed solum,
ea quæ ab honesto,syncæro & pio religionis cultu declinãt:per eos qui
6 authoritate valent, esse emendanda. ¶De pauperibus vero quod affe-
runt aduersarij: non conuincit aut permittendum quolibet tempore e-
sum carnium, aut non esse præcipienda ieiunia. Nempe nullus tanta
premitur paupertate,quin diebus illis quibus vsus carnium est interdi-
ctus:inueniat sibi salubre alimentũ & sufficiẽs,aut lac,aut oua aut bu-

tyrum aut caseum:& maiore quidem facilitate,illa quàm carnes compa
ret. Quòd si quis aut morbo laboret,aut facto periculo cognouerit per-
niciosum suæ sanitati esse ieiunium(quod tamen plærunq; salutem cor-
poris cõseruat potius:sicut & gula eandem lædit & labefactat)ostendat
se suo sacerdoti,patefaciatq; suam imbecillitatem:& accipiat ab ipso fa-
cultatem consulendi suæ sanitati. Siquidem suis legibus ecclesia extin-
guere vitia,illorumq; materiam succidere laborat: non naturã ipsam læ-
dere. Est enim ipsa,pientissima mater:filios suos saluare volens nõ per-
dere, genimina itidem malorum conuellere enitens:non sarcinam impo
nere naturæ,cui succumbat.deniq; antidota & medicamẽta contra pec-
cata componere laborans:non naturæ grauamina aut sanitatis detrimẽ-
tum ingerere. Idcirco eos qui sine suæ naturæ aut sanitatis detrimento
non possent ecclesiasticis legibus vti,quantum ad esum piscium aut ieiu
nia:vt necessitate adactos(quæ nulli astringitur legi)declarat ecclesia nõ
obligatos esse nec deuinctos suis obseruationibus.modo sacerdotis ad
hoc constituti iudicio aut aperta rei experientia,comperta fuerit huius-
modi infirmitas aut vrgens necessitas:eximens hominẽ ab obstrictione
talium sanctionum. ¶Cæterum quoniam hi prædicatores voluptatis, 7
ieiuniorúmq; & piscium osores:sanctas ecclesiæ constitutiones de absti-
nentia carnium certis hebdomadę diebus,vertunt in ludibrium,sermo-
némq; ludicrũ.dicentes huiusmodi abstinentiam quæ feria sexta & sab
bato cuiusq; fit hebdomadæ:primum ex particulari aliquorũ deuotio-
ne exordium cæpisse. deinde eam irrepsisse in plures:serpẽdo paulatim.
& tandem transisse ex voluntaria aliquorũ obseruatione in totam mul-
titudinem,authoritate præcepti:ad talem obseruandam abstinentiã, in
omnes generatim constituti. Et proinde periclitari dicunt etiam quar-
tam feriam:ne hoc modo,exemplo sabbati indicatur & huic in vniuer-
sum abstinentia à carnibus:ex peculiari nonnullorum ritu & more de-
sumpta. Quinimmo & vbi feria quarta in hunc ordinem abstinentiæ
fuerit redacta:tum & feriæ secundæ dicunt esse metuendũ,ne simili ex-
emplo ex singulari aliquorum obseruatione,etiam & in hanc traduca-
tur consuetudinem,immo & præcepti necessitatem:quòd & in ea absti-
nendum sit à carnibus. Et hoc pacto contendunt hi indulgentes carni
& sanguini,ecclesiam sanctam in hac constitutione abstinentiæ a carni-
bus, aliquot hebdomadę diebus:paulatim esse progressam à laxiore vi-
uendi ratione & modo ad strictiorem,pedetentim lento vsu introdu-
ctam.Idcirco ad obstruenda ora ipsorum loquentium iniqua:ostenden
dum hic esset diffusius (si locus ipse amplam pateretur illius materiæ
pertractationem) circa prisca illa tempora surgentis ecclesiæ,fuisse olim
constitutam in certis illis diebus abstinentiam à carnibus: immo & ie-
iunij obseruãdi præceptionẽ, in omnes generatim latã.deinde eam sen-
sim fuisse per oppositũ vsum laxatam: & abrogatam.vt potius trãsierit

ipse populus Christianus, quantum ad hoc negocium, ab arctiore viuendi ratione, ad laxiorem & indulgentiorem victum. ¶ Siquidem antiquo illo ecclesiæ sanctæ tempore: indictum fuisse sabbato cuiusq; hebdomadæ ieiunium legimus, de consecratione, distinctione tertia, cap. sabbato vero. vbi ait Innocentius papa. Sabbato vero ieiunandum esse: ratio euidẽtissima demonstrat. Nam si diem dominicã ob venerabilem resurrectionem domini nostri IESV CHRISTI non solum in pascha celebramus: verum etiam per singulas hebdomadas, ipsius diei imaginem frequentamus, ac sicut sexta feria propter passionem domini ieiunamus: sabbatum prætermittere non debemus, quoniam intra tristitiã & letitiam temporis illius: videtur inclusum. Et reliqua illius capitis: in eandem sententiam consequentia texuntur. Ex quibus perspicuũ euadit, quondam in ecclesia fuisse consuetudinem pariter & cõstitutionem obseruandi ieiunij: singulo quoque die sabbati. quam & tempore beati Augustini: Romæ obseruatam fuisse, manifeste conuincit eiusdem scriptum ad Ianuarium: quod refertur duodecima distinctione, cap. illa autem. vbi de venerabili matre sua Monica narrationem contexit. Atqui hoc nostro seculo & hac tempestate non obligamur ex more ecclesiastico aut præcepto: ad sabbati ieiunium singula quaq; hebdomada obseruandum. Quare laxior est & minor nunc abstinentiæ rigor, circa diem sabbati tenendus: quàm priscis fuerit temporibus seruari solitus. Quod & de feria quarta, immo & sexta: promptum fuerit ex canonicarum sanctionum regulis ostendere. Siquidem de consecratione distinctione tertia, cap. de esu. Leo papa quartus hoc traditur constituisse decretum. De esu carniũ apud nos vetustissima & non improbanda traditio semper est tenenda: vt à cœnæ termino quæ fit in principio noctis quartæ feriæ quæ lucescit in quarta feria, vsq; in diluculum quintæ feriæ, & similiter à cœna noctis sextæ feriæ quæ lucescit in sexta feria: non imperite ieiunatio sit tenenda vsq; ad sabbati lucem. & quantũ de diei parte aliquis ieiunare maluerit vel debuerit: protendatur. Hæc ibi. Ex quibus liquidum est: circa prisca ipsius ecclesiæ tempora, ieiunium quartæ & sextæ feriæ cuiusq; hebdomadæ, vnà cum abstinentia ab esu carnium in supra dictis diebus: fuisse in vsu moréque probato apud populum Christianum. quod & ex cap. ieiunia sane. de consecratione distinctione tertia rursum patescit apertius. vbi & ratio exprimitur: ob quam vtriusque illorum dierum fuerint præcepta ieiunia. quia scilicet quarta feria, Iudas traditionem domini cogitauit: sexta autem feria, crucifixus est saluator. Nunc autem feria sexta tantũ interdictus est esus carnium: non autem indictum ieiunium. Feria vero quarta: neque prohibitus est esus carnium, neque præceptum ieiunium. Videmus igitur manifeste: ecclesiam ipsam in duorum prædictorum dierum victu & abstinentia, progressam esse ab arctitudine ad solutiorem laxitatem.

Innocẽtius.

Augustinus

Monica.

Leo quartus

¶ Quænam sit vera libertas Christiana & euangelica: quã sibi asciscere debent omnes atq; comparare. Cap. XXIII.

Eiecta quidẽ in superioribus huius libri locis est multifariam libertas illa Christiana: quam prædicat Lutherus cum asseclis & astipulatoribus suis, inquinatis
Eccl.13 ab atra pice quã tetigerunt. Quæ sane libertas (vt sæpius ante diximus: nec repetere piget) effrenis est viuẽdi cõditio: sine lege, sine regula, sine freno ecclesiasticarum constitutionũ: vt ferme quicquid libuerit, liceat. Et ergo secundum veritatẽ, libertas non est: sed durissima seruitus, sub tyrannide carnis & peccati. Dissolutæ itidem sunt obiectiones eorum: qui hanc Lutheranã libertatẽ magno molimine tutari laborãt. Et siquæ aliæ forte supersunt in eam rem cauillationes: per harum vnius & viginti, dilutiones supra diffuse positas, haud magno negocio dissolui cõsimiliter possunt. Nunc itaq; paucis ostendamus oportet: quænam sit vera libertas Christiana & euangelica, ad quam indipiscendam debent omnes aspirarẽ. Ea vero: duplex esse deprehẽditur in hac vita mortali. & per earum vtrãq; struitur via, itẽ rque sternitur ad tertiam libertatem: in venturi seculi vita sine termino obtinendã. ¶ Prima vtiq; est libertas ab onere legis Mosaicæ: 1
quam indulsit nobis CHRISTVS per suaue iugum legis euangelicæ.
Matth.11 quemadmodũ ipse dicit apud Matthæum. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos: & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est: & onus meũ
Ioannis.1 leue. Cui consonat & Ioannes in euangelio suo, dicens. Lex per Moysem data est: gratia & veritas per IESVM CHRISTVM facta est. Hinc beatus Iacobus legem euangelicam vocat legem libertatis: cum
Iaco.1 ait. Qui autem perspexerit in lege perfectæ libertatis, non auditor obliuiosus factus sed factor operis: hic beatus in facto suo erit. Porrò huic libertati non repugnat subiectio & obligatio ad seruandas leges ecclesiasticas: quemadmodum falsò asserit Lutherus. quinimmo hæc obstrictio, huiusmodi libertatẽ adiuuat maiorẽ in modum: redditq; firmiorem, veriorẽ & perfectiorẽ. Sed dictæ libertati solummodo aduersatur iugum Mosaicæ legis: de quo beatus Petrus ait in concilio apostolorũ.
Actuũ.15 Quid tentatis deum, imponere iugum super ceruices discipulorũ: quod neque nos neq; patres nostri portare potuimus? ¶ Secunda est liber- 2
tas à seruitute peccati: quam adiutrice dei gratia & exercitio virtutum bonorũmq; operum consequimur in hac vita, quando subactis cupiditatibus: deo prompte seruimus & expedite. Enimuero peccatũ, miseræ nos subigit seruituti: atq; in seruilẽ infeliciter detrudit conditionẽ. quẽ-
2.Petri.2 admodũ beatus Petrus de magistris errorum & improbis aliorũ seductoribus ait. quòd in errore conuersati sunt, libertatẽ illis promittentes:

cum ipsi serui sint corruptionis. A quo enim quis superatus est: huius & seruus est. Et dominus noster apud Ioannē. Qui facit peccatū: seruus est peccati. Ab huiusmodi vero seruitutis durissimo iugo vindicat nos & eximit hæc secundi generis libertas: in iustitiæ operatione consistens. Ad quam quidem integre assequendam: magnopere etiā conducit subiectio & obligatio cuiusq; ad sanctiones ecclesiasticas olim institutas, & diutino confirmatas vsu: atq; integra illarū obseruatio. Nam per hanc liberamur à seruitute rebellionis, inobedientiæ, cōtumaciæ, proteruiæ, atq; contemptus in ecclesiam sanctam & rectores eius. Neq; illa subiectio, seruitutē inuehit nobis aut iugum tyrannidis: vt oblatrat Lutherus. sed vna est particula leuissimi oneris faciliusq; sarcinæ: quam dominus ferendā nobis imposuit. Ioan. 8

3 ¶Quinimmo omnino ex opposito se habet ista secundi generis libertas iure expetēda: ad eam effrenem licentiā, quam falso nomine Lutherus libertatem appellat Christianam. Hæc enim audit ecclesiam matrem suam: illa toruo supercilio contēnit eam. Hæc sanctas antiquorū patrū synodos cum veneratione debita amplectitur: illa suspenso aduncóq; naso subsannat easdem. Hæc itidem traditiones apostolicas cum reuerentia suscipit ac obseruat: illa paruipendit eas, quòd in euangelio non sint conscriptæ. Hæc etiam consuetudines ecclesiasticas reueretur & custodit: illa easdē irridet atq; conculcat. Hæc deniq; præpositis ecclesiasticæ moderationi obtemperat: illa vero eosdē floccifacit. Demum hæc pulchrum in ecclesiastica republica conseruat ordinem, decentiam & honestatem: illa vero ritus omnes antiquos & leges rectas abijciens, horrida confusione omnia permiscet. Et vt vno verbo concludam omnia, hæc ad Hierusalem, supernæ pacis ciuitatē pertinet: illa vero ad Babylonem, tartareæ confusionis eluuiem. Si igitur suaue CHRISTI iugū portare volumus, & eius ope à seruitute peccati liberari: hanc libertatem capessamus oportet. De vtraq; autem libertate iam dicta: factus est etiam obiter sermo in dissolutione decimæ Cap. 19

4 quartæ obiectionis supra positæ. ¶Tertia vero libertas est à seruitute corruptionis corporis: cui obnoxij sumus nos filij Adæ, per hanc legē nobis indictā. Puluis es: & in puluerem reuerteris. At ab ea conditione dura liberabuntur: qui resurgent Christiformes in consummatione seculi ad gloriam immortalitatis & vitæ perpetuæ. sicut testatur his verbis apostolus scribens ad Romanos. Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis: in libertatem gloriæ filiorum dei. Et in prima ad Corinthios epistola: eandem insinuat libertatem dicens. Oportet enim corruptibile hoc, induere incorruptionem: & mortale hoc, induere immortalitatē. Et rursum. Seminatur in corruptione: surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate: surget in gloria. Seminatur in infirmitate: surget in virtute. Seminatur corpus animale: surget corpus spirituale. Porrò ad hanc libertatem demum obtinendam (sed in ijs qui eam semel Gene. 3 Roma. 8 1. Corin. 15 Ibidem

obtinuerint:nunquam finiendam)vt mercedem præmiúmque laborum & præclaram æternæ felicitatis dotem: necessariũ est duas alias libertates vt media quædam & vias ducentes ad hanc tertiam,sibi asciscere. Et primam quidem nobis attulit CHRISTI benignitas: vt non sit opus labore aut opera nostra, ad eam vendicandam. Secundam vero: bonorum operum studio exercitióq; virtutum,& potissimum obedientiæ in ecclesiam ac eius pastores, comparare nobis debemus. Et ita demum eius adminiculo adiutrice dei gratia : tertiam hanc libertatem tanq̃ bonorum laborum gloriosum fructum consequemur.

¶Quidnam de ijs septem dictis Lutheranis, in principio huius libri propositis:est sentiendum. Cap.XXIIII.

Æterum ex prædictis in toto hoc libro,iam satis cõstare arbitror absurditatem & falsitatem eorum,quæ ex opusculo Lutheri de libertate Christiana inscripto,in secundo huius libri capite adducta sunt: ad dinoscendam suæ libertatis(cuius funestũ & exitiale attollit vexillum)conditionẽ. ¶Perspicuum est enim in primis, 1
id à vero haud esse alienũ:præsides ecclesiæ(quos pro more suo,vt cõtumeliosus est supra modũ in omnes,tyrannos appellat:& moderatissimã eorum directionẽ,tyrãnidem:hisce verbis,latentẽ animi sui morbũ alijs aperte prodẽs)habere ius ac potestatẽ condendi leges ecclesiasticas, quã à deo acceperunt.& populũ Christianũ illis morigerari debere:si suæ salutis rationem habere velint.quoniã sine illius iactura:hasce regulas & sanctiones trãsgredi non possunt. vt multifariã iam est ostẽsum,cũ in varijs huius libri locis:tum in decimo,vndecimo & duodecimo capitibus præcedẽtibus. ¶Verũ in supra dictis locis adductis rationibus, lubet 2
in præsentia & alias nõnullas adijcere:quo testatior atq; probatior relinquatur hęc veritas.Manifestũ siquidem est,patrem secundũ carnem itidem & matrẽ:posse filio suo aliquid faciundũ iubere.vt executionẽ operis alicuius indifferẽtis:quod tamen filio est vtile(exempli gratia:ludi literarij frequentationẽ)similiter & præcipere aliquid etiam fugiendũ: vt prohibere mãducationẽ pomorum,ad quã ętas illa puerilis est propensior.cũ seuera cõminatione,q; vapulabit ille puer virga:si mãdatum parentum suorũ pręuaricetur.Cur igitur non poterũt patres nostri secundum spiritũ,primi scilicet rectores ecclesiarũ,& mater nostra in spiritu, ecclesia sancta: nobis imponere quippiam faciendũ aut fugiendũ cum interminatione virgæ & disciplinæ, quando illud nobis est salutare: & nostræ saluti apprime accõmodũ? Nonne maiorẽ tunc haberent authoritatem parentes secundũ carnem, in filios suos: quàm mater nostra secundum spiritum,itidem & patres,in suos filios? cum tamen longe dignior ac sublimior sit illa spiritualis paternitas & maternitas: quàm carnalis. ¶Rursum.præceptum illud dei de honorandis parentibus,non 3

tantum de ijs qui secundũ carnem parentes sunt, accipiendum est: sed & de parentibus secũdum spiritũ, vt de ecclesia sancta & pastoribus eius, quorum iussis: ex diuini præcepti authoritate debemus obedire. Igitur cum ecclesiæ pręcepta & orthodoxorum patrum transgredimur mandata: simul & dei præceptum præuaricamur de honorãdis parentibus. Atqui præuaricantes diuina præcepta, contrahunt haud dubie labem mortiferi criminis: seq; obligant æternæ damnationi. Igitur & mãdata ecclesiæ antiquorũq; patrũ ecclesiasticorũ statuta violantes: eandẽ incurrũt pœnã, cũ non cõtingat hæc sine illo dei præcepto violando pręuaricari:
4 ¶ Pręterea. Ecclesia sancta & pręcipui eius moderatores in spiritu sancto congregati: potestatẽ habent abrogandi aliquam constitutionem antiquam occurrente rationabili causa, aut eam commutandi in alium morem ecclesiæ vtiliorem. Quod cum multis posset comprobari exemplis: in præsentia tamen satis fuerit id duobus tantũ manifestare. Quorum primum est. In ipsius ecclesiæ principio mos fuit: etiam infantibus sacro baptismi lauacro ablutis tradere sacrosanctæ eucharistiæ communionem. queãdmodum perhibet beatus pater Dionysius: circa finem libri sui de ecclesiastica hierarchia dicens. Illud vero, ꝙ pueri qui necdum possunt intelligere diuina, sacri baptismatis altissimorũq; cõmunionis sacrosanctæ signorum participes fiãt: videtur quidem prophanis (vt dixisti) rationabiliter irridẽdum. si auditores minus idoneos, episcopi diuina edocent: & non intelligẽtibus, sanctas traditiones nequicq̃ tradũt. Deinde cõstitutionis illius rationẽ reddens: paulo post subnectit idem. Tradit autem puero sancta mysteria põtifex: vt nutriatur in ipsis, neq; vitam aliam habeat: nisi hanc quæ diuina inspiciat semper, & quæ huiusmodi sancta communione proficiat. atq; in his sacrum possideat habitum: promoueaturq; studiose à susceptore suo. Hęc Dionysius. Vnde & adhuc in antiquis mysteriorũ ecclesiasticorum voluminibus: illud ita de infantibus legitur. Si episcopus adest: statim cõfirmari oportet, postea communicari. Episcopus si præsens non fuerit: anteq̃ lactetur infans aut aliquid gustauerit, cõmunicet eum sacerdos de corpore & sanguine domini: ante missam etiã si necessitas ingruit. Posteriore tamen tempore abolita est illa constitutio, ne qua fiat sanctissimo eucharistiæ sacramento irreuerentia: si sumptum puer (vt accidere posset) expueret. ne etiã sumatur sine sui ipsius probatione: & deuotione singulari ad illud tã sublime mysteriũ. quæ duo præstari non possunt nisi ab ijs: qui per ætatem iam habent sufficientem discretionem ad dijudicãdum corpus domini, & secernẽdum à cibis cõmunibus corpori nutriendo accommodandis. Dionysius
5 ¶ Secundum exemplum, rei propositæ approbatiuum: est. Circa principiũ ecclesiæ primitiuæ, laicis dabatur communio sacrosanctæ eucharistiæ sub vtraq; specie: panis scilicet & vini. quemadmodum satis coniectare licet ex sexto cap. euangelij sancti Ioannis: & ex vndecimo capi- Ioannis. 6

1.Corin.11 te primæ epistolæ beati Pauli ad Corinthios. Sicut etiam aperte confirmat decretum sessionis decimætertiæ: concilij Constantiensis. Attamen sequentibus seculis iam multiplicato copiose credentium numero (qui primum paucus erat & rarus) rationabiliter constitutum est ab ecclesia catholica, laicis sanctam eucharistiæ communionem tantũ tradi debere sub specie panis, & nõ sub specie vini. tum propter effusionis sacrosancti sanguinis periculũ. tum etiam propter fidei in fidelibus cõfirmationem: ꝙ sub venerando panis signo integrum CHRISTI corpus itidem & preciosus eius sanguis continetur. tum deniqꝫ ob alias rationabiles causas: ecclesiam sanctam ad id instituẽdum mouentes legitime & congruenter, vt ostendit apertius prędictæ sessionis sacrosanctæ synodi Constãtiensis: sanctio rectissima. Nec iniuria mutauit ecclesia sancta in duobus istis exemplis iam assignatis: pro rerum commoditate suã sententiam. Quoniam cum aliqua priscis ordinata temporibus deprehenduntur vergere in deteriorem exitum: ea secundum rectę rationis determinationem aut abroganda sunt, aut in aliud melius cõmutãda. Quẽ-
4.Regũ.18 admodũ Ezechias rex Iuda commẽdatissimus, contriuit atqꝫ cõminuit
Numeri.21 in frusta serpentem æneũ (quem iussu dei erexerat Moyses in deserto: ad salutem percussorum à serpentibus ignitis, qui signum illud aspicerent) quoniã deprehendit illi à populo suo adoleri incensum. Neqꝫ eo in opere reprehensus est à quopiam: quin potius magnam promeruit laudẽ. Cum igitur ecclesia catholica potestatem habeat abrogãdi antiquas cõstitutiones, aut cõmutandi eas in alias sanctiones congruẽtiores, occurrente legitima causa: cur non etiam habebit potestatem constituendi aliquas leges vtiles & honestas, quæ nunq̃ prius fuerant constitutæ? cũ sit facilior, noua legis alicuius sanctio: q̃ antiquæ quondam ordinatæ aut abrogatio, aut in aliam commutatio. ¶ Insuper. Tradita est supremis 6
ecclesiæ pastoribus potestas ligandi super terrã & soluendi: potestas itẽ remittendi peccata & retinendi, per illud domini nostri verbum: beato
Matthęi.16 Petro dictum apud Matthæũ. Quodcũqꝫ solueris super terram: erit solutum & in cęlis. & quodcũqꝫ ligaueris super terram: erit ligatum & in cęlis. Per illud etiam eiusdem verbum: omnibus dictum apostolis, pau-
Matthęi.18 lo post apud eundem euãgelistam. Amen dico vobis. quæcũqꝫ alligaueritis super terram: erũt ligata & in cælo. & quæcũqꝫ solueritis super terram: erunt soluta & in cælo. Demum & per illud domini nostri IESV CHRISTI verbum: discipulis suis dictum post resurrectionem suam.
Ioan.20 Quorum remiseritis peccata: remittuntur eis. & quorũ retinueritis: retenta erunt. Cur igitur putandum est, consimiliter eis non esse traditam potestatem condendi leges ac sanctiones: ecclesiæ directioni vtiles & necessarias? cum huiusmodi potestas condẽdarum legum, minor videatur & inferior, aut saltem non præferens maiorem authoritatem: q̃ potestas ministratoria ligandi & soluendi delinquẽtes. ¶ Ad hæc, Primis eccle- 7

siæ sanctæ rectoribus indulta est à domino potestas gubernādi rempu-
blicam ecclesiasticam, secundū illud beati Pauli verbū: ad seniores eccle-
siæ. Attēdite vobis & vniuerso gregi: in quo vos spiritus sanctus posuit Actuū.20
episcopos regere ecclesiā dei: quā acquisiuit sanguine suo. Etiā & iuxta
illud beati Petri dictū. Pascite qui in vobis est gregē dei: prouidētes nō
coacte sed spontanee secundū deū. neq; turpis lucri gratia: sed volūtarie. 1.Petri.5
neq; vt dominantes in clero: sed forma facti gregis. At quomodo gregē
dominicū, oues & agnos CHRISTI pascēt spirituales ipsi pastores: si
nō habuerint authoritatē statuendi leges honestas & vtiles, administra-
tioni ecclesiasticę necessarias & accōmodas? cū videamus & in re milita-
ri & nautica & scholastica, & quauis alia multitudine moderanda: eos
qui rerū summā gerūt habere facultatē illa ordinādi, etiā cum pœnæ in
trāsgressores determinatione: quæ ad rem cui pręsunt dirigendā cōduci-
bilia cēsentur. Nō sunt profecto deterioris cōditionis q̄ cæteri, qui sum-
mæ rerū pręsunt pastores ecclesiastici: sed existimādi & hanc statuēdarū
8 legū potestatē habere. ¶ Demū si attendere lubet & honestatē eorū quæ
in ecclesiasticis regulis atq; canonibus sancita sunt: pariter & vtilitatem,
cedentem primum in salutem eorum qui illis obstringūtur legibus: ne-
mo se difficilem merito præstare deberet ad eas sanctiones libenter am-
plectēdas. vbi etiam nulla alia afferretur ratio id persuadens: aut pœna
adijceretur coercēs. Quid enim (vt alia multa prætermittamus) honesti-
us: q̄ sanctissimum eucharistiæ sacramentum & à ieiunis cōsecrari tan-
tum debere, & sumi Christianis, nisi causa infirmitatis aut necessitatis
interuenerit? quod ex antiquo ecclesiæ instituto etiam ante beati Augu-
stini tempora est decentissime ordinatum: & decreto decimętertiæ sessio-
nis concilij Constantiensis, contra insurgentes illius temporis hæreses,
rursum est approbatum. Quid pręterea vtilius Christianorum saluti: q̄
ieiuniorum institutorum obseruatio? quod (vt sancta concinit ecclesia)
animis corporibúsq; curādis salubriter institutum est: quo deus item in
nobis vitia cōprimit, mētem eleuat, virtutē largitur & præmia. Et quod
de ieiunij cōstitutione dictum est: de alijs quoq; omnibus legibus eccle-
siasticis similiter est intelligendū, quandoquidem de illis idem est iudi-
cium. Itaq; honestas ipsa præceptorū ecclesiæ necnon & vtilitas: vbi etiā
alia omnia deessent (quæ tamen adhuc permulta sunt) prouocantia ad
eorum susceptionem & executionem: merito nos impellere deberent, ad
illa prompto & lubenti animo amplectēda. Sed iam ad alia trāseamus.

¶ Quid de secundo, & sequentibus Lutheri articulis prius
2 positis: censendum est. Cap. XXV.

1 Perspicuum etiam iam euasit (vt expedito in præcedēti capite,
primo Lutheri articulo: secundū eiusdē, supra positū circa li-
bri huius principiū, excutiamus) ea quæ ex apostolorum tra-
ditione aut sacrorum conciliorum, aut consuetudine antiqua

obseruãtur à fidelibus secundum sanctiones ecclesiasticas: plurimum ad iustitiam prodesse ijs qui pie & religiose ea perficiunt, quoniam eo ipso acceptissimam deo præstant obediẽtiam. Prætermissionẽ vero illorum citra causam legitimam, pariter & transgressionem: maxime incõmodare saluti animę, constituerétq; ipsum præuaricatorẽ, grauis peccati reum & damnationis æternæ. ꝙ ea præuaricatio asseclam semper habet & comitem: inobediẽtiam in deum, quemadmodum superiora dicta potissimum in decimo vndecimo & duodecimo capitibus: diffuse mõstrarũt. Cæterum recto consequio id trahitur & subinfertur, si pręceptorũ ecclesiæ transgressio inducit letale crimen animæ & mortis æternæ reatum: integram eorum obseruationem ex opposito & gratiã promereri & gloriam æternã. quod tamen negat Lutherus in secundo illo articulo: quẽ in secundo præsentis libri capite ex ipsius dictis citauimus. Oppositarum enim causarum: oppositi sunt & effectus. Neq; illud recipiendum est quod illic affert: ea omnia quæ enumerat constitutionibus ecclesiasticis cõsona, fieri etiã posse à quouis impio. Quis enim impius ea vniuersa secundum substantiam operis exequi posset & exteriorem operationem: non tamen secundum debitas circunstãtias finis, qualitatis operis, loci, tẽporis atq; recti affectus: quas iustus & probus seruabit. quãdoquidem non habebit impius in illis operibus agendis syncærum illũ animi in deum affectum: qualem vir bonus. Cum autẽ legum ecclesiasticarum obseruationem dicimus animæ salutarem & deo gratam: non tantũ opera exteriora attendimus, sed & interiorem simplicis animi affectum atq; intentionem. Sed eadem omnino ratione quã hic affert Lutherus: dicere nobis promptum esset, nulla dei præcepta esse ad salutem homini necessaria. ꝙ omnia illa quantum ad exteriorem operationẽ fieri etiam possent à quolibet impio: licet non ad ipsius dei præcipiẽtis intentionem. Quod autẽ subiũgit Lutherus, obseruatione præceptorũ ecclesiæ homines nõ nisi hypocritas euadere: persimile est atq; si dicat, intendentem oculorum suorũ aciem in solare iubar: nõ nisi tenebrosum fieri. & igni propinquantem: ex eo non nisi algorem suscipere. vtentémq; salutaribus cibis: incurrere exinde aduersam valitudinem. Siquidem recta horum statutorum obseruatio ex simplici animo prodiens, qualem præcipit ecclesia: neminem reddit hypocritam. Siquis autẽ ficto duplicíq; animo ea exequatur, vt auram aucupetur popularẽ: hypocrita quidem reddetur, non tamen ex præceptorum ecclesiasticorum conditione: sed propria sua malitia, quæ non est legibus illis saluberrimis & rectissimis ascribenda. ¶ Præterea apertissimis ostensum est rationibus atq; 2
sanctorum patrum frequenti testimonio, præsertim in tertio & quarto cap. libri præsentis: præter ea quæ in euãgelio sunt particulatim expressa, & alia plęraq; necessaria esse vt credamus & agamus. ea videlicet: quę postea spiritus sancti inspiratione declarata sunt ac definita expressius,

vt credantur & agantur à populo Christiano. Vnde constat, absurdum id esse & impium:quod subinde in tertio articulo secundi cap. huius libri,ex ipsius dictis est propositum. Neq; id conuincūt duo illa (quæ citat ibidem)scripturæ testimonia:ad fulciendam suā assertionem. Primū enim illud ex Ioāne sumptū. Qui credit in me:etiam si mortuus fuerit, viuet. de perfecte credente accipiēdum est,eo scilicet qui fidē habet operantem per dilectionem:bonisq; coniunctam operibus. Talis autem nō solum ea aget quæ in euangelio sunt aperte expressa:sed & illa quæ per traditiones apostolorum & ecclesiasticas constitutiones sunt superaddita.alioqui non est integra eius fides nec perfecta. In secūdo vero scripturæ testimonio:ibidem adducto ex Mattheo,scilicet. Nō in solo pane viuit homo:sed in omni verbo quod procedit de ore dei. per verbū dei nō solum intelligi debet quod in euangelio est cōscriptum: sed & id omne, quod postea suggerēte spiritu sancto ab apostolis & patribus orthodoxis est traditum atq; sancitum. & illud enim,verbum dei est:vtputa spiritus sancti,cuius magisterio & doctrina illud ipsum ordinatū est & statutum. ¶Sed dicat age Lutherus:in quo euangelij loco scriptum est, ꝙ CHRISTVS descēderit ad inferna. quod tamen,symbolum apostolorum & Athanasij:credēdum nobis exprimit. Vbi etiam in aliquo quatuor euangeliorum:dicitur filius dei esse consubstantialis patri. cū certe nomen illud consubstantialis,nequaq̄ in euangelio legatur. aut vbi expressum id inuenitur apud aliquem euangelistarum:ꝙ spiritus sanctus etiam à filio procedit. Attamen vtrūq; horum:symbolum Nicenum exprimit ab omnibus credendum. Et ita percontandum esset de alijs permultis,quę in sacrosanctis synodis declarata sunt & determinata vt credantur à tota ecclesia:nequaq̄ tamen in euāgelijs habentur aperte commemorata. Verum nunc ad agenda veniamus. Dicat oro Lutherus:vbi legit in euangelio ieiuniū quadragesimale quotannis ante festū paschale esse obseruādum. aut aquā sale cōmixto benedictam sacerdotali imprecatione:esse spargendam in populum. aut in ipso ieiunij quadragesimalis exordio,cineres oratione sacerdotis benedictos,in frōte aut super caput à manu sacerdotali esse suscipiendos:in signū pœnitentię agendæ, & ad mortis oppetendę memoriā altius animo figendā. Dicat item,vbi iubet euangelium aut scripto explicat:diebus sabbati ab esu carniū esse abstinendum in honorē sacratissimæ dei matris, cui is dies peculiariter est dedicatus. & in letania maiore itidē & minore, ob supplicationes solennes & publicas tum institutas: piscibus esse vescēdum. Et hoc pacto de compluribus alijs sanctis & laudabilibus ecclesiæ constitutionibus, sciscitandum esset ab eodem:vbinam in euāgelico codice sunt expressę. Quod cum nec ipse nec eius affectatores vnq̄ potuerint assignare:dilucidum est,hanc assertionem ꝙ nihil à fidelibus credendum sit aut agendum:nisi quod in euāgelio continetur aperte expressum, nō modo fal-

Ioan. 11

Matthei. 4

3

ſam eſſe & erroneam:ſed multarũ etiã hæreſeõ eſſe ſentinã & barathrũ. ex qua peſtifera lacuna: multi perditarum ſectarũ magiſtri,ſui erroris hauſerunt putorẽ. ¶Cæterũ non fuerit ocioſum aut inutile,in præſentia paucis explicare: vbi prædictæ conſtitutiones ecclſiaſticæ quas non continet aperte codex euangelicus,ſuum acceperint robur & ſtabilimẽtum. In primis quadrageſima ipſa:circa naſcentis eccleſiæ exordium ex inſtitutione apoſtolorum habuit ſuum authoramentũ & vigorẽ. Quẽadmodum perhibet beatus Hieronymus in epiſtola ad Marcellam aduerſus Montanũ:ponẽs diſcrimen inter catholicos & Montani ſectatores,his verbis. Nos vnã quadrageſimam ſecundũ traditionem apoſtolorum,toto anno,tempore nobis congruo ieiunamus. Illi tres in anno faciũt quadrageſimas:quaſi tres paſſi ſint ſaluatores. Hæc ibi. Eoq̃ tẽpore quadrageſimali,maxime inſiſtendum eſſe ieiunio: admonet idem celeberrimus author in epiſtola ad Lætam de inſtitutione filiæ, cũ ait. Cæterum(vt ante ſcripſi)in quadrageſima, continentiæ vela pandenda ſunt:& tota aurigæ retinacula equis laxanda properantibus. Hæc ille. Sed & beatus Ignatius epiſcopus Antiochenus,apoſtolis contemporaneus:aperte prodit quadrageſimã circa apoſtolica tempora fuiſſe inſtitutam, cum ita ſcribit in quarta ſua epiſtola, quæ eſt ad Philippenſes. Dies feſtos nolite inhonorare. quadrageſimam vero nolite pro nichilo habere:imitationẽ enim continet dei conuerſationis. hebdomadã etiam paſſionis nolite deſpicere. Quarta vero & ſexta feria ieiunate: reliquias pauperibus porrigẽtes. Hæc ibi. At vero illud de quadrageſima nõ negligẽda,nequaq̃ admonuiſſet ſcripto vir ſanctus:niſi ieiuniũ quadrageſimale fuiſſet tunc inſtitutũ,& à populo fideli ſuo iã tempore obſeruari ſolitũ. Quocirca audiẽdi nõ ſunt viri impij,& eccleſiaſticę diſciplinę ſubuerſores:qui noſtra tempeſtate imbuti Lutherano veneno audẽt palàm iactitare in vulgus,quadrageſimæ ieiuniũ humana tantũ adinuẽtione à recentioribus eccleſiæ paſtoribus eſſe inſtitutum. Proinde & parui habendum eſſe:& pro cuiuſq; tantũ arbitrio ſine obligationis vinculo ſeruari poſſe,ſine aliquo ciborum delectu. Enimuero cum teſte Ignatio & Hieronymo,ex apoſtolorum traditione quadrageſima ſuũ auſpicata ſit exordiũ:ipſa inſtituẽtiũ authoritas & temporis antiquitas(vbi etiã alia deeſſent ad eam exacte obſeruandã incitamenta:quæ tamen cõplura ſuperſunt) vnũquẽq; pio in ſanctam eccleſiam animo affectum debent inducere:ad eam libenter amplectendã,integréq; cuſtodiendam. ¶Porrò aquæ ſale cõmixto benedictę aſperſio in populũ: ab Alexandro primo huius nominis ſummo pontifice primum inſtituta traditur. quẽadmodum de conſecratione,diſtinctione tertia,cap. aquã. ipſius ſanctio ſuper hoc ædita:ita legitur. Aquam ſale cõſperſam in populis benedicimus:vt ea cuncti aſperſi ſanctificentur & purificentur. quod omnibus ſacerdotibus faciendum eſſe mandamus. Nam ſi cinis vitulæ aſperſus populũ

Marginalia: Hieronymus. — Ignatius — Alexander primus — Numeri. 19 — 4 — 5

sanctificabat atq; mūdabat:multo magis aqua sale aspersa diuinisq; precibus sacrata,populū sanctificat atq; mūdat. Et si sale asperso per Helisæū prophetā sterilitas aquæ sanata est: quanto magis diuinis precibus sacratus sal,sterilitatē rerum aufert humanarū,& coinquinatos sanctificat & purgat,& cętera bona multiplicat:& insidias diaboli auertit,& à phantasmatis versutijs homines defendit.Hæc ibi. Insuper in exordio quadragesimæ cineres sacros sacerdotali manu suscipi debere à fidelibus,tanq̄ symbolū quoddā agendę pœnitētiæ:ex veteris testamēti more desumptū traditur,quo cinis & saccus habebātur arma pœnitētię,instrumentáq; erant frequentissimo vsu deputata:ad designandā cordis humiliationē & luctum pœnitentiū. Vnde & beatus Iob de se ait. Idcirco ipse me reprehēdo:& ago pœnitētiā in fauilla & cinere. Et Mardochęus audito regis Assueri edicto de futura Iudęorū exterminatione,per Aman nequiter procurata:indutus est sacco spargēs cinerē capiti. In diebus itē Iudith laudatissimæ viduæ:cū timor Holofernis irruisset in omnes Iudæos,sacerdotes præcincti cilicijs leguntur obtulisse sacrificia domino: & erat(inquit scriptura)cinis supra capita eorū. Demū rex Niniuitarū audita prædicatione Ionæ:se totum ad agendā pœnitentiā conuertens, indutus est sacco & sedit in cinere. At vero de abstinentia & ieiunio sabbati: paulo ante factus est sermo,pontificij iuris authoritate roboratus.

4.Regū.2 Iob.42 Hester.4 Iudith.4 Ionæ.3 Cap.22

6 ¶Letaniam autem maiorem & abstinentiā à carnibus eo die obseruādam:instituit(vt vna omnium est sententia) beatus Gregorius, primus huius nominis summus pontifex. Minorem vero letaniam quæ in diebus rogationum agitur,cum abstinentia à carnibus esse celebrandā:cōcilium Aurelianense olim sanxit.cuius decretum adducitur de cōsecratione,distinctione tertia,cap. rogationes. hoc verborū contextu. Rogationes,id est letanias ante ascensionē domini placuit celebrari.ita vt pręmissum triduanū ieiunium:in dominica ascēsionis solēnitate soluatur. per quod triduum,serui & ancillæ ab opere relaxētur:quo magis plebs vniuersa conueniat. Quo triduo omnes abstineant:& etiam quadragesimalibus cibis vtantur. Hęc ibi. Nonnulla tamen eorum quæ inibi desinita sunt:per vsum oppositum sunt abrogata. Non enim diebus illis rogationū vbiq; feriantur ab opere manuū laici:nec fideles ieiuniū obseruant,nec ciborū quadragesimalium vsum. Vt & ex eo sumatur argumentū:populum fidelē potius in plærisq; ex austeriore viuēdi forma in laxiorē esse deductū, q̄ ediuerso.

Gregorius

7 ¶Deinceps vt ad quarti articuli Lutherani,supra in secūdo præsentis libri capite positi,excussionem transeamus:patefactum est abūde in superioribus locis,potissimum decimo capite & duobus proxime sequentibus:sanctionū ecclesiasticarū obseruationem esse necessariam ad salutem.neq; per solam fidem,effici Christianum ab omni lege ordinationéq; ecclesiæ liberum:sicut neq; per eam fit liber & absolutus ab obseruatione mandatorum dei. Quinimmo per

fidem perfectam & integrã:potius obstringitur Christianus ad statuta ecclesiæ opere adimplẽda.quoniam fides viua & cõsummata:operibus bonis debet esse cõiuncta,potissimum ijs quæ prodant & indicent obedientiam,deo & ecclesiæ sanctę debitã. Et qui fidem solam iactitant,ab operibus iustitiæ seiunctam: de eorum videntur esse numero,qui(vt ad Titum.1 Titũ scribit Paulus) dicũt se nosse deum:factis autem negant. ¶Porrò 8
falsum est illud,& sacris literis penitus aduersum:opera neminẽ iustificare,saltẽ vt adminicula & disponentia ad iustificationẽ cõsequendam, & tanq̃ instrumenta necessaria. Nam sine cõtrouersia,deus ipse, præcipuus est iustificationis author:& dator gratię tollentis culpã,& iustum reddentis hominem. neq; quispiam primas iustificandi partes deo non attribuit:vt debet. Cum illo autem & post illum, etiam opera bona iustificandi vim in suo gradu & sorte habere:ostendunt cum alia q̃plurima loca scripturæ sacræ,tum illud vnum beati Ioannis apostoli verbũ. 1.Ioan.3 Qui facit iustitiam : iustus est. Ex quo protinus id rectè colligitur:per opera iustitiæ quẽpiam fieri iustum & iustificari.vt per opera artis fabrilis,efficitur aliquis faber : & per frequentẽ citharæ modulationem, euadit citharœdus. Neq; oportet hominẽ esse iustũ, saltem perfecta & cõsummata iustitia: anteq̃ operetur bonũ,vt hic ait Lutherus.sed è diuerso opus est eum bona operari : anteq̃ euadat integre & absolute iustus. Ex operibus enim:acquiruntur habitus.non contrà,habitus ipsi primorum operũ sunt authores. ¶Sola vero fides simul cum baptismo 9
suscepta:primo quidem iustificat & sufficienter,pro illo suscepti baptismi tempore. q ad consequendã iustificationem quæ in sancto illo regenerationis sacramẽto obtinetur:opera ipsa tunc non sunt necessaria. Sed sequente illam fidei professionem tempore: & in pueris cũ plenũ rationis vsum obtinuerint,& in adultis,opera bona sunt necessaria:& ad illam iustificationẽ cõseruandã si adhuc eam tenuerint,& ad deperditam iustificationem recuperandam:si per peccatum ab illa baptismali gratia exciderint. Neq; id ab re quidẽ. nam in ipsa baptismali ablutione, obstrinxerunt se qui eam susceperunt : ad mandatorũ dei obseruationem. Quomodo autem obseruabunt ea,fidem sacram professi:nisi operentur iustitiam & bona exerceant opera,quæ suis mandatis pręcepit deus fieri? Falsum est itaq;,quod in istius quarti articuli citatione astruit Lutherus:solã fidem esse,quæ ex mera dei misericordia personam digne & sufficienter iustificet. loquẽdo de iustificatione baptismũ subsequente.

¶Solam fidem nequaq̃ ad salutem sufficere : sed cum ea, & bona opera esse homini necessaria. Cap.XXVI.

AD ampliorem autem illorum quæ hic quartus Lutheri articulus supra adductus proponit, cõfutationem:elidendus est 1
hoc loco & eneruandus error ille Lutheranus,quem cum in cæteris libris suis, tũ in eo de libertate Christiana opusculo

quod improbamus: ipse Lutherus dissеminat & astruit. vtpote solam fidem sufficere ad iustificationem & cōsequendam vitam æternam: etiam vbi nulla affuerint in adultis opera bona. quoniam secundum eius sententiam, non sunt ipsa opera necessaria ad expurgationem peccatorum: neq; ad gratiam & salutem obtinendam. Et hæc plane vna est particula suæ libertatis, immo licentiosæ indulgentiæ: quam altisona buccina toti mundo propalauit. vt edocti homines solam fidem ad salutem sufficere, seq; ab operum obligatione & onere absolui: libentius ad libertatem illam Lutheranā prosequendā ferantur, eamq; amplectantur cupidius. Hic sane est laqueus, hæc pedica, hoc rete, quod tetēdit Lutherus incautis pedibus fidelium: vt illo inuoluti trahantur in extremam perniciem.

2 ¶Hanc autem execrandam impietatem comprobare annititur ipse Lutherus & sui affectatores: aliquot scripturæ sanctæ testimonijs, cum ex veteri instrumēto tum nouo depromptis. Scriptum est enim: inquiunt. Credidit Abraam deo: & reputatum est ei ad iustitiam. Et ore etiam Gene.15
prophetico dictum est. Iustus autem: in fide sua viuet. Rursum cæco Abacuc.2
clamanti importuna voce ad dominū nostrum: responsum esse legimus à CHRISTO, vbi illum ad se acciri iusserat. Respice. fides tua te saluū Lucæ.18
fecit. Et apud Ioannem: dominum dixisse. Qui credit in me: habet vi- Ioan.6
tam æternam. Et iterum. Qui credit in me: etiam si mortuus fuerit, vi- Ioannis.11
uet. Præterea, ad Romanos scribens apostolus ait. Iustificati ergo ex fi- Roma.5
de: pacem habeamus ad deū. Et ad Ephesios. Gratia estis saluati per fi- Ephe.2
dem: & hoc nō ex vobis. Ad hæc, in actis apostolicis ait beatus Petrus: de conuersis ex gentibus ad CHRISTVM. Et qui nouit corda deus: Actuū.15
testimoniū perhibuit, dans illis spiritū sanctum sicut & nobis: & nihil discreuit inter nos & illos, fide purificans corda eorum. Multas itidem alias consimilis sententiæ passim in scriptura positas colligunt Lutherani propositiones: & adducunt in suæ assertionis roborationem. Quibus profecto nihil aliud solide conficiunt ac commonstrant: nisi ipsam fidem esse in primis necessariam ad animæ salutem. quod ipsis vltrò & sine cuiusquam testimonij munimento admittitur: cum scriptum sit à beato Paulo in epistola ad Hebræos. Sine fide: impossibile est quenq̄ Hebræ.11
placere deo. quòd ipsa sit basis & substerniculum cæterarum omnium
3 virtutū: ad vitam animæ spiritualem conducentiū. ¶Sed nūquid ex eo quòd fidem admittimus esse necessariam ad regni cælestis introitum: ipsi recte colligere queunt, eam etiam esse sufficientem, & præter illam nihil aliud in nobis exposci? Nonne ita ratiocinantes, ex vnaquaq; assumptarū propositionū sine exclusione prolata: exclusiuā faciunt? hoc modo: excludendi particulā singulis adijcientes. Fide tantū: purificans corda eorum. & saluati estis solum per fidem. Et rursus. Iustus autem: in fide sua tantum, viuet. Et ita de reliquis ante citatis sentētijs. cum tamen in sancta scriptura, nulla earū cum nota exclusionis proponatur:

ſed potius,aliud quippiam includendi vim atq; ſignificationem teneat:
ſcilicet ipſam charitatẽ,vnà cum fide operantem. Planũ eſt igitur quo-
modo hi improbi dogmatiſtæ ſacras deprauant literas:eáſq; ad ſenſum
detorquent alienum, ſuæ tamen impietati conſonantem.quos certe non
fuerit operoſum neq; difficile: ex ipſis etiam diuinæ ſcripturæ teſtimo-
nijs conuincere falſitatis,atq; cõfutare. ¶Et primum ex beato Iacobo: 4
qui in ſua epiſtola canonica dicit:quòd Abraam ex operibus iuſtifica-
Iacobi.2 tus eſt,immolans filium ſuum Iſaac: & non ex fide tantũ. Quinimmo
idem apoſtolus in toto ſecundo predictæ ſuæ epiſtolæ capite contendit
& aſtruit: quòd fides ſine operibus ocioſa eſt ac mortua. Cui aſtipula-
1.Corin.13 tur & ſacer Paulus: ita ſcribens ad Corinthios. Si habuero omnem fi-
dem,ita vt montes transferam,charitatẽ autem non habuero:nihil ſum.
Quid hoc verbo dari poteſt apertius aut valentius: quod aduerſarios
cõtundat? Nonne ex eo primum id colligitur,fidem etiam vniuerſalem
& omnium credendorum:à charitate ſeparari poſſe ac ſeiungi?ne ad id
confugiant Lutherani: ſe dictum ſuum de fide ad ſalutem ſufficiente,
intelligere tantum de fide charitati coniuncta. Nam hæc,ſemper opera
habet ſe comitantia:neq; à bonis operibus ſequeſtratur vnq̃. Ipſi autem
quos improbamus:opera bona, à fide ſua(quam dicunt ſufficere ad ſa-
lutem)ſecludunt.quare neceſſarium eſt eos facere ſermonem de fide ſe-
iugata ab operibus: & non de fide per dilectionem operante. Ex iiſdem
quoq; verbis apoſtoli modo citatis dilucidum eſt:charitatem eſſe neceſ-
ſariam ad ſalutem. & ſine ea, quæuis opera de genere bonorum: nihil
ad aſſequendam vitam æternam conferre. quod diffuſe deducit beatus
Paulus: in prædicto ſuæ æpiſtole ad Corinthios loco. Ex quo conſe-
quens eſt protinus: ſolam fidem haudquaq̃ eſſe ſufficientem ad obtinẽ-
dum ſalutis præmium. Rurſum idem apoſtolus in eadem ad Corin-
1.Corin.16 thios epiſtola ſcribit: State in fide: viriliter agite & confortamini. Om-
nia autem veſtra: in charitate fiant. Ecce rurſum poſt fidem: charitatis
habendæ eos admonet.quòd illa,neceſſaria quidem ſit:at non ſufficiens,
ſed indigens adminiculo aliarum virtutum. ¶Inſuper dominus noſter 5
Matth.19 adoleſcenti viam poſſidendi vitam æternam aperiens: ſi vis(inquit)ad
vitam ingredi: ſerua mandata. Et legiſperito poſt enarrata dei præce-
Lucæ.10 pta: idem reſpondit. Hoc fac: & viues.vtrunque eorum, non ad fidem
(nam eam habebant)ſed ad opera bona exercenda:mittens & inuitans.
Ad hæc. Ipſe cæleſtis diſciplinæ magiſter optimus: apud Matthæum
Matthæi.7 ait. Non omnis qui dicit mihi domine,domine: intrabit in regnum cæ-
lorum.ſed qui facit voluntatem patris mei: hic introibit in regnum cæ-
lorum. At qui ſyncæram habent & integram fidei confeſſionem: ij ſunt
qui CHRISTO dicunt domine,domine. Non omnibus igitur illis pa
tebit regni cæleſtis ianua:ſed ijs tantũ,qui fidei habẽt cõiuncta pia ope-
ra.etenim hi,per boni operis exercitiũ: patris cæleſtis faciũt volũtatem.

Adde,quòd & apud Lucā dixisse scribitur CHRISTVS,quòd seruus Lucæ.12
qui cognouit voluntatem domini sui & non se præparauit, & non fecit
secūdum voluntatem eius:vapulabit multis. Atqui sciens voluntatem
domini sui & non faciens: is profectò est qui fidei sacris est initiatus &
nouit quænam sunt agenda,non tamen ea exequitur. Igitur ex eo euā-
gelij loco:talis conuincitur esse reus æternæ damnationis. Quod & ex
eo beati Iacobi verbo: identidem colligitur. Scienti ergo bonum facere Iacobi.4
& non facienti:peccatū est illi. Ecce quomodo fides sine operibus: gra-
uiorem exaggerat culpam & pœnam.tantum abest:vt suo authori salu-
6 tem operetur. ¶Sed & beatus Paulus ad Hebræos scribens:idem sub-
insinuat hisce verbis. Terra sæpe venientem super se bibens imbrem,& Hebræ.6
proferens herbam oportunam ijs à quibus colitur: accipit benedictio-
nem à deo. Siquidē terra mystica: est anima nostra. quæ vt benedictio-
nem accipiat à deo: non id sufficit,quòd venientem desuper sæpe bibat
imbrem,doctrinámq; sanam orthodoxæ fidei capessat. sed præterea &
id requiritur:quòd germinet herbam oportunam suis cultoribus,bono-
rúmq; operum fructum proferat. cum alio etiam loco:dictum sit à do-
mino. Omnis arbor quæ non facit fructū bonum: excidetur & in ignē Matth.12
mittetur. Demum in extremo iudicio, de operibus ipsis aut factis aut
prætermissis: districta fiet discussio. & iusti quidem propter opera mi- Matth.25
sericordiæ impensa pauperibus:inuitabuntur ad æternum gloriæ cæle-
stis præmium. Reprobi vero pro eisdem neglectis: detrudentur in per-
petuum gehennæ supplicium. Proinde diuinus apostolus ad sedulum
bonorum operum studium: solicite nos exhortatur dicens. Dum tem- Gala.6
pus habemus: operemur bonum ad omnes, maxime autem ad dome-
sticos fidei. Quod & Sapiens etiam facit:his verbis. Quodcunq; face- Eccēs.9
re potest manus tua: instanter operare.quia nec opus,nec ratio,nec sa-
7 pientia,nec scientia:erunt apud inferos quò tu properas. ¶Neque con-
tra hanc operum ad salutem necessariorum assertionem:militāt ea bea-
ti Pauli verba ad Romanos conscripta. Arbitramur iustificari hominē Roma.3
per fidem: sine operibus legis. Nam ex operibus legis:non iustificabi-
tur omnis caro coram illo. Neque alia eiusdem dicta,consimilem expri-
mentia sententiā: sparsim in epistola ad Galatas necnō & Philippenses
annotata. Nempe in omnibus istis locis:per opera legis intelligit apo-
stolus sacra & cærimonias legis Mosaicæ, & obseruationem instituto-
rum veteris ritus. quæ post euangelicæ lucis coruscationem non modo
nihil contulerunt ad iustificationem: sed & plurimum obfuerunt ijs,
qui spem salutis ac fiduciam in ipsis collocarunt. Quocirca aduersarij
applicantes illa Pauli verba ad opera legis nouæ,de quibus ibidē non
loquitur apostolus: peruertunt apostolicam sententiam, & perperam
interpretātur. Ipsis igitur non iniuria verbum illud euangelicum obie-
ctari potest. Erratis nescientes scripturas. Matth.22

¶Opera bona in nobis non esse peccata: vt sentit perperam Lutherus. & per ea hominem iustificari atq; iustum reddi: quod idem negat. Cap. XXVII.

Ræterea circa bonorum operum materiam in præce- 1
dente pertractatam capite: Lutherus duas alias disseminat in suis libris & euomit impias assertiones. vnā quidem, omnia opera nostra quantumuis recta & bona: esse peccata, & optimum quodq; opus humanum, quantūlibet recte factum: esse peccatū. Alteram vero: per bona opera non iustificari hominē, nec fieri iustum corā deo. sed solum coram hominibus, per ea: interiorem iustitiam ostendi. Vtrāq; vero harū improbarū propositionū, subinsinuat in suo de libertate Christiana opusculo, his verbis. Verbum dei (inquit) non operibus: sed sola fide suscipitur. Ideo dum credere incipis: simul discis omnia quæ in te sunt, esse prorsus culpabilia, peccata, damnanda. Et cum hæc fides non nisi in interiore homine regnare possit: manifestum est hominē interiorem prorsus nullo externo opere vel negocio posse iustificari, liberum & saluū fieri, & opera quæcūq;: nihil ad eum pertinere. Quare cuiuslibet Christiani prima cura esse debet: vt posita operū opinione, solā fidē magis ac magis roboret. Et paulo post. Christianus per fidem suā cōsecratus: bona facit opera. sed non per hæc: magis sacer aut Christianus efficitur. Hoc enim, solius fidei est. immo nisi ante crederet & Christianus esset: nihil prorsus valerēt omnia sua opera, essentq; vere impia ac dānabilia peccata. Itaq; bona opera non faciunt bonū virū: sed vir bonus facit bona opera. sicut fructus non facit arborem bonam: sed arbor bona fructū bonū. Et iterū deinceps. Hoc sane verū est: operibus fieri hominem bonū aut malum corā hominibus. Hoc autē fieri: est idem quod ostēdi aut cognosci, quis sit bonus aut malus. sicut CHRISTVS dicit.

Matth. 7 Ex fructibus eorum: cognoscetis eos. Hæc Lutherus. Cæterū propter cognationē & conformitatem prædictorū duorum errorū cum materia præcedentis capitis, & quoniam ambo versantur circa opera humana, quēadmodū & is qui proximo capite est cōfutatus: non incongruū visum est, hic & ambas has assertiones impias paucis improbare ac conuellere. ¶Itaq; primo ostendēdum nobis est: bona opera humana non 2
esse peccata. quod haud difficile factu fuerit: si in primis attenderimus peccati rationem consistere in eo, aut quoniam fit quod à deo est vetitum: aut quoniam omittitur quod ab eo est præceptū. At vir bonus si exequatur opus aliquod à deo præceptum: vt honoret parētes, aut eroget pauperibus eleemosynā, secundū debitas loci, tēporis, finis & qualitatis ac cæteras circūstantias, vt ne vnā quidē prætermittat quā recta definierit ratio: is nō id cōmittit quod deus prohibuit, neq; id omisit quod præcepit deus. immo id fecit quod deus fieri præcepit: & eo etiā modo,

quo illi est præceptum. Per quas igitur rimas subintrabit illic peccatum:
3 aut quomodo in eo opere locũ habebit ratio peccati? ¶Præterea, deus
sua præcepta custodiri ab vnoquoq; iussit, legémq; decalogi posuit om-
nibus: quam voluit intemeratam seruari. Opus igitur hominis quo stu-
det morigerari deo & mandata eius inuiolata tenere, tempore & loco cõ
gruentibus: diuina iussione est præceptum, & secũdum dei beneplacitũ
peragitur. Quomodo igitur huiusmodi opus est peccatũ? nunquid dicẽ
dum est, deũ peccata nobis præcepisse: quæ tantopere odio prosequitur?
4 ¶Rursum. Per prophetas in veteri testamento, & per euangeliũ ac san-
ctos apostolos in suis epistolis in nouo: frequentes hominibus fiunt ex-
hortationes ad virtutis studia, piorúmq; operũ officia. Siquidem (vt in-
numera alia subticeam) iussus est Hieremias propheta clamare in por-
ta domus domini: ad omnem populum. Bonas facite vias vestras & stu Hiere.7
dia vestra: & habitabo vobiscum in loco isto. Quòd si huiusmodi opera
bona, per quæ rectas facerent suas vias Israëlitæ, erãt peccata: verbis igi
tur illis exhortatorijs prouocauit eos sanctus propheta ad peccata per-
petranda. Sed quis vnq̃ sanæ mentis hoc admiserit: omni insania dete-
5 stabilius? ¶Ad hæc. Et in veteri & nouo testamẽto legitur deus ob ora-
tiones & pia sanctorum tum adhuc viuentium opera: alijs spiritualia
impendisse beneficia. vt ad preces Moysi viri dei: dedisse veniam popu- Exodi.32
lo Israëlitico, peccati ob vitulum conflatilem commissi. Et beato Paulo
cum immineret naufragium, donasse animas ducentas ac septuaginta Actuũ.27
sex: in eadem deuectas naui, quæ naufraga perijt. Si igitur pia illa ope-
ra sanctorum erant peccata, vt vult Lutherus: nónne protinus est conse
quens, deum propter peccata hominũ impendisse alijs non minima be-
neficia: quæ tamen essent potius graui pœna plectenda? Nescio certe:
6 quis has ferre queat ineptias. ¶Adde, quòd deus bonorũ operum no-
strorũ præcipuus est author: secundũ illud verbum CHRISTI ad suos
discipulos. Sine me nihil potestis facere. Cui cõsonat & hoc beati Pau- Ioan.15
li verbũ: de labore suscepto ab eo in prædicatione euãgelij. Non autem 1.Corin.15
ego: sed gratia dei mecũ. Accedit eidem & id Esaiæ verbũ ad dominũ. Esaiæ.26
Omnia opera nostra: operatus es nobis. Cũ ergo secũdum aduersarios
opera nostra bona sunt peccata: nõne cõtinuo id efficitur, deũ esse autho
rem malorũ, etiam & amatorẽ? Vbi ergo habebit locũ: illud verbũ pro-
phetæ? Non deus volẽs iniquitatẽ: tu es. Et illud etiam? Odisti omnes: Psalmo.5
qui operantur iniquitatẽ. Et deniq; id Sapientis dictum? Similiter autẽ Sapien.14
odio sunt deo: impius & impietas eius. Si enim odio est deo impietas:
7 quomodo illius est author? ¶Demũ pro bonis operibus pollicitus est
deus homini ex sua benignitate vitã æternã. Gaudete (inquit) & exulta Matth.5
te: ecce enim merces vestra copiosa est in cælis. Et alijs multis in locis: Lucæ.6
præsertim Matthæi quinto capite & Lucæ sexto expressis. Huiusmodi
autẽ bona opera quantũlibet recte confecta, sunt peccata: secundũ Lu-

theri ſententiã. Deus igitur pro peccatis noſtris daturus eſt nobis æter-
næ glorię coronam: qui tamen mortem perpetuam pro illis ſe illaturum
Roma.6 eſt comminatus, quoniam ſtipendia peccati: mors. Quinimmo ne quid
deſit inſaniæ ad hanc poſitionem conſequens: omnes etiam ſancti & ſan
ctæ dei, pro ſuis peccatis obtinuiſſent vitæ perennis premia. Nã illa pro
bonis ſuis operibus obtinuerunt: quæ ſecundum Lutheri placitum fue
runt peccata. Sed faceſſant hæ nugæ, immo meræ in deum ac ſanctos
blaſphemiæ. ¶ Verũ obiectat nobis Lutherana peruicacia aliquot ſcri- 8
Eſaiæ.64 pturæ locos: vt illud Eſaiæ. Quaſi pannus menſtruatæ: vniuerſæ iuſti-
Pſal.142 tiæ noſtræ. Rurſum & illud prophetæ verbum in pſalmo. Non iuſtifi-
cabitur in conſpectu tuo: omnis viuens. Deniq; & hoc domini verbũ in
Lucæ.17 euãgelio. Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis: dicite, ſerui in-
utiles ſumus. quod debuimus facere: fecimus. Poſtremũ & id Salomo-
3.Regũ.8 nis. Non eſt homo: qui non peccet. atq; conſimiles ſententias: id ſonan-
tes (vt ait) omnia opera noſtra eſſe peccata. ¶ Sed non animaduertit Lu 9
therus, ea omnia ſcripturæ teſtimonia eò tendere: quòd in operibus no-
ſtris bonis non eſt vſquequaq; ea perfectio, quæ deceat ex æquo, diuinæ
maieſtatis celſitudinem & ſublimitatem. ſed ex fragilitate noſtra: imper
fectũ aliquid ſemper eſſe admixtũ in illis. Illud tamen nequaq̃ dici de-
bet peccatum aut malum: quoniam ſuppletur à deo pro ſua benignita-
te, qui adiuuat infirmitatem noſtram noſtróſq; ſupplet defectus. Inſu-
per & id prætendunt prædicta ſcripturæ teſtimonia, quòd omnis iuſti-
tia noſtra ad dei iuſtitiã (quæ ſyncæra eſt & ſumma) collata: quodã mo
do iniuſtitia eſt, propter improportionalem ab ea diſtantiã. non tamen
idcirco ſimpliciter eſt iniuſtitia: & non facta ad illã diuinã collatione.
Quemadmodũ tenue lumen lucernæ ſi ad lucidum ſolis iubar compa-
ratur: tenebræ quodam modo ſunt. non tamen idcirco abſolute dicen-
dum quis cenſuerit: id exile lumen eſſe tenebras. Demum etſi ſecundũ
2.parali.6 Sapientis ſententiam fatendum ſit, neminem hic vitam agere ſecundum
Iacobi.3 cõmunem legem, qui non peccet: nam in multis offendimus omnes. &
Prouer.20 nemo dicere vere poteſt, mundũ eſt cor meum: & purus ſum à peccato.
Non tamen admittendũ eſt, hominẽ in omni opere ſuo etiam bono pec
care. neq; eum ſenſum, ex verbis illis Salomonis & conſimilibus: elicere
quiſpiã poterit. ¶ Porrò ſecũdus error Lutheranus in fronte huius ca- 10
pitis deſignatus, vtputa per bona opera non iuſtificari hominẽ: in calce
viceſimiquinti capitis magna ex parte eliſus eſt & refutatus. Attamen
id tantillum hoc loco adijciendũ, fidei quidẽ charitatẽ habenti ſociã, pri
mas eſſe tribuendas iuſtificandi partes poſt deum: ſi temporis ordinẽ &
rationẽ attendas. q; ipſa tanq̃ ſolidum fundamentũ: ſubſterni debet pul
chro virtutum ædificio. Proinde vbi deeſt fides, vt in ethnicis & infideli
bus: iuſtificationẽ illic locũ habere nõ poſſe. Haud tamen idcirco admit
tendũ: omnia eorũ opera, eſſe dãnabilia & peccata. cũ nõ oporteat opera

omnia quę bona non sunt & meritoria: protinus esse mala & vitia. Sunt enim quædam etiam in veræ fidei expertibus: opera media per abnegationem, quæ scilicet nec meritoria sunt æternæ salutis nec peccata. Attamen non sunt soli fidei tribuendæ, iustificationis obtinendæ partes: saltem tempore sequente susceptum fidei signaculum. quandoquidem & opera bona, ad iustificationem assequendam & conseruandam atq; adaugendam sunt etiam necessaria: secundũ illud in apocalypsi, dei verbũ. Qui iustus est: iustificetur adhuc. per boni scilicet operis exercitiũ. Neq; Apoca.22
huiusmodi iustificatio, solum est latentis iustitiæ coram hominibus exterior manifestatio: sed & interioris iustitiæ coram deo comparatio atq; adauctio. quæ sane fit: per bonorum operum frequens assiduúmq; studium. Demum similitudo illa quam inducit Lutherus de arbore & fructu suo: nequaq̃ huic loco est conueniens. Nempe arbor bona, natiuam habet bonitatem à prima conditione acceptam & nequaq̃ labefactam. proinde suapte natura bonum ædit fructum: neq; aliquo opere indiget pręcedẽte, quod corruptam eius naturã emendet. Homo vero per infusum antiqui serpentis virus: natura sibi insitam bonitatem habet labefactatam, carnem etiam & cupiditates illius sustinet: acquirendæ bonitati ab ipso exortu aduersantes. Idcirco diligenti indiget operum studio: vt exorbitationẽ hanc naturæ à recto, emendet. vt quod obliquum est: dirigat in rectitudinẽ. vt deniq; iustitiam animæ salutarem: sibi cõparet. Quare necesse est, per bona opera hominem reddi iustum: & in dies iustiorem fieri. nõ tamen similiter oportet per bonorum fructuum productionem, arborem fieri bonam. Sed de his satis.

¶Quid de quinto Lutheri articulo prius posito & sequẽtibus: ferendum est iudicij. Cap. XXVIII.

Ost hæc, vt & quintus Lutheranę impietatis articulus circa principium libri huius annotatus nunc excutiatur: ex ijs quæ supra sunt adducta, potissimum in decimo capite & duobus proxime sequẽtibus, iam plane liquet: decreta synodalia, summorũ etiã pontificũ pręcipuorumq; ecclesiæ pastorũ mãdata esse facienda, non solum ad aliorum exemplum & ædificationem: vt ibidem cõtendit Lutherus. Quoniã tunc in aliorum tãtum conspectu ac palàm: fieri deberent, semotis vero arbitris & clanculum: possent sine noxa infringi. cum nullus tum adesset: cui illa decreta ecclesiastica si opere complerẽtur, in exemplũ prodesse possent, Quinimmo ostensum est superioribus in locis sæpius, huiusmodi præcepta ecclesiæ ad vnguẽ obseruanda esse: tanq̃ ad salutẽ & iustitiã necessaria, & proinde nõ minus secreto q̃ in propatulo implẽda. Quomodo enim ad salutẽ non essent necessaria: quæ citra propriæ salutis iacturã non possunt violari? Quo etiã pacto non essent eadẽ necessaria ad iustitiã: quæ præuaricatorẽ reddunt iniustum & deo

odibilem? Deniq; cur illa instituta ecclesiastica dici non debent præcepta ecclesiæ: cum à spiritu sancto edocta ecclesia, ea iusserit esse adimplēda, & pœnam transgressoribus eorum statuerit? Verum Lutherus, quoniā
Iob.11 secundū verbum beati Iob: tanquam pullum onagri liberum se natum
1.Petri.2 putat. & quod sanctus prohibet Petrus, quasi velamen malitiæ habet libertatem: huiusmodi iugum ecclesiasticorum præceptorum longe à se excussit & abiecit. Quod ne perperam fecisse dicatur: vult illa nec haberi debere nec dici præcepta. Sed toti ecclesiæ potius quàm vni Luthero: credendum est. ¶ Nec minus à vero illud aberrat: quod in eodem asse- 2
uerat articulo: ieiunia, disciplinas, labores, & cætera opera corporis afflictiua: eo tantum proposito fieri debere, vt per ea corpus castigetur, & reprimantur eius concupiscentiæ. non autem: vt per eadem coram deo quis iustificetur. Nempe quāuis castigatio corporis, vna sit causa legitima: ob quam suscipiēda sunt ieiunia, & alia afflictionum corporis opera. non tamen ipsa, tota ac sola est causa. Alioqui assiduo virtutis studio quispiam assecutus tranquillam & plenam corporis ad spiritum subiectionem: non amplius obstringeretur ad ieiunia ecclesiastica, sed absolutus esset ab illorum vinculo, quod minime est admittendum. Præter illam certe corporis castigationem: sunt & aliæ rationabiles causæ obseruationis ieiuniorum. vtpote studium assequendi per illa, puritatē mentis: liberiorémq; in deum eleuationem. obtinendi etiam cæteras virtutes: ieiuniorum comites, & demum consequendi introitum regni cælestis: qui per ieiunium conceditur pie viuentibus. quemadmodū per gu-
Gene.3 lam primorum parentū: paradisi ianua toti eorum posteritati fuit occlusa. Cæterū si per ieiunia & alia afflictionum genera non iustificatur
Ionæ.3 quisq̄, vt hic astruit Lutherus: quomodo ergo Niniuitæ indicto publice ieiunio & exacte seruato placauerunt iram dei, & auerterūt à se imminentem suæ ciuitati secundum prophetæ oraculum subuersionem? Quomodo etiam de Tyrijs & Sodomitis perhibet CHRISTVS: q; si apud eos factæ fuissent virtutes, quæ in ciuitatibus illis Galilææ (qui-
Matth.11 bus incredulitatē & duritiā cordis cum ingratitudine exprobrat) factæ à se fuerant: olim in cinere & cilicio pœnitentiā egissent. si cinis & ciliciū non essent apta, iustitiā assequendi instrumenta: nec deo grata? ¶ Porrò 3
nec minus id absurdū: quod in eodem articulo quinto, ex Luthero est adductum. scilicet orationes, ieiunia, & fundationes fieri non debere: vt quis sibi aliquid cōmodi temporalis aut æterni cōparet. Quis enim sanę mentis inficiabitur vnq̄: illa omnia recte fieri posse ad consequendā beatitudinē æternā per huiusmodi adminicula, quod reuera æternū est cōmodum? quandoquidē & in quotidiana oratione nostra atq; dominica
Matth.16 obnixe petimus: regnū dei cęleste nobis aduenire? Nonne spectatissima
1.Regum.1 illa prius sterilis Anna & postea felici prole fœcunda, petiuit à domino sobolem in casto cōiugio sibi dari: quod & obtinuit? At illud: tēporale

erat commodũ. Sic & Iacob postulauit à domino: vt erueretur de manu Gene.32
fratris sui Esau. & castitate spectabilis Susanna orauit dominũ cum la- Danie.13
chrymis: vt eriperetur ab iniquorũ calumnia. Hęc autem duo: nõnne tẽporalia fuere cõmoda? Certe si Luthero hac in parte fidem habere voluerimus & assentiri: non erit vnq̃ pro pace impetrãda, aut depellenda fame aut peste, facienda ab hominibus oratio ad deum. quoniã hęc omnia: temporalia sunt commoda. Nec erit celebrandum ieiuniũ ad auertendam dei iram: in populũ, bella & cętera flagella immittẽtem. Deniq; neq; constituenda erunt in futurum tempus suffragia officiorũ ecclesiasticorum (quas fundationes vulgo dicunt) in subleuamen viuẽtium aut defunctorum. quoniam per illa, quæritur haud dubie æternum cõmodum: vitæq; perennis possessio. Sed valeant hec Lutherana deliria. Et vt vno rem totam verbo agam: laudabile quidem est: hæc opera bona ante dicta, ad proximorum obsequium exemplum & subsidium facere, sed
4 non solum eam ob causam fieri debent. ¶ Deinceps vt ad sextum articulum Lutheranum, circa præsentis libri initium annotatum, transeamus: & id iam exploratũ satis habetur, ieiunia ecclesiastica & abstinentiam ab esu carnium statis determinatisq; diebus, esse seruanda: non solum ad vitandum scandalum infirmorum ac pusillorũ, sed insuper ad propriæ salutis studium & curam, vbi etiam nullus scãdalo esset locus: vt in cubiculo secreto. Quoniam citra salutis animæ dispendium ea nõ prætermittuntur: vbi commode fieri possunt, propter obligationis vinculum quo fideles astrinxit ecclesia. queadmodum passim in obiectionum prius positarum dissolutionibus sępenumero est declaratum: & in rationibus decimi capitis duorũq; proxime sequentiũ. sed potissimum in nona ratione: quæ circa duodecimi capitis principium affertur. Vbi & id annotatum, q; exempla illa quæ in hoc sexto articulo citat Lutherus: de sacratissima virgine MARIA, legem purificationis nõ detrectante, de Paulo circuncidente Timotheũ. deniq; & de CHRISTO soluente didrachma: conuincũt quidem ad euitandum proximorum scandalũ Lucæ.2 Actuũ.16 Matth.17
seruanda esse instituta maiorum & decreta ecclesiastica. Non tamen eadem recte conficiunt: solum ob illam causam esse custodiẽda huiusmodi statuta, quemadmodum contendit in hoc sexto articulo Lutherus. quandoquidem seclusa scandali occasione, multæ sunt aliæ rationabiles causæ & sufficientes: quę debeant quenq; impellere ad integram eorum obseruationem. & potissimum obedientiæ promptitudo & obsequẽtia in deum & ecclesiam: ad quam nemo non obligatur. Quare cõstanti assertione est sentiendum contra Lutherum, q; ex vi constitutionis ecclesiasticæ, huiusmodi instituta seruari debent: neq; solui possunt & infringi sine noxa letiferi criminis. Quod etiam manifestius iam euasit per ea, quæ in vicesimoquarto præsentis libri capite sunt allata: obligationis sacrarum ecclesiæ sanctionum non parum comprobatoria.

¶Quid demum de septimo, postremóque Lutheri articulo: cærimonijsque ecclesiasticis est sentiendum. Cap. XXIX.

Ostremum & id perspectum persuasumque debet omnibus haberi (vt deniq; septimus & vltimus Lutheri articulus in secundo præsentis libri capite cæteris adiectus: peculiari responsione etiam elidatur) ritus & cærimonias ecclesiastici officij ac ordinis, non ad tempus obseruādas esse, & postea vt imperfectum quiddam reijciendas, vt contendit ibidē Lutherus. sed perpetuo & toto quo ecclesiæ sanctæ decursus extenditur tempore diligenter custodiēdas: intemeratóque vsu exercendas. quod mirum afferāt toti ecclesiæ decorem & ornatum: magnam insuper ad Christianæ religionis cultum diuinūque officium adijciant dignitatem & splendorem, exciténtque mentes humanas ad syncæriorem pietatis ac deuotionis in deum affectum. neque occultis careant mysterijs, spiritualiumque rerum significatione: sub visibiliū illorum velamine signorum delitescente. Quemadmodum in libro de ecclesiastica hierarchia: præclare & propemodū diuine adaperit sublimia sacrorum rituum sacramenta beatus pater Dionysius. & in suo de sacramentalibus inscripto luculento opere, copiose & sapienter edisserit venerādus pater, eruditioneque sacrarū literarū eximius, Thomas vualden: sacri ordinis Carmelitani in maiore Britānia quondā prouincialis, cuius in epistola liminari ac nuncupatoria: ante facta est mentio. 1

Dionysius

Thomas vualden

2 ¶Siquidem in prædicto opere, ingenti commendatione digno: idem author Ioannem Viclefum hæresiarchā cærimonias omnes ecclesiæ sacrósque ritus, cantica, ornamenta, consecrationes, indumenta ecclesiastica, & cætera id genus damnare pestiferis scriptis conatum: rationibus validissimis sanctorúmque patrum authoritatibus egregie confutat & improbat. Neque id solum in vno libri sui admodum diffusi loco: sed & per totum opus à capite (vt aiunt) ad calcem vsque, molitur annixis viribus, & feliciter explet, particulatim per singula cærimoniarum ac rituum ecclesiasticorū genera discurrens: peculiarique determinatione de omnibus reddens rationem. Atquoniam is liber superioribus diebus in florentissima Parisiorum academia cum publica sacræ facultatis theologię eiusdem studij Parisiensis approbatione, excusoria arte prolatus est in lucem: & opportune quidem, ad contundendas impij Lutheri insanias. qui mores referens auitos, cum suo Viclefo etiam oblatrat in sanctas ecclesiæ cærimonias in hoc septimo articulo: non est quod amplius his stabiliendis immoremur. Euoluat (oro) studiosus lector insigne illud opus prędicti authoris: & nomine & doctrina celeberrimi. atque in Viclefo, Lutherū nepotem suum agnoscat: confutatúmque legat & perspiciat attente. Nonnihil etiam ad hanc attinens materiam, neque huic loco incongruum: dictū est à nobis supra in decimaquarta obiectione & eius dissolutione, deci-

Cap. 19

3 monono capite libri præsentis cõprehensa. ¶ Verũtamen id vnũ in præ-
sentia adijcere(ne nichil omnino rationum attulisse pro comprobandis
cærimonijs videamur) nõ incommodum censebitur, id compertum ha-
beri & exploratum: cærimonias & ritus veteris legis, ad diuinum cul-
tum, offerenda sacrificia, vestimẽta sacerdotalia, & cõsecrationes rerum
altari deputandarum, cæteráq; talia pertinentes: à deo quidem ordina-
tos, & per Moysem legislatorẽ Hebraici populi promulgatos, non pro Exo.25 &
aliquanto temporis interuallo in vsu fuisse: & postea durante adhuc le- deinceps
gis illius decursu ac vigore, disperijsse, diuináve ordinatione abolitos
esse. sed tam diu eos habuisse suum robur & integritatem: q̃diu lex illa
durauit, & vnà cum lege antiqua (apparente iam splẽdida veritatis lu-
ce) tandem interijsse. Quid igitur sentiẽdum est de nouæ legis ritibus &
cærimonijs, spiritus sancti afflatu per apostolos & viros apostolicos in
sacrosanctis concilijs cum summa prudentia & maturitate constitutis?
eásne deterioris esse debere conditionis: q̃ Mosaicæ legis ritus & veteres
obseruantias? & ipsas anteq̃ lex noua desinat; debere aboleri ac reijci tã-
quam inutiles? Nequaq̃ profecto. sed earũ dignitatem & vsum, ad con-
summationem vsq; seculi in sua incolumitate integritateq; esse perman-
surum: q ipsius euangelicæ legis appendices sunt & fulcimẽta: nequaq̃
4 ab eius corpore diuellẽda. ¶ Præterea. Nonne spiritui sancto manifeste
resistit & contranititur: qui ritus ac cærimonias in missarũ celebratione
constitutas, officij ecclesiastici cantica, benedictiones eorum quę diuino
cultui applicantur, consecrationes altarium, dedicationes templorum,
& reliqua ad Christianæ religionis syncæriorem obseruationẽ constitu-
ta cærimoniarũ genera impie damnat & improbat? quandoquidẽ spiri
tu sancto authore & inspiratore, hæc omnia paulatim & per quandã tẽ-
porũ successionẽ: à sacrosanctis synodis & proceribus ecclesiasticis sunt
primum ordinata. Est igitur Lutherus in hac sua de abolẽdis cærimo-
nijs ecclesiasticis assertione, spiritui sancto plane iniurius: id volens de-
5 struere quod ille construxit. ¶ Ad hæc, qui à domo aliqua magnifica &
splendide ædificata sustollere moliretur ipsius ambulacra, porticus, epi
stylia, fenestras vitreas, vestibula, & totam deniq; supellectilem interio-
rem: nónne is totam domum quãtumuis operosam atq; superbã deho-
nestaret, dedecoraret & deturparet? Atqui cęrimoniæ & ritus sacri legis
euangelicæ, nequaq̃ ad eam conferri debent tanq̃ præparamenta illa ar-
tificum & fabrorum ad extruendam domũ disposita: quæ peracto ædi-
ficio non manẽt, vt contẽdit in hoc septimo articulo Lutherus. sed tanq̃
fulcra & columnæ domus ecclesiasticæ, tanq̃ preciosa supellex totam do
mum mirifice exornans: & tanq̃ vtensilia ad vsum diuini cultus rerũq;
sacrarum apprime necessaria. Non sunt igitur huiusmodi cærimoniæ,
6 vnq̃ ab ecclesia CHRISTI sustollẽdæ: q illis sublatis, omnis simul de-
cor & ornatus ecclesiasticæ fabricæ tolleretur & deperiret, quinimmo

corrueret demum & ipsa tota ecclesiæ structura. ¶Adde quod discipuli à 6
domino missi ad soluendū asinam & pullū, illiq; adducēdum: nō modo
Matth. 21 quod præceperat eis IESVS fecerūt, sed & imposuerūt super eos vestimenta sua (quod non legitur ipse apud euangelistas eis præcepisse) & eum desuper sedere fecerunt. vt scribit Mattheus. Quem locū exponens
Hieronymus beatus Hieronymus: in tertio suorum commentariorū super Mattheū libro, ait. Pullus iste & asina quibus apostoli sternunt vestimenta sua, vt IESVS mollius sedeat: ante aduentum saluatoris nudi erant, multisq; sibi in eos dominatum vendicātibus: absq; operimento frigebant. Postquam vero suscepere apostolicas vestes: multo pulchriores effecti, dominū habuere sessorem. Vestis autem apostolica: vel doctrina virtutum, vel edissertio scripturarum intelligi potest, siue ecclesiasticorum dogmatum varietates. quibus nisi anima instructa fuerit & ornata: sessorē habere dominum non meretur. Hæc ille. Ex quibus verbis liquido constat, quod per vestimēta quæ imposuerūt apostoli pullo & asinæ ad parandā CHRISTO molliorem sessionem: recte intelligi possunt cęrimoniæ sacrę & ritus ecclesiastici, ab apostolis & viris apostolicis constituti in sacramentorum administrationibus diuinoq; officio. quandoquidē huiusmodi ritus & cærimoniæ sunt ecclesiasticorum dogmatum varietates: superadditæ ab apostolis, & superiectæ fideli populo ad maiorem ornatum. Non sunt igitur abijciendæ sacrorum rituum obseruantiæ, vt neq; reiecta sunt à domino vestimenta: quæ discipuli vltra eius iussum imposuerunt iumētis, ad plenius obsequium. ¶Insuper, apostolus in prima ad 7
Corinthios epistola, cum ecclesiasticæ fabricæ solidum & vnicum decla-
1. Corin. 3 rasset esse fundamētum IESVM CHRISTVM: subiungit. Siquis autem superædificat supra fundamentum hoc: aurum, argentum, lapides preciosos: vniuscuiusq; opus, manifestū erit. In quibus verbis, nomine auri: doctrina ad charitatem inflammās. argenti vero appellatione: sana doctrina ad sapientiæ adducens cognitionem. lapidum autem preciosorum nuncupatione: recta etiam doctrina ad splendorem virtutum dignitatemq; inducens, intelligi à plærisq; solet. Et quid etiā prohibet per tria illa preciosorum metallorum genera intelligi varia rituum sacrorū & cęrimoniarū instituta: quę apostoli & viri apostolici superaddiderūt doctrinæ CHRISTI, in sacramentorum distributionibus & officio ecclesiastico? tanta quidem concinnitate & congruentia, vt quæ superadiecta sunt fundamento, obseruationum sacrarum genera: nequaquam ab eo discrepent, sed decentissime illi cohæreant & conueniant. Qui igitur ritus ecclesiasticos abrogare & cærimonias omnes sacrorum tollere moliuntur: etiā aurū, argentū & lapides preciosos (quæ superædificata sunt primario fundamento, mystica quadā structura) diruere annituntur & suis abrūpere sedibus, quod summū certe est impietatis genus. ¶Huic 8
Titum. 2 accedit & id beati Pauli verbū ad Titū: quo admonet, seruos dominis

suis subditos esse debere,in omnibus fidem bonam ostendentes: vt do-
ctrinam saluatoris nostri dei ornent in omnibus . Apostoli autē & eo-
rum successores ecclesiastici præsules:nónne vnius eiusdemq́ʒ summi do-
mini fuere serui,fideles in domo eius? Quorum peruigil fuit cura,assi-
duúmqʒ studium:vt doctrinam CHRISTI adornaret multiformi cæ-
rimoniarum decore sacrorúmqʒ rituum institutis, in omnibus: ad dei
cultum,altaris ministerium, & fidelis populi deuotionem excitandam
pertinētibus.Qui igitur ritus istos ecclesiasticos demoliri volunt & au-
ferre:id vnum certe moliuntur,vt ornamenta sedulo apostolorum & re-
liquorum ecclesiæ præsidū ministerio doctrinę CHRISTI domini no-
stri circūposita,dilacerent ac dirumpant.Sed nunquid hæc tanta eorum
9 impietas:æquo animo est ferenda? ¶Postremū,Nullos ferme inuenias
ritus,in ecclesiastico officio,sacramentorum administrationibus, deiq́ʒ
cultu obseruatos:qui nō accipiant institutionis suæ rationem primariā
ex sacris literis,& ibidem aut verbo circa consimilem materiam,aut fa-
cto non exprimantur & insinuentur. quemadmodum singula percurrē
ti:protinus est perspicuum.Cum itaqʒ tam solido nitantur fundamen-
to legis euangelicæ ritus antiqui: quis adeo fuerit impudens, vt abro-
gandos illos abijciendósqʒ censeat? Verū hęc omnia,ex vberrimo(quod
ante diximus) fluento: potius q̄ hoc tenui riuulo,deprehendas. ¶Sed
iam satis superqʒ responsum est(ni fallar) à vicesimoquarto capite libri
præsentis ad hunc vsqʒ locum:septem illis articulis Lutheranis:in prin-
cipio,suo ordine annotatis.quorum tamen plenior confutatio:ex ratio-
nibus & obiectionum dilutionibus ante positis pendet, faciléqʒ colligi
potest.Ex quibus omnibus dilucidum iam esse reor: q̄ exitialis & im-
proba est illa libertas Lutherana,& q̄ vtilis ac expetenda est vera liber-
tas euangelica:in pręceptorum dei & statutorū ecclesiasticorum integra
obseruatione consistens. vt quæ sit via cōpendiaria ad assequendā tan-
dem cōsummatissimā illam libertatem incorruptionis: singulari dei be-
neficio in nouissimo die seculi, electis feliciter elargiēdam. Cui sit laus,
honor,& gloria,ac gratiarum actio:in omnia secula seculorum. Amen.

PRIMI LIBRI, LVTHERANÆ LIBERTATIS
IMPROBATORII: FINIS.

ANTILVTHERI LIBER SECVNDVS: DISTINCTIONEM ORDINVM ECCLEsiasticorum, sacerdotiúmq; à laicorum turba discretum astruens, & quod in missa consecratur eucharistiæ sanctæ sacramentum: esse verum sacrificium.

¶ Q. absurda sit Lutherana sententia de toto ordine ecclesiastico, de distinctione sacerdotij, & de sacrificio missæ. Cap. I.

VI ALICVI REIPVBLICAE PROBE institutæ extremam inferre moliuntur perniciem: primum rectas illius (quibus nititur) leges euertere conantur. Deinde pulchrum eiusdem ordinem quo decenter disponitur confundere: magistratus æquare plebi, & ima summis commiscere laborant. Postremum vero: quæ præcipua sunt illius numina, supremáq; officia penitus sustollere enitūtur. vt nihil illi sit reliquū: nisi inordinata quędā rerū indigestarum congeries & horrida cōfusio. Hęc autē omnia factitasse deprehenditur Lutherus turbida sua factione: quā nostra tēpestate in sanctā suscitauit ecclesiā. Nempe vt funditus subruat ecclesiasticā rempublicā: primū leges illius & sanctiones omnes abiecit. asserens constitutiones vllas constringere populū Christianū nō posse: ni aperte in euāgelico codice contineantur expressæ, quēadmodū in præcedente libro abunde dictum est. Deinceps pulcherrimum ecclesiastici status ordinem omnino subuertit: nullā in eo admittens graduū distinctionem, neq; prælationis subiectionísq; diuersitatem, concinna varietate & congruentissima dispositione à CHRISTO cōstitutam: & ab apostolis, eorúmq; assectis viris apostolicis decentissime ordinatam. Quippe in eo libro cui titulū præfigit de abroganda missa priuata: ordinatissimum ecclesiæ catholicę statum amaris subsannat scommatibus & cōuitijs Lutherus, q̄ in eo cōstituatur vnus summus sacerdos: & sub eo cardinales, archiepiscopi, episcopi, curati & sacerdotes minores: quisq; in suo gradu. obgarriens ecclesiam hanc nostram idcirco essesimilem gentilitiæ constitutioni de sacerdotibus Iouis, Veneris & Saturni: eandémq; CHRISTO & euangelio esse contrariam. Sed qualem esse velit ecclesiam sanctam: ex verbis eius prædicto libro insertis nūc audiamus.

› Christianus populus (inquit) debet esse simplex: in quo prorsus nulla se
› cta, nulla differentia personarum, nullus laicus, nullus clericus, nullus
› rasus, nullus vnctus, nullus monachus esse debeat. Sed sine vllo discri-
› mine omnes vel coniugati vel cælibes, arbitrio quisq; suo: sicut modo in
› ciuilibus comunitatibus videmus naturaliter. Et qui hāc simplicitatem

sciderunt:authore satana(inquit)id fecerunt. Hæc ille. Ecce pulchram
Lutheri ecclesiam:immo vt verius dicam, synagogam satanæ & Baby-
2 lonicam cōfusionem. ¶Insuper potiorem & digniorem sacrosanctæ ec-
clesiæ administrationē, vtpote sacerdotij functionem prostituit atq; con-
taminat:cū eam Christianis omnibus esse cōmunem astruit, & omnes
sancto regenerationis lauacro ablutos, sine sexus ac ætatis discrimine,
esse sacerdotes. Quod ex verbis eius, prædicto libro contumeliarum &
errorum refertissimo, inscriptis:liquido cōstat. Nos omnes(inquit) eo-
dem, quo CHRISTVS, sacerdotio sumus sacerdotes: qui Christiani,
id est filij CHRISTI, summi sacerdotis sumus. Neq; ex vllo scripturæ
sanctæ testimonio id habetur:ꝙ sacerdotes rasi & vncti aliqui in nouo
testamento dicantur, distincti à laicis. Et paulo post. Stat irrefragabilis
sententia:sacerdotes visibiles & à laicis diuersos, in nouo testamēto nul-
los esse. Qui autem sunt:sine testimonio scripturarum & sine vocatione
dei sunt. Hoc autem quid est aliud: q̄ ex diabolo esse? Hæc Lutherus.
3 ¶Præterea, augustissimum ipsius sacerdotis munus ac officium, cele-
brationem videlicet missæ, conculcat & destruit idem capitalis hostis ec-
clesiæ:cum missam omnē priuatam censet abrogandā, & missam ipsam
etiam solennem negat esse sacrificiū. multis contendens rationibus(quæ
postea suo dissoluētur loco)sanctissimum eucharistiæ sacramentū, quod
in missa consecratur & offertur deo:nequaq̄ dici debere nec esse sacrifi-
cium. Vtrūq; horum:ex ipsius verbis, eo in libro dictis(quem in hoc se-
cundo nostro volumine potissimū suscepimus improbandū: & ex quo,
quæcūq; per totum hunc librum Luthero ascribūtur, deprompta sunt)
ita elucescit. Singulis inquit dominicis diebus & ijs solis, vnica tantum
eucharistia consecretur:sicut modo fit in die paschæ. & illuc conueni-
ant esurientes & sitientes, id est piæ & afflictę conscientiæ:quę à peccatis
optant sanari. ibiq; habito sermonę & oratione publica:suscipiāt omnes
cōmunionē. Hoc solo modo fiat publica missa:ad imitationē primitiuæ
ecclesiæ, ordinationis euangelicæ & apostolicæ. Ecce celebrandæ missæ
legem:quam nobis sua solius authoritate temerarius præscribit Luthe-
rus. Et eodem in loco. Missę(ait)quas sacrificia vocāt:summa sunt ido-
latria & impietas. immo missarū vsum, nomine sacrificiorū & sacerdo-
tum titulo tenere:est negare CHRISTVM. Vbi aperte sentit: missam
4 non esse sacrificium. ¶Rursum sacratissimam missæ partem atq; præci-
puam, ad consecrationem augustissimi sacramenti eucharistiæ, oblatio-
nemq; & sumptionem eiusdem, peculiariter accōmodatam(quam vulgo
sacrum canonē dicunt)execrabili impietate Lutherus aspernatur & re-
spuit, tanq̄ aduersantem euangelio:ꝙ dicat ipse canon sanctam euchari-
stiam in missa consecratam esse sacrificium, quod euangelia (vt ait Lu-
therus)nō sonant. Eundem quoq; sacrum canonē, compositū esse obla-
trat ab aliquo verboso & parum spirituali:eo ꝙ superfluis(inquit)ver-

bis eandẽ inculcat rem,cum dicit.hæc dona,hæc munera,hæc sancta sa-
crificia illibata.& hostiam puram,hostiam sanctam,hostiam immacu-
latam.Quinimmo vt apponat iniquitatẽ super iniquitatẽ: sanctos qui
ipso canone missæ sunt vsi,missámq; pro sacrificio habuerunt: subinsi-
nuat eo ipso peccasse,ꝙ id præter scripturæ authoritatem factitarint,vt
ait.Tutius est (inquit) hoc inter peccata sanctorũ numerare,quod sine
authoritate scripturæ fecerunt:q̃ pro exemplo bono imitari.¶Deinde 5
vt suæ impietatis apertiora relinquat argumenta: officium ecclesiasticũ
in solẽnitate celeberrima sanctissimi eucharistię sacramẽti quotannis ce-
lebrari solitum,& ab ecclesia tota merito approbatum longóq; obserua-
tum vsu:impudenter irridet,cachinnisq; prosequitur.obiectans in eo fi-
guras veteris testamenti inepte & incongrue adaptari illi mysterio:affe-
ctatóq; studio eas esse pro authoris arbitrio frigide & ociose congestas.
¶Deinceps ritus ac cærimonias celebrandæ missæ,à sanctis antiquisq; 6
patribus optime constitutas: sugillat & reprehendit.atq; in primis illũ
ecclesiæ probatissimum morem deridet improbus: quo constitutum est
verba consecrationis debere esse secreta,cum deberent(inquit)omnibus
esse vulgata. Improbat & illud ecclesiasticũ decretum:ꝙ mutantes for-
mam consecrationis peccãt mortaliter,cum tamen euangelistæ & Pau-
lus(inquit)nullam certam & eandem formam descripserint.Illud itidẽ
ꝙ non liceat nisi vnctis digitis hostiã tangere,& nõ alia parte corporis.
cũ tamen(ait)illa iam consecrata:à palla & calice alijsq; rebus inanimis
tangatur.¶Ad hæc & illud amarulento subsannat cachinno:ꝙ à ieiu- 7
nis fieri debeat missæ celebratio.cum CHRISTVS post cœnam insti-
tuerit id sacramentum(inquit)& apostoli cœnati idem sumpserint:nul-
lo peccati contracto reatu.¶Rursus & illum celebrandæ missæ ritum 8
dãnat Lutherus & insectatur:quo sacerdos sacra faciens,dignissimum
sacramentum eucharistiæ sumit post consecrationẽ.CHRISTVS (in-
quit)sibi ipsi tradidisse non legitur sacramentum altaris:sed tantũ suis
discipulis.Ad cuius exemplũ deberet sacerdos in missa non sumere eu-
charistiam,sed alijs tradere:quemadmodum fit in laicorum cõmunio-
ne.In missa autem solus sumit sacerdos & non distribuit alijs.Hęc Lu-
therus.Irridet & impudenter illam partium hostiæ dissectę distributio-
nem:qua beatis vna pars eius deputatur,quasi adhuc(ait)eis esset neces-
saria fides & promissio CHRISTI.¶Demum vt se infensissimũ pro- 9
dat ecclesiasticæ professionis hostem Lutherus:ijs qui ministerio altaris
sunt addicti,lectionem horarum canonicarũ quotidianã relaxat & su-
stollit,illã vt fastidiosam & infructuosam dãnans.Melius esset(inquit)
eis non legere horas:q̃ frigide eas legere.cum sit horarũ lectio: laborio-
sus & tamen simulatus dei cultus. Nihil enim dici debet in ecclesia: nisi
certum sit,id esse verbum dei.Nichil etiam fieri aut geri:nisi quod cer-
tum sit à deo pręcipi,vt fiat ac geratur.Hæc ille.¶Postremũ in profun- 10

dum malorum prolapsus (quantum coniectare fas est) Lutherus: improbat celebrationes missarum, ex instituto ecclesiastico pro defunctorum subleuatione fieri solitas. Ludificationeq; dæmonum factas, immo confictas esse contendit apparitiones animarum corporibus exutarum:quæ expetiuerunt missarum suffragia sibi à viuis impendi. Quicquid (inquit) refertur de apparentibus post mortem spiritibus:vanum est ac friuolum, dæmonisq; ludificatio, cum id non habeatur ex scriptura. De beato autem Gregorio referente in dialogis de Pascasio & alijs mortuis qui apparuisse narrantur viuentibus: respondet, in hoc Gregorium errasse. tutiusq; esse, totum purgatorium negare:quàm Gregorio in hoc loco credere. quòd hic sit periculum erroris:illic vero, nullum sit periculum. Et paulo post subijcit. Gregorius tum falli potuit: cum sine scriptura ibi loquitur & facit. Hæc Lutherus. ¶Porrò sunt & alia permulta in prędicto Lutheri libello de abrogāda missa inscripto, supra modum absurda, impia:necnon in sedem apostolicā cōtumeliosa, deoq; & sanctis iniuria. Quæ ex industria nunc prætermittuntur, quòd nostrum fuerit institutum ea potissimum hic afferre confutanda:quæ contra ecclesiasticam integritatem, sacerdotij dignitatem, sacrificijq; nouæ legis veritatem, illic inserta leguntur. Ea vero præsertim sunt:quæ his decem placitis Lutheranis iam annotatis, & deinceps in progressu suo ordine confutandis, comprehenduntur. Ex quibus cum luce clarius constet: ipsum Lutherum, sacrorum esse prophanatorem & impium ecclesiæ pro viribus euersorem: in animo nobis est pro incolumitate reipublicæ ecclesiasticæ (quam ille toto molimine destruere annititur) collatis signis in hoc secundo libro dimicare. & contra hæc decem errorum capita, tanquam agmina militaria aduersæ partis in aciem producta: manus conserere. quod commode præstare non potuissemus : nisi hostem ipsum prodidissemus & deduxissemus in apertum, cum quo sit nobis confligandū. Proinde cogimur & hic Lutheri dicta in medium afferre. Sit itaq; nostri instituti deo adiutore id exordiū.

¶Ecclesiam CHRISTI, diuersos gradus atque ordines sortiri:quibus decenter & cōtinne distinguitur. Cap. II.

Rimo quidem loco, contra æqualitatem illam omnimodam partium ecclesiasticarum & simplicitatem est nobis decertandum:quam in ipsa fronte tanquam antesignanam & sui agminis vexilliferam obijcit Lutherus, ingerereq; molitur ecclesiæ dei. commōstradúmq; authoritate scripturæ ac sanctorum patrum testimonijs : ecclesiasticum statum certis gradibus inter se diuersis debere esse distinctum. ¶Ad quod comprobandum : sit hæc ordine prima ratio. Cęlestis hierarchia, ordinatissima dispositione dirimitur in diuersas angelicorum spirituum hierarchias & sacros principatus:hos quidem su-

premos, istos medios, illos vero postremos. Inter quos, decentissimus iste seruatur ordo: vt supremi, diuinæ bonitatis munera, proxime nulloque interlute a deo accepta, diffundant in medios quos supereminẽt. & medij in postremos: ipsis subsidentes. quemadmodũ præclare ostendit beatus pater Dionysius: in libro de cælesti hierarchia. At ecclesiastica hierarchia (eodem authore: in libro de hac composito) constituitur ad similitudinem formam & modũ cælestis hierarchiæ, ordinationisque angelicarum in cælis substantiarum. Vt sancta ecclesia adhuc in terris militans, decentissimo tum consistat ordine, & congruentissimum habeat sui status tenorem: cum illi in superna ciuitate Hierusalem triumphanti cælestium spirituum principatui cõformatur, ac euadit persimilis in suis functionibus & operibus. Habet igitur & ipsa ecclesiastica hierarchia: suarum partium ordinatam distinctionem, officiorumque discretionem. vt hi cæteris præsint ad directionem, illi vero aliorum authoritati subiaceant: neque sit confusa omnium æqualitas. ❡Secunda. In eodem de ecclestica hierarchia libro, diuinus Dionysius primitiuæ ecclesiæ (in qua versabatur) dispositionem & ordinem describens: perhibet supremum in ecclesiastico principatu locum, tenere pontificem. sub illo autem constitui sacerdotes, illis vero ministros sanctos subijci: quos diaconos & subdiaconos nuncupant. postremum denique gradum obtinere plebem sanctam: prædictis sacrorum ministris subiectam. Sed nónne in hac ordinatione, a summo loco per intermedios ad imum fit descẽsus & progressio: quasi constructis quibusdam certa serie gradibus? Quonam igitur modo in ea locum habebit vllum æqualitas illa Lutherana: qua sine ordine confundantur omnia? ❡Tertia ratio. Neque à supra dicta beati Dionysij sententia discrepat diuinus Ignatius: ecclesiæ Antiochenæ tertius a Petro apostolo episcopus, & sancti Ioannis euangelistæ discipulus. qui in varijs suarum epistolarum locis episcopos à presbyteris, & hos à diaconis distinguit: secundum primæuæ ecclesiæ (in qua degebat: apostolis contemporaneus & ipsi Dionysio) legitimam ordinationem. et potissimũ in prima sua epistola: quam scribit ad Trallianos ex Smyrna. vbi postq̃ admonuit salubriter illius ecclesiæ fidelẽ populum: quòd episcopo subditi sint & morigeri, necnon presbyteris, similiter & diaconis: qui sunt in ministeriũ ecclesiæ dei, subiungit. Quid enim est episcopus: nisi omnem principatum & potestatem illorum omnium tenens, quemadmodũ deceat hominem tenere: imitatorem dei factum secundum virtutem? Quid est presbyterium: nisi institutio sancta consiliarij & confessoris episcopi? Quid etiam diaconi: nisi imitatores CHRISTI, ministrãtes episcopo sicut CHRISTVS patri, & operantes illi operationẽ mundã & immaculatam? quo modo sanctus Stephanus beatissimo Iacobo, & Timotheus & Linus Paulo: & Anacletus & Clemens Petro. Qui igitur istis inobediens fuerit: hic sine deo

Marginalia: Dionysius Areopagita. — 2 — 3 — Ignatius.

omnino erít,& impíus & contemnens CHRISTVM,& ordinationem
4 ípſius minorans.hæc ille.¶Quarta.Sed & beatus Cyprianus Cartha-
ginenſis epiſcopus glorioſoq́; inſignis martyrio:eandẽ graduum & offi-
ciorum eccleſiæ diſtinctionem in ſuis operibus dilucide aſtruit.potiſſi-
mum in tertij libri epiſtolarum ſuarum nona epiſtola: quam ſcribit ad
Rogatianum epiſcopum de quodam diacono,quí intolerabilí inſolen-
tia contra eundẽ ſuum epiſcopum rebellis & contumelioſus fuerat.Vbí
poſtq̃ luculenter oſtendit Cyprianus,& veteris & noui teſtamenti com-
pluribus teſtimonijs pariter & exemplis:quãtus debeatur honor ſacer-
dotali dignitati,quódq; illius contẽptores etiam & deum ſpernant:ſub-
nectit. Meminiſſe autem diaconi debẽt:quoniã apoſtolos, id eſt epiſco- Cyprianus.
pos & præpoſitos dominus elegit. Diaconos autem,poſt aſcenſum do- Ioan.20
mini in cælos,apoſtoli ſibi conſtituerunt:epiſcopatus ſui & eccleſiæ mi- Actuũ.6
niſtros.Quòd ſi nos aliquid audere cõtra deum poſſumus,qui epiſco-
pos facit:poteſt & hic cõtra nos audere,à quibus diaconi fiunt.Et ideo
oportet diaconum de quo ſcribis,agere audaciæ ſuæ pœnitentiã:vt ho-
norem ſacerdotis agnoſcat,& epiſcopo præpoſito ſuo plena humilitate
ſatiſfaciat.Hæc ſunt enim initia hæreticorũ,& ortus atq; conatus ſchiſ-
maticorum male cogitantium : vt ſibi placeant,vt præpoſitum ſuperbo
tumore contemnant. Sic de eccleſia receditur, ſic altare prophanũ foris
collocatur:ſic contra pacem CHRISTI & ordinationem,atq; vnitatem
dei rebellatur.Hæc Cyprianus. Ex prædictis autem, & ijs quæ in ſe-
quentibus afferentur rationibus, perſpicuum euadit: ab ípſo nouæ le-
gis exordio preſbyteros ab epiſcopis ſemper fuiſſe diſtinctos,& inferio-
re gradu quàm fuerint epiſcopi, nunq̃ non habitos.Quod tamen inſi-
ciantur Lutherani,ita à ſuo edocti Luthero: contendente preſbyteros
in primitiua eccleſia fuiſſe eoſdem & epiſcopos,neq; vllum gradus aut
dignitatis diſcrimen inter eos circa principium euangelicæ inſtitutionis
extitiſſe.Sed hæc improba eius aſſertio:cum ſanctorum patrum ſenten-
tijs,tum ſacræ ſcripturæ authoritate,poſterius ſuo loco adducenda:po
tiſſimum in vndecima præſentis materiæ ratione,facile refellitur.Verũ
vt ad rem propoſitam reuertamur: ſi ſingulatim ſanctorũ patrum Au-
guſtini, Hieronymi,Ambroſij,Gregorij,Chryſoſtomi, & cæterorum
teſtimonia citare pergerem,eccleſiaſticorũ graduum diſcretionem com-
probantia:prolixior eſſem multo,quàm rei diſcutiendæ conditio expo-
ſcat,faſtidiũmq; graue legentibus ingererem.Idcirco illis prætermiſſis:
ad fulciendam alijs rationibus ſubiectam materiam progrediundũ eſt.
5 ¶Quinta ratio. In toto hoc vniuerſo admirabilis ſpectatur pulchritu-
do,ob conuenientiſſimũ rerum conditarum ordinẽ:mira concinnitate,
in diuerſitate ſitus & collocationis earũ elucentem.Eſt enim ſupremum
cælum omnia corpora ſuperambiens:ſuóq; ſinu complectens vniuerſa.
Sunt & cæli inferiores: ſinguli ſuo loco ordinatiſſime diſpoſiti.quorum

hi alios continent,& superiorem sortiuntur sedem: illi vero continētur, inferioreq́ꝫ situ subsistunt. Sphæris autem & globis cælestibus subsidēt elemētaria corpora: nec ordinis nec certæ adinuicem habitudinis expertia. quorū terra, tanq̄ scabellum pedum sui authoris: infima collocatur
Esaiæ.66 regione. Si itaqꝫ suo opificio voluit optimus rerum fabricator tantā adijcere venustatem, ex admiranda earum ad seinuicē ordinatione cōsurgentem: an eandem ecclesiæ denegauit, dilectissimæ CHRISTI sponsæ, reliquitq́ꝫ illam sine ordine prælationis & subiectionis deformem, cōfusam & horridam? Nequaq̄ certe, sed & ipsam decorauit miro ornatu: ex certa graduum ecclesiasticorū distinctione, insigniter enitente. ¶ Sexta. 6
Arca Noe, secundum sanctorum patrum sententiā omnibus receptissimam, typus fuit & figura ecclesiæ sanctæ: in hoc mari magno & spacioso (mūdum dico) adhuc fluctuantis. Similiter & tabernaculū illud Mosaicum, quod iubente domino construxit ipse Moyses in deserto, secundum exemplar quod illi in monte monstratum fuerat: eiusdem ecclesiæ expressit imaginem & effigiem. Atqui ipsius arcę altitudo: triginta cubitorum fuisse describitur. vt in ea fuerit pars æditissima: ac supremum fastigium. fuerint & variæ partes mediæ: secundū ordinem ascensus & descensus distinctæ. & pars ima: cęterisq́ꝫ subiacens. Tabernaculū etiam à Moyse iussu domini erectum, præter cæteras partes suas altissima ecclesiæ mysteria significātes: habuit & certam altitudinem, à summo culmine in imam basim, porrectam. Quid autem hæc omnia figurarū inuolucra signant: nisi & ipsam ecclesiam certis esse gradibus officiorum distinctā, quibus appositissime adornatur? ¶ Septima. Templum illud 7
magnificum à Salomone ingenti splendore atqꝫ ornatu extructum: repræsentauit etiam (vt probatissimi sentiunt authores) ipsius ecclesiæ sanctæ spiritualem fabricam, ab architecto CHRISTO mirifice concinnatam. Similiter & templum illud sublime ac arduū: quod diuinus propheta Ezechiel in spiritu vidit construendum, & admirabili exornandum decore. At templum illud Salomonium: triginta cubitis porrectā habuit altitudinem. in qua summum erat assignare culmen, intermediasq́ꝫ, à supremis ad ima descendendo, partes: & substratum omnibus fundamentū. Ezechielis quoqꝫ templum, consimilem sortitum est suarū partium situm: secundū altitudinem extentarum. cum de eo dicat propheta. Idcirco latius erat templum in superioribus: & sic de inferioribus ascendebatur ad superiora, & in mediū. Vbi autem superiora sunt, medium & inferiora: certa est partium secundum altitudinem dispositio. Ergo & in ecclesia sancta dei, figurata per vtrūqꝫ templum: determinatus est ordo graduum, quibus à summo vertice ad imum per intermedios perueniatur. vt ipsi figuræ suum apte respōdeat exemplar: neqꝫ à suæ imaginis deficiat assimilatione. Siquid enim perfectionis aut decoris elucet in effigie: idem longe debet esse spectabilius in ipsa veritate.

Exodi.25 & deinceps

Gene.6

Exodi.40

3.Regū.6

Ezech.41

8 ¶Octaua. In synagoga Hebræorũ diuina iussione: vnus erat summus sacerdos, sub quo constituti erant quatuor & viginti maiores sacerdotes, ex ipsius Dauid ordinatione: qui officia templi & munia sacerdotalia, hebdomadaria administratione (singuli per vices suas) exercerent. Et hi sublimiorẽ obtinuerũt gradum, honoratiúsq; nomen: q̃ reliqui de tribu Aaron minores sacerdotes, in ministeriũ tabernaculi & altaris domini etiã asciti. Sub his vero, sortiti sunt suã quisq; functionẽ ministri leuitæ: ad sacerdotalem dignitatẽ minime prouecti, ad cultum tamen dei obsequiũq; tabernaculi peculiariter designati. Deniq; postremũ obtinuit locum populus laicus: in ijs officijs quę ad dei cultum spectabãt, Leuitici generis ministris subiectus. Quod sane, ex quatuor postremis pentateuchi Mosaici libris euadit apertissimũ. At quicquid ad perfectionẽ & excellentiã attinens fuit ordinãte deo, in synagoga Iudæorũ: idẽ quoq; altiore digniorẽq; ratione est in CHRISTI ecclesia, per synagogã vt vmbram & rudẽ imaginẽ figurata. Et tantũ in ea, sublata sunt ac submota: quæ imperfectionẽ aliquã & indignitatẽ habebãt annexã, vt inuolucra figurarũ: quæ vmbra erãt futurorũ bonorũ. Inter ea vero quæ ad perfectionem & præstantiã singularẽ spectãt: est cõcinnus ordo, multitudinẽ decenter distinguẽs. Quã vbi sustuleris: quid in multitudine incõposita reliquũ est, nisi inordinata cõfusio? Vnde & beatus Iob de regione tenebrarũ verba faciens: vbi omnis mali, imperfectionis & miseriæ est colluuies, ait. Anteq̃ vadã ad terrã tenebrosam & opertã mortis caligine, terram miseriæ & tenebrarũ: vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitans. Ecce ordinem sustollit vir sanctus ab eo loco: vbi nullus decor elucet, nullus est ornatus. quoniã propriũ ordinis est: venustatẽ afferre ijs quibus adest, & mira pulchritudine opus omne cõponere. Qui plane in cælesti habitaculo suã sortitus originẽ, & illic primariã habens sedem: in omnia dei opera & totam mundi fabricã se pulcherrime diffundit, admirãdóq; decore singula venustat. Est igitur & in ipsa dei ecclesia certus graduũ ordo: inter se secundũ prælationẽ & subiectionem distinctorũ. Alioqui maioris fuerit perfectionis, quantũ ad ordinis cõcinnitatẽ, synagoga Iudęorũ q̃ CHRISTI ecclesia: vmbra q̃ veritas, figura q̃ exemplar. Et qui in singulis rebus à diuina sapiẽtia cõditis dilucide cõspicitur ordo: in sola dei ecclesia & CHRISTI spõsa desiderabitur. eritq; illa sola, destituta ordinis ornatu & splẽdore: quod certe est absurdum.

9 ¶Nona ratio. Diuinus psaltes superno afflatus spiritu, & ecclesiæ sanctæ referans mysteria: inquit. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato: circundata varietate. Et paulo post eodem loco. Omnis gloria eius filiæ regis ab intus: in fimbrijs aureis, circũamicta varietatibus. Vbi reginã vocat ecclesiam: quia regis æterni est spõsa. Vestitu deaurato & fimbrijs aureis adornatam, etiam eãdem affirmat: quoniã charitate & alijs gratiarum virtutúmq; charismatibus, à deo est

Exodi. 28
Leuiti. 8
1. para. 24
Numeri. 4
Ordinis cõmendatio.
Iob. 10
Psal. 44

decorata. Circundatam vero varietate & circūamictam varietatibus eā/dem prędicat: quoniā diuersitate graduum ac officiorum, cuiq; pro suo statu obeundorū, est splendide insignita. Quòd si omnē quis tollat di/stinctionē statuum: secundū Lutheri sententiam, vt laici & clerici, sacer/dotis & plebeij, nullum sit discrimen aut discerniculum: quæ ibidē erit varietas & diuersitas ecclesiam adornans? Facessat igitur illa æqualitas: & valeat illa Lutherana simplicitas. quoniam ad nihil vtilis est: nisi vt Babylonicam ingerat ecclesiæ confusionem.

¶ Alijs insuper rationibus ex scriptura deprōptis ostēdi diuer/sitatē graduū: in ecclesiæ integritate constituendorū. Cap. III.

Vpra dictis adijciendæ sunt & aliæ rationes, cōmon/strantes in ecclesia CHRISTI debere distinctionem graduū & potestatū ordine certo collocari: neque per/mittendā esse æqualitatē illam Lutheranā. ¶ Sit igi/ 10
tur hæc: suo ordine decima. In spirituali epithalamio cælestis sponsi & suæ sponsæ, quod canticū canticorū vocant: exprimūtur ipsius sponsæ diuersa mēbra, caput, oculi, collū, ma/nus, pedes, & reliqua, designātia secundū sanctorū patrū Gregorij, Ber/nardi & aliorū interpretationē, diuersitatē administrationū ac functio/num ipsius ecclesiæ: quas exercent qui in ea gerūt gubernacula, aut qui summā rerū gerentibus subsunt. Vt exempli gratia, per caput accipitur is: qui cęteros authoritate supereminet. per oculos: ij qui directricē alio/rum habent curā. per collum: qui susceptа à supremo præside munia in alios deriuāt. per vbera: subministrātes lac spiritualis alimonię paruulis in CHRISTO. Per manus vero: qui acceptā ab alijs doctrinā vitæ, accō/modāt operi. deniq; per pedes ij signātur: qui secundū bonā aliorū dire/ctionē ambulāt in via domini. Qui autē id fiat, vt spirituali huiusmodi membrorū cōpage coalescat dilecta CHRISTI spōsa: nisi distincti sint hominū status in ecclesia? & hi quidē præsint vt caput, illi proxime sub/sint vt collum: hi vero postremo reponantur loco tanq̄ pedes? Alioqui ibidē omnino idem erit caput quod collum: & pedes idipsum quod ca/put. Et quæ tota pulchra esse dicitur & omnis maculæ immunis, amica CHRISTI ecclesia: informe erit monstrū horrendūmq; visu, nullam ha/bens partium sui corporis varietatem, nullámq; membrorū cōcinnita/tem. ¶ Vndecima ratio. CHRISTVS in euangelio beatū Petrum con 11
stituit rectorem præcipuum super totam ecclesiam: cum dixit illi. Tibi dabo claues regni cælorū. & quodcunq; solueris super terrā: erit solutū & in cælis. & quodcunq; ligaueris super terrā: erit ligatum & in cælis. Quę quidē verba: sicut & pręcedētia. beatus es Simon bariona: quia ca/ro & sāguis nō reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cęlis. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus. peculiariter & singulatim ad eum solū direxit. Hinc in beati Petri pręconium: vere & pie cōcinit illi ecclesia catholica.

Quid sponsæ mysticæ mēbra designant.

Canti. 4

Matth. 16

Tu es pastor ouium, princeps apostolorũ: tibi traditæ sunt claues regni cælorũ. Reliquis autem apostolis credita est ecclesiæ gubernatio: in certis & determinatis terræ finibus exercenda. Queadmodũ beato Iacobo fratri domini: cõmendata est ecclesia Hierosolymitana. Ioãni apostolo & euãgelistæ: Ephesina. Andreæ: ecclesia Achaiæ. Matthæo: Æthiopiæ. Thomæ: Indica. & ita de cæteris locis: vbi dirigente spiritu sancto sortiti sunt prouincias ad euangelij prædicationẽ. Præter hos autẽ apostolico culmine insignes mundi principes: designauit dominus noster IESVS CHRISTVS & alios septuaginta duos discipulos, inferiore habitos gradu q̃ fuerint apostoli. misitq; illos binos ante faciẽ suã: in omnem ciuitatẽ & locũ quò erat ipse venturus. At beato Petro, in apostolicæ sedis moderatione successerunt ad hæc vsq; tempora: diuina ordinatione, summi pontifices. Cæteris autem apostolis: episcopi, & septuaginta duobus discipulis, sacerdotes minores (qui vulgo curati appellantur) suffecti sunt: etiã ex diuina institutione atq; sanctione. queadmodũ perhibet liber decretorũ: vicesima prima distinctione, cap. in nouo testamẽto. ex Anacleti summi põtificis sentẽtia. Igitur nõ humana adinuẽtione, vt comminiscitur Lutherus, sed diuina cõstitutione ecclesia in suas diriminur partes: hãc supremã, has medias, illas vero infimas & postremas. Lucæ.10

12 ¶Duodecima. Ipse sapiẽtissimus ecclesiasticæ fabricæ architectus (qui secundũ Salomonis sententiã ædificauit sibi domũ, ecclesiã: & excidit columnas septẽ charismatũ spiritus sancti, ad eã stabiliendã) de bono & fideli œconomo dicit in euãgelio. Quis putas est fidelis dispẽsator & prudens: quẽ cõstituit dominus super familiã suã, vt det illis in tẽpore tritici mensurã? Ecce audimus dispensatorẽ à domino cõstitutũ: super familiæ suæ populiq; Christiani regimẽ. Qua igitur freti audacia: inficiabimur in ecclesia dei moderatricem aliorũ authoritatem? Beatus itidẽ Paulus Corinthijs scribẽs: ait. Sic nos existimet homo vt ministros CHRISTI: & dispẽsatores ministeriorũ dei. In actibus etiã apostolorũ ad episcopos Asiæ idem verba faciẽs, attẽdite (inquit) vobis & vniuerso gregi: in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclesiã dei, quã acquisiuit sanguine suo. Demum beatus Petrus admonet ecclesiæ rectores: q̃ sint vnusquisq; sicut accepit gratiã, in alterutrũ illã administrantes: sicut boni dispẽsatores multiformis gratiæ dei. Hortatur etiã eosdẽ deinceps: q̃ pascãt qui in eis est gregẽ dei, non vt dominãtes in cleris: sed forma facti gregis ex animo. Et longo ante tẽpore fuerat eidem dictũ à summo pastore CHRISTO. Pasce oues meas: & pasce agnos meos. Sed vbi omnia hæc salutaria monita & postremũ illud domini præceptũ, locum habebunt aut perficientur: si nullus in ecclesia est præsidentium & subsidentiũ ordo? Quomodo identidẽ legitime pascẽt gregem rectores: si nullum prorsus discrimen habẽt potestatis ab ouibus, sed omnino sunt illis dignitate authoritatis æquales? Prouer.9 Lucæ.12 1.Corin.4 Actuũ.20 1.Petri.4 1.Petri.5 Ioannis.21

13 ¶Decimatertia, Beatus Paulus ad

Romanos scribens, confert corpus CHRISTI mysticum quod est ec-
Roma.12 clesia sancta: ad corpus naturale, his verbis. Sicut in vno corpore multa
membra habemus, omnia autem membra non eundem actũ habent: ita
multi vnum corpus sumus in CHRISTO, singuli autem alter alterius
membra, habentes autẽ donationes: secundũ gratiã quæ data est nobis,
differẽtes. Et in prima ad Corinthios epistola: diffusius eandẽ prosequi-
1.Corin.12 tur similitudinem dicẽs. Sicut corpus vnũ est, & membra habet multa:
omnia autẽ membra corporis cum sint multa, vnũ tamen corpus sunt.
ita & CHRISTVS. Et corpus non est vnũ membrũ: sed multa. Si dixe-
rit pes: quoniã non sum manus, non sum de corpore: nõ ideo non est de
corpore? Et si dixerit auris: quoniã non sum oculus, non sum de corpo
re: non ideo non est de corpore? Si totũ corpus oculus: vbi auditus? Si
totũ auditus: vbi odoratus? Nunc autẽ posuit deus mẽbra: vnũquodq;
eorum in corpore, sicut voluit. Q̃ si essent omnia vnũ membrũ: vbi cor-
pus? Nunc autẽ multa quidem membra: vnũ autem corpus. Hæc Pau-
lus ibidem. Sed in corpore naturali membra certũ habent sitũ: secundũ
eminentiã & subsidentiã abinuicem distinctum. Cætera siquidẽ omnia
supereminet caput, brachia autem & pectus: mediũ obtinent naturalis
Quæ sunt corporis mystici mẽbra. ordinis locũ, pedes vero imum. Igitur & in CHRISTI corpore mysti-
co ponenda est partiũ diuersitas: actuũmq; ipsis competẽtium varietas.
Vt capitis symbolũ teneant: qui cæteris gubernãdis pręsunt. Brachiorũ
autem & pectoris: qui cum subijciãtur præpositis, alijs tamen regendis
etiam præficiũtur. Pedum vero: qui cæteris subsident solũ, à quibus di-
rectionẽ accipiant. Alioqui monstrosum esset ipsum corpus mysticũ, &
genuina destitutũ pulchritudine: ex vnico tantũ mẽbro compactũ, & in
quo: omnia mẽbra in vnũ membrũ coinciderent ac cõflarentur. quod in
natiuo suo opere, corporeq; materiali: natura summopere abhorreret.
Quis autẽ inficietur: corpori CHRISTI mystico mirã inesse pulchritu
dinẽ? ¶ Decimaquarta ratio. Idẽ altisonus euangelij præco: in eodẽ pri 14
1.Corin.12 mæ suæ epistolæ ad Corinthios loco subiungit. Et quosdã quidẽ posuit
deus in ecclesia primo apostolos: secundo prophetas, tertio doctores. &
deinde inter cætera enumerat & gubernationes: ac postea subdit. Nun-
quid omnes: apostoli? nũquid omnes: prophetæ? nũquid omnes: docto-
res? Rursum in sua ad Ephesios epistola idẽ confirmat: dicẽs de CHRI-
Ephe.4 STO. Et ipse dedit quosdã quidẽ apostolos, quosdã autem prophetas,
alios vero euãgelistas, alios autẽ pastores & doctores: ad consũmationẽ
sanctorum, in opus ministerij, in ædificationẽ corporis CHRISTI. In
quibus quidẽ verbis ex vtroq; adductis loco: testatur Paulus deũ certos
constituisse in ecclesia gradus officiorũ, quos suo digerit ordine. Quid
enim voces illæ apostolicæ: primo, secundo, tertio: aliud q̃ ordinem desi-
gnãt, & ordinatã rerũ seriem? Quid ergo Lutherus hęc scripturę verba
adeo manifesta ad cõprobandã partiũ ecclesiæ diuersitatẽ in ordinatissi-

ma inæqualitate consistentē,non attēdit:qui soli scripturæ sacrę inniti se
15 velle iactitat? ¶Decimaquinta. Beatus Ioānes apostolus in sacra apocalypsi,ecclesiæ sanctæ adhuc desudantis in agone mysteriū adaperiens ait. Ego Ioānes vidi sanctam ciuitatem Hierusalem,nouam,descendētem de cælo:à deo paratam,sicut sponsam ornatam viro suo. Apoca.21 Quam appellat ibidem sanctam ciuitatem:quoniā in ea fidelium omnium est collectio tanq̄ in vna republica sub capite CHRISTO, cuius legibus & institutis viuunt. Quo etiam nomine eam nuncupat propheta in psalmo:cum ait. Gloriosa dicta sunt de te:ciuitas dei. Psalmo.86 Et iterum. Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei: sanctificauit tabernaculum suum altissimus. Psalmo.45 Et rursum. Magnus dominus & laudabilis nimis:in ciuitate dei Psalmo.46 nostri,in monte sancto eius. Quos omnes psalmorum locos,de ecclesia sancta ad literam intelligendos esse:sacri ipsorum interpretes affirmant. Eandem quoq; ecclesiam decertantē hic in acie:vocat in supra dicta apocalypsis sententia beatus Ioānes,Hierusalem,q̄ in ipsa, tranquillæ pacis est visio per fidem:& in spe futuræ pacis potiundæ. Nouam itidem eam dicit:ad discrimen veteris synagogæ. Descendentē vero de cælo:eādem prædicat.quoniam ad similitudinem triumphantis ecclesiæ & iam in cælis gloriosæ,est efformata,vt dictum est in prima huius propositi approbatrice ratione. Deinde à deo paratam perhibet hanc sanctam ciuitatem:quoniā ab eodem in suis gradibus & officijs est decētissime ordinata. Deniq; tanq̄ sponsam ornatā viro suo eandem denominat:quoniam CHRISTI spōsi sui dilectissima est sponsa,illiúsq; sancto cōsortio adornata. Quæ autem dabitur ciuitas , nullos habens magistratus, plebis moderatores:nullósq; principes qui populū regāt?in qua itidem nullus alterū potestate antecellat aut authoritate:sed omnes inter se potentatu sint æquales? Miserrima certe foret ea ciuitas:si qua talis esset. Et quoniam à deo paratam,prædictam ciuitatem sanctam,beatus Ioānes testatur:ordinatā eam esse oportet,& certis distinctā gradibus. Quę enim à deo sunt:ordinata sunt,vt testis est Paulus. Roma.13 Sunt igitur in ea superiores qui præsunt: & inferiores qui subsunt,sunt itē præsides qui dirigunt:sunt & subditi qui præceptis illorū obtemperant.neq; in ipsa est omnimoda æqualitas vniuersorum,quantū ad dignitatē:vt asserit Lutherus.
16 ¶Decimasexta & vltima ratio. In republica ciuili:principatuū & subiectionum est ordinata diuersitas, & congruentissima distinctio. Vt in regno,totius gubernationis summa penes regem est : sub quo diuersi principes sortiuntur distincta dominia,& gubernationem finium regni particularem. Sub illis autem:duces militant ac proceres, & præfecti populorum. Deinde magistratus, iudices , prætores & senatores: suo loco curam gerunt administrandæ iustitiæ. Postremum deniq; tenet gradum reipublicæ populus: priuatam agens vitam. Quid ergo de ecclesiastica republica sentiēdum? quæ priores obtinet & potiores digni-

tatis partes q̃ ciuilis, haud alio interuallo:q̃ quo anima plus eſt q̃ corpus,illúdq; nobilitate & præſtantia longe antecedit. Nunquid dicendũ eſt,eccleſiaſticam ſortem deſtitutam eſſe hac partiũ varietate:ſecundum præeminentiam & ſubexcellentiam diſtinctarum:& omnimoda ſuorũ membrorum æqualitate confuſam? Nequaq̃ profecto.ne cogamur admittere:maiorem eſſe ciuilis facultatis q̃ eccleſiaſticæ excellentiã,dignitatem & perfectionẽ. Ex ijs autem quę in hoc & præcedenti capite ſunt dicta:prorſus eliditur primum Lutheri dictum,ſupra poſitum.

¶ Non omnes Chriſtianos,ſine ætatis & ſexus diſcrimine: habendos eſſe dicendóſq; ſacerdotes. Cap.IIII.

Oſtq̃ apertis ſcripturæ ſanctæ antiquorúmq; patrum teſtimonijs, liquido à nobis oſtenſum eſt in duobus proximis capitibus:eccleſię catholicę diuerſas eſſe partes,pro officiorum & actuum varietate abinuicem diſcretas, ad aſſertionem illam Lutheranam interimendam:quæ in fronte huius libri primo loco eſt annotata.reliquum eſt ijſdem vijs & medijs aſtruere, ſacerdotium nouæ legis non eſſe promiſcuũ & cõmune omnibus:qui ſacro regenerationis lauacro ſunt abluti.contra id quod ſecundo loco prius ex Luthero adductũ eſt:exponente ſacerdotalẽ dignitatẽ vulgo pueris & mulieribus, eamq; contaminante tam ſordida proſtitutione. ¶ Et primo quidem id exploNumeri.4 ratum fiet ex veteris legis inſtituto:in qua diuino delectu tribus Leuitica,in miniſterium tabernaculi & altaris dominici eſt accita.neq; huiuſmodi functio:cuiq̃ aliarum tribuum,& tanto minus pueris ac mulieribus, vnq̃ permiſſa fuit. Scribit enim diuinus apoſtolus in epiſtola ad

Hebręo.7 Hebræos:de CHRISTO.In quo hæc dicũtur,de alia tribu eſt,de qua nullus,altario præſto fuit.Manifeſtum eſt enim,q; ex Iuda ortus ſit dominus noſter: in qua tribu nichil de ſacerdotibus Moyſes locutus eſt.

1.Regũ.13 Vnde & Saul de tribu Beniamin oriũdus regibúq; inſignis honore,grauiter deum offendit teſte Samuele propheta domini: q; ſacerdotale ſibi

1.Para.26 vendicans munus,hoſtias immolauerit domino. Et Ozias rex Iuda in cæteris operibus ſuis admodum cõmendatus, quoniam præter officiũ ſuũ aggreſſus eſt inſolenter offerre incenſum domino in templo:ſubito lepra percuſſus eſt. Neq; ſinguli adhuc de tribu Leui:ſacerdotali titulo

Numeri.4 erant inſigniti. ſed q̃ plurimi eorũ in ſortẽ miniſterij tabernaculi fuerũt aſciti:quibus alia obeunda erãt munia.vt Leuitæ minores:in obſequiũ ſacerdotũ,hoſtiarum apparationem, tabernaculiq; cuſtodiam & cetera officia deputati. quemadmodum Exodus,Leuiticus & liber Numeri: plane teſtantur. Atqui ſacerdotiũ Leuiticum,figura tantum erat & typus ſacerdotij euangelici nouæq; legis, quod CHRISTVS inſtituit: ipſum præcurrens,ſicut nox diem & vmbra lucem,imagóq; veritatem. Igitur & nouæ legis ſacerdotium:nõ eſt Chriſtianis omnibus cõmune.

Alioquí plus excellentiæ & perfectionis adesset Leuitico sacerdotio: q̃ euangelico.ꝙ quæ à turba secreta sunt,paucioribúsq; communicata:digniora habentur. Vt quæ nobiliora sunt, natura non passim vniuersis: sed præstantioribus rerum generibus indulsit,vt vim altricem, sentiēdi virtutem,intelligendiq́; facultatē. Nostrum itaq; sacerdotiū si omnibus Christianis sine discrimine competeret: eo ipso vilesceret mirum in modū,modiciq́; esset ponderis & momēti,neq; immerito diceretur inferius Leuitico:paucis & ad id munus peculiari accitu delectis, solū designato. ¶ Neq; hic quisq̃ obiectet, institutionem sacerdotij Leuitici vnà cū veteri lege: iam olim esse abolitam per euangelicæ lucis coruscationē.& proinde ex ea sumi non posse validum argumētum:pro discretione nostri sacerdotij à turba populari. Nēpe q̃uis vsus & ritus sacerdotij illius fuerit tum abrogatus,cum euāgelica veritas incœpit illucescere mūdo: attamen quod in eo ex diuina sanctione fuit cautum, attinēs ad honestatem ac decētiam diuini cultus in quouis & cuiuslibet legis tempore, vtpote ministros templi & sacerdotes à vulgo debere esse discretos: congrue admodum assumitur,& in hac lege noua seruari debere.ꝙ ea quæ perfectionem sonant & ad ampliorem diuini nominis honorē faciunt, in veteri lege à deo ordinata:etiam ad nouam legē transisse apta quadā
2 proportione,& in hac itidem robur habere,putanda sunt. ¶ Secūda ad idem propositum comprobandū ratio. Apud ethnicos & gētiles, agnitionis vnius & veri dei expertes,sacerdotiū erat à populari turba semotum:& nonnullis peculiariter ad id muneris delectis assignatū. Enimuero erant illis sui pontifices,archiflamines,minores flamines, salij, & varijs alijs nominibus nuncupati sacerdotes:prorsus à vulgo diremptí. Quod vel ex ipso libro geneseos:dilucide constat.vbi cum inualescente fame narratur Ioseph sanctus patriarcha subiecisse totam terram Aegipti ditioni Pharaonis, cunctis vendentibus possessiones suas præ magnitudine famis:subiungit cōtinuo scriptura. Præter terram sacerdotū: Gene.47 quæ à rege tradita fuerat eis. Et cum paulo post eodem loco refert historia:id factum esse deinceps quasi in legem,ꝙ in vniuersa terra Aegypti regibus quinta pars fructuū soluatur:subnectit ibidem. Absq; terra sacerdotali:quæ libera ab hac conditione fuit. Ecce gentiles ad falsos deos (quinimmo dæmones)colēdos,sacerdotes habuere discretos à populo: neq; pueros aut mulieres vnq̃ ad sacra facienda admiserunt,aut immolandas illis hostias. Et Christiani ad verum & vnicum deū syncære colendum,non habebūt sacerdotes peculiariter illi ministerio destinatos: sed passim & pueri & mulieres sacra facient, sacramentáq; ministrabūt fidelibus? Nulla certe fuit vnq̃ gens aut natio tā barbara, tā effera, tam immanis:neq; Troglodítæ,neq; Sauromatæ,nec extremi Garamantes: quę ductu quodā naturæ & rectæ rationis magisterio non cognouerit, sacerdotes diuino cultui deputatos, debere esse selectos:atq; à vulgari

turba discretos:propter ministerij peragendi sublimitatem & celsitudinem. Quomodo igitur Christiani,barbaris istis nationibus longe sapientiores,veraq; fide & sacratissima lege magis illustrati: vsqueadeo desipient,vt suę legis sacerdotium faciāt omnibus promiscuū & vulgare? Quis(oro) non videt Lutherum hac sua assertione detrudere sacerdotium euangelicum non modo infra Leuiticum: sed & infra gentilitium sacerdotiū,minorisq; illud facere dignitatis & eminentiæ:q̄ fuerit sacerdotium ethnicorum? ¶Cæterum non hæc quispiam dicta putet in approbationem sacerdotij gentilium:neq; ex ijs quæ præsens attulit ratio, existimet nos hic commendare velle sacerdotalē illum ritū quem habuit paganismus.quādoquidē ipsum,sacrilegum fuisse,prophanū & superstitiosum:nemo Christianis sacris initiatus ignorat. quales enim erant eorum dij:tale & sacerdotiū. Sed adducta sunt in præsentia hæc omnia, ad solidiorem veritatis comprobationem: sumptā etiam ex ijs quæ expertes veritatis,in suorum deorū cultura,faciunda censuerunt. Vt quēadmodū ipsi recta naturalis rationis directione persuasum habuerunt, non quosuis sine delectu fungi debere sacerdotio ad colenda sua numina:sed secretos à turba plebeia viros,spectatæ virtutis.ita & Christiani, immo potiori ratione,ad colendum vnum & verum numen: non quoslibet sine discrimine debent habere sacerdotes, & tenellæ ætatis pueros & mulieres:sed viros tantum,consecratione pontificali ad sacerdotalem functionem prouectos. Sic sane dominus per Hieremiam prophetā reprehendens impietatem Iudæorum,qui derelicto vero deo abierūt post idola:vtitur exemplo gentilium,eorūmq; factum adducit in grauiorem

Hiere. 2 Iudaici populi condemnationem:cum ait. Transite ad insulas Cethim & videte:& in Cedar mittite & considerate vehementer. & videte si factum est huiusmodi:si mutauit gens deos suos,& certe ipsi nō sunt dij. Populus vero meus:mutauit gloriam suam in idolum. Quibus quidē verbis non approbauit deus idola gentium neq; venerationem eorum: quæ contestatus est non esse deos. sed ex perseuerātia gentiliū in ijs perpetuo colendis quos semel vt deos receperunt: redarguit Iudæorū irreligiositatem & instabilitatem,qui neglecto vero deo cui prius adhæserant,transierunt ad deos alienos. ¶Tertia ratio. Per totum librorū ve- 3
teris instrumenti cōtextū: tam in libris historicis q̄ propheticis & hymnidicis:deprehenditur aperte sacerdotū à populo discretio, diuina pri-

Esaiæ. 24 mum ordinatione facta. Vt apud Esaiam. Sicut populus:sic sacerdos.

Osee. 4 Quod & ab Osee propheta repetitur. Et apud Hieremiam. A prophe-

Hiere. 6 ta vsq; ad sacerdotem:cuncti faciunt dolum. Demum apud Malachiā.

Malach. 2 Labia sacerdotis custodiunt scientiā,& legē requirent ex ore eius:quia angelus domini exercituum est. Et vt paucis agam,huiusmodi testimonijs sacerdotes à populo discernentibus:refertissimi sunt diuini codices. Quos igitur discreuit deus:cur audet Lutherus confundere cum turba

laicorum,& miscere sacra prophanis? Separauit quidem deus & in lege
Mosaica & euangelica oraculisq; propheticis:sacerdotes à sodalitio po-
pulari. Quanta ergo est temeritas eorũ, qui volũt ipsos commiscere lai-
4 corũ contubernio:vt nullã ab eis habeant gradus distinctionẽ? ¶Quar-
ta.CHRISTVS in nouissima cœna,secundum probatissimã illustriũ
authorum sententiã,discipulos suos constituit sacerdotes:cum sacratis-
simi sui corporis & sanguinis mysterium ipsis frequentandum cõmisit,
his verbis. Hoc facite in meam cõmemorationẽ. Et hæc quotienscũq; fe- Lucæ.22
ceritis:in mei memoriam facietis. At neq; tunc pueris neq; mulieribus 1.Corin.11
legitur commendasse sacramentũ eucharistiæ consecrãdum aut celebrã-
dum:sed tantũ apostolis & discipulis cũ quibus tum discubuit.quibus
& potestatem contulit ac legem statuit,alios ei muneri idoneos ordinã-
di ad sacerdotale officium.qui à turba promiscua segregati,certo con-
secrationis ritu traditionibus apostolicis constituendo:asciscerentur ad
eum ordinem.haud secus atq; vnctione,sacrarũ vestium amictu, & cer- Exodi.28
tis alijs cærimonijs:in veteri lege consecrabãtur dei iussu,illius tempo- Leuitici.8
ris sacerdotes. Quod igitur CHRISTVS exemplo suo docuit, quod
etiam in ecclesia faciundũ cõstituit,vt scilicet spectatæ virtutis & doctri-
næ deligerentur sacerdotes ad ministerium altaris,& legitimo ritu con-
secrarẽtur:quis audebit rescindere,& sola baptismi susceptione sacerdo-
tes omnes passim fieri,astruere? cum in antiqua lege,suscepta circũcisio
(cui in noua:respondet baptismus)nõ reddiderit omnes sacerdotes:sed
præter eam certa consecratio,tempore definito determinatisq; personis
secundum diuinum institutum accommodata:sacerdotali dignitate in-
signiuerit illos quibus ipsa adhibebatur.

¶Alijs adhuc rationibus cõmonstrari:non omnes Christia-
nos sine quouis discrimine esse sacerdotes. Cap.V.

On fuerit præterea incõgruum, & alias afferre ratio-
nes in præsentia,superioribusq; adijcere:quæ patefa-
ciant amplius idem propositum, & conuincant non
omnes passim Christianos,habendos esse vel dicẽdos
5 sacerdotes. ¶Sit itaq; hæc:in suo ordine quinta. Bea-
tus Paulus ad Timotheum scribens , similiter & ad 1.Timo.3
Titum:quibus effulgere moribus ac virtutum ornamentis debeat epi- Titum.1
scopus & diaconi,latius explicat,insinuans eo ipso:non omnes promi-
scue aut sine delectu,ad eos gradus ecclesiasticos esse assumendos. Q. si
non omnes,episcopi sunt censendi vel diaconi:cur censebũtur omnes si-
gnati charactere fidei,sacerdotes? Scribit & ad Timotheũ idem aposto- 1.Timo.5
lus:q; nemini cito manus imponeret, ad sacerdotij scilicet consecratio-
nem.innuens hisce verbis,sine manuũ episcopaliũ impositione nõ con-
stitui quẽpiam sacerdotem:neq; solũ sufficere baptismũ,ad huius officij
rationem obtinendã. Quod & ex illis eiusdem apostoli verbis ad ipsum

1.Timo.4 Timotheum: euadit apertius. Noli negligere gratiam quæ in te est: quę data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij. Et
2.Timo.1 iterum. Resuscites gratiã quę est in te: per impositionem manuũ mearũ. Q̃ si per susceptionẽ baptismi factus fuisset Timotheus sacerdos: quid opus fuisset circa eum ordinatione Pauli, aut quid operata fuisset ma-
Titum.1 nuum eius super ipsum impositio? Titum præterea admonet Paulus: vt constituat per ciuitates presbyteros. quæ cõstitutio omnino superuacua esset: si protinus omnes, atq; baptizati sunt, euaderẽt sacerdotes. In actibus etiam apostolorum de Paulo & collegis eius dictum est. Cum
Actuũ.14 constituissent illis per diuersas ecclesias: presbyteros. Quomodo igitur illi, simul atq; baptismo abluti sunt, fuerunt sacerdotes: si postea ex constitutione Pauli & suorum, ad sacerdotium sunt prouecti? Rursum in
Actuũ.20 eodem actuum apostolicorum libro refert Lucas, q̃ cum Paulus acciri curasset Miletũ ex Epheso maiores natu ecclesiæ: inter cætera ipsis contestatus est, q̃ eos spiritus sanctus posuerit episcopos regere ecclesiam dei. Vbi per maiores natu ecclesiæ intelligũtur sacerdotes: authoritatem gubernandi ecclesiam, administratoriámq; potestatem habẽtes. quos ad id particulatim delectos atq; à spiritu sancto assumptos: hic perhibet Paulus. Quomodo igitur illi: ex ablutione baptismali facti sunt sacerdotes? aut quonã modo erit sacerdotiũ: in noua lege omnibus promiscuũ? 6

¶ Sexta. Beatus pater Dionysius in libro de ecclesiastica hierarchia, sacerdotalẽ ordinem manifeste a sancta plebe distinguit: & ab ipso ecclesię CHRISTI exordio, distinctum fuisse innuit. Siquidem ritũ consecrãdi sacerdotes à pontifice, quo primitiua tunc vtebatur ecclesia ex traditione apostolorum: accurate describit. Deinde ordinẽ plebis sanctæ, sacerdotali ministerio subijcit illuminandũ: cum ait in sexto eiusdem libri
Dionysius capite. Medius autem contemplatiuus ordo est, & sacrorũ quorundam pro captu suo in omni mũditia particeps: qui ad illuminandũ sacerdotibus est distributus. Hunc equidem sanctæ plebis ordinẽ dixerim: vtpote per omnem purgationem profectum, sanctorúmq; mysteriorũ cõtuitu sacro (vt fas est) consortióq; dignatum. Hæc ille. Huiusmodi autẽ ordinatissima sacerdotum à plebe discretio, ipsorúmq; ab episcopis per certos ritus & constitutas cærimonias cõsecratio: ab ipso euangelicæ legis exortu per totum ecclesiæ sanctæ decursum ad hæc vsq; tempora nostra, inconcusse & incontaminate seruata est. Quid igitur tanta approbatam antiquitate temporis distinctionẽ sacerdotalis ordinis à reliquo populo Christiano nunc demoliri connititur Lutherus, & inordinatissima confusione subuertere? ¶ Septima ratio. In republica ciuili: non 7
omnes sine discrimine reges sunt, aut duces populi, aut principes. sed ij tantũ: qui hæreditaria successione, delectu populi, aut constitutione superioris potestatis, ad dominatum sunt assumpti. Quod & beatus Pe-
1.Petri.2 trus clare demonstrat: ita scribens. Subditi estote omni humanę creatu-

ræ:propter deum.siue regi quasi præcellēti:siue ducibus tanq̄ ab eo missis,ad vindictam malefactorū, laudem vero bonorū.Idem quoq; comprobat & sanctus Paulus in epistola ad Romanos : his verbis.Omnis Roma.13
anima:sublimioribus potestatibus subdita sit.Nō est enim potestas:nisi à deo,quæ autē sunt à deo:ordinata sunt.Itaq; qui resistit potestati : dei ordinationi resistit.qui autem resistunt:ipsi sibi dānationē acquirūt. Et reliqua eiusdem loci,in eandem cōsequentia sententiam:liquidoq; prodictia, principatū & potestatem in ciuili administratione,non omnibus esse cōmunē. Quomodo igitur in republica ecclesiastica erūt omnes qui signaculum fidei in baptismo susceperūt: sacerdotes,regésq; sacrorum? Nonne si ita se res haberet:longe pulchrior esset partiū ciuilis facultatis distinctio q̄ ecclesiasticę?nonne etiā multo foret elegātior in illa q̄ in hac concinnitas,decor & venustas?cū tamen ecclesiastica:ciuilē longe dignitate antecedat.

8 ¶Octaua. Si omnibus sine ætatis aut sexus discrimine cōueniat sacerdotiū, qui Christianismū sunt professi:nimirū cōuenient etiā omnibus & sacerdotalia officia. Nempe siquibus functiones ad sacerdotem pertinētes nō cōpetunt: quomodo erunt illi sacerdotes,nisi nomine tenus & non re ipsa?Perinde atq; titulo tenus rex ille esset:qui nec regnum obtineret,in quo moderationē gerere posset regiam,nec populum,cui regali potestate præsideret.Inania nanq; sunt hæc dignitatū & officiorū nomina:si non habeāt simul annexam suorum ministeriorum ac munerū propriorū executionē.Sin vero quis admiserit,omnibus etiā Christianis congruere officia & ministeria sacerdotum: admittat etiam oportet,& pueros vt sacra faciant posse citra reprehēsionem astare altaribus,& delinquentium confessionem audire.mulieres itidem sacris indutas vestibus posse sanctam consecrare hostiā:ac missæ officiū celebrare.quinimmo & laicos omnes,pœnitentiū reconciliationē audita eorū confessione tentare posse:& sacramēta omnia ecclesiastica alijs ministrare.Sed quis vnq̄ adeo desipiat:vt hanc extremā ferat insaniam,Hippocraticis pharmacis purgandam?

¶Rationum Lutheranarum,comprobare nitentiū , cōmune omnibus Christianis esse sacerdotium euangelicum & nouæ legis:dissolutio. Cap.VI.

Æterum insistit aliquot rationibus Lutherus in suo de abroganda missa priuata libro:ad cōmonstrandū, nō esse proprium aliquibus & peculiare sacerdotiū nouæ
1 legis.primū obiectans illud beati Petri verbū in priore sua epistola.Vos autem genus electum,regale sacer 1.Petri.2
dotium:gens sancta,populus acquisitionis. Quod nō particulatim ad destinatos ecclesiastico muneri scribit:sed generatim ad omnes fideles etiam laicos,quos tamen sacerdotij titulo honorat. Et eodem loco hisce verbis cōpellat eosdem Petrus. Et ipsi tanq̄ lapides viui 1.Petri.2

superędificamini domos spirituales in sacerdotium sanctũ. Rursum in Apocalypsi cœtus sanctorũ,æternę gloriæ particeps,CHRISTO gra
Apoca.5 tiarum actiones concinens:ait. Fecisti nos deo nostro:regnũ & sacerdotes. Et deinceps in eodẽ libro: de quibusq; incolis supernæ ciuitatis,in
Apoca.20 quit beatus Ioannes. Sed erunt sacerdotes dei & CHRISTI eius. Vbi eos etiam qui laici,cum hic agerent,fuerunt:sacerdotũ nomine insignit.

¶Verum hic admirari lubet argutam ipsius Lutheri dialecticam: qui 2 cum Aristotelis dãnet studium,& gymnasia publica ad capessendas cuiusq; generis disciplinas recte instituta:homonymia ęquiuocationéq; vocabuli hic luditur,cáq; inscitia sua totã obturbat ecclesiã CHRISTI. Nempe sacerdos secundũ propriam & vulgatam acceptionem,is est qui ecclesiasticæ addictus sorti altarisq; ministerio deputatus:sacratissimam in missæ officio eucharistiam deo offerendi sortitus est potestatẽ. Sacerdotiũ vero in sua peculiari ratione:est huiusmodi sacerdotis munus & 3 officium,secundũ ritum scilicet ecclesiæ,sacrosanctam consecrãdi & immolandi hostiam. Et secundum hanc significationẽ(quam omnes, cum de sacerdotibus & sacerdotio fit sermo:protinus animo concipiũt & cõplectuntur)astruimus cũ ecclesia sancta,sacerdotes à laicis esse discretos: & idipsum,duobus proximis capitibus multifariam comprobauimus. Nõnunq̃ vero etiam in sacris literis generaliori ratione ac ambitu dicũtur sacerdotes:qui quouis deo offerunt spirituale sacrificium,siue cõpũctionis cordis,siue castigationis corporis,siue orationis,aut alterius cuiuspiam boni operis. Et his respondens sacerdotium,cõmuni sua ratione etiam comprehendit quorũlibet operũ iustitiæ oblationem: deo à quouis Christiano factam. Quod quidẽ sacerdotiũ spirituale & mysticum: ipsi quoq; ingenue fatemur Christianis omnibus bona operantibus esse cõmune.& quoluis deo offerentes opera iustitiæ,etiam laicos, mulieres & pueros:esse hoc modo sacerdotes. Quo sane modo cõmuni: & sacerdotes & sacerdotium accipiũtur in locis illis sacræ scripturæ,per Lutherum in obiectione præsente citatis. Sed non tam generalem sacerdotum & sacerdotij acceptionem attendit ecclesia sancta, nec scriptores ecclesiastici:cum sacerdotes secernunt à laicis,& sacerdotium à populari turba dirimunt. Priorem enim illam tantum & contractiorem vtriusq; significationem modo positam tum animaduertunt:& ad eam solã,mẽtis suæ cõuertunt aciem atq; inflectũt. Queadmodũ tametsi Christiani omnes,subijcientes carnem spiritui & improbos affectus rationi:merito reges dici possint,& obtinere regnum spirituale intra seipsos, regnaréq; super terram,atq; ita interdum appellentur in sacris codicibus: nõ tamen idcirco quis recte cẽsuerit,omnes Christianos esse dicẽdos reges, & regno potiri:vt ea nomina designant monarcham regioni gubernandæ præsidẽtem,& monarchiam ipsam principatũq; regium in ciuili administratione. Itaq; non debent indiscriminatim dici omnes Christiani

ſacerdotes, ſicut nec omnes denominari reges:ſecundũ propriam & con‑
ſuetam in vſu publico vtrorũq; rationem. Et quemadmodum operato‑
res iuſtitiæ Chriſtiani omnes, dici poſſunt reges & regno potiri : ita &
ſinguli eorum vere denominari queunt ſacerdotes, ſecũdum generalem
3 amborũ,& longe plura q̃ in priore acceptione,ſuo ambitu & ſinu com‑
prehendentem,ſignificationẽ. ¶Secũdo inſurgit Lutherus ad compro‑
bandã ſacerdotij in omnes Chriſtianos cõmunionẽ:hac ratiocinatione.
Ad omnes baptiſmi lauacro ablutos fideles attinet ſacrificiorũ oblatio:
vtpote caſtigatio carnis,de qua:ad Romanos cuiuſuis ſtatus atq; ſortis,
ſcribit Paulus. Obſecro vos fratres per miſericordiam dei:vt exhibeatis Roma.12
corpora veſtra, hoſtiam viuentem, ſanctam, deo placentem, rationabile
obſequium veſtrum. Similiter compunctio cordis afflicti & contriti:ob
admiſſa in deum peccata,de qua:propheta in pſalmo. Sacrificiũ deo ſpi Pſalmo.50
ritus cõtribulatus:cor contritum & humiliatũ deus non deſpicies. Præ‑
terea orationis deuotæ ad deum effuſio:de qua,etiam propheta in pſal
mo. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo:eleuatio ma Pſal.140
nuum mearum ſacrificium veſpertinum . Deniq; erogatio eleemoſynæ
in pauperes,ad laicos etiam ſpectans:ſacrificium & hoſtia dicitur apud
Paulum,ita ſcribentem ad Hebræos. Beneficentiæ & cõmunionis noli‑ Hebræ.13
te obliuiſci:talibus enim hoſtijs promeretur deus. Quorum autem mu
nus eſt & opus,ſacrificiorum oblatio:hi & ſunt & dicuntur ſacerdotes.
quandoquidem propriæ ſacerdotum partes habentur:offerre deo victi‑
4 mas & hoſtias. Sunt igitur omnes Chriſtiani:ſacerdotes. ¶Sed & hic
ridẽda eſt Lutheri dialectica:qui haud minus in hac ſua argutia quàm
prius,æquiuoco fallitur. Nempe ſacrificium ſecundũ particularem &
propriam rationem ſuam,euãgelicæ legi accõmodam:eſt ſanctiſſimi ſa‑
cramenti euchariſtiæ in miſſa oblatio.quoniam ea,vnicum eſt & verum
nouæ legis ſacrificiũ:vt ſequens apertius indicabit ſermo. Et huiuſmo‑
di ſacrificij immolatio,ad ſolos pertinet Chriſtianę profeſſionis ſacerdo
tes:ſecundum eccleſiaſticam ſanctionem inſtitutos. At vero ſecundũ ge
neralem & diffuſam in plurima acceptionẽ: ſacrificium dicitur cuiuſq;
boni operis executio,in dei honorem facta. vt emaceratio corporis,con‑
5 tritio cordis,feruens oratio, bonorum externorum in pauperes cõmu‑
nicatio:& cætera id genus opera iuſtitiæ. Talis autem ſacrificij tam cõ‑
muni ratione dicti oblatio,generatim ad quoſuis ſpectat Chriſtiani no
minis titulo inſignitos: & non tantũ ad ſacerdotes eccleſiaſticos. queãd‑
modũ beatus Petrus ad fideles cuiuſlibet gradus atq; profeſſionis ſcri‑
bit,exhortans:q; ſint offerentes ſpirituales hoſtias,acceptabiles deo per 1.Petri.2
IESVM CHRISTVM. Quo quidem modo tam generali atq; in plu‑
ra extenſo: ſumitur ſacrificij nomen in omnibus illis ſcripturæ locis,in
hac obiectione adductis. Itaq; eccleſia ſancta cum de nouæ legis agit my‑
ſterijs atque miniſtris:ſacerdotes & reſpondens eis ſacrificium accipit

ſecundum propriam & particularem vtriuſq; rationem. Lutherus vero cum ſuis aſſeclis,vtrunq; ſumit nomen:ſecundũ generalem & pene communem Christianis omnibus ſignificationem. Et ergo a ſententia eccleſiaſtica,tota deerrat via,incaſſumq; illi contranititur.

¶Non ad omnes Christianos pertinere miniſterium publice prædicãdi verbũ dei:ſed ad eos tantũ,qui ad munus illud exercendũ,poteſtatẽ à ſuperioribus ſuis acceperũt.Ca.VII

Ertio deinde loco hac ratione, prædictam ſuam aſſertionem,quòd Chriſtiani omnes ſint ſacerdotes: fulcire conatur Lutherus.Ad ſacerdotes eccleſiaſticos & nouæ legis,potiſſimũ ſpectat miniſteriũ docendi verbum 1
Mala.2 dei:teſte Malachia propheta,cum ait.Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiã,& legem requirent ex ore eius: quia angelus domini exercituũ eſt.Atqui officiũ docendi verbũ dei: ad omnes promiſcue ſpectat,etiam laicos & mulieres.Siquidem apoſtolus
1.Corin.3 de omnibus loquens Chriſtianis: ſcribit ad Corinthios.Fiduciam autẽ talem habemus per CHRISTVM ad deũ:non q; ſufficiẽtes ſimus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis,ſed ſufficiẽtia noſtra ex deo eſt.Qui & idoneos nos fecit miniſtros noui teſtamenti:non litera ſed ſpiritu. Et beatus Petrus ad omnes in CHRISTVM credẽtes,quibus ſuã dirigit
1.Petri.2 primã epiſtolã,verba faciẽs:ait.Vt virtutes annũcietis eius:qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen ſuũ. Rurſum & Paulus ad fide-
1.Cori.14 les Corinthios verba dirigẽs: inquit.Poteſtis enim omnes,per ſingulos prophetare:vt omnes diſcant & omnes exhortentur.Ad hæc.In euãge-
Ioan.6 lio dictum legimus. Eſt ſcriptum in prophetis. Erunt omnes docibiles dei:ſiue docti à deo.& id per ſpiritũ: & verbum dei.Poſſunt igitur omnes:verbum dei docere.Deniq; leguntur mulieres multæ clarui ſſe ſpiritu prophetico: & ergo authoritatem docendi habuiſſe, eamq; plærunq; exercuiſſe prouinciam. Et quamuis ſecundum ſententiam beati Pauli
1.Cori.14 (inquit) vbi viri ſunt, loquendi officio fungentes: non debent mulieres loqui, attamen nullis loquentibus viris: neceſſe eſt vt mulieres loquantur. Sunt igitur & mulieres, ſacerdotes euangelici: ſimiliter & laici, & in vniuerſum omnes Chriſtiani.Hæc Lutherus.¶Verum adhibenda 2
huic cauillationi eſt reſponſio: admiſſa propoſitione primo aſſumpta loco, reijciendam eſſe eam quæ ſecundo ponitur ordine,ad omnes ſcilicet Chriſtianos, etiam mulieres & plebeios: ſpectare miniſterium docendi in propatulo atq; publica concione verbum dei. Fuit enim ea aſſertio erronea & improba: in concilio Conſtantienſi,inter deliramenta
Viclefus. Viclefi, & Ioannis Hus (quorum praua dogmata Lutherus hac no-
Euphorbus Pythagoras. ſtra tempeſtate pro viribus exuſcitat:tanquam in ipſum tranſierit illorum ſpiritus,vt quondam Euphorbi anima in Pythagoræ corpus commigraſſe,à Naſone canitur)merito reprobata & damnata,quemadmo-

dum ſufficiens perhibet teſtimonium, Martini quinti decretum apoſto-
licum: errorum vtriuſq; modo nominati, articulatim condemnatorium.
Eſt enim ſupra dicta propoſito, ſcripturæ ſacræ penitus aduerſa: quæ
beati Pauli oraculo perhibet, neminem prædicandi verbi dei officiũ ſibi
vendicare debere: niſi mittatur ab habente authoritatem deſignãdi alijs
eam prouinciam. Quomodo enim prædicabunt (inquit Paulus de an- Roma.10
nunciatoribus verbi dei) niſi mittãtur? ſicut ſcriptum eſt. Quàm ſpecio- Eſaiæ.52
ſi pedes euangelizantium pacem: euangelizantiũ bona. Vnde & ſanctus
Ioannes baptiſta, miſſus à deo eſſe affirmatur: ad perhibendum annun- Ioannis.1
ciatione publica teſtimoniũ de lumine. Et CHRISTVS dominus no- Lucæ.4
ſter, oraculo prophetico ſe miſſum eſſe à ſpiritu domini conteſtatus eſt:
ad euangelizandum pauperibus & manſuetis corde. Ipſe quoq; apo- Eſaiæ.61
ſtolis committens prouinciam annunciandi mundo euangelium regni:
ait illis. Ecce ego mitto vos: ſicut oues in mundo luporum. Et iterum Matth.10
ad eoſdem. Sicut miſit me pater: & ego mitto vos. Sed neq; Moyſes, po- Ioan.20
puli Iſraëlitici dux fuit & legifer, diuinorúmq; explicator præceptorũ Exodi.3
ad turbam: niſi prius à deo ad id muneris obeundum miſſus. Neque Eſaiæ.6
prophetæ ſancti, Eſaias, Hieremias, Ezechiel & cæteri: ſuis vaticinijs Hiere.1 Ezech.2
& recte viuendi inſtitutis populum palàm formarunt: niſi ad idipſum
diuino delectu miſſi. Proinde de pſeudoprophetis, qui proprio ſenſu ac
nutu arrogarunt ſibi authoritatem vaticinandi, & annunciandi popu-
lo verbum dei: conqueritur dominus per Hieremiam dicens. Non mit- Hiere.23
tebam prophetas: & ipſi currebant. non loquebar ad eos: & ipſi prophe
tabant. ¶Itaque id ex ſecunda ad Corinthios epiſtola adductum pri-
mo loco in obiectione: ad comprobationẽ refutatæ iam propoſitionis,
vtpote, qui & idoneos nos fecit miniſtros noui teſtamenti. non omnes 2.Corin.3
generatim Chriſtianos demonſtrat nec complectitur: ſed ipſum tantũ
apoſtolum id ſcribentem, & coadiutores eius in miniſterio verbi dei ac
prædicatione euangelij. Paulum autem à deo miſſum eſſe ad huiuſmo-
di officium: dubitauerit nemo, cum de illo dixerit dominus Ananiæ.
Vas electionis eſt mihi iſte: vt portet nomen meum coram gentibus & Actuũ.9
regibus & filijs Iſraël. De ipſo etiam & Barnaba: ſcribit Lucas in actis
apoſtolicis. Et ipſi quidem miſſi à ſpiritu ſancto abierunt Seleuciam: Actuũ.13
& inde nauigauerunt Cyprum. ¶Beati vero Petri verbũ, ſecundo cita-
tum loco: ſcilicet, vt virtutes annuncietis eius qui de tenebris vos voca- 1.Petri.2
uit in admirabile lumen ſuum. non de annunciatione quæ per publi-
cam fiat prædicationem, ſolum intelligitur: ſed & de ea quæ per priua-
tam fit ad alterum exhortationem, qua inducatur ad fidem. Atqui ſe-
creta illa ad fidem & virtutem admonitio atque inductio: nemini ho-
minũ eſt denegata, quin eam facere poſſit. vt neque alicui vetita frater-
na correctio: quin illã exerceat tempore & loco congruenti. Publica ta-
men delinquentium correptio: de qua Paulus ad Timotheum ſcribit.

1.Timo.5 Peccantes coram omnibus argue: vt & cæteri timorem habeant, ad eos dúntaxat pertinet: qui authoritatē habēt & iurisdictionē in eos quos velint corripere. Quod si quis peruicaciter contendat beatū Petrum inibi facere verba de annunciatione verbi dei in publico hominū cœtu & consessu: pro illis tunc ibidē loquitur, & de illis, ad quos id munus ex officio designato spectat, & non in vniuersum de omnibus, cū in nulla vnq̄ lege fuerit omnibus sine discrimine permissa potestas: propalam annunciandi verbum dei. ¶Porrò venerabilis Beda prædictum beati Petri locum exponens: annunciationē illam virtutum dei interpretatur magnificationem, laudationémq; diuinæ virtutis, in gratiarum actione pro susceptis beneficijs persoluenda. Ita enim ait. Populus acquisitionis facti sumus in sanguine nostri redēptoris: quod erat quondā populus Israel redemptus sanguine agni de Ægypto. Vnde & in sequenti quoq; versiculo mystice veteris recordatus historiæ: & hanc etiam nouo dei populo spiritualiter docet implendā, dicens. Vt virtutes annuncietis eius: qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suū. Sicut enim ij qui de Aegyptia seruitute liberati sunt per Moysem, carmen triumphale post transitū maris rubri & demersum Pharaonis exercitum domino decātarunt: ita & nos oportet post acceptam in baptismo remissionem peccatorum, dignas beneficijs cælestibus rependere gratias. Nanq; Aegyptij qui populum dei affligebant, quia tenebræ vel tribulationes interpretā tur: apte persequentia nos peccata sed in baptismate deleta, significant. Liberatio quoq; filiorum Israel, & ad promissam olim patriam perductio: congruit mysterio nostræ redemptionis, per quā ad lucem supernæ mansionis, illustrāte nos ac ducente CHRISTI gratia, tendimus. Cuius lucem gratiæ, etiam illa nubis & ignis columna mōstrauit: quæ eos & in toto itinere illo à tenebris defendit noctium, & ad promissas patriæ sedes inerrabili calle perduxit. Hæc Beda. Ex quo quidem datæ propositionis sensu, admodum accommodo rei propositæ, & a glossa ordinaria circa eundem epistolæ beati Petri locum etiam assignato: nequaq̄ conficere queat Lutherus, esse datam omnibus etiam laicis sine discrimine facultatem annunciandi in publica ad populum declamatione verbum dei, vt prætendit. ¶Porrò ex beati Pauli sententia, in prima ad Corinthios epistola conscripta, quæ tertio affertur loco in hac obiectione: aliud nihil recte potest colligi, quàm omnes qui prophetiæ donum acceperunt: posse per singulum quenq; atque singulatim prophetare, sacrámq; scripturam interpretari. vt per huiusmodi explanationem diuinarum literarum, omnes qui assunt in ea corona & cœtu: discant intelligentiā sanam sanctæ scripturæ, & pia exhortatione incitentur ad studium pietatis ac virtutū. Non ergo illic Paulus de prædicatoribus loquitur: sed prophetis, id est sacræ scripturæ interpretibus, & qui à deo gratiam & donū interpretationis sermonum acceperunt.

Marginalia: Beda. — Exodi. 14 — 1. Petri. 2 — Exodi. 15 — Exodi. 13 — 4 — 1. Corin. 14

Neq; ibidem prophetare,perinde valet atq; verbum dei in publico auditorio proferre:siue prædicare populo euangeliũ CHRISTI. sed tantum designat interpretari & exponere scripturã diuinam:per quam interpretationem & vniuersim & singulatim possunt omnes qui assistunt ædificari in sana doctrina & sacra admonitione. Quocirca ex eo Pauli verbo: non potest Lutherus apte suum conficere propositũ. Non enim si id datũ est & indultũ vt discant omnes & exhortentur,id est accipiãt ab alijs exhortationem ad bonum:collegerit ipse probe,& id concessum esse,quòd doceant omnes verbum dei publica euangelij annunciatione, atq; alios exhortẽtur in frequenti & numeroso auditorũ cœtu. Discere enim,vel omniũ est:docere vero,paucorũ & ad id designatorũ. ¶ Eundem in modũ ex illo verbo euangelico,erunt omnes docibiles dei,quarto loco in medium producto ab aduersario, nihil colligi potest aliud: nisi quòd omnes demũ à deo euadent docti,& sanctis fidei mysterijs instituti.quemadmodũ per Esaiam prophetam promiserat dominus: dicens.Ponam omnes filios tuos:doctos à domino. Dicuntur enim docibiles dei:qui dociles sunt & suasibiles, atq; ita animo dispositi:vt facile doceantur à deo.& omnibus qui obstaculum non obiecerint,eo prophetico oraculo promittitur doctrina fidei : à deo tanq̃ præceptore & magistro percipienda. Hunc quidem dictæ propositionis sensum assignat Chrysostomus,homelia quadragesima quinta super Ioannem:his verbis. Vides fidei dignitatem : quòd non ab hominibus neq; per hominẽ, sed per ipsum deum ea imbuendi sunt. Idcirco vt fidem verbis suis comparet: eos ad prophetas relegat. Nã si erunt omnes docibiles dei: quare aliqui non credunt? Quoniam hoc de pluribus dictum est.& prætera illud propheticum:omnes volentes significat. Magister enim omnibus proponitur: paratus ad docendum & communicandum doctrinam suã. Et paulo post eodem loco. Quid autem:qui antehac fuerunt? nunquid docibiles erant dei?quid hoc in loco eximium est? Quòd tunc per homines,res diuinas docebantur:nunc per vnigenitum & spiritum sanctum. Hæc Chrysostomus. Cui respondet,quantum ad cõformitatem intelligẽtiæ, & beatus Augustinus:ita super Ioannem,prædictum locum exponens, & in CHRISTI persona loquens. Quare hoc dixi? O Iudæi,pater vos non docuit:quomodo me potestis agnoscere? Omnes regni illius homines:docibiles erunt dei,non ab hominibus audiẽt. Et si ab hominibus audiunt:tamen quod intelligunt intus datur,intus coruscat,intus reuelatur. Quid faciunt homines:forinsecus annunciantes? Quid facio ego modo: cum loquor? Strepitum verborum ingero auribus vestris. Nisi ergo reuelet ille qui intus est: quid dico vel quid loquor? Hæc Augustinus. Erunt itaque omnes docibiles dei:id est docebuntur à deo arcana fidei. Quod maxime completum est:quando per spiritum sanctũ totus mundus fidem edoctus est. Sed quis ex hoc recte

Ioannis.6

Esaiæ.54

Chrysostomus.

Augustinus

ſubintulerit:idcirco omnes poſſe exercere miniſteriũ annunciandi verbum dei in propatulo,& coram magna hominũ frequentia ſ is nimirũ ſolus:qui idem eſſe putat docere alios & ab alijs doceri,neq; perpendit haud magni eſſe negocij: precario doctrinam ab alio percipere, idq; ad omnes promiſcue pertinere. arduum vero & factu difficile opus eſſe:docere alios, & ijs ſolis id congruere, qui inſigni pollent doctrina pariter & docendi authoritate. ¶Deniq; quod de mulieribus affert poſtremo 6
Lutherus,ſpiritu prophetico illuſtratis,& ſuo tempore magna authoritate inſignitis:non cõuincit idipſum quod molitur aſtruere.Nam illę propter hanc claritudinem & prophetici doni præſtantiam:non habuerunt protinus publicam docendi verbum dei prouinciam.Neque enim
Iudicum.4 Delbora nec Olda prophetiſſa, nec ſancta illa vidua Anna octogena-
4.Regũ.22 riam ſupergreſſa ætatem, leguntur prædicaſſe populo verbum dei: ſed
Lucæ.2 tantũ ea quæ ſuggeſſit illis ſpiritus domini,prædixiſſe. Et ſiquæ earum aut in veteri aut nouo teſtamento ex ſingulari prærogatiua id exercuerunt opus prædicandi toti multitudini verbum dei: illæ à ſpiritu ſancto loquente in ipſis & per ipſas,miſſæ ſunt ad illud munus exercendũ: ſpeciali quodam dono.Verum priuilegia paucorum:non ſunt in communem legem trahenda.Inſuper mulieres ipſas in publico cõſeſſu atq; conuentu multorum docere poſſe verbum dei,vt contendit deinde Lutherus: plane aduerſatur ſententiæ Pauli, dicentis in prima ad Corin-
1.Corin.14 thios epiſtola.Mulieres in eccleſijs taceant. non enim permittitur eis lo-
Gene.3 qui:ſed ſubditas eſſe,ſicut & lex dicit. Siquid autem volunt diſcere:domi viros ſuos interrogent.Turpe eſt enim mulieri:loqui in eccleſia. Et ne quis id tanq̃ humanum placitum paruifaciat aut aſpernetur : ſubiũgit eodem loco apoſtolus. Si quis videtur propheta eſſe aut ſpritualis: cognoſcat quæ ſcribo vobis,quia domini ſunt mãdata.Eandem quoq;
1.Timo.2 comprobat ſententiam in prima ad Timotheum epiſtola: dicens . Mulier in ſilentio diſcat:cum omni ſubiectione.Docere autem, mulieri nõ permitto:neq; dominari in virum,ſed eſſe in ſilentio.Suffragatur etiam eidem ſententiæ decretũ illud concilij Carthaginẽſis: quod viceſimatertia diſtinctione,cap.mulier,ſic adducitur. Mulier quãuis docta & ſancta:viros in conuentu docere non præſumat.Laicus autem pręſentibus clericis,niſi ipſis rogãtibus:docere non audeat.Et illud itidẽ Leonis papæ verbũ: quod decimaſexta quæſtione prima,cap.adijcimus.affertur.
Leo papa Præter domini ſacerdotes nullus audeat prædicare:ſiue monachus ſiue laicus ille ſit,qui cuiuſcunq; ſcientię nomine glorietur.Demum & illud verbũ Ambroſij, quod triceſimatertia quæſtione quinta,cap.mulierẽ.
Ambroſius citatur: eandẽ corroborat apoſtolicã aſſertionẽ.Mulierẽ(inquit)conſtat ſubiectã dominio viri ſui eſſe.nec docere poteſt nec teſtis eſſe,nec fidem dare nec iudicare. Ex quibus omnibus conſtat: q̃ inualida eſt hæc tota Lutheri obiectio.Demum ex ijs quæ à quarto præſentis libri capite in

hunc vsq; locũ sunt adducta, dilucidũ euadit: q̃ inepta sit & impia Lutheri assertio, secũdo eius dicto supra annotato circa huius libri principiũ, cõprehẽsa: atq; plurifariã in proximis quatuor capitibus cõfutata.

¶ Non esse abrogandam missam priuatam: nec solis diebus dominicis celebrandum esse mysteriũ missæ, vt contendit Lutherus contra ecclesiasticum institutum. Cap. VIII.

Deinceps aperiendũ hoc loco occurrit: q̃ absurda & irrationabilis sit illa celebrandæ missæ lex & ratio, quã Lutherus sua ipsius authoritate (ne dicam temeritate) toti pręscribere tentat ecclesiæ: in tertio eiusdem dicto, circa libri huius exordium explicato. Quo quidẽ censet abrogandam esse omnem missam priuatam: & solis diebus dominicis celebrandam missam publicam, ad quam cõueniant fideles, sacramq; dominici corporis cõmunionem percipiant: iuxta imi-
1 tationem (vt ait) primitiuæ ecclesiæ, ordinationisq; apostolicæ. ¶ Enimuero si sustollatur prorsus missa priuata: nullo vnq̃ tempore liceret sacerdotibus secularibus priuatis & pastoralem curam minime gerentibus, sed nec viris religiosis in domibus monasticis offerre deo sacrificiũ in missæ celebratione: quòd non habeant alicuius ecclesiæ parochialis administrationem: cuius populo publicam celebrent missam, & eucharistiæ sanctæ tradant participationem. Quocirca quãtauis ferueat deuotione aut syncæro in deum affectu sacerdos priuatus in seculo subsistens: quantacũq; etiam vitę puritate, abstinẽtia, sobrietate emineat re-
4 gularis disciplinæ obseruãtissimus religiosus in austeritate monastica: nullo vnq̃ anni die liceret huic & illi sacrificare hostiam laudis, & sacrosanctã eucharistiam consecrare, nec in ipso quidem die festo paschæ nec pentecostes nec natiuitatis dominicæ: q materiam nec ille nec hic habeat celebrãdæ missæ publicę. Sed quis has æquo perferet animo meras infamias? Quid oro prodesset illis collatus ordo sacerdotij: cuius nunquã possent munus præcipuum exequi? Quid deniq; extruerentur altaria in cœnobijs, monachorúmq; tẽplis: super quę nunq̃ posset à quopiã monasticæ professionis cultore imponi hostia salutaris immolanda deo?
2 ¶ Sed neq; sacerdotes parochialem ecclesiam regendã sortiti, in celeberrimis totius anni solennitatibus: vt natalis dominici, circũcisionis, epiphaniæ, omnium sanctorum, celebritatibusq; sacratissimæ virgini MARIAE dicatis, possent publicã celebrare missam: nisi prædictæ solẽnitates die dominico obuenirent. quandoquidẽ secundũ Lutheri placitũ: solis diebus dominicis esset illa missa publica celebrãda. Quocirca neq; in sabbatis quatuor temporũ conferens ordines episcopus, neq; feria quinta ante festum paschale consecrans sanctũ chrisma: posset missarũ solennia celebrare. quinimmo in diebus ipsis rogationum, die etiam festo ascensionis dominicæ & sanctissimi sacramẽti eucharistiæ, nulla possent

ab episcopis & sacerdotibus etiam pastoralem gerentibus curam, missarum peragi mysteria: q diebus dominicis illæ celebritates nunq̃ obtingant. Illud autem astruere: extremæ est dementiæ. ¶ Rursum, complures sunt ecclesiæ parochiales tantam suo ambitu complectentes populi multitudinem: vt non possit simul tota, intra ipsius templi septa contineri sine grauissima & periculosa pressura. Et quando in ipsa solennitate paschali secundũ probatissimam ecclesiæ constitutionẽ laici sunt recepturi sacram eucharistiæ cõmunionem: non omnes eiusdem ecclesiæ parochiani vno eodẽmq; die illam recipiũt, aut in vna eadẽmq; diei missa, ad euitandum periculum: quod ob turbam copiosam se comprimentẽm accidere posset. Sed nonnulli laicorum, feria quinta ante pascha in quibusdã locis mensam accedunt dominicã: & inde panem vitæ æternæ sumunt. Alij autẽ in ipso sabbato paschæ: alij vero in die sancto paschæ sacram percipiunt cõmunionem, quisq; pro sua oportunitate. Et horum qui in die paschali participationẽ sacri mysterij suscipiunt: aliqui matutino tempore post audita missarum solennia sumunt à manu sacerdotis id viuificum sacramentũ. Alij autem circa medium matutini temporis decursum: alij demũ circa postremam antemeridiani temporis partem, mensam adeunt dominicã, etiam audita missæ celebratione, quisq; scilicet pro commodiore sibi tempore. neq; hac in re aliqui eorum: vlli sunt reprehensioni obnoxij. Quomodo igitur omnes tam numerosæ multitudinis parochiani, singulis diebus dominicis conuenire cõmode poterunt ad vnicam missam publicã: sacram in ea cõmunionem percepturi, secundũ ipsius Lutheri sentẽtiam? ¶ Præterea, q̃ antiqua sit celebrationis missarum traditio: in libro decretorum, de consecratione distinctione prima, cap. Iacobus. ex sexta quidem synodo, his verbis adaperitur. Iacobus frater domini secundũ carnem: cui primum credita est Hierosolymitana ecclesia: & Basilius Cæsariensis episcopus, cuius claritas per totum orbem refulsit: in scripturis addiderũt nobis missæ celebrationẽ. Hæc ibi. Eandem quoq; missæ celebrandæ antiquitatem comprobat venerabilis pater Thomas Vualden (de quo: circa finem primi libri habitus est sermo) in suo libro de sacramentalibus: per totum quartum illius operis titulum, à vicesimoseptimo capite vsq; ad quadragesimũ quartũ: contra Viclefum agens, annitentẽ suis scriptis sustollere penitus missarũ solennia, vt & nunc astipulator eius facit Lutherus. Enimuero diffusa determinatione & præclara, idem grauissimus author, ritus omnes & cærimonias missæ a capite ad calcem vsq; declarat: singularum assignãs rationem mysticam, & dicta sua sanctorum patrum potissimum antiquorum authoritate sententijsq; copiose cõmuniens. non vno quidẽ aut altero loco: sed per vniuersum quarti illius tituli & capitũ illo comprehensorum contextũ. In quorum postremo, propriam quoq; facit pertractationem de missæ institutione: & à quibus instituta fuerit. perhibens

Thomas Vualden.

3

4

inter cætera, beatum Paulum Timotheo & Dionysio hanc celebrandæ missæ formã dedisse: quam ex apostolorũ (inquit) traditione cunctis ecclesijs dispensandam traduxit. Quam ideo cum tanta vniformitate: remotissimæ gentes sine notanda singularitate sequuntur & colunt. Hæc ibi. Et planũ est beatum Dionysium Areopagitam apostolis coætaneũ, primæuæq́ ecclesiæ alumnũ, in tertio capite sui libri de ecclesiastica hierarchia: ritum celebrandæ missæ qui tum habebatur ex traditione apostolorum, particulatim descripsisse: mysticũq́ illarũ cęrimoniarũ & spiritualẽ sensum, egregie ibidẽ explicuisse. cuius authoritati propter antiquitatẽ, inter cęteros pręsertim ipse Thomas pręductus innititur in loco iam citato. Tanta igitur temporis antiquitate roboratã, & continuo in toto orbe Christiano approbatã vsu oblationẽ augustissimi sacramenti eucharistię in officio missæ, quibusuis permissam sacerdotibus: qua frõte, qua fiducia, qua deniq́ authoritate, audet hic sacrorũ prophanator Lutherus & cõtaminator sanctuarij dei, euertere, abrogãdámq́ asseuerare? Sane Antiochus Epiphanes rex Syriæ, cũ Iudæorũ sanctam legẽ abolere vellet, & ritum illis gentilitium indicere: inter cætera, prohibuit sacrificia fieri in templo secundũ Mosaicę legis institutũ. Lutherus vero vt alter Antiochus, immo Antiocho veræ fidei & agnitionis dei experte magis impius: prohibet nouæ legis fieri sacrificium, cum sacram missæ celebrationem abrogare toto studio annititur. ¶ Sed & illud nõ minus in hoc tertio dicto eius absurdũ: ꝙ proponit in illa sua publica missa duntaxat die dominico celebranda, vnicam debere consecrari eucharistiam, sicut (inquit) nũc fit in die paschæ. quæ expleto missæ mysterio dispartiatur singulis: illuc è populo conuenientibus. Nempe si vnica (vt contendit) consecretur eucharistia: quid hæc inter tantos, vt vnusquisq́ modicum quid illius accipiat? Quo modo poterit illa vnica eucharistia in tam numerosum (quãtus est vnius totius parochiæ) populũ distribui? Certe si in minutulas vna illa eucharistia dissecetur particulas: vix toti sufficiet populo, vt quisq́ ex ea portiũculam sumat. aut prodigiosæ molis & insuetæ erit illa sua vnica eucharistia: vt ex ea tot sumi possint partes, quæ singulatim in totum populum vnius ecclesiæ queãt distribui. Me præterea fugit: quonam in loco apud Christianos viderit Lutherus, in die sancto paschæ vnicam consecrari eucharistiam. Nescio profecto, an apud suum album montẽ (ita enim vocare licet Vuittebergensem vrbem, Lutheri patriam: ob significationis vernaculę conformitatem) hic mos obseruetur in ecclesia: fortasse ab eo tanq̃ primo authore, inductus. Id vnũ scio, in ecclesia Gallicana hunc morem nequaq̃ obseruari: sed totidẽ inibi hostias in festo paschali consecrari, quot sunt sanctam eucharistiæ cõmunionem percepturi, vt cuiq́ sua dispartiatur hostia: queãdmodum par est. Cæterum hoc in loco pene ridiculus videor, stultóq́ intentus labori: ꝙ tantopere annitor hanc improbare Luthera-

Dionysius

Antiochus Epiphanes

1 Macha. 1

5

nam vesaniam, quæ sua ipsius absurditate seipsam satis superq; refellit: suámq; aperte prodit impietatē. Non tamen pigebit ad manifestandam amplius huiusce assertionis ineptiam: pauca adhuc adijcere. ¶ Ex antiquissima quidem ecclesiæ ordinatione: super eos qui pie in domino obdormierunt, fiunt preces solennes à choro sacerdotū & cœtu ecclesiastico: delato intra templum funere. Ita siquidem beatus Dionysius, ecclesiæ primæuæ ritum describens: ait in capite septimo de ecclesiastica hie-
Dionysius rarchia. Accedens deinde venerandus antistes: precem suam super mortuum peragit. postq; precem & ipse præsul eum salutat: & suo deinceps ordine qui astant omnes. Precatur oratio illa diuinā clementiā: vt cūcta dimittat per infirmitatem humanā admissa peccata defuncto. eúmq; in luce statuat & regione viuorū: in finibus Abraæ, Isaac & Iacob, in loco vnde effugit dolor, tristitia & gemitus. Hæc Dionysius. Ex quibus euadit perspicuū, vetustum esse morem ecclesiæ sanctæ: pro defunctis in ecclesia pias effundere preces ad dominū, cōtra eos qui negāt suffragia vi-
Cap. 27 uentium mortuis prodesse (de qua quidem materia: in sequentibus huius libri locis sermo fiet amplior) cū dinoscatur ea obseruatio: in ipsius euangelicæ legis exordio (in quo, hæc modo citata scripsit Dionysius) in frequēti vsu fuisse. Atqui inter ea adminicula quæ defunctis possunt à viuis exhiberi: primū obtinet locū, salutare sacrificiū corporis & sanguinis dominici, in missæ celebratione ad expiationem peccatorum atq; refrigeriū defunctorū oblatum ei, qui viuorum dominatur & mortuorum: secundū approbatissimas sanctorum patrum traditiones. Nō poterit autem ea oblatio eucharistiæ in missa fieri pro quopiam defuncto: secundū Lutheri constitutionem, qua, solo die dominico censet vnicam fieri debere missam publicam: nisi ipso die dominico deferatur exanime corpus ad templū. Et tunc quoq; minus conueniēter missa celebraretur pro defunctis: cū potius ob diei solēnitatem, de officio temporis occurrentis peragi tum deberet. Et ita vix vnq̄ possent defuncti sacrificio aliquo missarum releuari & adiuuari: si locum haberet in ecclesia celebratio missæ Lutherana, modis omnibus merito repudianda.

¶ Non expedire, in hoc ecclesiæ tempore astringi laicos ad sumendam singulis diebus dominicis sanctam eucharistiam: vt vult Lutherus. Cap. IX.

Vperest adhuc & vna ratio, ad improbandam illam missæ celebrandæ traditionē & modum, in superiore capite confutatum: atq; ex Lutherana officina prodeuntem, quæ sit huiusmodi. Secundum illum celebrādi publicā missam ritum, quē definit Lutherus in tertio suo dicto supra posito: astringerentur fideles laici singulis quibusq; diebus dominicis, ad percipiendam sacrosanctam eucharistiam in illa missa, quam vnicam & publicam celebrari debere cō-

tendit. Quod quidem obligationis iugum imponere Christiano populo: hoc tempore nequaꝗ expedit. quo elanguit ille deuotionis feruor, & ardor affectus in deum obtepuit: qui circa principium nascentis ecclesiæ & tempora proxime consequentia, fidelium animos inflãmauerat. Debilis nanqꝫ stomachus, natiuóqꝫ propemodũ destitutus calore: solidum
2 cibum vix admittit, nec acceptũ salubriter & recte concoquit. ¶ Enimuero quadruplex in diuersis noui testamenti tẽporibus inuenitur fuisse ordinatio & obseruatio ecclesiæ: circa sumptionem sacratissimæ eucharistiæ, à laicis faciendam. Nempe in primo eius exordio cum maximus esset fidei & deuotionis in credentibus feruor: solebant fideles ex cõstitutione ecclesiastica quotidie sanctã accipere cõmunionẽ. queadmodum satis innuũt hæc verba: in actibus apostolorum conscripta. Erant autem Actuũ. 2
perseuerãtes in doctrina apostolorũ: & cõmunicatione fractionis panis & orationibus. Et paulo post, eodẽ in loco. Quotidie quoqꝫ perdurantes vnanimiter in templo, & frangẽtes circa domos panem: sumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis. In huius autem consuetudinis representationem & signum, quotidie in sacro missæ officio datur astantibus pax: per exosculationem sanctæ tabellæ, sacram aliquã imaginẽ depictam continentis. Quę pacis in omnes qui intersunt missę mysterio, distributio: refert quotidianam illam fidelium cõmunionem, atqꝫ in eius locum successit. Deinde cum aliquantum tepefactus esset ardor ille deuotionis in populo Christiano: constitutum est sequente tempore & secundo quidem loco: vt singulis diebus dominicis laici fideles participationem sanctæ cõmunionis acciperẽt. De quo tempore & pro quo: loqui videtur beatus Augustinus scribens ad Ianuariũ, id quod habe- Augustinus
tur duodecima distinctione, cap. illa autẽ. hoc modo. Alia autẽ (inquit) quæ per loca terrarum regionésqꝫ variantur: sicut est ꝙ alij ieiunãt sabbatum, alij non. alij vero quotidie cõmunicant corpori & sanguini domini: alij certis diebus accipiũt. & siquid aliud huiusmodi animaduerti potest: totũ hoc genus rerũ, liberas habet obseruationes. Idem quoqꝫ Idem
in libro de diffinitionibus orthodoxę fidei, cap. quinquagesimo tertio, hanc habet sententiam: quæ etiam adducitur ab authore decretorũ cap. quotidie. de consecratione, distinctione secunda. Quotidie eucharistiæ cõmunionem accipere, nec laudo nec vitupero: omnibus tamen diebus dominicis cõmunicandum hortor. Et paulo post: eodem in loco. Si dixerit quispiam, non quotidie accipiẽdam eucharistiam, alius autẽ affirmat quotidie: faciat vnusquisqꝫ quod secundum fidem suam pie credit esse faciendũ. Vbi ex ipsis verbis deprehenditur Augustinus: haud dubie pro tempore huius secundæ ordinationis esse locutus. In huius autem hebdomadariæ cõmunionis cõmemorationem & locũ: successit distributio alicuius particulæ panis benedicti à sacerdote, quæ fit singulis diebus dominicis in aliquibus ecclesijs potissimũ Gallicanis, ijs qui

ſacro interfuerint miſſæ celebrandæ myſterio. Eſt enim hæc diſpartitio panis benedicti in populū: repræſentatio quædam ſuſceptionis euchariſtię, ſingulo quoq; die dominico quondam fieri ſolitę. Et multis in regionibus tanta reuerentia fideles hunc obſeruant ſumendi huiuſce panis benedicti morem: ꝙ ante omnem cibum corporalem, ſtudioſe illum manducandum à ſe curant. Quinimmo & in ſolemnioribus anni feſtis 2
& ſacratiſſimæ virginis MARIÆ, alio die q̄ dominico occurrentibus: apud nōnullos fit etiā huiuſmodi panis benedicti diſtributio. ¶Poſtea 3
vero adhuc amplius refrigeſcēte in hominibus ardore deuotionis & ſpiritus, fuit tertio conſtitutum loco: ꝙ fideles laici ſaltē ter ſingulo quoq; anno acciperent ſacram euchariſtiæ communionem, vtpote in die feſto paſchæ, pentecoſtes, & natiuitatis dominicæ. quemadmodum de conſe-
Fabianus cratione, diſtinctione ſecunda cap. & ſi. dicit Fabianus papa: his verbis. Et ſi non frequentius: ſaltem in anno ter homines cōmunicent, niſi forte maioribus quis criminibus impediatur: in paſcha videlicet, & pentecoſte, & natali domini. Eadem quoq; ſentētia deinde in eadem diſtinctione exprimitur: cap. ſeculares. & cap. omnis homo. ¶Poſtremū cum tepeditas animorum & torpor deuotionis increſceret in populo dei vehemētius: quarto fuit ordinatum & poſtremo quidem tempore, ꝙ ſaltem ſemel in anno ſcilicet in feſto paſchali, laici ſuſciperet corporis dominici participationem. Quę quidem ordinatio, per Innocētium tertium, ſummum pontificem eſt promulgata in epiſtolis decretalibus: titulo de pœnitentijs & remiſſionibus, capi. omnis vtriuſq;. hoc verborum tenore.
Innocētius tertius Omnis vtriuſq; ſexus fidelis, poſtquā ad annos diſcretionis peruenerit: omnia ſua ſolus peccata ſaltem ſemel in anno, fideliter confiteatur proprio ſacerdoti: & iniunctam ſibi pœnitentiam proprijs viribus ſtudeat adimplere, recipiens reuerēter ad minus in paſcha, euchariſtiæ ſacramētum. & cætera: in eandem ſubſequentia ſententiam. At vero noſipſi hac tempeſtate, verſamur in huius quartæ ac poſtremæ cōſtitutionis decurſu: tranſactis iampridem trium aliarū ordinationū temporibus. Quare non recte conſulere videntur animarū ſaluti: qui ex hac quartæ ſanctionis conditione proſilire volunt atq; alios præcepto obligatorio traducere in ſecundæ ordinationis modum & formam, his noſtris temporibus importunā & intempeſtiuā. ꝙ ex vnica quotannis ex præcepto faciēda ſuſceptione euchariſtiæ: tranſeunt & ſimul alios transferūt vinculo pręceptorio, ad frequentem admodū & crebriorem æquo (quantū ad totā laicorum multitudinem) cōmunionem eiuſdē ſacramenti ſuſcipiēdam: quaſi de vno extremo in alterū, ſine medio aliquo progrediētes. ¶Porrò ſufficere id laicis debet, pro hoc tempore in quo ſubſiſtimus: ſi vltra 4
receptionē euchariſtiæ quotannis in feſto paſchæ faciēdam ex præcepto eccleſiaſtico, in ſolennioribus alijs anni feſtis: vt aſcenſionis dominicæ, pentecoſtes, omnium ſanctorum, natalis domini, & celebritatibus ſa-

crosanctæ virginis MARIÆ:ex deuotione libera & arbitraria suscipiat idem sacramentum. Nempe queadmodum quisq; se debet accõmodare consuetudini loci in quo vitam agit:ita & tempori,conditioniq; temporis quo degit,se debet conformare.modo & hæc & illa:sit honestati consona,diuinæq; legi nequaq̃ contraria. Scribit enim beatus Augustinus ad Ianuariũ, idipsum quod habetur duodecima distinctione,cap.illa autem.hoc pacto.Quod neq; contra fidem catholicã neq; contra bonos mores esse conuincitur: indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos viuitur societate,seruandũ est.Mater mea(inquit)Mediolanũ me secuta:inuenit ecclesiam sabbato non ieiunantẽ,cœperat fluctuare quid ageret. Tunc ego consului de hac re,beatissimæ memoriæ Ambrosium episcopum. At ille ait. Cum Romam venio: sabbatũ ieiuno. cum Mediolani sum:non ieiuno. Sic & tu ad quãcunq; ecclesiã veneris; eius morem serua,si cuiq̃ non vis esse scandalum:nec quenq̃ tibi. Hoc cũ matri renũciassem:libenter amplexa est. hæc Augustinus. Atqui consuetudo huius temporis diutius obseruata,id habet: q laici ex præcepto ecclesiæ semel in anno scilicet in festo paschæ,accipiant sanctũ eucharistiæ sacramẽtum. Ex deuotione vero & libero syncerioris animi affectu,sine præcepti constrictione:in solenioribus alijs anni festis, cum placitũ ipsis fuerit,sumant etiam sacram communionem. Ergo huic pręsentis temporis conditioni & cõsuetudini se debent laici cõformare atq; coaptare: & nequaq̃ attentare ex præcepti obligatione tanti mysterij susceptionem,singulis diebus dominicis iterandam. ¶ Sane monasteria regularem disciplinã exacte obseruantia:nequaq̃ suos adigunt religiosos sacerdotalem gradum necdum adeptos,ad illam arctitudinem præcepti : vt singulis diebus dominicis sanctam accipiant cõmunionem. sed plærũq;:vt semel intra mensem,aut ad summum vt intra quindecim dies,illam frequentent. Et tamen illi degunt in quietiore tranquillitate vitæ, à mundi strepitu & tumultu amplius semoti : neq; tantã habentes malorum perpetrandorũ occasionem ac materiam,quantã habent alij viuentes in seculo,& sæuis illic tempestatibus iactati. Laici vero potissimum vxorio alligati vinculo,in maxima rerum fluctuatione obuersantur:nunc opum cupiditate tentati,nunc libidine carnis impetiti,nunc iracundiæ stimulis exagitati,nunc vero,honorum appetitione infestati. At quomodo in tanta periculorum vndiq; irruentiũ turba & multitudine, ita sibi constans & quietus erit laicorum animus : vt octauo quoq; die componat se ex præcepto ecclesiastico,digne & honeste, ad sublime eucharistiæ mysterium sumendum? Componat inquam,eo obligationis vinculo astrictus ad illam hebdomadariam susceptionẽ eucharistiæ,vt si eam vel semel prætermiserit: protinus reatũ letalis criminis incurrat, efficiaturq; sanctionis ecclesiasticæ præuaricator. Non igitur expedire videtur,toti laicorũ multitudini hanc indicere legem: q singulis diebus dominicis

Augustinus

Monica.

Ambrosius

sanctam suscipiant eucharistiā obligatione pręceptoria,hac potissimum
Matth.24 tempestate:in qua quoniā abūdauit iniquitas,refrigescit charitas multorum. Haud tamen improbare velim particularem aliquorū etiam laicorū deuotionē:qua libere & citra præceptū,singulo quoq; die dominico sacram cōmunionem suscipere cū singulari veneratione queāt, secundum internā vnctionē quā à deo acceperint. Ex illa vero speciali quorūdam obseruatione:generalem omnibus legem imponēdam,non suaderem. ¶ Deniq; nec id vsquequaq; probandum quod subindicat in calce 5 huius tertij dicti Lutherus:ecclesiam scilicet nostri temporis se accommodare debere ad imitationem primitiuæ ecclesiæ,ordinationisq; apostolicæ. Nam tametsi primæua illa ecclesia ob recens peractā mysteriorum nostræ redemptionis consummationem,exuberātioremq; spiritus sancti in apostolos & credētes effusionē:mirū habuerit decorē,eximiam itidem in viris apostolicis sanctitatem,ardentissimumq; in sanctis martyribus fidei feruorem. non tamen expedit præsenti tempori,omnino se cōferre ad imitationem illius ecclesiæ primordialis:neq; iisdem omnino regulis quibus vtebatur inniti. q nūc hic dies alios mores postulat:atq; alias viuendi leges adiectitias. Quippe in ipso nascētis ecclesiæ exordio: virorū ecclesiasticorum & spiritualium paupertas,abdicatio propriorū bonorum & cōmunitas vitæ,erat in vsu & precio. quoniam id tempus: hoc efflagitabat virtutis studium. Nunc vero mutato ob rationabiles causas & congruas,in alium viuendi ritum ecclesiastico statu, dotatisq; amplo rerum prouentu ecclesiis:q̄uis maxime operæprecium esset ambitionem eliminari à tota ecclesia,& radicem malorum auaritiam,pariter & luxum,tria teterrima mōstra,post opulentiam perniciose suborta: q hæc potissimum ecclesiæ nitidum splendorem offuscent. attamen forsitan vt se iam res habet,non expediret ad illam prisci & primi temporis paupertatem apostolicam reflectere habenas, & iisdem omnino legibus vti,quibus illa tunc ætas vtebatur. q transacta sit iam olim ea temporis cōditio:& diuersę qualitatis alia successerit,nisi pristinus ille feruor animorum in fidelibus instauraretur:qui sanguine CHRISTI recēs effuso in eis vigebat,& iam olim deferbuit. Enimuero in natura compertum habemus:alia ciborum genera,studia & exercitia,diuersis cōpetere ætatibus. Vt quæ pueritiæ accommoda sunt:virili non conueniant grauitati. & quæ, adolescentiæ congruunt:haud quaq̄ decrepitæ condecere infirmitati. In ipsius itidē synagogæ decursu depræhenduntur ab vno statu in alium factæ plærūq; mutationes,modorūq; viuendi variationes. Primo nanq; sub sanctis patriarchis:illa adhuc tenella fouebatur. Deinde sub Moyse legislatore atq; Iosue forti propugnatore: maius accepit robur & incrementum. Postea sub illustribus educata est iudicibus: & aliquantam egit ætatem. Deinceps sub generosis regibus , & postremū à relaxatione captiuitatis Babylonicæ sub inclytis ducibus & sum-

mis sacerdotibus:suũ peregit cursum.diuersoq; tempore varias habuit viuendi rationes:quantum ad ea quæ vltra pręcepta decalogi erant adiectitia. Quid mirum igitur aut absurdum : si ecclesia sancta primum sub apostolis coalescens,deinde inuictorum martyrum vigore roborata:dehinc sanctorum splendore confessorum & sanctimonia illustrata, nunc vero insignium præsulũ,& authoritate haud inferiore quàm prisci patres, pollentiũ,moderatione gubernata:alias & alias habeat pro temporum diuersitate viuendi atq; agendi leges, vltra euangelica præcepta constitutas? Non igitur reducẽda est hodierni temporis ecclesia,ad omnimodam ecclesiæ primitiuæ imitationem:vt faciundum esse,importunis vocibus obstrepere solent hæretici.sed suis legibus,præsentisq; temporis cõditioni accõmodis:viuere sinenda.Verum id vnum hic Luthero obiectandum est:q cum contendat,nũc mores & statum ecclesiæ primitiuæ seruari ab omnibus debere:ipse tamen cũ suis asseclis,eundẽ minime obseruat aut sequitur. Tũc etenim quotidiana fiebat sacræ eucharistiæ cõmunio,vendebãtur possessiones,& precium ad pedes apostolorum ponebatur:frequentibus emacerabantur ieiuniјs,& in vna viuebãt cõmunitate,apostolicæ vitæ sectatores.Deniq; ad vincula,carceres, flagella,& demum mortem pro CHRISTO perferendã: erant promptissimi.quemadmodum liber actuum apostolicorũ plane testatur. Hæc tamen:nequaq̃ opere adimplet Lutherus cum suis . Improbus igitur est doctor:qui id faciundum docet,quod ipse non facit.

¶Sacramentum altaris , in missa secundum ritum ecclesiæ oblatum: vere esse & dici debere sacrificium nouæ legis, contra Lutheri sententiam. Cap.X.

Voniam autem non modo celebrationem missæ priuatæ sustollit Lutherus:sed ad maioris impietatis studiũ progrediens,inficiatur missam quamlibet (siue priuata sit siue publica)esse sacrificiũ, in posteriore tertij dicti sui ante citati particula : certe refellenda est in præsentia & hæc improba absurditas.scripturæq; sacræ & sanctorum patrum testimoniјs,necnon rationibus inde petitis demonstrandum: sacrosanctam eucharistiam quæ in missæ mysterio quotidie consecratur, verũ esse sacrificium, eoq; nomine ipsam appellari debere.

1 ¶Et primo quidem.Nam ab ipso mundi exordio in lege naturæ, dei veri cultores sua habuerunt sacrificia : quibus deum honorarunt. eaq; tempestate viuentes sancti patres Abel,Noe,Abraam,Isaac, & Iacob: obtulisse leguntur hostias deo.quemadmodum diuinitus erant edocti. In noua igitur lege,splendore rutilo lucis euangelicæ clarius emicante: assignandum est & suum sacrificium.cũ non possit esse lex perfecta,omninoq; completa:quę nullam habeat ad diuini cultus obsequium determinatam oblationẽ. Alioqui perfectius quiddam in lege illa primæua

Gene.3 Gene.8 Gene.22 Gene.26 Gene.35

& adhuc rudi comperies:q̃ in euangelica,quod eſt abſonum. Sed quam in noua lege dederis hoſtiam,per totum illius decurſum offerendã:niſi ſacroſanctam euchariſtiam,in miſſæ celebratione conſecrari ſolitam? Eſt igitur hæc ipſa:vere ſacrificium. ¶Secunda,ad idem oſtendendum propoſitum:ratio. Lex Moſaica,multiformia habuit ſacrificiorum genera: illi peculiaria.quæ tandiu firmum habuerunt ſuę obſeruationis robur: q̃diu lex illa in ſuo permanſit vigore. Illi igitur ſuccedens lex euangelica: haudquaq̃ credi debet eſſe exors ſacrificij,ab illius initio frequentati:& ſemper frequentandi,dum legis ipſius vis & authoramentum permãſerit. Alias dignior eſſet & auguſtior lex illa vmbratica & figuralis, quantũ ad ſacrificij proprij rationem:q̃ euangelica, ſi nullũ hæc haberet ſacrificium: quod ſibi æqua durationis menſura coextenderetur & coaptaretur,ſecundum oblationis vſum. At nulla aſſignari queat oblatio in lege euãgelica,illi propria & peculiaris:q̃ euchariſtia ſancta,quæ in miſſæ officio conſecratur. Ea nempe vt vnica noui teſtamenti, ſingulariſq; hoſtia:totam illam veterum hoſtiarum multiformitatem ſua ambit virtute,circumplectitur,& admiranda dignitate tranſcendit. Eſt igitur ipſa ſacroſancta euchariſtia,in excellẽtiſſimo miſſæ myſterio conſecrata,ſacrificiũ:& ita vere denominatur. ¶Tertia ratio. Sicut cuiq; legi 3
ſuum eſt ſacerdotium:ita & cuiq; ſacerdotio ſuũ ſacrificium. vt hęc tria: lex,ſacerdotium,ſacrificium:mutuã adinuicem in quaq; lege habitudinem ſortiantur atq; proportionem,æquáq; duratione extendantur:nec vnum eorũ,ſine cæteris inueniri queat. In noua autem lege habetur ſacerdotium ſpeciale,vtpote CHRISTI:qui eſt conſtitutus à deo patre
Pſal.109 ſacerdos in æternum. Eſt igitur & aliquod ſacrificium illi ſacerdotio reſpondens:cuius oblationis ritus & vſus tandiu perduret, q̃diu lex ipſa noua & ſacerdotium eius protenditur. Huiuſmodi autem ſacrificium ſacerdotio euangelico peculiare,non eſt ſola immolatio CHRISTI in
Ephe.5 cruce pro noſtra ſalute:quando ſemetipſum tradidit pro nobis oblationem & hoſtiam deo in odorem ſuauitatis. Nam illa,ſemel tãtum eſt facta:neq; iterabitur vnq̃.quandoquidẽ CHRISTVS reſurgens ex mor- (Roma.6)
tuis,iã non moritur:mors illi vltra non dominabitur. Fuit & illa oblatio,facta omnino in nouæ legis exordio: & necdum inchoata ad omnes legis euangelicæ annunciatione. Sacrificium autem,legi alicui & ſacerdotio reſpondens:per totũ temporis illius legis decurſum debet frequẽtari,atq; in vſu haberi. Reliquum eſt igitur,vt ſanctiſſimum euchariſtię ſacramentum in miſſa oblatum:ſit vnicũ illud & verũ ſacrificiũ,CHRISTI ſacerdotio adaptatum,& nouæ legi accommodatum. Alioqui imperfectiſſima eſſet lex noſtra,& maxime ignobile CHRISTI ſacerdotium:vt quod pręter cęterarum legum morem nullum haberet ſibi proprium ac ſingulare ſacrificiũ.cum tamen nec ethnicorum nec barbarorũ vnq̃ repertæ ſint leges aliquæ:quæ non habuerint ſua ſacrificia à ſuis ſa-

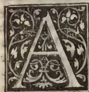
cerdotibus offerri ſolita. Quòd ſi id in ſuperſtitione gentilium tātopere
eſt obſeruatum: quoniā ad diuini cultus rationem admodum pertinere
cenſebatur, non fuiſſe inquam legem vllam ſine ſacerdotio, nec ſacerdo-
tium ſine ſacrificio, & vſu fere quotidiano ſacrificij: quid exiſtimandum
eſt obſeruari debere in vera religione Chriſtiana? Nónne & hic, nouæ le
gis ſacerdotio aſſignandū eſt & ſuum ſacrificiū: cuius habeatur frequēs
vſus atque quotidianus, quoad duret & ipſa lex & eius ſacerdotium?
4 ¶Quarta. In pſalmo CHRISTVS perhibetur eſſe ſacerdos in æter- Pſal.109
num: ſecundū ordinem Melchiſedech. qui cum eſſet ſacerdos dei altiſſi- Gene.14
mi: obtulit deo in gratiarum actionem pro victoria Abrææ conceſſa, pa
nem & vinum in ſacrificiū. Fuitq; illa oblatio Melchiſedech: figura ob-
lationis à CHRISTO ſummo ſacerdote inſtituendæ. ſicut & ſacerdo-
tium Melchiſedech: typus fuit & figura ſacerdotij CHRISTI. At vero
CHRISTVS in cruce ſeipſum ſub panis & vini non obtulit ſpecie: ſed
ſacratiſſimum corpus ſuum ſub corporali ac viſibili omniúmq; oculis
conſpicua forma, clauis cōfixum, ſpinarum aculeis ſaucium, & ſangui-
nolentis plagis vulneratū. Sanguinem etiam ſuum tunc effudit in pre-
ciū noſtræ redemptionis, ſub vera ac nuda ſanguinis forma: non adoper-
ta aliquo velamine. Quare in ipſa cruce & acerbiſſimæ ſuæ paſſionis ho
ra, oblationem deo patri non fecit ſecundū ordinem & ritum Melchiſe-
dech, ſed paulo ante inſtituerat eam in nouiſſima cœna: ab apoſtolis &
eorum poſteris frequentandā vſq; ad conſummationē ſeculi. quādo ſan-
ctiſſimū ſuum corpus velamento panis obtectum & ſanguinem precio-
ſum ſpecie vini obuelatum: diſcipulis ſuis tradidit. vtq; deinceps id per-
agerent in ſui memoriā myſteriū: illis mandauit. Eſt itaq; in ipſa miſſæ
celebratione, immolatio corporis & ſanguinis dominici ſub forma panis
& vini: verū ſacrificiū & propriū ſacerdotij ipſius CHRISTI ſecūdum
ordinem Melchiſedech. quo ipſe per miniſtros eccleſię quotidie offertur
deo patri: in expiationem peccatorū noſtrorū. Quod ſiquis pertinacius
abnegauerit: vt etiā CHRISTVM eſſe ſacerdotē ſecūdum ordinē Mel-
chiſedech, inficietur, neceſſe eſt. cum illius ſacerdotij ſecundū ritū Mel-
chiſedech, nullum poſſet aſſignare ſacrificiū: quod frequentetur in eccle-
ſia catholica. Illud autem negare: quid aliud eſt, q̄ deum facere menda-
5 cem? ¶Quinta ratio. In lege Moſaica pręter agnū paſchalē qui quotā- Exodi.12
nis in feſto paſchæ immolabatur: erat inter cętera oblationum genera &
iuge ſacrificiū, quo quotidie immolabatur agnus vnus mane & alter ve-
ſperi: ſecundū diuinā conſtitutionē, ita in libro Numeri explicatā. Hæc Numeri.28
ſunt ſacrificia quę offerre debetis. Agnos anniculos immaculatos duos,
quotidie in holocauſtū ſempiternū: vnū offeretis mane, & alterū ad veſ-
perū. Holocauſtū iuge eſt, quod obtuliſtis in monte Sinai: in odorē ſua-
uiſſimū incēſi domini. Hæc ibi. In libro etiā Exodi, cap. viceſimo nono: Exodi.29
eiuſdē iugis ſacrificij fit mētio. Agnus autē ille, in phaſe Iudæorū ſemel

tantū singulis annis oblatus: CHRISTI oblationē in cruce factam semel in solennitate paschali, repræsentabat. per quā liberati sumus à principis tenebrarū imperio: vt populus Israëliticus per agni typici immolationē ereptus fuerat à dura seruitute Pharaonis. Iuge vero illud antiquæ legis sacrificiū, quotidie offerri solitum: quid obsecro figurabat? an putandū est, inanem fuisse illam obseruationē: & nullius omnino veritatis significatiuam? Nullus plane id sentiret: cum necesse sit figurā omnē alicui respondere rei figuratæ. Neq; quotidiana illa duorum agnorum immolatio, oblationem CHRISTI semel in cruce faciendam referebat: quoniā hęc, semel tātum erat exhibenda, & non quotidiano vsu. Quinimmo si omnia legis euangelicæ mysteria, inuolucris antiquarum figurarū designata, percurrere voluerimus: nihil plane assignare poterimus aliud congruentius, quod per illum iugis sacrificij ritū significari dicatur: quàm quotidianā immolationē panis viuifici & calicis benedictionis in missæ celebratione. Vt igitur aptum habeat responsum veritas ad figurā, & exemplar ad imaginem: huiusmodi, sanctæ eucharistiæ in officio missæ cōsecratio & oblatio, reuera est sacrificium, & veriore quidem ratione: quàm cuiusuis hostiæ antiquæ legis immolatio. ¶ Sexta. Dominus deus per Malachiam prophetam, nouę legis tempus & gratiam aperiēs: se reprobaturū perhibet veteris legis hostias, gratamq; habiturum oblationem vnam mundā, quæ in omni natione illi offeratur: cum ait. Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus exercituū: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis vsq; ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur & offertur mihi oblatio munda. Vbi secundū expositores dicti loci prophetici, per oblationem mundam in omni loco offerendam: intelligitur sanctissimum eucharistiæ sacramentum, omni munditia atq; puritate plenissimum. quod in omni terrarum plaga immolandū in ipso missæ officio: prophetæ oraculo prænunciatur. Est igitur huiusmodi sacramentū, secundum ecclesiæ ritum consecratū: haud dubie sacrificium. ¶ Septima ratio. Qui inficiātur sanctam eucharistiam rite in missa consecratā esse sacrificium: dicant velim, quod ponunt esse sacrificium nouæ legis proprium & peculiare. Non enim recte dixerint: nullum tale in lege euāgelica esse sacrificium. quoniā eo dicto, & legem CHRISTI sustollerent & eius sacerdotium: quorū neutrum (vt ante dictum est) sine sacrificio subsistere potest. Neq; itidē vere dixerint, castigationē corporis aut orationem vel eleemosynā, aut bonam quācunq; operationē: esse speciale nouę legis sacrificiū. Quoniā ad ea bona opera facienda, non minus obstringebantur ante CHRISTI in carnem aduentum obseruatores veteris legis: q̄ nunc obligentur nouæ legis cultores. Quare quodq; eorū non potius dici debet euangelicæ legis sacrificiū: q̄ Mosaicæ. Insuper & laici & mulieres obligātur æqua constrictione ad mortificationē carnis, oratio-

Marginal notes: 6 (beside "Sexta"); Mala. 1 (beside "ait."); 7 (beside "Septima")

nem, pauperũ subleuatíonem, & reliqua iustitiæ opera: atq; sacerdotes & viri ecclesiastici. Nihil igitur eorum, tale est sacrificium: quod debeat per solos sacerdotes euangelicæ constitutionis peculiariter offerri, distinctum à Mosaici ritus hostijs, quale tamen sacrificium: in præsentia queritur. Et cum per singula quis discurrerit bonorũ operum & hostiarum genera, nullum tandem inueniet nouæ legis singulare & vnicũ sacrificium: quàm oblationem panis sancti & calicis salutaris, in missa fieri solitam. Est igitur sancta illa immolatio, verum sacrificium: & huiusmodi nomine honoranda. vt lex euãgelica sicut ab antiqui ritus lege est diuersa: ita quoq; diuersum ab eius victimis habeat sacrificium.

¶ Ecclesiæ sanctæ authoritate, & scriptorum ecclesiasticorũ testimonio comprobari: missam esse sacrificium. Cap. XI.

AT ne solis agatur rationibus res proposita, sed & solida atq; irrefragabili authoritate: nunc reliquum est eã fulcire & totius ecclesiæ & sanctorum patrum sententijs, quas nec aduersarij queant refellere. ¶ Seruata itaq; ordinis ad supra positas rationes denominatione, pro maiore memoriæ commoditate: sit hæc octaua ratio. Vniuersalis ecclesiæ authoritas, hanc quam astruimus etiam approbat sententiam: panem scilicet vitalem & calicem salutiferũ in missæ celebratione, esse sacrificium. quę in orationibus secretis officij missæ, pręfationem sacram proxime antecedẽtibus: panem & vinum altari superposita, appellat nunc hostiam, nunc victimam, nunc sacrificium, nunc vero oblationem, numero singularitatis: ob mysterij peragendi integritatem & vnitatem. Interdum autem multitudinis numero, hostias, oblationes & sacrificia, materiam illam faciundæ consecrationis nuncupat: ob geminas sacrorum signorum partes, panem & vinum. In vtraq; autem appellatione, tum attendit ecclesia non nudam consecrationis postea peragendæ materiam: sed & corporis & sanguinis dominici oblationem, sub illis signis facta consecratione futurã. In orationibus quoq; officij ecclesiastici missam concernentis, post cõmunionem dicendis, sacrum corpus dominicum & sanguinem iam oblata deo & sumpta à sacerdote: appellat eadem ecclesia catholica íjsdem nominibus, aut vnitatis numero expressis: vt hostiam, victimam, sacrificium, oblationem, propter identitatem & singularitatem eius qui oblatus est: domini scilicet nostri IESV CHRISTI dei & hominis: aut pluralitatis numero designatis nominibus prædictis, idem sacramẽtum vocat: vt hostias, victimas, oblationes, & sacrificia, propter duas præcipuas integri sacrificij partes, vtputa sacratissimum domini nostri corpus & preciosum eius sanguinem: quorũ vtrunq;, in augustissimo missæ officio vere offertur. Quemadmodũ idem eucharistiæ sanctæ mysterium, nunc sacramẽtum dicitur in ecclesiasticis orationibus & canticis: ob ipsius sacræ synaxeos

& communionis vnitatem atq; integritatem, nunc vero sacramenta dicuntur:ob sacrorum signorum,quibus id obuelatur arcanum & expletur,diuersitatem. Quis igitur addubitet,ex ante dictis denominationibus ecclesiam sanctam aperte innuere: corpus & sanguinē dominicū in missa oblatum,esse sacrificium? ¶Nona ratio. In ipso quoq; canone 9
sacro missæ, ecclesia sancta antiquissimo vsu iam diutissime obseruato: veneranda illa signa excellentissimi mysterij,altari imposita, ante consecrationem vocat sancta sacrificia illibata, sacrificium laudis, oblationē quam se offerre contestatur: sub habitudine quadam & relatione ad ea augustissima signata, corpus domini & sanguinem,quæ peracta consecratione,sub illis signis verissime continentur. Post consummatam vero consecrationē sanctissimi sacramenti:ipsa ecclesia in prædicti sacri canonis contextu perhibet se offerre diuinæ maiestati(ad sacratissimum corpus & sanguinem dominicū, venerabilibus illis signis ineffabiliter obtecta,referens suam mentem:eaq; signaculo crucis obsignans)hostiam puram,hostiam sanctam,hostiam immaculatam:panem sanctum vitæ ęternæ,& calicem salutis perpetuę. In quibus sane verbis,significatur apertissime ipsius panis supercælestis & calicis sancti oblatio, summæ diuinitati facta: & proinde gloriosum CHRISTI corpus & sanguis, tum sub velamine sacrorum signorum mirabiliter in altari subsistens:esse verum sacrificium,deo tunc per ministeriū sacerdotis oblatum. Quā quidem sententiam, quicunq; sacri canonis missæ verba diligentius attendunt:indubitatam tenent,neq; hæsitant eandem esse,sempérq; fuisse ecclesiæ catholicæ solidam determinationem. Quā nunc trahere in dubium,adducereq; in disceptationē aut impugnare debet nemo:qui cum tota ecclesia de altissimo huius sacramenti mysterio recte ac syncære voluerit sentire, seq; legitimum & nequaq̄ degenerem ecclesiæ filium prodere. ¶Decima. Eandem prętererea sententiam comprobant suis scriptis 10
plurifariam sancti patres:virtute & doctrina præstātissimi. Ex quorum numero nunc ante omnes prodeat beatus pater Augustinus:in decimo
Augustinus. libro de ciuitate dei, cap. vicesimo dicens. Per hoc,& sacerdos est ipse offerens:ipse & oblatio. Cuius rei sacramentum:quotidianum esse voluit ecclesiæ sacrificium. cum ipsius corporis ipse sit caput: & ipsius capitis ipsa sit corpus. tam ipsa per ipsum:quàm ipse per ipsam suetus offerri. Hæc ibi. Sed quod obsecro est quotidianum ecclesiæ sacrificium: nisi sanctissimum corporis & sanguinis dominici sacramentum:quotidie ab ecclesia in missa offerri solitum? Quomodo etiam ipse CHRISTVS per ecclesiam consuetus est offerri: nisi in sacratissimo missæ mysterio, vbi gloriosum eius corpus & sanguis sub panis & vini speciebus offerūtur? Rursus idem in vicesimosecundo eiusdē operis libro, cap. decimo
Idem. ait. Nos autē martyribus nostris, non templa sicut dijs:sed memorias sicut hominibus mortuis, quorū apud deum viuunt spiritus,fabrica-

mus. Nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus martyribus: sed vni deo & martyrum & nostro, sacrificiũ immolamus. Ad quod sacrificium, sicut homines dei, qui mundũ in eius confessione vicerunt: suo loco & ordine nominantur, non tamen à sacerdote qui sacrificat, inuocantur. Deo quippe, non ipsis sacrificat: quãuis in memoria sacrificet eorũ, quia dei sacerdos est: non illorum. Ipsum vero sacrificium, corpus est CHRISTI: quod non offertur ipsis, quia hoc sunt & ipsi. Hæc Augustinus. Quid autem hoc testimonio apertius haberi potest aut certius: quo dicit eximius ille splendor ecclesiæ, corpus CHRISTI esse ipsum sacrificium: quod scilicet sacerdos ecclesiasticus deo sacrificat & offert in celebratissimo missæ mysterio? Potiúsne beato Augustino illud religiose & probe asserenti, habenda est fides: q̃ Luthero, idem impie atq; im-
11 probe diffitẽti? ¶ Vndecima ratio. Accedit & cõsonat supra dictis eiusdem probatissimi authoris sententia in Enchiridion: vbi ait. Neq; negãdum est, defunctorũ animas pietate suorum viuentiũ releuari: cum pro illis sacrificiũ mediatoris offertur, vel eleemosynæ quæ in ecclesia fiunt. Sed prosunt eis, qui cum viuerẽt: hæc sibi vt postea possint prodesse, meruerunt. Et paulo post. Cum ergo sacrificia siue altaris siue quarũcunq; eleemosynarum pro baptizatis defunctis offeruntur: pro valde bonis, gratiarum actiones sunt. pro non valde malis: propitiationes sunt. pro valde malis, etiam si nulla sunt adiumenta mortuorum: qualescunq; viuorum consolationes sunt. Hæc ille. Quod autem est sacrificium mediatoris, aut quæ altaris sunt sacrificia, secundum mentem Augustini in loco citato: nisi oblatio panis viuifici & sacri calicis dominici in ipso missæ mysterio? Illud igitur sacramentum: ex eiusdem sententia vere est
12 & dici debet sacrificium. ¶ Duodecima. Cum dominus per prophetã in psalmo, legis euangelicæ gratiam amplissimam mundo manifestandam referens: se repudiaturum veteris legis hostias perhibuisset, his verbis. Non accipiam de domo tua vitulos: neq; de gregibus tuis hircos. & alijs tum præcedentibus tum sequentibus: subiungit id oblationis genus, quod sibi vult earum loco immolari, dicens. Immola deo sacrificium laudis: & redde altissimo vota tua. Et iterum eodem in loco. Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter, quo ostendam illi salutare dei. Per sacrificium autem laudis, ibidem intelligunt graues & eruditi illius loci expositores, & in primis Nicolaus Liranus, diligẽtissimus totius sacræ scripturæ ad literam explanator, & non aspernandæ authoritatis: oblationem preciosi corporis & sanguinis dominici in ipso missæ mysterio: in laudem, gloriam & honorem diuini nominis, factam. In cuius rei fidem ac robur: in sacro canone missæ, sanctissima illa immolatio sacramenti eucharistię, sacrificium laudis appellatur: cum post factam viuentium cõmemorationem, subiungit sacerdos. Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt, hoc sacrificium laudis: pro se,

Augustinus.

Psal. 49

Nicolaus liranus.

fuiſq; omnibus. Eſt igitur ex ſcripturæ diuinæ teſtimonio, accedente ſacrorum eius interpretum ſententia, & totius eccleſiæ authoramento: ſancta illa hoſtia in miſſæ celebratione conſecrata, verum ſacrificium, & ita debet appellari. ¶ Decimatertia ratio. Sanctus item Cyprianus, cũ doctrina ſingulari tum martyrio inſignis: eandem comprobat aſſertionẽ, potiſſimum in epiſtola ad Cæcilium: quæ ſecundi ſuarum epiſtolarũ libri eſt ordine tertia. vbi non ſemel ſed ſæpenumero: ipſum dominici corporis & ſanguinis ſacramentũ appellat ſacrificiũ. Ita enim circa ipſum

Cyprianus prædictæ epiſtolæ exordium ſcribit. Q uoniã quidã vel ignoranter vel ſimpliciter in calice dominico ſanctificãdo & plebi miniſtrãdo non hoc faciunt: quod IESVS CHRISTVS dominus & deus noſter, ſacrificij huius author & doctor, fecit & docuit: religioſum pariter ac neceſſariũ duxi ad te literas facere. Vt ſiquis in iſto errore adhuc teneatur: veritatis luce perſpecta, ad radicem atq; originẽ traditionis dominicæ reuertatur. Deinde paucis interiectis oſtendens in Melchiſedech, ſacrificij dominici præfiguratũ eſſe ſacramẽtum: ait. Nam quis magis ſacerdos dei ſummi: q̃ dominus noſter IESVS CHRISTVS, qui ſacrificium deo

Gene.14 patri obtulit? Et obtulit hoc idem quod Melchiſedech obtulerat, id eſt panem & vinum: ſuum ſcilicet corpus & ſanguinẽ. Rurſum paulo poſt idem. Sed & per Salomonem ſpiritus ſanctus typum dominici ſacrificij præmonſtrat immolatæ hoſtiæ & panis & vini: ſed & altaris & apoſto-

Prouer.9 lorum faciens mentionem. Sapientia (inquit) ædificauit ſibi domum: & ſubdidit columnas ſeptem. Mactauit hoſtias ſuas, miſcuit in cratere vinum ſuũ: & parauit menſam ſuam. Et miſit ſeruos ſuos: conuocans cum excelſa prædicatione ad craterem, dicens. Qui eſt inſipiens: declinet ad me, & indigentibus ſenſu dixit. Venite & edite de meis panibus: & bibite vinum quod miſcui vobis. Iterum nonnullis interpoſitis: eodem in loco ait. Vnde apparet ſanguinẽ CHRISTI non offerri: ſi deſit vinum calici. nec ſacrificium dominicum legitima ſanctificatione celebrari: niſi oblatio & ſacrificium noſtrum reſponderit paſſioni. Quomodo autem

Matth.26 de creatura vitis nouum vinum cum CHRISTO in regno patris bibemus: ſi in ſacrificio dei patris & CHRISTI, vinum non offerimus, nec calicem domini dominica traditione miſcemus? Hæc Cyprianus. Ecce in ſingulis locis modo citatis, vocatur ab eximio illo authore ſacramentum corporis & ſanguinis domini, ſacrificium. necnon in compluſculis alijs ſequentibus locis eiuſdem epiſtolæ: quæ tota eſt ſucculenta, ſalutariſq; doctrinæ refertiſſima. ¶ Prolixum certe foret & nimis operoſum: ſanctorũ patrum Hieronymi, Gregorij, Chryſoſtomi, Bernardi & cæterorum teſtimonia idem comprobãtia: hic in medium afferre. quæ ſtudioſo lectori, ſacra eorum opera ſedulo exercitio euoluẽti: protinus obuia erunt, atque ad manum occurrent. Ab illis igitur citandis ſuperſedentes: alia adhuc via rem propoſitam fulciamus.

¶Sanctionum etiam pontificiarũ iuriſꝗ canonici teſtimonio oſtendi: ꝙ ſacramentum euchariſtiæ in miſſæ celebratione oblatum, ſit verum & ſingulare ſacrificium. Cap.XII.

RÆtereavt ſolidius accipiat robur & firmius, idipſum de quo diſſerimus negocium: iuris etiam pontificij au thoritate, in præſentia corroborandum eſt, digeſtis in
14 ordinē illius teſtimonijs. ¶Sit igitur hæc decimaquarta ratio. In epiſtolis decretalibus, titulo de ſumma trinitate & fide catholica, cap. firmiter credimus. ita dicit Innocentius tertius in concilio generali. Vna vero eſt fidelium vniuerſalis eccleſia, extra quam nullus omnino ſaluatur: in qua idem ipſe ſacerdos eſt ſacrificiũ, IESVS CHRISTVS. Cuius corpus & ſanguis in ſacramento altaris, ſub ſpeciebus panis & vini veraciter continentur: trãſſubſtantiatis pane in corpus & vino in ſanguinē poteſtate diuina. Vt ad perficiendũ vnitatis ſacramentũ, accipiamus ipſi de ſuo: quod accepit ipſe de noſtro. Hæc ibi. Sed quonã pacto CHRISTVS ipſe, ſummus ſacerdos ſecundũ ordinē Melchiſedech, nunc eſt ſacrificiũ: niſi quoniam ipſe deo offertur in ſacroſancto miſſæ officio, panis & vini adopertus integumēto? Nempe non eſt ipſe nunc ſacrificiũ, quoniã ſeipſum in cruce obtulerit pro nobis (quãuis in hora amariſſimæ ſuæ paſſionis fuerit ſecundũ eã rationē & ſacerdos & ſacrificiũ: at ſemel tantũ oblatũ, & nunꝗ eo modo iteratũ) ſed quoniã ſacratiſſimũ eius corpus & ſanguis offerun tur ſub myſticis ſignis in ſancto altari. Eſt igitur huiuſmodi oblatio: vere ſacrificiũ.

Innocētius tertius.

Pſal.109

15 ¶Decimaquinta. In libro etiã decretorũ, diſtinctione nonageſimatertia, cap. peruenit. hęc cõcilij Niceni affertur ſentētia atꝗ ſanctio. Peruenit ad ſanctũ conciliũ: ꝙ in locis quibuſdã & ciuitatibus, preſbyteris ſacramēta diaconi porrigãt. Hoc neꝗ regula neꝗ cõſuetudo tradidit, vt ij qui offerēdi ſacrificij non habēt poteſtatē: iis qui offerũt, corpus CHRISTI porrigant. Sed & illud innotuit: ꝙ quidã diacones etiã ante epiſcopos ſacramēta ſumunt. Hæc ergo omnia amputētur & exciſdantur, & in ſua diaconi menſura permaneãt: ſciētes ꝙ quia epiſcoporũ miniſtri ſunt, inferiores preſbyteris habētur. Per ordinē ergo, poſt preſbyteros ſacræ gratiã cõmunionis accipiãt: aut epiſcopo aut preſbytero porrigēte eis. Sed nec ſedere in medio preſbyterorũ, diacono liceat: quia ſi fiat hoc, præter regulã probatur exiſtere. Si quis autē poſt has definitiones obedire noluerit: à miniſterio ceſſare debebit. Hęc ibi. Et eadē fer me ſentētia, ſed alijs verbis longe contractioribus: exprimitur in decimi libri eccleſiaſticæ hiſtoriæ capite ſexto. vbi inter viginti canones magni concilij Niceni ibidē explicatos: hic reponitur ordine decimuſquartus. Atqui in prædicto Nicenę ſynodi decreto, hic iam citato: diaconi dicũtur offerendi ſacrificij non habere poteſtatē, quoniã ſacroſanctã euchariſtiam in miſſæ officio cõſecrãdi nõ ſunt facultatē ſortiti: ꝙ ſacerdotali

Niceni concilij decretum.

munere non fungãtur. Presbyteri vero, in eodẽ modo adducto canone dicũtur offerre sacrificiũ:quoniã in sacro missæ mysterio consecrant sanctã eucharistiã,deoq; offerũt. Authoritate igitur celeberrimi illius cõcilij manifeste liquet,dignissimũ corporis & sanguinis dominici sacramẽtum in missa consecratũ ac oblatum:esse verũ sacrificiũ. ¶Decimasexta. 16
In eodem quoq; decretorũ libro: de cõsecratione,distinctione secunda, cap. in CHRISTO. adducitur ex Ambrosio in expositione epistolę ad
Ambrosius Hebræos hæc sentẽtia. Semel oblata est hostia:ad salutẽ sempiternã potens. quid ergo nos?nonne per singulos dies offerimus?sed ad recordationem mortis eius. & vna est hostia: non multæ. Quomodo est vna: nõ multæ? quia semel oblatus est CHRISTVS. Hoc autem sacrificium: exemplum est illius. idipsum,semper idipsum:proinde hoc idem est sacrificium. Alioquin dicetur,quoniã in multis locis offertur: multi sunt CHRISTI. nequaq̃:sed vnus vbique CHRISTVS. & hic plenus existens:& illic plenus. Sicut enim quod vbiq; offertur,vnum est corpus & non multa corpora:ita & vnũ sacrificiũ. Pontifex autẽ ille est:qui hostiã obtulit nos mundantẽ. Item ipsam offerimus etiã nunc:quæ tunc oblata est, consumi non potest. Quod nos facimus:in cõmemorationẽ fit eius
Lucæ. 22 quod factũ est. Hoc enim facite(ait)in meã cõmemorationẽ. Hæc ibi. Quibus verbis sacer antistes Ambrosius, non modo sacramentũ altaris quod in missa offertur,hostiã esse testatur & sacrificiũ:sed & eandem hostiam & idẽ sacrificiũ, quod in ara crucis pro mũdi salute semel oblatũ est. Quod vtiq; verissimũ est,quandoquidẽ idem secundũ substantiam CHRISTI corpus hic offertur:& illic oblatũ est. licet alterũ sit secundũ qualitates: & alio modo hic offeratur,& illic fuerit oblatum. Illic enim mortale fuit atq; passibile:hic vero gloriosum,immortale & impassibile. Illic itidẽ in forma corporis propria & visibili oblatũ est:hic vero tegmine panis ineffabiliter adopertum. Idem quoq; secundũ substantiam sanguis preciosus, illic in cruce oblatus est & effusus: & hic in altari offertur,licet diuerso modo. Deniq; idem dominus noster IESVS CHRISTVS deus & homo, totus in cruce oblatus est: & totus secundũ substãtiam etiam hic offertur. aliter tamen hic immolatur, quàm fuerit ibi immolatus: & alter est secundum qualitates & accidentarias proprietates. Quippe hic, immortalis & incorruptibilis est: illic vero adhuc mortalis fuit,& corruptioni dissolutioniq; animæ à corpore obnoxius. Porrò hanc sancti Ambrosij sententiam, quòd eandem nunc in altari offerimus hostiam,quæ tunc oblata est in cruce:sancta quoq; approbat ecclesia catholica,hanc in oratione secreta missæ de sancta cruce,deprecationem deo effundens. Hæc oblatio domine ab omnibus nos mundet offensis:quæ in ara crucis etiã totius mundi tulit delicta. Quid hac prece religiosius? Quid item his verbis significãtius dici potest aut expressius? quę plane asseuerant,eam oblationẽ & hostiã quæ immolatur

in altari:etiam in cruce totius mundi peccata ſuſtuliſſe.& proinde eandem re ipſa eſſe hoſtiam:hanc,& illam. ¶ Decimaſeptima ratio. In eo-
17 dem libro decretorum: de cōſecratione,diſtinctione ſecunda,cap.panis
eſt.affertur & hæc ſancti Ambroſij ſententia:ex libro eius de ſacramentis.Quomodo autē poteſt quod panis eſt:eſſe corpus CHRISTI? cōſecratio autem quibus verbis & quibus ſermonibus eſt? domini IESV. Nam per reliqua omnia quæ in ſuperioribus à ſacerdote dicuntur:laus deo defertur.oratione petitur pro populo:pro regibus,pro cęteris. Vbi autem ſacrificium conficitur:iam non ſuis ſermonibus ſacerdos,ſed vtitur ſermonibus CHRISTI.Ergo ſermone CHRISTI: hoc ſacramētum conficitur. Hæc ibi.Ecce & hic Ambroſius ſacramentum euchariſtiæ quod in altari conſecratur,vocat ſacrificium:& ita appellandū eſſe, Ambroſius
18 manifeſte teſtificatur. ¶ Decimaoctaua. In eodem etiam decretorū volumine:de conſecratione, diſtinctione prima, cap.ſicut non alij. citatur Felix papa:ita ſcribens omnibus orthodoxis.Sicut nō alij q̄ ſacrati deo ſacerdotes debent miſſas celebrare,nec ſacrificia niſi ſuper altare offerre: ſic non in alijs quàm in domino conſecratis locis.id eſt in tabernaculis, diuinis precibus à pontificibus delibutis, miſſas cantare aut ſacrificia offerre licet:niſi ſumma coēgerit neceſſitas. Hæc ibi. Quæ autem ſacrificia ſuper altare offeruntur à ſacerdotibus: niſi ſacroſanctum CHRISTI corpus & precioſus eius ſanguis in miſſarum celebratione,ſub venerādis panis & vini ſignis? Ea igitur oblatio:rectiſſime dicitur ſacrifi- Felix papa
19 cium. ¶ Decimanona. Eodē quoq; in libro:de cōſecratione,diſtinctione ſecunda,cap.in ſacramentorum.Alexander papa hunc in modū ſcribit omnibus orthodoxis.In ſacramentorū oblationibus quæ inter miſſarum ſolēnia domino offeruntur:panis & vinum aqua permixtum,in ſacrificium offerantur.Et paulo poſt eodem loco,cap.in ſacramento.ex concilio Carthaginenſi quarto:depromitur hæc ſanctio. In ſacramento corporis & ſanguinis domini nichil amplius offeratur: q̄ quod ipſe dominus tradidit,hoc eſt panis & vinum aqua mixtum.nec amplius in ſacrificijs offeratur: q̄ de vuis & frumentis. Hæc ibi, Ex quibus planum eſt,ſacramentum corporis & ſanguinis dominici quod in miſſæ celebratione conſecratur & offertur:verum eſſe ſacrificium,& tali nomenclatu- Alexander papa.
20 ra denominari debere. ¶ Viceſima & vltima ratio. Demum in eodē ſanctionum canonicarū codice,de conſecratione,diſtinctione ſecunda,cap. nichil. Alexander papa,primus huius nominis:ita inquit. Nichil in ſacrificijs maius eſſe poteſt: q̄ corpus & ſanguis CHRISTI.nec vlla oblatio,hac potior eſt:ſed omnes hæc præcellit. Quæ pura conſcientia domino offerenda eſt:& pura mente ſumenda,atq; ab omnibus venerāda. & ſicut potior eſt cæteris:ita potius excoli & venerari debet. Hæc ibi. Sed quid ſanctus ille pontifex corpus & ſanguinem CHRISTI reponit & numerat inter ſacrificia:ſi illius in miſſa oblatio non eſt dicenda nec ha- Idem.

benda sacrificium? Nonne eo ipso q hoc altaris sacramentum in numero sacrificiorum per verba modo citata collocat: clare insinuat, id venerabile missæ mysterium esse sacrificium? De præcellentia autem & perfectione huiusce sacrificij altaris supra veteris legis hostias, quam recte astruit supra dicta sententia: non nichil à nobis annotatum est superioribus annis, in opusculo de vita & moribus sacerdotum. Cæterum quid multis moror lectorem? Si locos omnes & capita in prædicto volumine decretorum, de cõsecratione, distinctione prima & secunda, ordine certo digesta percurrere, cuiq̃ cordi fuerit: inueniet non semel aut bis, sed amplius q̃ quinquagies, sanctissimum eucharistiæ sacramentũ in missæ celebratione sub panis & vini forma consecratum: dici sacrificiũ, eoq; prędicari nomine à sacrosanctis concilijs & orthodoxis patribus: vt amplius ea de re hæsitandi: nullus cuipiam (modo nõ proteruiat) relinquatur locus. neq; cuiusq̃ mentẽ debeat post hac occupare impia Lutheri assertio, negantis id sublime mysterium dominici sacramenti esse sacrificiũ. Qua quidem improba positione totam labefactat euangelicam legẽ: destituens eam sacrificij sui dignitate & gratia. Ipsum etiam CHRISTI sacerdotium destruit ac euertit Lutherus: nullũ illi relinquens propriũ atq; singulare sacrificium. Quinimmo & totam pro viribus demolitur ecclesiam catholicam: cuius firmamentum, robur & petra est hoc salutare sacrificium, quod quotidie in missæ officio frequentatur. Quo cõuulso: quid reliquũ est nobis, cui velut anchoræ & basi solidæ innitamur?

¶ Verũ obiectabit hic quispiam fortasse, me hoc in loco nequicq̃ in Lutheri confutationem citasse iuris pontificij sanctiones & epistolarum decretalium sentẽtias: q omnes eas ipse floccifaciat, aspernetur & exibilet. appellans statuta priscorum patrum, frigida decreta: contendẽnsq; illis nichil authoritatis inesse, nec fidem habendam. Cui paucis satisfaciam: id nequaq̃ me latere, Lutherum (quæ sua est arrogantia & insolens impudentia) probatissimas illas pontificiorum canonũ constitutiones cõtemptui habere & paruipendere. Didicit enim illud à suo magistro Viclefo: qui inter pestiferos articulos suos in sacrosancta synodo Cõstantiensi optimo iure dãnatos, & hũc euomuit ordine tricesimũ octauũ. Decretales epistolæ sunt apocryphæ, & seducunt à fide CHRISTI: & clerici sunt stulti, qui student eas. Cæterũ quid iustius est & æquitati magis consonũ: q̃ eum, qui doctores omnes ecclesiasticos, omnia sacra concilia, sanctiones etiam omnes iuris canonici arrogãtissime contemnit: ab omnibus etiam syncerę fidei cultoribus contẽni, explodi & expui? Cõtemnat quidẽ Lutherus iura omnia pontificalia: subsannet orthodoxorum patrum decreta, & nichili faciat. Sed eo fastidioso cõtemptu sibi iustum parat iudiciũ, quo feriatur & damnetur: scilicet vt ab omnibus literarũ studio addictis ipse etiam contẽnatur, & inglorius abijciatur. Neq; enim lex iustior vlla est: q̃ quę quis fecerit, hæc eadem patiatur & ipse.

Viclefus

¶Rationum Lutheranarum, sacramentum altaris non esse sacrificium contendentium: dissolutio. Cap. XIII.

AT vero presens locus nunc etiã exigit: vt rationes Lutheri & assectatorum eius, contẽdentes dominicũ corpus & sanguinem in altari consecratum non esse sacrificium, pro nostra facultate diluamus. quo apertius constet, reiectis aduersariorũ cauillis, syncæra rei pro-
1 positæ veritas. ¶Et primo quidẽ obijciunt illud beati
Pauli verbum quod ad Hebræos scribitur. Hic autem (CHRISTVS Hebræ.10
scilicet) vnã pro peccatis offerens hostiam: in sempiternũ sedet in dextra
dei. Et rursum ibidem de eodem. Vna enim oblatione: consummauit in
sempiternum sanctificatos. Iterum in eodem loco. Voluntarie enim pec-
cantibus nobis post acceptã notitiam veritatis: iam non relinquitur pro
peccatis hostia. Ecce Paulus (inquiũt) vnam hic ponit hostiam, vnámq;
oblationem: & peccantibus post agnitam veritatẽ, dicit non relinqui ho-
stiam. Non est igitur dominicum corpus in missa consecratum cum ca-
lice sancto: nuncupandũ sacrificium. Alioqui nõ vnica esset hostia & se-
mel oblata: sed plures & frequentius oblatæ. peccantibusq; nobis relin-
2 queretur pro peccatis hostia: contra beati Pauli sentẽtiam. ¶Verũ ipsis
reddenda est responsio, dei ferum Paulum ibidẽ verba facere de vna ho-
stia: in ara crucis pro peccatis nostris oblata in die passionis dominicæ.
quæ quidem oblatio neq; postea iterata est, neq; iterabitur vnq̃, secundũ
illam rationem & modum: q ad immortalitatis gloriam intra triduum
CHRISTVS post crucis perpessionem vere surrexit. Non autem eun-
dem apostolũ illic loqui de immolatione eiusdem hostiæ sub forma pa-
nis & vini: instituta in cõmemorationem primæ oblationis. q ea & fre-
quenter fiat ex CHRISTI cõstitutione (qui dixit. Hoc facite in meam Lucæ.22
cõmemorationem. &, Hæc quotienscunq; feceritis: in mei memoriam fa 1.Corin.11
cietis) & pro peccatis nostris expiandis quotidie deo exhibeatur. Quo-
circa Lutherus & eius astipulatores, hos tres scripturæ locos, applican-
tes ad ostendendum oblationem sacramenti altaris in sacro missæ mini-
sterio, non esse sacrificiũ, de qua tamen sacer Paulus inibi non loquitur:
pseudographiam incurrũt, & ineptam sacrarum literarum ad alienum
3 sensum accõmodationem. ¶Secundo insurgit Lutherus: in eandẽ pene
cum priore obiectione sententiam. CHRISTVS postq̃ semel seipsum
obtulit: non voluit denuo ab vllis offerri, sed memoriam sui sacrificij vo-
luit fieri. Et vobis (inquit) vnde hæc audacia: vt sacrificium ex ea memo-
ria faceretis? Vere vestrum resacrificare: est impijssime crucifigere. Hęc
4 ille. ¶Cui respondendũ est, q post sui in cruce oblationem non voluit
CHRISTVS rursum ab vllis offerri, eodẽ quo prius schemate & mo-
do: vtpote in propria corporis forma visibili & passibili. Voluit tamen
alio modo offerri postea, etiam vsq; ad consummationem seculi: sub spe-

ciebus scilicet panis & vini, continētibus vere suū corpus & sanguinem inuisibiliter & impassibiliter. Nam illum offerendi modum in vltima cœna ipse instituit: & frequētari debere in ecclesia catholica sanxit. Porrò q̄uis hic secundus CHRISTVM offerendi ritus sit memoria prioris sacrificij CHRISTI, in cruce facti: haud tamen ex eo recte colligas, ꝙ nō sit is sacrificium. cū hæc duo nequaq̄ adinuicem pugnēt, esse sacrificiū & esse memoriā sacrificij: sed ratione habita ad diuersa, magno inter se consensu cōueniant. Est enim augustissimū dominici corporis & sanguinis sacramentum, quod in missa conficitur & consecratur: memoria siue commemoratio sacrificij per CHRISTVM in cruce semel facti, cū
Ephe. 5 tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiā deo: in odorē suauitatis. Et simul idem sacramentum est sacrificium legis euangelicæ: ad sacerdotiū CHRISTI secundū ritum Melchisedech pertinens. Quare secundū aliam & aliam consideratiōnē, ipsum sacramentū altaris est in memoriam sacrificij & sacrificium: longeq̄ diuersa ratione. q̄uis vna sit & secundum substantiam eadem hostia, quæ prius est oblata in cruce & nunc offertur in altari: altera tamen secundum qualitatem & offerendi modum, vt in capite præcedente dictum est. Nulla igitur est temeraria audacia, sed pia religio cultusq̄ dei syncærus: ꝙ ex memoria sacrificij prioris, fiat sacrificium secundum ordinem Melchisedech tempore posterius. Neq̄ illud (vt vocat Lutherus) resacrificare: est impijssime recrucifigere. quoniā in sancto altaris mysterio non iterū sacrificatur CHRISTVS vt in cruce sancta oblatus est: & ergo non recrucifigitur. sed sub mysticis panis & vini signis: ipse gloriosus & immortalis in altari offertur. ¶ Tertio insistit Lutherus: amarulenta increpitatione nobis insul- 5
tans. Cur (inquit) cū memoriam natiuitatis CHRISTI celebratis: non eum denuo nasci facitis? & cum resurrectionis eius aut ascensionis celebratis cōmemorationem: parate ei nouam resurrectionem & ascensionē. & omnia opera eius renouate: cum eorū memoriam facitis. Ex quibus molitur conficere simili ratiocinio, ꝙ cū oblationis CHRISTI in cruce cōmemorationem agimus: nullo pacto ipsum offerri à nobis dicere debeamus, neq̄ asserere, sacrificij eius memoriā esse sacrificium. ¶ Cæterū 6
illi paucis satisfaciendum est, ꝙ quemadmodum natiuitatis dominicæ, resurrectionis aut ascensionis celebrantes memoriā: non facimus vt denuò nascatur, resurgat, aut cælos cōscendat. quia semel tantum pro nobis natus est: resurrexit & ascendit in cælum. sed illorum mysteriorū cōmemorationem tantum religiosa pietate recolimus, in gratiarum actionem de tanta dei in nos benignitate: per hæc nostræ redemptionis sacramenta, mūdo exhibita. Ita quoq̄ passionis domini in cruce toleratæ memoriam facientes: nequaq̄ rursus eundē crucifigimus, aut passione crucis afficimus, cum sit ipse nunc impassibilis. nec oblationis eiusdem domini nostri in ara crucis, recolentes mysterium: eūdem in cruce extentū

aut saucium(uti prius erat)denuò offerimus. Sed illius oblationis memoriam:sacrificio alterius generis,vtpote panis & vini consecrati secundum ritum Melchisedech,repræsentamus. Verum magnum est inter illud & hoc sacrificiũ,discrimen: tametsi vnus & idem sit CHRISTVS qui tunc fuerit oblatus,& qui nũc offeratur. Illic enim oblatus est,morti & passioni adhuc obnoxius:hic vero,omnis iam infirmitatis & passibilitatis immunis. Illic insuper oblatus est in propria corporis forma, omniũ obiecta oculis:hic vero in mysticis sacri panis & vini signis. Deniq; illic semel tantum:hic vero sæpenumero oblatus est, & deinceps ad finem vsq; mundi crebrius offeretur. Sed hæc paulo ante dicta repetisse: pene superuacuũ videri possit. Non ergo rationabiliter nobis obiectat Lutherus,ꝙ memoriã dominicæ passionis agentes in nostro sacrificio: rursus eundẽ ad crucis passionem adigimus, aut oblationẽ eius in cruce factam iteramus.cum id:à veritate sit prorsus alienũ.

7 ¶Quarto, Lutherus hanc texit ratiocinationẽ.atq; in nos contorquet. CHRISTVS non sacrificauit panem & vinum in cœna nouissima. Igitur missa ipsa, panisq; & vini in illo ministerio consecratio:nõ est sacrificiũ. Debemus enim(inquit)in illo mysterio factum & exemplum CHRISTI imitari. ¶Cui responsionem adhibemus:refutandum esse id ipsum atq; abnegandum,quod assumit:CHRISTVM scilicet in cœna nouissima nõ sacrificasse panem & vinum. Quippe omnium confessione, tunc consecrauit ipse panem & vinũ in suum corpus & sanguinẽ. Huiusmodi autem consecratio,eleuatis oculis in cœlũ facta,& adhibita cælesti benedictione:nõnne sacrificatio fuit,& salutaris illius sacrificij oblatio? Concinit siquidem ecclesia catholica in officio solennitatis sanctissimi sacramenti eucharistię:de eodem domino nostro. Sacerdos in eternũ CHRISTVS dominus,secundũ ordinem Melchisedech:panẽ & vinum obtulit. Quod quidem præconium,de oblatione per ipsum facta:& non per sacerdotes eius ministros post eius ad immortalem vitam reditum,est accipiẽdum. quemadmodum & Melchisedech typum CHRISTI gerẽs:per seipsum & non alterius ministerio obtulit panem & vinũ deo,in occursu Abrahę. At vero quo tempore obtulit CHRISTVS verus sacerdos in æternũ, panem & vinũ secundũ ritum Melchisedech:nisi in vltima cœna,quãdo instituit hoc sublime mysterium? Non enim in cruce panem & vinũ obtulit:sed seipsum in propria atq; materiali corporis & sanguinis sui forma. Neq; postea legitur ipse ante suam ascẽsionem:panem & vinum obtulisse. vt omnino conspicuũ sit laudatoriã illam antiphonã quæ in primis prędictæ solẽnitatis decantatur vesperis:intelligi debere de oblatione panis & vini facta per ipsum in vltima cœna. Atqui oblatio panis & vini:nõnne sacrificatio est? & offerre: idẽmne designat quod sacrificare?

Matth. 26

Gene. 14

8 ¶Adde ꝙ circa nascentis ecclesiæ exordiũ,à probatissimis authoribus traditur primum missæ officium conflatũ fuisse dũntaxat ex verbis: cõ-

ſecratione corporis & ſanguinis CHRISTI continētibus,adiecta oratione dominica. Attamen in huiuſmodi ſacro miniſterio erat vera & integra oblatio,q̄uis nulla adiſcerentur verba ſacerdotum deprecatoria: oblationem tum fieri conteſtantia,ſicut nunc adijciuntur.Ipſius igitur ſacrificationis ſubſtantia & integritas,tum ſubſiſtebat in conſecratione ſacroſanctæ euchariſtiæ:per verba conſecratoria ad imitationem noſtri ſaluatoris, facta. Ergo & CHRISTVS in cœna nouiſſima cum conſecrauit panem & vinū,iiſdem vtens conſimilibúſq; verbis:vere tunc ſacrificauit.licet nulla legatur verba explicuiſſe: quæ ipſum deo patri oblationem illā ſacramenti exhibere ſignarent. ¶Præterea,in antiquæ legis 9
ſacrificijs ſacerdotes cum obtulerunt hoſtias deo:integrum confecerunt ſacrificium,cum eos obſeruarent ritus,quibus immolationes illæ ſecūdum diuinā ſanctionem fieri debuerūt.q̄uis nulla proferrent verba: ſacrificationis illius ſignificatoria.ꝙ huiuſmodi oblatio,in rerum potius exhibitione:q̄ verborum ſacrificij opus ſignantium expreſſione,cōſiſtebat.Quis igitur non videt conſimiliter & CHRISTVM ſummū ſacerdotem obtuliſſe in prima tanti myſterij inſtitutione ſacratiſſimū ſuum corpus & ſanguinem deo patri:quando panem & vinum corā diſcipulis ſuis conſecrauit:tametſi nulla ab euangeliſtis narrētur eſſe dicta per eum verba: quibus ipſe oblationem illam ſe facere ſignificaret. Rerum nanq; exhibitione potius q̄ elocutione vocis, immolationem illam deo fieri ſignantis:facta eſt huiuſmodi tunc ſacrificatio. ¶Verūtamen q̄uis 10
ipſi Luthero admitteretur aſſumpta in præſenti obiectione propoſitio ad ipſius intelligentiam,CHRISTVM ſcilicet non ſacrificaſſe panē & vinum in cœna extrema,eo ritu & modo:quo nūc in eccleſia ſancta frequētatur ea oblatio,in templo ſcilicet:dei cultui conſecrato, & ſuper altare pontificali benedictione ſanctificatum,nec non cum indumentis ſacris illi ſacrificio altaris peculiariter addictis,quoniam hunc datæ propoſitionis ſenſum ex verbis ſuis prætendere videtur:attamen illatio ipſa totius ratiocinationis propoſitæ & conſecutio, clauda eſt ac manca, & quod ſubinfertur:falſum. Nō enim ſemper facta CHRISTI debemus in omnibus adamuſſim imitari:ſed ea potiſſimū exequi quę nobis faciēda mandauit.quoniā ipſe regulā agendorū nobis per ſe & ſuos diſcipulos eorūq; ſucceſſores pręſcripſit:quā ad vnguem ſequi debeamus. Inter ea vero quæ fieri debere in lege noua inſtituit CHRISTVS: id vnū eſt, oblatio ſacri corporis & ſanguinis eius in altaris officio,ſecundum illud
Lucæ.22 eiuſdem verbum ad apoſtolos ſuos. Hoc facite in meam cōmemorationem. Quare viri eccleſiaſtici gradum ſacerdotalem adepti:debent ſecundum inſtitutionem illam CHRISTI hoc in miſſæ celebratione ſacrificium libare deo. Porrò ſummo ſtudio ſibi quiſq; cauere debet à duabus iſtis hæreticorum argutijs,captioſiſq; nodis:quibus ſæpiuſcule Lutherus vtitur. Primus eſt.CHRISTVS hoc fecit,& tali modo:vt exempli

gratia, discipulis suis post cœnam dedit sacram cõmunionem. Nos igitur, vt operũ eius simus æmuli: idem facere debemus, & cœnatis sacramentum eucharistiæ tradere. Secundus vero ita nectitur. CHRISTVS id non fecit, tali modo, tempore, & loco. vt (verbi gratia, ne ab exemplo Lutherano discedam) non celebrauit missam sacris indutus vestibus: & super altare consecratum. Igitur nec ipsi debemus idem consimili modo agere: nec celebrare missam in altari, & sacrarum vestiũ ornatu. Vtrũq; siquidẽ argumentandi genus, infirmo nititur consequio: & prorsus est inualidum. cum vtrobiq; conspiciatur, quod assumitur esse verum: & quod colligitur, falsum atq; absurdum.

¶ In sacramenti eucharistiæ prima institutione, non solum verba contineri promissionem significantia: sed & ea quæ designant offerendi actum & ministerium. Cap. XIIII.

1 Vinta Lutheri ratio: qua molitur interimere ac conuellere sacrificiũ altaris. Verba ipsius missæ quibus vsus est CHRISTVS in prima sacramẽti institutione: sunt verba promissionis, scilicet hæc ipsa. Hoc est corpus meum: quod pro vobis tradetur. &, hic est calix sanguinis mei: qui pro vobis fundetur in remissionem peccatorũ. Nõ igitur missa est sacrificium, cũ in verbis CHRISTI prolatis in ipsa primaria huius mysterij cõstitutione, nulla fiat mẽtio de
2 sacrificio. ¶ Responsio. Admittendum quidem est, in primæua illa augustissimi sacramenti eucharistiȩ institutione à CHRISTO facta: contineri verba illa promissionis in obiectione proposita. Sed nõ solum illa ibidem continẽtur: quinimmo & alia insuper, quȩ ad frequentationem illius sancti mysterij & oblationẽ eiusdem sacramenti pertinent. vtputa hæc CHRISTI verba. Hoc facite in meam cõmemorationem. Et, hæc quotienscũq; feceritis: in mei memoriam facietis. Quæ sane verba, non tantum ad sumptionem sacrosanctæ eucharistiȩ referenda sunt: sed & ad eius consecrationem, ab apostolis & eorũ successoribus faciendam. Ipsa vero consecratio, nunq̃ sine oblatione eiusdem muneris conficitur: ex institutione CHRISTI tum facta. sicut & sancta confitetur ecclesia: ita in hymno sacrosanctæ eucharistiæ de CHRISTO cõcinens. Sic sacrificiũ istud instituit: cuius officium cõmitti voluit solis presbyteris, quibus sic congruit: vt sumant & dent cæteris. Modum vero & ritum peculiarem offerendi huius sacrificij: magisterio spiritus sancti in apostolos effundendo reliquit determinandũ. Et is deinceps certis regulis & legibus, vt nũc agitur & exercetur, demũ definitus est: per varia temporum curricula accessione partium missæ facta, & per diuersos patres orthodoxos.
3 ¶ Proinde nullius roboris est hæc ratiocinationis Lutheranæ structura. In verbis CHRISTI exprimentibus institutionem sacramenti eucharistiæ: nulla fit mẽtio de sacrificio. Igitur ipsius in sancto missæ offi-

Mathęi. 26
Marci. 14
Lucæ. 22
1. Corin. 11

cio oblatio:nō est sacrificium. Primo quidem,quia licet vocabulum sacrificij nominatim illic non exprimatur:alia tamen ponūtur verba tantundem significantia, scilicet,hoc facite:&,hæc quotienscunq; feceritis. Quippe verbum facere,etiam apud secularis literaturæ authores:sacrificare significat,vt apud Maronem in illo Bucolico carmine (si piaculū

Virgilius non putetur:prophana in sacrorum cōfirmationem adducere)Cum faciam vitula pro frugibus:ipse venito. Quid enim sacrificare: q̄ facere sacra signat? & qui sacrifici dicuntur: nisi qui sacra faciunt? vt cognoscat Lutherus(quod hactenus aut ignorauit:aut ignorasse visus est)prædictam dictionem,facere inquam,secundum propriam grāmaticæ rationem,acceptionémq; non infrequentem apud probatos authores: tantūdem significare,atq; offerre & libare sacra. neq; incongruū id esse aut absurdum:q; in ea significatione sumatur in supra dictis CHRISTI verbis. Quod si(vt debet)admiserit Lutherus:nōne protinus cōsequēs est, & ipsum id nobis tribuere debere,q; in prædictis CHRISTI verbis de sacrificio fit mētio? quódq; per ea verba ordinauerit CHRISTVS: excellentissimū eucharistię sacramentū,quod tum primo instituit,ab apostolis & eorū posteris offerri debere in sacrificiū? Certe ea ipsa CHRISTI verba:id omnino prætēdere & designare censentur. ¶Secundo cōuincitur prædicta consecutio Lutherana:esse infirma ac inualida. quia ∘ 4 q̄uis illud admirabile mysteriū non instituisset in vltima cœna CHRISTVS:vt vnicum & perpetuū nouæ legis sacrificiū(quod tamen haudquaq̄ admiserim:neq; ab aliquo est meo iudicio admittendum)attamen inspiratione sancti spiritus directioneq; speciali, apostoli sancti postea ordinassent illud sacramentum debere offerri in sacrificiū. sicut in ecclesia sancta hactenus semper est obseruatū:& non sine primaria aliqua solenniq; institutione. quinimmo ipse spiritus sanctus per apostolos id faciundū sanxisset:cuius non minor est aut inferior in constituendis ecclesiæ sanctæ legibus,q̄ filij dei authoritas, immo par & eadē vtriusq; potestas sicut & voluntas. Enimuero cum sacrificia veteris legis multiformia,vmbratilia & typica,deo authore ex sacrarum literarū monumentis dinoscantur fuisse sancita:quæ tamen temporaria tantū erant,& succedente figuris veritate desitura. quis non libenter credat,sibiq; vt indubitatum persuadeat: sacrificium illud singulare & vnicum nouæ legis, omnium consummationem oblationum, omnium veritatem & exemplar,perfectissimum & æternum:etiam à deo primum esse institutum? vtpote à CHRISTO, qui legem suam & sacerdotium stabilire integre voluit,atq; fulcire suo ipsius sacrificio:à se primū ordinato,& illius sanctione per sacerdotes euangelicæ legis,ad hæc vsq; tempora continuato: & donec ad iudicium venerit,secundum ipsius promissionem continuando. Vnde liquet erroneum esse & merito condemnatum inter cęteros

Viclefus. ordine quintum,hunc Viclefi articulū:quem & subolet hoc in loco Lu-

therus. Non est fundatum in euangelio: ꝙ CHRISTVS missam ordi-
nauerit. Nempe tres euãgelistę, Matthęus, Marcus & Lucas: huius or-
5 dinationis fide digni sunt testes. ¶Sexta aduersarij ratio. CHRISTVS
instituens sacramentũ eucharistiæ: dixit. Accipite. eo verbo significans, Matth.26
eucharistiam non esse sacrificium deo exhibendum: sed donum nobis à
deo traditũ, quod iubet à nobis accipi. Neq; dixit ibidẽ CHRISTVS,
offerte & sacrificate: sed comedite & bibite. Hoc est (inquit) vniuersum
opus: quod in eucharistia facere iubemur. Similiter & apostolus verba
CHRISTI repetẽs in prima ad Corinthios epistola: nullũ aliud opus 1.Corin.11
q̃ manducationẽ & sumptionem in eucharistia nouit. nihil ibi offerre, ni
hil operari instituit: sed solum domini mortẽ annũciare. Non est igitur
6 eucharistia sancta: in missæ celebratione sacrificiũ. ¶Responsio. In hac
captiosa cauillatione aduersarius consuetudinariũ sibi atq; familiarem
obseruat morem: quo solet propositiones scripturę sacræ sine exclusione
prolatas, adiecta excludendi particula constrictiores reddere & contra-
ctiores. Nempe ex eo ꝙ CHRISTVS in vltima cœna instituens excel-
lentissimũ illud eucharistiæ mysterium dixerit discipulis, ꝙ acciperent,
manducarent & biberẽt: colligere satagit, ipsum illa tantũ verba dixisse.
cum planũ omnino sit, CHRISTVM tunc & alia dixisse verba: ad sacri-
ficij rationẽ pertinentia (vt præcedẽtis rationis dissolutio palàm cõmon
strat) quæ & beatus Paulus cõmemorat in citato suæ epistolæ ad Corin
thios loco, vbi ipsam sacramenti eucharistiæ institutionẽ à CHRISTO
factã enarrat: referens ipsum apostolis & hæc protulisse verba, hoc faci-
te in meam cõmemorationẽ. Neq; id mirũ cuiq̃ videri debet, sanctũ apo
stolũ ibidẽ post descriptã sacramẽti sacrę cõmunionis institutionẽ: nullã
de sacrificio altaris facere dilucidã & apertã mentionẽ. Quoniã ipse ad
totã Corinthiorũ ecclesiã, viros & mulieres complectentẽ, necnon & lai-
cos & sacerdotes, tum verba faciebat: & nõ ad solos sacerdotes, ad quos
7 spectat sacrificij illius oblatio. ¶Quãuis itẽ diuinus apostolus his ver-
bis inibi positis. quotiẽscunq; mãducabitis panẽ hunc & calicẽ bibetis: 1.Corin.11
mortẽ domini annũciabitis donec veniat. insinuauerit in hoc supercęlesti
sacramẽto mortẽ domini annũciari, memoriãq; mortis eius trãsactæ re-
pręsentari: haud tamẽ idcirco negat illud esse sacrificiũ. Nã vt in secũdæ Cap.13
rationis aduersariorũ dilutione iam est dictũ: & hic repetere idipsum nõ
piget, idẽ sacramentũ eucharistiæ est cõmemoratio mortis dominicæ, &
sacrificiũ: ob diuersas rationes, nullo pacto repugnantes. quẽadmodũ in Leuiti.23
veteri lege, eadem oblatio vt hirci pro peccato in festo expiationis, & im- Exodi.12
molatio agni paschalis in phase Iudæorũ: erat sacrificiũ, & figura futu-
ræ tunc mortis CHRISTI. Si igitur in antiquo testamento permultæ
oblationes, & sacrificia erant, & figuræ passionis dominicæ necdũ tunc
exhibitæ: cur in nouo & euangelicæ legis testamento, non poterit idem
sacramentum esse memoria mortis CHRISTI & esse sacrificium? cum

nulla inter has denominationes assignari possit discrepantia: ob quam non valeant ambæ, vni & eidem secundum diuersas rationes cõuenire.

¶Porrò in hac Lutherana ratione quã nunc excutimus: adhuc aliud quiddã est quod claudicat, ista scilicet cõsecutio quã nectit. Sacramentũ eucharistiæ est donũ nobis à deo datum: quod iussit nos accipere. ergo non est sacrificium: quod deo offerimus. tanq̃ inter se pugnarent & eidẽ conuenire non possent, donum & sacrificiũ: collatione facta ad diuersa. Quod q̃ sit alienũ à veritate: manifestant omnia veteris ritus sacrificia, quæ haud dubie dona erãt dei: indulta mortalibus ex summę bonitatis affluẽtia. Quid enim rerũ etiam corporaliũ, agnorũ, frugum aut volucrum habent homines: quod non à deo acceperunt? Meæ (inquit dominus per prophetam) sunt omnes feræ syluarum: iumenta in montibus & boues. &, Domini est terra: & plenitudo eius. Vnde & Dauid rex exhilaratus spiritu ob promptã oblationem populi, donaria cumulatissime conferentis in futurã templi extructionẽ: & gratias deo exoluens de tanta beneficiorũ largitate, inter cætera pie & vere professus est. Tua sunt omnia domine: & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Vbi eadẽ innuit & dona dei in nos esse: & sacrificia quæ deo offerimus. Quod & sancta protestatur ecclesia: post cõsecrationem panis sancti & calicis, hanc ad deũ pia confessione profundens orationẽ, in sacro canone contẽtam. Offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis: hostiã puram, hostiam sanctã, hostiam immaculatã, panẽ sanctũ vitæ æternæ, & calicẽ salutis perpetuæ. Quid oro his verbis apertius dici possit: quod nobis insinuet, eadẽ & dona dei esse posse & sacrificia nostra? Dona inquã: quoniã à deo nobis sunt collata. sacrificia vero: quoniã à nobis deo rursum offerũtur. dona itidem: quoniã à deo ad nos profecta. sacrificia vero: quoniã à nobis reciproce ad deum, pro votorũ affectu regrediũtur. vt cõpleta circulatione mystica ad id redeãt punctũ: à quo suũ sumpserunt exordiũ. Si ergo quæ dei in nos sunt dona, vetamur eidẽ offerre in sacrificiũ: interdictus erit nobis omnis vsus sacrificij, cũ nihil rerũ nisi ex dei dono habeamus. Quid enim habes (clamat Paulus) quod non accepisti?

Psal. 49 · Psal. 23 · 1. Parali. 29 · 1. Corin. 4

¶Ipsius sacramenti manducationẽ & sumptionem: nequaq̃ repugnare rationi sacrificij prius deo oblati. Cap. XV.

Septima aduersarij ratio. Natura sacrificij est præsertim perfectissimi, quod holocaustum vocãt: totũ deo offerri, nihilq́; ex eo hominibus relinqui. Si autẽ victima, aut pro peccato fuerit: saltem aliquã partẽ deo relinqui, non totã absumi. Cur ergo nos (inquit) panem & vinũ totũ comedimus: nihil relinquẽtes deo? Cur non totum ei relinquimus: cum velimus id esse perfectissimũ sacrificium? sicut corpora nostra & orationes: deo relinquimus. Neq; quod comedimus (ait) & bibimus: offerre possumus deo. cũ potius ei illud au-

feramus,& nobis demus:& intra nos recipiamus. Et nõ pudet(inquit) aduersus tam euidentia & certa verba,sacrificium facere & offerre deo:
2 quod comedimus & bibimus. Hæc Lutherus. ¶Cui paucis ita satisfaciendũ est,non oportere quosuis antiquorũ sacrificiorũ ritus inueniri & locũ habere in hoc nouæ legis sacrificio.quoniã cum illis hostijs,& cęrimonię oblationis earũ sunt ablatæ:& cũ nouo sacrificio,nouus offerẽdi ritus institutus. Vt quia in veteri lege,holocaustũ igni absumebatur totum:quis tam impius erit & mẽte captus, vt dicat nostrũ sacrificiũ igne materiali cremandum esse?quod in ara crucis vere totum igne charitatis conflagrauit,& factũ est spirituale holocaustũ:non ibi in esum hominũ sub ea forma accõmodatũ, sed totum deo oblatũ & illi omnino cedens. Qꝫ igitur veteris legis holocaustũ non cesserit in humanũ edulium: id in causa fuit,quia ex ritu oblationis eius reddebatur ineptum cibo humano, nõ autem ex eo:ꝙ ratio sacrificij repugnet cibo,vt non possit idẽ esse prius quidem sacrificium,& postea cibus. Consimiliter quia in aliquibus sacrificijs antiquæ legis vna pars deo relinquebatur,& altera in vsum cessit offerentiũ:non trahitur inde validum argumentũ, & in nouæ legis sacrificio vnam partem deo relinqui debere,& alterã à sacerdote sumi:aut sacramento altaris in missa oblato veram deesse sacrificij rationem. quoniã idipsum,vnam inquã sacrificij partem aut ipsum totũ deo relinqui:rationi generali sacrificij est accidentarium,non essentiale. Neqꝫ oportet proprietates omnes & qualitates quæ in figura deprehenduntur atqꝫ imagine: easdem omnino & consimili modo comperiri in veritate & exemplari. quãdoquidẽ vt deiloquus inquit Paulus. Vetera 2.Corin.5
transierunt:ecce facta sunt omnia noua. Quin potius ex eo ꝙ totum eucharistiæ sacramẽtum sub panis & vini signis deo in missæ celebratione offerimus: recte colligimus,ipsum esse sacrificiũ,secundum veram & integram sacrificij rationem. Neqꝫ quod de nostris orationibus & corporibus(quę tota deo relinquimus)adducit aduersarius:hic quippiam affert momenti.tum ꝙ illa solum sacrificia sunt mystica & spiritualia:vt supra est dictum. tum etiam:ꝙ illa ad vsum cibi nequaꝗ accommodari queant.
3 ¶Cæterum huius rationis Lutheranæ tota vis in eo cõsistit nodo,ꝙ arbitretur id quod in vsum nostrum sumimus,manducamúsqꝫ & bibimus: non posse dici sacrificium,quod vtiqꝫ procul distat à vero. Quid enim obstat aliquid deo offerri:& secundũ illam rationem dici sacrificium.& idem sanctificatũ deóqꝫ oblatũ postea in cibum sumi & mãducari: atqꝫ secundum eam considerationem ipsum esse & dici cibum? Nónne in veteri lege immolabatur agnus paschalis & typicus:& postea Exodi.12
totus mãducabatur? Nónne & primitię & multa hostiarũ genera & panes propositionis primũ offerebantur deo: & postea conuertebantur in vsum sacerdotũ, vt illis vesci eis licuerit,& aliqua interdũ pars:in vsum cessit laicorũ offerentiũ? Quod quidẽ ex quatuor postremis pentatheuci Leuiti.6 Nume.24 Leuiti.24

libris,& potissimū ex Leuitico:apertissime liquet. Dilucidū est igitur: ꝗ inualida sit & infirma hæc Lutheri ratiocinatio. Sacramentū eucharistiæ:a sacerdotibus missam celebrātibus manducatur & sumitur.igitur ipsum non est sacrificiū.cum rationi sacrificij nullo modo repugnet: ꝙ postea accōmodetur in cibum. ¶Octaua Lutheri obiectio. Corpus & 4
sanguis CHRISTI in eucharistia:sunt signa data in confirmationē diuinæ promissionis,nobis factę de habenda remissione peccatorū. Igitur non sunt sacrificiū. Quomodo enim sacrificiū & opus nostrū facere possumus ex pignore,& signo nobis dato à deo? Huic accedit,ꝙ deus omnino placatus est nobis:neq; iratus amplius,nec sacrificio placādus. Eucharistia igitur solum est promissio nobis à deo facta:non sacrificiū. Hęc Lutherus. ¶Respōsio. Non est id admittendū:quod primo assumitur 5
loco. Nam signū repræsentat solum id cuius est signū:non autem efficit,
Gene. 9 quatenus signū. Queadmodū arcus cælestis signat nobis vniuersale diluuiū aquarū non esse venturū super terrā,ex promissione diuina:haud tamen efficit cataclysmi atq; inundationis in totā terrā,immunitatē. Sacramentū autem eucharistiæ,sua virtute abolet ac detergit peccata: potissimū venialia.& partem aliquā pœnæ,pro peccatis mortiferis antidoto sacramēti pœnitētiæ dimissis debitæ:etiā relaxat. Nomine autē peccati:sępenumero pœna pro cōmissis peccatis perferēda signatur.vt vere & pie id profiteri possimus: ꝙ admirabile illud sacramētum etiā in fidelibus operatur remissionē peccatorū,nam in eo vere cōtinetur agnus dei: qui tollit peccata mūdi. Nō est igitur ipsum,dūntaxat signū cōfirmatiuum diuinę promissionis de obtinēda peccatorū remissione:sed etiā antidotū salutare,diuinumq; medicamentū,illius remissionis operatoriū. Insuper inualida est ea aduersarij illatio & manca : quæ sanctissimū eucharistię mysteriū colligit nō esse sacrificiū,eo ipso,ꝙ sit pignus alicuius doni spiritualis.quasi adinuicē omnino dissiderēt:esse pignus doni diuini,& esse sacrificiū.quod nequaꝗ ita se habet:cū ea duo simul eidē ratione diuersorū conuenire queāt. Siquidē admirabile illud mysterium, æternæ vitæ pignus est:vt sancta testatur ecclesia in hoc sacro cantico. O sacrū conuiuiū: in quo CHRISTVS sumitur.recolitur memoria passionis eius,mens impletur gratia:& futuræ gloriæ nobis pignus datur. Attamen idem augustissimū sacramentū,quatenus in sancto missæ ministerio offertur:recte dicitur sacrificiū. Neq; ista rationū diuersitas,efficere sufficit rerum diuersitatē:cum vni & eidē secundū substantiā, multimodæ rationes conuenire possint. ¶Porrò quāuis placatus sit nobis 6
deus,neq; amplius indignetur ob peccatum primi parentis,toti mundo quondā exitiale:cuius reatum diluit satisfactoria CHRISTI passio & mors.attamen ob peccata particularia quæ quotidie in eū cōmittimus: merito nobis est infēsus,& indigemus sacrificio salutari,pro peccatis nostris expiādis quotidie offerēdo: quo mitigetur eius in nos indignatio,

& ira illius auertatur à nobis. Ad hæc,non ſolum ad placandũ deum, offertur hoc cæleſte ſacrificiũ:vt inſinuare videtur hæc obiectio Lutherana,ſed & ob multas alias pias cauſas.vt in gratiarũ actionem pro acceptis beneficijs,ad ampliorem etiam diuinorum donorũ conſecutionẽ: præterea ad animæ corporiſq; ſalutem aſſequendam,demũ ad obtinendam liberationem ab imminente malo:vt bello,fame aut peſte,& ita de cæteris id genus cauſis,cõmendatione dignis & rationabilibus. Quocirca etſi amplius nobis iratus non eſſet deus:haud tamen recte exinde colligere quis poſſet, non eſſe illi poſthac offerendam in ſacrificium,in ipſo miſſæ officio euchariſtiam. cum multæ aliæ ſuperſint cauſæ legitimæ, præter ſtudium placandi iram diuinã:quæ ſanctam eccleſiam debeant ad frequentandum illud nouæ legis vnicum ſacrificium,impellere.

¶ Diuerſis rationibus, ſanctum euchariſtiæ ſacramentum: & teſtamentum nonnunq̃ recte dici,& ſacrificium. Cap. XVI.

1 NOna aduerſarij ratio. Euchariſtia vocatur à CHRISTO teſtamentum:cum ait. Hoc eſt nouum teſtamentum in meo ſanguine. Igitur ipſa non eſt ſacrificium. Omnino enim inter ſe pugnant:teſtamentum & ſacrificium. Nam teſtamentũ accipitur ab alio:ſcilicet à teſtatore.ſacrificiũ vero:alteri offertur. Eſt enim teſtamẽtum,nuncupatio morituri: qua diſponit ſuã hæreditatẽ certis hæredibus.id eſt,explicatio voluntatis extremæ alicuius morituri:confirmata Lucæ.22

2 per mortẽ teſtatoris,& verbum legis latæ. Hæc Lutherus. ¶ Reſpõſio. Non eſt recipiẽdum:quod in huius obiectionis fronte proponitur,euchariſtiã ſcilicet totam & integrã quantũ ad vtrunq; eius ſignũ quo nobis eſt tradita:denominari à CHRISTO teſtamentũ. Nã ea quæ citantur verba in hac ratione:à CHRISTO dicta ſunt in ipſa tantũ calicis benedictione,& non panis. queadmodũ teſtatur Lucas: hæc domini verba in calicis conſecratione referens. Hic eſt calix, nouum teſtamentum in meo ſanguine: qui pro vobis fundetur. Et beatus Paulus in prima ad Corinthios epiſtola: eadẽ CHRISTI narrat verba, hoc pacto. Hic calix:nouum teſtamentũ eſt in meo ſanguine.hoc facite,quotienſcũq; biberis: in meam cõmemorationẽ. Accipiendáq; ſunt eadẽ verba ſecundũ eam intelligentiã: quã alij euãgeliſtæ explicant,dicẽtes. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti,quod tantũdem valet atq;,hic eſt calix noui teſtamẽti in meo ſanguine.id eſt,calix benedictionis ad nouũ attinens teſtamentũ:meo ſanguine confirmandũ & ſtabiliẽdũ. Sicut enim ſanguis fœderis veteris teſtamenti,quod pepigit dominus cum populo Hebraico: reſperſus eſt à Moyſe in totum populum, facto prius ſacrificio, in robur & confirmationem ipſius antiqui ritus: in volumine fœderis lecto coram omni populo,contenti. Haud aliter effuſione ſanguinis CHRISTI in cruce,& cõmunicatione ipſius facta eccleſiæ ſub forma vini:ſta-

Lucæ.22 · 1.Corin.11 · Matth.26 · Marci.14 · Exodi.24

bilitum eſt nouum CHRISTI teſtamentum,tanto quidem dignius,
ſublimius & perfectius altero:quãto precioſus CHRISTI ſanguis,no
ſtræ redemptionis precium, nobilior eſt & præſtantior ſanguine hirco-
rum,vitulorum & taurorum. quanto itidem vnicum iſtud ſacrificium
CHRISTVS dominus noſter: excellentius eſt ſacrificijs multiformi-
bus veteris inſtituti. denique quanto ipſe legifer noſter CHRISTVS:
Moyſe decalogi legiſlatore eſt ſuperior. ¶Porrò hanc verborũ domini à
beatis Luca & Paulo commemoratorũ intelligentiam modo aſſignatã:
ſubindicat venerabilis Beda in ſuis ſuper Lucam cõmentarijs, ita eum
Beda. locum prædicta verba continẽtem exponens. Quod autem dicit. Hic eſt
calix nouum teſtamentũ in ſanguine meo,ad diſtinctionem veteris teſta
menti reſpicit:quod hircorum & vitulorum eſt ſanguine dedicatum, di
Exodi.24 cente inter aſpergendũ legiſlatore. Hic eſt ſanguis teſtamenti:quod mã-
Hebræ.9 dauit ad vos deus. Neceſſe eſt enim exemplaria quidem cæleſtium: his
mũdari. ipſa autem cæleſtia:melioribus hoſtijs quàm iſtis. iuxta quod
apoſtolus per totam ad Hebræos epiſtolam,inter legem diſtinguens &
euangelium:pulcherrima expoſitione & plenaria ratione declarat. Hæc
Beda. ¶Cæterum haud magno negocio monſtrari poterit, ipſum eu- 3
chariſtię ſacramentũ non eſſe teſtamentum:ſecundũ illam teſtamenti ra-
tionem atq; diffinitionem, quã aſſignat Lutherus in præſenti obiectio-
ne,vt exinde dinoſcatur hæc cauillatio nihil habere roboris. Nempe te-
ſtamentũ(vt ait)eſt explicatio voluntatis extremæ alicuius morituri: cõ
firmata per mortem teſtatoris. Sanctiſſimum autem euchariſtiæ ſacra-
mentum,non eſt ipſa expreſſio vltimæ volũtatis domini noſtri: per mor
tem eius ſubſequentem ſtabilita.ſed eſt idipſum:quod per extremæ vo-
luntatis ſuæ explicationem morte ipſius ſequente corroboratã, ipſe no-
bis reliquit & legauit. Non eſt igitur huiuſmodi ſacramentũ: ſecũdum
prædictam Lutheri deſcriptionem,teſtamentum. Secundo,iuxta alterã
in hac obiectione poſitam teſtamenti rationem: teſtamentũ eſt verbum
legis latæ. Et ita ipſius dei duo ſunt tantũ teſtamenta: vetus & nouum.
quorum vtrunq; cõtinet dei verba:legem ab eo latam, primo antiquam
deinde euangelicam,latius differentia. Atqui digniſſimum euchariſtię
ſacramentum,non eſt verbum legis latæ:neq; documentũ à deo datum,
quod legem aliquã viuendiq; regulam expromat. Igitur iuxta hanc ſe-
cundam teſtamenti deſcriptionem à Luthero hic poſitam: non eſt hoc
admirabile ſacramentũ, teſtamenti nomine appellandum. Quinimmo
Quid teſtamentum. quoniam teſtamentũ proprie dictum(vt teſtatur Gabriel lectione quin-
quageſimatertia ſuæ expoſitionis de canone miſſæ: explicans hæc ver-
ba conſecrationis ipſius calicis, noui & æterni teſtamenti)eſt vltima di-
ſtributio bonorum:morte teſtatoris firmata.ſeu conſtitutio vel traditio
de ordinandis bonis: atteſtatione legitima firmata. Ipſum autem do-
minici corporis & ſanguinis ſacramẽtum, non eſt nouiſſima bonorum

dispartitio confirmata per mortem testatoris: sed idipsum est bonum, quod nobis à testatore CHRISTO est distributum. Idem quoq; sacramentum non est constitutio vel ordinatio de bonis dispartiēdis, per attestationem legitimam confirmata: sed illud est singulare bonum quod nobis est designatum, constat vtiq; tale sacramentum, non proprie & secundum datam testamenti significationem, dici debere nec esse testamē-
4 tum. ¶ Verũtamen quia testamenti nomen interdum transfertur ad id significandum: quod testamento est legatum, & bonum aliquod à testatore cuiq̃ per testamenti ordinationem designatũ: secundum hanc transsumptionem comperitur etiam interdum dici testamentum. quēadmodum pacem nonnunq̃ appellant aliqui translatitie testamentum domini nostri: quòd à suis discipulis per mortem discessurus, eam ipsis dederit atq; reliquerit, his vsus verbis. Pacem relinquo vobis: pacem meam Ioan.14
do vobis. posset quidem per huiusmodi loquendi formam, sublimæ eucharistiæ sacramentũ dici non absurde testamentum: quoniam à CHRISTO per mortem hinc transituro nobis legatum est, suæq; dilectæ sponsæ ecclesiæ in singulare munus, designatũ. Proinde tribuamus id nunc Luthero, & admittamus sacrosanctã euchariſtiam, secundũ sensum modo datum, esse testamentum regis æterni: nobis in monumentum & pignus amoris, cum transiturus esset ex hoc mundo ad patrem, pro sua summa benignitate relictum. quandoquidem idipsum haudquaq̃ dissidet à sacris literis: quinimmo admodum conspirat illi loco psalmi centesimi decimi (qui ad literam à probatissimis authoribus exponitur de sacrosancto eucharistiæ mysterio) memor erit in seculum testamenti sui: Psal.110
virtutem operum suorum annunciabit populo suo. Et rursum eodem loco. Redemptionem misit dominus populo suo: mãdauit in æternum testamentum suum. Vbi nomine testamenti, secundum illorum interpretum sentẽtiam (& potissimum Nicolai Lirani: totius sacræ scripturæ Nicolaus liranus.
expositoris accuratissimi) accipitur sanctissimum eucharistiæ sacramentum: nobis diuina bonitate indultum. Nunquid tamen ex illo sibi concesso probe concluserit Lutherus: idipsum idem sacramentum non esse sacrificium? Esto nanq;, secundum diuersas pugnent rationes & inter se ratione multum distent, testamentũ & sacrificium: nunquid etiam propterea re ipsa discrepant? vt non possit vnum & idem secundũ substantiam denominari, vna quidem ratione testamentũ, & altera sacrificium? Quisnã hoc vnq̃ censuerit esse dicẽdum: nisi dialectica & philosophia Lutherana imbutus (quæ omnino à recta disserẽdi lege & philosophicis elementis est aliena) existimet, quæcunque ratione diuersa sunt, eadem quoque re ipsa differre? Illa siquidem Lutheri videtur esse sententia (vt ex multis rationibus eius ante adductis & dilutis: promptum est perpendere) quicquid ratione ab aliquo est diuersum: ab eodem etiã secundum substantiam dissidere. quæ nimirum à vero prorsus abhor-

ret: cum deus, substantia maxime vnus, plurimas etiam inter se diuer-
sas subeat rationes: quando omnipotens, sapiens, superbonus, æternus,
perfectúsq; dicitur. Ita & excelsum dominici corporis & sanguinis my-
sterium, sacrificium quidem dicitur: quoniã ab ecclesia sancta deo per
sacerdotum ministerium in ipsius missæ officio sacrificatur & offertur.
Testamentum vero denominatur: quia à CHRISTO in memoriã suæ
passionis & eximij in nos amoris argumentum, paulo ante mortẽ suam
nobis est legatum. Sed de hoc satis. ¶ Decima & postrema aduersarij 5
, ratio. Apostoli (vt actuum caput secundum refert) panem frangebant,
, nõ in templo, sed circa domos: ad denotandum, quòd illud non erat sa-
, crificiũ. Et CHRISTVS non in tẽplo aut altari: sed in cœnaculo & su-
, per mensam instituit hoc sacramentũ. Et laici sumentes eucharistiã aut
, infirmi, non dicuntur sacrificare: sed solũ sumere cõmunionẽ. Ergo neq;
, sacerdos conficiens & sumens eucharistiã: dicitur sacrificare. ¶ Respon- 6
Actuũ.2 sio. Illa sancti panis fractio quam circa domos faciebant in ecclesiæ ex-
ordio apostoli: erat quidem sacræ eucharistię cõmunicatio atq; traditio,
quam alijs credentibus in CHRISTVM faciebant, non ipsius sacrifi-
catio. Negandum est tamen, illam distributionẽ sacramenti hanc ob cau
sam esse factam: vt insinuetur huiusmodi sacramentũ non esse sacrificiũ.
Imbecilla nempe & inutilis est hęc illatio. Ea fractio sacri panis circa do
mos: non erat sacrificium. igitur nulla apostolorum actio circa sanctum
illum panem: erat sacrificiũ. Quoniã præter illam circa domos fractio-
nem panis: ipsi apostoli in sacris locis ad id dedicatis, fecerunt secundũ
CHRISTI institutionem & spiritus sancti instructionẽ, ipsius sacri pa
nis & calicis consecrationem & oblationem in missæ celebratione: & illa
erat sacrificium. ¶ Consimili quoq; ratione cespitat & secũda præsentis
obiectionis consecutio: hoc modo contexta. CHRISTVS non in tem-
plo aut altari, sed in cœnaculo instituit hoc eucharistiæ sacramentũ: ergo
ipsum non est sacrificium. Nam etsi CHRISTVS mysterium admirã
di huius sacramenti instituens, non sacrificauerit illud eo tempore neq;
obtulerit in tẽplo deo consecrato, aut in altari, benedictione sacerdotali
applicato ad missæ celebrationẽ: haud tamen ex eo recte quis confecerit,
q; illud ipsum tunc non sacrificauerit aut obtulerit deo. quãdoquidem
eo ipso tempore illud viuificum sacramentũ sub gemino suo signo con-
secrauit coram discipulis suis: in illa prima institutione tanti mysterij.
Huiusmodi autem consecratio: fuit vera eiusdem sacramenti oblatio. vt
in cap. decimotertio huius libri: diffusius est dictum. Præterea, & tem-
plo & altari opus fuit ad offerendum hoc sanctissimũ sacrificium: quan
do ex ordinatione ecclesiæ à spiritu sancto ad id directæ, & modus & lo
cus & ritus offerendi illius sacrificij erat determinatus. Tempore autẽ
nouissimæ cœnæ, necdum ritus ille celebrandi hoc sacrificiũ erat defini
tus: sed postea sancti spiritus magisterio definiendus. Quòd igitur in

cœnaculo CHRISTVS non in templo aut altari hoc confecerit saluta- re sacramẽtum: nullatenus cõuincit aut arguit, ipsum tunc illud non sa-
7 crificasse, aut idem non esse sacrificium. ¶ Deniq; ex eo φ laici sumẽtes sanctæ eucharistiæ cõmunionem & infirmi, non dicuntur sacrificare, sed solum cõmunicationem dominici corporis percipere: haud recte colligit Lutherus in hac obiectione postremo loco, φ similiter nec sacerdotes cõ secrantes sanctam eucharistiam in altari: dicendi sunt eam deo sacrifica- re. Nam non omnis sumens sacram eucharistiã: est eam sacrificans. sicut & in veteri lege multis erat permissus vsus pariter & esus eorum quæ domino fuerant sanctificata atq; oblata in sacrificium: qui non erant sa- Leuiti. 22
cerdotes. E diuerso autem omnis sacrificans & offerens hostiam saluta- rem in altari: est etiam secũdum institutum ecclesiasticum eam sumens. Itaq; laici dũntaxat percipiunt sacrosanctam eucharistiam: non autem eam offerunt tanq̃ ministri altaris, nec consecrant, quoniam sacerdotali ordine non sunt insigniti: qui ad exercendũ sacrificandi munus exposci tur. Sacerdotes vero & sacrificant singularem illam hostiam: & sumunt eandem. quoniam sacerdotij functionem habent: ad id sacrificij genus offerendum necessariam. Porrò quæcunq; ab octauo huius libri capite ad hunc vsq; locum dicta sunt: ad confutationem tertij dicti Lutherani in ipsa libri præsentis fronte positi magnopere faciũt, & ad omnimodã illius destructionem adducta putentur.

¶ Sacrum missæ canonem, pie & recte compositum esse: eun- demq; in magna veneratione habendum. Cap. XVII.

1 CÆterum quoniam hic aduersarij nostri Lutheri mos est, reijcere cũ supercilio & aspernari omnia quãtum- uis sacra ac sancta: quæ eius aduersantur assertioni. eãmq; potissimũ ob causam sugillat impia reprehen- sione, in quarto suo dicto supra posito circa libri hu- ius principium, & sacrũ missæ canonẽ: plane astruẽtem sanctissimũ eucharistiæ sacramẽtum in missæ officio consecratũ, esse sa- crificium, quod ille peruicaciter negat. exposcit profecto hic locus & suo quidẽ ordine: vt ostendamus eundẽ canonẽ recte & sanctæ cõtextũ esse, atq; magno habendũ in precio. Quod nobis factu nõ erit difficile: si pri- mum attendamus à quibus authoribus sit cõpactus. deprehendemusq; ipsos fuisse viros sanctitate atq; doctrina cõspicuos: & authoritate sum- ma insignes. vt qui sedis apostolicæ circa prima ecclesiæ tẽpora modera- tionem gesserint: & complures eorũ sancto pro fidei cõfessione martyrio, vitæ præsentis cursum cõsummauerint. Quibus in summi pontificatus dignitate successerunt alij: præclara etiã eruditione & vitæ sanctimonia eximij patres. qui partibus sacri canonis iam conflatis à suis maioribus nonnichil adiecerunt: ad pietatem, religionem, & tanti mysterij (vtpote missæ) dignam celebrationẽ maxime cõducens. Neq; enim vno eodẽmq;

temporis articulo & à solo vno authore, totus ipse canon fuit ex omnibus suis partibus integratus: sed per interualla temporum & à diuersis accepit paulatim incrementum, & demum suũ complementum, nonnullis per posteriores summos pontifices ad priorum contextum sensim superadditis. ¶ Necq id authoritatem detrahit aut pōdus illi sancto operi: q à diuersis fuerit opificibus pedetentim compactum. Tum q in illis omnibus, vnus & idẽ erat supremus architectus & author totius fabricæ, spiritus sanctus: suggerens singulorum cordibus ea quæ ad celebrationem mysterij sacratissimæ eucharistiæ in illa pręcipua missæ parte forent adijciũda. Tum etiam, q posteriores summi pontifices sua authoritate approbarũt: quæ à præcessoribus suis fuerant in huius operis structura collocata atq apposita. Et ita qui extremã illi opificio imposuit manum: approbauit, rataq habuit omnia, quæ à præcedentibus ecclesiæ catholicæ pręsidibus fuerãt ea in re elaborata. Vnde quasi ab vno authore, vt illo postremo totius operis cõsummatore: pulcherrimũ illud opificium videri possit extructum atq compositum. Tum deniq, quia tam concinna est singularum partium vnius ad aliam in toto illo opere cohęrentia, tam apta compago atq iunctura: vt nichil in eo hiulcum, nichil interhians, subsultánsve deprehendatur: nichil deniq ad proximas partes male concinnatũ. sed omnia congrue, apposite & affabre suis locis accommodata: atq proximis altrinsecus particulis decentissime connexa. Vt qui non accepisset ex auditu aut librorum lectione, totũ ipsum canonẽ à diuersis authoribus esse per varias temporum successiones integratum: ex ipsa totius contextus qualitate & facie in eam facile adduceretur sententiam, q vnus & idem fuisset ipsius totius operis author, continua compositione sine temporis interpolatione id integre molitus.

Nõnulli canonis missę authores.

¶ Traditur quidem Gelasius, huius nominis primus summus pontifex, ipsum canonem præsertim ordinasse atq coadunasse ad quotidianũ missæ vsum. Leo vero primus, adiecisse ad eũ qui prius erat in vsu: hãc deprecatoriam particulam. Hanc igitur oblationẽ seruitutis nostræ, sed & cunctæ familiæ tuæ: quesumus domine vt placatus accipias. Gregorius autem primus: adiunxisse tres illas continue subsequentes petitiones, vtpote. diésq nostros in tua pace disponas: atq ab æterna dãnatione nos eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerari. Leo itidẽ primus illi sententiæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech, superaddidisse legitur hæc sacra verba, sanctum sacrificium, immaculatã hostiam. Et alij summi pontifices diuerso tempore alias sacri canonis particulas adiecisse prius compactis traduntur: instituisséq cærimonias in ipso missæ canone à sacerdote sacra faciente obseruandas. Quinimmo ex diuersis locis luculẽtæ expositionis ipsius Gabrielis de canone missæ, necnon ex præclaro opere Platinæ viri doctissimi: quod conscripsit de singulorum summorum pontificum vita, promptum erit

cuiq; deprehendere ,nominatimq; dinoſcere quoſq; ſummos pontifices, à quibus ſingulę partes miſſæ,à principio ad eius vſq; finem,fuerint inſtitutæ,itidem & ſinguli eius ritus,ordinati. ¶ Verum tanta authorum diuerſitas nichil cõcinnitatis aut gratię detrahit toti operi ſacri canonis: nichilq; illi adimit ponderis aut decoris. Tantus nãq; ipſi orationis ſacræ contextui adeſt ſplendor & ornatus:atq; ſi ab vno eodémq; authore prodijſſet,cõtinuo progreſſu compoſitus. Q; ſiquis pergat ea repudiare opera in vnum congeſta corpus,quæ à varijs cõfecta ſunt artificibus, reijcienda nobis erit tota veteris teſtamenti ſcriptura:ꝙ diuerſi eius libri à varijs æditi ſunt ſcriptoribus. Abijcienda quoque erit ſimili ratione & ſacra noui organi & inſtrumẽti pagina:ꝙ multiplices eius libri multos etiam habeãt authores, à quibus ſunt conſcripti. Deniq; & repudiandũ nobis erit ſymbolum apoſtolorum:vniuerſos orthodoxæ fidei complectens articulos.ꝙ non ab vno authore ſed diuerſis eſt compactũ: vtpote à duodecim apoſtolis,quorum ſinguli ſuum confecerunt articulum: & ita collectos in vnum contulerunt. Sed quis tantam ferat rei indignitatem:& extremas haſce ineptias? ¶

4 Deinde ſi ipſam ſacri canonis ſententiam lubet attendere:tota ſancta eſt,pia & religioſa: nichil complectens quod aſpernandum ſit,diuinǽq; maieſtate indignum,aut quod merito quẽpiam offendere debeat. Siquidẽ partim deprecatoria eſt oratio : pro omni viuentium gradu & defunctorum ſubleuatione. partim ſanctorũ in cęleſti regione perpetuo viuentium commemoratiua:ad impetranda illorum ſuffragia . partim vero narratoria primæ inſtitutionis ſacratiſſimi myſterij euchariſtiæ:ſecundum euãgelicam ſententiam. Quid oro in omnibus his partibus occurrit:quod nõ ad pietatem, deiq; honorem & cultũ probe attineat? quod item legentis animũ ad reuerentiã in deum, ad ſyncæriorem deuotionis affectum,ad maiorem etiam excellentiſſimi

5 illius myſterij venerationem:non excitet,erigat,& prouocet? ¶ Sed nũc
» quid ſacro miſſæ canoni Lutherus inter cętera obiectet:audiamus. Cur Lutherus.
» canonem(inquit)vehamus tam ſublimiter? cum ſuperius monſtratũ ſit:
» ſacrifices iſtos non vno modo circa euchariſtiam delirare,vt non mirum
» ſit:ſi & canon eorũ alicubi deliret. Quis etiam non videat: eum eſſe com
» poſitum ab aliquo verboſo & parum ſpirituali? Quid enim attinet:ver-
» bis ita ſuperfluere? Hæc dona,hęc munera,hæc ſacrificia. Item, Hoſtiã
» puram,hoſtiam immaculatam. Et multa alia:in eo iuſte poſſunt redargui. Hæc Lutherus. Cui acriter occurrendũ eſt,non ſacrificos ſecundũ eccleſię ritum ſacerdotes neq; canonem delirare:ſed ipſum potius extremo agi delirio,quo in totam debacchatur eccleſiam. Verboſum itidem, eundem videri,parũmq; ſpiritualem virum:qui talem de ſacro canone profert,totiq; mundo inuulgat ſententiam,qua prodit ſe deſtitutum interno & ſpirituali guſtu:quo ſuccum deuotionis & pij in deũ affectus exugat ex ſacri canonis lectione,percipiátq; introrſum latentẽ ſpiritua-

1. Corin. 2 lis sensus dulcedinem. Neq; id mirum. Animalis enim homo: nō percipit ea quæ sunt spiritus dei. Qui autem zelum habet & contentionem, qui sacra diuinarum rerum contēnit mysteria: nónne animalis est & carnalis? Et quomodo (scire velim) potest is sacerdos cum debita animi deuotione & reuerentia in deum, officium missę celebrare: qui talia sentit, profert ac prodit de sacro canone, qualia euomit Lutherus? quē legens is qui sacra facit: intētissimo debet animo in deum ferri & tendere. Qui autem fieri possit, vt mentem supplicem erigat in deum: qui hoc ipsum quod legit, paruifacit, fastidit & intra se cōtemptui habet? Neq; in ipso canone est eiusdem rei per verba superflua inculcatio: vt oblatrat aduersarius. sed ardentior pij affectus in deum excitatio, vberiorq; eiusdē declaratio per diuersa verba: vnius pene rei designatiua. Quemadmodum nulla verborū superfluitas in psalmis hymnidicis esse putanda est: vbi sæpenumero eadem sententia repetitis verbis iisdem, aut pene consimilibus orationibus explicatur, ad maiorem synceri affectus expressionem.
Psal. 17 vt eo in loco. Diligam te domine fortitudo mea: dominus firmamentū meum, & refugium meū, & liberator meus. Deus meus, adiutor meus: & sperabo in eū. Protector meus & cornu salutis meę: & susceptor meus. Et in alijs plęrisq; aliorū psalmorum locis. Quis & verba illa (quæ superflua causatur aduersarius) diuersas contineant & designent rationes: ob quarum varietatem, eidē rei exprimendæ, non superuacanee sed legitime & decenter accōmodantur. Enimuero quæ offerenda in sacro missæ mysterio proponūtur: vna quidē ratione, dona dicūtur. alia ratione, munera: & alia, sancta sacrificia illibata. Ipsa quoq; salutaris hostia iam à sacerdote consecrata: ob vnā quidem rationē pura dicitur, ob aliā hostia sancta, & adhuc ob aliā hostia immaculata. quemadmodū ipsius sacri canonis expositores & interpretes: dilucide suis literarijs monumētis declararunt. ¶ Cæterum non est silentio hic prætereunda grauis illa calūnia & falsa criminatio: quam impingit circa hunc libri sui (quē improbamus) locū de canone missæ, Lutherus, viris ecclesiasticis: quando cōminiscitur eos eūdem canonē euangelio præferre, quod tamen nullus antiquorum patrum aut recentiorum: factitasse legitur. Siquidem post multa ampullosa & sesquipedalia verba: ipse Lutherus quasi classicum victoriæ canens, celebrésq; ex hoste buccinās triumphos suos, ita profatur. Quare hic vicimus: & dicimus. Cede canon euangelio, & da locum spiritui sancto: cum sis verbū humanum. Deinde paucis interiectis, de eodē canone verba faciens subnectit. Dicámq; ei iuxta parabolam. Domine canon, vos estis inuitatus ad nuptias: & sedistis primo loco. Sed ecce honoratior est inuitatus: immo ipse dominus inuitator adest. Date ergo huic locū: & sedeatis nouissimo loco cū rubore. Cur nō in eo sedistis ab initio? Si habetis aliquē pium sensum, quē violenter emūctis literis exprimere quis possit: habeatis. Sed vos apette contra euangelium

» ſonatis:ideo vos dānamus & contemnimus authoritate euangelij. Hęc ſunt Lutheri ad canonem miſſæ verba:magis excipienda riſu, quinimmo potius explodenda & exibilanda:q̄ ſerio cōfutanda. Qua enim cōiectura ducitur Lutherus in hanc ſententiam: ꝙ canon ſe voluerit euāgelio præponere,admonenduſq; veniat ꝙ euangelio cedat? Eſt certe ſuo gradu & loco contentus canon: quē inferiore q̄ euangelium ſtatione ex ſanctorum patrum definitione eſt ſortitus. Idcirco parabola illa euāgelica,idem canon inepte,inſulſeq; cōpellatur à Luthero:vt relicto primo accubitu,ad poſtremum ſe transferat. Neq; quippiam in toto ſacri canonis ambitu offendere quis poſſit:quod aperte aut etiam clāculum ſonet contra euangeliū,vt ſuperiora dicta diffuſius monſtrarunt. Quo fit,vt mēdaciſſime hic Lutherus aſtruat: ipſum canonem cū euāgelio pugnare.perperam etiam vocet eundē,verbum humanū: cum non tam ex hominibus q̄ ex deo ſit,multáſq; ſacræ ſcripturæ ſententias complectatur. Deinde in ipſos domini ſacerdotes virulentam exacuens linguā:in hæc

» verba prorūpit. Et multa alia in eo(canone inquā) iuſte poſſunt redar-
» gui:licet ab iſtis ſacerdotibus ſuis eleuatus ſit ſupra omnes articulos fi-
» dei. Nichil enim ſanctius habent hoc canone:adeo vt & ipſum euange-
» lium ei collatum ſordeat coram eis. In quo tamen nichil à moribus ſuis
» alienum faciunt:cum aliud non ſtudeant q̄ vt iactent humana,contem-
» nant diuina:obſeruēt quæ nullius precij ſunt,negligāt quæ ſummi pre-
» cij ſunt. Negamus itaq; & dānamus canonem in hac parte:tanq̄ aduer-
» ſarium euangelij. Hæc Lutherus. Quæ quoniam contumelijs ſcatent apertiſq; calumnijs:nequaq̄ digna videtur, quibus aduerſa adhibeatur reſponſio. Id vnum dixiſſe ſufficiat,neminem eſſe(vt reor)ſacerdotum, qui canonem ipſum aut articulis fidei pręferat aut pluris faciat q̄ euangelium. Qꝫ ſi talem quēpiam deprehenderit Lutherus: proferat eundē

7 in medium,vt ab eo errore in rectam veritatis viam reducatur. ¶ Porrò q̄uis canonem inferiore conſtituendum loco fateamur q̄ ſacrum euāgeliū: non tamen vſqueadeo deprimere eundē debemus,vt dicamus quęcūq; in eo ex ſacris literis ſunt deprompta,magnifacienda quidem eſſe: reliquà vero omnia in ipſo contenta,modici admodum eſſe momenti & parui pōderis:quemadmodū nonnulli,Lutherano fortaſſe ſucco incautius hauſto,docuiſſe feruntur. Nempe etſi ad eximiam euangelij dignitatem non accedat ipſe ſacer canon:haud tamen idcirco floccipendēdus eſt,aut tanq̄ futile quippiam abijciendus: ſed pro ſuæ qualitatis & conditionis ratione,magna veneratione obſeruandus. Perinde atq; argentū non eſt tanq̄ lutum habendum,aut aſpernādum penitus:quanq̄ ad rutilum auri fulgorem & precium nō pertingit. Neq; menſtrua luna neq; ſubluſtres aſtrorū ignes,parui à nobis debent fieri: q̄uis coruſcū phœbeæ lampadis non præferant ſplendorem. Eſt enim & argento ſuū precium:licet auro inferius. Eſt etiam lunæ & nocturnis ſideribus ſua cla-

ritas:tametsi iubare solari longe sit minor. ¶ At vero cum in profundũ 8
malorum proruens aduersarius noster, subiungit in quarto suo dicto,
quod præsenti capite excribramus: priscos ipsos patres etiã sanctos pec-
casse, qui ipso sacro canone ad peragẽdum missæ mysterium sunt vsi: in
diram illam & terribilem domini comminationẽ, Esaiæ organo annun-
Esaiæ.5 ciatam videtur incidere. Ve qui dicitis malum bonũ, & bonũ malum:
ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponẽtes amarum in dulce,
& dulce in amarum. Haud multũ profecto dissimilis esse videtur in hoc
negocio, scribis & Pharisæis, pestiferis diuinorũ operũ calũniatoribus.
Lucæ.11 qui CHRISTVM eijcientem spiritus immundos in virtute dei: obla-
trarunt in principe dæmoniorum eijcere dęmonia. dimittentémq́ homi
Matth.9 nibus peccata pro sua dulcissima benignitate: dixerunt in deũ esse blas-
Ioan.5 phemum. & curantem sabbato languidos incusarunt: vt violatorẽ sab-
bati & trãsgressorem legis. omniáq́ candida, atro animi liuore verterũt
in nigrũ. quos ea in re summopere detestanda: iisdem vestigijs consecta-
tur Lutherus. Sed mirum id cuiq̃ videri non debet: ꝙ censeat orthodo-
xos patres & sanctos, in ipso sacri canonis vsu cõtraxisse peccati labem.
vt qui ea teneatur opinione, immo pertinaci assertione, ꝙ omnia opera
nostra, quantumuis bona & recta, sint peccata: & optimũ quodq́ opus
humanum quantũlibet recte factum, sit peccatum. Verum absurda illa
& irrationabilis positio: satis à nobis reprobata est in libri præcedentis
capite vicesimoseptimo.

¶ Officium ecclesiasticum de sancto eucharistiæ sacramento: luculenter & præclare esse compositum. Cap. XVIII.

Ræterea sugillat Lutherus in eo quem improbamus 1
libro suo (quẽadmodum ex quinto eius dicto, supra
annotato: & in hoc capite, penitus euertẽdo, plane cõ-
stat) officium ecclesiasticum: quod in annua celebrita-
te sanctissimi eucharistiæ sacramenti à tota ecclesia cũ
ingẽti veneratione quotannis decantari solet. vt nichil
relinquat ipse non reprehensum aut vituperatum: quod ad tanti myste-
rij dignam celebrationem & cultum attineat. quasi dedita opera bellũ
indixerit huic sacratissimo & omniũ dignissimo sacramento: animóq́
constituerit, id omne quod ad ipsius spectat honoratiõnẽ, sustollere atq́
demoliri. Sed operæprecium fuerit, hoc in loco verba eiusdem referre:
quæ fidem faciant irreligiositatis ipsius, & subsannationis in dictũ offi-
, cium ecclesiasticum, & eius authorẽ. Extat (inquit Lutherus in eo, quẽ
, nũc conuellimus, libro) historia corporis CHRISTI, sic tortis depra-
, uatisq́; scripturis consuta: vt videatur à summo dei hoste cõflata, nisi sint
, alicuius phrenetici aut arreptitij somnia. Ibi Melchisedech producitur:
, panem & vinum offerẽs. producitur hœdus filiorum Israël immolatus,
, panis subcineritius Helię: carnes Iob, manna patrum, Isaac immolatus.

» Et quid nō? Hæc omnia sunt bello isti authori: figuræ eucharistiæ. Mi»
» rum, ꝙ & asinam Balaam, & mulam Dauid non intexuerit: cū non mi»
» nus apte potuerint figurare, quod ille asinus & mulus prædictis histo»
» rijs figuratum voluit. Hæc ille. Quæ vero sequūtur continuo ad eādem pertinentia materiā: silentio potius supprimēda sunt & perpetuis damnanda tenebris, q̄ in vulgum efferenda, ob acerba atq; irrisoria in summum pontificem scommata, indignáq; diuinis rebus verba: quę phanatico correptus spiritu deinde effutit. Sed nec ipsa quæ modo citauimus eiusdem dicta, protulissemus in publicum: nisi quædam nos ad id perpulisset necessitas, ad fidem scilicet faciendam eorum impiorū dogmatū quæ Luthero impingimus, ne falsò eidem à nobis ascripta putētur. Sūt enim prædicta verba: penitus contumeliosa, probrorūq; plena in authorem celebratissimi illius officij: quem summum dei hostē mendacissime vocat, cuius item sanctas & religiosas sententias prædicto intextas officio: dicit esse alicuius phrenetici aut arreptitij somnia. quem deniq; acerbissimo cōuitio asinum & mulum cognominat Lutherus: in omnes viros doctos & sanctos rabidus oblatrator, maledictisq; incessens vniuersos. Vt igitur tantæ illius occurramus improbitati, hoc loco aperiēdum est & cōmonstrandum: prædictum officiū nichil in se cōtinere, quod iure queat reprehendi, quinimmo ipsum egregia cōmendatione dignum esse, summisq; efferendum laudibus. Et quoniā artificis industria & excellentia, magnam solet afferre laudem suo operi: non deest ea ex parte commendandi illius officij (quod in celeberrimæ solennitatis sacramenti eucharistiæ horis canonicis & mysterio missæ: ex instituto ecclesiastico, singulo quoq; anno concinitur) ampla materia. Siquidem author illius fuit sanctus Thomas Aquinas, sacri ordinis prædicatorij iubar illustre & decus eximium: nō minus insigni vitæ sanctitate, q̄ omnimodæ doctrinę præsertim theologicæ splēdore præfulgens. Qui incitatus hortatu Vrbani quarti summi pontificis, singulari deuotione ad sacrosanctum eucharistiæ mysterium affecti: id totum (vt in catholica lectitatur & frequentatur ecclesia) officium contexuit. quemadmodum aperto demonstrat argumento, inter opuscula eiusdem authoris insertū atq; numeratum vnū opusculum: quod totum id officium tanq̄ à beato Thoma compositum complectitur. Thomas Aquinas

2 ¶ Commendandus quidē est maiorem in modum prædictus apostolicæ sedis moderator: ꝙ solennitatem illam annuam in venerationem sacratissimæ eucharistiæ celebrandam publice sanxerit. illiusq; sanctionis perpetuum monumentū posteris reliquerit: quod Clemētinis constitutionibus insertum legitur, titulo de reliquijs & veneratione sanctorum, cap. si dominū. legiq; dignissimū merito censetur: ob admirāda excellētiáq; præconia altissimi illius mysterij (quod omni laude superius est & eminentius) in eo cumulatissime syncæróq; deuotionis affectu cōmemorata. Nec minus itidē cōmendandus, idem Vrbanus quartus

summus totius ecclesiæ præses:ꝙ tantum & talem delegerit virum(sanctum Thomam dico)cui prouinciam commiserit conficiēdi pro rei dignitate illius officij,eúmq; ad obeundum id munus pontificia authoritate excitauerit & induxerit.In quo quidem delectu,falsus non est nec elusus Vrbanus:ꝙ alium quemuis ea tempestate nancisci virū vix bene potuisset,cui illam credidisset curam,tam feliciter & accurate expediendam.vt res ipsa,tacentibus etiam linguis:satis superq; loquitur.Nempe sicut operis cuiusq; excellentia & magnificentia suū prodit artificē,artisq; ipsius eminētiam apertis testatur indicijs: quinetiam ipsos opificij spectatores rapit in cōmendationem authoris,quem tamen ignorāt: sic totum illud officium(ad quācunq; eius partē contuendam te cōuertas) sui authoris declarat singularem doctrinam,& mentem in sacris literis
exercitatissimā.¶Si enim antiphonas ipsas spectes: singulæ ex aliquo 3
sibi respondente psalmo sunt depromptæ,& tanti sacramenti mysterio aptissime accommodatæ.Sin vero ad responsoria prædicti officij vertas obtutum:ea omnia hac arte contexta offendes,vt quodq; eorum ex vno sacræ scripturæ testamento desumptum sit:versus vero illi respōdens & annexus,ex altero diuinarū literarum instrumento.Enimuero si respōsorium ex veteris organi pagina decerptum est:versus illi subiūctus ex nouę legis codice depromitur.Et contrà si responsoriū ex noui instituti corpore desumitur:versus illius,ex antiquæ legis scriptura deprōptus cernitur.Exempli gratia.id responsorium:in primis tantæ solennitatis
Lucæ.14 vesperis decantari solitum.Homo quidam fecit cœnam magnā: & misit seruum suū hora cœnæ dicere inuitatis vt venirent,quia parata sunt omnia . ex noui testamenti pagina accipitur: vtpote ex decimoquarto
Prouer.9 euangelij secundum Lucam capite.Eius autem versus.Venite,comedite panem meum:& bibite vinum quod miscui vobis.ex veteris legis accipitur codice:vtputa ex nono prouerbiorū capite.E diuerso id responsorium:quod in officio matutino prædictæ solennitatis est ordine ter-
3.Regū.19 tium.Respexit Helias ad caput suum, subcineritium panem . qui surgēs comedit & bibit:& ambulauit in fortitudine cibi illius vsq; ad mōtem dei.ex antiquæ legis promptuario est acceptū:scilicet ex tertij libri
Ioan.6 regum capite decimonono.Versus vero illi continuo subiectus.Si quis māducauerit ex hoc pane:viuet in ęternū.ex nouæ legis pagina desumptus est:videlicet ex sexto euangelij secundū Ioannē capite.Idem quoq; in cæteris omnibus illius solennitatis responsorijs exactissime obseruatum comperitur:& eo quidem artificio atq; ingenio,vt in vnoquoq; eorum aut figura aliqua exprimatur antiquæ legis:tanti mysterij repræsentatiua, aut nouæ legis sententia: exhibitam tanti doni cælestis gra-
tiam nobis indicans.¶Sed quid hymnos diei illius solēnis commemo- 4
rem:ꝙ suaui decurrant modulatione,quanto sententiarū pondere abūdent,quātáq; mysteriorum exuberent plenitudine? Quid succulentius

(vt interim cętera taceam)hoc versu hymnico:quadrifida CHRISTI in nos beneficia paucis verbis complectente? Se nascens dedit socium,conuescens in edulium: se moriens in precium,se regnans dat in præmium. Quid item syncęrius hoc versu:inuocatoriam orationem ad sanctam eucharistiam continente? O salutaris hostia, quæ cæli pandis ostium: bella premunt hostilia, da robur,fer auxiliũ.Q ui hoc tempore calamitoso,grauiq; & diuturno bellorum turbine exagitato: à toto clero sæpius decantandus est.vt à deo pacis & dilectionis,populo Christiano placidæ pacis munera tandem impartiantur:& turbulēta præliorum rabies
5 conquiescat. ¶Postremum si prosam ipsam,in solenni missæ officio concini solitam attēdas: nihil illa cōcinnius aut suauius inuenias. Gratissima quippe in ea rythmorum sonoritas: & dulcissima percipitur vocalitas. Mysteriorum vero sacrosanctam eucharistiam concernentium tāta inibi exprimitur altitudo,pariter & multitudo:vt ipsam quidem,doctissimi viri theologi opus esse,ex ipso rei aspectu liquido constet. Et vt cætera prætercam:vnicus ille versus. In figuris prędsignatur,cum Isaac immolatur: agnus paschæ deputatur,datur manna patribus. tres complectitur antiquæ legis figuras vmbratiles: hoc sacramentum admirabile præsignificātes. Siquidem Isaac ad immolandũ ductus à patre: CHRISTVM præfigurauit,traditum pro nobis omnibus à deo patre in mortem, immo & qui seipsum tradidit oblationem & hostiam deo in odorem suauitatis. Neque fuit hic opus adducere,in figuram huius mysterij eucharistiæ: & asinam Balaam (quæ,domino aperiente os eius: humana verba personuit) & ipsius Dauid regis mulam : cui insidens Salomon iussu patris,vt vngeretur in regem est deuectus. quemadmodũ de rebus sacris cachinnum mouens impius Lutherus:scurriliter & more nebulonis proponit, inquirens per ludibrium : cur & illius asinæ & mulæ non meminerit author prædicti officij ecclesiastici,eásq; inter cæteras mysterij sanctæ eucharistiæ figuras non adduxerit aut recensuerit. In promptu nanq; est ratio(etsi stulto iuxta stultitiam suam respondendum non esse: scite admoneat Sapiēs)quoniam asina illa & mula nihil habuere cognationis atq; habitudinis ad tam sublime mysterium : neque in aliquo referebant eius imaginem & figuram . idcirco non est inter cæteras tanti sacramenti figuras:facta illarum mentio. Non enim debet quicq̃ tanq̃ figura afferri:quod nullam rei figuratæ gerit significationem. ¶Reliquæ autem figuræ omnes quæ afferuntur in illius officij ecclesiastici contextu: aliquem habent aptum responsum atque affinitatem quandam ad proprietates & conditiones eximias sacramenti eucharistiæ,sensibiliq; forma & materiali: insinuant spiritualem ipsius dignitatem. Vt agnus paschæ typicus (quæ secunda est figura : prædicto, prosæ de venerabili sacramēto,versu comprehensa) repræsentabat hanc salutarem hostiã,pro nobis in cruce immolatã:cuius virtute,à principis

Gene.22 Roma.8 Ephe.5 Nume.22 3.Regum.1 Prouer.26

Exodi.12 tenebrarum imperio sumus liberati, quemadmodũ populus Israëliticus per suum agnũ paschalem: à iugo durissimo Pharaonis. Manna vero Israëliticum (cuius tertio loco meminit prędictus versus: ex prosa solennitatis sacramentalis adductus) in deserto subministratũ cęlitus Hebræis: panem hunc verum & viuum qui de cælo descendit, cõgrua proportione significat. Demũ subcineritius ille panis, quem respexit Helias ad caput suum: comeditq;, & in fortitudine cibi illius ambulauit vsq; ad montem dei Oreb, vt responsorium prius adductum refert: eundem insinuat panem viuificũ, sub cinere nostræ mortalitatis excoctum igne acerbissimæ passionis & feruẽtissimæ charitatis. qui factus etiã est viaticum nostræ peregrinationis: vt eius ductu & virtute tandem perueniamus in montem illum dei excelsum: vbi videbitur deus deorum in Sion. Et hunc in modum cæteræ figuræ omnes: in illo officio celeberrimo adductæ: præclarum aliquod & sublime designant mysteriũ, quod in sancta eucharistia vt veritate & exemplari eminenter elucere conspicitur. Non ergo contemnat quisq; alto supercilio irreligiosoq; spiritu, celebratissimum illud & ingentis excellentiæ atque dignitatis officium: de sanctissimo eucharistiæ sacramento compositum. ne illo contemptu, & deum & supercęleste sacramentum (quod, per illud decentissime laudatur) aspernari & subsannare conuincatur. ne denique in suæ impietatis pœnam, illorum ascribatur numero: de quibus ait propheta in psalmo. Qui habitat in cælis, irridebit eos: & dominus subsannabit eos. Tunc loquetur ad eos in ira sua: & in furore suo conturbabit eos. aut eorum: de quibus ait dominus. Qui contemnunt me: erunt ignobiles.

Exodi.16 · Ioannis.6 · 3.Regũ.19 · Psalmo.2 · 1.Regũ.2

¶ Q̃ recte constitutum sit: verba consecrationis panis & calicis, debere esse secreta. illorũmq; formã, à quopiam mutari non posse: citra propriæ salutis iacturam. Cap. XIX.

VNum certe videtur Lutheri fuisse studiũ ac molimen: quicquid ad ecclesiæ honestatẽ & ornamẽtum attinet, quicquid item in ea rite decenter & probe ordinatum est: conuellere, rescindere, atq; subuertere. Quod cum ex præcedentibus, tum ex ijs quæ ex eo proponenda supersunt: cõspicuũ omnibus esse facile poterit. Enimuero in sexto suo dicto, in primo huius libri capite posito (quod omnino, & quantum ad tres eius partes: in hoc capite conabimur elidere) cõstitutionem illam etiam improbat impudens: qua rectissime cautum est in sancto missæ ministerio verba consecrationis debere esse secreta, voceq; submissa à sacerdote proferenda. contendens, vt ecclesiasticis aduersetur institutis (nam rectis maiorum legibus contradicendi studio: totus gestiens agitur, fertur & rapitur) illa omnibus esse debere vulgata. ¶ Sed parum considerauit Lutherus, hoc dicens: in quanta reuerentia ac veneratione, verba illa sacratissima sunt habenda, quantiq; facienda.

quæ si palàm & alta voce proferrentur coram populo astante:vilescerēt tam frequenti auditione,atq; sordescerent tali diuulgatione. Immo eadem sacra verba ædita in publicum, possent à laicis ad vsum inconcessum accōmodari: & temerario ausu super ipsius sacramenti materiā ab eis præter ipsorum officium proferri. Quod nonnulli quondam superba præsumptione tentasse leguntur:& præsentes vltrice dei dextra dedisse poenas. Ne igitur inuulgata ea verba sanctissima, habeantur contemptui & floccipendantur à vulgo, néue ad illicitum conuertantur vsum à plebe:prudentissime sancitum est a priscis patribus ecclesiæ sanctæ prioribus,non modo verba sancta consecrationis, sed & totum sacrū canonem,demissa voce à sacerdote sacra faciente legi debere:vt silentio honoretur magis,& secreta lectione habeatur augustior. Quod etiā symbolo quodā & signo mystico significatū est in veteri testamento:vbi per Moysem præcepit dominus ipsi Aaron & filijs eius,vt soli ingrediētes tabernaculum:omnia eius vasa inuoluerent.& cum mouenda essent castra:illa portāda singulis filijs Caath distribuerēt. Ipsi vero filij Caath ac cæteri: nulla curiositate viderent quæ sunt in sanctuario, priusq̄ inuoluerentur,alioqui morerentur. Quod quidem præceptū sub figurarum inuolucro nobis subindicat:in noua lege(quæ veritas est & exemplar veteris)verba illa quæ ad offerendum singulare illud sacrificiū sunt sanctissime ordinata & peculiariter adaptata:cū magna reuerentia contegi debere,imperuiaq; & inaccessa vulgo fieri. ¶Consonat huic sacro instituto & beatus pater Dionysius: circa principiū libri de cælesti hierarchia,his verbis Timotheum(ad quem:opus illud scribit) cōpellans. Tu autem ò fili, iuxta quod sancit nostra pijssima ac sacrosancta traditio:& ipse quæ sancte dicūtur,congrua suscipe pietate,ac diuina discendo,diuinus efficere.& sancta mentis recessibus condens:ea vt eximia & coniungendi nos deo vim habentia singularem,à prophana multitudine inuiolata custodi. Nefas enim est(vt sacra testantur eloquia) spiritualium margaritarū purissimum illum ac permixtionis ignarū, perlucidúmq; decorem & ornatū,totius venustatis authorem:in porcos abijcere. Idem quoq; circa finem libri de ecclesiastica hierarchia: eandem confirmat sententiam dicens. At vero efficientes consecrationis preces, fas non est scripto interpretari:neq; ipsarum arcanum,siue illas quæ in his ex deo fiunt virtutes,è secreto in publicum efferre. Hæc ille. Quæ autē preces:sunt efficiētes cōsecrationis? nonne sanctæ illæ orationes,quæ in sacro missæ canone & ante consecrationē salutaris hostiæ & post cōsecrationē ponuntur: coniunctę sanctissimis CHRISTI verbis,quibus cōsecratio cōficitur? Fas igitur non fuerit,iuxta diuini patris Dionysij sententiam: verba illa consecratoria cum antecedentibus & subsequētibus orationibus,proferre in propatulū, sed suppressa manere debēt & tacita. ¶Prętereа sugillat aduersarius noster in eodē sexto suo dicto,prius

Nume.4 · Dionysius · Matth.7

citato:& hanc sententiam veritati maxime consentaneam. quod mutantes formam verborum consecrationis ab ecclesia præscriptã: peccati mortalis labem contrahant. cum tamen euangelistæ (inquit) & Paulus: nullam certam & eandem formam descripserint. Sed dicat (oro) Lutherus, nõnne graui culpæ obnoxius est minister: qui præscriptã à domino suo regulam & obseruari quidem facilem, aut inerti negligentia transgreditur, aut ex electione & certa malitia infringit? Quisq; autem sacerdotũ sacra faciens, in altissimo illo missæ mysterio est minister ecclesiæ sanctæ à qua accepit certam verborũ formã, ad consecrationem sacrosanctæ eucharistiæ perficiendã. Ergo eam formam non obseruans, vel propter incuriam & minus exactam attentionẽ, vel propter animi nequitiam volentis nouitatem aliquã inducere, vel suo sensu, alia quàm definierit ecclesia, vti verborum forma: haud dubie reus efficitur mortiferi delicti. Neq; ad culpæ illius excusationem aut extenuationem, quippiam facit idipsum: quod pro sua ratione de euangelistis & beato Paulo adducit Lutherus. eos scilicet nullam certam verborum formã attinentẽ ad consecrationem, conscripsisse. Quoniã singuli eorum narrationẽ institutionis altissimi sacramenti eucharistiæ texere studuerunt, reiq; gestæ veritatem describere: non autem formã certam verborũ qua vsus est CHRISTVS in illius institutione mysterij, aut qua vti debeat ecclesia in consecratione, exprimere. Idcirco eandem sententiã diuersi: vario verborum contextu explicuerunt. neq; suis scriptis præscripserunt legem ecclesiæ, aut certam determinarunt formam: qua debeat ecclesia in consecratione sancti panis & calicis salutiferi, semper vti. ¶ Cæterum in decretalium epistolarum libro tertio, titulo de celebratione missarũ, cap. cum Marthæ. Innocentius tertius scribens Lugdunensi archiepiscopo, diffuse & luculẽter ostẽdit: q̃ siqua verba sunt in canone missæ (ea præsertim parte: quæ ad consecrationem panis & vini attinet) quæ ab euangelistis dicta non fuerunt: nos credere debere, quòd ea apostoli à CHRISTO, & ab apostolis eorum successores acceperũt. Declarátq; ibidem particulatim: quomodo ea quæ vltra expressionem euangelij adduntur in canone missæ (vt hæ tres particulæ. sublevatis oculis in cælum. æterni testamenti. mysterium fidei) possunt ex alijs locis euãgelij comprobari. Demũ in fine huiusmodi discussionis: hanc subnectit sentẽtiam. Credimus igitur, quòd formã verborũ sicut in canone reperitur: & à CHRISTO apostoli, & ab apostolis eorum acceperint successores. Cui quidem sententiæ à tota ecclesia approbatæ standum est: neque in dubium trahendum aut fluctuandum animo, quænam certa sit forma verborum: qua vti debeat sacerdos in consecratione sacramenti eucharistiæ. Nemini enim addubitare nunc licet aut hæsitare: quin ea sit vna & certa forma, qua hactenus vsa est & quotidie vtitur ecclesia sancta. à qua ne trãsuersum quidem (vt aiunt) vnguem discedere: cuiq̃ datum est. ¶ Insuper &

eam reprobat laudabilem obseruationem Lutherus in sexto suo dicto prius posito: quód non liceat nisi vnctis digitis hostiã tangere. cum tamen illa iam cõsecrata (inquit) à palla & calice alijsq; rebus inanimis tãgatur. Verum hæc proponẽs, minus attendere videtur: quòd cuiuspiam rei sacræ dignitas & sanctitas eo cõprobatur indicio apud homines, quòd non cuiusuis oculis pateat aut manibus contrectari possit: sed eorum dúntaxat, qui sacris initiati sunt, & ecclesiasticæ sorti addicti. Enimuero legitur Oza, quoniam vltra suæ sortis conditionem manum arcæ admouerit: subita morte à domino fuisse percussus ob suam temeritatem. 2.Regũ.6
In libro etiã Numeri, legimus iussisse dominũ, quòd quãdo mouẽda essent castra: filij Caath portarent vasa sanctuarij inuoluta ab Aaron & filijs eius, & non tangerẽt ea, ne moriãtur. Et canonicis sanctionibus prohibẽtur laici, manibus attrectare rem sacram: vt calicẽ aut hostiã consecratã. Siquidẽ in libro decretorũ, distinctione vicesima tertia, cap. sacratas. refertur Sotheris summi pontificis cõstitutio: qua prohibuit mulieres deo dedicatas cõtingere vasa sacrata & vestimẽta altaris, scribens in hũc modũ omnibus episcopis Italiæ. Sacratas deo fœminas vel monachas, sacra vasa vel sacratas pallas penes vos cõtingere, & incẽsum circa altaria deferre: perlatum est ad apostolicam sedem. quæ omnia, reprehensione plena esse & vituperatione: nulli recte sapientium dubium est. Quapropter huius sanctæ sedis authoritate: hæc omnia vobis resecare funditus quàm citius poteritis, censemus. et ne pestis hæc latius diuulgetur: per omnes prouincias abstergi citissime mandamus. Hæc ibi. Quòd si deo consecratę sanctimoniales non possunt contrectare manu vasa sacra & vestes, ad altaris ministerium accõmodatas: quãto minus eadem contingere poterũt mulieres non sacratæ deo per voti professionem, aut laici nulla consecratione diuino cultui mancipati? Eadem quoque distinctione, cap. non oportet insacratos. ex concilio Agathensi depromitur hoc decretum. Non oportet insacratos ministros licentiam habere: in sacrarium (quod Græci diaconium appellant) ingredi, & contingere vasa dominica. Sic ibi. Ex quo dilucidum est: laicis ipsis interdictum esse cõtactum vasorum & vestium sacrarum. Insuper beatus Cyprianus sermone quinto (qui est de lapsis, & coronatis iam martyribus: vel ad vitam seruatis) refert mulierem quandam cum manibus suis sanctam eucharistiam in sacro conditorio repositam attrectare tentaret: miraculo prohibitam esse, ignéq; inde erumpente deterritam, ne id faceret. Eius verba sunt hæc. Et cum quædam (mulier scilicet) arcam suam in qua domini sanctum fuit, tentasset aperire: igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Hæc ibi. Haud dissimili ratione, nõ quauis parte manus, res sacratissima vt sancta eucharistiæ hostia est contrectanda: sed ea tantũ, quæ ad attactũ tam præclari sacramẽti est cõsecrata pontificali benedictione: quo maior declaretur reuerẽtia & honoratio tam sublimis

Nume.4 — Sother papa. — Cyprianus

myſterij. Rationabilis eſt igitur & legitima ea ſanctio, quæ prohibet hoſtiam conſecratã contingi quauis alia manus parte: quam duobus primoribus vtriuſq; manus digitis, ad contactum illum oleo ſancto delibutis. ¶ Neq; id in oppoſitã partem efficaciter militat: q hoſtia conſecrata à rebus inanimis vt palla & calice contingatur. & ergo potiori ratione aut ſaltem æqua, à reliquis præter duos primos digitis vtriuſq; manus poſſit attrectari. Tum quòd contactus ille ad pallam (quod vulgo corporale aut ſindonem dicunt) aut ad patenam & calicem: neceſſitatis eſt, nõ arbitrariæ voluntatis. Non enim poſſet hoſtia ſacra altari ſuperponi offerenda: niſi contingat lintheum aut patenam. Neq; vinum conſecratum, deo poſſet offerri in ipſo miſſæ ſacro miniſterio: niſi calice contineatur quem contingat. Nulla autem nos adigit neceſſitas: vt alijs digitis quàm duobus primis ambarũ manuum, hoſtiam conſecratam contingamus. cum ſine aliorum digitorum admotione: conuenienter & integre peragatur id officium. Tum etiam, quòd palla illa quam hoſtia ſacra contingit: epiſcopali benedictione eſt huic ſacro miniſterio deputata. Calix etiam cum patena (vt vulgo vocant) conſecratione pontificali & inunctione eſt ſacratus: ad diuinum in eo peragendum ſacerdotalis ordinis officium. Quare cum hic precioſum CHRISTI ſanguinem cõtinet: forma vini obtectum, & illa hoſtiam conſecratam ſibi ſuperpoſitã contingit: nullus illic eſt ſanctiſſimi ſacramenti euchariſtiæ ad rem prophanam aut nõ ſacram contactus. Neq; ex eo, validum ſumi poteſt argumẽtum: qualibet manus parte, ſanctam euchariſtiam contingi poſſe. 7

¶ Rationabilem eſſe conſtitutionem eccleſiaſticam, quòd a ieiunis conſecretur & ſumatur euchariſtia: contra Lutheri placitum. Cap. XX.

DEinceps & illud ſummopere commẽdabile eccleſiæ inſtitutum reprehendit Lutherus in ſeptimo ſuo dicto ante citato, & hic excutiendo: quod ſancit ſacratiſſimam euchariſtiam à ieiunis ſumi debere. Tale eſt (inquit) quod ieiunium naturæ effinxerunt: vt ſi quis guttam aquæ vel imprudens glutiuerit: eo die indignus ſit cõmunione. O furorem: furore furioſiorem. Indignum eſt (inquiunt) vt in os Chriſtiani aliud intret: priuſquàm corpus domini intrauerit. O feſtiua ratio. Forte nec nebulã nec aerem prius intrare licet os Chriſtiani: quàm corpus domini intrauerit. vt ſacerdotibus reſpiratione & vita interdicatur: vſq; poſt miſſam & cõmunionem. cum CHRISTVS & apoſtoli poſt cœnam communicauerint: ac fere fiat, vt moderato cibo ſumpto: & os mundius, & caput purgatius, & halitus incorruptior, tótumque corpus dignius ſit: quàm ieiunis, & à ſomno neſcio quid grauedinis & impuritatis referentibus, eſſe vnquàm poſſit. Hæc Lutherus. Quibus extremam animi ſui væſaniam & impudentiam execrabilem.

clare patefacit vniuersis: cum laudabili & magnopere probando ecclesiæ præcepto de sumenda à ieiunis sacra eucharistia, per decretum etiã decimætertiæ sessionis sacrosanctæ synodi Constantiensis, contra pullulantes ea tempestate hæreses, denuo approbato, refragari studet. cum itidem beati patris Augustini verba habet ludibrio, subsannationéque prosequitur: quæ ipse lacer antistes conscripsit super hac materia, citantúrq; in volumine decretorũ, de consecratione, distinctione secũda, cap. liquido apparet. in hunc modũ. Placuit spiritui sancto, vt in honore tanti sacramenti prius in os Christiani dominicum corpus intraret: q̃ cæteri cibi. Nam ideo per vniuersum orbem mos iste seruatur. Hæc ibi. Sed quod placuit spiritui sancto: non placet Luthero. qui non per spiritum veritatis & pietatis reclamat traditioni à spiritu dei profectæ: sed longe alio afflatus & ductus spiritu. Et qui per vniuersum orbem mos seruatur, Augustino teste: corpus scilicet dominicũ ante alios cibos a Christianis sumi debere, à Luthero censetur (quæ sua est temeritas) in oppositum permutandus. ¶ Verum ad ea quæ proponit hac de re, in principio capitis huius adducta: paucis est respondendũ. Ieiunium quidẽ naturæ (quod est omnimoda a cibo & potu, immo & medicamẽtis, ab initio diei illius, abstinentia) ad debitã eucharistiæ sanctæ sumptionem, ex institutione ecclesiastica necessariũ est: vt præcedentia dicta mõstrarunt. Non tamen idcirco si quis præter opinionem & minus aduertẽs, aquæ guttã deglutiuerit dũ os abluit: haberi debet aut censeri indignus sacra illius diei cõmunione. q; huiusmodi sũptio stillæ aqueæ, & exiguũ quid existat, quod quasi nihil existimari solet: & casu, fortuitóq; acciderit. De aëre vero & nebula prohibẽda, ne à sacerdote ante sancti sacramẽti sumptionem aspiretur, quod subnectit Lutherus, vt prædicta sancti Augustini verba refellat: nullam habet veritatis speciem, aut similitudinis ad id quod proponitur habitudinem. Dicit enim ipse beatus pater, prius in os Christiani dominicũ corpus intrare debere: q̃ cæteros cibos. Aer autem & nebula, nequaq̃ ciborum habentur loco, nec corpus alunt: vt quæ aspiratione attracta, reciproca respiratione rursum emittantur, nullo exinde corpori subministrato alimento. Ea autem sola, naturæ ieiunium soluunt: quæ suggerunt alimoniã corpori, substãtiamq; illi altricem præstant. de quorum numero: neq; aër habetur humanum subiens corpus, nec nebula. Nisi forte Lutherus ex sua philosophia naturali (nam Aristotelicam prorsus auersatur physicam: immo & omnem disciplinam) persuasum habuerit: & aërem subministrare nutrimentum corpori, itidem & nebulam, hominẽmq; aëris attractu victitare posse. quẽadmodũ Chamæleonta ferunt: ventis & aura nutriri. Fortasse etiam libenter Lutherus & hic Pythagoricorum astipulabitur sententiæ: dicentium animalia quædam odore, spiraculóq; rerum fragrantiũ enutriri: eaq; sola alimonia, ipsa vitã agere. vt & in hac re aduersetur Aristoteli,

Augustinus.

Quid ieiuniũ naturæ.

Chamæleõ. Pythagorici.

illam Pythagoricorum ſententiã in libro de ſenſu & ſenſato refellenti:cu ius philoſophiam,quam non intelligit)in quouis diſciplinæ genere gra uiſſimis inceſſit conuitijs. ¶Quod vero deinceps ſubnectit Lutherus in 3
ſuæ improbæ aſſertionis confirmationẽ: CHRISTVM apoſtolis poſt cœnam tradidiſſe ſacramentũ euchariſtiæ,& proinde factũ illud & nos imitari debere:ſcite atq; argute diſſoluitur à beato Auguſtino in epiſto la centeſima decima octaua,reſpondente ad inquiſitiones Ianuarij. eiuſ démq; ſentẽtia ad id pertinẽs refertur ab authore voluminis decretorũ, in prædicto cap. liquido apparet. de cõſecratione,diſtinctione ſecunda.
Matth.26 his verbis. Liquido apparet,quãdo primo acceperunt diſcipuli corpus & ſanguinem domini:non eos accepiſſe ieiunos. Nunquid tamen pro pterea calumniandũ eſt vniuerſæ eccleſiæ:q; à ieiunis ſemper accipitur? Ex hoc enim placuit ſpiritui ſãcto(quod & modo adductũ eſt)vt in ho nore tanti ſacramenti,prius in os Chriſtiani,dominicũ corpus intraret: q̃ cæteri cibi. nam ideo per vniuerſum orbem mos iſte ſeruatur. Neque enim quia poſt cibos dominus dedit:propterea prãſi aut cœnati fratres, ad illud ſacramentũ accipiendum conuenire debent. aut ſicut faciebant,
1.Corin.11 quos apoſtolus redarguit & emendat:menſis ſuis iſta miſcere. Nãq; ſal uator quo vehemẽtius cõmendaret myſterij illius altitudinẽ:vltimũ hoc voluit inſigere cordibus & memoriæ diſcipulorũ,à quibus erat per paſ ſionem digreſſurus. Et ideo non præcepit quo deinceps ordine ſumere tur:vt apoſtolis(per quos eccleſias diſpoſiturus erat)ſeruaret hunc locũ. Nã ſi hoc ille monuiſſet,vt poſt cibos alios ſemper reciperetur: credo q; eũ morẽ nemo mutaſſet. Hæc Auguſtinus. Accedit his,q; dominus no ſter in cœna illa nouiſſima voluit veteris ritus obſeruãtijs finem impo nere,& nouæ legis inchoare myſteriũ: præcipuũmq; illius ſacramẽtum atq; ſacrificiũ inſtituere. Idcirco cõgruus expoſcebat rerũ ordo,vt prius agnum paſchalem typicũ cum diſcipulis mãducaret:deinde ſui ſacratiſ ſimi corporis & ſanguinis inſtitueret myſteriũ, & ſuis traderet diſcipu lis. Alio vero quouis ſequente tempore, nunq̃ eadẽ occurrit ratio : neq; cõſimilis myſterij agendi neceſſitas. Idcirco neq; nos,neq; alij fideles(vt quibus non eadẽ ſubeſt cauſa legitima ſumẽdi ſanctã euchariſtiam poſt cibum corporalem:quæ tũc erat in diſcipulis domini)debemus id factũ in imitationẽ trahere. ¶Sane hanc ipſam rationem aſſignat venerabilis 4
Beda in ſuis ſuper Lucam cõmentarijs:exponens illum viceſimi ſecũdi capitis eiuſdẽ euangeliſtæ locum,qui inſtitutionẽ excellentiſſimi ſacra
Beda. menti euchariſtiæ deſcribit. Finitis(inquit)paſchæ veteris ſolẽnijs,quæ in cõmemorationẽ antiquæ de Ægypto liberationis agebãtur:tranſijt ad nouũ,quod in ſuæ redemptionis memoriã eccleſia frequẽtare deſiderat. Vt videlicet pro carne agni vel ſanguine,ſuæ carnis ſanguiniſq; ſacramẽ tum in panis ac vini figura ſubſtituens: ipſum ſe eſſe monſtraret,cui iu
Pſal.109 rauit dominus & non pœnitebit eum,tu es ſacerdos in æternũ,ſecundũ

ordinem Melchisedech. Et paulo post, nonnullis interiectis: subnectit. Quòd si quem mouet. cum cœnatis saluator apostolis suum corpus ac sanguinem tradiderit: quare nos vniuersalis ecclesiæ consuetudine, ieiuni doceamur eadem sacramenta percipere. breuiter audiat, ideo tunc cœnatos cõmunicasse apostolos: quia necesse erat pascha illud typicũ antea consummari, & sic ad veri paschæ sacramenta transiri. Nunc in honorẽ tanti támq; terribilis sacramenti, placuisse magistris ecclesiæ: primo nos dominicæ passionis participatione muniri, primo spiritualibus epulis interius exteriúsque sacrari atq; satiari. ac deinde terrenis dapibus corpus, & vilibus escis refici. Hæc Beda. Porrò non omnia domini nostri opera, simpliciter nobis & sine discrimine aut delectu sunt imitãda: sed ea potissimũ, quæ nobis vt imitaremur proposuit, imitariq; præcepit & admonuit. De quorum numero est admiranda eius mansuetudo & humilitas: quoniã ipse dixit. Discite à me: quia mitis sum & humilis corde. promptum etiam in fratres humilitatis obsequiũ: quoniam post lotionem pedum humiliter discipulis exhibitam, ipse dixit eis. Si ergo laui pedes vestros ego magister & dominus: quanto magis debetis alter alterius lauare pedes? Exemplum enim dedi vobis, vt quẽadmodũ ego feci: ita & vos faciatis. Similiter persecutionũ propter iustitiam & veritatem toleratio: ad quam exemplo CHRISTI nos beatus Petrus hortatur, dicens. CHRISTVS passus est pro nobis: vobis relinquẽs exemplum, vt sequamini vestigia eius. & cætera id genus præclara CHRISTI opera. ¶Postremũ quod affert aduersarius in suæ sententiæ comprobationẽ, de meliori dispositione corporis purgatioréq; habitudine post cibum sumptũ ad accipiendam digne eucharistiã, q̃ ante cibum: pene indignum est quod refellatur, & ridiculum magis esse q̃ serio dictũ videtur. Quis enim nescit etiam facto in se periculo, post quietẽ nocturnam completamq; in somno ciborum concoctionem & naturę digestionem: ipsum corpus & purgatius esse à vaporibus alimẽtarijs, & defecatius à superfluis humoribus: q̃ post cibum etiam moderate sumptum? qui subministrat protinus halitus vapidos & euaporationes occupantes cerebrum: & minus dispositũ ad spiritualia opera corpus reddẽtes. Sed relinquamus has partes medicis discutiendas (quanq̃ non dubito ipsos facile in eam descensuros sententiam, cõmodiorem esse corporis aptitudinẽ & qualitatẽ ad tam sublime sumendũ mysteriũ, nullo sumpto alimento: q̃ post escæ corporalis sumptionẽ) & de anima, quæ plus est q̃ corpus, eiúsq; qualitate deinceps loquamur. Nónne multo syncærior est deuotionis affectus, liberiórq; mentis in deum erectio: cum ante corporis cibum accipitur hoc cæleste sacramentũ, q̃ sumpto prius cibo? cuius vaporibus obtunditur quoquo pacto & impeditur animi feruor: vt non vsqueadeo pure, libere & lympide feratur in deum. Nullus plane id diffitebitur, defecatiorem esse animã, purgatiorémq; ab impe-

Matth. 11

Ioannis. 13

1. Petri. 2

5

Matth. 6

dimentis corporis:cum ante cibum materialem sumit hanc escam spiritualem. necnon feruentiorem esse cordis ad cælestia desideria intentionem:ardentiorémq; ad panis huius viuifici manducationē, affectus inflammationem:quoniam nullo obstaculo occurrēte tum euehitur in superna. Sumpto vero corporis cibo.quoquo modo retardatur & segnior redditur anima:neq; ita liberis deuotionis alis attollitur ad tāti mysterij desiderium. At debuit Lutherus non modo ad conditionem corporis suos conuertisse oculos (q̄uis & hanc, minus recte attendat) sed multo potius ad animæ nostræ qualitatem:quoniam de proprio huius cibo, agitur quæstio. ¶ Adde q̧ cum plęriq; sint circa cibum ac potum 6 intemperantes, neq; semper eam seruent in illis sumendis moderationē: quam recta exposcit & definit ratio, si post sumptū corporis cibum passim sacerdotes missarum officium celebrare permitterentur, & laici sacram cōmunionem accipere: plærunq; cōtingeret ingluuie distentos nimiáq; ciborum copia oneratos, vino itidem obrutos ac pene ebrios, ad hæc veneranda corporis dominici mysteria sumēda se ingerere, sine aliquo deuotionis affectu, sepultóq; prorsus feruore spiritus. quod in magnam vergeret sanctissimi sacramenti inhonorationem & irreuerētiam:

Leuitici. 10 necnon in grauem salutis animarum iacturam. Vnde in Leuitico Nadab & Abiu filij Aaron, sacerdotes: arreptis thuribulis iposuisse legūtur ignem alienum atq; non sacrum, incensumq́; desuper positum contra dei præceptum offerentes, percussi fuisse repentina morte à domino. Huius autem præcipitis & indebitæ oblationis (quam subitaria puniuit mors:cælitus illis inflicta) causam assignant illius loci interpretes: q̧ vino madentes atq; sepulti:ad offerendū huiusmodi sacrificium se proripuerunt. Quod non irrationabiliter coniectant ex illo domini verbo:

Leuitici. 10 haud multo post in eodem capite, dicto ad Aaron. Vinū & omne quod inebriare potest, non bibetis tu & filij tui:quādo intrabitis in tabernaculum testimonij, ne moriamini. quia præceptū sempiternum est in generationes vestras: & vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum. Si igitur ad offerenda ritus antiqui sacrificia debuerunt sacerdotes ab vsu vini abstinere, cū esset ab eis facienda oblatio, neq; poti ad illam deo exhibendam accedere: nónne potiore iure ad offerendam deo nouæ legis hostiam, omnibus Mosaici instituti victimis digniorem: debent sacerdotes cibo & potu penitus abstinere, itidem & laici ante illius sumptionem: ad illam digne sumendam? Nemo certe id (vt reor) inficiabitur: anımam, quia longe est corpore præstantior, prius esse pascendam suo cibo supercælesti: q̄ corpus suo alimento terreno. Ad quod: & dominus salubriter omnes his

Ioannis. 6 verbis exhortatur. Operamini non cibum qui perit: sed qui permanet in vitam æternam. Corporis enim cibus: cito disperit. Animæ vero cibus, eucharistia: interitum nescit, & vitam largitur æternam.

¶Sacerdotem in missæ officio debere sumere sacramentum eucharistiæ: à se consecratum,contra Lutheri id negantis impietatem & væsaniam. Cap.XXI.

1
Nsuper calumniatur Lutherus in octauo suo dicto, ante posito:& præsenti capite quãtum ad primã eius particulam conuellendo(quasi totum suum studium ex industria conuerterit ad ea reprehendenda:quę in sacro missæ ministerio sunt decẽtissime à catholica ecclesia ordinata,& hactenus illabefacto ritu obseruata)calũniatur inquam & hunc ecclesiasticũ morem:quo sacerdos eucharistiam à se consecratam sumit in missæ officio, & nõ alijs communicat. , CHRISTVS (inquit)sibi ipsi tradidisse non legitur sacramẽtum alta, ris:sed tantum suis discipulis. Ad cuius exemplum deberet sacerdos in , missa nõ sumere eucharistiam, sed alijs tradere:quemadmodũ fit in lai, corum cõmunione.In missa autem,solus sumit sacerdos: & non distri, buit alijs.Hæc Lutherus.¶Verum hęc praui dogmatis improbitas & Lutherana impietas,manifeste confutatur per sanctionem ecclesiasticã: de consecratione,distinctione secunda.cap.relatum.ex concilio Toletano depromptam,quæ dicit.Quicũq; sacerdotũ deinceps diuino altario sacrificium oblaturus accesserit, & se à cõmunione suspenderit: ab ipsa qua se indecenter priuabit gratia communionis, anno vno repulsum se nouerit.Nam quale erit sacrificium:cui nec ipse sacrificãs,particeps esse dinoscitur?Ergo modis omnibus tenendum est,vt quotiensc unq; sacrificans,corpus & sanguinem domini nostri IESV CHRISTI in altario immolat: totiens perceptionis corporis & sanguinis domini nostri IESV CHRISTI participem se prębeat.Hęc ibi.Quinimmo quoniã aliqui sacrificium altaris immolãtes deo,dũntaxat corpus dominicum in ipso missæ officio sumere tentarunt, abstinentes à perceptione sancti calicis etiam consecrati:Gelasius papa hunc celebrandi ritum tanq̃ ecclesiasticis moribus aduersum damnauit,de consecratione,distinctione secũda,cap.comperimus,dicens. Comperimus autem,q; quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione: à calice sacrati cruoris abstineant: qui procul dubio (quoniam nescio,qua superstitione docentur astringi)aut integra sacramẽta percipiant:aut ab integris arceãtur.quia diuisio vnius eiusdẽmq; mysterij:sine grandi sacrilegio nõ potest prouenire.Hæc ibi.Ecce constitutionem ecclesiasticam,decernentem: vtranq; dominici sacramenti portionem,panem scilicet sanctũ & sanguinis dominici calicem:à sacrificante sacerdote sumi in ipsius missæ officio debere.Et certe mirum id videretur,sacerdotes veteris legis:oblata sacrificia in vsum suum & esum diuina sanctione vendicasse.& offerentes etiã laicos,in nõnullis hostiarum generibus:vnam sacrificij partem,quã manducarent post oblationem,habuisse sibi. Nouæ vero legis sacerdotes:à

Decretum concilij Toletani.

Gelasius.

Leuitici 6.&.7

perceptione sui sacrificij(quod multo omniū est præstantissimū) esse penitus exclusos & prohibitos. ¶Porrò nunc operępretium est videre: q̄ 2
inualidæ rationi innitatur Lutherus,ad astruendam suam sententiam. Non legitur (inquit)CHRISTVS in euangelio accepisse sacramētum eucharistiæ:sed tantū tradidisse discipulis.Infirma sane est hæc consecutio: & ex Lutherana dialectica,immo teterrima hæreticorū officina desumpta.Hoc non est expresse scriptum in euangelio:ergo hoc non est fa-
Ioannis.21 ctum.cum multa fuerint à CHRISTO facta, teste beato Ioanne circa finem sui euangelij: quæ non sunt ab euangelistis conscripta. Sed quēadmodū aperte non exprimunt sacri scribæ verborū & operum CHRISTI,quòd ipse sibi ipsi proprium corpus & sanguinem in mysterio sacramenti tradiderit:ita neq; scribunt manifeste oppositam partem,vtpote quòd id sacramentū CHRISTVS in cœna non sumpserit.Non valentiore igitur ratione ex euāgelico cōtextu colligere quis possit,CHRISTVM in cœna non accepisse suum corpus & sanguinem sub forma panis & vini:q̄ ipsum id accepisse.quòd neutrum eorum:apertis verbis in codice euangelij sit conscriptum.¶Verūtamen probatissimi authores, 3
quorum receptissima est apud omnes authoritas: in eam potius sententiam tendunt,quòd CHRISTVS suum sacratissimū corpus & sanguinem in cœna nouissima primo accepit:deinde discipulis suis vtrūq; tradidit.Cui quidem assertioni potius est accedendum atq; assentiendū:ꝙ vero magis consona videatur & cōformis.Enimuero CHRISTVS circuncisionem accepit & baptismū(vt ex euangelico testimonio,omnibus indubitato cōstat)non quidem necessitate purgationis, sed benigna dispensatione nostræ instructionis:vt alijs esset forma & exemplum vitæ. & quæ obseruanda ab alijs,institueret:prius ipse obseruaret,secundum
Actuum.1 illud dictum beati Lucæ,actuum primo capite.Cœpit IESVS facere: & docere. Quidni igitur & suum sanctissimū corpus & sanguinem sub panis & vini forma accepit in cœna: vt eo facto discipulis suis traderet
Chrysostomus. exemplum,idem sumēdi mysterium?Id plane sentit Chrysostomus super Matthæi vicesimum sextum caput:dicens de CHRISTO.Bibit ex eo(calice scilicet)vt audientes hoc:non dicerent.Quid sanguinem bibo: & carnē manduco?Vt enim non turbarentur,sicut turbati fuerūt quā-
Ioannis.6 do multi abierunt retro:prius sanguinē suum bibit.Idem quoq; cōpro-
Esicius. Leuiti.8 bat Esicius super Leuiticū:in expositione octaui capitis eius dicēs. Primo sacerdos,postea filij eius sanguine vngebantur:quia CHRISTVS in cœna primo sanguinē accepit,deinde discipulis suis dedit.His accedit & Hieronymus ad Heldibiam:& adducitur de cōsecratione, distin-
Hieronymus. ctione secunda,cap.nec Moyses.hoc verborū cōtextu. Nec Moyses dedit vobis panem verum:sed dominus noster IESVS.Ipse enim apostolis conuiua & conuiuiū:ipse comedens & qui comeditur.Porrò hæc & alia complura in eandem tendentia sententiā,latius pertractat vir præ-

claræ eruditionis Gabriel Biel:circa finem tricesimæseptimę lectionis, Gabriel.
suæ expositionis super canonē missæ. Ex quibus prorsus subruitur id fundamentum,quod collocauerat Lutherus ad fulciendam erroris sui fabricam:CHRISTVM scilicet in cœna non accepisse suum corpus & sanguinem sub forma sacramentali.vt exinde conficeret,sacerdotes nouæ legis in officio missæ non debere ipsum eucharistiæ sacramentū sumere:sed tantum alijs tradere. Vtrūq; enim horū,iam ostensum est esse
4 falsum:& à veritate longe alienū. ¶Neq; idem, suū propositū construere valet aut stabilire ex sacra laicorum cōmunione: in qua ipsi tantum percipiunt sanctam eucharistiā,non etiā alijs tradūt.& ergo deberēt(vt contendit)sacerdotes,è diuerso alijs tantum tradere sanctū eucharistiæ sacramentū:non autem sumere. Nempe laici circa id sacrosanctū mysterium,vnicū habent ex ordinatione ecclesiæ,opus:scilicet ipsum cū reuerentia sumendi sub specie panis tantum, ab alio tradēte. Sacerdotes vero,quoniā ad altaris ministeriū & sortem ecclesiasticā peculiariter sunt asciti atq; consecrati:triplex habent circa idem eucharistiæ sacramentū, munus exercendū,vtpote ipsum per certam verborū formam cōsecrandi.cōsecratū:proprijs manibus & nō alterius ministerio,in officio missæ sub vtraq; specie,panis inquā & vini,sumendi.& deniq; sub vna specie, videlicet panis,tradēdi alijs extra missę officiū.quorū quidē trium operum:nullum laicis conuenit. Cum his tamen in hoc vno coincidunt sacerdotes,vt si morbo detenti aut alia rationabili causa impediti,velint citra missæ ministeriū,& non facta à se celebratione nec oblatione diuini sacrificij,eucharistiæ sacramentū sumere:illud alio tradente ministro sacerdote,& sub vna tantum specie vtputa panis,sumant,more laicorū. Ex modo igitur laicis definito quo debeant percipere eucharistiam:nō potest recte colligi quod proponit Lutherus,sacerdotes videlicet officiū missæ celebrantes non debere sanctam sumere eucharistiam: sed tātummodo alijs tradere.quoniam longe alia sacerdotum sunt officia & multo digniora,circa huius sacramenti administrationem & communicationem atq; perceptionem:q̄ laicorum.

¶Vnam hostiæ consecratæ partē in officio missæ,sanctis æternæ gloriæ consortibus recte deputari. Cap. XXII.

1 DEinde vt nichil intactū intaminatumq; relinquat Lutherus quod ad sacratissimum missæ pertinet officiū, quo testatiorem & perspectiorē mundo relinquat suā in deum atq; sanctam ecclesiā impietatem: subsannat (vt ex secunda particula octaui sui dicti supra adducti,hoc loco refellenda,aperte constat) & illam hostiæ sacrę distributionem,in sancto missæ mysterio ex institutione ecclesiastica fieri solitam:qua beatis regni cęlestis incolis,vna trium partiū ipsius hostiæ deputatur.quasi adhuc eis (inquit) esset necessaria fides & pro

missio CHRISTI. Verum hoc ipso fallitur hic Lutherus, & à recto veritatis tramite aberrat: quod arbitretur medietatem illam hostiæ sacræ quę manet indiuidua, idcirco designari sanctis, vt eo symbolo insinuentur ipsi aut fide CHRISTI adhuc indigere: qui iam facie ad faciem deum vident, & non amplius per speculū in ænigmate. aut promissionē CHRISTI de habenda remissione peccatorū vitáque æterna consequenda, præstolari: qui iam sine macula assistunt ante thronum dei, & in se omnino completā illā esse promissionē CHRISTI percipiūt atque perpetuo gaudent. Illam plane rationem ipse Lutherus suo arbitratu confinxit: à nullis sanctis patribus ante assignatā. quā cum suo authore debemus tanquam inanem & friuolam, explodere atque exibilare: illámque amplecti potius causam huius distributionis & deputationis vnius partium hostiæ ad sanctos perpetuæ gloriæ participes, quam nobis tradiderunt orthodoxi patres. Vtpote per illā quæ totius hostiæ est medietas & indiuisa manet, significari: sanctos ipsos supernę patriæ ciues etiā ad corpus CHRISTI mysticū pertinere, eorúmque caput esse CHRISTVM: cui inseparabiliter manent vniti atque agglutinati. Eiusdem quoque partis mediæ integritas atque soliditas sine dissectione in partes minores: significat firmitatem continuā stabilémque vniformitatē æternæ beatitudinis, quā sancti nunc possident, æuóque intermino sunt obtenturi. Et quoniam amplius fructū effusionis sanguinis CHRISTI & dominicæ passionis non sunt sibi ipsis per bonorū operum studium applicaturi: quòd ea applicatione ad consequenda vberiora gratiarū munera iam non indigent, plenitudinem bonorū omniū nunc adepti: pars illa indiuidua quæ sanctis designatur, nequaquam sacro sanguini, calice benedictionis, contento immergitur: sed supra calicem impermixta à sacerdote tenetur. ¶ Ex his itaque constat, distributionē partis illius mediæ sanctis assignatam: non significare in ipsis indigentiā aliquam aut perfectionis deficientiam, sed vnionem indiuiduā eorum vt membrorū corporis mystici cum CHRISTO capite, indeficientémque & perennem in æternitatis stabilitate ipsorum gloriam: ab omni defectu atque penuria procul distantem. At vero pars illa minuscula quæ huic medietati eodem digitorū contactu coniungitur à sacerdote: eos designat qui hac vita defuncti locis expiatorijs adhuc detinētur, eluūturque igni purgatorio. quòd & ipsi, corporis CHRISTI mystici pars vna sunt: ad integritatē eius pertinētes, atque à CHRISTO capite influxū salutis percipiētes. necdū tamen ad perpetuā illam & continuam cælestis gloriæ soliditatē admissi: nec etiam per propria opera fructū dominicæ passionis sibi valētes applicare, quòd huius vitę stadiū iam percurrerint. Eámque ob causam nequaquam immergitur ea particula sancto calici: vt neque medietas illa, cum qua supra calicem ipsum à sacerdote cōtinetur. Tertia vero pars etiā minutula & quæ sacro immittitur calici: fideles designat in agone pręsentis vitæ adhuc desudātes. qui

Quid designant partes hostiæ diuisæ.

2

& ipsi ad corpus CHRISTI mysticū(cuius sunt membra)pertinēt: & necdum permenso suæ peregrinationis cursu, fructū effusionis preciosi sanguinis CHRISTI per bonorū operum exercitium sibi accōmodare queunt atq; asciscere. Et quāuis his adhuc in stadio currētibus,fides & promissio CHRISTI sit necessaria:idipsum tamen non significatur per tertiā illam partem sanctæ hostiæ, ipsis designatā, sed habitudo ipsorū ad corpus CHRISTI mysticū & caput eius:atq; participatio efficaciæ passionis CHRISTI ad suam ipsorum salutē. Quinimmo si attentius rem ipsam dispexerimus:nullā trium hostię sacræ partium inueniemus illam habere notionē,q; ijs quibus illę respondent,sit necessaria fides & CHRISTI promissio. Ecce q̄ procul abest Lutherus à vero,qui vult illam significationē debere cōuenire portioni hostiæ maiusculę,sanctis in cælo gloriosis deputatæ:quæ etiam neutri aliarum duarū particularū
3 congruit,quibus tamen potiore iure videretur debere conuenire. ¶Q; siquis succinctiorē breuioremq; exposcat rationem significationis harū trium partium,in quas hostia sacra in ipso missæ mysterio ex traditione priscorum patrū à sacerdote sacra faciente dissecatur:hanc generalem & communem omnibus illis particulis accipiat. illas tres hostiæ sacrosanctæ partes id vnū designare:q; CHRISTVS dominus noster,caput ecclesiæ sanctæ,tribus præcipuis sui corporis partibus in illo superadmirabili mysterio sacramēti viuifici & oblationis eius: influxum & participationē suorum donorū spiritualiū impartit, beatis scilicet gloriā,viuentibus in hoc seculo gratiā,& defunctis subleuamen. Est enim ipse in sacro oblatus altari:beatorū gloria,salus hic viuentiū,& defunctorū refrigeriū.& hæc ipsa munera,virtute huius supercęlestis sacramēti:membris suis dispartit. Quod quidem augustissimū sacramētum,inter cæteras suas præclaras & permultas dénominationes, etiā cōmunio appellatur:quia eius beneficiū cōmunicant atq; percipiūt omnes ecclesiæ vniti. non solum qui in terris adhuc viuunt:sed etiā qui ex hoc seculo transierunt,siue iam beatitudinē sint adepti:siue in via purgationis ad eam tēdant. Et vt paucis demū rem ipsam,immo vno verbo constringamus:in tres partes hostia sacra in altaris sacrificio diuiditur,vt significētur effectum eius & fructum participare & ij qui in æterna sunt beatitudine: & qui purgatorio detinētur igni,& qui in hoc seculo adhuc vitā agunt, quiq; eorum:suo ordine & gradu.

¶Non esse improbandam solicitam sui præparationem:ad debitam sanctæ eucharistiæ perceptionem. Cap. XXIII.

1 Ræter hęc,superioribus annotata locis,Lutherus vt omnem sustollat venerationem & reuerentiā tam sublimi sacramento eucharistiæ debitā:subsannat solicitam eā præparationem ad dignā ipsius susceptionem,quā solent homines timorati & deo deuoti facere: per examinationem

ante actæ vitæ, cōfessionémq; peccatorum, atq; pias orationes mentis in deum excitatorias, aliáq; recta bonorum operum studia. Subsannat inquam hæc laudabilia opera his verbis: in libro quidem suo de abrogan da missa priuata inscripto positis, sed inter dicta eius in primo libri hu-
» ius capite per ordinē digesta, non annotatis nec expressis. Insuper vnus
» est furor omniū (inquit) præparatorijs orationibus, confessionibus præ-
» uijs sic sese mundos & sanctos reddere: vt eucharistiam digni accipiāt.
» ne sit aliquid ibi quod remitti debeat: sed omnino spectabiles in mundi-
» tia sua appareant, & sanguinem CHRISTI fusum in remissionem pec-
» catorum rideant, quoniam nichil relinquere volunt deo: quod remitta-
» tur. Hęc Lutherus. ¶ Sed non attenderat ipse sedulo beatum Paulum: cum magna cautione nos in prima ad Corinthios epistola admonētem.
1. Corin. 11 Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Probet inquam, discutiendo propriam vitam ante actam: an graui peccato sit obstricta, aut mortiferis obnoxia culpis. quæ prius expietur per amaram contritionem & humilem sui apud sacerdotem accusationē: q̄ sacra suscipiatur cōmunio. Neq; illa probatio quā ibidem admonet, im mo præcipit Paulus esse faciendam: accipienda est de sola probatione fidei circa hoc admirabile mysterium, quam examinet & discutiat diligē ter, sacram percepturus eucharistiam: an eam habeat syncæram, integrā & illabefactam. quemadmodum scripturæ sacræ deprauator per obtortas interpretationes Lutherus: astruit prędicta diuini apostoli verba accipi debere. Tum quia idem apostolus ad fideles & solida fide mysteria sancta catholicę veritatis professos: ea scribit verba quę modo citata sunt de facienda sui ipsius probatione. Neq; in præcedētibus illa verba sententijs & sequentibus, ipse Paulus de firmitate fidei tenenda pertractat: sed de reuerentia debita ad sacræ cōmunionis perceptionem obseruāda, ad quā, & illa quæ agitamus eius verba inducunt. Tum etiam, quoniā licet fides firma & inconcussa de mysterio sanctissimi sacramenti eucharistiæ, sit necessaria ad dignam eius perceptionem: ea tamen non sufficit sola, sed sociam atq; comitem exposcit animi puritatem & syncæritatem à peccatis. Quæ si desit: inanis est illa fides & mortua, minúsq; sufficiēs ad rectam sanctę communionis susceptionem. Non ergo illic apostolus de probatione fidei facienda loquitur: vt quæ sola, ad māducationē panis illius supersubstātialis sit inefficax. sed de probatione animi, discussionéq; propriæ vitę: an sit irretita peccatis, aut crimine sordidata. ¶ Nō 2
animaduerterat itidem Lutherus, improbans solicitam cōscientiæ examinationem, & pręparationem sedulam ad sumendum panem illū cęlestem, illam terribilem interminationem: quam ibidem intonat euangeli-
1. Corin. 11 cus pręco. Quicūq; manducauerit panem & biberit calicē domini indigne: reus erit corporis & sanguinis domini. Et rursum. Qui manducat & bibit indigne: iudicium sibi manducat & bibit. Sed nónne is indigne

manducat: qui letiferi criminis sibi conscius quod expiare per confessionem negligit, aut in quo perseuerare apud se constituit: solam habens fidem tanti mysterij sacrosanctæ eucharistiæ & fiduciam de veritate diuinæ promissionis, q virtute huius sacramenti obtineatur remissio peccatorum: illotis (vt aiunt) manibus contrectat sacra, impuráq; mente & nõ expurgata peccatis, ingerit se ad diuina sacramẽta sumenda? Quid hac temeraria præsumptione periculosius: & hac irreuerẽti audacia sacrorũ contẽptrice dabitur execrabilius? Quem (oro) non deterreat ab hac impia irreligiositate, vox illa superni regis: ad eum facta qui intrauerat regalium nuptiarũ conuiuiũ non indutus veste nuptiali? Amice, quomodo huc intrasti: nõ habens vestem nuptialem? Cumq; obmutuisset ille, sibi male conscius: iussit eum rex ligatis manibus & pedibus, per ministros suos proijci in tenebras exteriores. Quam etiã sententiã formidare debent sibi demum illatũ iri: qui peccatis sordidi candidam sibi iustitiæ vestem, per debitam cordis à maculis criminum expiationem, comparare negligunt, qua adornati sacrum domini accedant conuiuiũ. Sane in veteri lege sacerdotes in labio æneo ad id operis designato abluere manus & pedes sunt iussi: anteq̃ ad sacrificia offerenda se accingerẽt. Neq; panes propositionis manducare tum cuiq̃ licebat: nisi mundus esset, & à carnali contagione purus. Id autem, symbolum erat & signum, nouæ legis sacerdotes non debere ad sacra mysteria contrectanda prodire: nisi ante purgati sint & abluti expiatoria detersione à labe peccati, neq; terrenæ sordis inquinamento contaminati. ¶ Porrò non fiunt huiusmodi præparatoriæ purificationes à fidelibus, nec eò tendunt: vt nihil relinquatur iniquitatis post huiusmodi præparationes, quod diuina clemẽtia nobis remittere, virtute viuifici sacramenti eucharistiæ possit. aut vt omnia peccata quantũuis leuia, per pręuias illas expurgationes sint ante absterſa animo: q̃ sancta sumantur mysteria. & ita preciosus CHRISTI sanguis frustra sit effusus in cruce pro nobis: vt qui remissionẽ peccatorum operari non possit, omnibus iam peccatis etiam minimis, per pręparationes præambulas dimissis. quemadmodũ obiectat & suo solius ingenio cõfingit Lutherus. Enimuero quoniã saluificum eucharistiæ sacramentũ cibus est spiritualis animæ, supercęlesti pabulo eam enutriens. cibus autẽ dũtaxat ijs cõpetit quæ viuẽtia sunt: actúq; vita participãt. vt cibus corporalis nõ mortuo exhibetur corpori: sed vitalẽ ab anima functionẽ adhuc habẽti. necessum est animã vt huiusmodi supersubstantialem cibũ digne suscipiat, viuere vita spirituali: quæ est per gratiã viuificantẽ, & coniungentẽ eam deo, fonti vitę primario. Quare non debet ipsa anima hunc suscepturа cibum laborare aliquo crimine letifero: quod emortuã illã reddat, atq; à deo disseparatã. sed ab omni labe mortifera debet per susceptũ salutaris pœnitentiæ antidotum: prius esse expurgata. Et ideo necessariæ sunt præparationes solicitæ per discussionẽ

Matth. 22

Exodi. 30 & 40.

1. Regũ. 21

Eucharistiam, cibum esse viuentium vita gratiæ.

cordis,cõfessionémq; oris:& alia pia sanctorum operum studia.vt illis, contractæ labes criminum concretæq; & inustæ ipsi animæ: detergãtur ante sanctam cõmunionem. harúmq; præparationũ adminiculo,anima prius per peccatum mortua reuiuiscat:atq; ad suam reparetur vitã. Et hanc certe ob causam (quamuis reliquæ deessent) debet quisq;,sacrũ accessurus illud conuiuiũ,præmittere sedula mẽte pręparationes illas medicinales: quæ eam reddãt illi sacrosanctæ cõmunioni suscipiendæ,adiutore deo idoneam. ¶Verum quæcunq; à nobis factæ fuerint præpa- 4
rationes ad dignam tanti mysterij perceptionẽ,expiatis etiam omnibus peccatis letalibus,quantum ad culpæ maculam: supersúntne multa alia in nobis mala dimittenda, quorum remissionem nobis indulgeat deus per sacrã eucharistię sumptionem? Nunquid tantã facere solẽt homines cordis præparationem,bonorum operum studio:vt nihil omnino relinquatur delicti,quod diuina misericordia nobis post illã relaxare queat? Quis vsqueadeò precor erit sui fiducia ductus,& præparatorijs illis innixus operibus: vt id sibi ausit polliceri,nihil in se reliquum esse quod à deo dimittatur? Quis etiam est hominũ quantacũq; polleat sanctitate vitæ, & qualemcũq; fecerit præparationẽ ad cordis sui expiationem:
Psalmo.18 qui non dicere debeat cum propheta in psalmo? Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me domine: & ab alienis parce seruo tuo. De-
Psalmo.24 licta iuuentutis meæ: & ignorantias meas ne memineris domine. Quis
Eccli.5 itidem dabitur:cui iure dicere non possit Ecclesiasticus? De propiciato peccato:noli esse sine metu. Et qui cum beato Paulo dicere non debeat.
1.Corin.4 Nihil mihi cõscius sum:nõ tamen in hoc iustificatus sum. Quis denicq; id sibi arrogare audeat aut ascribere: q; per præparationes expiatorias, compunctionẽ cordis,confessionem,orationũ suffragia,& cætera id genus,quę ante sacram cõmunionẽ religiose & pie exercẽtur opera bona: cuncta sibi sint dimissa etiã minutissima peccata? cum vere dicat in pro-
Prouer.20 uerbijs Sapiens. Quis potest dicere:mundũ est cor meũ,& purus sum à
1.Ioan.1 peccato? Et beatus Ioãnes in sua prima epistola canonica. Si dixerimus quia peccatũ non habemus:nosipsos seducimus,& veritas in nobis non est. ¶Certe abstersis quantũ ad culpæ contagiũ peccatis mortiferis per 5
debitã præparationẽ,sacrosanctæ eucharistiæ synaxin,præcedentẽ: reliqua sunt adhuc peccata leuia & minutiora(quæ venialia dicũt)sine qui-
Eucharistiam delere peccata digne eam sumentium. bus vita præsens nõ traducitur:virtute saluifici sacramẽti delenda. Superest & aliquanta pars pœnę pro criminibus letiferis iã abolitis,& abrasis debitæ,relaxãda per supersancti sacramenti eucharistiæ susceptionem. huiusmodi vero pœna,propter habitudinẽ ad peccatum pro quo debetur: interdum in sacris literis & apud earum interpretes, nomine peccati exprimitur & cognominatur. Quocirca post factam diligenti studio animi præparationem,per orationes præuias & pia in deum obsequia : superant nobis adhuc peccata, quæ per deuotam dominici cor-

poris & sanguinis cõmunionem eluantur & expurgẽtur. Neq; tanta no bis ante cõparatur munditia: vt nulla sit residua labes aut peccati scoria, quæ salutaris illius medicinæ (sanctæ scilicet eucharistiæ) antidoto deter gatur & curetur. Hinc & in orationibus ecclesiasticis frequẽter petimus, ita à sanctis patribus instituti: vt salubris illa cõmunicatio sanctorũ my steriorũ, ab omnibus nos purget offensis, nostræq; prauitatis vincula dis soluat, queãdmodũ in hac sacra oratione: post cõmunionẽ in officio mis sæ dici solita. Purificẽt nos quæsumus omnipotẽs & misericors deus sa cramenta quæ sumpsimus: & præsta vt hoc tuum sacramentũ non sit no bis reatus ad pœnam, sed intercessio salutaris ad veniam. sit ablutio sce lerum, sit fortitudo fragilium, sit contra mundi pericula firmamentum: sit fidelium viuorũ atq; mortuorum, remissio omniũ delictorum. Simi liter & in ista. Hæc nos cõmunio domine purget à crimine: & cælestis remedij faciat esse consortes. Et in plærisq; alijs orationibus ecclesiæ sup plicatorijs. Neq; per huiusmodi sedulas pręparationes id vnq̃ posset ef fici (vt cauillatur Lutherus) q̃ preciosus CHRISTI sanguis sit pro no bis frustra effusus: quoniam non inueniat peccata in nobis quæ abluat. Tum quòd illius virtute, & merito passionis dominicæ, remittãtur pec cata nostra in sacramẽto pœnitentiæ: ante sanctæ eucharistiæ perceptio nem suscepto. Tum etiam quòd in ipsa sacra communione, omniefficax eiusdem sacri sanguinis virtus non parum conferat: ad reliquias pecca torum nostrorum abluendas. Non itaq; ob eam causam quam hoc lo co assignat Lutherus: faciendæ sunt studiosæ præparationes cordis per contritionem, peccatorum detectionem, orationes, & alia pia exercitia: quãdo recipiendum est corpus dominicũ. sed ad emundandũ ab inqui namentis peccatorum animũ, pro viribus & facultate humana, cum di uino adiutorio: eundemq; excitandum feruentius in deum. vt cum syn cæritate & debita puritate suscipiatur venerandum illud sanctæ eucha ristiæ mysterium: quod non nisi mundo corde atque in deum erecto su mendum est. cum ipse dominus: omniũ auribus inclamet. Sancti estote: quoniam ergo sanctus sum. & mundissimus hospes: non nisi in mundo habitaculo debeat excipi. Leuitic. 19

¶ Horarum canonicarum lectionem non esse damnandam: & quam ob causam illa est instituta. Cap. XXIIII.

1 D hæc vt viris ecclesiasticis laxet habenas Lutherus ad ociositatem, & sanctum orationis studium occupa tionémq; ipsis adimat: sustollit illis lectionem horarũ canonicarũ, eam vt tędiosam & infructuosam dãnans. queãdmodũ ex nono eius dicto circa principiũ huius libri annotato, & in hoc capite pariter & proxime se quẽte penitus elidẽdo, aperte liquet: vbi hęc eius adducta sũt verba. Me lius esset (inquit) eis, viris scilicet ecclesiasticis, nõ legere horas: q̃ frigide

, eas legere. cum ſit horarū lectio, laborioſus & tamen ſimulatus dei cul-
, tus. Nihil enim dici debet in eccleſia: niſi certum ſit, id eſſe verbum dei.
, nihil etiam fieri aut geri: niſi quod certū ſit à deo præcipi vt fiat aut ge-
ratur. Hæc Lutherus. Verum, ſi quis inſtitutionis horarū canonicarū, ab ijs qui eccleſiaſticæ ſorti ſunt addicti legēdarum, cauſam accuratius inſpexerit: longe aliter q̃ Lutherus hac de re ſentiet. Siquidem inſtituta traditur huiuſmodi horarū lectio: ad gratias deo benefactori de ampliſſimis beneficijs humano generi collatis, exoluēdas à tota eccleſia, per peculiares eius miniſtros. Inter quæ quidem beneficia, diuina bonitate indulta mortalibus: primo loco eminet beneficiū creationis mūdi, ſeptem
Gene. 1 diebus expletū. ꝙ ſex diebus opera fabricationis mundanæ diſtinxerit deus: & ſeptimo, ab omni opere feriatus fuerit & requieuerit. In cuius beneficij cōmemorationē aſſiduam: perſoluitur deo quotidie ſeptena in horis canonicis laus & gratiarū actio. Nec minus elucet ſecundo loco nobis exhibitū inter cætera beneficium redemptionis noſtræ, per amariſſimā CHRISTI paſſionem: quę ſeptem horarū, partiūmq́ꝫ diei interuallo peracta eſt. Vt autem iugis & aſſidua habeatur eius acerbiſſimæ paſſionis à nobis memoria, nec vnq̃ hominū elabatur animo: conſtituta eſt ſanctione eccleſiaſtica, laus quotidiana lectionis horarū canonicarū, horis illis ſeptenis dominicę paſſionis propemodū deputata, quibus dicātur. Sunt & alia ſublimia ac ſingularia myſteria: quibuſq́ꝫ earū horarum, quibus dicuntur horæ canonicæ, apta cōcinnitate reſpondentia, ꝙ in illis ipſis horarijs partibus: conſummata & expleta ferantur. quēadmodum ſuperioribus annis annotauimus in elucidatorio noſtro eccleſiaſtico: vbi de ratione denominationéq́ꝫ horarū canonicarū latius diſſeruimus. ¶Propter horum igitur inſigniū myſteriorū ſacramenta, præclaramq́ꝫ dignitatē: conſtituta eſt ad continuā deo reddendam gratiarū actionem, & ſeptenarū horarum quotidiana perſolutio atq́ꝫ decantatio. Conſtituta inquam, non recenter aut noua adinuentione: ſed antiquiſſima totius eccleſiæ ordinatione. Nempe in codice decretorū, nonageſima prima diſtinctioe, cap. preſbyter. recēſetur ex dictis beati Benedicti hęc
Pſalmo. 118 ſentētia. Propheta dicit. Septies in die laudē dixi tibi. Qui ſeptenarius ſacratus numerus, ſic à nobis impletur: ſi matutini, primæ, tertiæ, ſextæ, nonæ, veſperi, completorij, tempore: noſtræ ſeruitutis officia perſoluamus. quia de his dixit propheta. Septies in die laudem dixi tibi. Nā
Ibidem. de nocturnis vigilijs: ipſe idē propheta ait. Media nocte ſurgebā: ad cōfitendū tibi. Ergo his tēporibus referamus laudes creatori noſtro: ſuper iudicia iuſtitiæ ſuæ. Hæc ibi. In decretaliū identidē epiſtolarū libro tertio, titulo de celebratione miſſarum, cap. preſbyter. ex cōcilio Agathēſi hęc depromitur ſanctio. Preſbyter mane matutinali officio expleto, penſum ſeruitutis ſuæ, videlicet primā, tertiam, ſextam, nonam, veſperamq́ꝫ perſoluat: ita tamen vt horis competentibus iuxta poſſibilitatem, aut

à se aut à scholaribus publice compleantur. Deniq; in Clementinarum
constitutionū libro tertio,eodem titulo de celebratione missarū,cap.gra
ui nimirum.perhibet Clemens quintus in concilio Viēnensi id cautum Clemens quintus.
esse:vt in cathedralibus,regularibus & collegiatis ecclesijs,horis debitis
deuote psallatur. In alijs vero:cōuenienter & debite celebretur diuinum
3 diurnum & nocturnum officiū. ¶At vero Lutherus,omnibus his pon
tificijs,generaliumq; conciliorū decretis contranitens:omnem tollere co
natur psalmodiam,cum priuatam,tum publicam,cum lectionem hora-
rum canonicarū pro viribus explodit:causatus illam esse laboriosum &
simulatum dei cultum. Laboriosus quidē est huiusmodi cultus ijs: qui
sine deuotionis affectu & inuiti eum faciūt.quoniā iuxta veteris Comi-
ci sententiam,nulla res tam facilis est: quin difficilis fiat,quā inuitus fa Comicus.
cias. Sed esto laboriosus sit iste lectionis horarum,deo exhibitus cultus,
etiam recte eum exequentibus : nunquid ideo iure damnandus est? Sic
enim ieiuniū & omne fere opus bonum esset reprobādum: quoniā non
citra laborem fit,carne spiritui reluctāte. Atqui teste beato Iob,nascitur Iob.5
homo ad laborem: sicut auis ad volādum. Verum Lutherus,mollis ac
delicatus miles ecclesiasticus,vult percipere salariū & prouentū,mili-
tātibus ipsi ecclesiæ designatū:& detrectat subire munera illius militiæ,
persoluereq; pensum seruitutis ecclesiasticæ,persimilis nimirum hoc in
negocio,ignauo militi in re bellica: qui vellet quidē recipere stipēdium,
ascriptis ordini militari deputatum:recusaret tamen exercere officia suæ
militiæ, & prodire in aciem ad debellandum hostem. Sed meminisse de-
buit sententię illius Hieronymianæ. Delicatum militem rex non amat. Hieronymus.
rursum & huius. Mollis præliator statim ad primam aciem concidit:&
post vmbram,solem ferre non potest,post sudariū:galeam oneri potius
reputat q̄ tutamini. Debuit & Lutherus sibi cauisse,ne huiusmodi mol
li bellatori videretur iure assimilari:qui queritur laboriosum esse dei cul
4 tum,per quotidianā horarū lectionem illi impendendū. ¶Insuper im-
merito vocat Lutherus horarū canonicarū lectionē,cultū dei simulatū.
vt quæ suapte natura verus sit & syncærus dei cultus:institutus ad imi-
tationē supercælestis ecclesiæ,in qua spiritus angelici & reliqui ciues su
pernæ patriæ, iugi modulatione deū laudāt:& dulcissima personāt cāti
ca in ciuitate sancta Sion. Quorū portiunculā expressit diuinus prophe
ta in sacra illa visione:qua vidit dominū sedentē super solium excelsum,
duoq; seraphin clamātia alterū ad alterū. Sāctus,sanctus sanctus:domi Esaie.6
nus deus sabaoth. Ad illorū igitur beatorū,qui habitāt in domo domi- Psal.83
ni & in secula seculorum laudabunt eum,æmulationē:fit in sancta con-
gregatione ecclesiasticorū deuota psalmorum decantatio,aut priuata in
horis canonicis horum lectio. vt benedicatur dominus in omni tempo- Psalmo.33
re:& semper laus eius sit in ore ipsorū. Quid igitur in hoc tam sacro di-
uinæ laudis studio,canticorúmq; spiritualium iubilo: aut simulationis

Esaie.29 est,aut fictionis? Si quis autem labijs deum honorans,& cor suum ha-
bens longe ab eo, per hypocrisin, horarū ecclesiasticarū decantet aut le-
gat officium:is non ex natura & conditione rei ex seipsa bonæ, simula-
tum exhibet deo cultum,sed ex proprij cordis vitio & peruersitate.pro-
pter quam, non debet id merito reprobari: quod suapte natura rectum
est. Alioqui & eleemosynā improbabimus,& ieiunium atq͂ orationē:
quoniā hæc omnia,ficto simulatoq͂ animo fieri à prauis possūt. ¶Præ- 5
terea, dicat velim Lutherus, quomodo simulatus est dei cultus,lectio
horarū canonicarū:quę ex CHRISTI & apostolorū imitatione,in eccle
siam pie religioseq͂; est primū introducta?queadmodū testatur beatus
Augustinus. Augustinus:ita scribens ad inquisitiones Ianuarij. Sine dubitatione fa
ciendū est maxime id:quod de scripturis defendi potest. Sicut de hym-
nis & psalmis canendis: & ipsius domini & apostolorū habemus exem
pla & certa præcepta. De hac re tam vtili ad monendū pie animū, & ac-
cendendū diuinæ dilectionis affectum: varia consuetudo est. Hæc ille.
Cui consonat & illud decretū cōcilij Toletani tertij:quod adducitur in
libro decretorū,de cōsecratione,distinctione prima,cap.de hymnis.hoc
Cōcilij Toletani decretum. verborū contextu. De hymnis canendis:& saluatoris & apostolorū ha-
bemus exemplū. Nā & ipse dominus hymnū dixisse perhibetur: Mat-
Matth.26 thæo euāgelista testante. Et hymno dicto:exierunt in montē oliuarū. Et
Ephe.5 Paulus apostolus ad Ephesios scribit:dicēs. Impleamini spiritu sancto:
loquentes vobismetipsis in psalmis, & hymnis, & cāticis spiritualibus.
Hæc ibi. Sed vbinā ex institutione ecclesiastica dicuntur hymni & psal-
mi in laudem dei: nisi in horarū canonicarū decantatione aut lectione?
Quomodo etiā fideles potissimū presbyteri & clerici,loquētur sibi ipsis
in hymnis & psalmis atq͂ cāticis:si nō annotētur hymni vel psalmi certa
quadā assignatione,& recto digerātur ordine: in quibus concorditer &
cōsona voce sibi ipsis loquātur & psallant? Hæc autē certa annotatio,&
hymnorū psalmorúmq͂ distinctio secundū definitā legem & regulā: fa-
cta est iam olim,quotidieq͂ obseruatur in horarum canonicarū officio.
Cæterū hanc de horis canonicis materiā diffuse & præclare pertractat
Thomas Vualden. venerandus pater,doctrina sacra & religione pręstantissimus, Thomas
Vualden:in suo libro de sacramētalibus nuncupato,per totū tertiū ope-
ris illius titulū,à vicesimo scilicet capite vsq͂ ad vicesimū septimū eiusdē
voluminis caput. Vbi etiā ostendit(potissimū in vicesimo secundo cap.)
vsum horarū canonicarū habuisse suum exordiū:à tēpore primitiuæ ec-
clesiæ.obseruariq͂; aliquo modo cœptum in ecclesia Alexandrina:à bea
to Marco euāgelista,instituta. deinde à multis etiā alijs ecclesijs illius
exēplo obseruatū:& demū per vices temporū diuersásq͂ successiones in-
tegritatē solidam accepisse.vt tēpore beatorū Hieronymi, Augustini,&
Ambrosij,ex antiqua ecclesiæ consuetudine iam fuerint distinctę lectio-
nes librorū sacræ scripturæ:quę in officio ecclesiastico,certo quoq͂ anni

tempore recitarentur. quemadmodũ q̃plurimis iiſdẽmq; probatiſſimis ſanctorũ patrum teſtimonijs,ibidem demonſtrat contra Viclefianã impietatem: horarum canonicarũ vſum ſuſtollere annixam.quã hoc in loco,vt à cæco ductore ductus cæcus,& in foueam vnà cum duce itineris Matth.15
præcipitatus:inſtaurare molitur Lutherus.Sed nunc ad reliqua eius di
6 cta excutienda progrediamur.¶Neq; recte etiã id à Luthero eſt aſſertum in verbis ſupra dictis,ſatius eſſe,nõ legere horas:q̃ frigide legere. Quoniã qui frigide eas legit ac tepido animo & diſtracto:ſatiſfacit quidem præcepto eccleſiæ,obligantis ipſum ad lectionẽ horarum canonicarum,neq; reus eſt tranſgreſſionis illius ſtatuti. quãuis etiam in eo opere non præſtaret gratum deo obſequium nec acceptũ:potiſſimũ quando huiuſmodi diſtractio,ignauia & cordis tepiditas, ex propoſito fieret & electione. quoniã huiuſmodi tepidis cõminatus eſt deus: ſe eos euomiturum ex ore ſuo.Qui vero ordinibus ſacris initiatus omnino horas canonicas non legit: is & eccleſiæ præuaricatur præceptũ, obſtringens ipſum ad exoluendum deo id lectionis horarum officium:& ſimul graui peccato deum offendit,cui debitum ſubtrahit ſeruitutis obſequiũ.Et ita hic,duplici peccato tenetur obnoxius: alter vero ſi reus eſt,tantũ vni culpæ addictus habetur.Quare multo grauior eſt & deterior,omnimoda horarum canonicarum ſine cauſa legitima prætermiſſio:q̃ frigida illarũ & tepida lectio,cuius oppoſitum aſtruit Lutherus. Apoc.3

¶Rationum,quibus horarum canonicarum lectionem improbat Lutherus:diſſolutio. Cap.XXV.

1 Sed ecce vt horarum eccleſiaſticarũ lectionem ſugillet aduerſarius:obiectat nobis in verbis ſuis paulo ante citatis,& in nono dicto eius circa libri huius principiũ etiam adductis:in toto ſacrarum literarum codice nõ contineri præceptum, eccleſiaſticis viris datũ de legẽdis horis canonicis.nihilq; à nobis geri debere: quod deus in ſcriptura ſancta nobis non præceperit.¶Huic quidem cauillo iam abũde à nobis ſatiſfactũ eſt in primo libro:ex quo id in prõptu colligitur reſpõſum.huiuſmodi præceptũ de horarũ lectione,aperte quidẽ nõ cõtineri in ipſo euãgelico codice:ſed ſuppreſſe & inuolute illud in eo
cõprehẽdi verbo domini,quo iubemur audire eccleſiã & præpoſitos no Matth.18
ſtros,qui ſpiritu ſancto ſuggerẽte ordinarunt exoluendã eſſe domino à Lucæ.10
viris eccleſiaſticis quotidie horarũ canonicarũ decãtationem aut lectio Matth.23
nẽ.Neq; poſſumus citra noſtræ ſalutis diſpendiũ huic ordinationi eccleſiaſticę cõtraire:q᷑ etiã obligatoria ſunt quę per ſpiritus ſancti occultam inſpirationẽ ab apoſtolis & viris apoſtolicis ſunt poſt triũphalẽ domini noſtri aſcẽſionẽ ſancita pro vniuerſali regimine eccleſiæ,ſicut & ea quę à CHRISTO ſunt in euangelio expreſſa. Sed hæc in præſenti loco repetiſſe:pene ſuperuacuũ eſt.
2 ¶Rurſum inſiſtit Lutherus,nihil in eccleſia

legendum esse: nisi verbum dei. In horis autem canonicis multa contineri præter dei verbum: & ergo prætermittendam esse earum lectionẽ. Verum si ita assumptam propositionẽ intelligat aduersarius, nihil in officio ecclesiastico legendum esse: quod non contineatur expresse in aliquo librorum sacræ scripturæ, id imus inficias. Nam & orationes ipse supplicatoriæ quas collectas dicunt, & expositiones in sacra euangelia à sanctis patribus elaboratę, quas homelias vocãt: sermones item solenniũ festorum declaratorij, necnon agones inuictorũ martyrum & vitæ sanctorum à probatis authoribus conscriptæ: conuenienter & laudabiliter in ecclesiastico leguntur officio. Attamen planum est: nihil horũ in ipso sacræ scripturæ complexu comprehendi. Si vero per assumptã in hac obiectione propositionem intelligat Lutherus, nihil in ecclesia legi debere quod sit verbo dei repugnans aut aduersum: id sane admittimus libenter & annuimus. Ea autem quę modo enumerata sunt, atq; in officio ecclesiastico legi solita: maxime consonant verbo dei, & multa eorũ explicant illud ac elucidant, tantum abest vt illi sint aduersantia. Si qua vero occurrũt in horarum lectione, quæ ex liquido verborum dei fonte non sunt deriuata, aut illa non explanãt homelijs sacrisq; sermonibus, vt gloriosa martyrum certamina aut acta sanctorum, quæ ipsis horis canonicis inseruntur: non est certe propterea repudianda tanq̃ inanis & futilis illorũ lectio. quòd iã olim authoritate synodali cõstitutũ sit: huiusmodi lectionẽ fieri debere in officio ecclesiastico. ¶ Enimuero ex concilio Carthaginensi tertio (cui & interfuit beatus Augustinus: & se cum cæteris subscripsit) hoc depromitur decretũ, capite tricesimo nono canonũ eiusdem concilij conscriptũ. Item placuit, vt præter scripturas canonicas nihil legatur in ecclesia: sub nomine diuinarũ scripturarũ. Sunt autem canonicæ scripturæ: hæ. Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Iob, Psalteriũ, Salomonis libri quinq;, Libri duodecim prophetarũ. Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Hester, Esdræ libri duo, Machabęorũ libri duo. Noui testamẽti: euangeliorum libri quatuor, Actuum apostolorũ liber vnus. Epistolæ Pauli quatuordecim, Petri apostoli: duæ, Ioannis apostoli: tres, Iacobi apostoli vna, Iudæ apostoli vna, Apocalypsis Ioannis: liber vnus. Hoc etiã fratri & consacerdoti nostro Bonifacio vel alijs earum partium episcopis, pro confirmando isto canone innotescat: quia à patribus ista accepimus in ecclesia legenda. Liceat etiam legi passiones martyrum: cum anniuersarij dies eorum celebrantur. Hæc ibi. Deinde eodem in loco: hoc subnectitur. Finaliter vniuersi episcopi dixerunt. Omnibus hæc placuerunt: & hæc, nostra subscriptione firmabimus. Et subscripserunt. Aurelius Carthaginensis, Epigonius Bullensis, Augustinus Hipponẽsis, & alij quadraginta quatuor: qui eidem concilio interfuerunt. Hæc ibi: ex

Libri bibliæ: qui pro canonicis habẽtur.

antiquo libro decretorũ pontificum. Quòd si passiones sanctorũ martyrum, hac grauissima sacræ synodi sanctione decernuntur legendæ in ecclesia, cum dies annuus solennitatis eorum celebratur: cur non eodem iure & acta beatorum confessorum & sacrarum virginũ, quos ecclesia catholica, publica veneratione honorandos cõstituit: etiã recitabuntur in officio ecclesiastico, quando dies eorũ festus quotannis occurrerit? Certe eadem penitus ratio militat in his & illis, quinimmo in omni sanctorum gradu & sorte: quos ecclesia sanxit colendos.
4 ¶Insuper beatus pater Bernardus in præfatione quã vitæ sancti Malachiæ episcopi, à se cõscriptæ præfixit: hoc habet sermonis exordium. Semper quidem operæprecium fuit, illustres sanctorum describere vitas: vt sint in speculum & exemplum, ac quoddã veluti condimentũ vitæ hominũ super terrã. Per hoc enim, quodã modo apud nos etiam post mortem viuunt: multósque ex iis qui viuentes mortui sunt, ad verã prouocant & reuocant vitã. Verũ nunc maxime id requirit raritas sanctitatis: & nostra plane ætas inops virorum. Quã sane inopiam super nos adeò inualuisse sentimus: vt nulli sit dubium, illa sentẽtia nos feriri. quoniã abundabit iniquitas: refrigescet charitas multorum. Hæc ibi. Quòd si cõducibile est, illustres sanctorũ vitas describere, vt hic astruit Bernardus: nónne æque aut magis vtile fuerit, descriptas eorum vitas ad publicam audientium ædificationem in officio ecclesiastico legere? ¶Adde quod etiam ingens vtilitas, spiritualisque fructus admodum exuberans atque copiosus, ex hac sacra lectione agonum martyrum, & gestorum per alios singularis excellentiæ sanctos, consurgit in tota ecclesia. Nempe ad dei primum & sanctorum gloriam illa tendit: vt laudentur vtrique in sanctimonia vitæ, felicique exitu beatorũ, qui inibi recitatur. Deus quidem: vt præcipuus illorũ operum bonorum author. sancti vero: vt dei cooperatores, & ab eo ob sanctitatem ante actã glorificati. Deinde ad viuentiũ salutem: magnopere etiam illa conducit enarratio bonorũ operum, beatæque consummationis sanctorum. vt his tanquam aculeis & calcaribus incitentur ad imitationem enarratæ sanctitatis, placidæque in domino obdormitionis eorũ. Vt etiã prouocentur bonorum operum studio, ad obtinenda illa perennis gloriæ præmia: ad quę norunt sanctos ipsos, quorum memoratur vita, per virtutis & iustitiæ semitam peruenisse. locúmque habeat in nobis adhuc
5 viuis: illud poëtæ verbum. stimulos dedit æmula virtus. ¶Ecce vberem fructum: ex lectione vitæ atque obitus sanctorum, quæ in horarũ canonicarum continentur officio: consurgentem. Ad quem colligendũ, debent omnes qui degenere non sunt animo, generose aspirare: neque cũ supercilio pharisaico aut contemptu respuere, quæ in descriptione vitæ sanctorum continentur. Si enim fidem adhibemus ethnicorum historiis quas probati scripserunt authores, neque dicimus cõmentitia deliramenta aut nugas aniles in illis contineri: nunquid detrahemus fidem & denegabi-

[Margin notes: Bernardus — Matth. 24 — Quare acta sanctorum recitãtur in ecclesia. — Lucanus.]

mus sacris sanctorum qui iam beati regnant cum CHRISTO historijs, illustrium virorum studio conscriptis? Nunquid in hanc prorūpemus vocem sacrarum rerum contemptricem: quod in illis sanctorū vitis referantur figmenta, neniæ & mendacia, indignáque sint quæ in officio legantur ecclesiastico? Copiosiórne (dicāt velim) fructus & salubrior decerpitur ex sacris illis, sanctorum vitā & mores enarrantibus historijs: quam ex prophanis gentilium annalibus? Certe ex cōmemoratione sanctitatis vitæ & felicis obitus beatorum, mens legentis internam plærunque sentit cōpunctionem: cum humiliter de se sentiēs, percipit suam vitam multum esse ei quā legit, dissimilem ac disparem. Soluitur interdū etiam in dulces lachrymas, in singultus, in fletus admodum suaues: indolens se tanto interuallo distare ab ea, quam lectitat, vitæ sanctimonia. Deinde rapitur mens generosa ardenti desiderio, æstuátque sancto igne feruētis spiritus: vt eius imitetur vestigia, cuius tam eximiam oculis propositā cernit vitæ excellētiam. excitatúrque ea lectione à torpore desidiæ & inertiæ pius lector, & totus in deū erigitur: cupiens impensius, sancti illius exemplo syncære deo in posterum tempus seruire, & consimilem illi sortiri vitæ exitum. Vnde & apud se frequenter ardenti voto illud exoptat

Numeri. 23 sibi demum datū iri: atque à deo crebrius postulat. Moriatur anima mea morte iustorum: & fiant nouissima mea, horum similia. Sic sane, sic bea

Augustinus tus pater Augustinus, sanctorum patrum qui eum tempore præcesserant audita vita laudabili, placidáque morte: maiorem in modum profecisse legitur in via domini, eorúmque exempla mentis suæ oculis assidue obiecisse, tanquam speculum & regulam certam: secūdum quam, vitam suā componeret. Demum ex sacra illa vitæ sanctorum lectione succenditur plærunque syncærus animus amore cælestis patriæ, inflammatúrque ardēti desiderio perueniendi ad illam felicissimæ perēnitatis vitam: ad quā nouit sanctum illum (cuius vitam suspicit ac demiratur) per tribulationes & erumnas, per sancta itidem piorum operū exercitia peruenisse. Sed quis hos & longe plures salutiferos fructus: vnquam ex gentiliū lectione historiarum collegerit? Debemus itaque reuerentiam illam sacris illis sanctorum historijs, vt eas non irrideamus aut subsannemus: sed cum debita veneratione easdem amplectamur, & digno prosequamur honore. ¶ Hæc dixerim, quoniam ipsi Luthero familiare est & germanū: ea 6
quæ de sanctis enarrātur, aut in eorum lectitantur vita, si suo non sapiant stomacho, cum cachinno & subsannatione reijcere. Vnde in eo quē impugnamus libello suo, de abroganda missa priuata inscripto: irridet

Sanctus Seuerinus. impudenti fronte idipsum, quod de sancto Seuerino memoratur à nonnullis, quod post mortem suam apparens cuidam familiari suo, cōtestatus est se grauibus affligi pœnis: quoniam totas horas suas canonicas cū viueret, matutino tempore solitus fuerit absoluere, propter occurrentia toto die negocia. Existimátque Lutherus illam apparitionem fuisse illu-

ſionem dæmonis: ad ſtabilenda (vt ait) præcepta humana de horis legendis. cum tamen illud de horarum canonicarũ lectione eccleſiæ inſtitutũ, non debeat haberi nec dici præceptum omnino humanũ: ſed partim diuinum & partim humanum. Diuinũ quidem: quia ex ijs quæ ſacræ exprimunt literæ, quoquo modo eſt deductum. quemadmodũ & cætera id genus eccleſiæ ſtatuta: aut ex verbis aut factis in diuina cõtentis ſcriptura ſumpſerunt ſuæ conſtitutionis occaſionem & exordium, quandamq́; habent ad ſanctorum eloquiorũ paginã, reductionem. Humanũ vero: quia ab hominibus eccleſiæ ſanctæ moderatoribus præcipuis, non accepta à deo exteriore iuſſione, eſt primo promulgatũ & poſitum. Quoniã tamen non defuit interior eorũ præceptor & magiſter, ſpiritus ſanctus, cuius inſpiratione & magiſterio conſtitutum eſt id decretum de legẽdis horis canonicis: ipſum magis ad diuini q̃ humani præcepti naturã conditionẽmq; accedit, habendũmq; eſt propemodũ vt diuinũ præceptum. quemadmodũ & de cæteris conſtitutionibus eccleſiaſticis: in primo huius operis libro ſæpius dictum eſt, atq; propoſitum.

¶ Authoritate ſacræ ſcripturę & probatorũ authorum comprobari: quòd ponendum ſit purgatorium. Cap. XXVI.

1 DEmũ in decimo ſuo dicto ſupra poſito, & in hoc capite vnà cum duobus proxime ſequẽtibus, penitus eneruãdo: ſubindicat Lutherus non eſſe ponendũ animarum corporibus exutarũ locum purgatoriũ. cum dicit ibidem, tutius eſſe, totum purgatoriũ negare: quàm beato Gregorio ſcribenti mortuos apparuiſſe viuentibus ad impetranda eorum ſuffragia, in hoc loco credere. quòd hic (inquit) ſit periculum erroris: illic vero, nullum ſit periculũ. Ecce his verbis poſtremis, manifeſte dicit Lutherus nullum eſſe erroris periculum: ſi quis totum negauerit purgatoriũ. E diuerſo vero ſentiendũ eſt cum eccleſia catholica, maximum eſſe erroris periculum, immo vero pernicioſiſſimum errorem & ſummopere peſtilentem: negare locum huiuſmodi purgatoriũ. Ad quem errorem prorſus conuellendũ, hoc loco demonſtrandũ eſt & ſacrarum literarũ ſanctorũmq; patrũ teſtimonijs necnon rationibus: aſtruendũ eſſe locum, animarũ poſt ſolutionẽ à corporibus expiatoriũ:
2 quæ reliquum aliquid habent egens purgatione. ¶ Et primum id conuincitur ex eo loco ſecundi libri Machabæorũ: in quo narratur vir fortiſſimus Iudas collatione facta miſiſſe duodecim milia drachmas argẽti Hieroſolymã: offerri ea ibi pro peccatis mortuorũ, ſacrificiũ. In quo quidem præclaro opere, dicitur ipſe pie & religioſe de reſurrectione cogitaſſe: id eſt de relaxatione animarũ à pœnis quibus affligantur. Niſi enim eos (inquit) qui ceciderant, reſurrecturos (à pœnis videlicet: in quibus erãt) ſperaret: ſuperfluũ videretur & vanũ, orare pro mortuis. Hæc eſt enim reſurrectio prima: qua anima corpore ſoluta reſurgit à ſuppli-

2. Macha. 12.

cijs, in quibus detinetur. Et secũda resurrectio: est corporũ à sepulchris in nouissimo die futura excitatio. Vnde & de prima resurrectione: dicit
Apoca. 20 beatus Ioãnes apostolus in apocalypsi. Beatus & sanctus: qui habet partem in resurrectione prima. in his secunda mors non habet potestatem. Neq; potest locus ille scripturę citatus ex libro Machabęorũ, apte intelligi de resurrectione secunda: quæ futura est vniuersalis in cõsummatione seculi. vt antecedentia & consequentia verba: dilucide mõstrant. quoniam sacrificium & oratio pro mortuis: nichil conferunt ad illam secundam resurrectionem, quæ erit cõmunis & iustis & reprobis. Deinceps subiungitur eodem in loco: pręclara & memorabilis hęc sententia. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare: vt à peccatis soluantur. id est à delictis siqua supersunt remittenda, & à pœnis debitis pro peccatis. quę quidem pœnæ, interdum nomine peccatorum propter quę infliguntur, nominantur. Manifestũ est itaq; ex hoc loco: animabus defunctorum supplicia inferri ad tempus post resolutionem à corpore. quare & locum esse: illarum purgatorium. ¶ Rursum. Apud Matthęũ 3
2. Mach. 12

Matthęi. 5 dominus in parabola loquens ait. Amen dico tibi: nõ exies inde (scilicet à carcere) donec reddas nouissimum quadrãtem. Vbi nomine carceris, in quem iudex per suum ministrum mittit eũ qui noluit consentire cum aduersario suo in via: intelligitur locus punitorius animarũ, ac detinẽs eas & affligens, quæ reliquas habent maculas peccatorum. A quo loco summa veritas contestatur eos qui illuc mittuntur non exituros: donec pro omnibus etiam minimis peccatis satisfecerint. quod etiam duodeci-
Lucæ. 12 mo Lucę capite (vbi consimilia referũtur domini verba: de reddendo nouissimo quadrãte, anteq̃ detur exitus è carcere) cõformiter exprimitur. Ergo vbi reddiderint eo carcere detenti nouissimum quadrantẽ, & pœnas etiã pro minutissimis persoluerint admissis: designat eos illinc exituros. Si enim nunq̃ essent inde exituri, & nunq̃ integre exoluturi debitum vsq; ad vltimum quadrantem: quemadmodum ij, qui perpetuo addicti sunt supplicio dãnationis æternæ: non diceret CHRISTVS nõn exiturum à carcere quempiam, donec reddiderit nouissimum quadrantem. Eo igitur verbo significare censetur dominus noster, esse carcerem temporalem & ad certum tempus, post mortem: à quo, persoluto omni debito, præstetur exitus. Et hic est locus, animarum corporibus exutarum purgatorius: qui ex eo euangelij loco astruendus esse, non incongrue existimatur. ¶ Præterea. Apud eundẽ euangelistã: CHRISTVS 4
Matth. 12 dixisse legitur. Quicũq; dixerit verbum contra filium hominis: remittetur ei. qui autem dixerit contra spiritum sanctum: nõ remittetur ei neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Nunquid autem putandum est, in eo verbo nequicq̃ aut superflue adiectam illam postremã particulam: neq; in futuro? An in eam opinionem quispiam pie in deum affectus se adduci sinet: vt putet verbum aliquod superuacuum ore diuinæ veritatis ex-

cidisse, aut in sacro euangelio (quod verbum est abbreuiatum à domino missum in terrā) cōscriptum esse? Quid igitur particula illa extrema & destructiua, neq; in futuro: nobis insinuat? certe aliqua esse peccata: in futuro seculo & post dissolutionem animæ à corpore, remittenda. quandoquidem si nulla post exitum ab hoc mundo remitterētur: non erat in illis verbis dominicis exprimēda illa adiectio. Est igitur locus à diuina iustitia & sapientia ordinatus: in quo eluantur animæ & expurgentur à peccatis quæ non sunt remissa in hoc seculo, & remittentur in futuro. Non enim diuinæ æquitati consentaneum est: vt remittantur post hanc vitam peccata sine aliqua pœnæ satisfactoriæ pro illis toleratione. quēadmodū & in hac vita non remittuntur secundū cōmunem legem pecca Esaiæ.10

5 ta: sine aliqua pro eis satisfactione. ¶ Ad hæc. Beatus Paulus in prima ad Corinthios epistola ait de superædificante lignum, fœnum & stipulam. Si cuius opus arserit: detrimētum patietur. ipse autem saluus erit: sic tamen quasi per ignem. Vbi opus cuiuspiam ardere dicitur: quod ardore incendij & supplicio dignū censetur. Is autem pro huiusmodi opere malo in hac vita contracto, significatóq; per lignū, fœnum & stipulā, detrimentū patietur: dilationem scilicet gloriæ cælestis, & cruciatum afflictiuum. Ipse tamen demum saluabitur: completa pro illis satisfactione. Idipsum vero fiet (inquit Paulus) per ignem: purgatorium scilicet & expiatorium sordium peccati, reliquarū in anima. Ex hoc igitur loco: diuinus apostolus innuit esse ignem purgatoriū post mortem. quē qui patiūtur: tandē salui fient, expleta scilicet sui purgatione. Et plane hunc locū apostoli, probatissimi interpretes iuxta ac doctissimi, Augustinus, Ambrosius, Hieronymus, Gregorius, Bernardus, & nonnulli alij: de igne purgatorio post mortē, exponunt. Non enim de igne inferno æterniq; supplicij: recte potest idem accipi. quoniam qui illi adiudicatus est: nunq̄ saluus erit. Neq; de igne conflagrationis: qui præcedet faciem districti iudicis. quoniā ille toti mundo cōmunis erit: & non ordinabitur ad operandū salutē in ijs qui illum perpetientur. quēadmodū hic ignis: 1.Corin.3 Psalmo.49 & 96.

6 de quo sanctus apostolus in dicto suæ epistolæ loco, verba facit. ¶ Insuper, dilectus CHRISTO discipulus in sacra Apocalypsi, raptus ad sanctorum mysteriorū visionem: ait. Omnem creaturam quæ in cælo est, & super terram, & sub terra, & mare, & quæ in eo sunt: omnes audiui dicentes sedenti in throno & agno. Benedictio, & honor, & gloria, & potestas: in secula seculorū. Nulla autem existunt sub terra, laudātia deum, & agnum dei pro nobis oblatum: nisi animæ defunctorū qui in pace domini quieuerunt, habentes aliquid macularū adhuc expurgandū. Non enim qui perpetuæ damnationi sunt addicti: ij sunt qui sub terra deum laudant, cum scriptū sit in psalmo. Non mortui laudabunt te domine: neq; omnes qui descendunt in infernum. Nec etiam illi possunt intelligi fuisse sancti patres antiqui, placido Abraæ sinu reconditi ante rese Apoca.5 Psalmo.113

ratā per mortem CHRISTI ianuam paradisi:de quibus ibidem dixe-
rit beatus Ioannes,ꝙ sub terra consistentes deum laudarint. Nam hæc
visio sacra,longo post passionem CHRISTI tempore, beato apostolo
est ostensa:cum iam sancti illi patres,in cælestes mansiones fuerant diu-
tius recepti. Sunt igitur abdita sub terris animarū receptacula,quibus
continentur expiandæ:nec diuinæ laudis,ob spem futurę beatitudinis,
Apoca.21 expertes. ¶ Adde,ꝙ eodem in libro beatus Ioannes loquēs de superna 7
ciuitate Hierusalem:dicit. Nō intrabit in eam aliquid coinquinatum.
Esaiæ.35 Et Esaias de eadem ait. Via sancta vocabitur:non transibit per eam pol-
lutus. De æternæ etiam sapientię participatione(quæ perfectissime ob-
Sapien.7 tinetur in beatitudine cælesti) dicit Sapiēs. Nichil inquinatum in eā in-
currit. Ex quibus locis aperte constat,neminem contaminatum macula
peccati:incunctanter peruenire ad felicitatis æternæ participationē. At-
qui contingit nonnullos,cōtracta venialium peccatorū labe & needum
extersa:eximi hac vita. qui(vt ostensum est)nō statim subibunt cælestia
tabernacula:ob cōtagionem illam adhuc insitā. Neq; etiam æterno ad-
iudicabuntur supplicio,propter huiusmodi maculas:quoniā leues ad-
modum sunt,vt exempli gratia,verba ociosa. Expiabūtur igitur animę
illæ post resolutionem à corporeis vinculis,ab illis sordibus:& demum
emundatæ ingredient̄ur sanctam ciuitatem, cęlestisq; gloriæ possessionē.
Quare recta exposcit ratio:ꝙ locus sit,animarū quę aliquid purgādum
habent,expiatorius. ¶ Huic accedit diuinæ iustitię rectitudo:quę sicut 8
nullum bonum relinquit irremuneratum,ita nec vllum malum impu-
nitum. Contingit autem nonnullos interdum hac vita emigrare,perce-
pta quidem grauium criminum ante commissorū remissione à deo:non
tamen perfecta pœnitētia satisfactoria,pro eis debita. Id vero satisfactio
nis quod superest explendum: secundum æquitatis diuinę legem nō eis
omnino relaxabitur. quoniam tunc daretur deformitas culpæ:cui nul-
la respōderet seueritas pœnæ. Neq; expiabitur id residuum:igne per-
petuæ damnationis. quoniā is tantum ea plectit grauia peccata: quorū
non est facta remissio. Ponendus est igitur locus,animarū purgatorius
in quo exoluant residuam pœnam peccatis debitam:quæ in huius vitæ
decursu non est persoluta. quādoquidem id,diuinæ iustitię nequaq̄ dis-
crepat: quod remittat culpam, attamen exposcat pœnam in illius satis-
factionē,pendendā: atq; reseruet. ¶ Rursus, secundū ritum ecclesiasti- 9
cum ab ipsis introductum apostolis & deinceps inuiolate seruatū: eccle
sia orat pro fidelibus defunctis tam in sacro missę officio q̄ in alijs quo-
tidianis supplicationibus,per totū ipsius anni curriculum. pręterquas,
& vnum instituit diem peculiarem,in quo fiat cōmemoratio publica &
vniuersalis animarum fidelium:& orario totius populi Christiani pro
earum liberatione. eum videlicet: qui proxime sequitur solennem om-
nium sanctorū celebritatem. Atqui non orat ecclesia sancta pro anima-

bus, perpetuæ beatitudinis consortibus: quoniam eæ felicitatem æternā adeptæ, non indigent viuentium suffragijs. Neq; orat pro ijs: quæ sempiternæ damnationi sunt obnoxiæ, infernisq; addictę supplicijs. quoniā illæ orationibus mortalium hac vita superstitum adiuuari nō possunt. neq; à suis pœnis relaxationē obtinere. Reliquū est igitur, ecclesiam pro illis orare spiritibus defunctorum: qui mediā inter hos duos extremos obtinent sortem, quiq; indigent viuorum suffragijs: & illis possunt adiuuari, ad relaxationē suarum pœnarū. Quocirca statuendus est locus purgatorius, quo expietur huiusmodi spiritus mortuorū: & à quo demum
10 liberentur per pia ecclesiæ sanctæ suffragia. ¶ Demū beatus Augustinus in vno sermonum pertinentiū ad diem cōmemorationis animarum fidelium defunctorū: qui est de igne purgatorij, ait. Si autē nec in tribulatione gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus: ipsi tam diu in illo purgatorio igne moras habebimus, quādiu supra dicta peccata tanq̃ ligna fœnū & stipula cōsumantur. Sed dicit aliquis. Non pertinet ad me quādiu moras habeam: si tamen ad vitā ęternam perrexero. Nemo hoc dicat fratres charissimi, quia ille purgatorius ignis durior erit: q̃ quid potest in hoc seculo pœnarum videri, aut cogitari, aut sentiri. Hæc ille. Cui astipulatur & beatus Hieronymus: in fine suorū commentariorum in Esaiam dicens. Et sicut diaboli & omniū negatorum, atq; impiorum, qui dixerunt in corde suo, non est deus. credimus æterna tormenta: sic peccatorū atq; impiorum & tamen Christianorū, quorum opera igne probanda sunt atq; purganda: moderatam arbitramur & mixtam clementiæ sententiā iudicis. Hęc ille. Quo autem igne probātur opera non omnino malorum, atq; purgantur: nisi igne purgatorio?
11 Astruit igitur his verbis Hieronymus: purgatoriū. ¶ Cōsonat eisdem & Gregorius: potissimū in quarto libro suorum dialogorū capite tricesimonono, cū ait. quod & vicesimaquinta distinctione, cap. qualis. recitatur. Qualis hinc quisq; egreditur: talis in iudicio præsentatur. Sed tamen de quibusdam leuibus culpis, esse ante iudicium purgatorius ignis credendus est: pro eo q; veritas dicit. Quia si quis in sancto spiritu blasphemiam dixerit: neq; in hoc seculo remittetur ei, neq; in futuro. In qua sententia datur intelligi: quasdam culpas in hoc seculo, quasdā vero in futuro, posse laxari. Quod enim de vno negatur: cōsequens intellectus patet, quia de quibusdam cōceditur. Sed tamen (vt prædixi) hoc de paruis minimisq; peccatis fieri posse: credēdum est. sicut est assidue ociosus sermo, immoderatus risus: vel peccatū curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa vel ab ipsis agitur: qui à culpa qualiter declinare debeant, sciunt. aut non in grauibus rebus: error ignorantiæ. Quæ cuncta, etiam post mortem grauant: si adhuc in hac vita positis minime fuerint relaxata. Hæc ibi. Deinde continuo eiusdem loci contextu comprobat eandē sententiam (asserendū scilicet esse ignem post mortem purgatoriū) Grego-

Augustinus. 1. Corin. 3 Hieronymus. Psalmo. 13 Gregorius. Matth. 12

1.Corin.3 rius per illud beati Pauli verbū: ex prima ad Corinthios epistola paulo ante adductum de ædificante lignum fœnum & stipulam, qui detrimentum quidem patientur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quem apostoli locum, de igne purgatorio recte intelligi non abnuit: & ad illam intelligentiam, eundem accommodat. deinde exemplis eandem materiam latius prosequitur. ¶ Accedit illi & beatus Bernardus in sermone sexagesimosexto super cantica: loquens de vulpeculis quæ demoliūtur vineam ecclesiæ. id est, de hæreticis sui temporis, qui se apostolicos dici voluerūt: cū verius apostatæ debuerint appellari. Illorum siquidem varias ibidem recensens hæreses, & impia contra fidem dogmata: ait inter cętera de iisdem. Non credūt autem ignem purgatorium restare post mortem: sed statim animam solutā à corpore, vel ad requiē transire, vel ad damnationē. Quærant ergo ab eo qui dixit, quoddā peccatū esse, quod neq; in hoc seculo neq; in futuro remitteretur: cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgatiòve peccati. Hæc ille. Sanctus itidem Thomas Aquinas in opusculo suo contra errores Græcorum, inter cæteras impietates suas etiam negantium esse purgatorium: multipliciter ostendit, ex sacrarum literarum promptuario desumptis rationibus, idipsum esse ponendū. Demum singulari doctrina insignis nostra tēpestate vir, Ioannes Eccius, in illa sua disputatione publica quam cū Martino Luthero superioribus annis suscepit: cū super hac materia de purgatorio subiret palestram literariam, atq; in arenam cum aduersario prodiret, luculenter edisserit & copiose, ex liquido sanctæ scripturæ fonte id deduci: q; sit astruēdum purgatorium, plurimorum insuper sanctorum patrum testimonijs hanc suam sententiā suffulciens. Sed quid multis moror? Hanc certe assertionē asseuerat & omnis ecclesiasticorum scriptorum, pie de iis quæ sunt fidei sentientium: corona. apud quos semper indubitata fuit sententia: ponendum esse ignem purgatorium, qui animarum corporibus solutarum maculas eluat.

(Margin notes: 1.Corin.3; 12 [right margin, beside "Accedit illi & beatus Bernar-"]; Bernardus; Matthęi.12; Thomas Aquinas; Ioannes Eccius)

¶ Suffragia viuentium, prodesse animabus defunctorū: & potissimum sancti altaris sacrificium. Cap. XXVII.

HOc autem collocato stabiliendæ veritatis fundamēto: reliquum est & aliam Lutheri impietatem in decimo suo dicto ante posito annotatam confutare. qua damnat celebrationes missarum pro subleuatione animarum corporibus exutarum: quæ aliquid adhuc habēt purgationis indigū, quod igne expiatorio secundum dei sententiam eluatur. Quod & hæreticos circa sua rempora factitasse scribit Bernardus: sermone sexagesimosexto super cātica dicens. Videte detractores: videte canes. Irrident nos, q; oramus pro mortuis: ipsos, viuentium fraudātes auxilijs. Deinde veritatem tenendā aperiens ait. Viuentium quoq; preces & hostias, mortui qui opus habebūt & digni

(Margin notes: 1 [right margin, beside "HOc autem"]; Bernardus)

erunt: mediãtibus percipiẽt angelis. Hæc ibi. Quæ, proposito negocio magnas ferũt suppetias. Ad hanc vero impiã assertionẽ Lutheri & cæterorũ hæreticorũ prorsus eneruãdam, demonstrandũ est hoc loco: viuorũ suffragia cuiusuis generis, opem ferre defunctis, in relaxationem pœnarum quas igne purgatorio detenti perpetiuntur: & ad celeriorem earum ab illis satisfactorijs supplicijs liberationem. necnon & id ostendendum, ꝙ inter huiusmodi suffragiorũ genera: primum locum teneat sacrificium dominici corporis & sanguinis, quod in sacro missæ mysterio offertur.

2 ¶In primis autem id constat authoritate sacræ scripturæ: in prima capitis præcedentis ratione, paulo ante adducta ex secundo Machabæorum libro. Vbi sancta narrat historia: quòd postq̃ compertũ fuerat Iudæ & socijs eius, eos qui de suo exercitu in prælio ante cõmisso occubuerãt, iusto dei iudicio propterea corruisse: quoniã cõtra constitutionẽ legis sustulerant aliqua de donarijs idolorũ, inuenta (postq̃ cæsi fuerãt) sub tunicis eorum: tum omnes Iudæ Machabæi milites superstites atq̃ incolumes, ad preces conuersi: rogauerunt, vt id quod factum erat delictum, obliuioni traderetur. At quem rogauerunt, nisi deum patrem misericordiarum: in cuius sola manu sunt animæ defunctorum? vt hoc ex loco cognoscas etiam Hebræorum populo id persuasum fuisse & indubitatum: preces viuorum prodesse defunctis apud diuinã maiestatem, quod tamen nonnulli impij Christiani impudenter audent negare. Deinde refert ibidem continuus orationis contextus, quòd Iudas Machabæus grandem pecuniã misit Hierosolymã: vt offerretur ea ibi pro peccatis mortuorũ sacrificium, exploratum quidem habens vir pietate insignis & armis: sacris oblationibus illius temporis, releuari ac adiuuari defunctos adhuc peccatis obligatos. quòd huiusmodi sentẽtia: apud Hebræos illius veteris ritus cultores haberetur certa & explorata. Nos igitur in hac lege gratiæ & lucis, negabimus salutari sacrificio corporis & sanguinis dominici subleuari posse animas mortuorũ: expiãdum quippiam reliquum habentes? qui inconcussa fide tenere debemus & credere: hoc ipsum singulare sacrificium, omnibus antiquæ legis hostijs & victimis efficacius esse & dignius. 2.Mach.12

3 ¶Demum subnectitur in calce prædictæ narrationis hæc omnium animis infigenda altius sententia: & sine hæsitatione tenenda. Sancta ergo & salubris est cogitatio, pro defunctis exorare: vt à peccatis soluantur. Qua, nescio quid apertius aut manifestius dici posset: ad astruendum propositum. Quid igitur ad hæc dicent aduersarij veritatis: & lucifugæ? indigni, pro quibus cum vitæ munere defuncti fuerint: orent viuentes, quoniam ipsi cum viuunt, subtrahunt suffragia defunctis. vt qua mensura mensi fuerint: remetiatur eis. Nunquid obiectabunt hunc Machabæorum librum non esse de canone sacrorum librorum: & ergo sumptum ex eo testimonium non habere robur? Quod si dicere pergant: occludet ora eorum impia beatus Ibidem. Lucæ.6

Augustinus. pater Augustinus, perhibens in decimooctauo libro de ciuitate dei, capite tricesimoquarto: libros Machabæorũ non esse quidẽ de canone Iudæorum, ecclesiã tamen eos pro canonicis recepisse, propter admirabiles martyrum (quæ ibidem describuntur) passiones. Cur igitur hanc ecclesiæ non sequuntur authoritatẽ: qui ecclesiæ filios se prædicant? Cur ecclesiam ipsam non audiunt, approbantẽ Machabæorum libros: & assumentẽ in officio missæ ordinato pro defunctis, pro lectione epistolæ hũc locũ, ex secundo Machabæorũ libro citatum? Nonne hæc in vsum ecclesiasticum loci illius assumptio, à tota ecclesia iam olim facta: sufficiẽs est argumentũ (vbi cætera deessent) publicæ approbationis eorũ librorum?

4 ¶Rursum, Antiquus ecclesiæ ritus, immo antiquissimus & vetustissimus: hanc etiam confirmat veritatem, animas scilicet defunctorum adiuuari suffragijs viuentiũ. cui certe ritui, ex authoritate ecclesiæ catholicæ primum inducto, & hactenus intemerate obseruato: nullus sanę mentis debet obniti aut contrà pugnare. Vnde beatus Augustinus in libro de cura pro mortuis agenda, quanti facienda sit hæc ecclesiæ consuetudo: liquido patefacit, cũ ait. Si nulla esset authoritas sacrę scripturæ, quæ doceret orare pro defunctis: tanta est tamen authoritas ecclesiæ Romanæ & cõsuetudinis eius obseruatæ, vt nemo illã insequens possit errare. In eodẽ quoq; libro: de altaris sacrificio loquens pro defunctis offerendo, inquit. Non parua est vniuersæ ecclesiæ (quæ in hac cõsuetudine claret) authoritas: vt in precibus sacerdotis quæ domino deo ad eius altare funduntur, locum suum habeat etiam cõmemoratio mortuorum. Cui etiã respondet decretum concilij Cabilonensis: quod in volumine decretorũ, de consecratione, distinctione prima, cap. visum præterea. recitatur in hunc modum. Visum præterea nobis est: vt in omnibus missarũ solennibus, pro spiritibus defunctorũ loco competenti, in ecclesia ad dominum deprecetur. Sicut enim nulla dies excipitur, qua non pro viuentibus & pro quibuslibet necessitatibus ad dominũ deprecetur: ita nimirum nulla dies excipi debet, quin pro animabus fideliũ preces domino in missarum solennibus fundãtur. Antiquitus igitur hunc morẽ sancta tenet ecclesia: vt & in missarũ solẽnibus & alijs precibus, domino spiritus quiescentiũ cõmendentur. dicente beato Augustino. Non sunt prætermittẽdæ supplicationes mortuorũ: quas faciendas pro omnibus, in Christiana & catholica societate laudamus. Et reliqua: ibidem ad finem vsq; capitis, in eandem sententiam subsequentia.

Augustinus.

Decretum concilij Cabilonensis.

Augustinus.

5 ¶Insuper, ne quispiam properuire volens obiectet hunc ritũ orandi in sacro cuiusq; missæ mysterio & alijs ecclesiasticis officijs, pro defunctis: esse recentẽ & nouitium, paucisq; ante annis in ecclesiam introductũ, & idcirco nullã ab antiquitate vim authoritatis habere: nosse debent omnes, hunc morem pro defunctis effundendi preces ad deum, in primitiua ecclesia ab apostolis esse inductum. & proinde antiquissimum haberi debere: & ex ipsa vetustate

celebratissimũ, maximiq; ponderis atq; momenti. Quòd autem ex apostolico ritu fuerit circa principium surgentis ecclesiæ institutus iste mos suffragiorum pro defunctis: manifeste constat ex testimonio beati Dionysij Areopagitæ, apostolis cõtemporanei, adducto superius in octauo huius libri capite, & in postrema capitis illius ratione. Idem etiam patet ex verbis Damasceni: dicentis in quodam sermone de suffragijs mortuorum. Mysteriorum cõscij discipuli saluatoris, & sacri apostoli: in tremendis & viuificis mysterijs, memoriam fieri eorum qui fideliter dormierunt, sanxerunt. Deniq; Isidorus episcopus Hispalensis: hoc ipsum quod Dionysius & Damascenus, attestatur inquiens. Sacrificium pro defunctorũ fidelium requie offerre, vel orare pro eis: quia per totũ hunc orbem custoditur, credimus q ab ipsis apostolis traditum sit. Hoc enim vbiq; catholica tenet ecclesia, quæ nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata: non pro eorum spiritibus eleemosynam faceret, vel sacrificiũ deo offerret. Hæc ille. Ecce apertissimũ testimonium: quòd ab apostolis in missæ sacrificio instituta sit cõmemoratio defunctorum. Dionysius. Damascenus. Isidorus.

5

6 ¶ Præterea, Idem quod astruimus, oblationes scilicet sacrificij altaris necnõ alia pia suffragia prodesse defunctis: comprobatur attestatione canonicarũ sanctionum, necnon sanctorũ patrum, grauissimæ in ecclesia authoritatis. Nempe in ipso libro decretorum, decimatertia, quęstione secunda, cap. pro obeuntibus. citatur beatus Gregorius: ita scribens ad Bonifacium archiepiscopũ. Pro obeuntibus quippe consuluisse cognosceris: si liceat pro eis oblationes offerri. Sancta sic tenet ecclesia: vt quisq; pro mortuis vere Christianis offerat oblationes, atq; presbyter, eorum faciat memoriam. Et quãuis peccatis omnes subijciamur: congruit vt sacerdos pro mortuis catholicis memoriam faciat & intercedat. Non tamen pro impijs, quãuis Christiani fuerint: tale quid agere licebit. Eodem etiam loco, & proxime sequente capite. animæ defunctorũ. ita scribit idem Gregorius. Animæ defunctorum: quatuor modis soluuntur. aut oblationibus sacerdotum, aut precibus sanctorum, aut charorũ eleemosynis, aut ieiunio cognatorum. Vbi per oblationes sacerdotum, potissimum intelligũtur celebrationes missarum: quæ fiunt à sacerdotibus in subsidium & absolutionẽ defunctorum. Gregorius.

7 ¶ Accedit illi & beatus Augustinus in libro de cura pro mortuis agenda, circa ipsius finem: & adducitur eodẽ loco, scilicet decimatertia, quæstione secunda, cap. non æstimemus. his verbis. Non æstimemus ad mortuos, pro quibus curam gerimus, peruenire: nisi quòd pro eis siue altaris, siue orationum, siue eleemosynarũ sacrificijs solenniter supplicamus. quamuis non pro quibus fiunt, omnibus prosint: sed ijs tantum, quibus dum viuunt, comparantur vt prosint. Sed quia non discernimus qui sint: oportet ea pro regeneratis omnibus facere. vt nullus eorum prætermittatur: ad quos hæc beneficia possint & debeãt peruenire. Melius enim supererunt ista ijs quibus nec Augustinus.

obſunt nec proſunt: quàm eis deerunt quibus proſunt. Diligentius tamen facit hęc quiſq; pro neceſſarijs ſuis:quo pro illo fiāt ſimiliter à ſuis. Eodem inſuper loco,cap.tempus.adducitur duplex ſententia Auguſtini ex libro Enchiridion: in comprobationē eiuſdem veritatis, ſuffragia videlicet viuentium & potiſſimum ſanctū altaris ſacrificium : prodeſſe mortuis, quippiam expiandnm habentibus. quæ ſupra adducta eſt in vndecimo huius libri capite:& in ratione,inter cæteras ad ſubiectā illic materiam poſitas,ordine vndecima : quæ etiam plurimū conducit præſenti propoſito. ¶ Ad hæc. Innocentius tertius eandem corroborat ſen- 8
Innocētius tertius. tentiam: dicens. Orat pia mater eccleſia non ſolum pro viuis, ſed etiam pro defunctis: & eos ſacræ oblationis interceſſioni cōmendat. certiſſime credens,quòd ſanguis ille precioſus qui pro multis effuſus eſt in remiſſionem peccatorum: non ſolum ad ſalutem viuentium,verum etiam ad abſolutionem valeat mortuorum. Et vt magis oſtenderet eccleſia fidem ſuam,qua tenet id noſtrum ſacrificiū mortuis prodeſſe:ſtatuit & decreuit,vt in omnibus miſſarum celebrationibus loco debito,defunctorum memoria habeatur. Subſcribit illi venerabilis pater, Hugo de ſancto Victore,in ſecundo libro de ſacramentis parte decimaſexta circa finem: Hugo de ſancto Victore. ex quarto libro dialogorum Gregorij,id adducens. Si culpæ poſt mortem inſolubiles non ſunt:multorum ſolet animas etiam poſt mortem ſacra oblatio hoſtiæ ſalutaris adiuuare. Sed ſciendum eſt,quia illis ſacræ victimæ mortuis proſunt:qui hic viuendo obtinuerunt,vt eos etiā poſt mortem bona adiuuent: quæ hic pro ipſis ab illis fiunt. Hæc ibi. Verū prætermiſſis aliorum illuſtrium ſcriptorum authoritatibus,quæ plurimæ ſuperſunt:vnicam tantū rationem ad idem ſuffulciendū propoſitum adducamus. ¶ Planum eſt vtiq;,charitatē(quæ vinculum eſt perfectio- 9
nis:eccleſiæ membra mutuo nexu & firmo colligās)non modo ad viuos ſe extendere,verū etiā & ad mortuos: qui eo adornati ſignaculo ex hoc ſeculo trāſeunt. Siquidem charitas ipſa,vita eſt animæ,quæ nunq̄ ſecundum apoſtoli ſententiam excidit: quoniam nec in hoc ſeculo,nec in futuro finem accipit. 1.Corin.13 Et idirco opera viuorum,quantum ad profectum ſpiritualem,facit etiam cōmunia defunctis:per cōmunicationē piam & ſanctā bonorū. Enimuero omnes fideles viui & mortui,vnius corporis eccleſiæ membra ſunt:licet diuerſæ ſortis & alterius ſtatus. Membrorū autem eiuſdē corporis,vnū per alterum cōſtat poſſe iuuari:ægrotū ſcilicet per incolume,& debile per id quod eſt validū. Et queadmodū ait diuinus apoſtolus:pro ſeinuicē ſolicita ſunt mēbra. 1.Corin.12 Ergo ſicut in corpore naturali,ita & in myſtico:mēbra inualida per ea quę robuſta ſūt adiuuari queūt,& defūcti per ſuffragia viuorū. Verū de hac materia præclare & diffuſe differit doctrina ſacra vir inſignis Gabriel Biel: in quinquageſima ſexta & ſeptima lectione ſuæ expoſitionis de canone miſſæ. Eandem etiam egregie & copioſe pertractat venerabilis pater Thomas Vvalden, Thomas Vvalden.

(cuius supra,crebrius est facta mentio)in operis sui de sacramētalibus, capite quadragesimo,necnon capite centesimosexto & cētesimoseptimo. In quibus locis vbertim & ample cōfutat Videfum & asseclas eius(quorum vnus est Lutherus)negātes suffragia viuorum defunctis prodesse.

¶Non esse leuiter credendas,nec in vniuersum damnandas: mortuorū,quæ viuis fieri dicūtur,apparitiones. Ca. XXVIII.

DEnicꝫ in decimo suo dicto supra annotato,Lutherus annitens abrogare id præsertim missæ officium, quod ex ecclesiastico instituto celebratur pro fidelibus defūctis: catholicæ professionis cultoribus illi obiectantibus ad improbationē tam prauæ assertionis,quòd animæ nonnullorum mortuorum apparuisse dicantur viuentibus amicis suis & familiaribus:petentes ab eis,missarum celebrationem pro se fieri & pro sui redemptione, aut contestantes,factas pro se huiusmodi celebrationes,magnam sibi opem tulisse ad celeriorem ex igne purgatorio liberationem:respōdet ausu temerario Lutherus,quicquid refertur de apparētibus post mortem spiritibus:esse vanum & friuolum,dæmonisqꝫ ludificationem, cum id non habeatur ex scriptura. quēadmodū prius ex eo est adductū: circa libri huius principium. Vbi etiam & illud ex eodem est cōmemoratum:quòd errore delusum obgarrit beatum Gregoriū,cum scribit Pascasium diaconū Romanū(de quo narrationem contexit libro quarto suorum dialogorū,cap.quadragesimo)& alios nonnullos apparuisse viuentibus post mortem:& ab eis sacræ oblationis atqꝫ orationum suffragia postulasse. Adijcit & illud circa eundē libri sui locū Lutherus,ad maiorē improbitatis suę exaggerationē: idipsum quod narratur de œconomo beati Gregorij post mortē excōmunicato à Gregorio,& propter tres aureos inter chartas eius repertos se grauibus addictum esse pœnis contestato,postea tamen per triginta missarum celebrationem liberato:fuisse illusionem diaboli qua illusit Gregoriū,ad stabiliendū humana præcepta de paupertate. Et demum colligit,non esse fidē habendā apparitionibus mortuorū:quoniā sunt(inquit)illusiones diabolicæ. Verū quis iure non increpitet hanc effrenatam Lutheri impudentiā:qua ne Gregorio quidem,viro vticꝫ sanctissimo iuxta ac doctissimo(qui firma fuit ecclesiæ colūna:& iubar clarissimum) parcit,obgarriens eum præstigijs dæmonicis & subdolis illusionibus hallucinatū:qui totus deo plenus spiritúqꝫ sancto repletus, eo directore in suis operibus agebatur. Quod autem de eius œconomo hic attulit Lutherus:ipse Gregorius in quarto libro suorum dialogorū cap.quinquagesimoquinto,nō de suo narrat œconomo:sed de quodam fratre sui monasterij(cui,Iusto nomen erat)medicę artis perito,inter cuius medicamina(non chartas)inuentos scribit tres aureos:cum illo monacho post mortē,ob clandestinā illam pecunię detentionē,in sterquili-

Gregorius.

Pascasius.

nio sepultos. ¶ Cæterum vt ad hæc quæ de apparitionibus mortuorũ 2
hic effutit aduersarius, breuis adhibeatur & succincta respõsio: ingenue fatendum est, non debere quempiam temere & leuiter credere quibusq; apparitionibus mortuorum quæ fieri possint: quoniã secundũ Sapien-
Eccli.19 tis sententiam, Qui cito credit: leuis est corde. Facile siquidem satanas se
2.Corin.11 transfigurat in angelum lucis, & nactus hominẽ, huiusmodi apparitionibus credulum: miris eum modis & astu vafro solet eludere. Idcirco salutari admonitioni beati Ioannis penitus adhærendum est: dicentis in
1.Ioãnis.4 prima sua epistola canonica. Fratres, nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus si ex deo sunt. Et in sacris sanctorũ historijs nõnulli admodum cõmendantur vt prudentes & circũspecti: quòd reuelationibus sibi factis de curanda sanctorũ corporum sine honore terra cõditorum eleuatione, honorarioréq; in alium locum trãslatione: non continuo adhibuerunt integram fidem. sed subueriti fraudem aliquã antiqui serpentis, deum supplices exorarunt: vt si ex eo esset talis insueta apparitio, secundo & tertio sibi eodem schemate & modo fieret. Quẽadmodũ in historia inuentionis sacri corporis beati Stephani protomartyris: se fecisse scribit venerabilis presbyter Lucianus. ¶ Verũtamẽ altera ex parte, non debet quisq; obstinata fronte quascunq; mortuorũ apparitiones in totum damnare: vt facit hoc loco Lutherus. neq; ea duci opinione, q; visiones omnes nocturnæ & spirituũ reuelationes hominibus factæ: sine discrimine aut delectu sint illusiones satanicæ, neq; vllæ tales fiãt authore deo, fieri've possint. Nẽpe in sacra euangelij historia sæpius legitur angelus domini apparuisse sancto Ioseph, viro sacratissimæ virginis MARIAE in somnis: & admonuisse eorum, quæ circa pueri IESV ac sacrosanctæ matris eius curã & custodiam, illi erãt agenda. Et Magi post inuentum stella duce regem cæli & terræ, mysticisq; adoratum muneribus: acceperũt responsum ab angelo in somnis ne redirẽt ad Herodem, sed per aliam viam reuerterentur in suam regionem. Præterea in actis apostolicis legitur dominus non semel apparuisse beato Paulo nocte, eumq; confortasse: admonens vt constans esset in tribulatione perferenda, & prædicatione euangelij. Cum igitur hæ factæ sint apparitiones cælitus, non ad eorum qui apparuerunt subleuationẽ & subsidium, sed illorũ quibus est facta apparitio: quis incredibile censeat, & fieri posse authore deo apparitiones mortuorũ ope aliqua indigentiũ, ad eorum qui apparent releuationẽ? Rursum, vt in actibus apostolorũ refert beatus Lucas, cũ Paulus Troade ageret: visio per noctem illi ostensa est. Vir Macedo quidam erat stans & deprecans eum: & dicens. Transiens in Macedoniam: adiuua nos. Vt autem visum vidit: statim quæsiuimus (inquit) proficisci in Macedoniã, certi facti: quòd vocasset nos deus euãgelizare eis. Ecce viso illo nocturno cognouit ipse Paulus, feruẽtissimus diuini verbi annunciator: se procul dubio vocari à deo atq; admoneri,

Lucianus presbyter. (margin, beside "Verũtamẽ altera ex parte") 3
Mat.1.& 2. · Matthæi.2 · Actuũ.18 · Actuũ.23 · Actuũ.27 · Actuũ.16

vt in Macedoniam transiret & illic prædicaret euangelium regni. An & hæc apparitio fuit illusio dæmonica: per quam curasset satanas hortari Paulum vt Macedonibus annunciaret CHRISTVM, quod vnũ maxime auersabatur & horrebat? Nihilo secius ista apparitio facta est ad opẽ ferendã ei qui apparuerat: & toti regionis illius populo, pro quo loquebatur. Cur ergo consimili ratione & defuncti non poterũt directore deo apparere viuentibus: ad implorandũ ipsorum adiutoriũ? Desinat ergo Lutherus cauillãdo obiectare, id ex scriptura non haberi: ꝙ mortui non appareant viuis ad expetenda eorum suffragia. cum iam ostensum sit in scriptura haberi idipsum: vnde congrue & conuenienter possis colligere
4 huiusmodi mortuorũ apparitiones. ¶ Porrò dicturus est fortasse nobis hic Lutherus, eos quos apparuisse modo diximus: non fuisse mortuos. se autem dũtaxat dãnare apparitiones mortuorũ & ex hac vita sublatorũ, quæ dicuntur vulgo fieri viuentibus. & ergo hæc omnia modo adducta: nihil cõtra eum militare. Cui pro responsione ad hunc cauillum, obijciemus dehinc & mortuos: qui viuis dicuntur vere & citra illusionẽ aliquã apparuisse. In primis in secundi libri Machabæorũ vltimo capite narratur Onias (dum viueret) summus sacerdos & sanctitate spectabilis, post mortẽ suam, orantis speciem præ se ferens: apparuisse Iudæ Machabæo, inituro pugnam contra sacrilegum Nicanorem. & in hac visione, etiã sanctus propheta Hieremias astitisse socius Oniæ: tradidisseq; Iudæ gladium aureum, tanq̃ futuræ victoriæ pignus. Attamen vterq; eorũ: erat iam pridem vita defunctus. Sed quis adeò delirus erit & mente captus: vt contra scripturæ sacræ sentẽtiam, hanc visionem tam consolatoriam obgãniat fuisse confictã astu dæmonico? cum eius enarratione milites Iudæ maiorẽ in modũ fuerint ad pugnã cum summa alacritate animati. & illustris victoria (prostratis hostibus, cesoq; Nicanore) à Iuda & suis obtẽta: indicauerit non vanã fuisse eam visionẽ. Hoc igitur ex loco discat Lutherus & fateatur, ex scriptura haberi: interdũ mortuos etiã dirigente deo viuis apparere. Sed nescio reuera, vtrum tandẽ eò demẽtiæ deuenire volet Lutherus, omnes promiscue dãnans mortuorũ apparitiones: vt & Moysem visum cũ Helia propheta in trãsfiguratione dominica, dicat ludificatione satanæ illic apparuisse, ꝙ lõgo ante tẽpore fuerit vita exẽptus. Quod si dicere tentaret: ilico ducendus esset extra ca
5 stra tanq̃ blasphemus, & lapidibus obruẽdus ab omni populo. ¶ Adde ꝙ in historia passionis candidissimæ virginis Agnetis (quã præclare cõscripsit beatus pater Ambrosius: Mediolanensis antistes) narratur Constãtiæ filiæ imperatoris, ad sepulchrũ eiusdẽ virginis & martyris in oratione prostratę ad impetrandã corporis sui sanitatẽ, & sõno placido correptę: apparuisse ipsa beata Agnes, & deuotã sibi Constantiã integre curasse. Sanctæ etiã Luciæ adhuc superstiti, ad sepulchrum sacræ virginis & martyris Agathæ in oratione excubãti, pro sanitate suæ matri valitu

2.Mach.15
Matth.17
Leuiti.24
Agnes.
Ambrosius
Lucia.

Agatha. dinariæ obtinẽda:legitur apparuiſſe ipſa glorioſa virgo Agatha, regno iam cæleſti potita,& dulciſſimo alloquio beatam Luciam compellaſſe, illiuſq; matrẽ reddidiſſe à profluuio ſanguinis omnino incolumem. Ad idem quoq; comprobandum, haud parum facit exemplum ſanctorum

Geruaſius Prothaſius martyrum Geruaſij & Prothaſij:quorum corpora inuenit beatus Ambroſius Mediolani,anno ſecundo Theodoſij imperatoris. Nam ambo, illi apparuerunt vnà cum beato Paulo apoſtolo: declarauerũtq; locum

Ambroſius vbi ſua corpora erant recondita. Quæ cum ingenti deuotione Ambroſius terra effodit,qua iam diutius abſtruſa delituerant: & cũ magna veneratione ad baſilicam ſanctæ Fauſtæ tranſtulit,illucq; publice honorã

Gamaliel. da repoſuit. ¶ Ad hæc, ſanctus itidẽ Gamaliel venerãdo ſacerdoti Luciano nocturna apparitione ſe ſpectandũ exhibuit: ſuiq; corporis & ſo-

Sanctus Stephanus ciorũ eodem humatorũ loco(inter quos,præcipuus erat beatus Stephanus:martyrũ primitiæ) detectionẽ,decẽtioremq; collocationẽ ab epiſcopo Hieroſolymitano fieri poſtulauit. cuius quidẽ rei faciundæ, Lucia-

Dionyſius num eſſe denunciatorẽ voluit. ¶ Demũ beatus Dionyſius Areopagita 6

Dagobertus. haud diſſimiliter Dagoberto regi in ſomnis apparẽs:admonuiſſe eũ fertur,q̃ ſuũ corpus ſuorumq; ſociorũ exuuias terræ viſceribus eruendas, honeſtioreq; loculo reponendas curaret. Quod & de plæriſq; alijs ſanctis,promptũ fuerit ex ipſorũ hiſtorijs cõmonſtrare:eos inquã,viuentibus ad ſuorũ corporũ eleuationem faciendã,citra fictionẽ & dolum apparuiſſe. Si igitur ipſi æternæ beatitudinis participes:hominibus apparuerunt hanc adhuc agentibus vitã,ad veneratiorẽ ſacrorũ ſuorum corporum,reliquiarũ & cinerũ repoſitionẽ: quid incredibile fuerit aut improbabile,& animas defunctorũ apparere viuis interdum ad implorandã eorũ opem,ſuffragiũ & adiutoriũ,pro ſua liberatione ab igne expiatorio quo detinentur? Sicut enim illi,quod ſibi honorificũ eſt & condecens,ea apparitione expoſtulaſſe noſcũtur:ita & hi,quod ſibi vtile eſt & accõmodum atq; in dei cedẽs honorẽ, huiuſmodi apparitione permiſſa à deo expoſcunt. Neq; vlla queat aſſignari valida ratio:cur horũ potius q̃ illorum apparitionem fieri poſſe hominibus, abnegemus. Non recte igitur Lutherus in vniuerſum omnes haſce damnat mortuorum apparitiones:quod eſt huius capitis propoſitum.

¶ Non eſſe etiam improbanda,publica rei literariæ gymnaſia:neq; in diſciplinarũ profeſſione magiſteria,contra Lutheri placitum. Cap. XXIX.

Xpeditis omnibus quæ ad decem dictorum Lutheri, in primo libri huius capite adductorũ ex libro euiſdẽ de abrogãda miſſa priuata,reſpõſionẽ,cõuulſionemq; pertinent: anteq̃ huius nauigationis vela cõplicemus, extremamq; libro huic imponamus manũ: congruum duximus & vtile,vnum adhuc eius dictum(quod ſu-

pra annotatum non est:quoniā ecclesiastici gradus sortem & officiū missæ, è directo non concernit)in eodem de abroganda missa libro contentum in præsentia cōfutare,ꝙ non solum falsum sit & erroneum: verum etiam Christianæ reipublicæ admodum perniciosum,apostolicæq; sedi iniurium,& antiquæ consuetudinis apprime laudabilis eneruatiuum. vtpote illud ipsum: quo publica literarū studia & celebres damnat academias(ad quas vndiquaqꝫ confluunt,capessendæ disciplinę gratia,studiosi) tanq̄ malorum omniū sentinam,morumq; corruptelam. Verum hoc ipsum etiā à suo didicit Viclefo: improborū suorum dogmatū magistro & duce. qui inter quinqꝫ & quadraginta articulos in sacrosancta synodo Constantiensi condemnatos:hunc habet vicesimū nonum. Vniuersitates,studia,collegia,graduationes & magisteria in eisdem,sunt vana gētilitate introducta: & tantū prosunt ecclesię,sicut diabolus. Quinimmo vterqꝫ eorum, à patre mendacij & inimico veritatis satana,ad id astruendum videntur inducti: cui inuisa sunt bonarū literarum gymnasia & publica studia,quòd per ea confutentur hæreses perniciosæ & impiæ doctrinæ: quas per hæreticos suos ministros & satellites studet in Viclefus.
a agro domini & ecclesia sancta disseminare. ¶Vnde in primo libro regū capite decimo tertio: dicit historia sacra. Porrò faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Israël. Cauerāt enim philistini: ne forte facerent hebræi gladiū aut lanceā. Quem locū exponens glossa ordinaria ait. Diabolus quoqꝫ per paganos,per hæreticos,& per falsos Christianos, studet prohibere ne sint doctores in ecclesia: qui spiritualia arma faciāt & nobis ad pugnandum tribuant. Pagani enim prohibuerunt:ne Christiani liberalibus imbuerētur artibus. Hæretici quoqꝫ persuaserūt principibus: vt catholici ecclesiæ defensores in exilium pellerentur, vt desolatam plebem facilius seducerent. Nunc quoqꝫ antiquus hostis ab instātia eruditionis prælatos auertit:vt & ipsos & subditos facilius decipere possit. Hæc ibi. Et re vera tam Viclefus quàm Lutherus, improbantes academias & publica literarū studia: more philistæorum prohibent,ne hebræi,id est catholici transeuntes per hanc peregrinationis nostræ viā, ad futurā quam inquirunt ciuitatē: fabricent sibi gladium verbi dei & lanceam sanæ rectæq; doctrinæ,qua se defendere possint contra improbos eorum insultus. In quo quidem facto & Iulianū imitantur apostatam, impium ac sacrilegum idolorū cultorem: ne glorientur se primos esse huiusce rei pestiferæ inuentores. De quo, historia ecclesiastica libro decimo, capite tricesimo secundo refert: quòd inter cæteras callidæ suæ persecutionis(quā moliebatur in Christianos)technas: & hanc vnā excogitauit atqꝫ proposuit decipulā,quòd studia authorū gētilium Christianos adire prohibens:ludos literarum illis solis qui deos deasq; venerabantur,patere decreuit. Ecce q̄ egregium habent & insignem signiferum:sub cuius militent vexillo,& cuius horrida castra sequantur. Ca

1.Regū.13

Quid significant philistei: prohibentes hebræis arma cōponere.

Iulianus Cæsar.

terum rationibus nunc agendum est in Lutherum,& ostendendū multifariam,ꝙ commendandæ sunt mirum in modū diatribæ literariæ: in quibus omnia disciplinarum genera traduntur. ¶Et primum quidem, 3
Canti.1 quoniam in canticis amatorijs:vox sponsi est ad amicos sponsæ. Capite nobis vulpes paruulas:quæ demoliuntur vineas. Quem locū exponens glossa interlinearis:inquit. Vox CHRISTI aduersus hæreses. Debellate & deprehendite schismaticos & hæreticos:qui callidi sunt, & se humiles fingunt. Et glossa ordinaria eodem loco. Vulpes in foueis abduntur,& cum apparuerint:nunq̄ directis itineribus currunt. sic hæretici. Ex quibus verbis planū est,per vulpes eo in loco intelligi versutos hæreticos:quos capere debemus & comprehēdere in astutia eorum,ne amplius demoliantur vineam ecclesiæ. At quomodo capi poterunt vulpeculæ illæ astutæ:nisi habeantur retia & casses doctrinę,potissimū sacræ & catholicæ,quibus irretiantur & illaqueentur? Et huiusmodi doctrina quonam pacto comparabitur,nisi in gymnasijs publicis studijsq; literarijs acquiratur:vbi præceptores habentur,palam illam profitentes? Probandæ sunt igitur ipse scholæ & academiæ gymnasticæ: in quibus aguntur quarumuis disciplinarum exercitia,ꝙ admodū conducant ad extirpanda praua dogmata. ¶Præterea. Ad ecclesiastici corporis integritatem & consummationem:constituti sunt à CHRISTO inter cæteros eius gradus & partes,etiam doctores,qui veritatem palam edoceāt & populum recte instituāt. quemadmodum testatur beatus Paulus: in 4
1.Corin.12 prima ad Corinthios epistola dicens. Et quosdam quidem posuit deus in ecclesia:primum apostolos,secundo prophetas,tertio doctores,deinde
Ephe.4 virtutes. Et ad Ephesios scribens: idem affirmat his verbis. Et ipse (CHRISTVS scilicet:de quo,præcedens sermo)dedit quosdam quidē apostolos,quosdam autem prophetas:alios autem pastores & doctores ad cōsummationem sanctorum,in opus ministerij,in ædificationē corporis CHRISTI. Huiusmodi autem professionis & officij viros fuisse etiam in primitiua ecclesia: ostendit illud dictum in actibus aposto-
Actuum.13 lorum. Erāt autem in ecclesia quæ erat Antiochiæ,prophetæ & doctores:in quibus Barnabas,& Simon qui vocabatur Niger. Hanc autem docendi authoritatem & præclari muneris denominationem, nō debet sibi quisꝙ pro suo arbitratu vēdicare: sed ab alio habēte potestatem accipere eam,vbi idoneus illi officio & dignitati fuerit compertus. Necessaria sunt igitur gymnasia literaria:in quibus post transactum alicuius doctrinalis professionis studium,facto periculo de sufficiente literatura:promoueantur studiosi bonarum disciplinarum ad apicem gradus doctoralis, & magisterij insignia pariter & nomen accipiāt. ¶Rursū. 5
Perspectum id habetur & exploratū:in quauis arte subministrante corpori necessaria,vt sartoria,sutoria,& tonsoria: non quēlibet pro suo arbitrio sibi vendicare posse nomen artificis in eo opificio,neꝙ eam artem

pro nutu in publica officina posse exercere. sed primum oportet studiosum alicuius artis: eam sub magistro illius perito didicisse sedulo. Et vbi eam callet is discipulus exacte: tum ostēso aliquo opere artis illius quod molitus est, corā peritis & designatis ad examen ipsius: promoueri eundem conuenit ad magisteriū artis huiusmodi, donariq; facultate ad exercendam illam in posterum in propatulo. Quod cum obseruetur accurate in quauis arte seruili: vt ædificatoria, statuaria, & cerdonica, nunquid liberales artes vsqueadeo sordebunt & prostituentur: vt vnusquisq; nomen magisterij in eis sibi assumere possit pro suo nutu, sine præcedente legitimo studio & examine diligēti: sit'ne ea nomenclatura & professionis honore dignus? Nequaq̄ certe ita facto opus est: sed in cuiuscūq; disciplinæ facultate, discipulum prius agere oportet eum, qui ad magisterij culmen vult demum euehi. Deinde ab ijs qui authoritatē sortiti sunt conferendi gradum magisterij: promoueri ad illius dignitatē & publicā professionem. Qui autem hæc fient, sine gymnasijs & scholis publicis: in quibus agatur & bonarum artium studium, & eo cōsummato suscipiatur laurea coronáq; magisterij? Est igitur admodū rationabilis institutio academiarū (quas vniuersitates vocant) & magnopere cōmendanda: ob vberrimum fructum inde enascentem.

6 ¶ Insuper, voce prophetica dominus scientiæ defectū in populo reprehendit, & graui punitione mulctādum cōminatur: cum ait per Esaiam. Propterea ductus est populus meus in captiuitatē: quia non habuit scientiam. Non habuit inquam: id est noluit habere, vt exponit ibidem glossa. Et per Osee prophetā. Conticuit populus meus: eo quòd non habuerit scientiam. quia tu scientiam repulisti: repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. Et in prouerbijs dicit Sapiens. Vbi non est sciētia animæ: non est bonum. Ex opposito igitur, ipsius scientię comparatio per indefessum studium: laudabilis est & vtilis. Quod etiam in libro Sapientiæ testatur Salomon dicens. Multitudo sapiētum: sanitas est orbis terrarum. Beatus etiam Hieronymus: ad Rusticum monachum scribēs, ait inter cætera. Ama sciētiam scripturarum: & vitia carnis non amabis. Rursum ad eundem. Multo tempore disce: quæ postmodū doceas. Idem quoq; ad Paulinum. Sancta rusticitas, solū sibi prodest, & quantū ædificat ex vitæ merito ecclesiā CHRISTI: tantum nocet, si contradicentibus non resistat. Vbi manifeste sanctorum scientia, præfertur simplicium sanctitati. Omitto consulto innumera alia scripturæ & sanctorū patrum testimonia: in hanc vnanimiter conuenientia sententiam, q̄ præclarum bonum sit scientia: & summopere expetendum. At quomodo vendicabitur illa & asciscetur à studioso, flagrantéq; bonarum literarum desiderio: nisi ope & præsidio præceptorum, qui illam cupidis doctrinæ tradāt? Vbi autem illorum præceptorum habebitur copia: simul cum facultate progrediendi in studio artis alicuius doctrinalis vsq; ad magisteriū & gradum doctoralem, qui con-

Esaie.5 Osee.4 Prouer.19 Sapien.6 Hieronymus.

ferat authoritatem profitendi artem illã publice:nisi in academijs & stu
dijs literarijs? Est igitur illorum approbanda constitutio : vt necessaria
pariter & vtilis reipublicæ Christianæ. ¶Demum non recens aut no- 7
uitia putari debet publicarum scholarum institutio,in quibus literato-
rum sit virorum conuentus & corona,sed vetusta supra modum : & ex
antiquitate magnam sibi vendicans authoritatem,vt quæ apud omnes
fere gẽtes,nationes & populos locũ habuerit. Enimuero in libro Iosue
Iosue.15 sacra narrat historia:ꝙ Caleph cõscendẽs de Hebron, quã acceperat in
partẽ suæ sortis:venit ad habitatores Dabir,quę prius vocabatur Ca-
riathsepher,id est ciuitas literarum. Idẽmq; rursum commemoratur in
Iudicum.1 principio libri Iudicum:his verbis.Atq; inde profectus Iudas abijt ad
habitatores Dabir:cuius nomẽvetus erat Cariathsepher,id est ciuitas
literarũ. Dicta autẽ est vrbs illa quondam,ciuitas literarũ: quoniam in
ea olim apud Chananæos floruit doctrinalium(quas liberales vocant)
artium studium publicum,& ad eã fiebat ad literas capessendas vndiq;
Mẽphitici discendi studiosorum concursus. Quemadmodum & apud Memphin
sacerdotes Aegypti,erãt sacerdotes,artium omnium professores:ad quos audien-
dos,insignes doctrina viri ẽ Græcia profecti fuisse legũtur. Sic & apud
Chaldei. Babylonios Chaldęi:omnium disciplinarũ pręsertim Astronomiæ ha-
Magi. bebãtur peritissimi. Apud Persas autem Magi, sapientiæ studio inten-
Gymnoso- ti : aliorum etant publici præceptores. Indi vero: suos habuere Gym-
phistæ. nosophistas. Græci itidem:Philosophos,aliorum in Atheniensi acade-
Philosophi
Dryudæ. mia magistros obtinuerunt. Galli quoq; : suos habuerũt Dryudas ad
quos(vt Cęsar in cõmentarijs de bello Gallico:libro sexto cõmemorat)
confluere solita erat iuuentus : perdiscendi cupida. Demũ apud Chri-
stianos in diatribis literarijs habentur magistri & doctores:qui alijs in
quouis genere disciplinæ tradant præcepta ac documẽta artis expetitę.
Q uodq; his maius est:ab ipsa sede apostolica, multis priuilegijs dota-
ta sunt huiusmodi gymnasia,& à regibus atq; principibus, in quorum
ditione sunt instituta:nõ paucis libertatibus & immunitatibus donata.

¶Gymnasiorum per alias adhuc rationes approbatio:& ra-
tionum Lutheri illa improbantium dissolutio. Cap.XXX.

Ed & hoc in loco non erit incongruũ,nonnullas insu-
per afferre rationes:ad academiarũ cõmendationẽ am
pliorem facientes. necnon ea verborum iacula retũde-
re: quæ Lutherus cõtra illas arcu hostili intorquet &
euibrat. ¶Certe siquis animo secum expendat quãta 1
vtilitas enascatur ex publicis gymnasijs literarijs , &
quantus tam morum q̃ doctrinæ fructus:facile sibi persuadebit,pluri-
mum cõmendandam esse illorum institutionẽ & frequentationẽ. Quis
enim certo numero consequi queat aut verbo cõplecti:quot ex illis viri
castigatissimis formati moribus,virtutẽq; præstantissimi prodiere? qui

postea totius reipublicæ cum ciuilis tum ecclesiasticæ gubernacula feliciter gesserunt. Quot item viri doctrina excellentissimi, & in omni genere disciplinę exercitatissimi: ex scholis illis processere? qui velut clara cæli luminaria: totum deinde mundū, suarum literarum eximio splendore illustrarunt. Et vt alios pene innumeros taceamus: nonne beatus Augustinus clarissimū ecclesiæ iubar, se à Tagastensi municipio in Africa (vnde ortus erat) admodum tenui: ad Madaurensem vrbem satis vicinam, capessendarū literarum gratia, ac mox Carthaginem, distantiorem quidem sed celebriorem vrbem, missum esse à parentibus suis magna cū eorum impensa ac omniū admiratione: attestatur circa principium secundi libri suarum confessionum? Hæc autem ad celebres illas academias Augustini profectio, bonarūmq; literarū in adolescentia perceptio: subministrauit haud dubie non paruā opem & adminiculum exuberantissimę illi doctrinæ sacræ, quam postea affluenter more torrentis vberrimi effudit. At vero Lutherus vitio dandos censeret ipsius Augustini parentes (quos tamen, omnes ob tantā in filium curam: summis extollebant laudibus) quòd ipsum curarint in gymnasijs literarijs, ingenuis disciplinis & moribus imbuendū. Augustinus.

2 ¶Adde, q ad ea comparanda quę corpori sunt vsui: publici sunt mercatus & nundinæ, ad quas vndiq; confluunt statis certisq; temporibus quotannis mercatores: vt quæ sibi cōducere putant, comparent. neq; durū illis est: relicta domo, ad ea proficisci loca, magno etiam interuallo à suis tectis distantia. Nam vt ait Horatius. Horatius.

Impiger extremos currit mercator ad Indos:
Per mare, pauperiem fugiens: per saxa, per ignes.

Ad illa igitur consequenda quæ animum excolant atq; perficiant, virtutem inquā & sciētiam: quis iure damnabit cōstitui insignes academias, ad quas velut bonarum artium cōmune & celebre emporiū, concurrant adolescentes discendi cupidi? Non enim in patrijs tectis natali've solo: commode tam preciosas opes comparare queant. tum ob præceptorum penuriam: à quibus recte possent altioribus disciplinis illic institui. tum etiam, quoniā ablegatio filiorū à domo paterna ad exteras regiones, studiorum gratia: apprime conducit illorum profectui. ne domesticis corrumpantur delitijs: aut indulgentiore educatione prorsus eneruentur. Sic enim Cicero Romanæ parens eloquētiæ, filium suum Athenas misit, celeberrimam eo tempore Græciæ academiam: vt bonis artibus imbueretur. Ad quem in tertio libro suorum officiorum: ita scribit. Suscepisti onus præterea graue: & Athenarū, & Cratippi. ad quos cum tanq̄ ad mercaturam bonarum artium sis profectus: inanem redire turpissimum est, dedecorantem & vrbis authoritatē & magistri. Quare quantum conniti animo potes, quantū labore contendere (si discēdi labor est: potius q̄ voluptas) tantum fac vt efficias, ne'ue cōmittas, vt cum omnia suppeditata sint à nobis: tute tibi defuisse videare. Hæc Cicero. In qui Cicero ad filium suū.

bus verbis filium suum dicit missum Athenas: tanq̃ ad mercaturam & emptionem bonarum artium in nundinis illis literarijs, vbi tum maxime artes omnes floruerunt. Cæterum Lutherus admittit quidem mercatorum secularium ad publicas nundinas concursum: quo conquirant sibi ea quæ in corporis cedunt emolumẽtum. studiosorum vero confluxum ad gymnasia publica, quo consequãtur ea quæ ad animæ spectãt cultum & decorem: prohibet. Vult itaq; corpus sedulo curari: animum vero negligi, incultúmq; relinqui. ¶ Ex prædictis autem haud difficile 3
fuerit ijs respondere: quæ contra scholas publicas obiectat in hoc libri sui loco Lutherus. Qui postq̃ eas ineptissime contulit idolo Moloch: & quanti ab omnibus fiant, cum subsannatione contumeliosa pro more suo descripsit (quę omnia, quoniam responsione sunt indigna: hic cõsulto prætermittuntur) tandem in hæc erumpit verba. Et non vident parẽtes, nec qui vident curant: adolescentes hic pessimis moribus perdi, nullo prohibente. Iam scortatio, comessatio, & alia manifesta flagitia: mitius perdunt. At ꝙ imbuũtur philosophicis, gentilibus, humanis, impijs & sacrilegis opinionibus: hic est ille ignis Moloch, nullis lachrymis satis deplorabilis. cum per eum ij maxime deuorẽtur & pereant: qui sunt studiosissimi & pudicissimi in academijs iuuenes. Et paulo post. Academijs ab initio mundi satanas nichil excogitauit prę sentius: ad vastandam fidem & euangelium toto orbe. Hæc Lutherus. ¶ Ad quę paucis 4
respondebimus, primum id afferentes: corruptelam morũ plærunq; nõ cõtrahi in academijs, sed in eas afferri ex praua educatione præcedente. Quemadmodũ Quintilianus, author clarissimus, in primi libri sui de institutione oratoria, cap. tertio disserens, vtrũ pueri vtilius domi an in scholis erudiantur: deplorãs corruptissimos puerorum mores, quos ex nimia indulgentia parentum maloq; exemplo domi à teneris annis imbibunt, ait. Vtinam liberorum nostrorum mores: non ipsi perderemus. Infantiam statim delitijs soluimus. Mollis illa educatio quã indulgẽtiam vocamus: neruos omnes & mẽtis & corporis soluit. Deinde enarratis aliquot dissolutionibus morum, quæ à parentibus obijciuntur filiorum adhuc tenellorum oculis: subiungit. Fit ex his cõsuetudo: deinde natura. Discunt hæc miseri: anteq̃ sciant vitia esse. Inde soluti ac fluentes, non accipiunt ex scholis mala ista: sed in scholas afferũt. Hæc ille. Nonnulli vero adolescentes recte à parentibus educati, postq̃ in academiam se contulerunt: adhærent prauorum cõtubernio atq; societati, & ex huiusmodi sodalitio perditissimos contrahunt mores. quoniam secundum Sapiẽtis sententiam. Qui tetigerit picem: inquinabitur ab ea. & qui communicauerit superbo: induet superbiam, Et paulo post: idem ait. Qui se iunxerit fornicarijs: erit nequam. Alios inuenias qui ob genuinum adolescẽtię feruorem, quem rectę rationis frenis non reprimũt vt deberent, in carnis vitia prolabuntur: cum in academijs, studiorum

Quintilianus. Eccli. 13 Eccli. 19

gratia versantur, quoniam suas sequuntur improbas cupiditates: non acquiescentes huic salubri Sapientis monito. Post concupiscentias tuas non eas: & à voluntate tua auertere. Si praestes animae tuae concupiscentias eius: faciet te in gaudium inimicis tuis. Quacunq; tamen ex causa reddantur adolescentes in scholis publicis corrupti moribus & discholi: nunquid haec perditio & deprauatio eorum, academijs est ascribenda? quae & ferulam adhibent disciplinęq; seueritatem ijs (qui sub pedagogis militant) scholasticis: & praecepta morum rectiq; vitę instituta ex philosophiae moralis, iuris pontificij atq; ciuilis, necnon ex sacrarum literarum fontibus hausta: quotidie inculcant auribus discipulorũ suorum. Quinimmo summopere curãt, vt non minus probis moribus instituti euadãt suae disciplinae alumni: q̃ bonarum artium periti. Hominum igitur peccata sunt libidines & ebrietates, quae in scholis ipsis committuntur: non ipsorum gymnasiorum. Ex quibus etiam nõ pauci prodire solent probatissimis compositi moribus: quos illic sibi compararũt secundum regulas legésq; viuendi inibi acceptas. Hos itaq; potius oculis nostris obijcere debemus, ad faciendam fidẽ ꝙ in academijs ipsis recta est morum institutio: q̃ exleges corruptisq; moribus imbutos, qui praeuaricatores sunt rectarum constitutionum in gymnasijs positarum,
5 ad vitam cuiusq; probe instituendam. ¶ Porrò quod secundo loco in supra dictis verbis obiectat Lutherus: damnandas scilicet esse academias quoniam in eis imbuuntur adolescentes philosophicis, gentilibus, humanis, impijs & sacrilegis opinionibus: omnino à veritate est alienum. Siquidem nichil in illis traditur disciplinis quae publica professione leguntur: quod sit cõtra fidem aut bonos mores. Et si qua talia aduersantia fidei aut probis moribus occurrerint inserta libris authorũ qui suscipiũtur legendi: admonẽtur auditores à lectoribus, nõ esse ea in parte authoribus illis adherendum. Quid ergo illic periculi est aut discriminis: ne quis in errorem incidat? cum praemoniti sunt omnes: vt à fouea occurrente in via sibi caueãt. Sed quid tantopere philosophiam exhorret Lutherus: in crimen id vocans, ꝙ philosophicis disciplinis imbuantur qui in academijs nauant operam studio literarum? cum praefulgidae illę lampades ecclesiae, Chrysostomus, Basilius, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, & caeteri patres antiqui: nequaq̃ fuerint eam auersati, sed miro amplexati ardore. ꝙ persuasum habuerint, eandem ad diuina mysteria cognoscenda aptam viam sternere: gradúmq; praeparare. secũdum illam beati Pauli sententiam. Inuisibilia dei, à creatura mundi: per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur. sempiterna quoq; virtus eius: & diuinitas. Cui cõsonat & Salomon in libro Sapiẽtiae: reprę hendens sacrilegos idolorum cultores, ꝙ operibus attẽdentes, non agnouerunt quis esset artifex. A magnitudine enim (inquit) speciei & creaturae: cognoscibiliter poterit creator horũ videri. Insinuat itidem

Eccli.18
Roma.1
Sapien.13

Iob.12 beatus Iob eandem sententiam: dicens. Nimirum interroga iumenta, & docebunt te: & volatilia cæli, & indicabūt tibi. Loquere terræ, & respō debit tibi: & narrabunt pisces maris. Quis ignorat: ꝙ omnia hęc, manus domini fecerit? Hęc ille. Atqui philosophia potissimum naturalis cum suis appendicibus, rerū sensibiliū proprietates, natiuásq; cōditiones nobis adaperit: quibus tanq̄ aptis quibusdā gradibus assurgamus ad dei omniū conditoris agnitionē. Quis igitur contemnendam recte duxerit philosophiam: quæ nos tanto munere locupletat? Ad hæc, beatus pater

Augustinus Augustinus in secundo libro de doctrina Christiana latius edisserit: ꝙ ignoratio naturæ qualitatisq; rerum, vt animalium, herbarum aut lapidum: imperitia itidem proprietatis numerorum, in sacris literis sparsim positorum, deniq; & ignorantia musices: multum pręstet interdum impedimenti, ad rectam diuinæ scripturæ apertamq; intelligentiam. Hæc autem omnia: nónne ab ipsa philosophia & certis eius partibus sunt precario accipienda? Sed omnium bonarum disciplinarum osor & hostis est Lutherus: probatos omnes authores & in primis Aristotelē vnicū philosophiæ parētem, insolenter aspernans. ¶ Q; autem illa quę in academijs leguntur, plęrunq; gentiliū authorum sint dicta: nō debet quenq̄ deterrere ab eorum lectione aut studio, modo veritati sint cōsen

Ambrosius tanea. Quoniam secundū beati Ambrosij sententiam, Verum à quocūq;

Augustinus in secūdo libro de doctrina Christiana. dicatur: à spiritu sancto est. Et Augustinus admonet, siqua apud gentiles inueniantur authores, aut fulciendæ veritati aut formādis moribus idonea: nos ea abhorrere non debere, sed tanq̄ ab iniustis accepta possessoribus, in nostrum vsum accommodare, haud aliter q̄ populus Israeli

Exodi.11 & 12. ticus iubente domino accepit cōmodato ab Aegyptijs vasa aurea & argentea, vesteq; plurimā: & ita spoliauit Aegyptios. Deniq; tenenda no

Seneca bis est semper & illa Senecæ sententia. Non a quo dicatur: sed quid dicatur, attende. ¶ Verum opinionibus tantum (ait Lutherus) imbuuntur: 6
qui in academijs incumbunt literarum studio. Cui occurrēdum est, nō opinionibus, quæ ob incertitudinem propositæ sententiæ, reddunt animum fluctuantem: sed scientijs, firmitatē atq; certitudinem assertorum annexam habentibus: instituí bonarum artium studiosos. modo disciplinæ ipsæ in sua puritate atq; natiuo nitore tradantur: exquiratúrq; recta primorum authorum intelligentia. Nunquid (obsecro) in sacris literis dicet Lutherus opiniones tantum contineri: & non solidam rerum veritatem? In iure vero canonico & ciuili: demiror Lutherū, nichil nisi opiniones inuenire. Similiter & in medicæ artis aphorismis atq; canonibus: necnon in artium liberalium axiomatibus & theorematibus: nescio quomodo solas opiniones deprehendet. cum disciplinæ mathematicæ omnium confessione sint certissimæ, nullásq; admittant opiniones. Et hæc ipsa, quæ modo in ordinem digessimus, sunt disciplinarum genera: quæ fere in gymnasijs publica solent tradi professione. Aut enim

theologiæ, aut iuris, aut medicinæ, aut philoſophiæ, in eis & audiũtur lectiones: & magiſteria expetuntur. Cæterum ꝙ humana dogmata dicat Lutherus in gymnaſijs tradi: ferendum quidem eſt, ꝙ plæraꝙ; in eis diſciplinæ circa humanarum rerum cognitionem obuerſentur. licet non deſint & diuinorum myſteriorum contemplationes & ſancta documẽta: quæ potiſſimũ in theologicæ profeſſionis facultate proponũtur ediſcenda. ¶ Porrò id nequaꝙ̃ ei tribuendum: ꝙ in Chriſtianorum gymnaſijs, in cathedra doctorum & frequenti auditorio, edoceãtur impia & ſacrilega dogmata, quemadmodum hic affert. In omni enim diſciplinarũ genere, quarum publica lectio in academijs exercetur: quæcunꝙ; impia ſunt & ſacrilega, exploduntur, exibilantur & eliminantur. puritáſꝙ; & ſynceritas ſanæ doctrinæ, in illis exacte ſeruatur: ſecundum ipſam ſcholarum inſtitutionem, leges & ſcita. Quód ſi fortaſſe ſecus ab aliquibus fiat particulatim: id per exorbitationẽ à recta illarum fit regula, & per declinationem à legitima conſtitutione. Quæ quidem oberratio (ſiqua talis obtingat) caſtiganda eſt & emẽdanda, reflectendáꝙ; in rectitudinẽ: non autem ipſa gymnaſia idcirco dãnanda, aut danda probro. Minime vero omnium id ferendum: quod in ſuorum verborum paulo ante citatorum calce profert Lutherus, ſatanam ſcilicet excogitaſſe academias ad vaſtandam fidem & euangelium: & nihil illis præſentius ipſum adinueniſſe à mundi principio, ad inducendã religioni Chriſtianæ extremã perniciem. Qui enim inimicus eſt veritatis, & errorum nebulas vult toti offundere atque inducere mundo: quomodo academias excogitauit, per quas diſcutiantur illæ tenebræ mendaciorum, & veritatis claritas eluceſcat? Cum etiam ſatanas, virtutis ſit hoſtis capitalis: quomodo curauit gymnaſia conſtitui, in quibus ad probe honeſtéꝙ; viuendum inſtituantur homines, caſtigatiſꝙ; moribus formentur? Sed in hiſce Lutheri verbis refellendis (quæ, vt verum fatear, vix digna ſunt improbatione) prolixior æquo fortaſſe protractus eſt ſermo. Quem vt tandem cum præſenti libro claudamus: id vnum autumamus nos ſatis perſuaſum omnibus reliquiſſe, nequaquã damnanda eſſe hæc publica literarum ſtudia: ſed plurimum commendanda. quòd ex ijs magna procedat vtilitas in ædificationem eccleſiæ, in animarum ſalutem, & dei (qui ſcientiarum dominus eſt) honorem. Cui ſit laus & gloria, necnon gratiarum actio: in ſecula ſeculorum Amen. 1.Reg.2

SECVNDI LIBRI, ECCLESIAE LVTHERANAE CONFVTATORII: FINIS.

ANTILVTHERI, LIBER TERtius: votorũ monasticorũ perpetuã stabilitatẽ asserẽs, professionisq́ cœnobiticæ institutũ, laudabile esse & probatissimũ, demõstrans.

¶ Q̃ graue sit malum: monasticam vitam professum, contra eius vota & instituta scriptis pugnare. Cap. I.

LAEROSQVE EST INVENIRE vsqueadeo in malorum profundũ demersos, vt cum tetrum aliquod facinus admiserint & graue piaculum: nõ modo suam non agnoscãt iniquitatem aut illius ducãtur pœnitudine, sed & eam insuper defendant, verbáq́ concinnent ad excusandas excusationes in peccatis, immo contendant se nihil mali egisse: sed bonum opus cõmendationéq́ dignum. ad quod aliis persuadendũ: adductis vndecunq́ rationibus, totis neruis annituntur. Queadmodũ solent interdũ occurrere, qui cum ieiuniũ ecclesiasticũ soluerint vt carni indulgeant: primũ extenuãt apud alios id eorum factũ damnantes, ieiunij obseruationem. causantes ieiunium esse minimũ bonorũ operum quod deo possit exhiberi: & inter omnia, postremo reponendũ loco. quo videatur eius solutio: modica esse aut minima præuaricatio. Quod tamen eorum dictũ, omnino veritati aduersatur: & Christianæ religionis pietati. quãdoquidem quanto difficilius factu est opus aliquod & laboriosius, afflictiuúmq́ magis: tanto melius est (vbi reliqua omnia pari se habent modo) & vtilius, deoq́ acceptius. Atqui longe molestius est & grauius homini ieiunium: q̃ nonnulla alia opera bona. quòd in ipso, intraneam corporis afflictionem nobis ipsis irrogamus. Adde, quòd ad refrenandam carnis petulantiam, multo propinquius & vicinius conducat ieiunium: q̃ alia bonorum operum exercitia. Ea autem carnalis lasciuiæ repressio, cum primis est nobis necessaria: vt spiritus cõualescat, sibíq́ carnem subigat. ¶ Alios inuenias: qui admoniti ab amicis non recte solui ab eis ieiunia, authoritate ecclesiæ cõstituta: protinus ora laxãt in maledicentiã, obiectãtes iniquã esse & crudelẽ, illam ecclesiæ sanctionẽ de ieiuniis obseruãdis, multosq́ ob illã incurrere aduersam valitudinẽ, cerebriq́ læsionẽ & mentis deliriũ: q̃ debita naturæ alimẽta subduxerint atq́ summouerint. Quid rogo de illis ferendũ est iudicij? nõne ipsos grauissimo animi morbo laborare: quo dãnant vtilissima salutis humanæ præsidia, pie & sancte instituta, q̃ suis aduersa sint cupiditatibus? Haud dissimili ratione si quis ventri indulgẽs, feria sexta hebdomadæ, memoriæ dominicæ passionis peculiariter dedicata: aut in ipsa quadragesima ve-

Ieiunij cõmendatio.

scatur carnibus, cõtra legitimũ ecclesię morem. & ob huiusmodi trãsgressionẽ increpatus ab ijs qui salutis animæ ipsius flagrãt desiderio, respondeat non modo quicq̃ mali se nõ admisisse: sed & bonũ opus exercuisse. ecclesiasticos vero principes grauiter deliquisse: q̃ hisce diebus esum carniũ interdixerint. Propter eam enim prohibitionẽ, cõplures in suæ incolumitatis incidere dispendiũ: & grauiũ morborũ materiã inde cõtrahere. Nonne is ipse (si quis talis fuerit) os est & organũ diaboli, & apertus satanæ præco: oblatrans voce sacrilega & impia in sanctã ecclesiam & sa
3 cras eius leges? ¶ Q si quis in maiorem prorũpens insaniã, librũ ædat: blando verborũ lenocinio, & suaui elegantia sermonis respersum (vt aucupis more, illecebris illis fallat incautos: & melle circũlitũ instillet animis venenũ) in quo totis cõtendat viribus, perperã ab ecclesia interdictũ esse certis diebus esum carnium: & inique indictã ieiuniorum obseruantiam. vt non solum ipse decidat in barathrũ iniquitatis: sed & plures alios secum perniciosa illa persuasione præcipitet in illud. minusq; peccare sibi videatur: q̃ q̃plurimos alios illis verborum præstigijs, phaleratisq; rhetorico lepore scriptis, in eandem sententiã adductos, eiusdem criminis habeat consortes atq; participes: vnde grauiorem sibi exaggeret dãnationem, quid de eo censendum putes? Nonne in eo suo opere præcursor videtur antichristi: & publicus hostis ecclesiæ? nonne etiã idem, affectator Epicuri, assertorq; voluptatis habẽdus est: & Christianismi sub
4 sannator? ¶ Sed quorsum hæc? certe vt suis Lutherum depingamus coloribus: quibus est dignus, ob æditũ in lucem librum pestilentẽ supra modum & exitialem, quem inscripsit (vt titulus ipse prodit) de votis monasticis. Is enim (quemadmodũ de se ibidem scribit) postq̃ solenni professione assumptã cucullam monasticã sexdecim annos tulerat, in domo religiosa cum alijs fratribus suis victitans: nõ modo deinde per apostasiam exuit eã, abiecitq; (vt vulgo aiunt) in vrticas: protestatus se amplius nulli hominũ esse subiectum, nec abbati, nec episcopo, nec papæ: sed soli deo, cui tamen vere non fuit subiectus: quãdiu præpositis ecclesiasticis fuerit rebellis & contumax. verũ etiam libellum prædictũ emisit in publicũ: maxime omniũ perniciosum. In quo totũ ordinẽ monasticũ molitur euertere, triaq; eius præcipua vota, vniuersæ professionis regularis fulcra ac bases: omnino cõuellere, ostenderecq; illa non debere esse in omne vitæ tempus reliquũ obligatoria cõnititur: sed libera & tẽporaria. vt cuiq; cum libuerit, liceat ab eis resilire: atq; ad vitã secularem abiecto habitu monastico reuerti. Sanctitate præterea vitæ cõspicuos Hieronymũ & Bernardũ, ordinisq; sacri fratrũ minorũ patrem primariũ Franciscũ, grauissimis incessit cõtumelijs: q̃ id vitæ genus ei inuisum instituerint, obseruauerint, & scriptis suis cõmendauerint. Sic sane posuit in cælũ os suũ Lutherus: & lingua eius trãsiuit in terra. Insuper totũ suũ studium Psal. 72 ibidẽ cõuertit in hunc finẽ: vt testimonijs scripturarũ perperã intellectis,

&(vt mos illi frequens est)incongrue ad rem propositã applicatis, congestisq; vndecunq; rationibus: cõmonstret tria illa præcipua vota, obedientiæ, castitatis, & paupertatis:repugnare orthodoxæ fidei, libertati Christianę, rectæ itidem rationi, diuinisq; præceptis. tanq̃ suscitata coniuratione omnino conspirauerit in totum ordinẽ monasticũ, ipse trãsfuga: animóq; constituerit, illum si possit è mũdo sustollere, machinisq; & telis literarijs omnia religionum monasterialiũ genera expugnare ac diruere. ¶ Cæterũ in hac tãta improbitate(sicut & in alijs permultis)ipse 5
Lutherus mores imitatur auitos: suumq; sequitur Viclefum. qui consimili insania debacchatus est in religionem monasticã & eius cultores: quemadmodũ ex nonnullis eius articulis constat, in concilio Constantiensi damnatis. quorum vicesimus secundus est. Sancti instituentes religiones priuatas: sic instituendo peccauerunt. Vicesimus tertius. Religiosi viuẽtes in religionibus priuatis: non sunt de religione Christiana. Tricesimus primus. Peccant fundantes claustra: & ingrediẽtes fiunt viri diabolici. Quadragesimus quintus. Omnes religiones: indifferenter introductæ sunt à diabolo. Omitto ex industria & alios non minus impios, eiusdem materiæ articulos Viclefianos: ex actis sacrosanctæ synodi Constantiensis facile cuiq; obuios in promptu, & ad manum patentes. Ex quibus perspicuũ euadit: Lutherũ inde tetrum hausisse virus, quod libelli sui de votis monasticis æditione, totum dispersit in orbem. Q; si sui solius damnatione contentus Lutherus, desertor fuisset suæ cœnobiticę professionis ac pręuaricator, cæteróśq; suis scriptis nõ induxisset ad imitandũ suæ peruersitatis exemplum: tolerabilius quidem & minus graue esset id malum, quo solus perijsset in suo scelere. Nunc vero cum execrabili imprecatione deuouet omnia monasteria, cũ detestatur id vitæ genus tanq̃ diuinis præceptis contrariũ, cum deniq; prolato in publicũ libro, quibuscũq; potest vijs alios inducit in apostasiã & defectionem à religione suscepta: enitens omnibus persuadere, non posse quẽpiam se astringere deo per votum perpetuo obligatoriũ: longe grauiorem sibi parat damnationẽ, & tanto quidem futurã(nisi resipiscat) acerbiorẽ: quanto plures, libri illius lectione fuerint contaminati, & ad id tentandũ quod suadet: impulsi. Quãuis enim multitudine eorũ quos in suam pertrahere conatur sententiã, aut existimet desertionis suæ peccatum minus fore, aut forte nullũ: eáq; fretus & ductus spe, retia tetenderit insidiosa quibus multos secum illaqueet. contrà tamen eo magis adaugebitur & increscet eius malum: quo plures suorum lectione scriptorum secum inuoluerit in ruinam. ¶ Vt igitur huic pestifero vene- 6
no, tabiq; virulentæ paremus antidotum: elaborabimus in præsenti libro stabilire pro viribus, monasticæ professionis vitam ac mores. votorumq; indictionem & obligationẽ perpetuam, esse rationabilem ostendere: tanquam scripturæ sacræ sanctorumq; patrum sententijs apprime

Viclefus religionũ hostis.

consentaneam. Deinde machinamenta rationũ, sagittas & spicula quibus confodere nititur & destruere votorum stabilitatẽ, totúmq; vitæ monasticæ genus euellere: & afferemus in medium, & pro nostra facultate diluemus atque retundemus. Neq; paruum afferent ad hæc nostra molimina adiumentum, ea quæ superioribus annis conscripsimus in libello de laude monasticæ religionis. vbi de eius exordio, progressu, atque incremento, ex sacrarum literarum testimonijs, sanctorúmq; patrum dictis nonnulla edisseruimus: quæ huic nostro multum conducent instituto. Cæterum id vnum hic præcognitum esse volumus & præmonitum: nos in toto hoc libro, nomine religiosorum monasticæq; vitæ cultorum: accipere omnes & singulos cuiusuis sexus, ordinis & professionis monasterialis: qui sub regulari disciplina per ecclesiam approbata, triumq; votorum monachalium æditione degunt in domibus cœnobiticis. siue possessiones habeant: pro suæ communitatis sustentatione. siue illis careant: mendicitatem voluntariam amplexi, quocunq; etiam nomine peculiari nuncupentur.

¶ Ex veteris & noui testamenti scriptura, solidum haberi testimoniũ: q; liceat, cõmendabileq; sit, vota facere deo. Cap. II.

Rimo omnium, vt totius religionis monasticæ fundamentũ (cui illa potissimũ innititur) effodiat Lutherus & demoliatur: vouendi in monasterijs morem conditionémq; improbat. obiectans eã: saluti animæ admodum esse periculosam. quoniã res est (inquit) sine authoritate & exemplo scripturæ. Sed & ecclesia primitiua & nouum testamentum; ignorant in totum, vouendæ cuiuscunq; rei vsum: nedũ probant perpetuum hoc voti genus rarissimę & miraculosæ castitatis. Est enim merum (ait) & perniciosum hominũ inuẽtum: cuiusmodi sunt omnia alia per homines inuenta. Hæc Lutherus. Verum illi ostendendũ est aperto scripturæ testimonio: vouendi deo rem quãpiam
1 vsum, admodum probari. ¶ In primis, Iacob cum præcepto patris obediens proficisceretur in Mesopotamiam, vidissetq; in somnis scalam in cælum erectam: experrectus & attonitus tanti insomnij miraculo, inter cætera piæ religionis opera quæ ibi gessit: votum vouit domino dicens. Si fuerit dominus mecum, & custodierit me in via per quam ego ambulo: & dederit mihi panem ad vescendum & vestimentum ad induendum, reuersusq; fuero prospere ad domum patris mei: erit mihi dominus in deum, & lapis iste quem erexi in titulum: vocabitur domus dei, Gene. 28
2 cunctorumq; quæ dederis mihi: decimas offeram tibi. ¶ Rursum, in libro Numeri capite sexto, declarat dominus Moysi: quo viuendi ritu & more, Nazaræus qui ad certum tempus voto se astrinxerit, vti debeat omnibus diebus suæ separationis à communi hominum victu: dicens. Vir siue mulier cum fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint do- Numeri. 6

mino consecrare: à vino & omni quod inebriare potest, abstinebunt. Vbi manifeste approbat id voti genus: cuius obseruandi rationem &
Nume.30 modũ patefacit. Insuper eiusdẽ libri tricesimo capite, particulatim explicat dominus: quando vir siue mulier facto voto, obstringitur ad illud reddendum, & quando non: id in primis proponens. Si quis virorum, votum domino vouerit, aut se constrinxerit iuramento: non faciet irritũ verbum suum: sed omne quod promiserit, implebit. ¶ Cui respondet & 3
Deuter.23 illud domini verbum in Deuteronomio. Cum votum voueris domino deo tuo: non tardabis reddere, quia requiret illud dominus deus tuus. & si moratus fueris: reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri: absq; peccato eris. Quod autem semel egressum est de labijs tuis, obseruabis: & facies sicut promisisti domino deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es. Hæc ibi. Quis autem nisi talpa cæcior, non videt his verbis probari à domino voti emissionem: eandẽmq; esse ad reddendum quod promissum fuerit, obligatoriam? ¶ Rursum, spectatæ virtutis mulier, Anna mater Samuelis: cum pro impetranda prole accessisset 4
1.Regum.1 tabernaculum domini in Silo: orauit ad dominum (ait scriptura) flens largiter, & votum vouit dicens. Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuę, dederisq; seruæ tuæ sexum virilem: dabo eum domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non ascendet super caput eius. Quod sane votum intentissimę orationi & lachrymis coniunctũ, vsqueadeo fuit acceptũ domino: vt ipsa desiderij sui compos diuino fauore paulo post euaserit. Cum igitur videmus hanc spectabilem matronam: de alio, vtpote futura sobole, votum fecisse in perpetuũ tempus: promisisseq; deo, quòd ea proles toto vitæ suæ decursu dedicaretur obsequio dei, in ministerio tabernaculi. cur non poterit aliquis iam vsu rationis potitus, de seipso consimile facere votũ: quòd toto reliquo vitæ suæ tempore famulabitur domino in obseruatione professionis monasticæ? Nónne si hoc votũ perpetuo obligatoriũ, improbatur in eo qui se obstringit disciplinæ regulari: eodem iure improbandũ erit & illud sanctæ mulieris votũ, quod fecit de filio quẽ needũ conceperat? Sed quis adeo desipiet: vt illud improbet, quod dominus approbauit? ¶ Ad hæc. Admonet vnũquẽq; 5
deiloquus propheta in psalmo, ad vouendum domino & implendũ sua
Psal.49 vota: cũ ait. Immola deo sacrificiũ laudis: & redde altissimo vota tua. Et
Psal.75 rursum. Vouete & reddite domino deo vestro: omnes qui in circuitu eius affertis munera. Quid autem nos ad id hortaretur diuinus psaltes: si non esset grata deo votorum promissio, illorũmq; exhibitio? ¶ Præterea Ecclesiastes eidem concinit sententiæ: dicens. Si quid vouisti deo: 6
Eccẽs.5 ne moreris reddere. displicet enim deo: infidelis & stulta promissio. sed quodcunque voueris: redde. multóque melius est non vouere: quàm
Prouer.20 post votũ promissa non reddere. Cui accedit & Sapiens in prouerbijs:

cum ait. Ruina eſt homini deuotare ſanctos: & poſt vota retractare. Nónne igitur valentiore iure detrimentum ſalutis infert: deo facta voti
7 promiſſio (qui ſanctus eſt ſanctorum) ſine illius perſolutione? ¶ Demũ Hieremias propheta, in epiſtola quam ſcripſit per manum Baruch notarij ſui, ad Iudæos in Babylone captiuos: inter cætera argumenta quibus dilucide mõſtrat deos gentium non eſſe veros deos, & ergo nequaq̃ colendos: etiam affert & iſtud, de illis loquens. Si quis illis votum vouerit, & non reddiderit: neq; hoc requirunt. Quibus verbis ſubinſinuat ex oppoſito: deum noſtrum cæli & terræ creatorem (qui verus eſt deus) ſi quis illi votum vouerit & non reddiderit: idipſum requirere, pœnáſq; Baruch.6
8 pro tanta impietate exigere. ¶ Demum in actibus apoſtolorum ſcribitur beatus Paulus totondiſſe ſibi caput in Cenchris: quòd haberet votum. Et alio tempore perſuaſus à ſancto Iacobo, epiſcopo Hieroſolymitano: legitur cum quatuor viris qui habebant votum ſuper ſe, intraſſe templum, ſeq; ſecũdum legem purificaſſe pro voti impletione. Hæc autem non feciſſet Paulus, ſpiritu ſancto plenus: ſi illicitum fuiſſet, deo votum ædere, aut factum illi votum exoluere. Ex his omnibus itaque dilucidum eſt cuique (niſi quis prorſus cæcutiat) impletionem voti, iuris eſſe diuini: & ad illã, arctiſſimo vinculo cunctos obſtringi. q̃q; non modo liceat vouere quippiam deo: ſed & id cõmendabile eſſe, magnoperéq; probandum. ¶ Cæterum hic obſtrepet importune Lutherus, vtrunq; id Pauli votum, de quo in poſtrema ratione modo facta eſt mentio: ex veteris teſtamenti ritu pependiſſe, & ad illum dũtaxat pertinuiſſe. Quinimmo quæcunq; hactenus adducta ſunt in hoc capite pro votorum approbatione: ex veteris etiam inſtrumẽti pagina eſſe deprompta. cuius decurrente ſtatu: & vota fiebant deo, eidémq; erant exoluenda. In noui vero teſtamenti ſcriptura, nequaq̃ contineri dicet: vota eſſe deo facienda, neq; pro ipſius decurſu & tempore, licere illa deo promittere & ædere. Et quod de votis ante propoſuit Lutherus, in verbis ſuis circa principium capitis huius adductis: ſe perhibebit dũtaxat intelligere Actuũ.18 / .21
9 pro eo, in quo nunc degimus, noui teſtamẽti tempore. ¶ Verum ſi hanc quęrit tergiuerſationem, & ad id declinat ſubterfugiũ Lutherus: hac ratione eſt reuincẽdus. Voti promiſſio & perſolutio neq; pertinet ad veteris legis cęrimonias & ſacra, neq; ad iudicia: ſed tantũ ad ea quę dicũtur decreta moralia, ſpectatq; ad cultum & veneratione͂ diuini nominis, cui auguſtiorem deferimus honorem & reuerentiam: cum quippiam ei vouemus & reddimus. Quæ autem in veteri teſtamento ad ritus ſacrificiorum ac iudicia populi non pertinent, ſed ad mores formandos: eandem habent efficaciam in nouo teſtamento quam habuerant in veteri, quemadmodum decem dei præcepta liquido produnt. Ergo votorum emiſſio & impletio, in veteri teſtamento (vt multifariã eſt oſtenſum) approbata: eande͂ habet vim & efficaciã in noua lege, vt non minus nunc q̃

prius:habeatur licita. ❡Ad hæc. Æditio voti atq; persolutio, ad diuinæ maiestatis pertinet honorificentiam & reuerentiam: vt planum est. quādoquidem eo ipso honoratur deus: quòd ab homine vltroneę illi & libere quippiam vltra debitum & præceptum offertur, tanq̄ à seruo: syncære in dominū suum affecto. In nouo autem testamento syncærior decet deū cultus & veneratio in spiritu & veritate, quàm in veteri: ob ampliora beneficia humano generi in eo exhibita. & promptior esse debet animus noster ad munus aliquod gratuitum vltro ei offerendum: ad testificandā nostram in eum gratitudinem, propter exuberantiorem gratiam nobis præstitam. Ergo valentiore iure, in nouo testamento quàm veteri: locum habet votorū promissio, itidem & persolutio. ❡Rursum, 10

11

Psal. 49 quod in psalmo dictum est, Redde altissimo vota tua, non plus constringi potest ad solum tempus veteris testamenti: quàm id proxime præcedens, Immola deo sacrificium laudis. Eodem enim contextu atq; continuo, illa duo proferuntur: eiusdémq; versus complexu continentur. Atqui id psalmi dictum, immola deo sacrificium laudis. de oblatione orationis laudatoriæ deo facienda, intellectū: nō minus ad noui quàm veteris testamenti tempus extenditur. siquidem æque in noua, ac veteri lege: obsequium diuinæ laudis exoluere deo debemus. Ergo & id continue subiunctum, redde altissimo vota tua: ad vtriusque testamenti pertinet statum. Quare & ad nouam legem in qua versamur: pertinet votorum promissio & redditio. Quòd si quis illud prophetæ verbum, immola deo sacrificium laudis. censeat esse intelligendum de immolatione sacrosanctæ eucharistiæ in officio missæ: quod verum est & singulare sacrificium laudis (quemadmodū in libri præcedentis capite vndecimo: & ratione penultima illius cap, quæ inter cæteras est ordine duodecima: dictum est, nonnullos graues authores, hoc modo sacrificium laudis illic accipere) tunc longe valentius & efficacius nostrum conficietur propositum. Enimuero immolatio huiusmodi sacrificij laudis, sanctissimæq; eucharistiæ in mysterio missæ: ad nouum pertinet testamentū. immo solummodo ad illud, & nullo pacto ad antiquum: vt norunt omnes. Ergo & votorum redditio quæ fiat altissimo: etiam ad noui testamenti, non minus quàm veteris, attinet tempus. ❡Denique, quod ex 12

Eccle. 5 Ecclesiaste supra adductū est, Si quid vouisti deo: ne moreris reddere. & consimile dictum ex libro Numeri, ex Deuteronomio, & ex Prouerbijs, cum ad moralia pertineat præcepta: quis nisi proteruiens aut tergiuersans, velit vnquam ad solum veteris testamenti curriculum coarctare? cum absolute id proferatur à Sapiente: & sine certa temporis determinatione. Violentiam igitur facit scripturæ, & ad coactum eam contorquet sensum: qui vt veritatem subterfugiat, dictam sententiam ad solum veteris instituti tempus constringit. Arctioribus enim loris comprimit ea verba: q̄ pro rei qualitate premenda sunt.

¶In noua etiã lege,authoritate & exemplo probari vota:ſanctũq; virginitatis propoſitũ,à multis in ea eſſe ſeruatũ.Cap.III

1 QVoniam autem in verbis ante dictis,circa principium præcedentis capitis:Lutherus proponit,votum eſſe ſine authoritate & exemplo ſcripturæ, & eccleſiam primitiuam nouũmq; teſtamentum ignorare in totũ vouendæ cuiuſcunq; rei vſum.& ſupra oſtenſum eſt abũde,authoritate & exẽplo ſcripturæ veteris organi: votum multifariam approbari.non quidem tanq̃ permiſſum: vt libellum repudij,nam tunc ſuapte natura malũ eſſet,quod vtiq; falſum eſt . neq; tanq̃ pro illius ſtatus conditione licitum: & cum cærimonijs veteris legis,ſimul ea lege deſinente,abolitum.quoniam votum nõ ad figuras & vmbras illius antiqui ritus pertinet:ſed ad mores,& primi præcepti cõpletionem, diuinum cultum concernentis.& ergo cum decalogo etiam in nouam tranſlatum eſt legem:& in ea, non minori q̃ prius habuerat,

2 vigore corroboratum. ¶Reliquum nunc eſt,teſtimonio ſcripturæ ſacræ pariter & ſanctorum patrum authoritatibus, commonſtrare : vouendi morem ſimul & vſum in ipſo nouæ legis exordio fuiſſe,necnõ in primitiua eccleſia frequentem atq; celebrem habuiſſe obſeruationem.Nempe apoſtoli,cũ relictis omnibus , CHRISTVM (à quo externa pariter & Matth.4 interna fuerant vocatione acciti ad eius diſcipulatũ) ſecuti ſunt:votum Lucæ.5 paupertatis,re ipſa atteſtante,ædiderũt.Quod ſatis oſtendunt illa beati Petri, nomine omnium coapoſtolorum,verba. Ecce nos reliquimus Matth.9 omnia:& ſecuti ſumus te . De quibus loquens beatus Auguſtinus, li- Matth.19 bro decimo ſeptimo de ciuitate dei,cap.quarto: ait. Dixerant potentes Auguſtinus. illi.Ecce nos dimiſimus omnia:& ſecuti ſumus te.Hoc votũ:potentiſſimi vouerant.Sed vnde hoc eis:niſi ab illo,de quo hic continuo dictum eſt.Dans votum vouenti? Alioquin ex illis eſſent potentibus: quorum 1.Regũ.2 infirmatus eſt arcus.Dans(inquit)votum vouenti.Non enim domino quiſq̃,quicq̃ ratũ voueret:niſi qui ab illo acciperet quod voueret. Hæc ibi.De eiſdem etiam verbis beati Petri loquens ſanctus Bernardus, in declamationibus ſuper euangelio Matthæi,illa referente:ait, Arbitror Bernardus verba lectionis huius ea eſſe: de quibus ad immortalem ſponſum à finibus terræ clamat eccleſia . Propter verba labiorum tuorum : ego cuſtodiui vias duras.Hæc nempe ſunt verba:quæ contemptum mundi in Pſal.16 vniuerſo mundo, & voluntariam perſuaſere hominibus paupertatem. Hæc ſunt,quæ monachis clauſtra replent:deſerta anachoritis. Hæc inquam ſunt verba,quæ Aegyptum ſpoliant : & optima quæq; eius vaſa Exodi.12 diripiunt.Hic ſermo viuus & efficax,conuertens animas:feliei æmulatione ſanctitatis,& veritatis promiſſione fideli.Hæc Bernardus . Præ-

3 dicta autem omnia:ſine voto nequaq̃ fiunt. ¶ Eandem præterea paupertatis profeſſionem edocuerunt apoſtoli:& inſtituerunt cõtinuo poſt

exuberantissimam spiritus sancti susceptionē. Ad quā quicunq; admittebantur: se voto astrinxerūt ad integram illius obseruationem, neq; eis licebat ab illo vitæ instituto retrogredi: quod semel fuerāt amplexi. Huiusce autem rei testis locupletissimus est beatus Bernardus: ita scribens

Bernardus in apologia ad Guilhelmum abbatem. Heu me miserum, qualēcunq; monachum. Cur adhuc viuo: videre, ad id deuenisse ordinem nostrum? ordinem scilicet, qui primus fuit in ecclesia: immo à quo cœpit ecclesia. quo nullus in terra similior angelicis ordinibus: nullus vicinior ei quæ in cælis est Hierusalem mater nostra, siue ob decorē castitatis, siue pro

Roma.15 pter charitatis ardorē. cuius apostoli: institutores. cuius, ij quos Paulus

1. Corin. 16

2. Coriu. 8 tam sæpe sanctos appellat: inchoatores extiterūt. Et quidem inter illos,

&. 9. cum nichil quod suum esset quispiam retinuisset: diuidebatur (vt scriptū

Actuum. 4 est) singulis, prout cuiq; opus erat. non igitur: quod quisq; pueriliter ge

Actuum. 5 stire poterat. Hæc ille. ¶ Insuper Ananias cum Saphira vxore sua, conscia detētionis occultæ vnius partis de precio agri vēditi: repentina morte est extinctus, quoniam contra voluntariæ paupertatis votum à se factum, aliquid sibi proprium retinuisset. Quod plane attestatur Hiero

1. Corin. 7 nymus: in expositione loci huius apostolici, Si acceperis vxorē: non pec

Hieronymus. casti. dicens, quod & in primo libro citatum est. Cæterū qui vel in cor

1. Thimo. 5 de suo promisit: si aliter fecerit, habebit damnationem, quia primam fidem irritā fecit. Quod enim erat licitū: per votū sibi fecit illicitū. Sicut Ananias & Saphira, quibus post votū de precio possessionis suę retine

Actuum. 5 re nichil licuit: illicite tenuerūt. Ob quam causam: subita morte prostrati sunt Hęc Hieronymus. Cui succinit Rabanus: de eodem Ananiæ fa

Rabanus. cto ita loquens. Videtur mēdacium fuisse: quia totū vouerat Ananias.

Eccés. 5 Melius est autem non vouere: q̄ post votum nō soluere. Hæc ille. Q2 si Ananias votum fecit: cur non & alij, eādem tunc professi regulam apostolicā? ¶ Porrò nunc etiam expedit vno nouæ legis exemplo (sed quod 4. mille alijs exemplis excellentius est: atq; sublimius) ostēdere: votū ipsum non esse sine authoritate scripturæ noui testamēti. exemplo inquam, sa

Lucæ. 1 cratissimæ virginis MARIÆ. Quæ cum ab angelo Gabriele audisset se concepturam & parituram dei filium, mundi saluatorem atq; in domo Iacob perpetuo regnaturum: prudenter nunciati mysterij modum quo complendum esset, percontata est, dicens. Quomodo fiet istud? quoniā virum non cognosco. Quo quidem verbo plane indicauit: se concepisse animo propositum perpetuæ virginitatis seruandæ. Non enim id interrogans: præsentis tantum temporis habuit rationem. nam ea erat tum ætate: qua potuisset secundum naturæ legem, ex viro suo (cui legitime desponsata erat, coniugaliq; fœdere iuncta) prolem concipere & parere. & ita fuisset illa interrogatio eius, ad angelum facta: præter rectam rationem ac nullius momenti. Sed ad futurū etiam tempus, ipsa prudentissima virgo & spiritu sancto plena, oculos suæ mētis & verba inflexit:

quo apud se firmauerat animo atque constituerat: ab omni viri consortio, perpetuo abstinere, integrámque deo cõseruare candidissimam suam virginitatem: quoad vita sibi foret superstes. Quod etiam confirmat venerabilis Beda, in homelia euãgelij: legationem illam angelicam ad sacrosanctam virginem describẽtis. vbi ait: de salutatione illa honoratissima, ab angelo illi delata, loquens. Quæ salutatio, quantum humanæ consuetudini inaudita: tantum est beatæ MARIAE dignitati congrua. Vere etenim gratia erat plena: cui diuino munere collatum est, vt prima inter fœminas gloriosissimũ deo virginitatis munus offerret. Vnde iure, angelico aspectu simul & affatu meruit perfrui: quæ angelicam studebat vitam imitari. Hæc ille. Quantũ autem distat firmum perpetuæ virginitatis propositum in sacratissima illa virgine: à voto perpetuæ castitatis? Certe nullo discrimine: vel minimo. vt si vnũ in ea probetur ex scri- Beda.

5 pturæ testimonio: reliquum in eadem non debeat abnegari. ¶ Quanquam non desunt grauissimi scriptores, & sanctitate præclari authores: qui astruũt quod postquam illa sancti viri sui Ioseph exploratum habuit animum, quod cum ea voluerit & suam domino virginitatem consecrare, atque in syncero viuere cælibatu: ipsa tum votum ædiderit, deóque protulerit de intemerata sua virginitate illabefacte custodienda. quod etiam votũ: & sanctum Ioseph de se fecisse deo, tradunt. Id sane astruit inter cæteros beatus Augustinus in libro de nuptijs & concupiscentia: his verbis, quæ etiam adducuntur in libro decretorum, vicesima septima, quæstione secunda, cap. sufficiat. Beata (inquit) MARIA proposuit se seruaturã votum virginitatis in corde: sed ipsum votum non expressit ore. Subiecit se diuinæ dispositioni: dum proposuit se perseueraturam virginem, nisi deus aliter ei reuelaret. Cõmittens ergo virginitatẽ suam diuinæ dispositioni: consensit in carnalem copulam, non illam appetendo: sed diuinæ inspirationi in vtroque obediendo. Postea vero cum filium genuit: quod corde conceperat, simul cum viro labijs expressit, & vterque in virginitate permansit. Hæc Augustinus. In eodem quoque cap. sufficiat: paulo ante hæc Augustini verba, eadem corroboratur sentẽtia, hoc modo. Vouerat MARIA: se virginem perseueraturam. Vnde ait angelo. Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco. id est me non cogniturã proposui. Neque enim, quia tunc virum non cognoscebat: necesse erat inquiri, quomodo posset filium habere: sed quia nunquam se cogniturã proposuerat. Hæc ibi.

Beatã virginẽ fecisse votum: de seruanda sua virginitate.

Augustinus.

Lucæ. 1

6 ¶ At non est expresse scriptũ in euãgelio (inquiet Lutherus) sacrosanctam dei matrem ædidisse tale votum: de virginitate perpetuo seruanda. Esto id. quoniã multa, ab ipsa singulari virgine laudatissime facta: nequaquam in euangelico codice sunt conscripta. Sed exinde inualidum sumitur argumentũ: ipsam sacratissimã virginem, neutiquã id votum deo fecisse. Proprium quippe est hæreticorũ: ex eo quod quippiam in euangelio scriptum non est, ducere argumentum: id neque factum esse.

quod vtiꝗ infirmũ eſt:& mancũ. Sufficere certe hoc nobis debet:ex euã gelio manifeſte id colligi,vtpote ex illa ſua interrogatione prædicta,angelo facta:ꝙ firmũ ſeruandę virginitatis propoſitum in totũ vitę tẽpus, habuerit.quod illi diuinitus inſpiratũ fuiſſe : ambigit nemo.ſicut & cõ pluribus etiã cãdidiſſimis virginibus,Agneti,Agathæ,Teclę,Cęcilię, Lucię,& multis alijs:idẽ cęlitus indultum eſt deſideriũ.Quæ ad imitationem ſuperſanctæ dei matris,ſuam ſponſo cæleſti virginitatẽ in tenella ætate ſacrarunt:& pro ea cõſeruanda,ſpretis nuptijs,vſꝗ ad mortem animoſe decertarũt.Fuit itaꝗ ſanctiſſima virgo MARIA,nitidæ virginitatis perpetuo ſeruandæ in nouo teſtamento primicęria & primipila: quæ in eccleſia dei candidum illud perpetuæ caſtitatis vexillum & niueum erexit in ſublime: coegitꝗ; ſub eo numeroſum agmen ſacrarum virginum.quæ eiuſdem militiæ ſacramento ſe obſtrinxerunt : iiſdemꝗ; copijs militaribus ſunt aſcriptę. ¶In antiqua quidẽ lege,admodũ rara 7
erat & infrequens apud Hebræos,virginitas.ꝙ tum multiplicando dei
Iudicum.11 populo erat indulgendum.Vnde & filia Iepthe vnigenita vbi reſciuit ſe voto paterno deſtinatam morti : petijt ab eo duorũ menſium inducias: ad deflendam cum ſodalibus ſuam virginitatem in montibus,ꝙꝗ; moriendum ei foret ante inita fœdera nuptialia. In noua vero lege poſtꝗ̃ ſacra dei mater explicuit vexillum illud niue candidius cõſecrandę deo ſuæ virginitatis:cateruatim accurrerunt ad eã teneræ virgines, & ad albicantia illius caſtra ocyus conuolarunt,id vno expoſcentes voto:vt ſub deiparæ virginis militarent ſignis,eiuſdemꝗ; cãdida geſtarent inſignia.
Vrſula Inter cæteras autẽ,Vrſula virgineæ dux & regina cohortis,agmen agẽs denſum: vndena virginũ milia coegit in aciem,cãdoreꝗ; virgineo & purpureo martyrij decore adornata:ſecum prouexit in atria cæleſtia.Quid memorẽ etiã innumeros virilis ſexus milites? qui CHRISTVM ſponſum virginũ rectis veſtigijs imitati: abdicarunt carnales illecebras, nuptias aſpernati ſunt,& arduũ virginitatis ſeruãdæ callẽ ſubierũt.Quos ſi particulatim referre pergerẽ: profuſior eſſet futurus ſermo,ꝗ̃ ſuſcepti operis anguſtia depoſcat. Obmuteſcat ergo Lutherus & labia comprimat:quibus effutit,eccleſiam primitiuã & nouum teſtamẽtum nequaꝗ̃ probare perpetuũ hoc voti genus rariſſimę & miraculoſę caſtitatis.quibus itidem oblatrat:hoc eſſe merũ & pernicioſum hominũ inuẽtum.cũ iam aperte ſit oſtenſum: à deo primum prodijſſe tam ſalutare inſtitutũ.

¶Non ſolum temporaria & ad certum ſeruanda tempus: ſed & perpetua totóꝗ vitę ſpacio obligantia vota,fieri ab hominibus poſſe. Cap.IIII.

IN ſuperioribus quidem verbis, circa ſecundi capitis huius 1
libri principium citatis,propoſuit Lutherus:nouum teſtamentum & eccleſiam primitiuam damnare perpetuum hoc voti genus,rariſſimæ & miraculoſæ caſtitatis: quod in præ

cedente capite,diffuse refutatum est. Vbi adiecit ex industria, particulā illam,perpetuū:ad genus voti.quoniā sentit, ꝙ si qua fiant vota in monasticæ vitæ professione: ea solum debere esse ad tempus obligantia, & quādiu voluerit is qui huiusmodi votis se obstringit.eo quidem pacto, vt cum visum ei fuerit:possit deposito habitu monachali redire ad seculum,& si animo suo sedeat,eiq; sit cordi:vxorem ducere & liberos progignere.Quod ex verbis eius sequētibus:ex libro ipsius de votis monasticis inscripto desumptis (sicut & omnia: quæ in hoc libro adducentur
» ab eo dicta)erit omnibus apertissimum. Votum(inquit)castitatis & to-
» tius monasticæ,si pium est:debet necessario secum inuoluere libertatem
» rursus omittēdi,& in hanc ferme sententiā interpretari. Voueo tibi obe
» dientiam,castitatem, paupertatē seruandā in tota regula sancti Augu-
» stini vsq; ad mortem,libere.hoc est vt mutare possim:quando visum fue
» rit. Si aliter interpreteris aut intellexeris:cernis ex prædictis peccari ad-
2 uersus libertatem diuinam nobis mandatā. Hæc Lutherus. ¶Sed non videt ipse:in medio die palpitans ac captus oculis:q̄ secum pugnent illa verba,quæ tamen simul connectit.vouere tria illa vota vsq; ad mortem seruanda:eademq; vouere libere,vt possit vouens ea rescindere & infringere,cum libitum ei fuerit. Si enim vsq; ad mortem quis ea vouet:nō ergo libere,ad Lutheri sensum(id est,cū facultate prætermittendi ea vota: quando placitum ei fuerit)eadem vouet. E diuerso si secundū illam intelligentiā, libere quis ea vouet vota, & cū potestate dimittendi illa pro suo arbitrio,atq; frangendi: non ergo vsq; ad mortē vouet ea seruanda. Vt plane hæc duo,vouere vsq; ad mortem obseruanda vota,& libere vouere(quæ in eodem orationis contextu vnà coniungit)manifeste inter se
3 dissideant,neq; inuicem cohærere possint. ¶Præterea. Irrationabile id plane videtur, hominem in contrahendo fœdere cōnubiali se posse perpetuo obligare vxori: quādiu vita vtriq; superstes fuerit, neq; à data fide cōiugali eum posse desciscere: aut abrumpere vinculū illud ante obitum vxoris.& tamen virū tractū desiderio contemnendi mundū,& deo seruiendi in professione monastica:non posse perpetuo se obstringere ad obseruandū id vitæ genus,& vota illi annexa. Sic enim maior fieri posset hominis ad hominē obligatio,q̄ hominis ad deum : à quo tamen totus pendet. neq; deo polliceri quis posset tam diuturnum obsequium:
4 quantum homini pollicetur. quod reuera absurdum est. ¶Ad hæc. In alijs vitæ generibus videmus suscipi professionem ab ijs qui ea amplectuntur, ad finem vsque totius ætatis : & ante mortem, illam semel susceptam deseri non posse. Vt si quis sacris initietur ordinibus, & ad sacerdotalem gradum prouehatur:non datur illi,ex statu illo ecclesiastico pro nutu suo regredi in laicū,neq; abiecto sacerdotio rursum inseri turbæ populari & plebeiæ. Quid ergo? nunquid licebit post facta deo vota & susceptā cucullam,rursum illam exuere: & post oblatā deo sui ipsius

conſecrationem,è ſacro ad prophanũ vitæ inſtitutum regredi. Quis oro ſanæ mentis:id vnq̃ ſenſerit? Nam ſi ita ſe res haberet:ſtatus monaſticus eſſet omnium vitæ generũ, quibus itur ad deum, abiectiſſimus,& nulla nixus firmitate. qui tamen à ſanctis patribus merito ſublimi conſtituitur loco:dignitatéq; non modica(vt ſequens oſtendet ſermo) eſt conſpicuus. ❡Adde.ꝙ ſi pro nutu liceret cuiq; à ſuſcepta profeſſione mo- 5
nachali ad vitam ſecularem regredi:nichil in monaſterijs ſtabile, nichil firmum,nichil deniq; conſtans ſubſiſteret. Hodie ſiquidem id vitæ inſtitutum profiterentur plęriq;:& cras aut perendie illud reijcerēt,cauſati ſe amplius ferre nolle iugum regularis diſciplinæ:ꝙ eis illud, graue & intolerabile videretur. Neq; id tentātes: ſoluerēt aut præuaricarētur vota. quoniam ea feciſſent,illa conditione:ꝙ ab eis diſcedere reuocareq; pedem,cum viſum ſibi fuerit,poſſent. Et hoc pacto,quemadmodũ apes in alueario alternant intrandi egrediendiq; vices,ſubindéq; eædem modo introeunt apiarium,modo exeunt:cernerentur in domibus cœnobiticis religioſi iidem nunc parare ingreſſum,nunc egreſſum tentare: nũc item aſſumere cucullam,paulo poſt vero eandem abijcere. vt nichil tunc in mundo miſerabilius aut horrendum magis eſſet & deſpicabile:q̃ domus monaſtica. ❡Rurſum. vbi tunc locum haberent hæc ſalutaria do- 6
Lucæ.9 mini noſtri documenta? Nemo mittens manum ad aratrum & aſpiciēs
Lucæ.17 retro:aptus eſt regno dei. Et memores eſtote vxoris Loth. Et qui perſe-
Matth.10 uerauerit vſq; in finem:hic ſaluus erit.& ſimilia id genus: quæ ad perſiſtendum in bono opere,ſtudioſe nos admonēt. Sane & apud antiquos patres anachoritas, nichil erat magis probroſum & ignominioſum: q̃ ex vita eremitica redire ad ſeculum. Apud Lutherum vero, glorioſum erit: quempiam ex monacho fieri nõ monachũ. ❡Huic accedit, ꝙ bea- 7
tus Bernardus in vno ſermonum de purificatione beatæ MARIAE virginis puriſſimæ,poſt præclaram exhortationem ad fraternam dilectionem,ad ſanctum feruorem,ad humilitatem,& cæteras virtutes: demũ
Bernardus ſubnectit. In quibus omnibus ſiquis forſitan proficere diſſimulat, & proficiſci de virtute in virtutem:nouerit,quiſquis huiuſmodi eſt,in ſtatione non in proceſſione ſe eſſe,immo vero & in regreſſione:quoniam in via vitæ non progredi:regredi eſt,cum nichil adhuc in eodem ſtatu permaneat. Hæc ille. Secundum Lutheri vero placitum,contrà, regredi à via domini:erit in ea progredi.& retrocedendo:quis ad profectum vberiorem promouebitur. quod quonã modo fieri poſſit:non video. ❡Po- 8
Mapheus Vegius ſtremũ,afferet huic rei propoſitæ non contēnendas ſuppetias Mapheus Vegius:vir prędaræ & religioſæ eruditionis. qui in ſuo opere,de perſeuerantia religionis inſcripto,& in ſeptem libros diſſecto:copioſe, eleganter & pie diſſerit,quanto ſit enitendum ſtudio & quibus vijs: ad perſiſtendum in religione monaſtica, quam quis ſemel fuerit amplexatus.
❡Cæterum ad ſubuertendum Lutheri lapidem angularem,& in fun-

damento ſuæ ſtructuræ poſitum,quem in huius capitis fronte monſtrauimus ab eo erectum:operępreciũ fuerit hic paucis oſtendere,vota perpetua deo recte fieri poſſe: non ſolũ ad aliquod tempus,ſed ſemper ob-
9 ligatoria. Quod & ſequentibus moliemur rationibus. ¶Primum.nam rem quampiam inanimatã, vt domum,agrũ,aut veſtem: recte quis conſecrare domino poterit,votoq; dicare in tempus perpetuũ. vt non poſſit illud poſtea accõmodari in alium vſum:aut retrahi à domini miniſterio cui ſemel eſt dicatum, ad prophanos vſus,ſecũdum illud verbũ domini in Leuitico. Omne quod domino cõſecratur, ſiue homo fuerit ſiue animal:non veniet,nec redimi poterit.quicquid ſemel fuerit conſecratũ:ſanctum ſanctorũ erit. Et rurſum. Quod ſemel domino conſecratũ fuerit: non poterit amplius in alios vſus applicari. Igitur & ſeipſum poterit etiam homo dedicare deo:conſecratione in omne tempus vitæ reliquum obligatoria. Alioqui ſanctior erit & auguſtior oblatio domino facta, cum domus aut veſtis illi in miniſteriũ dicatur perpetuum: q̃ cum ſeipſum obtulerit homo per monaſticæ vitæ profeſſionem in obſequium.ꝗ non poſſet ipſe perpetuo voto ſe obſtringere:ad ſtabilem in eo dei obſe- Leuiti.27
10 quio permanentiã. ¶Inſuper,videmus templum aliquod domino conſecratum:amplius ad cõmunem hominũ vſum non cõuerti,nec vas aliquod ſacrum. Et Balthaſar rex Babylonicus præſentem dei vltionẽ ſenſit:quòd vaſa templi dominici in miniſteriũ ſuæ menſæ temerarius applicuit. Hominem igitur deo per votum religionis dedicatũ:quis probe admiſerit,prætermiſſo voto,ab ea ſui conſecratione ad ſeculum regredi poſſe? Nõne ſi idipſum annuimus:maiorẽ inanimi dei templo aut vaſi deferimus honorem & venerationẽ: q̃ animato eius templo & homini? Danie.5
11 qui eſt templum dei viui: & ſpirituale quidẽ ac viuũ templum. ¶Præterea. Cum admonet diuinus propheta nos vouere & reddere domino munera:ſimpliciter & abſolute id profert,& ſine certa temporis determinatione, relinquens id vouẽtis arbitrio: an perpetuo voto aut temporario ſe velit aſtringere. Non enim dixit. Vouete ad tempus ſolum:aut ad certos aliquot dies,ne videretur damnare votum pro toto vitæ tempore obligatoriũ.ſed dũtaxat ait,vouete: nulla adiecta temporis mentione. quo inſinuet, nos eo quo vouerimus modo:exoluere votum debere. vt ſi ad tempus vouerimus: illud ita reddamus. ſin vero ad perpetuũ nos aſtrinxerimus votum:illud itidẽ integre perſoluamus. Detorquent igitur ad ſuum ſenſum ſcripturã,& ſuo arbitratu coarctant:qui dicũt nos ſolum ad tempus poſſe quippiam vouere,quoniã quod ſimpliciter pro- 1.Corin.3 Pſal.75
12 latum eſt: ipſi cum adiectione conſtringunt. ¶Ad hæc. Qui ad certum aliquod temporis ſpacium vouet ſe quippiam boni facturũ, vt per annum integrum:præſtat deo gratum obſequium illa voti æditione. Qui vero per maius tẽporis interuallum vt per quinquenniũ,vouet ſe idem bonum operaturũ: gratius deo præbet officium,quoniã diuturnius,&

quod prolixiore extenditur mora. Qui igitur per maximum temporis quo potest spacium, vtpote totum suæ vitæ curriculum, alligat se voto cuipiam: gratissimum deo munus offert, cæterisq; præstantius. Quare admittens votum duntaxat temporarium fieri posse, & nõ perpetuum: quod minus est bonum, relinquit homini. quod vero dignius est & perfectius: adimit eidem. Non recte igitur is consulit hominis perfectioni: quam, ne ad summum prouehatur apicem, impedit & detrũcat. ¶ Denique vouentes deo monasticæ disciplinæ professionem, & postea eandem 13
iam inchoatam deserentes: persimiles habentur populo Israëlitico, qui egressus Aegypto & per desertum tendens in terram repromissionis: suspirauit post ollas carnium Aegypti, post allia, cępas & pepones Aegyptios, neglecto manna dulcissimo: cęlitus sibi in cibum quotidianũ pręparato. Quinimmo & ad id progressus est insaniæ idem populus: vt ducem sibi constituere voluerit ac deligere, cuius auspicijs & ductu reuerteretur in Aegyptum. Atqui graui plaga populus ille est afflictatus & percussus à domino: ob hanc mentis incõstantiam, ingratitudinémque & reuersionem ad vomitum suũ. Igitur & qui subierint arctitudinẽ vitæ regularis, & postea defecerint ab ea per votorũ violationem, reditumq; ad secularem vitam quam abdicauerant: non euadent manum domini vltricẽ, sed graues temeratæ fidei & promissionis dabũt pœnas. ¶ Porrò qui hac de materia ampliorem & exactiorem exposcit pertractationem: recurrat ad octogesimum septimũ caput libri de sacramentalibus, venerandi patris doctrinaque præstantissimi, Thomæ Vvalden. vbi contra Viclefum & suos assectatores comprobat egregius ille author, & multiplici sacræ scripturæ testimonio, & eximiorum patrum Augustini, Ambrosij, Damasceni, cæterorumq; authoritatibus: vota monastica debere esse perpetua, neque monachum posse à suo resilire proposito nec regredi ad seculum, quod hic inficiatur Lutherus. 14

Exodi. 16
Numeri. 11
Numeri. 14
Thomas Vvalden

¶ Religionis monasticæ dignitatẽ, ab antiquitate eiusdem, & diuturnitate temporis quo viguit: liquido patefieri. Cap. V.

Æterum quoniam totum Lutheri studium & conatus in eo (quem impugnamus) libro suo, de votis monasticis inscripto, tendit ad vituperationem, damnationem ac improbationem vitæ monasticæ: operępreciũ facturi sumus (nisi nostra nos fallat sententia) si ẽ diuerso elaboremus eam claris extollere laudibus: prędicareq; insigniter, & ingenti commẽdatione admodum dignam esse ostendere. Quod primum tentabimus aggredi per manifestationem antiquitatis ipsius, & diuturnitatis: qua substitit in terris, atque in vsu fuit. ¶ Enimuero legimus in Genesi: dictum esse Abraæ à domino. Egredere de terra tua, & de cognatione tua & de domo patris tui: & veni in terrã quam monstrauero tibi. Per quam quidem Abraæ vocationem ex solo natali 1

Gene. 12

in terrā alienā: mystice designatur interna dei inspiratio, qua multos vo
cauit & quotide vocare non desinit ad mūdi abrenunciationē, terrenarū
opū & deliciarū abdicationē: necnō seuerioris vitę in monastica austerita
te professionē. queadmodū apposite & cōcinne locū illum in moralē tra-
ducens expositionē Nicolaus liranus, diligētissimus totius sacrę scriptu Nicolaus liranus.
ræ ad literam interpres: idipsum cōgruenter annotat & argute. Neq; ab
illius sentētia dissidet Isidorus: in eiusdē literæ explanatione dicēs. No- Isidorus.
bis quoq; exeundum est de terra nostra: id est de facultatibus & opibus
terrenis. & cognatione, id est cōuersatione vitiorū, quæ nobis à natiuita-
te cohęrētia: quasi affinitate cōsanguinitatis sunt coniuncta. & de domo
patris: id est de memoria mūdi. vt ei renūciātes, possimus cū populo dei
dilatari: & in terrā promissionis cęlestis cū tēpus venerit introduci. Hęc
Isidorus. Nulla autē cōmodiore via & expeditiore datur exitus homi-
ni & elongatio ab opibus terrenis, à cōuersatione vitiorū & à memoria
mundi: q̄ per susceptionē monasterialis vitæ. qua secretus à mūdi flucti-
bus, & abstractus à turbine rerū terrenarū: intētius atq; trāquillius va-
2 cat homo deo. ¶ Rursum Mosaicæ legislationis tēpore, Nazaręi ad cer
tum & statū tempus domino cōsecrati: eoq; decurrente seiugati à cōmu
ni hominū cōsortio, peculiarēq; vitæ genus diuina lege determinatū sor- Numeri. 6
titi: figura quędā erant & rudis effigies cœnobiticę professionis, qua se-
3 parātur homines à seculi cōmunione & cōtagio. ¶ Helias item prophe
ta domini, vir pilosus & zona pellicea lumbos accinctus, deserta perer- 3. Regū. 17
rans & speluncā habens in domiciliū: religiosæ etiā institutionis imagi-
nem prę se tulit asperitate vestiū & solitudinis incolatu. Nec minus He-
liseus eius discipulus, cū filijs prophetarū cōmune tenēs habitaculū, ab 4. Regū. 4
hominū turba secretū: expressit vitę regularis typū & effigiem, quę in cō
uentu multorū deo dedicatorum agitur: à cętera multitudine populi, &
4 discerniculo habitationis & certa viuēdi ratione, separatorū. ¶ Præter-
ea, sācti illi veteris instituti patres: de quibus beatus Paulus ad Hebræ-
os scribens, ait. Circuierūt in melotis, in pellibus caprinis, egētes, angu- Hebræ. 11
stiati, afflicti: quibus dignus nō erat mūdus. in solitudinibus errātes: in
mōtibus & spelūcis, & in cauernis terrę. nōnne etiā viuā quandā expres-
serūt imaginē vitæ abstractioris & sęuerioris, quæ agitur intra septa mo
nasticæ religionis? Illa siquidē vestium durities, sequestratio à turba po
pulari, habitatioq; in desertis montibus & speluncis, quæ in priscis illis
patribus cōmendatur ab apostolo: magnā habet cognationē cū ritu viuē
di in arctitudine claustrali. Perspicuū est igitur: in veteri lege repręsenta-
5 tam esse hāc vitæ formā. ¶ In ipsis vero noui testamēti foribus: protinus
se offert diuinus præco Ioānes baptista, teneris ab annis habitator deser- Lucæ. 1
ti, vestem pilis camelorum contextā indutus, & mira victus abstinentia Matth. 3
vitā agens. Qui à vulgari hominū frequētia seiunctus ac manens in soli-
tudine: forma fuit nō obscura monasticæ professionis, in secessu à popu-

lo,aſperitateq́ꝫ veſtiũ & tenuitate victus,agẽdæ. ¶Quid & CHRISTI 6
referã diſcipulos, poſt ſuam ad apoſtolatũ vocationẽ cum eo diuerſatos
Matth.10 propemodũ ſecũdum diſciplinæ regularis ritũ & legem: in abdicatione
Lucæ.9 bonorũ temporaliũ,ſine eorũ ſolicitudine & cura,& miſſos ad prædicã-
dũ ſine ſacculo & pera & pecunia: quo expeditiores eſſent ad verbũ dei
annunciandũ populo? Nõnne in hac ipſorũ ante domini noſtri paſſionẽ
cõuerſatione,quaſi in tabula quadã egregie depicta:legitur nõ obſcure
cõmendabilis inſtitutio religionis monaſticæ? ¶Sed & poſt acceptas ſpi 7
ritus ſancti primitias,largiter ipſis infuſas:inſtituerunt primi illi patres
ac principes eccleſiæ,apoſtoli,ſingulare viuendi genus: vt viuũ quoddã
Actuũ.4 exemplar,& primitiuã vitæ monaſticæ formã.quod profiteri volentes:
vendiderũt poſſeſſiones ſuas,& attulerũt precium ad pedes apoſtolorũ.
Inde diſtribuebatur ſingulis,pro vt cuique opus erat:nec quiſq̃ aliquid
ſuum eſſe dicebat:ſed erãt eis omnia cõmunia. Videmus igitur,ſpiritus
ſancti magiſterio ac directione nõ modo approbatã:ſed & inſtitutã hãc
quæ in cœnobijs obſeruatur,in cõmunitate rerũ viuendi regulã. ¶Cæ- 8
terũ ad ſolidiorẽ huius & proxime præcedẽtis rationis corroborationẽ,
id magnopere cõducit:quod venerabilis pater Thomas Vvalden,carme-
litani ordinis decus illuſtre,in libro ſuo de ſacramẽtalibus,potiſſimũ ca-
pite octogeſimo tertio & octogeſimo quarto,pertractat de religionis mo
Viclefus. naſticæ inſtitutione. Quoniã enim Viclefus impius & religionẽ omnem
extinguere tentãs(vt nũc eius aſſecla facit Lutherus)inter cæteras cõtra
profeſſionẽ cœnobiticã cõtumelias, dixit ordines iſtos religionũ mona-
ſterialiũ eſſe aduẽtitios & ab homine puro factitios: adijciẽs,amplius q̃
trecẽtis poſt CHRISTVM annis,religionẽ monachicã ſumpſiſſe initiũ.
Thomas Vvalden. cõtrà hic veritatis aſſertor & propugnator acerrimus Thomas:in dictis
duobus capitibus præclare & luculẽter oſtẽdit,ꝙ CHRISTVS omnẽ
religionũ monaſticarũ perfectionẽ primus inſtituit in euãgelio:omnẽq́ꝫ
regularẽ diſciplinã inuenit,atq́ꝫ in ſeipſo tenuit,ſuiſq́ꝫ diſcipulis eandem
tenendã impoſuit. Siquidẽ obedientiã illis ſeruandã mõſtrauit:cũ cuiq́ꝫ
Ioannis.1 eorũ dixit. Sequere me. Quod nõ tantũ de greſſu corporis:ſed & de men
Matthæi.9 tis affectu & morũ imitatione,intellexit. Paupertatẽ vero:cũ iuſſit ꝙ ni-
Matth.10 hil in via tollerẽt. & ad perfectionẽ tendẽti perhibuit vendenda eſſe om-
Matth.19 nia & danda pauperibus:ſeq́ꝫ in perfectionis via ſequendũ. Continentiã
Ibidem. vero & cælibatum edocuit à ſuis obſeruandũ:cum tertiũ eunuchorũ ge-
nus propoſuit:ſpontanee capeſſendũ. Itaq́ꝫ diſcipuli cũ ipſo domino no-
ſtro cõuerſantes:ipſum vt patrem imitati ſunt in his & alijs religionum
inſtitutis,orationis aſſiduitate,vigilijs,prędicatione verbi dei,& cæteris
ſpiritualibus exercitijs. Quæ à CHRISTO vt primo fonte exuberan-
ter primũ manarunt:& in quoſcũq́ꝫ poſteri temporis religioſos placido
decurſu profluxerunt. vt de eius plenitudine omnes monaſticarũ regu-
larũ patres poſtea acceperint: quiſq́ꝫ quod ſuæ inſtitutioni & diſciplinæ

9 videbatur accommodū. ¶ Insuper edisserit idem probatissimus author in loco supra dicto: ꝙ in ipso euāgelio CHRISTVS duos distinxit hominum ordines. perfectorū scilicet: quibus consilia euāgelica proposuit custodiēda: ad propinquiorē vitæ cælestis imitationē, & hic religiosorū est ordo. & imperfectorū minusq́ spiritualiū: quibus cōstituit hāc viuendi regulā. Si vis ad vitā ingredi: serua mandata. & is erat ordo turbæ popularis atq; plebeiæ. Hanc autē distinctionē duplicis ordinis, in euāgelio inchoatā: apostoli quoq; continuarūt, post missionē spiritus sancti in fideles. Nam ipsi cū sacratissima virgine MARIA & cęteris mulieribus religiosis, obseruarūt ordinē illum perfectorū: perseuerātes in oratione cōmunitateq́; vitæ seruantes cū ijs qui abdicatis suis bonis voluerūt illorum disciplinæ se addicere. ita ꝙ à cōuersatione beatissimæ dei matris & apostolorum in cœnaculo: traducta est deinceps schola religionis perfectorum in monasterijs. Et hanc regulā apostolicam (non quidē, quā ipsi primū instituerunt: sed quā à CHRISTO institutā ipsi continuarūt, & alijs implendā tradiderūt) obseruarūt ad vnguē sancti illi fideles & pauperes, cōmorantes in Hierusalē: pro quorū sustētatione curauit beatus Paulus collectas fieri in ecclesijs, vbi verbum domini annunciauit. vt ex multis suarū epistolarū locis constat. Eodem vero tēpore, ordinē minus perfectorū tenuerūt fideles ex gentibus cōuersi: quibus nulla imponebātur ab apostolis onera, nisi vt abstinerēt à fornicatione, ab idolothitis, à suffocato & sanguine: cū obseruatione prçceptorū dei, quæ cuiq; ad salutē semper fuit necessaria. Deinde hāc perfectionis disciplinā, in paupertate, castitate & obedientia tenendā: traduxit beatus Marcus euāgelista (vt sequens latius explicabit ratio) ab illis pauperibus hierosolymitanis ad Alexādrinos, perfectiore adhuc sāctitate & austeriore viuēdi genere: q̄ apud hierosolymas habebatur. Ab illis vero deinceps & eremitæ celeberrimi atq; frequētissimi in partibus Ægyptijs profluxerūt: & in diuersis mūdi plagis religiones monasticæ, magno cū salutis prouentu demū sunt deriuatę. Quorū omniū fons, origo & principiū, fuit ipse dominus noster: primus religiosæ (quę ad perfectionē tēdat) vitę institutor in euāgelio, & integerrimus obseruator. Hæc omnia diffuse pertractat, & solidissimis cōprobat testimonijs in loco prius citato, idem grauissimus author & alia longe præclariora. Quinimo per totū nonū illius operis titulū (qui ab octogesimo tertio capite: cōtinue ad nonagesimū secundū vsq; caput protēditur) omnes Viclefi calūnias & contumelias contra religionem monasticā vibratas, fortissime retundit ac confutat. Et totus itidē ille locus per decem extentus capita: refutandæ etiam Lutheranæ im-
10 pietati, hic cōtra religiones debacchāti: est maxime accōmodus. ¶ Præterea. circa ipsam primitiuæ ecclesiæ originē, fuit à beato Marco euāgelista, instituta ecclesia apud Alexandriam Aegypti: apostolicæ formæ à beato Luca in actibus apostolorū descriptæ & modo adductæ, cōfor-

Matth.19 — Actuū.1 — Actuū.4 — Roma.15 — 1.Corin.16 — 2.Corin.8 & 9. — Gala.2 — Actuū.15 — Actuū.4

mis, magnáq; affinitate respondens. Cuius, viuendi normam ac ritum
Philo. miris extollit laudibus Philo Iudæus: quemadmodũ liquido cõstat ex
Eusebius. ipsius testimonio, per Eusebium Cæsariensem in ecclesiasticæ historiæ li
bro secundo, capiteq; decimo octauo ex libris eiusdem Philonis addu-
cto. Vbi sanctæ illius ecclesiæ Alexandrinæ mores & victũ describens:
abdicationẽ facultatũ suarum omnimodã, quam faciunt qui illius vitæ
consortio se addicunt, enarrat: sequestrationémq; ipsorum à cõmuni ho-
minum contubernio. Deinde austeritatem victus eorũdem, admirandã
potius q̄ imitandã refert: continuataq; in multos dies sine cibi & potus
sumptione ieiunia. perpetuã insuper à vino & carnibus abstinentiam:
vsumq; solius aquæ ad potum, & panis cum sale vel hyssopo ad cibum.
Demũ illorũ cælibatũ & expertem omnis maritalis congressus tum vi-
rorum tum fœminarũ pudicitiam cõmemorat: & alia nonnulla, ad san-
ctæ illius congregationis cõmendationẽ plurimũ facientia. Quę omnia:
in prædicto ecclesiasticæ historiæ loco, non minus elegãter q̄ copiose re-
citata leguntur. Ecce in ipso legis euangelicæ vestibulo & exortu admi-
rabile vitæ genus: in segregatione à publica hominũ frequentia, in ieiu-
nijs & singulari victus parsimonia, in cælibatu ac castimonia: persimile
omnino cœnobiticæ obseruationi, vt ad illius Alexandrinæ institutio-
nis exemplum videatur hæc monastica professio efformata. ❡Denique 11
beatus pater Dionysius Areopagita, circa nouæ legis exordium insigni
doctrina & vitæ sanctitate refulgens, apostolisq; contẽporaneus (vt qui à
sancto Paulo apostolo, ex tenebris gentilitatis ad veræ fidei lumen con
Cap. 5 uersus fuerit: queãdmodũ in primo libro diffusius est declaratum) in li-
bro suo de ecclesiastica hierarchia, capite sexto, differens de initiandorũ
ordinũ triade: primũ eorum locum dicit obtinere monachos, his verbis.
Dionysius. Porrò initiandorũ omniũ excellentior ac sublimior ordo, monachorum
est sancta distinctio: expiatione omni, tota virtute atq; exactissima suarũ
operationũ castitate, mũdata. omnis item (quantũ sibi licet inspicere) sa-
cræ operationis spiritualiter speculatrix & particeps facta: põtificúmq;
cõsummãtibus virtutibus tradita. Et paucis interiectis: subtexit. Vnde
sancti præceptores nostri, diuinis eos appellationibus sunt prosecuti:
partim terapeutas, id est cultores, à synçero dei famulatu atq; cultu: par-
tim monachos, ab indiuidua & singulari vita, appellantes. vt quæ illos
sanctis diuisibilium complicationibus: in diuinã & deo gratam mona-
dem perfectionemq; promoueat. Hæc Dionysius. Deinde paulo post
eodẽ loco mysteriũ monasticæ consummationis ex apostolico ritu tum
obseruari solitũ, modumq; quo tũc fieri solebat monachalis professio,
adaperit: & quid spiritualis intelligentiæ cõtineat tale mysterium, præ-
clare ac late depromit. Ex quo loco manifestum sumitur argumentum:
monachorum ordinem & statum, circa primordium nouæ legis atque
apostolorum tempore fuisse, magnóque in precio tum esse habitum.

Idem etiam sacratus pater Dionysius inter epistolas suas vndecim, vnā ordine octauam scribit ad Demophilum monachum: plenā salutaris doctrinæ, atq; ad mansuetudinē, benignitatē & humilitatē exemplo IESV CHRISTI & sanctorū patrum, exhortatoriā. Ex qua liquidū est, ordinem monachorū fuisse iam institutum in exordio ecclesiæ: cuius ordinis
12 professionē Demophilus ille susceperat. ¶ Postremū. Paulo post tempora apostolorū, cum adhuc fortissimorū CHRISTI athletarū ac martyrum effunderetur sanguis, & deinde post cōsummata eorum certamina: mira sanctitate emicuerunt eremitæ, mundi contemptores, relictis vrbibus incolentes deserta, cauernas & speluncas. vtpote sanctus Hilarion in Syria: cuius vitā admirabilem conscripsit beatus Hieronymus. Paulus primus eremita: Hieronymiano etiā eloquio illustratus & posteritati cōmendatus. Sanctus etiā Antonius, clarissimus Ægypti splendor: cuius acta, mores & felicem exitū scripsit Athanasius episcopus Alexandrinus, illi coætaneus. Præterea Macharius, & alij innumeri: contēpto mundo angelicā in terris vitam agentes. quorū singularem sanctimoniā vitæq; austeritatem, Heraclides Bithiniæ episcopus literarijs tradidit monumentis: in libro quem paradisum appellauit. & quorū etiā meminit Cassianus in suo libro de institutis monachorū, & de collationibus patrum. Hi autem omnes, monasticæ vitæ formam quandā manifeste præ se tulerunt & explicuerunt: in ipso mundi contēptu, austeritate viuendi, ieiunijs, abstinētijs, castitate & diuitiarū abiectione. vt ex eis videatur quodā modo, & secūdo quidem loco, post CHRISTI scilicet & apostolorū disciplinā (quæ prima iecit cœnobiticæ vitæ fundamenta in noua lege, vt dictum est) deducta monastica institutio: in cōmuni societate ijsdēmq; sub tectis degens & victitās. Anachoriticā igitur seueritatem atq; asperitatē probans: non potest monasticā improbare, vt arborē ex ea radice cōsurgentē: & tanq̄ riuū ex illo lympido fonte profluētem.

Hilarion. Paulus eremita. Antonius. Macharius Heraclides Cassianus.

¶ Excellentiam sanctitatis & doctrinæ eorum qui ordines monasticos instituerunt: magnam arguere cœnobiticæ vitæ dignitatem & perfectionem. Cap. VI.

Solent quidem primi vrbiū conditores, splendore virtutum suarum, rerūmq; gestarū gloria: magnā afferre cōditis à se vrbibus cōmendationē & laudem. vt tanto præclarior vrbs aliqua habeatur: quanto præstantior claritudine nominis fuerit, qui eam primus cōdidit. Haud aliter & eximia vitæ sanctimonia illustrisq; doctrina eorū, qui regulas cœnobiticæ institutionis primi ordinarunt: legésq; tulerūt, quibus in eo vitæ genere, sancte religioseq; viuatur: nō modicā affert dignitatē & authoritatē monasticæ professioni. vt eo debeat haberi cōmēdatior & augustior, quo excellētiores eruditione & virtute fuerūt: qui eā tanq̄ rerū publicarū legislatores certis legibus ac regulis

instituerũt. ¶ Inter quos primo fere loco post tempora apostolorũ emi- 1
Basilius. cat magnus ille Basilius Cęsarięsis episcopus: doctrina Christiana & san
ctitate vitæ clarissimus. qui regulam composuit monastici ordinis dire-
ctricem: qua procul à seculi procellis in arctitudine claustri vita transiga
tur. Præterea de institutis monachorũ egregium opus & singulare idem
contexuit: quod à viris eruditissimis & pie in deũ affectis plurimũ com
mendatur. ¶ Cui contẽporaneus & magna familiaritatis necessitudine 2
Chrysostomus. coniunctus Ioannes Chrysostomus: tres ædidit libros admodũ præcla-
ros contra vituperatores vitæ monasticæ, reliquis operibus eius anne-
xos & insertos. Ex quorũ lectione liquido constat: & ea tempestate (iam
ferme duodecies centũ fluxerũt anni) fuisse sacrilegos cœnobiticæ obser-
uationis calũniatores: qui eam grauissimis insectati fuerint maledictis,
& acerba vituperatione sugillarint. ne existimet Lutherus: se primũ esse
huius impietatis cõmentorem & machinatorem. cognoscátq; iam olim
sanctorũ patrum scriptis confutatã esse tantam improbitatẽ: quam tot
ante seculis damnatam, hac ætate resuscitare atq; in auras reuocare, ne-
Hieronymus. quicq̃ conatur. ¶ Beatus item Hieronymus, splendidũ ecclesiæ catholi- 3
cæ iubar: & regulam monasterialis institutionis compegit, & opusculũ
de laude vitæ monasticæ conscripsit, eamq; in compluribus suis episto-
lis magna laude frequens prosequitur: quã etiam ad finem vsq; vitæ suæ
Augustinus. in solo Bethleemitico duxit. ¶ Circa eadem quoq; tẽpora, beatus Au- 4
gustinus in Africa post susceptũ baptisma, vitã ante pontificatũ egit se-
cundum apostolorũ institutũ & legem: quæ monasticæ vitæ archetypus
est, & forma primaria. Insuper & regulam viuendi suis fratribus tradi-
dit: quã, declinantes turbam hominũ & in monasterio agentes, seruarẽt.
Benedictus ¶ Ad hæc, Beatus Benedictus monachorũ pater celeberrimus, mundi 5
contemptor & aspernator opum: certã itidem viuendi in monachica di-
sciplina legẽ suis alumnis constituit. quã postea amplexati sunt q̃pluri-
Gregorius. mi: per totũ pene orbem fœcunda fœtura dispersi. vt & beatus Grego-
rius virtute & doctrina sacra eximius: ante susceptã sedis apostolicæ mo
deratione, legatur relicto seculo hanc viuendi regulam fuisse professus.
Qui & per totũ secundũ suorum dialogorũ librum: vitã admirabilem &
miracula plurima eiusdẽ sancti patris Benedicti diffuse recẽset. ¶ Cũq; 6
exactis annorũ nõ paucis curriculis totus fere mũdus inerti vitiorũ pre-
meretur veterno, & ingẽti colluuie exundaret in eo iniquitas: diuina vo
Dominicus Frãciscus. catione acciti sunt sancti Dominicus & Franciscus, ad excitandos ho-
mines è graui sopore peccati: religionémq; sacrã fratrũ prædicatorũ &
minorum erexerunt. quæ in paupertate diuitiarũ abiectrice deo mili-
taret: verbũmq; domini assidua prædicatione disseminaret in populo.
Thomas Aquinas. ¶ Quos subsecutus beatus Thomas Aquinas, tanq̃ stella matutina: 7
doctrinæ & sanctitatis claritate mirifice emicuit. atque inter plurima
literaria monumenta, quę posteritati reliquit: etiã librum contexuit sin-

gularem contra impugnātes religionē. In quo validissimis sacrarū literarum sanctorūq; patrum testimonijs elidit, eneruat & dissoluit improborum quorūdam rationes:quibus ea tēpestate oblatrarunt in religionem monasticā. Nam & tunc nōnulli impietatis spiritu exagitati,more Cerberi trifaucis horrendos ædiderūt latratus in monachicæ disciplinæ constitutionē.quorum ora sacrilega compressit opere illo luculento sanctus Thomas:fortissimus religionis monasticæ propugnator. Quod sane opus,& ad contundendā Lutheri insaniā(qui toties condēnatā hanc impietatem,instituta vitæ monachalis improbantē : infausto molimine nititur rursum in lucē excitare)magnopere conducit,& apprime est vti-

8 le. ¶Taceo præterea sanctū Bonauenturam, Franciscanæ regulæ obseruantissimū:miróq; fulgore doctrinæ & virtutis rutilantē. Qui etiā contra monasticæ religionis improbos hostes, potissimū in paupertatē cœnobiticā ora impia laxantes:duos composuit libros insignes. vnum, de paupertate CHRISTI,inscriptū. & alterū:apologiā pauperū. In quibus,ipsam paupertatē: pie,religiose & argute tutatur. Omitto & beatū patrem Bernardum, Cisterciensis ordinis sidus clarissimū: & in sancta Bonauentura. Bernardus

9 dei ecclesia corusco doctrinæ sanctitatisq; splendore præfulgentē. ¶Prętereo & Carthusiani ordinis & Cælestinorū patres authores, primósq; institutores:in laudabili vitæ austeritate,arctitudinéq; monasterij salutarem militiā meditatos,qua & fugiatur seculū,& mundus omniquaq; contēnatur. Prætermitto demū & reliquos,cæterorū monasterialis vitæ modorū fundatores primarios:quos omnes,operosum esset & prolixū, singillatim recēsere. Ex his itaq; manifeste liquet: religionem monasticā probatissimos habuisse authores & patronos,sanctitateq; vitæ cōmendatissimos.vt eo cognoscamus argumento: eam plane haberi debere san

10 ctam,deóq; placentē & acceptissimā. ¶His omnibus insuper accedit cuiusq; horum ordinū monasticorū publica approbatio:per sedem apostolicam diuerso tēpore(vt ipsa rei expostulabat oportunitas,oblataq; occasio)facta,& à tota ecclesia per tot seculorū interualla ac spacia:receptus illorum vsus. Per quē sane cōsensum publicū,tāto annorū curriculo toti populo Christiano notissimū , magnū accrescit robur & authoramentū huic monachalis obseruantiæ professioni:solidissimas vires,ex summorum pontificū authoritate,totius ecclesię approbatione,cōmuniq; Christiani populi consensu,iā assecutæ. Quocirca quisquis verbo aut scripto improbat has sacras viuendi leges,tāto firmatas robore:& apostolicę sedi rebellis esse cōuincitur,& ecclesiæ sanctæ aduersus, atq; oblatrator in id quod cōcordi omniū assensu iā olim est probatū. Quinimmo idē,& antitheus est,deóq; cōtrarius:non tā in homines q̄ in deū bella ciens, pugnamq; mouens.cū id vitæ institutū demoliri & destruere nititur: quod deus cōstruxit & erexit sācti spiritus occulto afflatu,dūq; illud dei opus

11 impedire laborans: plane illi repugnat & obluctatur. ¶Vnde & persi-

milis esse dinoscitur monachicę disciplinæ criminator & sugillator: feris
1.Esdræ.4 illis & barbaris gētibus, quæ indolētes templū domini in Hierusalē re-
ædificari ab ijs qui reuersi fuerant de captiuitate Babylonica: per falsas
& subdolas ad regem Persarū delationes conati sunt impedire operis il-
lius consummationē. & aliquot etiam annis impediuerunt: ne cœpta ad
exitum perduceretur ædificatio. Verum quemadmodū illi Iudæorum
1.Esdræ.5 & 6. æmuli: non omnino præualuerūt in finem. nam benigno Darij Persarū
regis indultu, necnō & iussu: intermissa diu templi illius Hierosolymi-
tani cōstructio, demū absoluta est & completa. Ita nec maledicus obtre-
ctator (quisquis fuerit) in sanctā religionis monasticæ institutionē: asse-
quetur vnq̄ improbi voti sui expletionem, vitæ scilicet cœnobiticæ exter
minium, quantūlibet repugnare deo laboret. Nam magnificū hoc opus
disciplinæ monasterialis, quod inchoauit deus & hactenus conseruauit:
ad finē vsq; custodiet integrū & incolume, virtutéq; potēti dexteræ suæ
proteget contra omnes inimicos eius. ¶ Quā ob rem aut insania mentis
agitatū cæcóq; furore Lutherum crediderim, aut satanico percitū œstro:
cum in suo (quē nunc confutandū suscepimus) libro, ita inter cætera scri
" bit. Propter hanc vel solam abominationē (quia scilicet sancti patres ali-
ter interpretantur locos aliquot scripturæ, ante à se adductos: q̄ ipse ve-
lit eos interpretari debere. quæ certe abominatio non est: sed veritas) era-
" dicata, extincta, abolita cupio (sicut & oportuit) vniuersa monasteria.
" Quæ & vtinā (ereptis Loth & filiabus suis: de medio eorum) dominus
" igne & sulphure cælesti ad exemplum Sodomæ & Gomorræ demerge-
" ret in profundū, vt ne memoria quidē eorum superesset. neq; enim satis
" fuerit: illis anathema imprecari. Hæc Lutherus. Quæ quidem verba,
vesani hominis esse videntur: aut rabie quadam horrida maledicendi ijs
quæ sancta sunt & sacra, concitati. Et quāuis illa, nequaq̄ confutatione
immo nec recitatione digna sint: hic tamen eadē adducta volui, vt ex lim
bo vestis de tota tunicæ qualitate & textura dijudicent homines: & ex
vngue (vt aiunt) leonem agnoscāt. Vtq; ex modica libri portiuncula: de
toto libro (qui prolatæ modo particulæ haud dissimilis est) iudicium fe
rant. perinde atque modica fellis degustata parte: totius amarorem te-
trumq; saporem possunt omnes facile deprehendere.

¶ Tres virtutes, circa quas vota cōsistunt monastica: tribus
pręcipuis vitijs humano generi maxime noxijs aduersari,
& tribus etiam libere deo seruiendi impedimentis. Cap. VII.

INnotescit etiam cœnobiticæ professionis dignitas & cō
mendatio non mediocris, ex amplissimo salutis anima-
rum prouentu: quē consequuntur, qui exacte & ad vn-
guem illam custodiunt. Enimuero cum tria sint præci-
pua scelerū genera: quibus hostis antiquus animarum
nostrarum castra oppugnat, & q̄ plurimos in hac mūdi

arena palestráq; prosternit humi: vtpote superbia, auaritia & luxuria, iuxta illud beati Ioannis in prima sua epistola canonica verbum. Omne quod est in mũdo:concupiscentia carnis est,& concupiscentia oculorum,& superbia vitæ. quæ non est ex patre:sed ex mundo est. Illis autẽ tribus peccatorũ generibus, sua opponunt signa & ex diametro aduersantur tria illa præcipua vota:quibus monastica religio præsertim innititur. Nempe superbiæ cõtraria est obedientia:qua religiosus per humilitatem,suam abdicat voluntatẽ. Auaritiæ vero, aduersa est paupertas cœnobitica: resecans omnẽ priuatæ possessionis cupiditatem & affectũ. Deniq; luxuriæ opposita est castitas:reprimẽs effrenem carnis libidinẽ, & omnem vitæ incontinentiã. Sicut igitur per tria illa vitia militant homines in castris satanæ, mundũq; sequuntur & eius concupiscentias:ita quoq; per tres illas virtutes,ad quas exercendas voto se obstringunt religiosi:abducuntur addicti monasticæ professioni,à laqueis mundi,debellãtq; antiquum serpentem,& traducuntur ad dei castra. ¶Cæterum assignatur ab alijs eruditione præclaris authoribus:& altera ratio prędictorum trium votorũ, in professione monastica fieri solitorũ, & ea quidem:huiusmodi. Quemadmodũ in baptismo(quo homo per fidei religionem deo obligatur)quis peccato moritur: ita per votũ religionis monasticæ,profitens eam, non solum peccato sed & seculo moritur, vt soli postmodũ deo viuat in illo opere:in quo se deo ministraturũ per votum promisit & astrinxit. Sicut enim per peccatũ, animæ vita tollitur quam accepit in baptismo viuificata per fidem & gratiã: ita per occupationes importunas seculi,CHRISTI ministeriũ impeditur,vt non possit syncære deo impendi. Vnde ad Timotheũ scribens beatus Apostolus: ait. Nemo militans deo,implicat se negocijs secularibus:vt placeat illi cui se probauit. Ideo per syncęrũ religionis votũ & abrenunciationem mundi, potissimum ea abdicantur & abnegãtur:quibus humanus animus maxime occupari consueuit & à diuinis obsequijs impediri, eo ipso quòd intricetur & irretiatur rebus huius seculi. Eorum autem quæ animũ hominis occupatum tenere solent & inuolutũ seculo:primum & principale est coniugium,dicente apostolo in prima ad Corinthios epistola. Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est: solicitus est quæ domini sunt,quomodo placeat deo. Qui autem cum vxore est:solicitus est quæ sunt mundi,quomodo placeat vxori,& diuisus est. Secundũ vero:est possessio diuitiarum terrenarũ. quemadmodũ perhibet dominus noster apud Matthæum. Solicitudo huius seculi & fallacia diuitiarum suffocat verbum:& sine fructu efficitur. Et glossa exponens illud verbũ CHRISTI apud Lucam,conformis sententiæ. Quod autem in spinas cecidit:hi sunt qui audierũt,& à solicitudinibus & diuitijs & voluptatibus vitæ euntes suffocãtur:& non referunt fructũ,ait. Diuitiæ etsi delectare videãtur,suis tamen possessoribus sunt spinæ:cum aculeis cura-

1.Ioan.2

2 (margin number beside "bellãtq; antiquum serpentem")

2.Timo.2

1.Corin.7

Matthęi.13

Lucæ.8

rum mentes eorum confodiant, quæ auide quæruntur & solicite seruantur. ¶ Deniq; tertium retrahens nos à diuino obsequio libere syncæréq; 3
impendendo ei, cui omnia debemus: est propria voluntas. Nempe qui suæ voluntatis est arbiter: solicitudinem habet anxiam de vitæ suæ gubernatione, & quomodo eam transigat & ad finẽ vsq; quiete traducat. ea vero solicitudo mẽtem distinet: ne omnino feratur ad deum. Proinde salutare nobis adhibetur consilium per sacrarum literarum authores: vt nostri status dispositionẽ diuinæ prouidentiæ committamus. quemadmodum per beatum Petrum in prima sua epistola: his verbis. Humiliamini sub potẽti manu dei, vt vos exaltet in tempore visitationis: omnem solicitudinem vestram proijciẽtes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Et per Sapiẽtem in prouerbijs. Habe fiduciam in domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ. Rursum per Tobiã seniorem, hoc salubre documentum dantem filio suo. Omni tempore benedic deum, & pete ab eo vt vias tuas dirigat: & omnia cõsilia tua in ipso permaneãt. Deniq; per prophetã in psalmo: hoc memorabile monitum cuiq; nostrum inculcantem. Iacta in dominum curam tuam, & ipse te enutriet: & non dabit in æternum fluctuationẽ iusto. Hanc ob rem perfecta religio monastica triplici voto consecratur: tanq̃ antidoto efficaci & remedio præsentaneo, cõtra hęc tria integre deo seruiendi impedimẽta. vtpote voto castitatis: per quod abrenunciatur coniugio. voto itidem paupertatis: per quod valedicitur diuitijs. & demum voto obedientiæ: per quod abnegatur propria voluntas. ¶ Porrò per hæc tria vota: homo 4
sacrificium offert deo de omnibus bonis suis. Nempe per votum castitatis: exhibet deo in hostiam & oblationem, corpus proprium, secũdum illud beati Pauli ad Romanos verbum. Exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, deo placentem. Per votum autem paupertatis: sacrificium deo facit de exterioribus suis bonis. de quo sacrificij genere: scribit apostolus ad Romanos. Obsequij mei oblatio: accepta fiat in Hierosolymis, sanctis. Per votũ vero obedientiæ: immolat homo deo sacrificiũ sui spiritus & animi. de quo diuinus psaltes ait. Sacrificium deo, spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum deus non despicies. Nec solum spirituale sacrificium, per hæc tria domino offertur ab eo, qui in professione vitæ monasticæ ad prædicta vota seruanda se obstringit: sed etiam holocaustum mysticũ, quod erat in veteri lege inter omnia oblationum genera potissimum, deoq; acceptissimũ. Quod attestatur beatus Gregorius: super Ezechielem dicẽs. Cum quis suum aliquid deo vouet, & aliquid non vouet: sacrificium est. Cum vero omne quod habet, omne quod viuit, omne quod sapit, omnipotenti deo vouerit: holocaustum est. Hæc ille. Atqui religiosus subiens vitæ cœnobiticæ disciplinã, omne quod habet: vouet deo, per paupertatẽ. omne etiam quod viuit: eidem vouet per castitatem, corpus suũ (in quo naturæ vita

Marginalia: 1. Petri. 5 — Prouer. 3 — Tobię. 4 — Psal. 54 — Roma. 12 — Roma. 15 — Psal. 50 — Gregorius

consistit)deo per sanctimoniā consecrans.demum omne quod sapit:deo itidem vouet per obedientiā,animum suum(qui sedes est sapientiæ)dedicans deo,per propriæ voluntatis abdicationem.Is igitur spirituale in illa sua professione offert holocaustum, oblationémq; perfectam & hostiam consummatā deo,in odorem suauitatis:nihil sibi ipsi reseruans.

¶Obedientiam,paupertatem & castitatem,trium votorum monasticorum materiā: sacræ scripturæ & sanctorum patrum testimonio,solide comprobari. Cap.VIII.

Rædictis & illud non immerito superaddendum est: tres ante nominatas virtutes,obedientiā,paupertatem & castitatem(in quarū voto & exercitio:tota monasticæ perfectionis summa consistit) ex sacris eloquijs & euangeliorum authoritate,necnon grauissimis orthodoxorum patrum sententijs:suum etiam desumere ro-
1 bur & stabilimentū. ¶Siquidem obediētia(quæ primum sortitur inter eas locum:quòd radix virtutum omniū & mater,sit humilitas)insinuatur esse via perueniendi ad CHRISTVM: atq; cōmendatur his domini verbis.Si quis vult venire post me: abneget semetipsum,& tollat crucem suam,& sequatur me.Quæ autem verior aut integrior sui abnegatio assignari potest:q̄ abdicatio proprię voluntatis,& illius propter deū ad alterius arbitrium subiectio? Nihil enim omniū,magis propriū nobis est & singulare:quàm nostra voluntas.quam cum abnegamus,& in alterius constituimus arbitrio:perfecte & syncære nosipsos abnegamus. nostrámq; tollimus crucem: quantūuis grauia nobis patrum monasticorū præcepta ferentes modeste,& prompte exequētes. sequimur identidem in eo ipso opere per rectam virtutis semitā CHRISTVM:qui factus est pro nobis obediens patri vsq; ad mortem, mortem autē crucis. Eandem quoq; virtutem capessendā esse admonet dominus: dicēs apud Lucam discipulis suis,& per eos:quibuscunq;.aliorū directioni præpositis.Qui vos audit:me audit.& qui vos spernit: me spernit.Cui sententiæ euāgelicæ accedens Bernardus: in libro de præcepto & dispensatione ait. Obedientia quæ maioribus debetur:deo exhibetur.Quāobrem quicquid vice dei præcipit homo:omnia accipienda sunt,ac si præcipiat deus. Rursum in euangelio dominus de ijs qui authoritate alijs præsunt,vitam tamen agunt sceleratā:ait.Omnia quæcunq; dixerint vobis, seruate & facite: secundū opera vero eorum nolite facere.Dicunt enim: & non faciunt.Quòd si illis obediendū est maioribus:qui recta quidem dicunt,& eadem opere non complent.quanto magis illis:qui præcipiūt bona & proba opera,atq; eadem etiam agunt? Præterea beatus Hieronymus ad Rusticum monachum scribens: eiusdem virtutis amplectendæ salutare tradit documentū.dicens.Prępositum monasterij timeas vt dominū:diligas vt patrem.Credas esse salutare:quicquid ille præcepe-

Matth.16 Philip.2 Lucæ.10 Bernardus Matth.23 Hieronymus.

rit. Nec de maioris sententia iudices: cuius officiũ est obedire, & imple-
Deute. 6 re quæ iussa sunt, dicente Moyse. Audi Israel & tace. Demum cõsonat
Hebræ. 13 his & beatus Paulus: ita scribens ad Hebræos. Obedite præpositis ve-
stris: & subiacete illis. Ipsi enim peruigilant: quasi rationem pro anima-
bus vestris reddituri. ¶ Sed nunc exemplis propositam commẽdemus 2
obedientiæ virtutem, & monstremus quid fructus suis attulerit cultori
bus obedientia: atq; ex opposito, quantum iacturæ multis ingesserit in-
Roma. 5 obedientia. In primis dominus noster factus (vt dictũ est) obediens pa-
tri: totum reparauit genus humanum, instaurauitq; ad vitã. quod pro-
Gene. 3 toplastus diuino inobediens præcepto secũ præcipitauerat atq; prostra-
Gene. 22 uerat in mortem. Abraam itidem dei iussioni obtemperans, filiúmque
dilectum paratus immolare: benedictionem à domino obtinuit & pro-
pagandi seminis sui repromissionem. Contrà vero Saul in subuersione
1. Regũ. 15 Amalechitarum obsurdescens ad dei præceptum & illud præuaricatus:
4. Regũ. 5 regio deiectus est solio, factúsq; reprobus. Rursum Naaman Syrus vo-
ci propheticæ tandem obsecutus, ad modestam seruorum suorum sug-
gestionem: cum septies in Iordane se ablueret, mũdatus est à lepra. Po-
pulus vero Israëliticus sæpius deo rebellis & ad obmurmurãdum pro-
Numeri. 11 pensus, immo & ducem sibi constituere conatus vt reuerteretur in Ae-
Numeri. 14 gyptum contra diuinam constitutionem: plurimis eisdemq; grauissimis
Hiere. 35 plagis in deserto est afflictus. Præterea filij Ionadab de domo Rechabi-
tarum, quoniam paterno obsecuti præcepto abstinuerunt à potu vini:
benedictionem à deo consecuti sunt, atq; promissionem continuæ in sua
3. Regũ. 13 posteritate successionis. E diuerso prophetes ille missus ad increpãdum
Hieroboam regem Israel, quia eo in loco comedit & bibit, quod sibi à
3. Regũ. 19 domino fuerat vetitum: à leone in via strangulatus est. Quid Heliseum
itidem domini prophetam cõmemorem? qui pallio Heliæ humeris suis
imposito, prompte vocãtem secutus: demum & ipsum sui magistri pal-
4. Regũ. 2 lium & duplicem eiusdem spiritum est consecutus. Neq; minorem ob-
Matth. 4 tinuere gratiam discipuli CHRISTI, per ipsum figurati: qui vocanti
domino obtemperantes, incunctanter adhæserunt. Cætera exempla (nã
cõplura supersunt) alijs perquirenda relinquimus. ¶ Paupertas etiam, 3
secunda virtus, cui obseruandæ se voto obligant monasticæ institutio-
nis alũni: suum ex euangelicis verbis sumit fundamẽtum & põdus, vbi
Matth. 19 CHRISTVS dixisse legitur adolescenti. Si vis perfectus esse: vade &
vende omnia que habes & da pauperibus, & sequere me. Reddit enim
illa indyta virtus expeditum hominem & promptum: vt sine impedi-
mento sarcináq; diuitiarũ gressus mentis retardãtium, CHRISTVM
libere sequatur, pauperem pro nobis factum: contestatúmq; se non ha-
Matth. 8 buisse, cum hic vitã ageret, vbi caput reclinaret. Cuius paupertatem in-
spectãdam pariter & imitandã, nobis proponit beatus Paulus: cum ita
2. Corin. 8 scribit ad Corinthios. Scitis gratiã domini nostri IESV CHRISTI:

quoniam propter vos egenus factus est cum esset diues, vt illius inopia vos diuites essetis. Rursum cōmendat vltroneam illam paupertatē quæ in bonorū terrenorū abdicatione consistit, CHRISTVS: cum ait. Omnis qui reliquerit domū, vel fratres aut sorores, aut patrem aut matrē, aut vxorem aut filios, aut agros, propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternā possidebit. Eandémq; voluit arcte obseruari dominus noster à suis discipulis: cum eos misit ad prædicandū euāgelium regni, dicens eis. Nolite possidere aurum neq; argentū, neq; pecuniam in zonis vestris: non peram in via neq; duas tunicas, neq; calceamenta neq; virgam. Dignus est enim mercenarius cibo suo. Quod quidem domini institutū vsqueadeo accurate sunt executi eius discipuli: vt de ipsis merito dixerit beatus Iacobus. Audite fratres dilectissimi. Nonne deus elegit pauperes in hoc mūdo: diuites in fide & hæredes regni, quod repromisit deus diligentibus se? Astipulatur etiam prædictis scripturæ sacræ testimonijs & beatus Augustinus: dicēs in libro de ecclesiasticis dogmatibus, Bonum est, facultates cum dispensatione pauperibus erogare: sed melius est pro intentione sequendi dominū, eas insimul donare, & absolutum solicitudine cū CHRISTO egere. Et merito hoc posterius, ibidem melius esse dicitur: quādoquidē à CHRISTO beati esse pauperes spiritu prædicantur, quoniā ipsorum est regnum cælorū. Et apud Lucā ait dominus ad discipulos suos. Beati pauperes: quoniā vestrum est regnum dei.

Matth.19 · Matth.10 · Iacobi.2 · Augustinus. · Matth.5 · Lucæ.6

4 ¶ Cæterum quanta cōmendatione digna sit hæc virtus, & q̄ sublimem illum cōstituat apud deum, qui eam fuerit vltronee amplexatus: non inutile fuerit hoc loco ex Chrysostomo audire. qui in homelia quadragesima septima super Matthæum: ait. Si volueris videre amātis aurum, animā: queādmodū vestimentū à decem milibus corrosum vermibus, & nihil habens sanum: ita inuenies perforatā eam vndiq; à solicitudinibus, & à peccatis putrefactā, & ærugine plenam. Sed nō anima inopis voluntarij, talis est: sed fulget quidem velut aurum, splendet autē velut margarita, florescit autem velut rosa. Non est illic tinea, nō est illic fur: non est illic solicitudo vitæ huius negociorum, sed sicut angelus ita conuersatur. Non subiacet dæmonibus, non assistit regi: sed assistit deo. & non militat cum hominibus: sed cum angelis. Non habet thesaurum terram: sed cælum. non indiget seruis: magis autem habet seruos possessiones, & cogitationes quæ rebus dominātur. Quid igitur paupere hoc melius est vnq̄? Pauimentū deniq; habet cælum. Si autē pauimentū tale est: excogita tectum. Sed non habet equos & currum. Quid autem ei opus est: qui super nube vehi debet & esse cū CHRISTO? Hæc Chrysostomus. ¶ At si quis fortasse dixerit, se paupertatē quidem capessere libenter velle: nisi obstaret timor futuræ omniū rerum penuriæ, defuturiq; demum victus & amictus ob extremam inopiam. Hunc vanū timorem trepidámq; formidinē disijcit Augustinus in opusculo de eleemo-

Chrysostomus. · 1.Thessa.4

Auguſtinus. ſyna dicens. Helias in ſolitudine coruis miniſtrantibus paſcitur: & Da-
3. Regũ. 17 nieli in lacu ad leonum prędam iuſſu regis incluſo, prandium diuinitus
Danie. 14 apportatur. Et tu metuis: ne operanti & etiã apud dominum promerẽti
deſit alimentum, cũ ipſe in euangelio ad exprobrationem eorũ quorum
Matth. 6 mens dubia & fides parua: conteſtetur & dicat. Aſpicite volatilia cæli,
quoniã non ſerunt neq; metũt, neq; congregãt in horrea: & pater veſter
cæleſtis paſcit illa. Nõnne vos pluris eſtis illis? Volucres deus paſcit: &
volucribus alimenta diurna præſtãtur. & quibus nullus diuinæ rei ſen
ſus eſt: eis nec cibus nec potus deeſt. & tu Chriſtiano, tu dei ſeruo, tu bo
nis operibus dedito, tu domino ſuo charo: aliquid exiſtimas defutu-
rum? An eis terrena deerunt: quibus cæleſtia & diuina tribuuntur?
Vnde hæc incredula cogitatio: vnde impia & ſacrilega iſta meditatio?
Quid facit in domo dei: perfidũ pectus? Quid qui CHRISTO om-
nino non credit: appellatur & dicitur Chriſtianus? Hæc Auguſtinus.
Sed nunc ad alia tranſeundũ. ¶ Demum caſtitas, tertia virtus, ad quam 5
obſeruandam ſe voto aſtringũt religionis monaſticæ cultores: haud mi-
nus atq; reliquę duæ, ex ſacra ſcriptura accipit authoramentũ & robur,
vtpote ex illis domini noſtri verbis in euangelio, de tertio eunuchorum
Matth. 19 genere. Sunt eunuchi: qui ſe caſtrant propter regnum dei, cultro ſcilicet
ſpirituali repreſſionis libidinum. Et ne quis arbitretur illud omnibus
eſſe præceptum, ſed vltroneę volẽtibus id arduum virtutis iter aggredi,
conſilium: continuo ſubiungit. Qui poteſt capere: capiat. Quod & bea-
1. Corin. 7 tus Paulus aperte teſtatur: ita ſcribens ad Corinthios. De virginibus,
præceptum domini non habeo: conſilium autem do, tanq̃ miſericordiã
Apoca. 14 conſecutus. Præterea in ſacra Ioannis deo dilecti diſcipuli viſione, qui
cum mulieribus non ſunt coinquinati ſed virgines permãſerunt: dicun-
tur in præmium tantæ virtutis, ſine macula eſſe ante thronum dei, no-
uúmq; cantare canticum coram deo & agno, & agnum ſequi quocunq;
ierit. Apud Eſaiam quoq; dominus eunuchis ſpontaneis & voluptatũ
Eſaiæ. 56 carnis refrenatoribus, ampliſſimam repromittit mercedem: dicẽs. Et nõ
dicat eunuchus: ecce ego lignum aridũ. quia hæc dicit dominus eunu-
chis. Qui cuſtodierint ſabbata mea, & elegerint quę ego volui, & tenue-
rint fœdus meum: dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & no
men melius à filijs & filiabus, nomen ſempiternum dabo eis quod non
peribit. Commendant inſuper eandem virtutem ſacri doctores, vt ange
licæ vitæ æmulam: reddentémq; homines angelis dei propemodũ puri-
Hieronymus. tate cordis & corporis perſimiles. Vt ſacer Hieronymus: in ſermone de
aſſumptione beatæ MARIÆ virginis. Bene angelus ad virginem mit-
titur: quia ſemper eſt angelis cognata virginitas. Profecto in carne præ-
ter carnem viuere: non terrena vita eſt, ſed celeſtis. Vnde in carne angeli-
cam gloriã acquirere: maioris eſt meriti, q̃ habere. Eſſe enim angelum:
felicitatis eſt. eſſe vero virginẽ: virtutis. dum hoc obtinere nititur cũ gra-

tia:quod habet angelus ex natura. Vtrunq; tamen,& eſſe virginē,& eſſe angelum:diuini muneris eſt officium,nō humani. Hæc ille. Cui reſpondet & beatus Ambroſius:in libro de viduis dicens. Supergreditur virginitas conditionem humanæ naturæ:per quā homines angelis aſſimilantur. Maior tamen eſt victoria virginū: ꝙ angelorum. Angeli enim,ſine Ambroſius
6 carne viuunt:virgines vero,in carne triumphant. ❡Conſonat eidem & beatus Bernardus in epiſtola ad Henricum archiepiſcopū Senonēſem: Bernardus. (quæ inter cæteras eſt quadrageſima ſecunda: & admodū luculenta) cū ait. Differunt quidem inter ſe, homo pudicus & angelus: ſed felicitate, nō virtute. Sed etſi illius caſtitas felicior:huius tamen fortior eſſe cognoſcitur. Rurſum idem:in eodem loco. Quid caſtitate decorius? quæ mundum de immundo,conceptum ſemine: de hoſte domeſticum,hominem deniq; angelum facit. Iterum idem ſubnectit ibidem. Sola eſt caſtitas: quæ in huius mortalitatis & loco & tempore,ſtatum quendam immortalis gratiæ repræſentat, in qua nec nubēt nec nubentur. Hæc ibi. Sanctus quoq; Cyprianus in libello de ſingularitate clericorū,miris caſtitatē extollit præconijs,eo præſertim loco,in quo poſt enumerata grauiſſima & plurima incommoda,quæ ex contubernio clericorū cum fœminis oboriuntur: ſubiungit. Tot itaque & tantas ſtrages calamitatis, & Cyprianus ſtrages peſſimæ conuerſationis nemo proſternit, nemo calcat,nemo funeſtat: niſi ſingularis caſtitas ſola. quæ munimen inuictum eſt ſanctimoniæ & expugnatio fortis infamię:fortitudinis firmitas,& laſciuię petulantis infirmitas, probitatis præſidiū, & improbitatis excidium. animæ victoria, & corporis præda:vbertas gloriarū & captiuitas criminū. pronuba ſanctitatis, & repudium turpitudinis:ſyncæritatis indicium, & abolitio ſcandalorum. exercitium cōtinentiæ,& euacuatio tota luxuriæ:pax ſecura virtutum,& debellatio inquieta vitiorum. puritatis culmen & libidinis carcer,honeſtatis portus & ignominiæ naufragalis locus: virginitatis mater & hoſtis immunditiæ. Lorica pudoris & ſpolium probroſitatis: corruptionis exitium, murus rigoris & deſtructio vulgaritatis. ſeueritatis gladius triumphator, & diſſolutionis occiſor: armatura virium & exarmatura fluxarum. Hæc ille, & multo plura, continuo contextu ſubſequentia: in ampliſſimā caſtitatis pariter & virginitatis cōmendationem. Inſuper idem celeberrimus author (Cyprianum dico) in ſuo tractatu de habitu virginū:cœtum virginalem & virorum & mulierum magnificis proſequitur laudibus,nitidumq; virginitatis candorem eximijs adornat titulis. Qui totus admodum ſalutarē continet doctrinam:& lectu digniſſimus eſt. ❡Demū omitto de induſtria,cætera virginitatis præconia,& præclara ſane & inſignia:quę à beato Hieronymo contra Iouinianum,ab Auguſtino in libro de bono virginali,ab Ambroſio in libro de virginibus,& in alijs ſuis operibus:necnō & cæteris celeberrimis authoribus copioſe & luculēter ediſſerūtur.

¶Alias insuper cœnobiticas cōstitutiones:& sacris literis esse cōsentaneas,& animarū saluti apprime cōducibiles. Cap.IX.

Ec solum tres prædictæ virtutes, circa quas præcipue consistunt vota monastica,ex diuinarū literarum fontibus hauriuntur:sed & cætera vitæ monachalis instituta deprehenduntur magna concinnitate, sacrorum eloquiorum authoritati cōsonare,& ad expedite ambulandum in via domini,admodum cōducere. ¶Si 1
quidem secretio illa & sequestratio à cōmuni hominum turba quā cœnobitæ in suis habent domicilijs,habitaculis & cōuersatione: magnam eis adimit materiam vitiorum,occasionésq; præcidit malorum, quibus cum graui plærunq; periculo salutis obijciuntur,qui diuersantur in seculo. Quippe cum defecerint ligna:extinguitur ignis, vt ait Sapiens in prouerbijs,& cum sublata fuerint fomenta peccatorum,que in ruinam pręcipitare multos solent:haud magno negocio & ipsa succiduntur, deuitantúrq; peccata. Planum est autem,nō tot & tantas offerri atq; ingeri malorum occasiones ijs qui monasteriorum occluduntur septis,& in solitudine quodam modo demorantur:sicut alijs qui in media hominū turba vitam agunt. Haud sane dissimili modo,atq; non tantis agitatur fluctibus nauis,in longo recessu tutáq; portus statione quiescens:vti ea quæ medio in pelago procellosis pulsatur aquarum vorticibus, varijsq; iactatur tempestatibus. Enimuero qui in secreto monasterij silentio,regularis disciplinæ obseruatricem degunt vitam:propemodum in portu quodam mystico nauigant,atq; in quieta tranquilláq; constituti statione,quasi subductis in terram nauibus,tuti delitescunt. neq; tantis aguntur malorum procellis:vt cęteri homines. Qui autem versantur in seculo,eiúsq; implicantur negocijs:tanq̄ in tēpestuoso fluctuant mari,& vndiq; turbido vitiorum æstu quatiuntur,sæuos etiam ventorum sustinēt turbines,& quasi naufragium facturi sæpenumero periclitantur:vt rara sit eis à turbulēto seculi tumultu quies. ¶Quod vt probatissimi au- 2
thoris testimonio euadat credibilius:audiendus est in præsentia Chrysostomus,qui in tertio libro sui operis aduersus vituperatores vitæ monasticæ:de illis cœnobiticę institutionis calumniatoribus loquens, ait. Nec sane peccabit:qui istos,naturæ totius inimicos appellauerit. qui in aliorum perniciē coniurant:& doctrinis sceleratis ac impuris moribus, eos qui secum hoc in vitæ salo nauigant,demergunt. Atqui nichil horū: penitus in monasterijs inuenies. Verum quanq̄ procella tanta, tantiq; fluctus desæuiunt:soli & in tranquillo portu & securitate summa residentes,veluti ex cælo ipso,cæterorū naufragia prospectant. Nanq; cōuersationem plane cælestem elegerunt: nichilq; deterius angelis affecti sunt. Hæc ille,& reliqua continuo consequētia: quibus ostendit cōuersationem religiosorum in monasterio,angelicorum spirituū felicissimæ

Prouer. 26

Chrysostomus

conditioni,quantũ ad charitatis & concordiæ studium,esse persimilem. quæ omnia:sane sunt lectu dignissima. Deinde nonnullis interiectis, in eodem libro differens de periculis vitæ & morum:quæ parentes filijs timere haud immerito debent,subiungit. Nam si metuendum fuisset: nõ vtiq; esset illis metuendum,qui fluctus & procellas fugerent,atq; omni studio ad portum festinarent:sed eis,qui hyeme ingenti & turbine inuoluti iactarentur. In vita enim seculari:& plura sunt & paratiora naufragia.q & plura sint quæ perturbent,& qui eam vitã degunt:negligentiores atq; ideo inualidiores sunt,q̃ vt aduersus ea stare possint. In monachorum autem vita,profecto & fluctus tanti non sunt:sed cõtrà penitus serenitas summa & tranquillitas, & studiũ longe excellentius aduersus eam fluctuum rabiem pugnaturorũ. Hæc Chrysostomus. Ex quibus est perspicuum, trãquilliorem à procellis seculi quietioremq; vitam agi in solitudine monastica, secretoq; à turba populari loco:q̃ in medio plebis & vulgi strepitu. Vnde & beatus Ioannes baptista,aduentus domínici præco:à teneris annis in deserto vitã transegit. Et CHRISTVS dominus noster discipulos suos simul & turbam copiosam crebro in desertum traduxit locum, & seuocauit ab vrbibus & pagis in solitudinem: cum eis disciplinæ cælestis documenta esset traditurus. ad insinuandũ, ipsam segregationem à strepitu populari publicoq; tumultu,maiorẽ in modum conferre:ad vitam recte componendã, ad præstandũ etiam deo pleniorem famulatũ,& deniq; ad capessendam liberius salutarẽ CHRISTI doctrinam. ¶Insuper ipsa monasterij clausura,qua coërcẽtur monasticæ religioni addicti,ne passim diuagentur promiscuéq; cõmisceantur turbæ seculari in quotidiana congressione:quot(putas) amputat & pręcidit malorum fomites atq; alimenta? à quot etiam & quantis malis auertit eos; qui huiusmodi claustris, cum corpore tum animo,libenter spontéq; cõtinentur? Haud aliter plane,quàm oues septis stabuli cõclusæ,à morsibus luporum tutæ sunt.quorum paterent faucibus:si relicto ouili,remoto pessulo,& ostio recluso,errarent palantes in medijs syluis. Nimirum vrbs patens & absque murorum ambitu:facile hostili occupatur manu,direptioniq; exponitur.Ita & domus monastica nullis obsepta claustris, quibus eius incolæ constringantur arctius,& à seculari turba sequestrentur: haud magno impendio decidit à regularis obseruantiæ integritate,& in grauem præcipitatur ruinam,morumq; corruptelam. Quinimmo & monachalem professi vitam,ex quotidiana cùm laicis virisq; secularibus consuetudine familiaritatéq;: eorum mores induerent,assumerentq; sibi conditiones vitæ omnino secularis,nihil in se religionis habentes reliquum: nisi vestem,cultumq; exteriorem. Quemadmodum de Hebræis inter Chananæos in terra Palestina diuersatis, abominationésq; & impietates illorum consectatis in sacrilego idolorũ cultu & superstitionibus: dicit propheta in psalmo. Cõmixti sunt inter

Idem.
Lucæ.1
Marci.8
Ioannis.6
Psal.105

gentes: & didicerunt opera eorum. ¶Sed & ipsum silentiū certis tenendum horis & locis:nónne multorū malorum syluam materiamq; submouet:cum dominus noster in euangelio contestetur,ꝙ de omni verbo ociofo quod locuti fuerint homines:reddēt rationē in die iudicij.admoneátq; beatus Iacobus omnem hominē velocem esse debere ad audiēdum:& tardū ad loquendū.Et si quis in verbo non offendit:hunc perfectum esse virum, idem affirmet.A Sapiente quoq; perhibeatur esse beatus vir:qui non est lapsus verbo ex ore suo.Certe hanc silentij disciplinā se accurate obseruaturū proposuit propheta: dicens in psalmo.Dixi,custodiam vias meas:vt non delinquā in lingua mea.Posui ori meo custodiam:cum consisteret peccator aduersum me. Idem quoq; à domino postulauit sibi gratiā discreti silentij impartiri:hanc alio in loco orationem illi profundens.Pone domine custodiam ori meo:& ostium circūstantię labijs meis. Innumeris itaq; malis per linguæ loquacitatem oboriri solitis:monasteriale silentium viam obsepit,aditum denegat,& iter interdudit. ¶Nocturnæ præterea vigiliæ religiosorum ad matutinū officiū quotidie decantandum:approbantur eo dicto prophetico.Media nocte surgebam ad confitendū tibi:super iudicia iustitiæ tuæ.conformanturq; laudatissimis illis excubijs : quas egerunt in hora natiuitatis dominicæ pastores Hebręi,custodientes vigilias noctis super gregem suum:cū annunciatus est illis angelico præconio,exortus nostri saluatoris in mundum . Referunt etiam vigiliæ illæ monasticæ,indefessam illam CHRISTI in orando vigilantiam:qua(vt scribit Lucas)erat pernoctās in oratione dei. ¶Insuper dura lectisternia,vestiúmq; asperitas & vilitas,quā sustinēt monachicam vitam professi:arma sunt spiritualia,loricæ & thoraces ad debellandum carnem,ne ebulliat in voluptates incōcessas.His enim tanquam exteris, corporiq; circumpositis armorum munimentis: edomatur caro , & in seruitutem spiritus redigitur, ne insolescat : néve petulantia sua more ferocientis equi iugum castitatis abijciat, & proruat in libidinem.Nempe vt testatur sanctus Augustinus, inter omnia certamina Christianorū,duriora sunt prælia castitatis. nam ibi cōtinua est pugna: & rara victoria . Cui accedit & beatus Hieronymus : ita ad Furiam scribens.Grandis virtutis est & solicitæ diligentiæ:superare id quod quis natus est,in carne non carnaliter viuere,secum pugnare quotidie:& inclusum hostem,Argi(vt ferunt fabulę)centū oculis obseruare. Hæc ille.Quanto autem violentior est & fortior,hostis ille internus:tāto pluribus opus est armaturis ad eum prosternendū.Conuenientia vero & huic vtilia negocio,sunt ea quæ modo nominauimus: ꝙ extrinsecus applicata corpori:refrenāt eius in spiritū rebellionem. ¶Nec tamen sufficiunt illa:sed interioribus insuper armis est opus,ieiunio,parsimonia ciborū,victúsq; tenuitate:quibus incēdia carnis restinguātur,sublatisq; fomētis refrigerētur.Vt enim scribit beatus Hieronymus ad Salui-

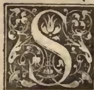
Margin notes: Matth.12; Iacobi.1; Eccl.14; Psal.38; Psal.140; Psal.118; Lucæ.2; Lucæ.6; Augustinus.; Hieronymus.; Idem.
Margin numbers: 3 (line 1); 4 (Nocturnæ); 5 (Insuper); 6 (Nec tamen)

nam:nostrũ est,voluptatis ardorem maiore CHRISTI amore restingue re, & lasciuiẽs iumentum frenis inediæ subiugare. vt non libidinem sed cibos quærat ac desideret: & sessorem spiritũ sanctum moderato & cõpo sito portet incessu.multóq; melius est stomachũ dolere q̃ mentẽ,impera re corpori q̃ seruire: gressu vacillare q̃ pudicitia. Hæc ille. Recte igitur ad custodiendã castitatis voto promissæ integritatẽ: instituta sunt in re gulis vitæ monachalis ieiunia,certis exercenda tẽporibus & determina to ciborũ genere, frenãdis corporum voluptatibus multũ accõmoda. Vt his tanq̃ armis spiritualibus succincti lumbos, milites CHRISTI: va lentius intestinũ suum hostem & vrbis suæ mœnibus inclusum oppu

7 gnent,& tandẽ adiutrice dei virtute expugnent. ¶ Neq; huiusmodi ar morũ genera iam dicta:carent diuinæ scripturæ approbatione & corro boratione. Commendatur enim beatus Ioãnes baptista à CHRISTO Matht.11. apud turbas: ꝙ mollibus nõ esset vestitus,more eorum qui in domibus regũ sunt. Et sancti euãgelistæ in eiusdem scribunt præconiũ:ꝙ habebat Matth.3 vestimentũ de pilis camelorũ,ꝙ locustas & mel syluestre comedebat,ꝙq; vinũ & siceram non biberit. Prẽterea,sacra libri Regum narrat historia: Lucæ.1 ꝙ cum Achab rex Israël impius in deũ & crudelis in Naboth innoxiũ, audisset sermones Heliæ cõminatorios diuinæ vltionis propter cædem Naboth & violẽtam vineæ illius iniustámq; possessionẽ:scidit vestimen 3.Regũ.21 ta sua & operuit cilicio carnem suã,ieiunauitq; & dormiuit in sacco.vn de promeruit ipse dilationem iræ dei:in tempus futurũ. quemadmodũ declarant verba domini ad Heliam prophetã:paulo post eodem in loco subiuncta. Nónne(inquit)vidisti Achab:humiliatũ corã me? Quia igi tur humiliatus est mei causa:non inducã malũ in diebus eius. Et de re ge Niniue scriptũ est in Iona propheta, ꝙ postq̃ ad aures eius peruenit prẽdicatio Ionæ,de futura suæ vrbis euersione:abiecit vestimentũ suum Ionæ.3 à se,& indutus est sacco & sedit in cinere.vtq; alij idem facerent: publico edicto præcepit. Quod magno est argumento: asperitatem vestium, ad agendã pœnitentiã admodũ cõferre,deóq; gratã esse. quoniã per illam, indictúmq; cõmune ieiunium : rex ipse & populus eius auerterunt à se impendentẽ dei iram. Ad hæc,cum CHRISTVS in euãgelio dicit:ꝙ si in Tyro & Sidone & Sodomis factæ essent virtutes,quæ in ciuitatibus Matth.11 Galileæ,quibus exprobrat ingratitudinem & duritiam cordis,per ip sum factæ fuerant:olim in cinere & cilicio egissent pœnitentiam,his ver bis plane insinuat:austeritatem vitæ & asperitatem vestium,agẽdæ pœ nitentiæ accõmodam esse, deóq; valde acceptam. Quod & beatus Hie ronymus confirmat : ita scribens ad Rusticum monachum. Sordes ve Hieronymus. stium : candidæ mentis indicia sunt. Vilis tunica : contemptum seculi probat.ita dúntaxat ne animus tumeat:ne habitus sermóq; dissentiant. Rursum, commendatur & spectabilis illa vidua, Anna filia Phanuel: cum iusto Simeone etiam testis,nati & in templo oblati saluatoris mun Lucæ.2

di, ꝙ non discedebat de tēplo: ieiuniis & obsecrationibus seruiens nocte
Actuū.13 ac die. Apostoli quoq; cum ablatus ab eis fuit sponsus: ieiunarūt, vt fu
Matth.9 turū eis CHRISTVS prædixerat. Admonet etiā nos diuinus aposto-
2.Corin.6 lus: vt exhibeamus nos dei ministros in ieiuniis multis. & quod alios
2.Corin.11 admonuit: ipse prior impleuit. Quæ omnia, iam ex sanctæ scripturæ promptuario prolata: manifeste conuincūt cōmendandā esse in religiosis vilitatem vestium & asperitatē, necnon ieiuniorum crebram obseruationem. ¶Porro de cæteris vitæ cœnobiticæ institutis & sanctionibus, 8
consimili ratione promptū fuerit ostendere: ea omnia, ex sacrarū literarum verbis pariter & exemplis esse desumpta: & ad deo seruiendum plenius in libertate spiritus, mirifice conducentia. Essent & hoc in loco afferenda sanctorum patrum testimonia, quæ faciunt ad monasticæ institutionis cōmendationē & approbationem: nisi id minime necessariū, & pene superuacuū existimaretur. Enimuero beatorū Hieronymi, Augustini, Ambrosii, Gregorii, Chrysostomi, Bernardi, & cæterorū sanctorū patrum volumina: sententiarū, id monasticæ vitæ genus approbantiū, & ingentibus efferentium præconiis, sunt refertissima. vt in lectione librorum, à clarissimis illis ecclesiæ catholicæ patribus elucubratorū, versanti: protinus obuia occurrāt & plurima & amplissima huius rei testimonia. Quocirca ab his in præsentia adducendis supersedentes: ad retūdenda Lutheri tela, quæ contra professionem religionis monasticæ iaculatur: nos deinceps accingemus.

¶Institutionem monasticam: non esse doctrinæ CHRISTI contrariam. nec omnia quæ in sacro continentur euangelio: dei præcepta dici debere. Cap.X.

Vperior quidē sermo noster hactenus demonstrauit: arcem monasticæ religionis innixam esse solido fundamēto, extructāmq; supra firmam petram CHRISTVM. necnon munitionibus fortissimis sacrarū literarū: & illustrium virorum authoritate exemplisq; vndiquaq; circūseptam. Nunc reliquū est: crebra iacula, quę à Luthero ex vallo prędicti libri, de votis monasticis inscripti,
Canti.4 contra turrim istam fortissimā (ex qua, mille pendent clypei: omnis armatura fortium) erecto vibrantur: retundere, q̄q; sint imbellia ac hebetato mucrone, patefacere. ¶Itaq; prima eius obiectio est. CHRISTVS
Mat.17 solus est via quam tenere debemus: de quo, nobis dictū est à patre. Ipsum audite. Idcirco quicquid vltra, citra & præter CHRISTVM siue proprie præsumitur, siue à sanctorum exemplis & institutis petitur: hoc velut humanum, diuina authoritate prohibitum ac damnatum est. Vota igitur omnia monastica, regulæ & ordines, tanquam statuta humana omnino vetita sunt: & merito cūctis improbāda. Hæc Lutherus.
¶Responsio. Verum id sane est, CHRISTVM solum esse viam prima-

riam & præcipuã:per quã nobis est progrediundũ in patriam claritatis æternæ. quippe qui de seipso dicit. Ego sum via,veritas,& vita. Nemo venit ad patrem:nisi per me. Et qui vitæ monasticæ genus instituerunt: non aliã sibi quæsierunt viam q̃ CHRISTVM: qua peruenirent ad regnum cælorũ. Verum ijdem directore deo compendiarias sibi parauerunt semitas,multifidósq; calles: non qui à CHRISTO abducerẽt viatores,sed qui cõmodius & expeditius ad ipsum adducerent, & ad principalem illam viã recte tenendam ferrent suppetias: præsidiúmq; darẽt. Et omniũ illorum scopus ad quẽ tendebant,fuit CHRISTVS: quẽ & audierunt,& alijs audiendum esse,& verbo & exemplo docuerũt. Q si intelligat Lutherus,quicquid vltra,citra & præter CHRISTVM ab hominibus cõstituitur,id est contra ea quæ CHRISTVS præcepit & docuit,id esse damnandũ & reijciendũ: id perq̃ libenter recipimus. Quoniam quæ doctrinæ CHRISTI aduersa sunt:nõ modo falsa,sed & impia & sacrilega debent haberi. Atqui ordines monastici & regulæ eorũ, non hoc pacto sunt præter CHRISTVM & contra eius doctrinã:quinimmo illi maxime quadrãt ac consentiũt.queadmodũ in capitibus præcedentibus huius libri,præsertim duobus proximis:affatim est demonstratum. Sin vero intelligat Lutherus,quicquid præter CHRISTVM, id est vltra ea quæ in euãgelio sunt aperte à CHRISTO præcepta,cõstituitur ab hominibus, hoc diuina authoritate prohibitũ esse & penitus reijciendũ: id omnino abnuimus, quoniã à veritate prorsus est alienũ, Cõplura nãq; sunt ex sanctione orthodoxorũ patrũ & suggerẽte spiritu sancto cõstituta in republica ecclesiastica: quæ nequaq̃ in euãgelio sunt manifeste conscripta.queadmodũ in primo operis huius libro multifariã est monstratũ. De illorũ autem numero,est vitæ monasticæ genus: non quidẽ contextu euãgelici codicis palàm præceptũ,nec humeris hominũ impositũ:sed ex sacris euãgeliorum fontibus deductũ. Non enim omnia in quibus deo gratum præstatur obsequiũ,sunt plane exarata in euãgeliorũ volumine:sed permulta eorum,inspiratione diuini numinis suggesta sunt piorũ mentibus, aut ex sanctorũ patrũ(qui mira vitæ sanctimonia quondã floruerũt) exemplis petita,atq; ad imitationẽ assumpta. ¶Porrò si quis pergat ea omnia improbare,quæ facta sunt aut fieri possunt vltra ea quæ expresse continet euangeliũ:damnandi profecto essent eximij patres anachoritæ, solitudinis incolæ, montiumq; & speluncarum desertis vrbibus habitatores,de quibus supra,in quinto libri huius capite,factus est sermo. Damnandi inquam essent:quòd illud vitæ institutum sunt amplexi,quod nequaq̃ in euangelio præceptum esse legitur. Neque enim in toto euangelij ambitu id scriptum offendes: à deo præceptum esse, quod relinquatur hominum frequentia & conuictus,atq; in vasta eremo vita transigatur:in nuditate,austeritate victus & amictus,atque solitudine. Si igitur probatur anachoritica priscorum

[margin: Ioannis.14; Cap.3.& 4; Ex 25.cap. primi libri.; 5]

patrum vita,quãuis eius inſtitutio non ſit in euangelio clare digeſta:q̃ haud dubie à ſpiritu domini fuit occulte inſpirata pijs hominum cordibus,& potiſſimũ exemplo beati Ioannis baptiſtæ ad alios traducta:cur eodem iure non probabitur vita monaſtica,quæ ex eremiticæ profeſſionis radice eſt exorta,& ad eius exemplum efformata? ¶Poteſt & ad primam hanc cauillationẽ Lutheranam ſuccinctior & aptior aſſignari dilutio: quòd vota monaſtica,regulę & ordines,nõ ſunt vltra,citra & præter CHRISTVM: quoniã ipſe in euangelio religiones omnes inſtituit, & eminenter in ſeipſo ſeruauit vnà cum ſuis diſcipulis, quẽadmodũ in quinto huius libri capite diffuſe eſt monſtratũ. Non ſunt ergo inſtituta prima monachorum habenda tanq̃ humana ſtatuta,vt contendit aduerſarius:ſed tanq̃ à deo primo authore profecta,& in euangelico contextu expreſſe repoſita. ¶Secunda obiectio. Monaſticæ vitæ approbatores di- 4
cunt,in euangelio contenta diuidi in conſilia(qualia ponuntur Matthęi
Matth.5 quinto cap. de non reſiſtendo malis:ſed percutienti vnam maxillam,eſſe præbendã alterã,& cætera id genus)& pręcepta,explicata decimonono Matthæi cap. Monaſtici autem,conſilia ſequũtur,vt dicunt: & vulgus, præcepta. Sed hic peſtilens eſt error(ait Lutherus)& pernicioſus. Nam omnia quæ in euãgelio continẽtur:vniuerſaliter ſunt præcepta,& nulla conſilia. Immo quæ ab alijs conſilia dicũtur:ſunt vere præcepta. quia à domino ita vocantur,ſcilicet mãdata:& docentur ab eo. faciẽtibus item ea promittitur præmiũ:& pœna cõminatur trãſgredientibus,& in euãgelio cõtinentur:ad cuius obſeruationẽ tenẽtur omnes. Fundamentũ igitur votorũ monaſticorũ(ait)eſt impietas,blaſphemia & ſacrilegiũ:tollendaq́ ſunt omnino vota monaſtica de ſub cælo,& omnibus qui ea vouerunt:redeundũ eſt ad cõmunem vitã Chriſtianorũ à CHRISTO inſtitutã. Hæc Lutherus. ¶Reſponſio. Quod primo hic loco proponitur, 5
eſt admittendũ:quoniã vero eſt conſentaneũ. Quod autẽ deinde aſſumitur & ſecundo conſtituitur ordine,omnia ſcilicet quæ in euãgelio continentur,eſſe præcepta,& nulla cõſilia:omnino refutandũ eſt ac repudiandũ,quoniã falſa eſt ea aſſertio,peſtifera & impia. Si enim præcepta ſunt omnia quæ cõtinet euangeliũ: tunc cælibatus etiã de numero eſt præce-
Matth.19 ptorũ, cũ de eo dictũ ſit. Qui poteſt capere:capiat. Cur ergo annititur in toto ſuo(quod improbamus) opere Lutherus damnare continentiã monaſticã:ſuaderéq́,quòd ea(quãuis voto promiſſa ſit deo:etiã ſolenni profeſſione)reiecta,trãſeundũ ſit religioſis ad nuptias? Cur etiã grauiter nõ delinquerẽt & diuino cõtrairent præcepto,vitæ ſecularis viri:qui vxores ducunt,connubióq́ ſibi iungunt,ad procreandam ex eis in legitimo thoro ſobolẽ? nã cælibatũ & continentiã(quæ ſecundũ Lutherũ in euãgelio præcipitur:non cõſulitur)tales non obſeruãt. ¶Pręterea, legi- 6
Matth.19 tur in euãgelio dominus dixiſſe adoleſcenti diuiti. Si vis perfectus eſſe: vade & vẽde omnia quæ habes,& da pauperibus,& ſequere me. Quod

quidem verbum si præceptum esset: quicunque domos haberent in seculo & possessiones, diuitijsque abundarent: illius essent præcepti transgressores, grauiterque deum offenderent. Sed quis adeò delirus fuerit & excors: vt illud affirmet? ¶Insuper in euangelio dictum est à domino: quod non sit omnino iurandum, neque per cælum, neque per terrã, neque per aliud quodcunque iuramentũ. Quod sane verbum si præcepti loco sit habendũ: quomodo propheta in psalmo dicit eum habitaturũ in tabernaculo domini & requieturum in monte sancto eius, qui iurat proximo suo & non decipit? Quomodo etiam alio in loco dicit deiloquus psaltes. Rex vero lætabitur in deo: laudabuntur omnes qui iurant in eo? Si enim laudabuntur iurãtes in deo: non præuaricãtur præceptũ eius ita iurantes, quod non debeat quis ob transgressionem diuini mandati laudibus affici. Denique quo pacto præcipit dominus populo Israel. Reddes autem domino iuramenta tua. si omnino habeatur illicitum, diuinóque sit contrariũ præcepto: iuramẽtum aliquod præstare? Cur etiam eidem dicit populo. Dominum deũ tuum timebis: & per nomen illius iurabis. si quoduis iuramentum sine discrimine: vetitũ sit & prohibitũ? ¶At hæc omnia (dicet quispiam) ad veteris testamenti pertinent conditionẽ & statum. In nouo vero adijcitur super antiquum ea perfectio: qua prorsus omne interdicitur iuramẽtum. Verum illi respondendũ est, materiã iuramenti non ad ritus & cærimonias legis spectare, neque ad iudicia populi Israelitici: sed ad mores, & dei honorificentiã aut inhonorationem, respicereque præcipue secundũ decalogi præceptũ. Atqui eadem sunt præcepta domini, sacra decade comprehensa, in veteri & noua lege: approbaráque à domino in euangelio. Quo igitur modo licitum erat iuramentum tempore veteris instituti & legis scriptæ: eodem itidem modo censendum est esse licitum in noua lege. quis in hac superadditum sit consilium de vitando iuramento: ne quis ex eius consuetudine & assuefactione prolabatur in periurium. Et plane consimile omnino iudicium debet ferri de iuramento: quod ad noui etiã testamenti tempus traductum est tanquam licitum, modo debitis definiatur circunstantijs: sicut de voto ante dictũ est in secundo libri huius capite, ipsum etiã ad nouam legem pertinere. Habent nãque inter se magnam conformitatem, votum & iuramentum: vnáque coniunguntur in psalmo. Sicut iurauit domino: votum vouit deo Iacob. & in alijs nonnullis diuinæ scripturæ locis. ¶Ad hæc. Si illud domini verbum apud Matthæum. Si quis te percusserit in vnam maxillam: præbe ei & alteram. est præceptoriũ, & tenendum pro diuino mandato: fuisset ipse CHRISTVS illius transgressor præcepti, cum seruo pontificis Annæ, incutienti illi alapam, non obtulit alteram maxillam percutiendam: sed modeste respondit eidem. Si male locutus sum: testimonium perhibe de malo. Si autem bene: quid me cædis? Quomodo ergo verum esset illud verbum CHRISTI ad pharisæos: de patre suo cælesti?

Marginal notes (in order): 7 (beside "vt illud affirmet?"); Matthæi.5; Psalmo.14; Psal.64; Numeri.30; Deute.6 & 10.; 8 (beside "mentum sine discrimine"); Psal.131; 9 (beside "alijs nonnullis"); Matth.5; Ioannis.18

Ioānis.8 Ego quæ placita sunt ei: facio semper. Et illud etiā eiusdem verbum: ad
Ioannis.15 discipulos suos. Manete in dilectione mea: sicut & ego præcepta patris
mei seruaui, & maneo in eius dilectione. Fuisset & beatus Paulus eius-
dem diuini præuaricator mandati: cum iussu Ananiæ principis sacerdo
tum percussus in faciem, non alteram obuertit cædendam maxillam: sed
Actuū.23 illi fidēter respondit. Percutiet te deus: paries dealbate. Et tu sedens iu-
dicas me secundū legem: & contra legem iubes me percuti? Quis autem
recte dixerit, tunc beatū Paulum alicuius peccati labem incurrisse: aut
præuaricationi diuini præcepti fuisse obnoxium? ¶ Planum est igitur, 10
Matth.5 illud CHRISTI verbum, nouissimo adductum loco ex Matthæo, esse
consilium: sicut & plæraqꝫ alia in euangelio contenta. Neqꝫ illa, á domi-
no appellantur præcepta: vt falsò asserit Lutherus. neqꝫ ab eo docentur
vt mandata: sed tantūmodo tanq̄ consilia, quæ proponuntur ijs qui ar-
duum virtutis illius callem volunt inambulare. Et facientibus quidem
Matth.19 ea consilia: præmium promisit CHRISTVS. sicut vendenti omnia quę
habet dantiqꝫ pauperibus & sequenti se: pollicitus est ꝙ habebit thesau-
rum in cælo. Et relinquenti patrem aut matrē, vxorem aut filios, domū
Ibidem. aut agros propter nomen suū: perhibuit dominus noster, ꝙ centuplum
accipiet & vitam æternā possidebit. At non facientibus ea quæ tanq̄ con
silia proponit: nullam prorsus cōminatur CHRISTVS pœnam. cuius
oppositā partem perperam astruit Lutherus, quandoquidē eorum præ-
termissio: non infert homini alicuius culpæ reatum. Demū continentur
huiusmodi consilia in euangelio: vt consilia quidem, non autem vt præ-
cepta. & ad euangelij obseruationē obligantur omnes: quantū ad ea quę
in eo continentur vt præcepta, non autem quātum ad omnia & singula
particulatim in eodem collocata. quandoquidē non ad ea obstringūtur
obseruanda: quæ in ipso euāgelio reponuntur tantum vt consilia.

¶ Quæ ante votum consilia fuerunt: facto iam voto transire in præcepta, & esse tunc obligatoria. Cap. XI.

Ertia Lutheri obiectio. CHRISTVS virginitatē non 1
consuluit: sed potius deterruit ab ea. mōstrauit eam so-
Matth.19. lum & laudauit: sed & auocauit dicēs. Non omnes ca-
piunt verbum istud. qui potest capere: capiat. Quibus
verbis neminem inuitat & vocat: sed tantū ostendit. Et
1.Corin.7. Paulus dicens, cōsilium autem do. non inuitat quenq̄
ad eam: quin magis deterret & auocat. neqꝫ suadet neqꝫ dissuadet: sed in
medio relinquit. Quód si virginitas consilium est: quid ergo monastici
faciunt ex illo præceptum, cum per votum ad eam seruandam perpetuo
se astringunt? In quo, omnino faciunt contra euangelium. quia quod in
euangelio consilium est: ipsi per suum votum faciunt præceptum. Hæc
Lutherus. ¶ Responsio. Admiranda certe est hoc loco vel potius riden 2
da Lutheri theologia: quæ virginitatē neqꝫ sub præceptis cōtineri euan-

gelicis, neq; sub consilijs censet. Sub prçceptis quidem eam non contineri: recte sentit. sub consilijs autem euãgelicis eandem non comprehendi: perperam autumat. quòd ipsa bonum sit in numero agendorũ: ad quod non voluit nos deus suo præcepto obligari. Ad illud autem astruendũ, virginitatem inquam nõ esse de numero consiliorũ euangelicorũ: adigitur ipse Lutherus. quoniam si id admitteret: cum dixerit prius (licet falsò) quæ ab alijs consilia dicuntur, esse præcepta euangelica: protinus cõpelleretur admittere virginitatẽ ad præcepta euãgelica pertinere, quod fatetur esse (sicuti & vere est) incommodũ. Esset itaq; à Luthero percontandũ: qua in parte euangelicorum documentorũ reponendã putat esse virginitatem, quam neq; ad præcepta neq; consilia euangelica existimat pertinere. Vtrùm ne velit eandem in numero vetitorum collocari: quæ simpliciter quidem mala sunt & noxia. vt furta & fornicationes, & similia opera tenebrarum: diuini præcepti præuaricatoria. Quæ siquidem in euangelio continentur, nostros formantia mores: aut præcepta sunt, aut consilia, aut eorum quæ praua habentur prohibitiones. Sed credo Lutherum non eò insaniæ progredi velle: vt omnino prohibitam dicat esse virginitatẽ in euãgelio, tanq̃ humanæ saluti exitialem. Et cum eandem dicat etiam non esse præceptam: cogitur ex sufficiẽtis diuisionis ratiocinatione admittere ipsam esse de consilio, atq; in euangelio consuli, quod & verum est.
3 ¶ Attamen vt suum stabiliat placitum, ipsam scilicet virginitatem non esse de consilio: verba CHRISTI in euangelio, & Pauli in prima ad Corinthios epistola, suæ contraria assertioni, detorquet in obiectione modo adducta, ad sensum vsqueadeo absurdũ & ineptum: vt nullus sanæ mentis, talem scripturæ interpretationẽ receperit vnq̃. Quis enim rectę rationis compos, animóq; secum integre constans, dixerit hæc CHRISTI verba. qui potest capere: capiat. esse deterrentis ab amplectẽda virginitate: & non potius inducẽtis ad eam benigna suasione? relinquentis tamen id arbitrio alterius: & dantis optionem, vtrũ velit, faciendi. Quis item hoc beati Pauli verbum. consilium autem do, recte dixerit esse deterrentis verbum, & auocantis à capessendo virginitatis proposito: & non potius consulentis ac inuitantis ad tam insigne bonum? Id certe perinde est: atq; siquis dixerit hanc orationem, dono te hoc munere, non esse donantis verbum: sed recusantis donum, quod ab eo petitum fuerit.
Matth. 19
1. Corin. 7
4 ¶ Cum vero subnectit in hac obiectione Lutherus, si virginitas est de consilio, eorumq; in numero bonorũ quæ consuluntur, non etiam præcipiuntur: perperam facere viros monasticos, qui consiliũ illud commutant in præceptum, obstringẽtes se voto ad illam perpetuo seruandam, suam plane ignorantiam prodit & inscitiã: q̃ nesciat discrimen cõstituere inter primam ipsius voti emissionem atq; æditionem, & inter voti iam facti adimpletionem. Quæ tamen duo: magno inter se distant interuallo. q̃ illud, cuiq; sit liberũ, & de cõsilio: hoc vero, necessa-

rium, & de præcepto. Enimuero nullus diuino obstringitur mandato aut alio quouis vinculo: vt castitatis aut alterius cuiuspiam rei voto se alliget. sed quisq; liber est ad subijciendum se illi sacramento: vel ad recusandum id iugum si voluerit. Postq̃ vero sponte sua quispiã se constrinxit eo voto: iam non amplius liberum est ipsi, pedem ab eo reuocare, sed diuino obligatur præcepto ad votum illud perficiendum. quemadmodum multis scripturarum testimonijs in secundo huius libri capite est ostensum: et illo domini verbo per Malachiam prophetam insuper corroborari potest, interminantis illi maledictionẽ: qui voto suo integre nõ

Malachię.1 satisfecerit. Maledictus (inquit) dolosus, qui habet in grege suo masculum: & votum faciens, immolat debile domino. Comprobat etiam eandem sentẽtiam: & hoc Augustini dictũ. Ante votum, liberum erat red-

Augustinus. dere: sed necessarium saluti, post votum. Voto nanq;, cõsilia: vobis facta sunt pręcepta, & libera: necessaria. Cui astipulatur & Innocẽtius tertius in epistolis decretalibus: titulo de voto & voti redẽptione, cap. licet vniuersis. dicens. Licet vniuersis liberũ sit arbitriũ in vouendo: vsqueadeo

Innocẽtius tertius. tamen solutio necessaria est post votum, vt sine propriæ salutis dispẽdio alicui non liceat resilire. Hęc ibi. ¶ Eandem quoq; sententiam corrobo- 5
rat beatus Bernardus, in libro de præcepto & dispensatione: his verbis.

Bernardus Vt sentio ego: regula sancti benedicti omni homini proponitur, imponitur nulli. prodest, si deuote suscipitur & tenetur: non tamen si non suscipitur, obest. Quod autem in voluntate est suscipiẽtis, non in potestate proponentis: voluntarium merito dixerim, non necessarium. Attamẽ hoc ipsum quod dico voluntariũ, si quis ex propria voluntate semel admiserit, & promiserit deinceps tenendũ: profecto in necessariũ sibi, ipse conuertit. nec iam liberum habet dimittere: quod ante tamen non suscipere, liberum habuit. Ideoq; quod ex voluntate suscepit: ex necessitate

Psalmo.65 iam tenebit. quia omnino necesse est eum reddere vota sua quæ distin-

Matth.12 xerunt labia sua, & ex ore suo aut condemnari iam aut iustificari. Cæterum felix (vt quidam sanctorum ait) necessitas: quæ cogit in melius. Hæc Bernardus ibidem. Hinc beatus Petrus Ananiæ offerenti vnam tantum partem precij agri venditi: cum totum offerre debuisset ad sub-

Actuũ.5 eundam regulã apostolicam, ait. Anania, cur tentauit satanas cor tuũ: mentiri te spiritui sancto, & fraudare de precio agri? Nónne manẽs tibi manebat: & venundatum in tua erat potestate? Quibus verbis præsertim postremis significauit Petrus, liberum fuisse Ananiæ: non vendere agrum, aut venditi precium sibi ipsi asseruare in proprios vsus, & non afferre ad pedes apostolorum. Vbi vero per votũ paupertatis seipsum subegit formæ viuendi apostolicę: non potuisse illum quicq̃ illius precij sibi ipsi retinuisse. Similiter in Deuteronomio (quod & prius est addu-

Deutero.23 ctum) dominus per Moysem ait ad populum Israëliticũ. Cum votũ voueris domino deo tuo: non tardabis reddere, quia requiret illud domi-

nus deus tuus. Et si moratus fueris: reputabitur tibi in peccatū. Si nolueris polliceri: absq; peccato eris. Quod autem semel egressum est de labijs tuis: obseruabis. Ecce apertissimū testimoniū, ostendens cuiq; liberū esse, vouere: necessariū autem, votum iam factū reddere. Quod & ex verbis Augustini amplius innotescit: dicentis in libro ad Pollentiū. Quod cuiq; anteq̃ vouisset licebat: cum id se nunq̃ facturū vouerit, non licebit; si tamen id vouerit quod vouendum fuit. sicut est perpetua virginitas, vel continentia post experta connubia: solutis à vinculo coniugali. vel ex consensu vouentibus & carnalia debita sibi inuicem relaxantibus, fidelibus castisq; coniugibus: vbi alteram sine altero vouere fas nō est. Hæc ergo, & siqua alia sunt quæ rectissime vouentur, cū homines vouerint: nulla cōditione rūpenda sunt, quæ sine vlla conditione vouerunt. Quia & hoc ipsum, dominū præcepisse intelligendum est: vbi legitur. Vouete, & reddite domino deo vestro. Hæc Augustinus. ¶Sic sane in optione viri cuiuslibet, nullo adhuc sacramēto voti aut ecclesiastici ordinis astricti, deuinctiq; sed omnino liberi, constitutū est: vt ducat vxorem, aut cælibem agat vitā. Postq̃ vero quispiam fœdera subijt connubialia, & alligatus est vxori: non amplius ei liberum est sine vxore viuere, sed diuino obstringitur præcepto, manere cum ea. Sic & ante promissionē factam, liberum est cuiq;: promittere quicq̃ amico, aut non promittere. Vbi vero promiserit: iam obligatus est suo ipsius ore ad satisfaciendū illi promisso. Non ergo monastici quod in euāgelio consilium est, ipsi per votum suum faciunt præceptū: vt eis impingit Lutherus. sed quod euangelicum est consilium, scilicet ante voti promissionē obstringere se voto: dicunt esse consilium, & vt tale amplectuntur. Quod vero euangelicū est præceptum, vtpote post voti æditionem satisfacere voto: censent esse præceptum, & vt diuinum mandatum student pro viribus exequi.

Augustinus.

Psal. 75

¶Religionis monasticæ statum, non statim à principio esse omnino perfectū: sed per obseruationem institutorū illius vitæ, ad perfectionem assequendam tendere. Cap. XII.

Varta Lutheri obiectio. Monasticæ vitæ prædicatores, Christianorum statum in geminas dissecāt partes: vtputa in statum perfectionis, consistentē in consiliorū euāgelicorum impletione, quē sibi assignant. & in statum imperfectionis, in diuinorum præceptorū executione subsistentē: quem laicis & secularem ducentibus vitam designant. Illud autem eorum dictum, arrogantiæ plenū est: q; sibi statum perfectionis (quem in consilijs euāgelij agendis reponunt) vendicent, seq; alijs, tanq̃ in sublimiore iustitiæ gradu sint collocati, præferunt. ¶Insuper nec vouentur aliqua à subeunte professionem monasticam, nec vouere possunt: quàm ea quæ in baptismo sunt vota, deoq; per votum tunc promissa, excepta continentia. Dicet enim vouenti deus.

» Quid stulte voues? non habes vota quæ michi reddas: satis multa? Me»
» mento eorum quæ in baptismo vouisti: & illa exple. Sūt igitur vota ista
» monastica: omnino damnanda. Hæc Lutherus. ¶Responsio Qui hanc 2
status Christianorum partitionem assignant, quod hic perfectus sit, ille vero imperfectus aut minus perfectus, viri doctrina & authoritate percelebres: monasticā institutionem nō dicunt esse statū perfectum, quoniā illam amplectens iam sit omnimodā vitę perfectionē assecutus, sed quia per regularem disciplinam tanq̄ viam quandam cōuenientem: tendat ad perfectionem obtinendā. Non enim CHRISTVS dominus noster: in
Matth. 19 euāgelio dixit adolescenti. Si es perfectus: vade & vende omnia quę habes, & da pauperibus, & sequere me. sed si vis perfectus esse: vade & vende. hisce verbis non obscure innuens: bonorū temporalium abdicationē esse medium quoddam compendiarium, & instrumētum ad consequendam perfectionem necdum habitam. Quod & confirmat Origenes in
Origenes prædicti loci euangelici expositione: dicens. Ille qui mutauit pro diuitijs paupertatem, vt fiat perfectus: nō in ipso tempore quo tradidit bona sua pauperibus, fiet omnino perfectus: sed ex illa die incipiet speculatio dei adducere eū ad omnes virtutes. Hæc ille. Quocirca in religione monastica haud minus inueniūtur incipientes progredi in ea via domini, & proficientes: q̄ in quouis alio Christianorum statu. Sicut & in secularis vitæ actione inueniuntur in suo gradu virtute perfecti: nō minus q̄ in monachalis instituti professione. Astipulatur autem eidem sen
Cassianus tentiæ modo propositæ, apud Cassianū in collationibus patrum abbas Moyses: de religiosis ita loquens. Ieiuniorū inediam, vigilias, labores, corporis nuditatem, lectionem, cæterásque virtutes debere nos suscipere nouerimus: vt ad perfectionem charitatis, istis gradibus possimus ascendere. Hæc ibi. ¶Non igitur arrogantiæ supercilium præfert hæc 3
denominatio: qua professio monasterialis appellatur status perfectionis, secundum intelligentiam modo explicatam: sed potius modestiæ & humilitatis gerit insigne. Siquidem ea appellatione insinuant se vitæ illius cultores, non iam perfectionem ipsam attigisse: sed abrenunciatione seculi, trium votorum obseruatione, & cæteris institutis, tanq̄ instrumentis quibusdam cōgruis, anhelare ad eam capessendam: elaborareq́ quod pro viribus in eo pœnitentiæ loco (monasterium dico) vt eam perfectionem (quā necdum se tenere, ingenue fatentur) quotidiano exercitio de
Lucæ. 18 mum adipiscantur & apprehendant. Neq; seipsos, cum pharisæo orante in templo & publicanū secum prę sentem aspernante, cæteris præferūt religiosi: ex ipsa religionis monasticę cōditione atq; natura. q̄uis ex propriæ voluntatis prolapsione (quod dum vitam hic agimus: nullus sit omni ex parte beatus) id nōnulli facere quidem possent, pro fragilitate humana. Sed nō sūt vitia religiosorū particularia & personalia: ipsi religionis statui suapte natura salutari, ascribenda nec imputanda. Quinimmo ea

ipſa ſtatus monaſtici ſuſceptione,conſcios ſe declarant viri religioſi, ſuæ imperfectionis:pœnitentiaꝗ; ſe indigere ad vitæ ſuæ emendationē profi tentur. Quam vt cōmodius agant:elongant ſe fugientes, & ſubducunt à ſeculi ſtrepitu,manentq; in ſolitudine:totam reliquā vitam ſuam in pœ

4 nitentiæ loco & dura auſteritate tranſigentes. ¶Porrò in eo quod de vo tis in baptiſmo factis deinceps in hac obiectione affert Lutherus: plane declarat ſe ignorare,quidnā ſit votū in propria ſua acceptione. Si enim cognouiſſet aut ſaltem animaduertiſſet,votū nequaꝗ fieri de iis quæ ne ceſſaria ſunt ad ſalutem & à deo præcepta nobis: minime aſſeruiſſet nos quippiam vouere deo in baptiſmo. Enimuero ſuſcipientes illud ſanctū regenerationis ſacramentū:fidem catholicam profitentur,abrenunciant ſatanæ & operibus eius,aſcribunturq; familiæ CHRISTI:cuius man data ſe impleturos promittunt. At in his omnibus:quid dabitur non ad ſalutem neceſſariū? Non certe fides,cum dictum ſit ab apoſtolo:ꝗ acce dentem ad deum oportet credere quia eſt,& ꝗ inquirentibus ſe remune rator ſit.quòd item ſine fide:impoſſibile eſt quenꝗ placere deo. Neq; ſa tanæ abrenunciatio:aſſignari poteſt non eſſe neceſſaria ad ſalutem. quia teſte beato Paulo:non eſt conuentio CHRISTI ad belial, neq; ſocietas luci ad tenebras. Neq; dabitur inſertio in numerū filiorum dei & adhę ſio ad CHRISTVM:tanꝗ non neceſſaria fideli ad ſalutē.quoniā ſecun dum Petri verbum ad principes ſacerdotū:non eſt in aliquo alio(quàm CHRISTO) ſalus.neq; enim eſt aliud nomen datū hominibus ſub cæ lo,in quo oporteat nos ſaluos fieri. Neq; demum mandatorū dei imple tio:dici poſſet non eſſe ad ſalutem credenti neceſſaria, cum ſcriptū ſit,& æternæ veritatis dictum voce. Si vis ad vitam ingredi:ſerua mādata. Et qui facit voluntatē patris mei:hic intrabit in regnū cælorū. Hæc eſt au tem voluntas patris cæleſtis:vt cuſtodiamus mādata eius. Hinc & diſci pulis ſuis, atq; per eos nobis omnibus:dixit CHRISTVS. Si diligitis me:mādata mea ſeruate. Nulla itaq; ab iis qui ſignaculū fidei ſuſcipiūt in ſancto baptiſmi lauacro,fiunt vota:ſecundū propriā votorū rationē.

Hebrę.11 · 2.Corin.6 · Actuū.4 · Matth.19 · Matth.7 · Ioānis.14

5 ¶Q uòd ſi Lutherus hanc fortaſſe ratiocinationē cōtexere pergat. Qui baptizatur, promittit ſe fidem integrā & dei mādata exacte obſeruatu rum: ergo votū facit deo. omnino ſe imperitū eſſe dialecticæ, eo prodit ratiocinio.quòd à ſuperiore cōmunioriſq; rationis dictione,ad inferiorē contractioriſq; ambitus:affirmando progrediatur.quod argumentandi genus,qui artem diſſerendi percallent:omnino mancum & inualidū eſſe norunt. Nempe quicunq; aliquid vouet:idem etiam promittit,ꝗ hoc la tius ſit & diffuſius illo. At non contrà res agitur:vt quicunq; promittit quippiam, idem & voueat. quandoquidē promittere poſſumus nos ea facturos:quæ ad ſalutem æternā nobis ſunt neceſſaria, quæq; deus fieri à nobis pręcepit. Non tamen vnꝗ recte dicemur ea vouere:iuxta eā voti ſignificationē,quę in protrito eſt vſu probatiſſimorū authorū. Secundū

quam,illa ſub voto cadere cenſentur:quæ non ſunt à deo præcepta,neq; ad ſalutē ſimpliciter neceſſaria,ſed quæ vltra dei mandata ſupererogantur,vltróq; à nobis agenda ſuſcipiuntur. Cæterum q̄uis ex promiſſione facta in baptiſmo,obſtringamur ad mādata dei adimplenda,quæ tamē vix bene ad amuſſim cuſtodimus:nichilo ſecius vota monaſtica quę ſuſuperaddūtur dei mandatis,non exiſtimari debent ſuperflua aut ſuperuacua. Nam ipſa monaſticæ inſtitutionis vota nequaq̄ dei mādatis repugnant:ſed maxime conſentiūt,& quadrant.neq; impedimēto ſunt ob ſeruandis huiuſmodi præceptis:ſed magno adiumento atq; adminiculo, vt expeditius cōmodiuſq; dei præcepta à nobis perficiātur,remotis obſtaculis quæ ſatanas mūdus & caro ſuggerere ſolent ijs qui verſantur in ſeculo,quæq; abducūt ſæpius homines a recta mandatorū dei ſemita in præcipitia vitiorū. ¶Demum nō eſt hoc loco prætereūdum id ſilentio,Lutherum in ſuis dictis paulo ante citatis nō ſatis ſibi conſtare:ſed diſſidere ſecum,& pugnantia adinuicem enunciare. Nempe in præſente obiectione(quæ nunc diſſoluta eſt)ſubinſinuat continentiā nequaq̄ ſub dei mandatis contineri:neq; ipſam à deo nobis eſſe præceptam,cū ait.ꝙ non vouentur aliqua à religioſo nec voueri poſſunt:q̄ ea quæ in baptiſmo ſunt vota,excepta cōtinentia.vbi continentiā,innuit non eſſe de numero eorū quæ in baptiſmo promittuntur deo:& proinde eam ſub pręcepto non contineri.quandoquidē quæcunq;,præceptorum dei ambitu comprehendūtur:promittuntur in baptiſmo accurate cuſtodienda. Et hoc ipſum,continentiam inquā & cælibatū non eſſe diuini præcepti ſed tantum conſilij:in alijs etiam ſuorum operū locis aperte fatetur,neq; ea in parte aberrat à vero. Verūtamen in ſecūda obiectione ſupra adducta capite huius libri decimo,aſſeuerat omnia quæ in euāgelio continētur: vniuerſaliter eſſe præcepta & nulla conſilia.immo quæ ab alijs conſilia dicūtur:vere eſſe præcepta. Et quoniā continētia cælibatúſq; continetur
Matth.19 in euāgelio:ſub his verbis. Sunt eunuchi: qui ſe caſtrant propter regnū dei.& ſub iſtis ſequētibus etiā.non omnes capiūt verbū iſtud. qui poteſt capere:capiat.cōſequēs eſt vtiq; & cōtinentiā atq; cęlibatū ſub pręcepto cōtineri. Quod quomodo priori dicto cohæreat:viderit ipſe Lutherus.nō enim ex oppoſito pugnātia(vt hæc duo)coaleſcere vnq̄ poſſunt.

¶Diſciplinæ monaſterialis vota,nequaq̄ fidei repugnare:neq; omnino damnādam eſſe in bonis operibus fiduciā. Cap. XIII.

Vinta Lutheri obiectio. Monachalis profeſſionis vota repugnant fidei:non igitur debent cenſeri recta nec
Roma.14. rationabilia,cum dicat Paulus. Omne quod non eſt ex fide: peccatū eſt. In qua quidē propoſitione data, ſi fides ſumatur pro cōſcientia,vt multi accipiendam putant:vota monaſtica ſic nō ſunt ex fide.quia faciēs opera voti,dubitat vtrum illa ſint grata & accepta deo:& ergo cōſcien-

, tiam non habet ꝙ placeāt deô,ideóq; peccat. Siquis vero fidē capiat pro
, fiducia in ſolo deo habenda:etiam vota monaſtica nō ſunt ex fide,id eſt
, ex fiducia ſola in deū,ſed ſunt ex operibus & meritis:in quibus potiſſi-
, mum habent confidentiam,monaſticę vitæ obſeruatores,& non in deo.
2 & ideo rurſum peccant. Hæc Lutherus. ¶Reſponſio. Secundum quā-
cunq; acceptionem ſumatur fides in adducta beati Pauli propoſitione: ſemper abnuendum eſt,vota religioſorum repugnare fidei,& nō eſſe ex fide. Si enim fides ibidem accipiatur pro virtute fidei,qua quis credit in deum:clarum eſt vtiq; talia vota non repugnare fidei,immo illi tanq̃ ſolidæ baſi inniti,& ſic ipſa eſſe ex fide:quoniam fideles ſunt & Chriſtianiſmum profeſſi, qui votis monaſticis ſeipſos deuinciunt. Sin vero pro conſcientia ſumatur inibi nomen fidei: & hoc etiam modo ex fide ſunt vota monachalia,quoniam non ſunt contra cōſcientiam. Siquidem qui votorum ſacramento ſe obſtringunt,monachatū profeſſuri:nequaq̃ habent conſcientiam illi operi reluctantem,aut iudicantem:votorum promiſſionem,deo in vitæ cœnobiticæ profeſſione fieri ſolitam,eſſe noxiam animæ ſaluti, aut aduerſam. Nempe ſiquis huiuſmodi haberet animi iudicium,cui firmiter adhæreret quando votum æderet deo:haud dubie grauiter peccaret.quoniam vt vulgata eſt ſententia:ex prædicta deiferi Pauli propoſitione,non incongrue deducta.qui facit aliquid cōtra ſuam conſcientiam:ædificat ad gehennam. Porrò religioſus faciens opera voti:quis non omnimodam habeat certitudinem,ꝙ talia opera eius grata ſint & accepta deo.quoniam cū beato Iob vereri debet omnia ope- Iob.9
ra ſua:nequid forte in illis ſit quod diuinæ maieſtatis oculis diſpliceat. attamen habere poteſt quandam probabilitatem moralem & coniecturam probabilem,cū fiducia diuinæ bonitatis: ꝙ illa ſint ipſi deo grata. quoniam teſtimonijs ſanctarum ſcripturarum ſunt conſona,exemplisq; ſanctorum patrum cōformia:& talibus circumuallata actionum circūſtantijs,quæ ad operationem bonam expoſcūtur. Eiuſmodi autem certitudo probabilis ſufficit:ad diiudicandum aliquod opus noſtrum eſſe bonum. Veruntamen hæc illatio Lutherana,quam in hac ſubtexit obiectione:prorſus inualida eſt & futilis. Hæc inquam. Faciens opera voti,addubitat vtrum illa ſint grata deo:nec habet conſcientiam ꝙ placeāt deo.ergo ipſe facit contra ſuam conſcientiam:& peccat. Nullus enim hactenus diffiniuit(niſi forte Lutherus: primus fuerit huius diffinitionis author)agere cōtra conſcientiā,id eſſe:quod agere aliquod opus, quod ſubdubitet operator eſſe gratum deo. quandoquidem hoc pacto,omne ferme opus noſtrum eſſet contra cōſcientiam: cum nemini certò conſtet, ſuū opus(quantūlibet bonū videatur)eſſe acceptum deo. ¶Demū ſi in
3 citata circa obiectionis huius principiū ſancti Pauli propoſitione,fides capiatur pro fiducia habenda in deo:ipſa vota monaſtica etiam ſunt ex fide,quoniā ea nequaq̃ tollunt confidentiā primo loco reponendam in

deo. Quippe ea ipsa vota, consilijs CHRISTI obtemperando, fiunt: & cum spe certa, q̄ qui vouendi propositum animo inspirauit: suam conferet gratiā (nisi per hominem ponatur obstaculum) qua promissioni tam piæ, is qui vouit: integre satisfaciat, suumq́; compleat votum. Et quāuis secundo atq; cōsequenter collocetur in operibus votorum fiducia, spésq; Psal. 144 concipiatur animo: q̄ pro illis deus (qui in suis promissis verax est & fidelis) reddet mercedem, si modo ad finem vsq; vitæ in ipsis recte persistatur: id tamen non impedit fiduciam primariā ac principalem in deo reponi, qui solus est spes nostra præcipua, & anchora salutis nostrę firmissima. Vnde videtur hoc in loco subindicare Lutherus, in solo deo sic habendam esse fiduciā: quòd in nulla alia re debeat aliquo pacto constitui etiam inferiore gradu fiducia nostra, quod non est omniquaq; verū. Sed sentiendum potius, in solo deo primam & summā esse debere fiduciam nostram: tanq̄ nostræ salutis authore supremo. In alijs autem rebus sub deo, vt operibus bonis, habendā esse fiduciam secundariā & accessoriā: quòd illorum adminiculo & exercitio consequemur participationē æternæ hæreditatis. Si quis enim hanc in solo deo collocaret fiduciam, quòd sine aliquorū bonorum operum studio & actione, per solam eius misericordiam assequeretur vitam æternā: quis non videt hanc fiduciam esse temerariā præsumptionē, & nimiam de diuina bonitate confidentiam? Si quis item præcipuā in suis operibus cōstitueret fiduciam: existimans ex dignitate atq; natura eorum, obligatum esse deum ad elargienda sibi æternæ vitæ præmia, meritoq; sibi deberi ex operum suorum conditione & qualitate mercedem sempiternā: is etiam superbiæ spiritu inflatus iure haberetur, sibi placens, plus æquo sibi tribuens, & arrogantiæ plenus. Et huiusce generis atq; modi esse religiosos, disciplinæq; regularis cultores: ementitur Lutherus in hac obiectione. cū dicit, monasticæ vitę obseruatores potissimū habere confidētiam in suis meritis & operibus: & non in deo. Quod vtiq; falsum est: & calumniandi magis studio q̄ vera proferendi, dictum. Cæterū si qui tales fuerint monachi, quales hic describit Lutherus: idipsum propria eorū obuenit culpa, & non ex ipsius cœnobiticæ professionis institutione. ¶ At vero si quis primam ac 4
summā suam fiduciam reponit in diuina bonitate & misericordia, secūdariam vero & posteriore loco in suis operibus, tanq̄ medijs à deo ordinatis atq; instrumētis ad perueniendū in requiem beatitudinis æternæ: sperans ex promissione largitatis diuinæ, & veritate verborū eius qui fi-
2. Timo. 2 delis est & seipsum negare non potest, se per talia opera vt adminicula mediaq; cōuenientia à deo ordinata (quæ adiutrice eius gratia facere cōstituit: & ad finem vsq; vitæ in illis persistere) adepturum perpetuæ salutis brauium: quis hunc (oro) iure carpserit aut increpauerit? cum diffiniatur spes esse certa expectatio futuræ beatitudinis: ex dei gratia & meritis proprijs proueniens. An reprehēsioni obnoxius est quispiam: si

quoniã ab apostolo didicit, ꝙ vnusquisqꝫ propriam mercedem accipiet secundum suum laborem, confidat per duros labores in agone huius vitæ exantlatos atqꝫ per virtutũ opera, se accepturũ mercedem repromissam? Nihilo certe magis: q̃ is qui confecto per totum stadiũ cursu, ante omnes metã consecutus, consideret se propter exacti cursus celeritatẽ habiturum id brauium: quod in illo currendi certamine, primo omniũ attingenti metam & finem stadij esset constitutũ. aut q̃ is, qui quoniã sibi pacta esset merces ob laborem diurnũ in vinea: completo totius diei labore, speraret cõsiderétqꝫ se à domino vineæ accepturũ ob operam præstitam denariũ sibi promissum. Augustinus itidem in libro de vera innocentia, regula ducentesima nonagesima septima: dicit. Debetur merces bonis operibus si fiant: sed gratia quæ non debetur, præcedit vt fiant. Ex quo verbo liquet, deũ alia liberalitate dare hominibus primã gratiã iustificationis: & alia reddere præmiũ pro operibus. Illa enim, omnino gratuita est: & ex solo eius beneplacito. Hęc vero: ex pacto & promissione, à se benigniter facta. Quis autem improbauerit, fiduciã cum debita moderatione in ijs reponi: quibus ex diuina pollicitatione debetur merces? 1.Corin.3 1.Corin.9 Matth.20 Augustinus.

5 ¶ Neqꝫ sine sacrarum literarũ testimonio astruere connitimur hanc sub deo habendi in bonis operibus fiduciam: dũmodo præcipue innitatur diuinæ largitati, bonitati & veritati. Quippe beatus Petrus vbi audiuit à domino, viam ad perfectionem obtinendam esse, relinquere omnia bona externa pro CHRISTO & ipsum sequi: hanc ei proposuit interrogationem. Ecce nos reliquimus omnia: & secuti sumus te. quid ergo erit nobis? In quibus verbis innuit se fiduciam habere consequendi alicuius præmij, ob idipsum: ꝙ cũ condiscipulis suis dimiserit quæ possederat, & CHRISTVM vocantem sit consectatus. Quod & sacer Hieronymus confirmat: ita locum illum euangelicũ exponens. Grandis fiducia. Petrus piscator erat: diues non fuerat, cibos manu & arte quærebat. & tamen loquitur confidenter: reliquimus omnia. Hæc ille. Beatus etiam Paulus, hanc laudabilem bonorum operum fiduciam sæpiuscule in suis exprimit epistolis: vt cum scribit ad Timotheum. Bonum certamen certaui: cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ: quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex. Et rursum ad eundẽ. Scio cui credidi, & certus sum: quia potens est depositũ meũ seruare in illum diem. Ecce cũ quanta loquitur apostolus ipse fiducia, assequendi ob bona opera à se peracta: immarcessibilẽ æternæ gloriæ coronã. Matth.19 Hieronymus. 2.Timo.4 2.Timo.1

6 ¶ Rursum Ezechias rex Iuda, pius & verus dei cultor, cũ graui morbo decũbens, ab Esaia propheta intellexisset mortẽ sibi imminere: orauit dominũ cum lachrymis dicens. Obsecro domine, memento quæso: quomodo ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto, & quod placitũ est coram te, fecerim. Nónne & hic meritorũ, bonorumq; operũ ante actorũ fiducia exprimitur: quorũ cotẽplatione, 4.Reg.20

rex laudatiſſimus & optimus petijt à deo vitam ſibi prorogari? Vſque adeo tamen accepta fuit deo hęc oratio, pijs coniuncta lachrymis: vt diuinæ bonitatis largitas quindecim annorum ſpacium, vitæ eius adiecerit, atq; priſtinã illi inſtaurarit ſanitatem. Non eſt igitur omnifariã dam nanda in bonis operibus fiducia: & ob ea, expectatio pręmij. vt neq; improbãdus agricola: qui ex larga ſemente amplam expectauerit meſſem.
Gala. 6 Quæ enim ſeminauerit homo: hæc & metet. Et qui parce ſeminat: parce
2. Corin. 9 & metet. & qui ſeminat in benedictionibus: de benedictionibus & me-
Sapien. 3 tet. quandoquidẽ bonorũ laborũ, teſte Salomone, glorioſus eſt fructus. & nulla prohibitũ lege nouimus, ex ipſis ſudoribus ſperare naſcentẽ fructum: & in ipſis confidere laboribus, q̃ via ſint & adiumentum ad colligendum lucrum, ex illis conſurgere ſolitum.

¶ Vota monaſtica minime aduerſari libertati Chriſtianæ: ſed eam potius reddere perfectiorem. Cap. XIIII.

SExta aduerſarij obiectio. Monaſticæ profeſſionis vota: repugnant libertati euãgelicæ ſeu Chriſtianæ. quæ non ſolũ eſt ea libertas in ſpiritu regnans (inquit Lutherus) qua ſoluitur conſcientia ab operibus: ſed etiã ea, qua ſublata ſunt vniuerſa hominum mandata, & quicquid in externis cærimonijs ſeruari poteſt. vt ſunt omnes cibi, omnes veſtes, omnes perſonę: omnes geſtus, omnia loca, omnia vaſa, omnes dies. vt ea liceat obſeruare & nõ obſeruare: quãdiu, vbi, & quomodo, quãdo & quoties placuerit, aut res ipſa obtulerit. Et omnino quicquid non eſt mãdati diuini: abrogatum, & libertate donatum eſt. At vouendi inſtitutum: nõnne meriſſime humanum eſt? nõnne ſitũ eſt in raſura, veſte, cibo, potu: diebus, locis, geſtibus, & alijs cærimonijs? Vbi aliquod illorum præcepit deus? vbi præcepit eam paupertatem: eam obedientiam, eam caſtitatem? Quid igitur adhuc dubitas: ea nec licere nec licuiſſe vouere? Libera ſunt diuinitus: quæ tu neceſſaria facis humanitus. Sunt itaq; vota monaſtica, contra libertatem euangelicam: & diuinis mandatis omnino prohibita. eſtq; votorum inſtitutum, ſeruilis hominum doctrina: nequaq̃ toleranda. Hæc Lutherus. ¶ Reſponſio. Tot & tanti complicantur in hac obiectione execrandi errores: vt à quo eorum refellendo ſumi debeat exordium, vix ſatis conſtet. Quæ tamen in primo huius operis libro ante dicta ſunt de conſtitutionibus eccleſiaſticis obſeruandis, magnum afferent ad hanc rem momentum & pondus. quoniam iiſdem ferme vijs promptum fuerit oſtendere: & conſtitutiones monaſticas ab ijs ad vnguem obſeruari debere, qui illi profeſſioni ſe addixerint. In primis itaque negandum eſt, illam eſſe libertatem euangelicam & Chriſtianam: quam in ſuperiore deſcriptione, circa præſentis obiectionis initium poſita, proponit Lutherus. ſed talis libertas, effrenis eſt viuendi ſine lege & regula recta, licentia: & vera ſeruitus

peccati,ex insolescente in spiritum carne & inobedientiæ malo enascens. ꝙ per eam fiat homo mancipium vitiorum:& ex dei hominumq; contẽptu,seruus suarum cupiditatum. Quòd si eam,libertatem vocare lubet (etsi tam prædaro nomine,profecto sit indigna)vocetur quidẽ libertas: ne ad nomen ipsum cõtentiosi videamur,nõ tamen Christiana aut euãgelica: quoniã & sanctis CHRISTI institutis & euangelicis præceptis omnino repugnat.sed appelletur duntaxat libertas Lutherana:à suo autore. ꝙ inter cæteros suos minime tolerandos errores:& hanc libertatẽ CHRISTO aduersam, euangelioq; contrariã inuexerit hac nostra tempestate Lutherus.Quinimmo vocetur etiã(si libitũ fuerit)libertas antichristiana: quoniã Christianæ pietati ac religioni penitus est opposita.

Libertas Lutherana:& antichristiana.

¶Siquidem per hanc libertatem,regnantẽ(vt Lutheri verbis vtar)in spiritu,non quidem humilitatis,sed superbiæ & insolentiæ:absoluitur authoritate & sententia Lutherana,conscientia humana ab operibus.vt sola ei fides operibus vacua:sufficere putetur à Luthero,ad salutẽ æternã consequendam. Illud autem:quis non videat prorsus obluctari & contraniti disciplinæ CHRISTI? qui euangelicis documentis & institutis nos obligauit ad opera bona,fidei superaddẽda:requiritq; à nobis ex sacrorum eloquiorũ testimonio non fidem nudã,sed & opera bona illi sociа,consortioq; sancto coniuncta.quemadmodũ in vicesimo sexto capite primi libri:plurifariã est à nobis ostensum. Per eandem quoq; libertatẽ suam, submouendas contendit Lutherus omnes humanas constitutiones:& quicquid in externis obseruationibus,cærimonijs & ritibus teneri potest.vt non sit discrimen aliquod inter esum carniũ & piscium:aliorúmve esculentorũ. Nihil etiã intersit inter vestes sacras benedictióneq; sacerdotali cõsecratas:& inter non sacras.nihil itidem sit discerniculi inter personã ecclesiasticã sacrisq; initiatã ordinibus:& laicam.In celebrãdo quoq; diuino officio & præsertim sacro missæ mysterio nulli fiãt gestus in genuflexionibus, inclinatione capitis,signaculis crucis: aut omnes promiscue permittãtur.Nulla pręterea habeatur locorũ differentia: neq; sint aliqua sacra,& alia non sacra.nihil insuper sit discriminis inter vasa ministerijs tẽpli deputata:& alia,quæ in culina aut mẽsa humanis accõmodantur vsibus.Deniq; nihil sit discrepãtiæ inter dies festos & nõ festos: & ita habeatur dies dominicus,vt vnus aliorũ quorũlibet dierũ ipsius hebdomadæ.Sed quis tam emotæ est mentis & insanæ:qui nõ videat hæc omnia Lutheri placita,suæq; libertatis documẽta,sacris literis & rectæ rationi penitus aduersari? cũ in veteri lege cognoscamus deũ:locorum,personarũ,vasorũ,dierũmq; discernicula cõstituisse ad suũ cultũ, certosq; ritus & cærimonias iussisse obseruari in hostiarũ oblationibus. & ex eo argumentũ ducere debeamus:non quidẽ prorsus eadẽ,sed consimilia distinctionũ genera in nouo testamento esse obseruanda:habendúmq; discrimen suo modo,& legi euangelicæ conueniente,inter loca &

loca,personas & personas,vasa & vasa,dies & dies. ¶Deinceps permit- 4
tit Lutherus in declaratione suæ libertatis ante descriptæ:laxas habenas
omnibus,illam suam libertatē amplecti volentibus. Vt scilicet quæcūq;
in ecclesia sunt constituta circa discretionem ciborū,locorū,vestium, va-
sorum,dierū,& cæterorū id genus,obseruent fideles: quando,& vbi,&
quādiu voluerint. Cum vero animo eorū sederit,amplius illa non obser
uare: impune & sine peccati reatu,pro solo suo arbitratu illa prætermit-
tant. Sed quid hoc aliud est: q̃ cuiq; facultatem indulgere,præuaricandi
quæcunq; ab initio nascentis ecclesiæ sunt rectissime instituta, contēnen-
Matth.18 diq; ecclesiā & patres orthodoxos: qui illa deo authore sanxerūt? Nōne
Matth.23 idipsum,est plane deum contēnere: qui iussit audiendā esse ecclesiam,&
præpositis obedientiā præstandam? Demū vt vno aperiat verbo Luthe-
rus,quid illa valeat sua libertas: vult illius authoritate abrogari in toto
Christianismo,quicquid decalogo illo diuinorum præceptorū expresse
non est cōprehensum.& fideles omnes ea donari libertate,vt quę nō sunt
hoc modo diuini præcepti,& manifeste non iubentur à deo:nullo pacto
obligentur exequi aut facere, sed pro suo nutu aut faciāt ea aut præter-
mittāt,sine aliqua peccati labe. Quod si quis admittat:nōnne protinus
diuina omnia humanáq; confundit & proculcat? Planū est itaq;,hanc li
bertatem Lutheranā optimo iure non Christianam dici debere,sed anti
christianā:ꝙ sit CHRISTO maxime aduersa. ¶Sed nunc ad ea quę as- 5
sumit secūdo loco in hac obiectione:paucis respondeamus. in primis in-
ficiantes:vouendi institutū esse merissime humanū. cum in secundo,ter-
tio & quarto capite huius libri multipliciter ostenderimus: huiusmodi
votorum institutū à deo esse profectū, piorúmq; mentibus inspiratum.
Illud autem, nequaq̃ præcipue consistit in rasura,veste, cibo & potu,&
reliquis cærimonijs:quantū ad substantiam & principalem votorū inte-
gritatē. sed in obedientiæ,castitatis,ac paupertatis promissione solenni:
& integra obseruatione. quādoquidem rasura,vestis,cibus & potus,&
reliqua id genus: apud diuersas domos monasticas sunt diuersa & va-
ria. Institutum autem vouendi,& ad cōsimilia tria vota essentialia obli-
gatio: in omnibus penitus est eadem. Verūtamen in omni domo cœno-
bitica, ipsum viuendi institutū habet has conditiones,rasuram, cibum
& potum,vestes,cæteròsq; ritus ac cærimonias,sibi annexas & appendi-
ces: tanq̃ accessorias & adminicularias ad perfectā trium præcipuorum
votorum completionē. Vt nisi quis istas qualitates addititias & mores
domus monasticæ in victu, vestitu,& reliquis tenuerit: non poterit ille
tribus præcipuis votis præsertim obedientiæ,satisfacere. Proinde & illa
secundo loco digesta atq; accessoria: etiam cuiq; religioso secundum sui
monasterij consuetudinem seruanda sunt. At nihil istorum(insistit Lu-
therus)præcepit deus. Esto nihil horum particulatim & speciatim iusse-
rit, tamen cum obedientiam parentibus esse exhibendam præcepit &

maioribus obtemperandũ: quodq́; horum quodã consequio præcepit. Cũ enim diuino præcepto iubetur religiosus patri monasterij obsequi: etiã præcipitur consequenter & ea vti veste, rasura, victu, & cæteris: quibus monasterij pater vtendũ esse cõstituit. Et q̃uis aperto præcepto atq; speciali non sanxerit deus istas cõstitutiones monasticas, quæ in diuersis religionibus sunt vario modo, laudabiliter tamen & ob causam rationabilem institutæ: haud tamen idcirco floccipendẽdæ sunt aut abijciendæ. Nã inspiratore deo, à primis ipsis monasteriorũ authoribus sunt pie religioseq́; ordinatæ: diuersæ illæ sanctiones, & per diutinũ vsum, in hunc vsq; diem in sua incolumitate obseruatæ. Neq; diuinis præceptis illæ regulæ viuendi vlla ex parte repugnãt: quinimmo ad ea plenius custodienda, maximo sunt adiumẽto. Vnde venerabilis ille pater, Thomas Vualden, sæpius ante citatus, in nonagesimo secundo libri sui de sacramẽtalibus capite: cõtra Viclefi oblatrationes in statũ religiosorũ, egregie disserit de habituũ monachaliũ diuersitate: diffuse declarans ex scriptura & sanctorũ patrũ testimonijs, q̃ rationabilis sit & congrua, huiusmodi vestium varietas. Thomas Vualden.

6 ¶ Deinde vero nequicq̃ percõtatur Lutherus circa obiectionis huius finẽ: vbi præcepit deus eam paupertatẽ, obedientiã & castitatẽ, cui obseruãdæ, religiosi voto se alligãt. Q uoniã non est illud ad stabiliendã institutionẽ monasticã à quopiam vnq̃ propositũ: deũ ea ipsa virtutũ genera vt voueãtur obseruanda, in euãgelio præcepisse, sed cõsuluisse tantũ. Religiosos autem, tale cõsiliũ tanq̃ salutare, vltro amplecti: q; cõparandæ animarũ suarum saluti apprime conducat. Falsum est itidem quod postea subinfert, nec licuisse vnq̃ eos nec licere talia vouere: cũ supra sit diffuse ostẽsum, & licita esse talia vota, & exemplo sanctorũ patrum primũ inducta. Neq; per illa, facit vouens humanitus ea necessaria, quæ diuinitus sunt libera: vt obiectat Lutherus. sed quæ diuinitus libera sunt: etiã apud homines sunt libera. scilicet ipsa vouendi, aut à voto faciendo supersedẽdi facultas: anteq̃ fiat votũ. Et quæ humanitus necessaria sunt: etiã in hac votorũ materia apud deum necessaria sunt, atq; de necessitate salutis obseruari debent. vtpote votorũ iam sponte factorũ persolutio atq; cõpletio. Demũ ex his omnibus iam dictis dilucidũ est: vota ipsa, contra libertatem euangelicã & veram etiam libertatem Christianam, primi libri capite vicesimo tertio explicatam, nequaq̃ pugnare, quin potius eadẽ reddere illam auctiorẽ & ampliorem: per elongationẽ à seculi strepitu, & abdicationem curarum huius mũdi. Neq; ipsa vota diuinis prohiberi præceptis: sed cum illis mira cõcordia atq; harmonia conspirare, atq; ad ea melius perficienda magnũ præstare adiumentum. Nec etiã votorũ institutũ, seruilem esse hominũ doctrinã, nequaq̃ tolerandam: vt in totius obiectionis calce obstrepit Lutherus. sed dei potius esse doctrinã, admonitoria tantũ & consilium proponente voce traditã, veræ libertatis assertricem atq; in totum orbẽ Christianũ propagandã. Cap. 7. & 8

¶ Satisfactionem per bona opera de peccatis commissis: homini ad salutem animæ esse necessariam. Cap. XV.

T vero ex hac sua libertate tanq̃ virulenta & noxia radice: Lutherus multos educit ramos non minus pestilentes, & ex quibus tetra malorum enascitur colluuies.
In primis siquidem ex huiusmodi licentiosæ libertatis 1
stirpe venenosa, in præsenti quod improbamus opere suo de votis monasticis: damnat satisfactionẽ pœnitentiariã de peccatis perpetratis, per bona opera, hisce verbis. Hic vides, q̃ impię sint leges de satisfactionibus: quibus docemur per bona opera delere peccata. ¶ Verũ si impiæ sunt illę satisfactionũ leges o Luthere: cur 2
Matth. 8 prçcepit CHRISTVS leproso mũdato? Vade, ostẽde te sacerdoti, & offer munus tuũ ad altare: quod præcepit Moyses in testimoniũ illis. Vbi per sui ostensionẽ sacerdoti faciendam, confessio secreta peccatorũ: & per oblationẽ muneris ad altare, satisfactio per bona opera confessionẽ comitantia, secũdum sacros interpretes mystice designatur. ¶ Insuper, altiloquus CHRISTI prçco Ioannes baptista, postq̃ scribarũ & pharisæorũ 3
ad se venientiũ crimina acriter corripuit: medicamẽtum quo vulnera eo-
Lucæ. 3 rũ curarẽtur subiunxit, dicens. Facite ergo dignos fructus pœnitẽtiæ: vt possitis fugere à vẽtura ira. Qui autẽ sunt digni pœnitentię fructus: nisi vitæ prioris in meliorẽ frugem cõmutatio, & bonorũ operũ ad abolenda præterita peccata, sustinendãq; pro illis satisfactoriã aliquã afflictionem exercitiũ? queadmodũ in homelia, illius loci euãgelici expositoria (quę legitur in sabbato quatuor temporũ aduẽtus domini) præclare demõstrat beatus Gregorius. ¶ Rursum, ad huiusmodi bonorũ operum 4
studiũ, quę peccatorũ atrã detergant rubiginẽ: sanctus Daniel propheta
Danie. 4 domini exhortatus est regem Babylonicũ, dicens. Peccata tua eleemosynis redime: & iniquitates tuas misericordijs pauperũ. Cui consonat il-
Tobiæ. 12 lud in libro Tobiæ dictum. Eleemosyna à morte liberat: & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire vitã æternã. Et illud verbũ Ecclesiastici.
Ecci. 3 Ignẽ ardentem extinguit aqua: & eleemosyna resistit peccatis. Deniq; &
Lucæ. 11 illud salubre CHRISTI monitũ in euãgelio. Verũtamen quod superest, date eleemosynã: & ecce omnia mũda sũt vobis. At quomodo peccata eleemosynis redimũtur? nũquid vt erogatis in pauperes pecunijs: impune postea perpetrẽtur peccata? Nequaq̃, nã impunitatẽ illã peccatorũ cõmittendorũ: nullo quis possit comparare precio. Et stolidę mẽtis esset atq; insulsæ: qui ita redimi posse peccata arbitraretur. Sed redimuntur misericordijs pauperũ, peccata: quãdo pœna pro illis etiã à deo dimissis debita, exoluitur per huiusmodi largam bonorũ in pauperes distributionẽ. Haud dissimili ratione eleemosyna purgat peccata: quoniã superstites in anima peccatorũ iam dimissorũ per cõtritionẽ & cõfessionẽ, reliquias abradit: & pœnã temporariã pro illis exoluendã tollit & aufert.

5 ¶Ad hæc, Si impiæ sunt leges de satisfactionibus, vt proponit superioribus verbis Lutherus: cur post humilē sui criminis perpetrati in numeratione populi totius regni, confessionē atq; remissionem: iussus est Dauid per Gad prophetam extruere altare domino in area Areuna Hiebusei, & super illud offerre holocaustū, ad placandā diuinæ sæueritatis irā? Nōne significatur vera ipsius regis de peccato illo cōmisso cōtritio: pariter & confessio, cum dicit ibi scriptura? Percussit ergo cor Dauid, eum: postq̃ numeratus est populus. Et dixit Dauid ad dominū. Peccaui valde in hoc facto, sed precor domine vt transferas iniquitatem serui tui: quia stulte egi nimis. Quid præterea humilius illa propriæ iniquitatis confessione: quæ paulo post subditur his verbis? Dixitq; Dauid ad dominum: cum vidisset angelum cædentem populum. Ego sum qui peccaui: & ego inique egi. isti qui oues sunt: quid fecerūt? Vertatur obsecro manus tua contra me: & cōtra domum patris mei. Quid ergo adhuc opus erat oblatione holocaustorum & pacificorum: post dimissum iam peccatum? certe in satisfactionem pœnæ: cui Dauid erat obnoxius pro huiusmodi peccato, vt & illa adhuc debita: per sacrificium tale exolueretur. Quis igitur nō videt ex hoc exemplo: post dimissam à deo culpam, requiri adhuc satisfactionē pro illa, per bona opera sedulo faciēda? 2.Regū.24 2.Regū.24

6 ¶Adde, q; plærūq; culpa perpetrata, à deo homini remittitur: pœna tamen tēporaria pro illa, infligenda, in futurū tēpus reseruatur. Vt ipsius Dauid exēplo dilucide constat. Qui post perpetratū adulteriū & homicidiū à Nathan propheta increpatus: cū humiliter suū cognouisset peccatū dicens. Peccaui domino. audiuit & illius peccati remissionem sibi à domino factā, voce prophetica: cū illi respōsum est benigniter à Nathan. Dominus quoq; trāstulit peccatū tuum. nō morieris. Attamen Dauid postea grauissimas perpessus est molestias, erūnas & calamitates à filijs suis: Amnon in violatione sororis suæ Thamar, & Absalon in cæde dolosa fratris sui, in rebellione cōtra mansuetissimū patrē, vxorū suarū stupratione, & ignominiosa demū ipsius Absalon tantorū malorum authoris morte. Et hęc quidē omnia aduersitatū fulgura atq; tonitrua perpessus est Dauid: in expiationē vtriusq; criminis iā dicti, per eū longo ante tēpore perpetrati. quēadmodū Nathan propheta etiā futurū ei pędixerat. Similiter Manasses rex Iuda filius Ezechiæ: ante actorū à se malorū veniā fuerat consecutus per salutarē vitæ suæ emendationē, integrāq; sui & verā ad dominū cōuersionē. In illorū tamen scelerū suorū iam dimissorū punitionē & pœnā, disperdidit dominus populū Iuda: & ciuitatē Hierusalem sub Sedechia rege aliquāto post tempore tradidit in manus Chaldæorū, vt liquido testatur scriptura. ¶Enimuero quartus liber regum capite vicesimo primo, hæc refert. Locutus est dominus in manu seruorū suorum prophetarū: dicens. Quia fecit Manasses rex Iuda abominationes istas pessimas, super omnia quę fecerūt Amorræi ante eū, & 2.Regū.11 2.Regū.12 2.Regū.13 2.Regū.15 2.Regū.16 2.Regū.17 2.Regū.12 2.Paralī.33 2.Para.36 4.Regū.21

peccare etiā fecit Iuda in immūdicijs ſuis:proptetea hæc dicit dominus
deus Iſraël. Ecce ego inducā mala ſuper Hieruſalem & Iudam:vt quiſ-
cūq; audierit,tinniant ambæ aures eius. Et extēdam ſuper Hieruſalem
funiculum Samariæ,& pōdus domus Achab:& delebo Hieruſalem ſi-
cut deleri ſolent tabulæ. Delens vertam:& ducam crebrius ſtilum ſuper
faciem eius. Rurſum eiuſdem libri viceſimoquarto capite, cum deſcri-
bitur immiſſio diuerſorum latrunculorum alienigenarum ſub Ioachim
rege Iuda in terram eius: ad deuaſtādam penitus illam, ſubiunguntur
4.Reg.24 hæc ſacræ hiſtoriæ verba. Factū eſt autem hoc,per verbum domini con-
tra Iudam:vt auferret eum coram ſe,propter peccata Manaſſe vniuerſa
quæ fecit,& propter ſanguinē innoxiū quem effudit, & impleuit Hie-
ruſalem cruore innocentiū:& ob hanc rem noluit deus propitiari. Hæc
ibi. Et tamen cum illa viceſimi quarti cap. acta complerentur:iam pridē
Manaſſes facta ſalutari pœnitētia,erat pie in domino(vt credere fas eſt)
defunctus. Inſuper Hieremiæ decimoquinto capite,dominus de popu
Hiere.15 lo Iuda exterminando loquens: ait. Et viſitabo ſuper eos quatuor ſpe-
cies:dicit dominus.gladium ad occiſionem,& canes ad lacerandū:& vo
latilia cæli & beſtias terræ, ad deuorandum & diſſipandū. Et dabo eos
in feruorem vniuerſis regnis terræ: propter Manaſſem filium Ezechiæ
regis Iuda, ſuper omnibus quæ fecit in Hieruſalem. Quem prophetæ
Hieronymus. locum exponens beatus Hieronymus in ſuis ſuper Hieremiā commen
2.Para.33 tarijs:inquit. Legimus in dierum volumine,Manaſſem poſt captiuita-
tem & pœnitentiā reuerſum in Hieruſalem: atq; regnaſſe. Sed quomo-
do ſanctorū merita deſcendunt ad poſteros,ſicut Dauid & cæterorū:ſic
peccatorū flagitia,ſi liberi nepotéſq; ſimilia geſſerint,ad poſteros perue
niunt. Quod autem dicit: dabo eos in feruorē ſiue commotionē,& an-
guſtias vniuerſæ terræ.& ſub Babylonijs ex parte completū eſt:& nunc
4.Regū.21 expletur in toto.quādo peſſimū regem,& qui repleuit Hieruſalē à por-
ta vſq; ad portā cruore iuſtorum:populus imitatus eſt impius. Ex quo
diſcimus,regum ac principum & præpoſitorū ſcelere: populos plærūq;
deleri. Hæc Hieronymus. Manifeſtum eſt itaq; ex prędictis,ꝙ dimiſſa
per dei miſericordiā culpa etiam graui peccatoris: plærunq; reliqua eſt
pœna temporaria, quæ ſecundum diuinæ iuſtitiæ leges eſt perferenda,
in omnimodam illius delicti expiationem. Cur igitur ad ſuſtollendam
eam pœnam temporalem, quæ debetur adhuc pro peccato iam deleto
quantū ad labem:non fient bona opera ſatiſfactoria,ad perficiendam ſa
lutarē pœnitētiam? ¶Ad hęc, Leuitici quarto capite,& quinto, itidē & 7
ſexto: determinatur à domino particulatim hoſtia, pro diuerſitate pec-
cantium aut peccatorum offerenda in ſatiſfactionē. Enimuero quartū li
Leuiti.4 bri illius caput ſingillatim explicat:quænā fuit faciēda oblatio pro pec-
cato ſacerdotis,pro peccato itidē multitudinis:pro peccato quoq; prin-
cipis, & denique pro peccato ſingularis perſonæ. Quintum vero eiuſ-

dem libri caput,latius edisserit:quę fuit hostia in satisfactionem offeren- Leuiti.5
da pro peccato procedente ex vehemēti affectione in aliquē, pro peccato itidem commisso ex negligentia aut ignorantia, & demum pro peccato circa sacrorum abusum perpetrato. Sextum autem caput prædicti libri Leuiti.6
speciatim explanat,quo sacrificij genere satisfactorio expiandū erat peccatum: ex electione,præmeditationeq; & proposito admissum. Constat igitur apertissime ex eo scripturæ loco:satisfactionē pro peccatis,esse iuris diuini,ipsamq; à deo esse primū ordinatā. Neq; hic obstrepat quisq̄, hæc omnia oblationū veteris legis genera,cum illa, iam olim esse abolita: & ergo per ipsa non posse firmiter & efficaciter ostendi, satisfactionē à deo esse sancitam. Quoniā tametsi illæ satisfactionū species ibidem explicatæ,sint antiquatæ:attamen satisfactio ipsa in genere & secundū vniuersalem suam rationē, permanet integra,incolumis & semper stabilis, atq; perpetua. Pertinet enim ipsa,ad dei honorificentiā:secundū æquitatis legem,illi offenso exhibendam. & ergo in noua lege non minus habet
8 roboris & loci:q̄ habuit in antiqua. ¶ Deinceps. Integra & perfecta pœnitentia,secundū traditionem ecclesiasticā,orthodoxorū patrum sententijs consentaneā:non solum duabus constat partibus,contritione & confessione sacramentali: sed tertiam insuper exigit, vt consummata habeatur & completa. satisfactionem inquā pro peccatis:per iniuncta à sacerdote piorum operum officia. Qui igitur hanc tertiā partem tollit & negat:nullum relinquit cōsummatæ absolutæq; pœnitentiæ faciendæ locū aut modū. Nec me fugit, Lutherum in alijs quoq; scriptis suis iam per alios acerrime confutatis: hanc tertiā pœnitentiæ partem, vtpote satisfactionē negare. vt perspicue liquet ex quinto articulo ipsius:inter vnū & quadraginta articulos,à Leone decimo,bonæ memoriæ,proximis ante annis summo pontifice,authoritate pontificia publice damnatos,eo ordine reposito. Quoniā tamen pro more suo Lutherus diuersos libros suos ijsdem respergit erroribus,tanq̄ venenum sparsim disseminās,quo plures inficiātur:& in hoc(quem impugnandū suscepimus)libro suo de votis monasticis, eandem astruit impietatē, satisfactionis pœnitentialis abnegatoriā:hæc tantilla,ad prædictæ improbitatis destructionē,assertionemq; satisfactionis, protulimus: quibus & hæc pauca subijciemus.
9 ¶ Neminē sane id addubitare reor,beatū Petrū,cum conuersus domi- Lucæ.22
nus respexit eum oculo pietatis & misericordiæ:obtinuisse tum veniam trinæ negationis à se paulo ante factæ. Et tamen continuo egressus foras fleuit amare:vt scribit Matthęus. Nec tantū vno aut altero fleuit die,sed Matth.26
quādiu vita illi fuit superstes: audito gallicinio dicitur in pias erupisse lachrymas,criminis illius admissi expurgatorias. Sed nónne tam vberes
10 illæ lachrymæ: ad satisfactionē pertinebant? ¶ Amplius. Cū quis reus criminis læsæ maiestatis aut humana cæde pollutus:publico secundum leges & iura ciuilia afficiendus est supplicio, obtinet autem à regia ma-

ieſtate remiſſionem illius admiſſi criminis: per illam quidem veniã à re-
ge impetratã liberatur à morte perferenda, quæ illi ſecundũ decreta le-
gum fuiſſet infligenda. Veruntamen in reparationẽ illatæ iniuriæ,& læ-
ſæ parti vtcunq; ſatiſfacere adhuc debet:aut ſolẽnem aliquam & publi-
cam emendationem exoluere. Neq; aliqua in parte, iuſtitiæ aut miſeri-
cordiæ prætergreditur officium rex iuſtus & clemens:ſi poſt indultum
ipſi reo mortis, munus vitæ, expoſcat ab illo temporariã aliquam ſatiſ-
factionem. Quis igitur recte putauerit,deum ipſum regem regũ & do-
minum dominantium,inique nobiſcum agere:ſi poſt condonatam cul-
pam(ob quam,æternæ morti eramus obnoxij) exquirit à nobis ſatiſfa-
ctoriam aliquam operationem,in perſolutionem aliquantulam pœnæ,
propter eam culpam adhuc debitæ? ¶ Demum,beatus Paulus ad Ro- 11
Roma.6 manos iam dei gratia iuſtificatos ſcribens:ait. Sicut exhibuiſtis mẽbra
veſtra ſeruire immũditiæ & iniquitati ad iniquitatẽ:ita exhibete mem-
bra veſtra ſeruire iuſtitię in ſanctificationem. Quibus verbis ſalubriter
eos admonet,vt corpora ſua per ſatiſfactionem condignam exhibeãt in-
ſtrumenta bonorũ operum:ſicut prius ea exhibuerunt organa grauiſſi-
morum ſcelerum. Nullũ autem ſatiſfactionis genus,illo eſt præſtãtius:
q̃ cum per quæ quis peccarit,per eadem punire in ſe peccata atq; eluere
Actuũ.20 ſtudeat. Idẽ quoq; in actis apoſtolicis perhibet ſe teſtificatũ eſſe Iudæis
atq; gentilibus,in deum pœnitentiam:& fidem in dominũ noſtrum IE-
SVM CHRISTVM. Vbi non ſolum fidem ſe dicit annunciſſe ijs qui-
bus euangelizauerat: ſed & pœnitentiam in deum. Quæ autem eſt in
deum pœnitentia,& ſalutaris:niſi ea ipſa,qua per ſedulũ bonorũ operũ
exercitium ſtudent reſipiſcentes diluere maculas vitæ præteritæ:& pra-
uos conuerſationis priſtinæ mores,in meliores conuertere cõmutareq;?
Hoc ipſum autem nónne ſatiſfactio eſt pœnitẽtialis? Cõſtat igitur,nõ
eſſe impias:ſed maxime ſalubres & rectas,ſatiſfactionis leges. ¶ Cæte- 12
rum obſtrepet hoc loco fortaſſe quiſpiam:ſentẽtiæ huic Lutheranæ ad-
dictus,nimiumq; in ipſam propenſus. CHRISTVS in cruce,acerbiſſi-
ma ſua paſſione & morte ſatiſfecit pro peccatis noſtris. nõ quidem ſolũ
pro peccato protoplaſtorum,quod totam humanã propaginem detru-
ſerat in damnationẽ mortis:ſed & pro peccatis ſingulorum hominũ par
Ioan.1 ticularibus,immo & ſingulis. Ipſe enim eſt agnus dei:qui tollit peccata
1.Ioan.2. mundi,& eſt propiciatio pro peccatis noſtris,non pro noſtris autẽ tan-
tum:ſed etiam totius mundi. Quod & Eſaias propheta cõteſtatur: di-
Eſaiæ.53 cens de CHRISTO. q; dominus poſuit in eo iniquitatem omnium no-
ſtrum:& ipſe peccata multorũ tulit,& pro trãſgreſſoribus orauit. Idem
1.Petri.2 etiam beatus Petrus confirmat: cum ait de domino noſtro. Qui peccata
noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: vt peccatis mortui,iu-
ſtitiæ viuamus, cuius liuore ſanati eſtis. Atqui huiuſmodi ſatiſfactio
per CHRISTVM facta pro nobis,qua ſuſtinuit pœnam pro peccatis

nostris:fuit sufficiētissima deóq; acceptissima. Non igitur debet vlla à no bis fieri satisfactio pro quibuscūq; peccatis nostris:sed simul atq; remitti tur culpa,deletur & omnis pœna culpæ debita.neq; superest aliqua ex oluenda pœna:pro qua abolenda,fiāt opera satisfactoria. Alioqui iniu rius est CHRISTO, quisquis post tā exuberantē & dignā satisfactionē eius pro omnibus hominum peccatis: suā vult adijcere satisfactionē, eo ipso insinuans, minus sufficienter CHRISTVM pro nobis satisfecisse.

13 ¶Verū huic reddenda est responsio. CHRISTVM quidē dolorosa sua passione satisfecisse pro omnibus & singulis mūdi peccatis, vt astruūt te stimonia scripturarū modo adducta: sed certo quodā satisfactionis mo do, quo pœnā æternā peccatis nostris debitā sustulit, eámq; in tēpora lem tantū,cōmutari obtinuit. Proinde quoties fit homini à deo peccato rum remissio & condonatio:tum virtute efficaciꝗ passionis CHRISTI, ignis æterni pœna(cui peccator erat ante obnoxius)cōmutatur in tēpo rariā,aut in hoc seculo aut in altero perferendā. Superest igitur post ac ceptā à deo peccatorū remissionē,adhuc aliqua pœna tēporalis:ex diui næ iustitię rectitudine, debita illis peccatis.pro qua exoluēda,debet fie ri satisfactio: ad integrā pœnitentiā agendā. Illius autem pœnæ partem aliquam tollit adimpletio prompta pœnitētiæ:per sacerdotē cui detecta sunt peccata,iniunctæ pœnitenti. quæ non est à quoq̄ reijciēda cum su percilio aut negligenda: sed cū humilitate atq; submissione animi liben ter suscipienda,& ocyus peragenda:quoniā antidotū est salutare contra virus mentis inuslū. At quoniā non est cuiq̄ cōpertū:an opus illud bo num,iniunctū cōfitenti à sacerdote,æqua lance respondeat illi pœnæ tē porali debitæ,eámq; totā exoluere sufficiat.& plęrūq; contingit,cōpleta ea pœnitētia:adhuc reliquā esse aliquā partē illius tēporarię pœnæ,quę necdū est persoluta. Idcirco cōmendabile est,laudéq; dignū:vltra illā sa tisfactoriā pœnitentiam superaddere & alia bona opera,orationes,elee mosynas aut ieiunia:pro omnimoda pœnæ illius tēporalis exolutione, vtq; cōpleta fiat satisfactio. Nō igitur iniuriā deo facit:qui bonorū ope rum obsequijs satisfactionē pro admissis peccatis exercet & perficit. sed quod à deo,& per eū ab ecclesia catholica ordinatū est,reuerenter ample ctēs & exequēs:magna ipsum veneratione,honoréq; ingēti prosequitur.

¶Aliorum insuper Lutheri errorū,ex libertate sua(quā sta tuit)emanantiū:explicatio & cōfutatio.& potissimū ęqua litatis omniū bonorum operum:in perfectione. Cap. XVI.

1 EX pestifera itidem suæ libertatis, in decimoquarto li bri huius capite latius explanatæ, radice: & hunc de ducit noxium ramū Lutherus, circa hunc sui libri de votis monasticis locū,eum qui fidem habet:nullis ope ribus malis damnari posse aut accusari apud deum, cum ait. Credētis in CHRISTVM nulla sunt tā mala

» opera:quę eum possunt accusare & damnare. Rursum nulla tam bona:
» quæ possunt eũ defendere & saluare. sed omnia opera nostra nos accu»
» sant & damnãt:solius autẽ CHRISTI nos opera defendunt & saluãt.
Cuius quidem dicti prima particula,ꝙ sit absona,veritatiq; contraria:
Ezechi.18 ostendit Ezechiel propheta,contestans impium cum fecerit iniustitiam,
in eáq; persliterit:in sua impietate interiturum,& ꝙ anima quæ pecca»
1.Corin.6 uerit ipsa morietur. Beatus item Paulus idem declarat:in epistolis suis
Gala.5 crebro affirmans,fornicatores,immundos,fures,rapaces,maledicos:re»
Ephe.5 gnum dei non possessuros. Neq; illis proderunt bona CHRISTI ope»
ra:vt saluentur. quoniam ea non cõmunicantur nisi ijs:qui fide per dile»
ctionem operante CHRISTO sunt coniuncti,illiq; per charitatis glu»
tinum cohærent & coadunantur. quãdoquidem in extremo iudicij die:
Matth.7 dicturum se illis professus est. Amen dico vobis: nescio vos,discedite à
me omnes operarij iniquitatis. Secunda vera prædictæ Lutheranæ sen»
tentiæ pars:omnino etiam interimitur & conuellitur per eiusdem pro»
phetę Ezechielis testimonium,de iusto in sua iustitia persistente,necnon
de impio auertente se à sua iniustitia operãtéq; iustitiam:ꝙ vita viuet &
nõ morietur. & per psalmographi verbum illud:quo perhibet eum qui
Psal.14 ingreditur sine macula & operatur iustitiam:habitaturum in taberna»
culo domini,& requieturũ in monte sancto eius. quo etiam astruit, illũ
qui fecerit ea virtutum opera quæ ante descripsit: non commouendũ in
æternum. Q̃ absurdum autem sit illud Lutheri dictum continuo sub»
iunctũ,omnia opera nostra esse peccata:in primi libri vicesimo septimo
capite,satis superq; est ostensum. ¶ Præterea ex eadem dissoluta liber» 2
tate: Iudęorum ac Turcarum,immo quorumuis veræ fidei expertium
mores ac ritus permittit Christianis Lutherus:cum eodem in loco ait.
« Potest Christianus omnium hominum leges,ritus,mores obseruare,&
» sese eis accommodare:modo non sint aduersus diuina mandata, nec in
» eis fiduciam conscientiæ ponat. Quod si ita,vt his verbis asserit Luthe»
rus,se haberet:liceret & nunc viris Christianis suscipere circũcisionẽ,ce»
lebrareq; septimo quoq; die hebdomadæ sabbatũ,& decimaquarta luna
primi Iudæorum mensis manducare ritu Hebraico agnũ paschalem,&
in vniuersum totam Hebræorum legem instaurare:modo spes & fidu»
cia in eis non collocaretur,ꝙ essent necessaria ad salutẽ. Nichil enim ho»
rum:diuino præcepto in euangelio expresso,legitur esse prohibitũ. Sed
quis vsqueadeo fuerit amens & impos animi:vt ita sentiat?cum altisonã
Gala.5 Pauli tubam audiat: Galatis clare intonantẽ. Si circũcidimini: CHRI»
Philip.3 Coloss.2 STVS vobis nichil proderit. necnon in diuersis suarum epistolarũ lo»
cis:obseruationem rituum legalium cum magna inclamatione omnino
dãnantem. quando etiam in apostolorum concilio intelligat,circa prin»
Actuũ.15 cipiũ nascentis ecclesiæ esse decretũ:ꝙ nõ esset quicq̃ oneris Mosaicæ le»
gis,credentibus in CHRISTVM imponẽdum:nisi abstinentia à suffo»

cato & sanguine. Prædictum autem Lutheri verbũ: totam Moysi legem resuscitat atq; reuocat in vsum, quinimmo & Saracenicos ritus, Turcarumq; abominationes & sacrilegia: Christianos impune exercere posse definit. Quo certe nichil execrabilius: aut magis detestandum. Non est enim cõuentio CHRISTI ad Belial: neq; societas luci ad tenebras. prohibetq; nos diuinus apostolus ducere iugum cũ infidelibus: & aliquam cum eis sacrificiorum aut rituum cõmunicationem habere. Quæ enim participatio (inquit) iustitiæ cum iniquitate? aut quæ pars fidelis cũ infideli? quis autem cõsensus templo dei cum idolis? Omitto, q̄ idipsum: sine graui scandalo proximi fieri non posset. nam obseruatio illa ritus Machometici aut Iudaici: videretur quædam illius legis approbatio & Christianismi abnegatio. ¶ Insuper, ex eadẽ effrenata libertate sua: Lutherus bonorum omnium æqualitatem, quantũ ad dignitatem & gradum, cum Iouiniano astruit: cuius hac in parte est assecla, cum ait. Vna vita melior est super alias: quod coram hominibus, non coram deo verũ est. Prærogatiuã itidem aureolæ quę virginitati assignatur, tanq̃ nugas & mendacia ad fallendum concinnata subsannat: his verbis. Prærogatiuæ aureolæ, & id genus nugæ, quæ prædicantur, quibus alliciantur ad virginitatem Christiani: quid sunt nisi mera satanæ mẽdacia, quibus ad superbiam & corrumpendam conscientiæ virginitatem concitantur? Beatum quoq; patrem Hieronymum, q̄ contra Iouinianum agens virginitatem nuptijs prætulerit: indignis incessit contumelijs, amarisq; respergit conuitijs, cum inquit. Fertur vir sanctus (quod nemo negare potest) impetu & feruore humano, & nimio studio obsequendi amicis: & in primis suę Eustochio, magisq; premit Iouinianum authoritate q̃ solida eruditione. Id quod probat parum consideratus ardor corradendi vndique testimonia scripturarum, congrua & incongrua, magno ludibrio futurus: si paris authoritatis antigonistam sortitus fuisset. Nã eos locos quos principes habet, in quibus cardinem victoriæ locat: torquet, ne dicam deprauat. Deinde subiũgit. Quis scit (inquit) si Hieronymus hac parte fuerit vnus illorũ: de quibus in Ezechiele dicit dominus. Propheta cum errauerit & mendacium locutus fuerit: ego dominus qui decepi prophetam istum. Hæc Lutherus. Audistis candidi lectores rabulam ipsum & blatteronẽ: in sanctissimum iuxta ac doctissimum virum Hieronymũ tartareo rictu (vti quondam Cerberus, secũdum fabulas, in Herculem) oblatrãtem: verbaq; non modo relatu sed & auditu indigna, plena probrorum & contumeliarũ euomentem. Et michi certe hãc (siqua est) culpam cõdonari impensius oro: q̄ huiusmodi verba, perpetuo damnãdã silentio, hic in auras protulerim. Quod tamen eo factum est animo: vt ex illis tanq̃ aperto quodam argumẽto cognoscant omnes, q̃ contumeliosus est in patres orthodoxos, lucida ecclesiæ luminaria, solidasq; bases Lutherus: vbi suæ repugnant sententiæ. Quoniã enim Io-

2.Corin.6

Lutherus in sanctum Hieronymum oblatrans.

Ezechi.14

uinianũ(in cuius verba iurauit hac in parte Lutherus) telis suis acutis-
simis confodit Hieronymus:id illi maxime dolet.eóq; demum vesaniæ
ipsum perpellit:vt eo in opere & errasse Hieronymum,& scripsisse mē-
dacia atq; deceptũ fuisse,plane affirmet.Sed indigna sunt profecto quæ
refellantur,ea verba:in ipsum fidei sanctæ propugnaculum,malleũ hæ-
reticorum,vallúmq; ecclesiæ fortissimum eiaculata:vt tela imbellia sine
ictu & mucrone,in murum adamantinum vibrata. ¶Cæterũ ad hanc 4
omnimodam operum æqualitatem destruẽdam,nuptiarumq; cum vir-
ginitate æquiparationem: vnus sufficit agonithetes & athleta,sacer ipse
Hieronymus(qui dente Theonino tãtaq; mordacitate à Luthero impe-
titur)in luculento illo opere:quod in Iouinianum duobus libris absolu
tissime elaborauit.Iisdem nãq; telis, & Lutherus assectator Iouiniani:
Hierony- mus in Io- uinianum. penitus traiectus confossusq; iacet.Enimuero in primo operis illius li-
bro,& scripturarũ testimonijs & secularis literaturæ copiosis exemplis,
contra primam Iouiniani propositionem demonstrat beatus Hierony-
mus:virginitatẽ nuptijs,dignitate & merito præferri,singularẽq; ipsius
prærogatiuam luculenter adaperit.de qua,etiam infra,capite vicesimo
nono: nonnichil pro loci oportunitate sumus dicturi. In secundo vero
libro,contra quartã & extremã Iouiniani propositionẽ ostendit idem:
inter opera bona,gradus quosdam esse ponendos & distinctiones,quã-
tum ad dignitatem & precium,de quo:nunc obiter etiam aliquid subij-
ciemus.¶Sane idipsum.inæqualitatem inquã & discretionẽ quandam 5
dignitatis inter opera bona,diuersáq; vitę electorum genera esse astruẽ-
dam:ostendit in primis trifariam diuersus ille fructus,centesimus,sexa-
Marci.4 gesimus atq; tricesimus . quem attulit semen iactum in terram bonam:
secundum euangelicam parabolam. Nempe centesimus fructus , iuxta
beati Hieronymi sententiam , in ipso pene vestibulo primi libri contra
Iouinianũ expressam:virginali respondet gradui.sexagesimus:viduali.
tricesimúsq;:nuptiali. Et ipsa inæqualitatis in illis numeris,centenario,
sexagenario & trigenario proportio:trium illorum statuum in dignita
te & meritis dissimilitudinem arguit.¶Designat idem:& illud CHRI- 6
Ioan.14 STI verbum ad suos discipulos apud Ioannẽ.In domo patris mei mã-
siones multæ sunt.Quippe per has multiplices mãsiones: diuersa insi-
nuantur præmia,in regno cęlesti electis distribuenda:& non nisi diuer-
sis inæqualibusq; operibus & meritis,secũdum diuinæ iustitiæ rectitu-
dinem,respõdentia. ¶Exprimit itidẽ eandem sententiã , & illud apud 7
Lucæ.19 Lucam verbum domini parabolicum:q̃ vnius seruorũ mna,decẽ mnas
acquisiuit,alterius autẽ:solũmodo quinq;. quibus & diuersa data sunt
præmia:secundum consimilem operum in ipsa inæqualitate proportio-
nem.Ille nanq;,super decem ciuitates constitutus est princeps:hic vero,
super quinq;.Sed nónne hæc ipsa parabola:diuersitatem & imparitatẽ
bonorum operũ,dilucide loquitur? ¶Accedit his, & illud beati Pauli 8

verbum ad Corinthios: de ædificantibus ſupra fundamẽtum illud vnũ 1.Corin.3
quod eſt CHRISTVS, ꝙ alius ſuperædificat aurum, alius argentum:
& alius lapides precioſos. Per quos indicantur, qui diuerſa faciunt opera bona: dignitate & qualitate diſparia. Haud aliter q̃ aurũ, argentum
& lapides precioſi, magnam quidem habent precij dignitatem: quodam
9 tamen gradu & ordine diſtinctam. ¶ Cõſonat iiſdem: & illud eiuſdem
apoſtoli dictum. Alia claritas ſolis, alia lunæ, & alia ſtellarũ: & ſtella à 1.Corin.15
ſtella differt in claritate, ſic & reſurrectio mortuorũ. Sed vnde hæc conſurget diuerſitas gloriæ in reſurrectione iuſtorũ: niſi ob diuerſitatẽ bonorum operũ in hac vita peractorum? vt qui excellentiora fecerint: conferantur claritati ſolari. qui mediocria: lunari. qui vero inferiora: ſtellarum
10 rum ſplendori. ¶ Ipſe quoq; altiſonus CHRISTI præco euangelicaq;
tuba Paulus, qui plus omnibus laborauit, & ab Hieruſalem vſq; ad Il- 1.Corin.15
lyricũ repleuit loca omnia euangelio CHRISTI: nõnne perfectiora ha- Roma.15
buit & præſtantiora opera, ijs qui non tantum impenderunt laboris ad
annunciandum mundo CHRISTVM? aut qui nullum ſubierunt prædicandi euangelij laborem? cum in Daniele ſcriptum ſit: ꝙ qui ad iuſti- Danie.12
tiam erudierint multos, fulgebunt quaſi ſtellę in perpetuas æternitates.
11 ¶ Quis etiam ſuæ mentis compos inficiari auſit, opus martyrij longe
eſſe præſtantius cæteris operibus bonis minus arduis? cum dictum ſit à
domino: ꝙ maiorem charitatem nemo habet, q̃ vt animam ſuam ponat Ioan.15
quis pro amicis ſuis. Hæc paucis perſtricta ſunt: contra hanc peſtiferam
Lutheri de operum bonorum æqualitate aſſertionẽ. Quam qui voluerit amplius improbatam perſpicere: ad liquidum beati patris Hieronymi fontem iam mõſtratum approperet, & de viua illius aqua pleno cratere hauriat fluenta ſanæ doctrinæ.

¶ Monaſticum inſtitutum, ſacræ ſcripturę authoritati haud quaq̃ aduerſari: & in bonis operibus homines etiam deo coagentes eſſe, nec ſolum paſſiue ſe habere. Cap. XVII.

Septima Lutheri obiectio. Inſtitutio monaſtica repugnat authoritati ſacrarum literarum: potiſſimum illi
quam beatus Paulus ſcribit ad Timotheum, taxans 1.Thimo.4
peruerſam aliquorũ doctrinam prohibentium nubere, & abſtinere à cibis quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione, fidelibus. Hanc autem doctrinam (inquit) ſequuntur monaſticæ vitæ cultores: inducentes cælibatum & abſtinẽtiam à carnibus; & ita prohibentes nuptias: docentéſq; abſtinere à cibis, humano generi in vſum à deo cõceſſis. Aduerſatur etiã
obſeruatio monachalis: illi verbo beati Pauli ad Coloſſenſes. Nemo vos Coloſſen.2
iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ aut ſabbatorum: quæ ſunt vmbra futurorũ. Et paulo poſt eodem loco. Si ergo
mortui eſtis cum CHRISTO ab elementis huius mundi: quid adhuc

, tanq̃ viuentes mundo decernitis? Ne tetigeritis, neq; gustaueritis: neq;
, contrectaueritis. quæ sunt omnia in interitum ipso vsu, secundum præ-
, cepta & doctrinas hominum: quæ sunt ratione quidem habētia sapien-
, tię in superstitione & humilitate. Nempe instituti monachalis professo-
, res delectum faciūt ciborum & discretionem secundū traditiones suas:
, quod in prædictis verbis prohibet beatus Paulus, & in alijs multis sua-
, rum epistolarū locis. Vetat etiam apostolus hisce verbis prædictis, cre-
Matth. 15 , dentes in CHRISTVM decretis hominum teneri: conformis ea in re
, verbis CHRISTI, adducētis contra Pharisęorum traditiones illud di-
Esaię. 29 , ctum propheticum. Frustra autem colunt me: docentes mandata & do-
, ctrinas hominum. Idem quoq; admonet & Paulus, scribens ad Titum
Titum. 1 , & fideles adhortans: q̃ non sint intendentes mandatis hominum auer
, santium se à veritate. At vero instituta cœnobitica nichil aliud sunt: q̃
, humana placita & mādata, quæ suo sensu adinuenerūt homines, & suo
, arbitratu cōstituerunt. Non est igitur probandū hoc vitæ genus: quod
, tot & tantis scripturæ locis plane reluctatur & refragatur. Hæc Luthe-
rus. ¶ Responsio. His omnibus in præsente adductis obiectione: prope 2
modum satisfactum est & abunde, in primo huius operis libro, præser-
tim in decimo octauo & vicesimo primo eius capite. Quoniam tamen
hoc in loco adducuntur etiam à Luthero: non pigebit in transcursu de
ijsdem adhuc aliquid differere, vt letali veneno præsentaneū sit antido-
tum. In primis igitur ea Pauli verba ad Timotheum, in ipsa obiectio-
Taciani nis huius fronte citata: contra Tacianos dicuntur, damnantes cōnubia
Seueriani in vniuersum, tanq̃ humano generi illicita. & contra Seuerianos: impro
bantes vsum certorum ciborum, tanq̃ omnibus sine discrimine vetitum.
Monachi autem & vitæ eorū institutores, hoc modo non prohibent nu-
bere: quasi nuptię omnino sint etiam quibuslibet illicitę. nec cibos in to-
tum vetant & interdicunt: quasi cuiuis hominū generi noxios. Sed do-
cent nonnullos certum vitæ genus professos: licite à nuptijs & certo ci-
borum genere abstinere, ad frenationem voluptatum corporis & casti-
gationem carnis. Quæ sane doctrina: nec euāgelio nec apostolicis docu-
mentis nec veritati repugnat. quoniam nec diuina lex nec humana pro-
hibet quempiam sponte sua ab ijs abstinere, quæ alijs sunt concessa: vt
1. Corin. 9 castiget corpus suum cum apostolo, & in seruitutem spiritus redigat.
Quis enim nisi prorsus impius, sanctissimum CHRISTI præconē Io-
annem baptistam reprehendendum duxerit: q̃ aliorum hominū more,
Lucæ. 1 vinum & siceram non biberit, & carnibus non fuerit vsus in cibum? ob
Hiere. 35 quod sane: clarissimo est extollēdus præconio. Quis item Rechabitis id
vitio dederit: q̃ præcepto parētes paterno, abstinuerint perpetuo ab vsu
vini? ob quod apud Hieremiā mirifice cōmendantur à domino: tātæq;
obedientiæ merces illis ampla repromittitur. Neq; enim abstemij fue-
runt & temperarūt à potu vini, quoniam malū erat aut insalubre vinū:

sed vt paternæ voci obtemperarent. Quemadmodum è diuerso primi pa
rentes nostri non offenderunt deum in esu pomi vetiti: quoniam illud es
set incolumitati corporis officiens, atque incommodans bonæ eorum va
litudini. cum idipsum mulier viderit, teste scriptura, esse bonum ad ve- Gene.3
scendum: & pulchrum oculis, aspectúque delectabile. Sed ex ea fructus
vetiti manducatione grauem incurrerunt culpam: quoniam contra dei
3 legem sibi præscriptam & constitutam, illum comederūt. ¶ Ea vero bea
ti Pauli verba ad Colossenses, secundo in hac obiectione adducta loco:
intelliguntur de discretione ciborum ritibúsq; & cærimonijs veteris le-
gis. quæ omnia: coruscante legis euangelicæ luce vim suam & efficaciam
deperdiderunt. Neque per religionis monasticæ cultores, resuscitatur
eorum rituum vsus: aut profertur in auras. sed noua facta sunt instituta
circa ciborum vsum: nulla habita ad veterem legem aut eius cōstitutio-
nes ratione. Quare hæc omnia quæ ad Colossenses scribuntur: perperā
hic applicat Lutherus ad delectū ciborū, qui in professione monachali
constitutus est, necnon ad ritus & cærimonias: in diuersis religiosorum
domibus vario modo atque rationabiliter institutas. In his enim omni-
bus: scripturæ peruertit intelligentiam: & verba apostolica ad suum de-
torquet sensum, à recta illorum sententia longe abhorrentem. Quod &
in cæteris etiam facit scripturarum locis: in præsenti obiectione, tertio ci-
tatis ordine, & prætendentibus decreta hominum minime esse seruan-
da. Nempe & illud beati Pauli dictum ad Colossenses quod hic affer-
tur, & verbum Esaiæ, itidem & pauli ad Titum: accipienda sunt de mā
datis & doctrinis hominum, quæ dei doctrinæ præceptisq; aduersantur.
quales erant Pharisæorū traditiones: diuinis mandatis contrariæ. Non
autem debent intelligi de constitutionibus humanis, diuinæ legi concor
dantibus: magnámq; præstantibus opem, vt mandata dei integrius &
syncærius obseruentur. Atqui religiosorum statuta & leges: nullam ha-
bent cum diuinis præceptis diaphoniam atque discordiam, quinimmo
illis magna concinnitate & harmonia concordant. Neque humano tan-
tum sensu adinuenta censeri debent ea monasticæ vitæ instituta: sed spi-
ritu sancto suggerente ea cordibus sanctorum patrum, primum sancita
certisq; regulis digesta, quinimmo & ex ipso euangeliorū liquido fonte
(vt prius est ostensum) deducta. Non ergo vt humana placita, contēnen-
4 da sunt: sed vt à deo authore primario profecta, cōmendanda. ¶ Cæte-
rum non est in præsentia sine excribratione prætereundum id Lutheri
verbum: circa hunc locum, suo (quem nunc improbamus) libro insertū,
• Debemus (inquit) nos deo ductiles præbere: vt ipse in nobis operetur,
• non nos operemur. & ergo relicta operum fiducia: inniti soli fidei ac
• fiduciæ dei. Quo quidem in verbo subinsinuat Lutherus improbum il-
lud dogma & scripturæ sanctę aduersum: in bonis operibus nos debere
tantū passiue (vt ita dixerim) nosipsos habere. vt nichil in illis agamus

t.j.

ipsi nec operemur:sed deus totum in nobis operetur. ¶Si enim ita se res 5
haberet:minus essemus operum illorum causæ, q̃ instrumenta artis aut
organa naturæ,suarum operationum.Quãuis enim illa à præcipuo mo
ueantur agente,vt artifice aut forma substantifica: nichilo secius aliquã
habent agendi rationem,& coagentia dicuntur & coefficientia:ob secun
dariam operandi vim, illis vt organis insitam. Nostra vero voluntas &
anima, non solum à deo vt præcipuo moueretur authore ad opus bo-
num:sed vt toto & omnimodo authore, nobis nullo pacto concurrenti-
bus ad illius operis efficientiam. ¶Quod si ita esset:cur tale opus,no- 6
strum diceretur: qui nihil illius ageremus? Cur item deus ipse opera bo
na quibus mandata illius obseruaremus,donaret præmio,& remunera-
ret ampla mercede cælestis gloriæ: si nichil in illis nostrum esset, quod
ageremus? Quid in nobis(oro)coronaret deus,& æternæ felicitatis bra-
uio dignaretur: si totum esset suum quod in bono fit opere, & nos tanq̃
truncus iners,tanq̃ lapides & saxa,lumen aut calorem(quem neutiquã
efficiunt)suscipientia:moueremur ad opus? ¶Dictum est vtique in psal- 7
Psal.14 mo,eum in tabernaculo dei habitaturum: qui ingreditur sine macula,
& operatur iustitiam. Et in fine eiusdem psalmi subiunctum. Qui facit
hæc: non commouebitur in eternum. Operari autem & facere,secun-
dum rectas grammaticæ leges:nónne agendi significationem, & non pa
Matth.7 tiendi, sortiuntur? ¶Rursum in euangelio dicit CHRISTVS. Non 8
omnis qui dicit mihi,domine,domine:intrabit in regnum cælorum.sed
qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est: hic intrabit in regnum
cælorum. Et legisperito post enumerationem præceptorum decalogi
Lucæ.10 quam recensuerat: respondit CHRISTVS. Hoc fac: & viues. Facere
autem voluntatem patris cælestis, & facere mandata legis: actiuam ni-
mirum rationem,non passiuam,in agentibus insinuant. ¶Et vt paucis 9
agam,tota veteris & noui testamenti pagina his scatet sententijs:quæ si-
gnificant nos etiam bonorum operum authores esse & actores. Quòd
si ex plurimis vnam adhuc libet audire:cum dominus noster discipulis
Ioannis.15 suis dixit in diuino illo sermone post cœnam extremam. Sine me: nihil
potestis facere. nónne hanc subindicauit assertoriam. me adiutore: ali-
quid potestis facere? quemadmodum & palmes in vite manens,& ab ea
germinandi vim sortitus:fructum producit,ipsius vitis adiutorio. Pos-
sumus itaque à deo adiuti bona facere opera: quorum etiam simus au-
thores & efficientes,non quidem præcipui & primarij:cum deus sit pri
ma eorũ causa,sed secundarij & subsequẽtes. ¶Quare sentiendũ est in- 10
concusse & firmiter: diuinam in nobis gratiam & deum, præcipuam in
nostris bonis operibus & primariam agendi vim habere. Nostram au-
tem voluntatem, diuino motã præsidio: etiam illorum operum causam
esse operatricem atque instrumentariam, vt quæ moueat & vires animi
intraneas & corporis membra in executionẽ operis.& hoc ipsum à deo

11 in nobis coronari: quòd ei sponte nostra cooperemur. ¶Quod etiam ex hoc vno Pauli verbo aperte conuincitur, qui cum ad Corinthios scribens dixisset: se plus omnibus apostolis laborasse in annunciando 1.Corin.15 dei verbo, ne sibi soli id opus bonum arrogasse videretur: continuo subiunxit. Non autem ego: sed gratia dei mecum. Ecce dei gratiã, illius indefessi laboris causam præcipuam: & Paulum illi cooperantem, eiusdem
12 causam effectricem secundariam. ¶Consonat eidem & illud Esaiæ verbum. Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra, operatus Esaiæ.26 es nobis. Vbi planum est, prophetam de bonis operibus facere sermonem: quandoquidẽ mala opera nequaq̃ operatur deus in nobis. At huiusmodi opera appellat Esaias nostra: q̃ aliquã efficiendi rationem habeamus in illis, & simus quodã modo illorum causæ efficientes. Enimuero si nihil actiuæ virtutis haberemus ad ea opera, sed tantũmodo dei actionem in nobis susciperemus, nichil ei coefficientes: non deo dixisset propheta. omnia opera nostra operatus es, sed, omnia opera tua operatus es nobis. Cum itaq; testetur propheta, deũ omnia opera nostra esse operatum: cõstat profecto nos illorum operum esse etiam effectores, ob
13 quod, merito nostra dicantur. ¶Demũ & oculus ipse lumine phœbeo collustratus, & illius adminiculo colores discernens: idem dilucide pandit. Nempe in naturali illa visione, oculus non solũ receptat in se lumen à sole, superne sibi infusum: sed & natiua virtute perficit vnã cũ lumine visionem coloris, & ipsi cooperatur lumini. Si enim irradiatio illa solis duntaxat oculo infulgeret, non coefficiẽti visionẽ: sed sopito & torpido, quemadmodũ accidere solet ijs, qui apertis oculis & nullo palpebrarũ velamine adopertis, somnũ capiunt: nulla tum fieret per oculũ discretio colorum aut inspectio, q̃ vis illa natiua oculi nõ esset ad actionẽ vitalem excitata, sed ligata, segnis & torpens. non aliter in se lumen suscipiens, q̃ speculũ inanime & arte politũ, imaginẽ, quã non discernit. Haud absimili modo anima rationalis, ad bonũ opus agendũ: & gratiã dei, vt fulgorem quendã spiritualem & calorificũ, in se admittit: & adiuta illius subsidio, cooperatur ipsi ad illius boni operis productionẽ. Quocirca non solum patitur ipsa: sed & agendi illius operis vim quandã obtinet.
14 ¶Postremũ, in euãgelio frequẽter homo bonus confertur arbori bonæ: sicut & malus malæ. vt cum ait dominus noster. Omnis arbor bona fru Matth.7 ctus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit. Omnis arbor quę non facit fructũ bonũ: excidetur, & in ignem mittetur. Atqui arbor vt fructum suum proferat: non solum à terra suscipit alimentũ, & à solari virtute vim viuificatricem & productricem: sed etiã genuina vi & intima formæ substantialis actione coefficit ad ipsius fructus æditionẽ. Igitur & homo, tanq̃ spiritualis arbor plantata in horto dominico: cooperatur supernæ gratiæ, ad fructus bonorũ operum largiter proferendos. ¶Sed de his hactenus. Quod autẽ subnectit in prædictis verbis Lu

therus, nos relicta operum fiducia, soli dei fiduciæ inniti debere: supra
excussum est & improbatum, capite huius libri decimo tertio.

¶Bonorũ spiritualium cõmunicationẽ, inter membra corpo-
ris mystici fieri: & vnius in alterum distributionẽ. Cap. XVIII

Ed nec illud est oscitanter pertranseundũ: quod circa 1
hunc locum subijcit Lutherus, damnans eos atq; im-
probãs, qui morituris peccatoribus cõmunicant ope-
ra sua bona: his verbis. Ecce do tibi quicquid boni fe-
ci in vita mea, cõfidentes in suis operibus: quasi pos-
sint non solum sibi, sed & alijs prodesse ad salutẽ. At
CHRISTI solius propriũ est (inquit) suis meritis & operibus iuuare &
saluare alios. Cæterorũ opera, nullis nec sibi ipsis prosunt. quia stat sen-
Abacuc. 2. tentia. Iustus ex fide sua viuet. Et paulo post. Christiani diffinitio est
hæc. Credens solius CHRISTI operibus solis, sine proprijs: iustificari,
Matth. 1. à peccatis liberari & saluari. CHRISTI diffinitio est, Qui saluum facit
populũ suum à peccatis eorũ: donans illis vniuersa sua merita & vniuer
sam iustitiã. Fides autẽ & opera: in re iustificationis, extreme aduersan-
tur. Hæc Lutherus. ¶In quibus quidem verbis: duo continentur erro- 2
res pestiferi. Primus astruens aliquorum bona opera non posse alijs ad
salutem prodesse, nec communicari: excepto CHRISTO, cuius iustitia
prodest vniuersis. Secundus vero est, solam fidem sine operibus suffice-
re ad vitã: nec opera nostra ad salutẽ nobis ipsis quicq̃ conducere, quin-
immo fidẽ & opera in iustificatione hominis omnino repugnare. Verũ
quoniã huius secundi erroris sæpius à Luthero etiã locis alijs inculcati,
impietas, monstrata est in vicesimo septimo capite primi libri, & sacris li
teris & rectæ rationi penitus aduersari: non est cur illi confutando am-
plius immoremur. Sed ad priorem illum elidendũ, negantẽ quempiam
suorum bonorũ participationẽ alijs posse elargiri, cõmunicareq; consor
tium: exacuẽda sunt rationũ tela. ¶In primis siquidẽ perspicimus in to 3
to naturæ opificio & singulis eius partibus: hanc bonorũ in alia cõmu-
nicationẽ elucere. Quippe supremo collocati culmine angelici spiritus:
Dionysius acceptos (vt diuinus ait Dionysius) à deo sine vllo interstitio supernos
fulgores traijciunt in eos, qui medio collocantur ordine. & hi eosdẽ dis-
partiũtur in postremos. In cælestiũ vero globorũ regione, nõ modo sol:
sed & luna & astra fulgida suã claritatẽ diffundũt in subiectũ aërem, cõ
municantq; oculis mortaliũ. Demũ in hac sublunari & elementari mũdi
parte, ignis & suum calorem & splendorẽ in proxima primum corpora:
deinde vero in distantiora traducit. Quis igitur recte censuerit hominẽ
(propter quẽ, sensibilis hæc mũdi machina est cõdita) hunc ingenuũ na-
turæ conatũ in rebus omnibus exploratũ, imitari nõ posse: nec quæ ob-
tinet bona spiritualia, alijs cõmunicare? Certe si id daretur: esset homo,
inanimis etiã corporibus abiectior, si qua habẽt: in alia cõmunicãtubus.

4 ¶Rursum. In corpore naturali nõ modo caput sublimi situm fastigio, cæteris membris cõmunicat influxum, virtutẽ & motũ: sed & cętera etiã membra, præsertim cor & stomachus. quinimmo naturali quodã instin‑ctu vnũquodq; membrũ alteri est præsidio: per solicitã eorũ quæ obtinet bonorũ dispartitionẽ. Atqui corporis mystici caput, CHRISTVS est: Roma.12
singuli autem (vt ait apostolus) alter alterius mẽbra. Non igitur solum CHRISTVS sua bona nobis cõmunicat: sed etiã quisq; hominũ spiri‑tuales bonorũ operũ diuitias alijs impartiri potest & distribuere. Alias perfectior esset membrorũ corporalium: q̃ spiritualiũ, inter se habitudo.

5 ¶Præterea. Membra corporis mystici maxime debẽt eniti ad imitatio‑nem sui capitis: in ijs quæ mẽbrorũ conditioni non repugnãt. quoniã in hoc cõsistit summa perfectionis membrorũ: si q̃ proxime possunt, confor‑mantur capiti. Et hinc beatus apostolus in suis epistolis tantopere nos hortatur: vt simus imitatores CHRISTI. Atqui caput nostrũ CHRI‑STVS: sua bona cõmunicat benigno influxu mẽbris suis. & huiusmodi bonorũ in alios cõmunicatio: nullo pacto aduersatur mẽbrorũ qualitati & conditioni. cum videamus in fruticibus & arbustis, radicem, susceptũ alimentũ & humorẽ deriuare in ipsum truncũ: & deinceps truncũ quod susceperit nutrimentũ dispergere in ramos, & demum ramos in frondes flores & fructus. Ergo ad imitationẽ capitis: & mẽbra corporis mystici possunt alijs sua bona cõmunicare, & ad hoc debẽt generoso animo eni‑ Ephe.5

6 ti. ¶Insuper beatus Thomas Aquinas in opusculo suo de expositione symboli apostolorum, cęteris eius opusculis inserto & annexo: explicans hunc articulũ, Sanctorũ cõmunionẽ: ait. Sicut in corpore naturali, ope‑ratio vnius mẽbri cedit in bonũ totius corporis: ita in corpore spiritua‑li, scilicet ecclesia. Et quia omnes fideles sunt vnũ corpus: bonũ vnius al‑teri cõmunicatur. Nam ait apostolus ad Romanos duodecimo capite. Thomas Aquinas.
Singuli autẽ: alter alterius mẽbra. Vnde & inter alia credẽda quæ tradi‑derunt apostoli: est q; cõmunio bonorũ sit in ecclesia. & hoc est quod di‑citur, sanctorũ cõmunionem. Inter alia vero membra ecclesię, principale membrũ est CHRISTVS: quia est caput. quemadmodũ ait Paulus ad Roma.12
Ephesios primo cap. Ipsum dedit caput super omnẽ ecclesiã: quę est cor‑pus ipsius. Bonũ ergo CHRISTI cõmunicatur omnibus Christianis: sicut virtus capitis, omnibus mẽbris. Et hęc cõmunicatio fit per sacramẽ‑ta ecclesiæ, in quibus operatur virtus passionis CHRISTI: quæ opera‑tur ad conferendã gratiã in remissionẽ peccatorum. Hæc Thomas. Ex Ephe.1
quibus verbis perspicuũ est: hunc esse articulũ fidei in symbolo aposto‑lorũ inter cæteros cõprehensum, q; cõmunio bonorum spiritualium & capitis in membra, & membrorũ in alia membra: est in ecclesia. qui qui‑dem articulus explicatur hisce verbis, sanctorũ cõmunionem. Lutherus igitur, obdurata fronte negans bona opera vnius fidelis posse alijs com‑municari: desciscit ab integritate fidei, & prædictum negat articulum.

¶Ad hæc. Idem probatissimus author: circa finē expositionis prædicti 7
articuli, subnectit. Sciendū est etiam, ꝙ non solū virtus passionis CHRI
STI cōmunicatur nobis: sed etiam meritū vitæ CHRISTI, & quicquid
boni fecerunt omnes sancti, cōmunicatur in charitate existentibus, quia
Psal. 118 omnes vnū sunt. Vnde ait psalmista. Particeps ego sum omniū timentiū
te. Et inde est ꝙ qui in charitate viuit: particeps est omnis boni quod fit
in toto mūdo. sed tamen specialius illi: pro quibus specialius fit aliquod
bonum. Nam vnus potest satisfacere pro alio: sicut patet in beneficijs, ad
quæ plures congregationes admittunt aliquos. Sic ergo per hanc cōmu
nionem consequimur duo. vnum scilicet: ꝙ meritū CHRISTI cōmuni-
catur omnibus. Aliud: ꝙ bonum vnius cōmunicatur alteri. Hæc Tho-
mas. Sed quomodo vir iustus erit particeps omniū timentiū dominū, &
custodientiū mandata eius: nisi fiat bonorū vnius in cæteros cōmunica-
tio, & mutua quædā atꝗ reciproca bonorū operū īter fideles partici-
patio? Ex ipsius igitur psalmographi sententia: etiā astruitur hæc bono-
rum vnius in alterū cōmunio. ¶Amplius. Complura sacrarū etiam li- 8
terarū exempla: testificātur hanc bonorū cōmunicationē. Siquidē bene-
Gene. 30 dixit dominus ipsi Laban ad introitū Iacob: in bonorū temporaliū mul
Gene. 39 tiplicatione. Benedixit item dominus domui Ægyptij: propter Ioseph
venditum illi in seruum. Et cum arca dei tres menses maneret in domo
2. Regū. 6 Obededom: benedixit dominus domui hospitis ipsius arcæ. Quid ergo
faciet arca viua & animata: anima scilicet viri iusti? nōnne maiora bona
3. Regū. 17 scilicet spiritualia: in alium transfundere poterit? Helias itidem prophe
ta, viduæ Sareptanæ susceptus hospitio: farinam eius multiplicauit &
oleum, insuper & filium ipsius mortuū suscitauit. Et Heliseus prophe-
4. Regū. 4 ta, mulieris Sunamitidis domo receptus: & filiū illi impetrauit cū ante
fuisset sterilis, & deinde illum extinctū reuocauit ad vitā. Si hæc benefi-
cia temporalia cōmunicarunt sancti patres alijs, cum quibus diuersabā
tur: nōnne longe amplius spiritualia ijsdem gratiarum dona (vbi nullus
erat obex) impartiuerūt? Demū sacratissima virgo MARIA iam dei fi-
lio pro nobis incarnato oppignerata, cū visitauit Elizabeth: nōnne meri
to suo id obtinuit atꝗ præsentia, vt exuberantia gratiæ (qua erat refer-
tissima) transfunderetur in sanctam cognatā suam, & in filium eius vte-
Lucæ. 1 ro adhuc materno clausum? vt ad primā salutationis eius vocē, & reple
ta fuerit spiritu sancto Elizabeth: & exultauerit in gaudio infans in vte
ro eius. Sed quid hoc aliud fuit: q̄ bonorū deiparę virginis in alios pro-
pagatio atꝗ deriuatio? ¶Occurrēt facile cuiuis & alia q̄plurima exem- 9
pla in sacris cōscripta literis: quę huius rei fidē faciāt, cōmunionē scilicet
bonorū vnius in alios esse. vt de Abraā, Moyse, Dauid & cęteris: prom-
Gene. 26 ptū esset ostendere. Cur enī dixisset dominus ad Isaac, se benedictурū illi
& multiplicaturū semen illius propter Abraę obedientiā & iustitiā: nisi
fuisset bonorū operū Abraæ patris in Isaac filiū cōmunicatio? Cur etiā

Ezechiæ regi Iuda denunciasset deus per Esaiam prophetã:se protectu- 4.reg.20
rum vrbem Hierusalẽ,propter Dauid seruũ suum?nónne cõmemoratio
illa priscorũ patrum:designat nobis eorum merita posteris profuisse,&
impetrasse à deo beneficia? Cur etiã in oratione sua Moyses orans pro Exodi.32
populo Israelitico vituli cõflatilis adoratione cõtaminato,& Azarias in
fornace Babylonica, recensuissent antiquorũ patrum Abraam,Isaac & Danie.3
Iacob nomina:nisi vt iustitiæ illorũ contemplatione,deus posteritati eo-
rum benefaceret?Cúmq; Moyses toti populo impetrasset criminis illius
veniã:nónne quod in se erat bonũ,alijs(quos syncero dilexit amore)im- Exodi 33
partiuit? Similiter beatus Paulus cum ducentas & septuaginta sex ani- Actuũ.27
mas sibi à domino donatas seruauit incolumes ab impendente naufra-
gio:nónne cõmunicabilitatẽ bonorũ in alios fieri posse ostẽdit?Obmu-
10 tescat igitur Lutherus: tot exemplorũ testimonio cõuictus. ¶Demũ,si
non potest fieri bonorũ spiritualiũ vnius in aliũ cõmunicatio,vt conten-
dit Lutherus: nõ esset igitur vnq̃ pro alijs viuẽtibus faciẽda oratio, neq;
offerendũ altaris sacrificiũ,aliúdve pium opus exercendũ.q; bona viuẽ-
tium opera: nihil salutis aut fructus spiritualis possent alijs etiã viuen-
tibus conferre. Quinimmo & eò deuenietur insaniæ,q; bona sanctorum
opera,cum vitã hic agerent,facta:nón potuerint alijs prodesse.& demũ,
q; orationes sanctorũ in cælis cum CHRISTO regnantiũ:viuẽtibus suf
fragari non possint. ex quo consequens esset, nec ipsos orare pro nobis:
neq; à nobis orandos neq; honorãdos esse, quod extremæ impietatis &
amẽtiæ est astruere: vt à nobis in opusculo bipartito de veneratione san-
ctorũ,est monstratũ. Deinde & in id incidemus incommodũ,si inficiari
voluerimus bonorum vnius in alios cõmunicabilitatẽ:q; suffragia viuẽ-
tium nõ prosint defunctis,loco purgatorio detentis.& proinde non esse
pro illis orandũ:aut pium aliquod opus agendũ. quod præcedẽtis libri
cap.vicesimo septimo:diffuse est reprobatũ. Ecce triplicẽ impietatis hy-
dram:viuẽtes pro viuẽtibus orare non posse:sanctorũ suffragia nõ pro-
desse viuis, & viuentiũ suffragia nõ prodesse mortuis,ex tetra illa lacu-
na,immo tristi sentina consurgentẽ:q; nõ possint vnius bona opera,alijs
cõmunicari. Si quis ergo tutus esse velit ab huius tricipitis hydrę pesti-
fero afflatu:admittat cum sancta ecclesia,bonorũ vnius in alium cõmu-
11 nionẽ. ¶Postremũ. Non minoris est efficaciæ bonũ opus,vt in aliũ q̃ au
thorem suũ diffundatur:q̃ malũ,vt etiã alijs q̃ ei qui admiserit illud,of-
ficiat. Est enim bonum:in affirmatione,& potẽtius:vt lux,vita & calor.
Malum vero,in negatione & priuatione:vt tenebræ,mors & horridũ fri
gus. Atqui malũ ab aliquo perpetratũ:trãsfunditur etiã in alios, quãtũ
ad nocẽdi perniciẽ & detrimentũ.queadmodũ primorũ parentũ trãsgres Gene.3
sio,in totã posteritatẽ eorum est traducta:& vnius delicto(vt ait apostolo- Roma.5
lus)peccatores cõstituti sũt multi. Et in Exodo legitur dominus dixisse
ad Moysem. Ego sum dominus deus tuus,fortis,zelotes:visitãs iniqui- Exodi.20

tatem patrum in filios, in tertiã & quartã generationẽ eorũ qui oderunt me. Multo igitur amplius & bona vnius opera cõmunicari possunt alijs atq; distribui: quantũ ad profectũ, vt per vnius iustitiã, iusti constituantur multi. ¶ Postremũ. contra Viclefum hæreticum, negantẽ hanc meritorum vnius in alios cõmunicationem (quam in hac impietate, vt & in alijs complusculis, hic consectatur Lutherus) agens honorandus pater Thomas Vualden, in suo libro de sacramentalibus cap. nonagesimo tertio & duobus proxime sequentibus: multipliciter ostendit, ex veteris & noui testamenti scriptura deduci hanc meritorũ cõmunicationẽ. CHRISTVM item & apostolos, sanctósq; patres posteris natos seculis, eandẽ alijs impartisse: quinimmo & ethnicos illam sibi concedi petiuisse. In reliquis vero eiusdẽ tituli decimi capitibus (quæ vsq; ad centesimũ quartum protenduntur) obiectiones Viclefi contra hanc meritorum participationem vibratas: valide retundit. 13

Thomas Vvalden.

¶ Tres virtutes circa quas vota monastica versantur, non solum libere seruari posse: sed etiã voto promitti, exẽplo sanctorũ patrũ, doceriq; vt voueãtur, & promissa exigi. Cap. XIX

OCtaua Lutheri obiectio. Paupertas, obediẽtia, & castitas, perpetuo quidẽ seruari potest: voueri autẽ, doceri & exigi non potest. quia in seruando manet libertas euãgelica: in docendo vero, vouendo, & exigendo, nõ manet. Ideo sancti qui ea seruauerunt: libere seruauerunt, seruaturi etiã, si nec vouissent nec docti nec exacti fuissent. Quinimmo beatus Antonius hoc cęrimoniale monachorũ genus prorsus ignorauit. libere cælebs vixit: & libere eremũ incoluit iuxta formã euangelij. Posteri vero eius, libertatẽ ipsius in necessitatẽ verterũt: & seruitutẽ ex illius fecerunt instituto, & solã Antonianæ regulæ speciem secuti sunt. Ita in principio cũ monachi sponte ac libere continerent, obedirent ac pauperes viuerẽt: postea trãsijt illa obseruatio in præceptum. Nec vllus fuit Pannutius qui illis resisteret: sicut ipse legitur in concilio Niceno obstitisse cælibatui clericis imponẽdo. Non igitur probandũ est id voti genus: quod hac tẽpestate in monasterijs obseruatur. Hæc Lutherus. ¶ Responsio. In assumpta primo loco propositione: prima pars penitus repugnat secundæ, & aduersatur. Si enim vnaquæq; illarum trium virtutũ seruari potest: consequens est quãq; earum & bonã esse, & animę salutarẽ. Et cũ nulla earum sit ad salutẽ simpliciter necessaria, nec à deo præcepta: constat earum quamlibet esse debitam voti materiã, & ergo voueri posse. Q; si quæq; ipsarum recte voueri potest: cur non poterunt doceri homines, vt voto se astringant ad cuiusq; illarũ obseruationẽ? cum huiusmodi doctrina, sana sit & recta, animæq; saluti cõducens: suffulta (vt late est prius ostẽsum) varijs scripturæ testimonijs, & sanctorũ patrũ exemplis. Rursum si tres illę virtutes voueri possunt: cur

non poteſt earũ votũ exigi ab iis qui monaſticæ vitæ ſubeunt profeſſionem: quoniam nihil tunc ab eis exigitur: niſi illud cui id vitæ genus rationabiliter innititur. Vbi vero ſe conſtrinxerint voto religioſi: manifeſtũ eſt illorũ votorũ integrã perſolutionẽ(vt quæ iam ſit de præcepto) poſſe ab illis legitime exigi. Quocirca ex eo quod admittit Lutherus, eas tres virtutes ſeruari poſſe, cum non ſint de eorum numero quæ deus nobis agenda præcepit: protinus recte conficias eaſdem & voueri poſſe, & doceri ꝙ voueantur, & earum vota etiam exigi poſſe. Neq; admittẽdum eſt, ſanctos patres qui vota à ſe facta ſeruarunt, ea ipſa(poſtq̃ ędita fuere) ſeruaſſe libere, vt intelligit Lutherus: ea ſcilicet libertate, ꝙ licuerit poſtea illos ab huiuſmodi votorum obſeruatione ſine noxa deſciſcere atq; diſcedere. quandoquidem reſilitio à propoſito & reditus ad ſeculũ poſt voti æditionem: manifeſte repugnat conditioni propriæq; rationi ipſius voti, quod in perpetuũ tempus totũmq; reliquum vitæ curriculũ
3 fieri in monaſteriis debet: ex primaria ipſorũ inſtitutione. ¶Quod vero deinde adducit Lutherus in hac obiectione de ſancto Antonio eremita celebratiſſimo: omnino cõmẽtitium eſt, & ab ipſo ſine authoritate & exemplo gratis confictum in ſuæ improbæ aſſertionis approbationẽ. Quẽ enim pro ſe adducet authorem illud atteſtantem de beato Antonio, aut quouis alio eremita illuſtris ſanctimoniæ: ꝙ libere cælebs vixit, ſecundum eam quam prætendit intelligentiam, & ꝙ libere eremũ incoluit: ea quidem libertate: ꝙ ex eo vitę genere impune & ſine noxa potuerit, poſita veſte eremitica, ad ſecularẽ redire vitã. Certe de ſancto Antonio memoriæ proditum reliquit Athanaſius epiſcopus Alexandrinus, ꝙ vſq; ad centeſimum & quintum ſuæ ætatis annũ(qui & poſtremus vitæ eius fuit) perſtitit immobilis & cõſtans in eremitica profeſſione: quã ab ipſa adoleſcentia(vtpote circiter annum ætatis ſuæ viceſimum) inchoauerat. Neq; de ipſo ſcribit idem author aut alius quiſpiã: ꝙ inceptum ſemel id vitæ genus deſeruerit. quod tamen oſtendere oporteret ad faciendam fidem: quòd libere eremũ incoluerit & cælibatũ itidem libere, id eſt ſine voto, obſeruauerit. Quinimmo vel vnũ exhibeat nobis Lutherus anachoritam: qui poſt inchoatam vitæ eremiticæ profeſſionem, ad ſeculum redierit ſine nota apoſtaſię, ſine ignominia & culpa. & tũc illi credemus, aſtruẽti primos illos eremitas libere in cælibatu victitaſſe, & libere ſolitudinem incoluiſſe: cum facultate ſcilicet redeundi citra vllam reprehẽſionem aut notam ad ſecularem habitum, quando eis placitum fuiſſet. Sed credimus ipſum deſudare multum debere: ad aſſignandum illum
4 vnum, qualem ab eo exquirimus, eremitam. ¶Nec minus falſum eſt, quod in hac ſubnectit obiectione Lutherus: monachos ſcilicet in principio, libere(id eſt, citra votum: & cũ facultate retrocedendi ad ſeculum) continentiam, obedientiam & paupertatem obſeruaſſe. quandoquidem à principio naſcẽtis eccleſiæ, qui monaſticã profitebantur vitam: ſe voto

Athanaſius in vita ſancti Antonii

semper astrinxisse leguntur ad persistendũ perpetuo, in eo vitæ genere, quod abrenũciantes seculo amplectebantur. Enimuero in secundo præsentis libri capite, latius est mõstratum: vouendi morem & vsum, in exordio legis euangelicę fuisse, exemplo apostolorum & eorum qui regulam viuendi apostolicam, post sancti spiritus missionem institutam, tenuerunt. Quod tamen vt firmius habeatur & certius: adhuc amplius

1.Timo.5 hoc in loco comprobare studebimus. In primis ad Timotheum scribẽs apostolus ait. Adolescentiores autem viduas deuita. Cum enim luxuriatæ fuerint, in CHRISTO nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Vbi primam fidem vocat Paulus, votum castitatis: quod orbatæ primis maritis, fecerunt, pollicitæ deo, se

Hieronymus. permansuras deinceps in viduali castitate. Sic enim Hieronymus: hunc apostoli locum exponit. Habentes damnationem: quia primam fidem irritam fecerunt. Quæ se viduas (inquit) promiserant permãsuras. Hæc regula, nõ solũ in viduis: sed & in virginibus continentibus, quæ primã

Athanasius fidem irritã fecerũt, intelligenda est. Athanasius etiam, idem explicans verbum Pauli: ait. Fidem: conuenta dicit & pactiones. Hæ nãq;, inanes reddidere conuentiones: quas cum CHRISTO pepigerant, quocirca & damnationem adipiscuntur. Hæc ille. Quæ autem conuenta sunt & pactiones, quas cum deo faciunt homines: nisi promissiones & vota rei ali-

Augustinus cuius agendæ? Augustinus quoq; in expositione psalmi septuagesimi quinti, pertractans hoc prophetæ dictũ, Vouete & reddite. eadem apostoli ad Timotheum verba de viduis adolescentioribus, in eandem exponit sentẽtiam, dicens. Quid autem ait apostolus de quibusdam: quæ vouerunt & non reddiderũt? habentes (inquit) damnationẽ: quia primã fidem irritã fecerunt. Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt: & non reddiderunt. Et in libro ad Pollentium: eandem dictorum

Idem apostoli verborum exprimit intelligentiam Augustinus, cum ait. Vnde apostolus de quibusdam quæ continentiam vouẽt, & postea nubere volunt: quod eis anteq̃ vouissent, vtiq; licebat. habentes (inquit) damnatio-

1.Timo.5 nem: quoniam primam fidem irritam fecerunt. Hæc ibi. Constat itaq; multiplici sanctorum patrum testimonio: in prædictis apostoli verbis, per primam fidem, intelligi debere votũ castitatis: à viduis, maritali vinculo solutis, factum. Ex quo protinus est consequẽs: quod tempore nascentis adhuc ecclesiæ, in frequenti versabatur vsu & erat votũ seruandæ ca-

Hieronymus. Philo stitatis. quod prętertim hic astruimus. ¶ Prętera, beatus Hieronymus in libro scriptorum illustrium de Philone loquẽs: ait. Philo Iudæus natione Alexandrinus de genere sacerdotũ, idcirco à nobis inter scriptores ecclesiasticos ponitur: quia librum de prima Marci euãgelistæ apud Alexandriam scribens ecclesia, in nostrorum laude versatus est. non solum eos ibi: sed in multis quoq; prouincijs esse memorans, & habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo apparet, talem primũ CHRISTO

credentium fuisse ecclesiam: quales nūc monachi esse nitūtur & cupiūt.
vt nichil cuiusq̄ proprium sit:nullus inter eos diues,nullus pauper.pa-
trimonia egentibus diuiduntur: orationi vacatur & psalmis, doctrinæ
quoq; & continentiæ.quales & Lucas refert:primū Hierosolymæ fuis-
se credentes.Hæc ille.Atqui sub apostolis primi credentes cum subdi- Actuum.4
derunt se illi disciplinæ regulari:voto se obstrinxerunt ad cōmunitatem
vitæ seruandam,quēadmodum in tertio huius libri capiteostensum est
de Anania.Ergo & in ecclesia Alexandrina à beato Marco instituta ad
imitationem ecclesiæ Hierosolymitanæ:etiam fiebant vota. Illius autē
ecclesiæ cultores & alūni,erāt monachi:& eorum habitacula,à Philone
nominātur monasteria.Igitur in principio,monachi deuinxerūt se vo-
torum sacramento: quemadmodum & hac tempestate,contra Lutheri
6 assertionem. ¶ Rursum in historia passionis sancti Matthęi apostoli &
euāgelistæ:narratur Iphigenia filia regis Aethiopū Eglippi,ad CHRI- Sanctus
STVM cum toto suo populo per apostoli prędicationem cōuersi,suam Mattheus
virginitatem dedicasse deo in professione cœnobitica:sacrūq; velamen à
sancto Matthæo accepisse,præpositaq; fuisse sancto cœtui multarū vir-
ginum:idem seruandæ cōtinentiæ propositū amplexarum.Quam cum
Hirtacus,Eglippo in regno Aethiopiæ suffectus,vellet vxorem ducere: Hirtacus
solicitarétq; apostolū vt id ipsum persuaderet Iphigeniæ.respōdit bea-
tus Matthæus,iniquam esse illam petitionem,neq; eam rem vllo pacto
tentandam:ꝙ ipsa virgo,iam regis cælestis esset effecta sponsa,& sancto
velamine deo consecrata.quare ad terrenas nuptias nequaq̄ recidere, &
reuerti posset vnq̄.Quod responsum ægre ferens Hirtacus,& totus in-
frendens:misit paulo post armatos satellites, qui sanctū dei apostolum
obtruncarent,& ita glorioso coronatus est martyrio beatus euāgelista.
Sed quid ad hæc dicet Lutherus?nónne ea ipsa manifeste comprobant,
circa primitiuæ ecclesiæ tempus fuisse votorum vsum:neq; liberam tum
7 fuisse cōtinentiæ professionē,cum facultate relabendi ad nuptias? ¶ In-
super beatus Augustinus post susceptum à sancto Ambrosio baptisma Augustinus
reuersus in Africam: collectis aliquot fratribus mundi cōtemptoribus,
cœpit viuere secundum regulam sub sanctis apostolis cōstitutam,vt su-
pra etiam est dictum,qui & votum ædiderunt de seruanda obedientia,
paupertate,& castimonia.quemadmodum attestatur ipse Augustinus
in sermone quadragesimo ad fratres in eremo.Vbi postq̄ exemplū obe- Gene.22
dientiæ ipsius Abraæ proposuit: exhortando subiungit.Attendite vos
filij obedientiæ:qui votum fecistis & professionem.Vade o tu frater:&
fac similiter.Ex quibus verbis id recte colligitur,non modo Augustini
tempore religiosos,mundi conculcatores,vota fecisse:sed & eos,qui sub
regula apostolorum in ipsius ecclesiæ initio vixerūt.cum ad illius regu-
læ exemplum & formam:beatus Augustinus suam & suorū vitam vo-
tis obligatam instituerit.Vnde perspicuum euadit,magnopere cōmen-

dandam esse votorũ æditionem, cum discretione & maturitate factã: vt quæ à principio nascẽtis ecclesiæ fuerit in vsu, & continue deinceps obseruata sit. ❡ Non itaq; opus fuit aliquo Pannutio, qui reclamaret obseruationi obedientiæ, paupertatis & castitatis, per votũ in religiosis faciẽdæ: post liberã anteriore tempore, & sine voto (vt ait Lutherus) illarũ virtutum obseruationẽ. quoniã ab ipsius ecclesiæ exordio semper obligatoria & per votum fuit in monasterijs huiusmodi obseruãtia: & nũq̃ libera. Continentia vero sacerdotum (quæ nc imponeretur clericis lege obligatoria, in concilio Niceno: restitisse traditur Pannutius, qui ea tẽpestate floruit) neq; in ecclesię principio neq; ante illius concilij tempora legitur fuisse stabiliter (vt nunc) indicta ordini sacerdotali. Nempe vt in decretis, distinctione tricesima, cap. Nicena synodus. refert eorum collector, cum patres illius synodi legem ferre vellẽt, q̃ sacerdotes, diaconi & subdiaconi abstinerent deinceps à consortio & vsu vxorum, quas ante consecrationem duxerant: refragatus est illi legi tunc cõstituendæ Pannutius cõfessor, dissuasitq; eam obligationem tum clericis imponi debere. Cuius quidem sententiam probauit ipsa synodus: & nichil super ea re in illo cõsessu sanciuit ac definiuit eo tempore. Quare non cõsimile est iudicium: quãtum ad hoc, de cælibatu sacerdotum & votis monasticis.

Pannutius confessor

❡ Quo fit vt execrabilis censeri debeat & minime tolerãda Lutheri circa hunc sui libri locum impietas: qui votum sanctorum circa monasticã obseruationẽ, & quod in huiusmodi professione ædiderũt, stultũ vocat, eosdemq; sanctos errore lapsos: modum vouẽdi aliorum probasse dicit. ob feruorem tamen spiritus & fidem: ipsos à deo illius errati veniam esse cõsecutos. Quid enim aliud hæc impia sonant verba: nisi interiorẽ afflatum à spiritu sapientiæ & veritatis factum, ad deuouendum se deo per arctitudinis claustralis susceptionem, esse stultitiam & errorem? Et ita ab ipso sapiẽtię spiritu, stultitia suggereretur cordibus hominũ: & à spiritu veritatis, error. ❡ Nec minus detestanda est ea improbitas: qua sanctissimum patrem Franciscum, verum mundi contemptorem & singularem paupertatis amatorem, aberrasse à recta via vt hominem dicit, in condenda sua regula pro instituendo ordine fratrum minorum, q̃ eam vocauerit euangelium, tum (inquit) q̃ euangelium omnibus commune: ad suos fratres visus sit contrahere, quasi soli illi essent Christiani. tum q̃ in euãgelio contenta (ait) vouerunt omnes in baptismo: & ergo illa nõ debere iterũ voueri in sua regula. tum deniq; q̃ suos ad cælibatũ astrinxit & abstinentiam à contrectanda pecunia: quæ non continẽtur in euãgelio. Nempe sanctus ille pater nequaq̃ suam regulam legitur vocasse euangeliũ: vt ipsi impingit Lutherus. sed in illius frontispicio & primo in limine: ita profatur. Regula & vita fratrum minorum: hæc est. Domini nostri IESV CHRISTI sanctum euãgelium obseruare. Id est, secundũ formam in euangelio expressam & à domino nostro apostolis

Sanctus Franciscus

ad prędicandum missis præscriptam:vitam suam instituere. Planum est autem, ad eam normā euāgelicam qua prohibentur portari sacculus & pera in via, calceamenta in pedibus, & in zonis pecunia, ab ijs qui euangelizant verbum dei:nō omnes astringi Christianos. Dictum etiam est supra, capite huius libri duodecimo, in baptismo nulla fieri vota:neq̧ quenq̄ tum se voto alligare ad ea seruanda quæ in euangelio cōtinētur. Vnde nec beatus Franciscus suæ regulæ professores voto constrinxit ad obseruationem eorum omnium quæ in euangelio continentur(quippe dei præcepta ibidem compræhensa:non cadunt sub voto) sed duntaxat ad obedientiæ, paupertatis & castitatis integram custodiā:quæ in euangelio non præcipiuntur, sed tantummodo consuluntur. Quo quidem in facto, nequaq̄ solis suis fratribus Christianorum nomen vendicauit:sed omnibus fidelibus cōmune(vt semper fuit)illud dimisit. Deniq; id nequaq̄ vero cohæret:cælibatum in euangelio non contineri. cū aperte insinuetur à domino, per eunuchos:qui se castrant propter regnū dei. Falsum & illud nichilo minus, quod adiungit Lutherus:abstinentiā à contrectanda pecunia non contineri in euangelico codice. Designatur enim eo domini nostri verbo:quo prohibentur discipuli eius ad prædicandū euangeliū ituri, portare pecuniam in zonis suis. Et q̄uis idipsum aperte non explicaretur in tota euāgelij pagina:haud tamen aduersatur alicui loco euangelico, immo q̄proxime cum euangelio conspirat. quoniam succidit cupiditatis materiam:& ad omnimodam rerum temporalium abrenunciationem(quā commendat euangeliū)inducit. Sed quid opus est huic negocio defensandæ beati Francisci regulæ à calūnia Lutherana:hic diutius insistere? cū illa ab Innocētio tertio, apostolicę sedis præside, diuina(vt id ageret)reuelatione admonito, fuerit superstite adhuc beato Frācisco approbata. quemadmodum præclare refert sanctus Bonauentura:in opusculo de vita beati patris Frācisci cōscripto. Hæc sane approbatio, sufficiens est munimentum contra omnes Lutheri cauillos & obtrectationes:quibus in sanctū dei virū oblatrat, vt posthac obstruatur os loquentium iniqua. Ad hæc, eadē regula ab Honorio tertio, proximo Innocētij in summo pōtificatu successore fuit cōfirmata:& à Gregorio nono deinceps declarata. Deinde à sancto Bonauentura, eadem particulatim à capite ad calcem vsq̧ explicata est: in vno opusculorum suorū, quod inscribitur, declaratio super regulā minorum. Et demū nostra ætate ab insigni & pręclaræ eruditionis viro Gaspare Sisgero: Franciscanæ professionis alūno, eadē egregie est defensa in calce luculenti sui operis, quod inscripsit de vita Christiana, & monastici instituti ad eam optima quadratura.

Matth.10 Lucæ.9 Marci.6 Matth.19 Matth.10 Innocētius tertius

9 ¶ Demum nec beato patri Bernardo, Cisterciēsis ordinis clarissimo splendori, parcit Lutherana impietas:circa hūc libri sui de votis monasticis locum. quem dicit, sub voto, sed sine voto & non secundū vota vitam duxisse. perinde atq̧ apostolus Paulus(inquit)sub

Beatus Bernardus.

» lege sed sine lege vixit. Immo neq; Bernardus (ait) votum suum per om» » nia seruauit, citra tamen peccatum: quando in causis papalibus relicto » monasterio perambulabat terras. quod deus voluit: ne institutum voto» » rum apud se ratū habere crederetur. Hæc Lutherus. In quibus id pri» mum occurrit absurdum: q perhibet beatū Bernardum sine voto in do» mo cœnobitica vixisse. quem vtiq; constat in suis diuersis operibus præ» sertim in libro de præcepto & dispensatione: palam edocuisse arctam vo» torum integre obseruandorum obligationē. Quinimmo secum pugnat Lutherus, cum subnectit eundem sanctum patrem non per omnia votū suum seruasse: innuens his verbis, ipsum ædidisse votum, quod ante ne» garat. Neq; similitudo illa de Paulo apostolo, q sub lege sed sine lege vi» xerit: proposito Lutheri cōfirmando quicq̄ confert. Nempe lex Moysi tempore prædicationis beati Pauli declinauit ad occasum: quam tamen interdum Paulus vt aliorum cōsuleret saluti, etiam sine noxa seruauit. At non ita votorum obseruatio tempore beati Bernardi ferebatur ad vesperam: sed in meridiano fuit suo splendore, neq; interea suum amisit vigorem. Sed nec minus illud est impiū, q in verbis supra dictis Luthe» rus impingit sancto viro Bernardo votorum trāsgressionem: quādo ob causas summorum pontificum cogebatur diuersas peragrare regiones, relicto suo monasterio. Sane inuitus propemodum & trepidus suscepit sanctus ille pater negocium illud sedandi schismatis: quod inter Inno» centium secundū & Petrum Leonis excitatū grassabatur in ecclesia dei. neq; vllis pepercit laboribus: vt discussa veritate redderetur trāquillitas pax & vnio ecclesiastico statui. Cunq; peracta diligēti indagine electio» nis factæ à patribus supremis, ad quos eligendi summi pōtificis spectat officium: comperisset Innocentiū canonice electum esse, & verum in ec» clesia CHRISTI vicariū: accessit reges & principes terræ, petiuit Ger» maniam, Angliam, Italiam, pererrauit & Galliam: vt induceret omnes ad obedientiam Innocentio præstādam, tanq̄ vero sedis apostolicæ mo» deratori. & tam arduam prouinciam adeo feliciter expleuit: vt demū re» dierit concordia & vnitas ecclesiastica. Verū hic percōtandū est à Luthe ro: cur in istis & alijs sancti viri profectionibus & expeditionibus pro ecclesię catholicę vtilitate, nō potuerūt ab eo vota monastica seruari? aut cur integre nō fuerunt ab eodem seruata, haud minus q̄ si monasterij te» ctis fuisset conclusus? Nonne sine votorū monasticorum iactura potest suscipi profectio à religiosis extra septa monasterij: potissimū ea quæ fit suorum patrū & præpositorum iussu? An in tali viarum peragratione ob legitimā causam facta, labefactatur obedientia? cū ea fieri non soleat nec debeat: sine patris monastici cōsensu. Vel vtrum paupertas illic la» ditur: vbi aut communibus monasterij impensis comparatur viaticum, aut eleemosynis? Sed neq; castitas ibidem periclitatur apud eos, qui te» ctis monasterij conclusi: semper caste vixerunt. Certe non minus in bo»

Pro sancto Bernardo apologia

Innocētius secundus

nis q̃ malis hominibus: verum est verbum illud Horatianum. Cælum non animum mutant: qui trans mare currunt. Horatius

¶ Vota monastica nequaq̃ diuinis repugnare præceptis: neq; officijs charitatis, quæ proximis debemus. Cap. XX.

Ona Lutheri obiectio. Monachalis professionis institutum repugnat dei pręceptis: & illi in primis, quo debemus CHRISTI nomen venerari & in eo salutem sperare. Quoniam religiosi extincto propemodum & abiecto CHRISTI nomine: suum erigũt. Non enim Christiani amplius nec filij dei: sed Benedictini, Dominicani, Franciscani, Augustinianiq; dicũtur. Hos vt suos patres præ CHRISTO iactant. Neq; hoc nomine salui & iusti fieri præsumunt, q̄ baptizati, q̄ Christiani sunt: sed hoc solo, q̄ sui ordinis nomen habent. Ideo in suo nomine confidunt, in hoc gloriantur: quasi baptismus & fides iam olim velut naufragio perierint. Non ergo assumunt & inuocãt nomen domini, nisi in vanum: sed nomen suũ, quod per opera erexerũt. Quare damnanda est prorsus hæc vitę conditio. Hæc Lutherus. ¶ Responsio. In hoc cauillo plus est cõtumeliarum & calũniæ: q̃ solidæ rationis. Ideo paucis ei satisfaciendum est, has religiosorum denominationes à primarijs ordinum monasticorum patribus desumptas: nequaq̃ abijcere CHRISTI nomen, aut Christiani nominis professionem, apud veros & integros cœnobitas: sed eas omnes in lege & fide CHRISTI vt solida & vnica petra fundari. Non enim diuersæ appellationes quę post susceptum fidei in baptismo signaculum ob aliquam rationabilem causam nobis adueniunt: distrahunt aut dissecant CHRISTI nomen, vel nos ab illo diuellunt, sed sub illo primo nomine constituũtur omnes: & in illo conueniunt. Alioqui dirimerentur à CHRISTO fideles: ob diuersam regionum à quibus oriundi sunt, aut familiarum denominationem. q̄ hi Galli sunt, illi Itali: alij Germani, alij Hispani, apud quos tamen omnes vnus colitur CHRISTVS. Aut diuiderentur ab vno salutis nostrę authore CHRISTO: qui in republica ciuili varias sortirẽtur administrationum publicarum appellationes: q̄ hi reges dicãtur & principes, illi duces: alij præfecti & prætores, alij vero senatores & iudices. aut quoniam in vita priuata ab artibus quas exercent laici: diuersis nuncupantur nominibus. hi agricolę, illi ædificatores: alij sartores, alij sutores. Cõsimili deniq; ratione extinguere nomen CHRISTI in se dicerentur: qui graduum ecclesiasticorum diuersas haberent appellationes, diceretũrq; hi diaconi, illi subdiaconi: alij sacerdotes, alij vero pontifices. in quarũ tamen denominationũ singulis: honoratur & comprehenditur CHRISTVS, non secluditur neq; diuiditur. Et certe quemadmodum ecclesia CHRISTI sponsa, adornatur miro decore: suorum ordinum circũamicta varietatibus, ad vnum semper CHRISTVM re-

ſpicientibus,ita & religio monaſtica effulget ſingulari ſplendore,multi-
fida ſuorum ordinum & regularũ circundata varietate:quæ tamen om-
nis,in CHRISTVM vnicum ſcopum & ſupremum culmen reuocatur.
Ad hãc autem multiplicem regularum varietatem,ad vnum finem ten-
dentium explicãdam:diuerſæ huiuſmodi denominationes à primis pa-
Cõtra oblatrãtes in vitam monaſticam. tribus ſumptę verſantur in vſu. ¶Quocirca non ſunt probroſis & cõtu- 3
melioſis nominibus appellandæ,ſanctæ inſtitutiones monaſticæ.vt fa-
ciunt nonnulli:cum eas,ſectas vocitant,adinuentionéſque humanas, aut
humana placita.cũ etiam eaſdem dicunt factiones & diſſectiones:haud
procul à Lutheri verbis diſtantes,qui monaſticum inſtitutum dicit eſſe
Numeri.16 ſeditioſum aduerſum CHRISTVM,& Choreticũ,à Chore factioſo:
cũ Dathan & Abiron abſorpto à terra.His etenim ignominioſis & cõ-
uitiorum plenis nuncupationibus, illi qui ſcriptis aut verbo oblatrant
in ſeruos dei:& ſanctos inhonorant patres,qui primi monachalium re-
gularum iecerunt fundamenta.& ſpiritum ſanctum(qui pacis eſt deus
non diſſenſionis) graui afficiunt probro: cuius inſtinctu & directione,
primum ordines illi conſtituti ſunt,& hactenus incolumes perſtiterunt.
¶Cæterum ſiqui religioſorum, occaſione ſuorum ordinum ſchiſmata
ſuſcitant:dicentes.Ego ſum Benedicti,ego ſum Auguſtini,aut Bernar-
1.Corin.1 di.more eorum quos beatus Paulus reprehendit: iactitantes.Ego ſum
Cephæ, ego Pauli,ego vero Apollo.Si humano item affectu ita feran-
tur plærique in ſuam inſtitutionem ſingulariter extollendam:vt cæteras
omnes parui faciant monaſticas obſeruationes,aut habeant cõtemptui.
Si denique ſui ordinis ſtatuta curent aliqui maiore diſtrictione ſeruanda
q̃ dei præcepta,& diuina mandata ſuis poſthabeãt decretis & traditio-
nibus:hæc omnia & cõſimilia id genus mala,nõ ex ipſa regulari mona-
ſticæ vitæ cõſtitutione(quæ recta eſt & ſancta)proficiſcũtur:ſed ex pro-
lapſione ab ea,& particulari hominũ obliquitate,quæ nequaq̃ ipſi pro-
feſſioni monachicæ venit imputanda. Enimuero ſi damnare pergamus
quodpiam viuendi genus,ob idipſum,quod in eo plęrique degunt aberrãtes
ab illius rectitudine:nullus certe eſſet hominũ ſtatus, nec ciuilis nec ec-
cleſiaſticus, nec connubialis nec ſacerdotalis:qui non eadem damnare-
tur ratione.cum nullus aſſignari poſſit vitæ gradus & conditio: in qua
non inueniãtur aliqui exorbitantes ab illius integritate. Nichilo ſecius
ipſe viuẽdi modus:ſuapte natura & bonus eſt & rectus.Nõ enim quid
faciant homines,ſed quid facere debeant ſecundũ ſuam vocationem,ſpe-
ctandum eſt:ſi volumus rectum de ipſo viuendi genere,quale ſit, ferre
iudicium. ¶Porrò hoc in loco operæprecium fuerit audire verba beati 4
Auguſtini:quibus huiuſmodi argutia(qua ſæpius vtitur Lutherus:ad
monaſtices improbationem)penitus retũdatur. Verba inquã, in expla-
Auguſtinus. natione pſalmi nonageſimi noni:ab eodem ſic digeſta.Nemo vos fallat.
Si non vultis falli & vultis amare fratres: ſcitote omnem profeſſionẽ in

ecclesia habere fictos. Non dixi omnẽ hominẽ esse fictum: sed omnẽ professionẽ habere fictas personas. Sunt Christiani mali: sed sunt & boni. Quasi plures malos vides, quia paleæ sũt: nec te ad grana venire permittunt. Sũt ibi & grana: accede, tenta, excute, adhibe oris iudiciũ. Inuenis sanctimoniales indiciplinatas: nũquid ideo sanctimoniũ reprehẽdendũ est? Multæ nõ stãt in domibus suis: circueũt domos alienas: curiose agẽtes, loquẽtes quæ nõ oportet, superbæ, lingutæ, ebriosæ. Sed si virgines sunt: quid prodest integra caro, mẽte corrupta? Melius est humile cõiugiũ: q̃ superba virginitas. Si enim nuberet: nõ haberet nomẽ vnde extolleretur, & haberet frenũ quo regeretur. Sed nũquid propter virgines malas: dãnaturi sumus & sanctas corpore & spiritu? Aut propter istas laudabiles: etiã illas improbandas laudare cogemur? Vndiq; vnus assumetur: & vnus relinquetur. Hęc Augustinus. In quibus quidẽ verbis cum perhibeat omnem professionẽ in ecclesia habere fictos: consequens est & professionem monasticam habere etiam fictos. neq; illud inficiamur: sed potius indolemus. Sunt quidem mali religiosi: sed sunt & boni. Inueniuntur itidem religiosi indisciplinati, incompositisq; moribus: at nunquid ideo monachalis religio vituperanda est? Nũquid etiam propter improbos monachos: damnare debemus & eos, qui arctioris disciplinæ sunt obseruantissimi? Nichilo certe magis, q̃ propter bonos & spectabilis vitæ religiosos: commendare debeamus eos, qui à regulari cœnobiticæ institutionis disciplina exorbitant & deuiant. Et quia secundum Augustinum in verbis supra dictis, vndiq;, id est in omni hominum statu, vnus assumetur ad gloriam, & vnus relinquetur ad pœnam: fiet hoc vtiq; & in religiosorum multitudine. sed propter aliquot in ea malos: non oportet totam professionem monasticã damnare. ¶Decima Luheri obiectio. Institutio monastica repugnat præcepto dei, nos obliganti ad obedientiam parentibus impendendam: & ad succurrendum proximo, in necessitate constituto. Enimuero si alicuius religiosi pater ægrotat extra monasterium, non poterit ille filius exire septa monasterij ad visitandum patrem ægrotum & ad ministrandũ ei. aut si parentes egeant opera filij religiosi: vt pascat eos, aut seruiat eis. Sic si Franciscanus videt pauperem in extrema necessitate constitutum: non poterit contrectare pecuniam ad succurrendum illi indigenti. nec egredi poterit claustro ad exercenda opera misericordiæ corporalia in alios: qui indigent eius opera. quæ omnia: sunt contra charitatem proximi. Non est igitur probanda vitæ monasticæ professio: vt quæ transgrediatur mandata dei propter traditiones suas. Hæc Lutherus. ¶Responsio. Constantissime abnuendum est: institutum vitę monasticæ compugnare dei mãdato de honorandis parẽtibus, aut de subsidio proximis exhibendo. Obligatur enim addictus disciplinæ regulari, haud secus atq; alius, secularis vitæ rationẽ sequens: honorare parentes & eis obedire, sed modo congruente

1. Timo. 5

Matth. 24

suæ vitæ cōditioni:atq; alio,q̄ si esset in seculari statu constitutus. Ita & religiosus obstringitur,haud minus atq; ante religionis ingressum: ad succurrendū proximo suo,in necessitate posito,sed modo & via cōueniente suæ professioni:& haud dubie alio,q̄ id præstare deberet officiū, si in secularis vitæ genere versaretur. Neq; professio monasterialis quępiā absoluit à parentum obedientia,aut subuentione proximi: vt obiectat Lutherus. sed tantū modo ipsa cōstringit religiosum, ad illa præstanda obedientiæ aut humanitatis obsequia:secundum modum,suæ vocationi aut professioni conuenientem. ¶Quemadmodum in priore præsentis obiectionis hypothesi, si censeat ipse pater monasterij non expedire filio religioso:ꝙ relicto monasterio inuisat patrem suū ægrotum & ministret ei,vel quia huiusmodi corporalis, filij visitatio: parum sit opis & subleuationis patri languido allatura. aut quoniam illa,timetur incommodatura saluti ipsius filij religiosi: qui propter hoc ministerium cogeretur inter seculares fortasse cum graui animæ suæ dispendio diuersari,aut ob aliquam aliam rationabilem causam. Attamē filius ille religiosus alia via & modo potest obedire patri suo & subuenire,procurādo scilicet authoritate sui patris monastici:ꝙ aliquis vir secularis illi ministerio exercendo idoneus,mittatur loco filij religiosi ad ministrādum patri. aut ꝙ illi indigenti subministretur à monasterio,alio've viro probo, eleemosyna ad subleuationem suæ inopiæ. aut quod totus fratrum illius monasticæ domus cœtus: orationem fundat publicam ad deum pro salute patris ægroti. aut aliquem alium modum conuenientem necessitati paternæ subleuandę excogitando:qui professioni monasticæ filij non repugnet neq; saluti eius officiat. ¶Consimili quoq; modo dicendū est de eo filio monasterij incola:cuius pater incolumis est & pau- 6
per senioq; fractus,indigens opitulamine filij qui pascat eum. Nō enim oportet(sicut nec decet)filium illum monasterio egredi: vt assiduus patri senectute confecto assistat,illiq; ministret. sed alio quouis modo(quē adinueniet pater monasticus:sua prudentia & solertia)curare debet sui patris ætate grauis & paupertate pressi subleuationem. vt designatione vnius partis eleemosynæ publicę,ibidē in vsus pauperū distribui solitę: ad ipsius patris pauperis ętateq; prouecti peculiarē sustētationem. aut deputatione alicuius viri secularis:ad ministeriū singulare patri illi grādæuo & egeno exhibendū, cui ab ipso monasterio ea particulatim assignetur prouincia peragenda. aut alia quauis honesta ratione:à recto & æquo non exorbitante. ¶In posteriore vero præsentis obiectionis hypothesi & exēplo:religiosus sancti Francisci regulā professus non obligatur ad succurrendū pauperi extrema necessitate cōstricto per pecunię erogationem:cū illam apud se non habeat. Nemo autem adigitur ad id alteri dandum:quod non habet, cum sit illud impossibile,veráq; sit sententia:ad impossibile neminem obligari. Alio tamen modo vt subueniat

pauperi, si potest: astringitur. scilicet per diligẽtem aliorum apud quos est pecunia, solicitationem: vt illi pauperi ferant opem. quod vbi sedulo præstiterit: satisfacit præcepto charitatis. Quemadmodum beatus Paulus & verbo & epistolis adhortatus est Corinthios & alios populos, quibus euãgelizauit verbum dei & scripsit epistolas: ad faciendas collectas eleemosynamq; cõferendam in subleuationem pauperũ fidelium qui habitabant hierosolymis. Magnamq; adhibuit curam: vt huiusmodi collectæ fideliter & integre perferrẽtur ab illis populis fidelibus, in Hierusalem. Similiter beatus Petrus paralytico petẽti stipem ad portam templi Hierosolymitani, nõ erogauit pecuniam: libere professus, aurum & argentum non esse secum. sed alio modo & longe potiore illi succurrit: cũ id quod habuit, illi dedit, & in nomine domini nostri IESV CHRISTI, repente sanum illum reddidit. ¶Est igitur infirma huiusmodi consecutio: quam hic nectit Lutherus. Filius religiosus non obedit patri ægroto per egressum monasterij: ministrando illi necessaria, & coràm illi assistendo. ergo filius ille non obedit suo patri. Similiter & hęc collectio atq; ratiocinatio, priori consimilis: etiam est inualida. Religiosus Franciscanus non adiuuat pauperẽ per pecuniæ erogationem: ergo non succurrit illi nec opitulatur. Procedit enim vtraq;, à contractiore destructo ad id quod communius est, destruendum. quod argumentandi genus: omnino vitiosum est. Et in ambabus, quod assumitur: verum esse potest, & quod concluditur: falsum. cum sint alij modi (quàm qui in assumptis propositionibus exprimuntur) statui monastico conuenientes: quibus & hic pauperi succurrat, & ille patri ægroto obediat. Et hunc in modum, argutia præsens Lutherana, quam tanq̃ suũ Achillem, existimabat insuperabilem: omnino concidit imbecillis, eneruis & mutila.

(Roma.15. 1.Corin.16 2.Corin.8 &.9 Actuum.3)

¶Filios etiam inuitis parentibus posse monasticam vitam aggredi: nec his, tali filiorum voto dissentientibus, obedire illos debere. Cap.XXI.

1 Ndecima Lutheri obiectio. Sicut vxor potestatem habet extrahendi virum suum è monasterio, citra consensum suum, cucullatum: ita habet pater & mater authoritatem extrahendi filium suum vel filiam è monasterio, quod subijt sine illorum consensu. Et filius aut filia sub necessitate salutis & indignatione dei: tenetur sequi tunc parentes, & ponere cucullum absq; scrupulo: etiam si sexcenta vota fecisset, quoniam ex diuino pręcepto obligatur ad obediendum parentibus. Non igitur possunt absolute fieri vota monastica à filijs: quorum superstites sunt parentes, sed adiecta hac conditione: si id parentibus placuerit. At nunc filios à parentũ obediẽtia omnino soluũt prædicatores vitæ monasticæ: dicẽtes in rebus spiritualibus quęq; liberum esse. Hęc Lutherus. ¶Respõsio. Non est inficiandũ, illã esse vxori

potestatẽ reposcendi virũ suũ: ipsa inuita & reclamãte, monasticã vitam professum. Quoniã alligatus vxori (cui fidem dederat cõiugalẽ: de indiuidua vitæ societate, cũ ea perpetuo traducenda) nõ potuit vir abrũpere id vinculũ quo deus illum constrinxerat: vt ipsa dissentiente & refragante, subiret aliud vitę genus, ab ea separatus. At de filio aut filia: longe aliud ferendum est iudicium. neq; putandum, ipsos pendere ex parentum consensu: vt profiteantur regularem monasterij disciplinam. sed patre & matre renitẽtibus atq; reluctantibus: liberos ipsos posse id cœnobiticum vitæ genus amplecti. Alioqui vbi diuino afflatu concitarentur filij ad mundi contemptricem, religionem monasticam subeundam, vt plerunq; vsu venit. vbi etiam perspecta suorum affectuum qualitate, procliuitateq; ad malum, & facto propriæ conditionis atq; inclinationis animi periculo: exploratum haberent, se vitam in seculo agere non posse, nisi cum graui suæ salutis discrimine. ad quod fugiendum: aspirarent ad monasticam solitudinem, non possent id sanctum piæ mentis institutum opere exequi, neq; mũdum relinquere cum oblectationibus suis: si contradicerent illi religioso voto parentes, amore fortasse carnali affectuq; nimium propenso in filios, ad impediendum ipsorum ardens desiderium inducti. Et ita potius hominibus q̃ deo foret obediendum: & animæ salus, parentum placitis esset posthabenda, quod nullus sanæ mentis dixerit vnq̃. ¶ Sed id vnum rogare velim Lutherum. si beatum 3
Ioãnem Baptistam, clarissimum CHRISTI præconem, sancti parentes eius Zacharias & Elisabeth domi voluissent detinere, ne in puerili
Lucæ.1 ætate & adhuc tenellus subisset desertum, & in solitudine vitam egisset austeram (quod tamen eos nunq̃ tentasse: minime dubito) quid censuisset beato Ioanni faciundum? an'ne obtemperandum spiritui sancto: vocanti eum ab ipsis pene incunabulis ad illud arduum vitæ institutum? aut parentibus obsequẽdum: qui auocassent eum ab illo viuendi genere insueto? Respondebit (credo) Lutherus: sanctũ Ioannẽ debuisse tum obedire vocanti spiritui dei, quoniam magis deum q̃ homines audire
Actuum.4 oporteat. Cur igitur & nũc non fatetur filios & filias posse vocanti deo in solitudinem monasticam, immo debere obedire: q̃ parentibus, diuinę vocationi renitẽtibus? Cum etiam CHRISTVS vocauit ad suum discipulatum beatos Ioannem & Iacobum filios Zebedei: si illi vocationi
Matth.4 reclamasset Zebedeus pater eorum, cum quo erant in naui quando vocati sunt à domino, noluissetq; q; se relicto sequerentur vocantem. nunquid debuissent illi tũc obedire patri: & negligere dei vocationem? Nequaq̃: sed deo potius q̃ homini obtemperare. ¶ Sane leguntur complu- 4
res viri sancti in prima fere ętate subijsse inuitis parentibus iugum monasticum: & in eo ad magnum sanctitatis culmen fuisse peruectos. Inter quos: sufficit nobis in exemplũ, sanctimonia vitæ & doctrinæ splendore
Thomas Aquinas pręstantissimus, Thomas Aquinas. cuius mater secundum carnem, ni-

chil omnino intentatũ reliquit,nullum non lapidẽ mouit:vt ipsum à sa-
cri ordinis prędicatorij monasterio(quod,ea inuita subierat)abduceret.
Sed irriti fuerunt omnes eius conatus : quos per alios filios suos,fortis-
simi illius athletæ fratres,sed non secundum spiritum,nequicq̃ ipsa ten-
tauit.Nam dei auxilio fretus sanctus Thomas:post graues insultus &
impetus hostiles,post duros agones & biennalem carcerem , matris &
fratrum euasit victor inclytus:& in ipsa,quã amplexatus à puero fue-
5 rat religione,cum magno totiųs ecclesiæ fructu permansit. ¶Id ipsum
autem quod proponimus: sacrarum literarum solido testimonio , illu-
striúmq; virorum authoritate,haud difficile suffulciri potest. Et primũ
ipsius prophetæ,immo dei in propheta loquentis verbo : quod in psal-
mo dicitur.Audi filia & vide,& inclina aurem tuam:& obliuiscere po- Psal.44
pulum tuum & domũ patris tui, & concupiscet rex decorem tuum.Ec-
ce adhortatur filiam spiritualem deus,animamq; suspirãtem ad ipsum:
vt paterna domo obliuioni tradita,inclinet aurem suam ad internam vo
6 cationem , qua secreto pulsat & compellat eam . ¶Rursum , in euan-
gelio apud Matthæum legimus CHRISTVM dixisse. Qui amat pa- Matth.10
trem aut matrem plusquam me: non est me dignus. At qui potius au-
dit parentes dehortantes à capessendo iugo domini in monastica obser-
uatione, q̃ dominum introrsum vocantem ad illud subeundum : amat
patrem suum & matrem plusq̃ deum,& propriam salutem.Non est igi
7 tur ille,secundum domini sententiam:CHRISTO dignus. ¶Insuper,
apud Lucam dicit dominus. Si quis venit ad me,& nõ odit patrem su- Lucæ.14
um & matrem,& vxorem & filios,& fratres & sorores,adhuc autem &
animam suam:non potest meus esse discipulus.Qui autem fiet,vt is pa-
rentes suos odio habeat,minúsq; q̃ deum diligat: qui ipsis dissuadenti-
bus professionem monasticam , potius q̃ deo ad eam vocanti tacito im-
8 pulsu , obsequitur? ¶Præterea,apud Matthæum CHRISTVS ait.
Omnis qui reliquerit domum,vel fratres,aut sorores , aut patrem aut Matth.19
matrem,aut vxorẽ, aut filios, aut agros, propter nomen meum:centu-
plum accipiet,& vitam æternam possidebit.Quomodo autem tam am-
plum & copiosum præmium promitteret dominus ijs , qui dimiserint
parentes propter nomen eius:si id diuinæ legi contrarium esset & repu-
9 gnans? ¶Adijciatur itidẽ & supra dictis vna beati Hieronymi senten-
tia:deprompta ex eiusdem epistola de contemptu mũdi & laude eremi
ad Heliodorũ.quæ sola sufficit ad contũdendã Lutheri frontem:& hãc
eius cauillationẽ eneruandã.Licet paruulus(inquit)ex collo pẽdeat ne- Hierony-mus
pos,licet sparso crine & scissis vestibus vbera (quibus te nutrierat)ma-
ter ostẽdat,licet in limine pater iaceat:percalcato patre perge,siccis ocu-
lis ad vexillũ crucis CHRISTI euola.Solũ pietatis genus est:in hac re
10 esse crudelem . Hæc Hieronymus. ¶Sed & Chrysostomus in duobus Chrysosto-mus
postremis aduersus vituperatores vitæ monasticæ libris potissimũ agit

in parentes:qui indolent filios suos,ipsis inuitis,aggressos esse philosophiam illam(vt ipsius vtar verbo)monasticæq; vitę arctam disciplinam. In secundo nanq; libro,aduersus patrem infidelem, stilum conuertens: mira eloquētia arteq; dicendi necnon acerrimis rationibus demonstrat, non esse illi iustā querimoniæ causam:q ipso reclamante filius ad montis incolatum,ad solitudinem,aut ad monasterij arctitudinem conuolarit. In tertio vero eiusdem operis libro,patrem fidelem & credentem in CHRISTVM,iisdem aggreditur telis,ostenditq; luculenter & argute, nec ipsi esse iustum querelæ locum:q ipso renitente filius mundum contempserit,& ad secreta monasterij silentia confugerit, calcato cum suis desiderijs seculo. Neq; cuiq̄ dubiū esse debet:quin illud liceat. ¶Idem 11
quoq; in homelia octogesima quarta super Ioannem: exponens locum
Ioan.19 illum euāgelij,decimo nono capite conscriptū,quo CHRISTVS ma-
Chrysostomus. trem suam beato Ioanni commendasse de cruce narratur:ait. Sed cur dominus:non alius cuiuspiam mulieris meminit? cū adessent. Admonēs, quiddam amplius:patribus tribuendum. Vt enim cum spiritualia impediunt parentes:ne cognoscendi quidem sunt. ita cum nihil impediūt: merito omnia iis sunt tribuenda,& omnibus præferendi: quia genuerunt,q educarunt,q innumeras pro ipsis molestias subierunt. Hęc ibi. At vbi parentes pro viribus obstant,ne filij eorum subeāt monasticam arctitudinem,ad quā vocantur introrsum à deo:nōnne spiritualia ipsorum impediunt opera,pariter & salutaria? Non sunt igitur, secundum Chrysostomi sententiam,eo in negócio cognoscendi parentes: nec audiendi. ¶Insuper beatus pater Bernardus in epistola sua centesima deci- 12
ma,consolatoriam scribit admonitionem ad parētes illustris cuiusdam adolescentis, Gaufridi de Perona:qui in Claraualle monasterialem susceperat professionem,ostendens ibidem præclare,eos non eam ob rem dolore affici debere:q ablatus sit eis filius vt deo melius seruiat,sed gaudere potius & lætari in domino, Cuius quidem epistolæ: hoc est exor-
Bernardus dium. Si filium vestrum,deus facit & suum:quid vos perditis, aut ipse quid perdit? Fit de diuite ditior,de nobili generosior:clarior de illustri,
Ioan.14 & quod omnibus maius est,sanctus de peccatore. Et paulo post. Si diligitis eum,gaudebitis vtiq;:quia vadit ad patrem,& talem patrem. Ipse quidem vadit ad deum,sed vos non perditis eum: quin potius multos per eum acquiritis vobis filios. Quotquot sumus in Claraualle, vel de Clarau alle:ipsum in fratrem,vos in parētes suscipimus. Hæc ibi. Quæ nequaq̄ scripsisset Bernardus ad parentes contristatos de conuersione filij sui,ipsis inuitis facta:nisi exploratum habuisset,filios inuitis etiam parētibus posse vitæ cœnobiticæ iugum suscipere. ¶Ad hæc, in episto- 13
la proxime sequēte,scilicet centesima vndecima:scribit idem sanctus pater modestā quandam increpationē ex persona cuiusdam suorū religiosorum(cui, Heliæ nomen erat)ad parentes illius:qui missis frequēter ad

eum nuncijs, solicitarunt eundem, vt derelicto monasterio (quod ipsis inuitis subierat) rediret ad seculum. In qua tota epistola idem religiosus inducitur: verba admonitoria dirigens ad suos parentes, hoc modo. Sola causa, qua non liceat obedire parētibus: deus est. Ipse enim dicit. Qui amat patrem & matrem plusq̄ me: nō est me dignus. Si me vere vt boni, vt pij parentes diligitis: si veram, si fidelem erga filium pietatem habetis: quid me patri omnium deo placere satagētem inquietatis, & ab eius seruitio, cui seruire regnare est, retrahere attentatis? Vere nūc cognosco: quia inimici hominis, domestici eius. In hoc: vobis obedire non debeo. in hoc non agnosco vos parentes: sed hostes. Si diligeretis me: gauderetis vtiq;: quia vado ad meum atq; vestrum, immo vniuersorū patrem. Alioquin: quid michi & vobis? Quid à vobis habeo: nisi peccatum & miseriam? Hoc solum quod gesto corruptibile corpus: de vestro me habere, & fateor & agnosco. Et reliqua: in eandem sententiam per totū epistolæ contextum consequentia. quę nequaq̄ sanctus Bernardus, prædicti religiosi nomine scripsisset: si persuasum habuisset, non posse filium renitentibus & inuitis parentibus, monasticen amplecti. ¶ Cæterum obiectat hic Lutherus: filium debere obedientiam parentibus. quam si denegauerit: diuini præcepti eam iubentis exhiberi, reus fit & præuaricator. At si parentes volunt suum filium opulentæ domus futurum hæredem, agere vitam in seculo: contrà vero filius, inuitis parentibus monasticum aggreditur institutū: ipse parentibus suis est inobediens. Est igitur diuini transgressor mandati: & magni criminis reus. ¶ Huic respōdentes cauillo, fatemur quidem filium parentibus debere obedire, non tamen omnibus in rebus sine discrimine, sed tantum licitis & honestis, quæq; deo non aduersantur, aut propriæ saluti nō incommodant. Non est autem æquum & iustum, quempiam interius à deo vocatum ad cœnobij austeritatem & fugam seculi, aut suæ timētem saluti si illam non amplectatur: deserere vocantē deum, suæq; salutis rationem non habere, & parentibus viam seculi adeundam suadentibus, morem gerere. Et qui in eo negocio posthabitis parentibus inuitantem sequitur dei spiritum atq; trahentem: minime censeri debet inhonorare parentes, aut debitam eis obedientiam subtrahere. Siquidem inobediens parentibus (vt ea denominatio: malę rei est nota, & vitium sonat) is tantum dicitur: qui quādo, vbi, & quomodo, ac quibus in rebus debet eis obedire, non obedit. Sic & parentes inhonorat: qui debitum eis honorem, siue in reuerētiæ exhibitione, siue obsequio, siue bonorum subministratione, non impendit: quando, vbi, & quomodo debet impendere. Manifestum est autem, filium non astringi ad obedientiam patri præstādam: in ijs quæ cōtra dei sunt vocationem, propriæq; salutis incolumitatem. Neq; eūdem obligari ad id honorationis genus: quo relicto monasterio, iniussu patris monastici accedat domum paternam, vt ægroto patri proprijs ma-

Matth.10 · Ibidem · Ioan.14 · 14 (margin)

nibus exhibeat obsequium. Est enim id officij genus: suo statui quem sponte aggressus est, incongruũ & minime condecens. Debemus autem in omni opere nostro seruare decorum: & id tantummodo agere, quod nostræ vitæ congruat instituto. ¶ Porrò ex his aperte cõstat, q̃ prodigus 15
sit verborum Lutherus: cũ hoc in loco libri sui subnectit sequentia verba. Certus itaq; esto quilibet Christianus, q; sicut non potes vouere vt neges deũ & mandata eius: ita vouere non potes ne obedias parentibus & seruias proximis, cum deus mandarit obedire parentibus & seruire proximis. Ideóq; votum tuũ cum fiducia sic interpreteris, vt vbi parens vel proximus tuus te opus habuerit: votum iam prorsus non tenere, authoritate ipsa dei certissimus sis. Si enim vnum mandatum propter votum potes dirumpere: potes omnia dirumpere, & totum deum negare. Si autem non potes deum nec vniuersa mandata negare: nullum ne minimum quidem potes negare aut dirumpere mandatum. Monasticum enim votum: pro mandatis, non aduersus mandata dei valere debet, & semper eisdem cedere. etiam si eis perpetuo cedẽdum: & votum prorsus abolẽdum sit. Hæc Lutherus. Sed quo tanta verborum tendit farrago: inaniter iactata? cum nullus vnq̃ dixerit posse quẽpiam vouere, ne obediat parentibus aut succurrat proximis, aliúdve dei mandatum transgrediatur. quemadmodum videtur his verbis subindicare Lutherus: monasticæ vitæ prædicatores id docere. Quid item opus est illa voti interpretatione: quam nequicq̃ subtexit? cum nunq̃ id contingere possit: vt propter voti obseruationẽ, obedientiam parentibus debitam quis deneget, aut proximis non succurrat, eo quidem modo: quo pro sui status ratione id officium præstare debet. Quid præterea necesse fuerat admonere: votum ipsum debere ipsi mãdato dei cedere, & abolendum potius esse votum q̃ violandum dei præceptum? cum nunq̃ illud euenire queat: q; votum monasticum alicui dei præcepto repugnet, aut vlla inter votum & dei præceptum sit controuersia vel dissonantia.

¶ Institutionem monasticam, nequaq̃ impedire officia charitatis: nec ociosos aut desides enutrire. Cap. XXII.

Duodecima Lutheri obiectio. Charitas, libera est: nullis personis proprie addicta. At monastici, sibi & suis tantum charitatem alligant: aliorum negligẽtes. Immo videntur monasteria contra monasteria, & ordines aduersus ordines, odia gerere mutua & discordias. Vera autem illa charitas quę omnibus exposita est, ad seruiendum amicis & inimicis: est illis prohibita & illicita. Quia (vt ante dictum est) religioso non licet exire monasterium, visitare infirmos, & alia Christiana obsequia impendere: etiam si opus sit, & possit. Immo cõtrà peruertentes omnia, positis manuum operibus ipsi ociosi, sinunt solis sibi bene fieri à toto mundo: omnium substãtiam deuorantes, bene sani

& robusti, magno etiam incommodo vere pauperum. Rependunt vero suis benefactoribus opera misericordiæ spiritualia: orationes & missas infructuosas. Certe damnabile est in eo vitæ genere inueniri, quod non nisi ociosos homines gignit: qui velut locustæ, erucæ & bruchi, aliorum omnium substãtiam deuorant. ipsi vero nullis seruiunt, nullis exhibent
2 charitatẽ: nullis benefaciunt. Hæc Lutherus. ¶Responsio. Hæc cauillatio non tam contorquet in religionem monasticam tela impugnatoria: q̃ conuitia in eandem probráque certatim exaggerat & expuit. quibus tamen, sine conuitijs respondere annitemur. In primis. liberam esse charitatẽ, expansamq; in omnes sine cuiusq̃ exclusione, fatemur: vt quæ etiam ad inimicos diligendos extendatur. neq; ita vllis est addicta personis: vt alias à sui cõmunione secludat. Non tamen omnibus eadẽ, ex charitate præstantur officia: sed cuiq; pro suo gradu & dignitate. Ordinata siquidem à deo est charitas: & singulis quod suũ est distribuit. superioribus quidem: obedientiam & honorem. æqualibus vero: humanitatẽ & facilitatem congressionis. inferioribus autem: directionem & doctrinã. Eadem quoq; propinquioribus & arcta societate coniunctis plura impartit officia: quòd plus eis debeat. ijs vero quibus debet minus: impendit minora, pro merito scilicet & gradu cuiusq;. Hanc itaq; charitatẽ in omnes diffusam habent religiosi, & ita obseruant: vt nullum, ex institutione sua regulari, prosequatur odio. Attamen sine ipsius charitatis offensione aut læsione, illis qui suæ sunt professionis: ob eundem societatis gradũ impendunt potiora charitatis obsequia. alijs vero minora & inferiora: quòd minus ipsis debeant. In omnes tamen: cõmunia charitatis officia, orationum suarum participationẽ bonorúmq; operum cõmunicationem profundunt.

Matth. 5

Canti. 2

3 ¶Neq; ex eo quòd extra monasterij septa degentibus ægrotis aut pauperibus secularibus non impendũt visitationẽ corporalem ac ministeriũ religiosi: sumitur efficax argumentũ, hos non habere in illos charitatem. Tum quòd illorum obsequiorũ exhibitio, per exitum à monasterio facienda: nequaq̃ ad statum & conditionẽ religiosorũ attinet. Charitas autẽ syncæra, semper asseclam secũ habet & comitem, discretionem: quę perspiciat quid quęq; agere deceat, & cui, & quãdo, & vbi, & quomodo. Tum etiã quòd alia sunt charitatis opera, quæ loco visitationis corporalis religiosum dedecentis ob euagationem: exhibere possit cœnobita huiusmodi egenis & ægrotis. solicitatio scilicet sedula aliorum quos id decet opus: ad visitationem illorum pauperum & erogationem subsidij pecuniarij. frequens item & assidua pro illorũ salute oratio: & reliqua pia studia, à religiosi officio non abhorrẽtia. quẽadmodum in vicesimo libri huius capite, abunde est dictum: & hic eadem repetisse, ferme est ociosum. ¶Quòd si monasteria aliqua inter se odio flagrent diffideántque: vt obiectat hic Lutherus, si itidem vnus in aliũ insurgat ordo monasticus, exercens odia mutua dissensionésq; mi-

ſcens:idipſum non ex inſtitutione monaſtica proficiſcitur, cõmendante ſummopere pacem inter omnes & concordiam,ſed ex eorum qui ab integra illius ſyncæritate prolabuntur,culpa: admittentiũ intra cordis ſui penetralia tetrum ſerpentis antiqui virus, odium & rixas. Verum ob hanc particularium religioſorũ præuaricationem,qui totum monachalis diſciplinæ inſtitutũ damnandũ cenſuerit: eodem iure & legem euangelicam diſciplinamq́ Chriſtianam damnet oportet.quòd plurimi eam profeſſi,à ſyncæra eius exorbitant obſeruatione:inhiãtes opibus,indulgentes voluptatibus, & mundi huius gloriam quærentes, contra ſacratiſſima documenta in euangelio contenta.Sed non eſt à ſingulorũ qualitate: genus aliquod vitæ dijudicandũ,bonum'ne ſit an malum. quin potius ab inſtitutis & legibus: quas obſeruandas proponit.Quæ ſi rectæ ſunt & probæ,cõmendabile eſt & bonum illud vitæ genus:etſi mali ſint qui idipſum profeſſi, à rectis ipſius legibus aberrant & diſcedunt.

¶Neque oſcitanter aut perfunctorie id in præſentia eſt pertranſeundũ: 4
• quod in hac obiectione Lutherus religioſis impingit, vtpote quòd om•
• nium ſubſtantiã deuorent: magno etiam incõmodo vere pauperũ.quòd
, item velut locuſtæ, erucæ & bruchi:aliorum abſumunt opes & faculta•
• tes, quæ in egenorum & mendicorũ vulgarium ſuſtentationẽ eſſent diſpartiendæ.Quibus ſane verbis improbat erogationem eleemoſynarum quæ fit religioſis paupertatem voluntariã amplexatis:eámq́ potius faciendam eſſe cenſet cæcis, claudis & cæteris mendicis paupertatẽ neceſſariam tolerantibus. Nimirum hac in parte videtur ipſe perſimilis Iudæ proditori: qui indoluit effuſionem vnguenti precioſi ſuper caput & pedes domini noſtri in cœna à Maria magdalena eſſe factã.cauſatus,multo ſatius vnguentũ illud venundari debuiſſe: & precium eius dari pauperibus.Hoc autem dixit(euangeliſta teſte)non quia de egenis ad eum pertineret,aut miſericordia in eos moueretur:ſed quia fur erat,& loculos habens.Haud aliter & hoc in loco Lutherus ſubindicat melius eſſe, quòd mendicis publicis erogetur eleemoſyna q̃ religioſis mendicãtibus: non quia eum tangat illorum pauperũ vulgarium cura vel ſolicitudo. ſed vt illorum obtentu & prętextu impediat vere pauperibus ſpiritu,& qui ſua omnia pro CHRISTO reliquerunt,vt nudi & expediti ipſum ſequerentur:impartiri vitæ ſubſidiũ.In quo quidem improbo ſuo molimine,nõ modo impij Vicleſi reſuſcitat execrabile dogma:ſed & ipſius Vigilãtij hæretici,qui prohibuit ſanctis pauperibus,Hieroſolymis deo in mira vitæ auſteritate ſeruiẽtibus,cõmunicationem ſumptuum & eorum quæ ad victum attinẽt,fieri.quemadmodũ his verbis teſtatur beatus Hieronymus:in libro cõtra ipſum ædito.Præterea ijſdem ad me relatum eſt epiſtolis:quòd contra authoritatẽ apoſtoli Pauli,immo Petri Ioannis & Iacobi,qui dextras dederunt Paulo & Barnabæ cõmunicationis,& præceperũt eis vt pauperũ memores eſſent: tu prohibeas Hie•

Matth.26 Ioannis.12 Vigilãtius. Hieronymus. Gala.2

5 rosolymam in vsus sanctorum aliqua sumptuū solatia dirigi. ¶Deinde productis aliquot scripturæ testimonijs, ingentem beati Pauli solicitudinem atq; curā pro ministerio eleemosynarū in sanctos pauperes Hierosolymitanos attestantibus: subiungit Hieronymus. Nunquid in alia parte terrarū, & in ijs ecclesijs quas nascētes fide sua erudiebat Paulus: quæ ab alijs acceperat, diuidere non poterat? Sed sanctorū locorum pauperibus dare cupiebat: qui suas pro CHRISTO facultatulas relinquentes, ad domini seruitutem tota mente conuersi sunt. Deinceps comprobat idem, cum pauperibus omnibus porrigendam eleemosynā: tum ijs præcipue, qui relictis omnibus in spontanea paupertate dominum sequūtur. Atqui tales, & sanctorū illorum pauperum (quos vt tutor ab apostolis cōstitutus, curabat Paulus) proxime æmuli: sunt religiosi, monasticam professi paupertatem, atq; vltroneam mendicitatem amplexi. In illos igitur secundū Hieronymi sententiā, primū collocanda est eleemosyna: & erogatio stipis. Deinde in cęteros pauperes, inopia ac egestate pressos ob necessitatem, etiā porrigenda est larga manus & adiutrix: ad subleuandā eorum penuriam. Neq; id iniuria. Spontanea enim paupertas, ei quam infert necessitas, est præferenda: sicut & voluntariū necessario. Pauperibus etiam spiritu & vltronea mente: regnum cælorum repromittitur. & ijs qui reliquerint domum vel agros propter nomen domini: centupla retributio ac æternæ vitæ possessio in mercedem est assignata. Deniq; ei qui venditis omnibus & in pauperes erogatis CHRISTVM fuerit consectatus: thesaurus in cælo, ad præmium deputatur. Cæterum hanc bonorum temporalium in religiosos pauperes cōmunicationem, primo etiam loco faciendā esse: deinde vero in reliquos pauperes vulgares, diffuse demonstrat eximius pater Thomas Vvalden: in capite centesimo primo sui operis de sacramentalibus. Vbi ad retundendā Viclefianam improbitatem, oblatrantē contra cōmunicationem bonorū temporalium, religiosis fieri solitam: declarat multis sanctorum patrū testimonijs, illam summopere cōmendandam esse.

Idem. *Matth.5* *Matth.19* *Ibidem.* *Thomas Vvalden.*

6 ¶Porrò cum deinde Lutherus in præsente obiectione vipeream exacuens linguā in quosuis religiosos: eos grauiter insectatur, quòd positis manuum operibus ociosi degunt: & ab alijs, vitæ sustentationē recipiunt sine labore corporali quæritante victum, cum sint robusti & sani: eò totam illam verborum tragœdiam cōtorquet, quòd sua quidem sententia religiosi debeāt proprijs laborare manibus: & quotidiano labore corporis, victum sibi necessariū comparare. Quod sane improbum dogma & peruersum etiam mutuatus est à suo præceptore & magistro errorum Viclefo: cuius vicesimus articulus inter quadraginta quinq; dānatos in sacrosancta synodo Constantiensi, est iste. Conferens eleemosynā fratribus: est excōmunicatus eo facto. Vicesimus autem quartus: est hic. Fratres tenentur per labores manuū, victum acquirere: & non per mendicitatem. Verum con

Viclefus.

tra vtrunq; perditissimum dogmatistem,& erroneam hanc atq; scandalosam eorum assertionem: in proxime sequente capite armatã instruemus aciem. auxiliaresq; petemus copias & tela literaria in eos vibrãda: à fortissimo pugile,& contra huiusmodi hostes certare doctissimo, sancto Thoma Aquinate. qui in opusculo suo contra impugnãtes religionem inscripto, hanc vesanam improbitatem, propositionémq; absurdã de necessario religiosorum labore corporali: copiose & acute confutat. Cuius & nos vestigijs q̃proxime inhærebimus: ijsdem propemodum rationibus vsuri.

Thomas Aquinas.

¶Religiosos non obligari de necessitate salutis: ad labores manuum exercendos pro victu comparando. Cap. XXIII.

D cõmonstrandũ autem propositũ, in calce præcedentis capitis explicatum: religiosos inquam non obstringi diuina lege, vt per quotidianum manuum laborem sibi victum corporalem & necessaria vitæ cõparent: sit hæc prima ratio. ¶CHRISTVS in euãgelio post su- 1
sceptum publicæ prædicationis officium: non legitur opus manuum exercuisse ad necessaria vitę comparanda, quæ sibi debebantur ex ministerio euangelizationis. neq; recusasse piarum mulierum
Lucæ.8 obsequia: quæ illi ministrabãt de suis facultatibus. Quinimmo nec apostolis suis ad prædicandum euangeliũ missis (cum formam eis vitæ præ-
Matth.10 scriberet) iniunxit vnq̃: quòd manibus laborarent ad victum consequendũ, qui merito illis debebatur ab ijs, quibus verbũ dei annunciabãt. Et
1.Corin.9 beato etiã Paulo debita erant eodẽ iure necessaria vitæ: quãuis ipse plæ-
2.Corin.12 risq; in locis eo noluerit vti iure. ne accipiendo in illis quod sibi erat de-
1.Thessa.2 bitum: quempiam grauaret, morosiorémq; redderet ad audiendum dei verbum. vt in nonnullis epistolarũ suarum locis: plane contestatur. Multi autem religiosorum ordines, instituti sunt ad annunciandum populo verbum dei: & seminandum mysticum semen in agro pectoris humani. Cur igitur non poterunt illi ab ijs, quibus seminauerũt spiritualia: me-
1.Corin.9 tere carnalia? cum teste apostolo, dominus ordinauerit ijs qui euange-
lium annunciant: de euangelio viuere. ¶Secunda ratio. Cum Martha, 2
excepto domino cæli & terræ in domum suam, satageret circa frequens ministerium: & Maria Magdalena soror eius sedens secus pedes domi-
Lucæ.10 ni, audiret verbum eius: cõquerenti de sororis suæ ocio, Marthæ respondit dominus. Martha, Martha, solicita es: & turbaris erga plurima. Porrò, vnum est necessarium. Maria optimã partem elegit: quæ non auferetur ab ea. Quibus sane verbis, contẽplatricem vitam labori manuũ nequaq̃ intentam, prætulit dominus actiuæ & operatrici vitæ: quæ opere manuum sibi victum quæritat. Atqui nullã fere dederis religionẽ monasticam: quæ præcipuum suum studium & exercitium non dirigat ad dei contemplationẽ, vtq; tota vacet deo. Huiusmodi autem quieta men-

tis in deum intentio, maiorem in modum impediretur per exteriorē occupationem: qua operi manuum esset insudandum. Constat igitur hoc euangelico exemplo, non solum approbari religionē monasticā contemplationi deditam, & laboris manuum expertem: verū etiam eandē præferri actiuæ vitæ, solicitudinis & turbarum plenæ, quæ occupatur opere manuum ad corporis sustentationē. Vnde Bernardus in apologia, loquens ad religiosos: qui se iactabāt operibus manuū præter cæterorum morem solicite intentos esse, ait. Iam vero de labore manuū quid gloriamini? cum & Martha laborans, increpata: & Maria quiescens, laudata sit. Et Paulus aperte dicat. Labor corporalis, ad modicū vtilis est: pietas autem, ad omnia. Optimus labor: de quo propheta dicebat. Laboraui in gemitu meo. & de quo alibi. Memor fui dei, & delectatus sum: & exercitatus sum. At ne corporale intelligas exercitium: & defecit spiritus meus, inquit. Vnde vbi non corpus sed spiritus fatigatur: spiritualis labor procul dubio intelligitur. Quid ergo inquis? Siccine spiritualia illa persuades: vt etiam hæc quæ ex regula habemus corporalia, dānes? Nequaq̄. Illa oportet agere: & ista non omittere. alioquin cum aut ista omitti necesse est, aut illa: ista potius omittenda sunt, q̄ illa. Quāto enim spiritus melior corpore: tāto spiritualis q̄ corporalis exercitatio, fructuosior. Tu vero cum de horum obseruatione elatus, aliis non eadem obseruantibus derogas: nonne te magis regulæ transgressorem indicas? Hæc Bernardus. ❡ Tertia. Qui diuitias habent & possessiones iuste acquisitas, vnde viuant sine opere manuum: non obligantur ad operandum manibus, & ad victum hac ratione solicite quærendū. Alioqui diuites omnes & laici & clerici, obtinētes amplos redditus annuos quibus honeste victitent, & non laborantes manibus: essent æternæ damnationi obnoxii. quod omnino absurdū est: & à veritate alienum. At vero multæ religiosorum domus, largos habent redditus annuos sibi designatos à piis regibus & principibus: qui primū domos illas erexerunt, aut erectas magnifice dotarunt. vt omni abiecta procurandi victus solicitudine: essent religiosi illarum domorum incolæ, expeditiores ad diuinum cultum & spiritualia exercitia. Recte igitur vtūtur illis prouētibus & emolumentis temporalibus ad victū quotidianū, huiusmodi religiosi: nec obligantur ad laborem manuum exercendū. ❡ Quarta ratio. Clerici & viri ecclesiastici, deseruientes templo domini in ministerio altaris & officio horarum canonicarū: exinde victum sibi debitum ob illud obsequium, probe comparant sine opere manuum. Nempe vt attestatur beatus Paulus, qui altario deseruiunt: de altario participant. Vnde & sacerdotibus Ægyptiis tradita erat à rege terra in possessionē: & alimenta eis, regia authoritate constituta erāt ex horreis publicis, vt historia Geneseos refert. Et dominus in lege Mosaica filiis Leui dedit omnes primitias, decimas & oblationes pro ministerio, quo in tabernaculo testimonii seruiebāt quo-

Bernardus. Lucæ.10. 1.Timo.4. Psal.6. Psal.76. Matth.23. 3. 4. 1.Corin.9. Gene.47. Numeri.18.

tidie deo. Vt compertum habeamus ac persuasum: illud diuino iuri, naturali & humano esse consonū, quòd deseruientibus templo domini debeatur victus pro illo ministerio: citra exercitium & opus manuū corporale. Sed nulla est domus monastica, in qua nō sint eius alumni diurnis & nocturnis officijs ecclesiasticis occupati: decantantes assiduas deo laudes, & offerentes salutare altaris sacrificium pro totius ecclesiæ catholicæ salute. Igitur iure victum sibi habent designatū religiosi, ex dotatione larga fundatorum, aut eleemosynis virorum misericordium: sine operatione quam manibus exerceant. ¶ Quinta. Qui sacræ scripturæ studio assidue insistunt: citra omnem reprehensionē abstinent à labore manuum. quoniā illum exercere cōmode non possent: & simul accuratā sacris literis operā nauare, cum vnum alteri esset impedimento. Vnde bea- 5
Hieronymus. tus Hieronymus in prologo libri Iob ait. Si aut fiscellā iunco texerem, aut palmarum folia manibus complicarem: vt in sudore vultus mei comederem panem, & ventris opus solicita mente pertractarē: nullus morderet, nemo reprehenderet. Nunc autem quia iuxta sententiam saluato-
Ioannis. 6 ris volo operari cibum qui non perit, & antiquam diuinorū voluminū viam sentibus virgultis'que purgare: error mihi geminus infigitur. Et paulo post. Quapropter ò fratres, pro flabello, calathis, sportellisq́;, munusculis monachorum: spiritualia hæc & mansura dona suscipite. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis clare id dilucet, beatum Hieronymū qui monasticam vitam fuerat professus: loco manualis operis, assumpsisse sanctæ scripturæ studium, quāuis id æmuli eius sugillarent, caninóq; dente roderent. Possunt igitur tanti viri exemplo: & religiosi, salutare illud studium amplecti & in illo quotidie versari post absolutū ecclesiasticum officium: sine exercitio laboris manuū. ¶ Sexta ratio. Fideles secū- 6
Actuū. 4 dum regulam à sanctis apostolis constitutā Hierosolymis euāgelicæ disciplinæ addicti: ex eleemosynis larga & pia credentiū in CHRISTVM manu sibi collatis, in principio surgentis ecclesiæ vixerunt. Et idipsum, ex erogatis inquā aliorum liberalitate bonis temporalibus vitam agere, vsqueadeo tunc à reprehensione fuit alienū, in illis vere pauperibus spiritu: vt cæteri apostoli beatis Paulo & Barnabæ (cum ituri essent ad annunciandū gentibus euangelium CHRISTI) prouinciam iniunxe-
Gala. 2 rint, vt pauperū illorum memores essent: curarentq́; eos cōmendare populis fidelibus apud quos prædicarent verbum dei, ad aliquā eleemosynæ contributionem illis misericorditer impendendā. Quod sane non
Roma. 15 segniter ambo sunt executi: quēadmodū ex Paulinis epistolis haud ob-
1. Corin. 16 scure liquet. Si igitur id probro illis pauperibus fratribus qui propter
2. Corin. 8 CHRISTVM omnia reliquerunt, datum non est: quòd ex eleemosynis vndecūq; collectis & Hierosolymā deuectis vitam agerent. cur nunc id vitio vertetur & reprehensione censebitur dignū: quòd ij qui vt CHRISTVM sequerentur expediti, spontaneā subierunt paupertatē, & men-

dicitatem vltroneā ſponte ſua, non autem neceſſitate ſunt amplexi: ſubleuentur eleemoſynis diuitum,& ſine manuū labore alienis opibus alātur? Hæc quidem paucis in hanc rem perſtricta ſunt, de quibus qui ampliorem exoptat pertractationē: ex hoc riuulo, tenui decurſu deducto, ſe transferat ad vberrimum fontem, larga ſcaturigine profluentem: prædictum ſcilicet ſancti Thomæ Aquinatis opuſculum, in quo exuberantius inueniet hanc materiā diſcuſſam. ¶ Verūtamen non videbitur hoc loco ocioſum: alias inſuper rationes & aliunde acceptas, ad corroborandam rem propoſitā, in præſentia adducere. Sit itaq; ſeruato continuo or-
7 dine: hæc ſeptima ratio. Cum Moyſes & Aaron à deo miſſi ad Pharaonem regem Ægypti: ſignificarent eidem ſuam legationē, præciperentq; illi in nomine domini, quòd dimitteret populum Iſraeliticum ad ſacrificandum deo in deſerto: reſpondit eis Pharao. Quare Moyſes & Aaron ſolicitatis populum ab operibus ſuis? Ite ad onera veſtra. Quem locū exponens gloſſa ordinaria: ait. Hodie quoq; ſi Moyſes & Aaron, id eſt propheticus & ſacerdotalis ſermo: animam ſolicitet ad ſeruitutē dei, exire de ſeculo, renunciare omnibus quæ poſſidet, attendere legi & verbo dei: cōtinuo audies vnanimes & amicos Pharaonis dicētes. Videte quomodo ſeducuntur homines & peruertuntur adoleſcētes: ne laborent, ne militent, ne agant aliquid quod proſit. relictis rebus neceſſarijs: ineptias ſectātur & ocium. Quid eſt ſeruire deo? laborare nolunt: & ocij occaſiones quærunt. Hæc erant tunc verba Pharaonis, hæc & nunc amici eius loquuntur: nec ſolum verbis ſed etiā verberibus perſequūtur. Flagellari iubet ſcribas Hebræorum: paleas non dari, opus exigi. Hæc paſſi ſunt patres: & nunc dei populus patitur. Hæc ibi. Ex quibus liquet, eos qui volunt religioſos omnes ſine diſcrimine & delectu ad opera manuum exercenda adigere: perſimiles eſſe Pharaoni & præpoſitis eius, qui afflixerunt populum Iſraël duriſſimis laboribus, ne vacare deo poſ-
8 ſent & ſacrificium in deſerto offerre. ¶ Octaua. Non ſunt facienda minora bona: quæ maioribus atq; potioribus ſunt impedimēto. quoniam meliora, ſunt minus bonis operibus recto iure præferenda. Atqui opera manualia quæ ad victum corporis comparandū exercentur: plærūq; obſtaculo ſunt ſpiritualibus operibus faciēdis, quibus tamen longe ſunt inferiora. Nempe cum occurreret legitima occaſio faciendæ per religioſum prædicationis, audiendæ confeſſionis, aut viſitationis infirmorum, aut alterius cuiuſpiam operis ſpiritualis: non poſſet ille id proximo indigenti impendere miniſteriū ſalutare, quoniam detineretur occupatus opere ſuo manuali: quo victum ſibi acquirat, alioqui non manducaturus. Quinimmo ſi præpoſitus monaſterij aliquod opus ad ſpiritū pertinens cuiq; ſuorum religioſorum manibus laborāti agendum iniungeret: obtenderet ille excuſationē pro rei qualitate legitimam, cauſaretúrq; ſe occupatum neceſſario manuū labore: quem intermittere non poſſet.

Exodi.5

Alioquí opus illud non expleret:quo víctum compararet. Sed vbí tunc
in monaſterijs obedientia & opera ſpiritualia: locũ haberent? ¶Nona. 9
Auguſtinus Beatus Auguſtinus in libro de opere monachorum, eximit occupatos
Ephe.4 quatuor generibus operum ſpiritualiũ,à regula illa apoſtolica:quæ ma
1.Theſſa.4 nuum laborem exercendũ decernit. Si euangeliſtæ(inquit)ſunt:id eſt di
uini verbi annunciatores ad populum. Si miniſtri altaris: diuina domi
no cantica perſonantes & miniſtrantes altari. Si diſpenſatores ſacramen
torum:illa adminiſtrãtes alijs, potiſſimum euchariſtiæ ſacramentum &
pœnitentiæ. Si deniq; aliquid habebãt in ſeculo,quo facile ſine opificio
ſuſtentarẽt hanc vitam:quòd conuerſi ad deum,indigentibus diſpartiti
ſunt. Hi nanq; poſtremi(inquit)quia pauperes ſuſtentauerũt:de eleemo
ſynis etiam pauperũ ſuſtentari debent. & quia alijs neceſſaria erogarũt:
iure ab alijs,quæ ſibi ſunt neceſſaria accipiunt. Non igitur hi,quamuis
religionem ſint monaſticã profeſſi: obligantur ad opera manuum exer
cenda. ¶Decima. Reges & principes,præfecti militiæ,iudices & magi 10
ſtratus vrbium, & in vniuerſum qui intenti ſunt operibus ciuilibus ad
moderationem populi & adminiſtrationẽ iuſtitię:ad opera,manuũ mi
niſterio faciunda non obſtringuntur. quoniã eorum officium:in totius
cõmunitatis cedit vtilitatem. Neq; etiam milites, armis defenſantes pa
Lucæ.3 triam:ad opera manuum obligantur,ſed ſuis contenti ſtipendijs viuere
debent. Ergo cõſimili ratione & religioſi intenti ſpiritualibus operibus:
prædicationi, orationi, ſacræ lectioni, veritatis defenſioni, & cæteris id
genus,redundantibus in ſalutem & profectum animarum totius popu
li:etiam non aſtringũtur præcepto apoſtolico ad opera manualia, quod
hic noſtrum eſt propoſitũ. Ampliorem vero eiuſdem materiæ diſcuſſio
nem qui expetiuerit:euoluat opuſculum ſancti Bonauẽturæ de pauper
tate CHRISTI,& præſertim poſtremã eius partem : hæc omnia latius
proſequentem. ¶Hoc igitur iacto fundamento,firmiterq; ſtabilito:pa 11
làm eſt omnibus, q̃ iniuſte & inique debacchetur Lutherus in religio
ſos omnes:cum eos in præſenti obiectione circa principium præcedentis
capitis explicata,vocat ocioſos.qui in exercitijs ſpiritualibus:officio ſci
licet eccleſiaſtico decantãdo,contemplatione,oratione,& ſancto ſcriptu
rarum ſtudio, interdum etiam & verbi diuini prædicatione: ſunt occu
patiſſimi. Cum etiam oblatrat eoſdem ab alijs accipere beneficia:& nul
la ſuis benefactoribus munera rependere. qui plane cumulatiorem &
ampliorem illis referunt gratiam q̃ acceperunt:retribuentes pro corpo
ralibus bonis ſpiritualia,orationes aſſiduas,oblationes ſacroſanctæ eu
chariſtiæ, & alia pia opera:animabus ſuorum benefactorũ ſummopere
conferentia. Cum deniq; eoſdem calumniatur aliorum deuorare ſubſtã
tiam: in detrimentum vere pauperum,nulliſq; quàm ſibi ipſis beneface
re.qui ex donationibus piorum principum ſibi deſignatis, & proprijs
ſuarum domorum prouentibus:debitum ſibi victum legitime accipiũt,

nihil alienum vendicantes. aut ex pijs aliorum eleemosynis ob rationabilem causam acceptis: vitam sustentant. quotidianásq; ex ijs quæ supersunt fragmentis eleemosynas: alijs pauperibus erogare nunquam desistunt. & præter huiusmodi reliquias: maiores etiam eleemosynas, secundum suam facultatem & constitutionem regulæ, solent distribuere. Verum hæc obtrectatoria amarulentáq; mentis insanæ verba, in postrema obiectione expressa: ob maledicentiam oblatrandiq; rabiem, pene indigna sunt quæ refellantur. vsqueadeo à veritate distorta conspiciuntur: absurdáq; & improba.

¶ Votum castitatis neq; rationi rectæ repugnare: neq; eius persolutionem cuiquam reddi impossibilem. Cap. XXIIII.

1 Ecima tertia Lutheri obiectio. Vota monastica, rectæ rationi contraniţuntur: & in primis votum castitatis. quandoquidem recta decernit ratio, si quicq̃ impossibile nobis factũ fuerit: nos amplius ad illud non astringi. Quare quoduis votum, quantumcunq; rectum & pium fuerit: si nõ possit à nobis impleri, desinit esse votum. Exempli gratia. si quis vouerit se iturum ad sanctum Iacobum: & inopia pressus aut graui affectus morbo, carcerêve detentus aut morte correptus, non possit illud exequi: est absolutus coram deo, quamuis votum non compleat. Sed in religioso qui voto castitatis se astrinxit, infirmitas carnis potest esse tanta: vt nec ieiunijs nec orationibus, nec exercitio domari possit. Is igitur impune votum castitatis, quod implere non valet, soluere poterit: & ad coniugalem statum se conferre. Quinimmo cum tale coram deo votum ædidit: id sub conditione debuit interpretari, se scilicet seruaturum cælibatum: si modo senserit illum sibi possibilem, & quandiu potuerit integre illum conseruare. Hæc Lutherus ait.

2 ¶ Responsio. Nunq̃ id tribuendum: aliquod votorum monasticorũ rectitudini rationis & recto mentis iudicio repugnare, neq; vllum eorum trium præcipuorum votorum nobis vnq̃ reddi impossibile. Admittendum est autem: ad impossibile neminem aut lege diuina aut voto obligari. cum votum dúntaxat de ijs fieri possit: quæ à nobis expleri queũt. Proinde cum quippiam factum est nobis impossibile, quamuis antè voto promissum, pro eo impossibilitatis articulo nequaquã obstringimur ad illius impletionem: sed tantũmodo ad curandam illius voti in aliud opus bonũ cõmutationem, per eos qui authoritate pollent illius faciendæ cõmutationis, ecclesiasticos præsules: & ad operis illius in quod facta est voti cõmutatio, executionẽ. At vero omnino negandũ est: votum castitatis nobis impossibile fieri posse, fatendúmq; ingenue, nunq̃ infirmitatem carnis tantum posse succrescere: vt quantãcunq; adhibuerimus diligentiã illi reluctandi, cogamur tamen ei demum succumbere, & tandem sæuæ libidini manus dare victas. Nempe si quis ad implorandam

Quid faciendum: cũ votũ expleri nõ potest.

Sapien.8 opem diuinam studiose confugiat: quòd non possit homo esse continens nisi deus dederit. si etiã sibi ipsi non desit: arma spiritualia ad tutamen castitatis, sobrietatem, abstinẽtiam, exercitium laboris, deuitationem oc casionum libidinis, & reliqua id genus munimenta assumens: tandem lasciuiam carnis adiutore deo deuincet, & castitatis assequetur coronã
1.Corin.10 atque brauium. Fidelis enim est deus (inquit Apostolus) qui non patie tur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. ¶Fateor equidem non debere quem 3
piam præcipitanter & inconsulte prosilire ad faciendum deo votum ca stitatis: sed prius propriæ conditionis & dispositionis facere periculum, atq; apud se explorare naturæ suæ qualitatem & habitudinem: an pos sit tale perferre iugum. Quod vbi compertum habuerit, se opitulante deo posse continentiam seruare incontaminatam: tunc in confidentia di uini auxilij emittere poterit votum perpetuæ castitatis, & satagere ad il lud illabefacte exoluendum. quod tandem supernæ gratiæ præsidio: fe
Marci.10 liciter explebit. Quæ enim homini sunt impossibilia ex seipso: reddun
2.Corin.3 tur eidem ex deo possibilia. neq; sumus sufficientes ex nobis ad tam ar duam virtutem capessendam: sed sufficientia nostra ex deo est. Neq; pu tauerim vllam dari posse tãtam in aliquo carnis infirmitatem atq; pro pensionem ad lapsum: quæ non possit suffragante diuina gratia his sex
Cassiodo rus. adminiculis edomari, enumeratis à Cassiodoro super Matthæũ. sobrie tate scilicet, operatione quæ deuitet ocium, asperitate cultus, inhibitio ne sensuũ, raritate sermonis cum honestate, euitatione deniq; oportuni tatis & personæ & loci & temporis. necnon & alijs spiritualibus antido tis atq; remedijs: quæ sancti patres abunde literarum monumentis tra
Thomas Vvalden. diderũt. Porrò eximius pater & eruditione insignis Thomas Vvalden, sæpenumero supra citatus, in capite sexagesimo septimo sui operis præ clari de sacramentalibus: egregie confutat excusationes in peccatis eorũ, qui post factum continentiæ votum dicunt se non posse continere pro pter infirmitatem carnis. luculenter ostẽdens authoritate Chrysostomi & Augustini: eos etiam omnes id posse cum dei adiutorio, dũmodo ve lint. ¶Quòd autem deinde in hac obiectione proponit Lutherus, vo tum castitatis à religioso fieri debere sub hac conditione: dũmodo à vo uente seruari possit, & quãdiu percipiet vouens ipsam castitatẽ sibi esse possibilem: omnino deridiculũ est. Præberet enim ea vouẽdi ratio ac mo dus ansam cuiq; resiliendi à voto castitatis iam facto: quando libitum sibi foret. quòd causaretur se continentiã amplius seruare non posse: ob carnis infirmitatem. Et ita magna aperiretur fenestra, qua quis sibi ipsi indulgens, à cælibatu transiret ad nuptias & à religione ad seculum, quod totũ statum monasticũ summopere dedecoraret. ¶Decimaquar 4
ta obiectio. Inter ipsa monastica statuta, ea est affinitas atque cognatio, vt si de vno illorum possit pater monasticus dispensare: æquo iure idem

• possit de omnibus. & si vnum assignetur de quo dispensare non valeat: • æquali omnino ratione de nullo statutorum dispensare queat. Atqui de • horis canonicis in ecclesia concinendis, de abstinentia carnium, obserua• tione ieiuniorum, delatione cilicij & cæteris id genus, potest supremus • monasterij rector cum religioso valitudinario aut graui senectute pres• so dispensare, relaxareq́ rigorẽ istarum austeritatum circa illum, ob cau • sam rationabilem. Igitur cõsimili iure si quem fratrum suorũ viderit pa • ter monasterij agitatum procellis libidinum: poterit eundem relaxare à • voto castitatis, ducendæ'que vxoris facultatem illi indulgere. Et ita non • erit votum castitatis in illo perpetuum: sed commutabitur in castitatem • cõiugalem. Hæc Lutherus. ¶ Responsio. Non est admittendum: quod in hac obiectione primo assumitur loco. Nam inter ea quæ ad monasticam spectant institutionem: quædam sunt essentialia. vtpote tria vota præcipua, in quibus totius religionis summa consistit: quæq́; apud omnes sine discrimine religionum monasticarũ species, vniformiter æduntur & obseruantur. Et in nullo horum trium, dispensatio superioris habere potest locum: cum dicat Innocentius tertius in epistolis decretalibus, titulo de statu monachorum, cap. cum ad monasterium. Nec æstimet abbas: quòd super habenda proprietate possit cum aliquo monacho dispensare. quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis, adeo est annexa regulæ monachali: vt contra eam nec summus pontifex possit licentiam indulgere. Hæc Innocentius. Si igitur non potest monacho summus pontifex relaxare votum continentiæ, neque facere eidem potestatem ducendi vxorem: quomodo id poterit abbas monasterij, cuius longe est inferior potestas? Alia vero sunt in constitutionibus monasticis accidentaria, & quæ non cadunt sub voto: conducentia quidem ad trium votorum obseruantiam, sed in diuersis domibus religiosis alia atque alia. Qualia sunt: modus & qualitas vestium, genera ciborum, ieiuniorum obseruationes, ritus ac cærimoniæ: apud diuersos variæ. Et hæc quoniam non ad ipsam religionis pertinent substantiam sed proprietates accidentarias: non adeo exacte sunt in sua integritate tenenda, quin pater monasterij occurrente morbo aliáve legitima causa possit super illis cum religioso dispensare. quoniam in manu eius est relicta potestas relaxandi talia statuta alicui particulatim, de quibus non fiunt vota: quando viderit oportunitatem illud efflagitantẽ. Quocirca ex eo quòd permittit abbas cuiquam suorum religiosorum esum carnium, vbi recta id exposcit ratio, præter regulæ decretum: nequaquã probe conficias, ipsum etiam posse eidem dare facultatem subeundi fœdera nuptialia, & alligandi se vxori. Huic accedit, quòd nunq̃ in aliquo religioso potest dari tãta libidinum procella: quin illa possit sedari alio remedio quàm nuptiarum contractu, vtpote diuini auxilij imploratione, de quo ait Paulus. Omnia possum in eo: qui me confortat.

Innocẽtius tertius.

Philip.4

¶ Quòd non potest votum castitatis ob difficultatē cœlibatus in coniugium commutari: quòd etiam deus nihil nobis præcepit factu impossibile. Cap. XXV.

Roma. 7 Ecimaquinta Lutheri obiectio. Beatus Paulus in septimo epistolæ ad Romanos capite confitetur peccatū in carne sua tale: quo carere nō possit in hac vita, quod peccatū absq; dubio contra legem dei est: sed propter fidem in spiritu repugnantem ignoscitur & nō imputatur, quanq̄ lex exigat, in nobis nullum esse peccatum. Ex quo beati Pauli dicto ita deducitur ratiocinatio. Deus in sua lege à seipso posita indulget & ignoscit impossibile legis, quod reliquum est in nobis: vbi nullum est periculum, licet sit verissime peccatū. Quanto magis præsumendum est cū fiducia de bonitate dei: quòd non sit imputaturus votū castitatis (quod ipse non mandauit, inquit, neq; consuluit neq; probauit: sed humana temeritate & ignorantia subintrauit) si fuerit impossibile nobis & periculū vrgeat libidinis: modo intra limites inferioris castitatis cōiugij maneamus, & non secundū carnem ambulemus. Et credo (inquit) si quis hac fiducia vxorem duceret, castitatem votiuā seruare non potens: ex hac ipsa fiducia promouente, indulgētem & facilem patrem inueniret, cum hoc faceret: ne grauius in legē eius peccaret. Hæc Lutherus. ¶ Responsio. In loco ex epistola ad Romanos citato, beatus Paulus cum de peccato quod in carne est & quo carere nō possit homo, loquitur: nomine peccati fomitem intelligit, propēsionémq; ad malum, ex natura corrupta nobis insitam. Quam frenare quidem potest homo & reprimere per adiutricem dei gratiam & diligens studium: ne dominetur & inualescat in spiritum. omnino autem eradicare & extirpare eandem: quamdiu hic vitam agit, vix bene potest. Huiusmodi autem fomitem & procliuitatem ad vitia: peccatum vocat sacer Paulus, ab effectu. quia ipsa multorum peccatorū est causa, seminarium & incitamentum. Haud tamen idcirco tribuendum est cuiquam: quòd tale malorū fomentum siue natiua inclinatio ad peccatum, sit malum culpæ, & peccatum diuinæ legi contrarium. Quoniam infantibus lauacro baptismi ablutis inest fomes ille carnis, immo & adultis in CHRISTO primum regeneratis: in quibus tamen nulla reliqua est culpa. quandoquidem in eis: omnis noxa per baptismum est abstersa. Quin potius huiusmodi stimulus carnis, materiam exercendæ præbet virtutis: quando eius contra spiritum insultus & effrenis motio reprimitur. Quocirca abnegandum est, deum ignoscere alicui nostro peccato: quod impossibile sit à nobis euitari, & aliquod tale non imputari nobis à deo. Tum quia huiusmodi ad malum stimulus natura insitus, non est malū culpę nec proprie peccatū: q̄uis sine illo esse non possimus. Tum quia quodcunq; dederis peccatū proprie dictū & malum culpæ, quod deus & lex eius præcipit

Fomitem peccati, nō esse peccatum.

nobis abesse:idipsum potest à nobis adiuuante dei gratia vitari, & sine
3 illo vitam agere possumus. ¶Alioqui obligaret nos deus ad aliquid no
bis impossibile:quod nõ solum absurdũ, sed & impium est sentire.q̃uis
in huius obiectionis cõtextu subindicet Lutherus idipsum: deũ scilicet
nos ad aliquid obstrinxisse,quod nequaq̃ fieri possit à nobis. Siquidem
illud,huic Hieronymianæ aduersatur sententiæ. Qui dicit deum nobis Hieronymus.
4 impossibile aliquid præcepisse: anathema sit. ¶Repugnat & idem scri-
pturæ sacræ: attestanti mandata dei grauia non esse, & iugum CHRI- 1.Ioannis.5
STI in fide atq; præceptorum eius obseruatione constans: suaue esse,& Matth.11
onus eius leue. Si autem ea quæ fieri à nobis non possunt, præcepisset
deus:non modo graue,sed & intolerabile & importabile esset eius man-
5 datum. ¶Rectæ itidem rationi & illud refragatur:alicui tale dari præ-
ceptum adiecta cõminatione grauis pœnæ ob transgressionem,quod ta
6 men ille nulla ratione posset exequi. ¶Et crudelis merito censeretur do
minus ille,minimécp iustus,qui seruo suo daret aliquod mandatum,cu
ius transgressionem constitueret graui mulctandam pœna: quod tamen
ab illo seruo nec suis nec auxiliaribus viribus posset impleri. Quid er-
go de domino deo nostro sentire debemus, qui suauis est & mitis,& Psal.85
multæ misericordiæ omnibus inuocantibus se? qui etiam dulciter om-
nes inuitat ad se: dicens. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati Matth.11
estis:& ego reficiam vos. Nunquid eum tanta esse dicemus austeritate,
& adeo imperiosum: vt aliquod humeris nostris præcepti iugũ iniiciat,
quod nequaq̃ à nobis ferri possit & sustineri? Absit à piis Christiano-
7 rum animis tanta impietas. ¶Rursum,de iis quæ sita non sunt in po-
testate nostra,nec laudem meremur nec vituperium:quoniam volunta-
ria non sunt. Commendatio autem & probrum,ea sola consequuntur:
quæ spontanea sunt & vltronea. Atqui si aliquod nobis à deo traditum
esset præceptum, quod à nobis fieri non posset: opus illius præcepti nõ
esset collocatum in nostra potestate, quoniam per hypothesin esset no-
bis impossibile. Igitur ob illius præcepti præuaricationem, non esset
quispiam vituperandus: immo nec illa mandati diuini violatio, posset
cuiq̃ ad culpam imputari. Cuius igitur generis & modi esset tale pręce-
ptum:cuius transgressori nec culpa posset impingi, nec pœna à deo iu-
8 ste irrogari? Certe illud,extra aleam & sortem foret aliorum præcepto-
rum. ¶Præterea. Beatus Augustinus in libro de vera religione dicit. Augustinus.
Vsquedeo peccatum,voluntarium malum est: vt nullo modo sit pecca-
tum,si non sit voluntarium. Ex quo protinus subinfert. Quare aut ne-
gandum est,peccatũ cõmitti:aut fatendũ est,voluntate cõmitti. Hęc ibi.
Diuini autem præcepti transgressio qualibet: peccatũ est. est igitur om-
nis illa: volũtaria,& sponte nostra facta. Atqui si quid deus nobis præ-
ceperit quod impossibile sit omnino adimpleri: illius trãsgressio non erit
arbitraria nec voluntaria,sed necessaria. cũ per hypothesin,nullo nostro

conatu, etiam assistente dei adiutorio: à nobis impleri queat. Aut igitur illud: dei præceptũ non erit, quod repugnat posito. aut non omnis diuini præcepti transgressio: erit peccatum, quod omniũ sanctorum patrum aduersatur sententiæ. ¶Ad hæc. Obseruatio mandatorum dei ducit ad 9
Matth.19 regnum cælorum: secundum illud domini verbum in euangelio. Si vis ad vitam ingredi: serua mandata. Ex opposito igitur: præuaricatio mandatorum dei detrudit ad gehennam. At vero siquod detur diuinũ præceptum quod ab hominibus fieri non queat: illius transgressio peccatũ non erit, vt modo ostensum est, eo ipso quòd ex voluntatis libertate non proficiscetur: sed ex necessitate. Quare nulla erit illi, secundum rectam æquitatis lancem: infligenda pœna. Et ita diuini mandati præuaricatoribus non poterit iuste irrogari gehenna: quod est propositionis modo
Aristoteles ostensæ oppositum. ¶Insuper Aristoteles in Ethicis dilucide mõstrat, 10
virtutum officia, sicut & opera vitiorum: esse collocata in nostra potestate. quòd ea si volumus, facimus: & si nolumus, non facimus. Et idcirco recte colligit: nos sponte nostra aut probos fieri, aut improbos. Potiori igitur ratione, & ea opera quibus salutem consequamur æternam, aut demergamur in extremam miseriam: etiam in nostra sunt facultate collocata, supposito semper in bonis operibus benigno dei adiutorio, cum hæc ipsa: longe maioris sint momenti. Atqui si detur aliquod dei præceptum, cuius executio nostris viribus vnà cum diuini auxilij cõcursu sit impossibilis: illius opus non erit situm in nostra potestate, neque etiam eiusdem mandati transgressio, in nostro arbitrio erit constituta. quandoquidem ad eam necessario adigemur, & omittere idipsum compellemur præceptũ: quod nullo molimine explere vnq̃ possemus. Quomodo igitur tale mandatũ: illius obseruatores perducet ad vitã: aut salutẽ nobis operabitur? Erit igitur illud: õnino ociosum, irritũ, & nequicq̃ hominibus à deo datũ. quod diuinæ sapientiæ disponẽti omnia suauiter: haudquaq̃ est ascribendũ. ¶Amplius. Præceptum, cum ab hominibus tum 11
à deo cuiquam datur: vt is qui id accepit, illud obseruet, operéque compleat. Alioqui frustra traditur præceptum: si non velit præcipiens, vt illud fiat ab eo cui imponitur exequẽdum. Deus autem nichil in vanum & frustra aut citra rationem operatur: cum sit ipse immensum sapientiæ pelagus. Quod autem impossibile est nobis: nullo ingenio aut conamine fieri potest aut expleri, atque in opus deduci. Repugnant igitur hæc duo & omnino inter se dissident, aliquod esse dei præceptum: & illud nobis esse impossibile. Itaque Lutherus admittens aliquod dei pręceptum posse dari, quod sit impossibile nobis: manifestam in illa oratione complicat & claudit contradictionem, simulq; pugnantia adinuicem profert, quæ pariter cohęrere minime possunt. ¶Deniq; secundum Ec- 12
Eccl.15 clesiastici sententiam, deus ab initio constituit hominem: & reliquit illum in manu consilij sui. Adiecit mandata, & præcepta sua. Si volueris

mandata conseruare:conseruabunt te, & in perpetuum fidem placitam seruare. Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominē vita & mors: bonum & malum. quod placuerit ei: dabitur illi. Ex quibus verbis perspicuū est, id in nostra potestate atq; arbitrio constitutū esse: quòd mandata dei etiā omnia obseruemus, aut quòd ea præuaricemur. Q; si aliquod daretur dei præceptū, nobis factu impossibile: quanā ratione illud conseruare possemus, vt & nos cōseruaret? quo itidem pacto manum nostrā, virtutémq; operatricem ad illud extenderemus: quod nostras vires penitus exuperaret? Non esset igitur illud, de numero præceptorum dei: neq; ita denominari deberet.

13 ¶ Sed inclamat & obstrepit Lutherus hisce nostris dictis, quibus astruimus deū nichil impossibile nobis præcepisse: huncq; obiectat cauillum: non quidē in hoc loco, sed in alio quodā opere suo de decem præceptis. qui tamen huic loco, vt dissoluatur: non est incōgruus. Pręcepit (inquit) deus: ne cōcupiscamus rem proximi nostri, nec alienā vxorem. Neutrū autem illorum: potest à nobis impleri. cū sine concupiscentia bonorū externorū, itidē & carnis concupiscentia: non possit trāsigi hæc vita mortalis. q vtraq; sit intimis humani cordis penetralibus insita: nec omnino diuelli à viro quantūuis perfecto queat. Præcepit igitur nobis aliquid deus: quod nequaq̄ valeat à quopiā perfici & compleri. Exodi.20

14 ¶ Verū adhibēda illi est responsio, aliquā esse rerū externarū & carnis concupiscentiā: quę rationē præuenit, repentéq; obrepit & suggeritur etiā nobis inuitis. Et hæc ex nostræ fragilitatis cōditione oboriens, nequaq̄ est peccatū: q primæ earum rerū motiones non sint in potestate nostra constitutæ. Et impossibile quidem est illā prorsus auellere à nobis, sed nō prohibetur huiusmodi concupiscentia duobus postremis dei præceptis: q non habeat rationē iniquitatis & malitiæ, sed pugnæ & certaminis cōtra mundū & carnē materiā subministrat. Alia vero est concupiscētia rationē sequens: & cum cōsensu in opus exterius, vbi daretur oportunitas. Et hæc ex electione animi proficiscitur atq; pręmeditatione: necnon deliberatione. cū sufficiens iam fuerit mora temporis: ad primā illam cupiditatem animo excutiendā. Non tamen ad hoc præstita est diligentia: sed blandum malum sensim irrepens, altius egit animo radices. Huiusce autē generis cōcupiscentia, peccati etiā letiferi habet reatū: vltimisq; duobus præceptis diuinis prohibetur. sed cū diuino adiutorio vitari potest ab vnoquoq;, operam dante sedulam, vt cum obrepit virus noxiæ cupiditatis: animo protinus eijciatur, nec sinatur immorando validas sumere vires. Itaque hononymia, diuersaq; ratione cōcupiscentiæ, hic hallucinatus est Lutherus: sicut & in obiectione pręsentis capitis deceptus est multiplicitate nominis peccati. quoniā Aristotelicā illam propositionē non satis diligenter attendit: quæ perhibet, multiplex indistinctum parere confusionem.

¶ Cæterū diruto euersoq; hoc fundamento Lutherano, quod in huius

capitis fronte collocauerat: quicquid deinceps superextruere nisus est, corruit simul & collabitur, votum scilicet castitatis deo solenniter exhibitum: coniugio mutari posse. Nam vt paulo ante etiam est dictũ: nunq̃ tanta potest dari agitatio & vexatio libidinis, vt non possit tale votũ integrum & incolume cum dei auxilio seruari in sua syncæritate. Fatendũ etiam est ingenue, deum non mãdasse, id est præcepisse votum castitatis: vt fiat à quopiam. mãdauit tamen, vt iam factum integre seruetur: cum

Psal.75 ait per prophetam. Vouete & reddite. Falsum est autem, deum nec consuluisse nec probasse votum castitatis: cum cõmendauerit eunuchos qui

Matth.19 se castrant propter regnũ dei. Demum erroneum est & impium sentire: votum castitatis humana temeritate & ignorantia subintrasse, quemadmodum prius abunde monstratum est.

¶ Debiti coniugalis vsum, non semper esse annexum peccato, vt vult Lutherus: sed ipsum plærunq; citra omnem culpæ labem fieri posse. Cap. XXVI.

Ecima sexta Lutheri obiectio. Debitum coniugale, teste propheta psalmo quinquagesimo, semper est pecca-

Psal.50 tum. Ait nanq;. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum: & in peccatis concepit me mater mea. Nihil item ipsum differt à fornicatione & adulterio: quantũ ad ardorem libidinis & fœdæ voluptatis. Et tamen illud nõ imputat deus coniugibus, non alia causa nisi sua misericordia: quòd sit impossibile, tale peccatũ vitari à coniunctis matrimonio, cum tamen eo carere teneãtur. Cur igitur & cælibi non potẽti seruare promissam deo continentiã & alioqui peccaturo: non præsumeretur deus impossibile illud relaxare, & coniugiũ irrito voto permittere? aut si tale coniugiũ, cũ peccato voti soluti fiat: ceu debitũ coniugale benigniter indulgere? Hæc Lutherus. ¶ Responsio. Nullo pacto tribuendũ est & admittendũ obiectanti, quod hic in principio assumitur: vtpote debitum coniugale semper esse peccatũ. Nam quando ipsum ordinatur præcipue ad procreandam prolem, in qua honoretur deus & glorificetur: quis tunc ausit dicere, ipsum esse peccatum? cum ad finem illum, fuerit matrimonium à deo

Gene.2 etiam in statu innocentiæ institutum, his inter cætera verbis. Crescite &

Gene.9 multiplicamini: & replete terram. Et iisdem verbis, post exactũ diluuiũ: fuerit idem sacramentũ à deo approbatũ. Similiter cum huiusmodi debitum exigitur aut redditur ad euitandam in se aut consorte thori fornicationem & adulterium: non debet itidem censeri esse peccatum. cum post lapsum protoplastorum, & illa accesserit priori causa: quare institutum est fœdus coniugale, vt scilicet sit in remedium carnalis concupiscentiæ. Quam quidem causam non subticuit beatus Paulus: in prima

1.Corin.7 ad Corinthios epistola dicens. Propter fornicationem autem (subaudi: vitandam) vnusquisq; vir vxorem suam habeat: & vnaquæq; vxor suum

virum. Rursum cum debitum coniugale redditur alteri coniugum exigenti, seruatis rectæ rationis circunstantijs: quis nisi mentis inops dicere audeat, eam debiti redditionem intra legitimos matrimonij fines cōsistentem, esse peccatum? cum reddere cuiq; quod suum est, sit opus iustitiæ: & diuinus apostolus in supra dicto primę ad Corinthios epistolæ loco plane dicat. Vir nō habet potestatem sui corporis, sed mulier: & mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir. Neq; rationi est dissonum, vbi occurrit aliqua prędictarum trium causarū ad officium cōiugale: ipsum tunc exhiberi sine aliqua peccati labe. quoniam vnaquæq; earum ordinatur atq; refertur ad aliquod bonū matrimonij: vtpote ad fidem, prolem aut sacramentum. quod quidem bonū: reddit ipsum debitum omnino peccati immune. Non inficior tamen, vbi aliæ à supra dictis tribus causæ impellerent coniuges ad maritalem congressum: illum plærūq; non fieri sine peccato, quod pro conditione & qualitate circunstantiarū: nunc leuius fit, nunc grauius. ¶Haudquaq̄ tamen admittendū censuerim: quod vniuersali enunciatione proponit Lutherus, nunq̄ actum coniugalē exerceri posse sine peccato. Siquis enim id dederit: fateatur necesse est deum aliquid præcepisse, quod tamen pręceptum non potest sine peccato adimpleri. Siquidem præcepit deus primis parentibus adhuc in paradiso voluptatis diuersantibus: q; crescerent & multiplicarentur, & replerent terram. Et idem dedit præceptum ipsi Noe & filijs eius: postquā egressi sunt arca, quæ eos periculo diluuij exemerat. At non potest hominum multiplicatio fieri super terram secundum ordinatam dei legē: nisi per consortium coniugale eorum qui matrimonij vinculo sunt cōiuncti. Ergo si illud semper esset peccatū: non posset illud dei præceptum vnq̄ sine peccato perfici, quod est graue incommodum.

1.Corin.7

3 ¶Haudquaq̄ (see above)

Gene.1

Gene.9

4 ¶Præterea. Sacrarum literarum monumentis est traditum: deum interdū ætate prouectis coniugibus & infœcundis denūciasse futuræ prolis cōceptum & partum, ex singulari prærogatiua & munere. quemadmodum promisit deus Abrahę filium Isaac: ex Sara vxore sua tum sterili. Parentes etiam Samsonis: diuina benignitate acceperūt promissionē nasciturę sobolis. Sic & Helisęus propheta mulieri sunamitidi, hospitæ suæ religiosæ: impetrauit à deo filium. Demū & sanctitate eximius Ioannes Baptista: parentibus suis optimis repromissus est & annūciatus, anteq̄ conceptus. Atqui non potuerunt huiusmodi filij, speciali dei priuilegio anteq̄ conciperētur promissi: in materno formari vtero & demū in lucem ædi, nisi intercedente commercio coniugali inter ipsos parētes, quibus erat ante facta huiusmodi promissio. Ergo si illud erat peccatū, vt sentit Lutherus: non potuisset illa diuina pollicitatio in ipsis compleri sine amborum parentum peccato, quod certe & absurdum est & impium.

Gene.18

Iudicum.13

4.Regū.4

Lucæ.1

5 ¶Rursum. Quid aliud est asserere, actū coniugalem semper esse peccatū: q̄ dānare nuptias cum Taciano, Eraclio & alijs hæreticis, qui

x.v.

prohibuerunt nubere, dicentes omnem coniugũ concubitũ esse illicitũ. Si enim idipsum, sine quo ad procreationem prolis nõ sunt consummatæ nuptiæ secundum consuetam naturæ legem, vtpote officiũ coniugale, non potest citra peccatum vnq̃ præstari: nonne protinus consequens est, & nuptias esse illicitas & dãnandas? At ea hæresis execranda iam olim est explosa: ꝗ scripturæ & veteris & noui testamẽti manifeste sit aduersa, & sancto matrimonij sacramento (quod magnũ esse testatur Paulus) iniuria. quinimmo & à diuino apostolo ad Timotheũ scribente: eadẽ est damnata. Ergo & hæc assertio Lutherana contendens debitum coniugale semper esse peccatum, affinis & cognata prædictæ hæresi: etiam est eliminanda & explodenda.

Ephe. 5

1. Timo. 4

6 ¶ Insuper, beatus Paulus ad Timotheum scribens: de muliere nupta ait. Saluabitur autem per filiorũ generationem: si permanserit in fide & dilectione, & sanctificatione cũ sobrietate. Et paulo post in eadẽ epistola subiungit: de viduis adolescẽtioribus loquẽs. Volo autem iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse: nullam occasionem dare aduersario, maledicti gratia. Liberorum autẽ generatio atq; procreatio: sine actu debiti coniugalis, secundum naturæ limites & ordinem fieri non potest. Ergo si ille semper esset peccatum, vt hic contendit Lutherus: per opus peccati promoueretur mulier ad salutem æternam. & apostolus volens viduas adhuc integra & florente ætate, liberos sustollere: id sane vellet, quod sine peccato nunq̃ fieri posset. Vtrũq; autem horum: graue est incõmodum.

1. Timo. 2

1. Timo. 5

7 ¶ Adde, ꝗ idem ad Corinthios scribens: ijs qui matrimonio sunt obligati inquit. Nolite fraudare inuicem: nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi. & iterum reuertimini in idipsum: ne tentet vos satanas propter incontinentiã vestram. Quibus plane verbis insinuat: cõiuges non debere sibi mutuo denegare debiti coniugalis officium. quod vbi ad tempus interdum intermiserint, vt synceriu s orationi insistant: rursum ad idem prestandum redeant, ne suggerẽte satana incidant in tentationem & lapsum fornicationis. Itaq; hoc in loco designat apostolus: ad euitãdam in coniugibus fornicationem, actum connubialem ab ipsis citra noxam exerceri posse. Quomodo igitur ille semper est peccatũ: vt hic astruit Lutherus?

1. Corin. 7

8 ¶ Ad hec. Ad Hebreos idem scribens ait. Honorabile connubiũ in omnibus: & thorus immaculatus. At si officium nuptiale semper esset annexum peccato: non dicendum esset honorabile connubium, sed despicabile & detestandum. Quomodo enim honorabile posset haberi: quod sine peccati labe nunq̃ exerceretur, & cuius opus semper fugiẽdum foret? Non etiam tunc genitalis thorus & nuptialis, esset immaculatus, vt eum vocat apostolus: sed atra peccati macula sordidatus. Indicat igitur his verbis apostolus: actum matrimonialem non semper esse coniunctum peccato, quod hic potissimum astruere annitimur.

Hebræ. 13

9 ¶ Ad quod amplius asseuerandum & efficacius: plurimum etiam confert grauissima authori

tas beati patris Augustini,dicētis in libro de ecclesiasticis dogmatibus. Bonæ sunt nuptiæ:sed causa filiorum,& compescēdæ fornicationis obtētu. Vbi duas assignat causas paulo ante positas:propter quas nuptiarum opus & officium fieri potest citra reprehensionem,peccatiq́; labem. procreationem scilicet sobolis:& deuitationem fornicationis. Quod etiā aperte testatur idem probatissimus author:in libro de bono coniugali, hanc astruens sententiam:quæ & adducitur in libro decretorum, tricesima secunda,quæstione secunda,cap.quicquid,his verbis. Debent sibi coniugati,non solum ipsius sexus sui cōmiscendi fidem,liberorum procreandorum causa:quæ prima est humani generis in ista mortalitate societas.verum etiam infirmitatis inuicem excipiendæ,ad illicitos concubitus euitandos:mutuam quodam modo seruitutē.vt etiam si alteri eorum continentia perpetua placeat: nisi ex alterius consensu fieri nō possit. Hæc ille. Atqui debita seruitus sibi mutuo præstanda inter coniuges:nunquid peccati labem habet annexam, vt non possint quod debitum est inuicem sibi exhibere,citra culpæ reatum? Idem quoq; in decimi quarti libri de ciuitate dei,cap.decimo octauo,inquit. Quid cōcubitus coniugalis:qui secundum matrimonialiũ præscripta tabularũ, procreandorum fit causa liberorum? Nōnne & ipse,quanq̃ sit licitus & honestus:remotum ab arbitris cubile conquirit? Hæc ille. Quibus verbis aperte sentit, cōiugalem concubitũ qui fit procreandorum causa liberorum:esse licitum & honestum,quod & plurimi alij graues authores (à quorum sententijs adducendis:consulto nunc supersedeo)etiā testantur.

Augustinus

Idem

Idem

10 ¶Neq; illius oppositum efficaciter conficiunt geminæ rationes Lutheranæ : in obiectione præsenti adductæ, quibus ostendere nititur omne officium coniugale semper esse peccatũ. Nempe in illo psalmi quinquagesimi versu. Ecce enim in iniquitatibus cōceptus sum:& in peccatis cōcepit me mater mea.propheta non de suorum parentum iniquitatibus loquitur,neq; de suæ matris peccatis:sed de proprijs solũ iniquitatibus & peccatis, de labe scilicet originali:in qua more aliorum hominũ conceptus fuit. Quā etiam numero multitudinis iniquitates & peccata vocat:q̃ multorum peccatorum radix sit & origo,inde tanq̃ ex noxia & virulenta stirpe suboriētium. Perinde atq; vnica secundũ substantiam arboris radix:multifidos & varios ex se ramos progignit,multiplices etiā frondes,flores & fructus. Neq; idem censendum est iudicium de coniugali copula:sicut de fornicatione & adulterio, vt subindicat Lutherus: q̃uis ipsa,in nōnullis vt in illecebrosa voluptate & ardore libidinis, conueniant. Quoniam in actu matrimoniali,hęc ipsa contingunt in ijs:qui adinuicem congrediuntur secundum præscriptam à deo legem,& constitutos fœderis nuptialis limites. Et ergo si nulla alia cōcurrit mala copulæ maritalis circunstantia,ea ipsa quæ dicta sunt nō ingerunt maculam peccati : sed honestate matrimonij excusantur. non quidē à peccato

Psal.50

quod illis insit:sed quod adesset,si extra matrimonij limites illa contingerent. In fornicatione vero & adulterio,cæterisq; inconcessæ veneris generibus,ardor libidinosus & obscœnę voluptates consurgunt in ijs:qui conueniunt contra diuinæ legis præscriptum, quiq; in sua congressione dei pręceptum pręuaricantur. Quæ quidem transgressio mādati diuini, præcipua est causa:quare fornicatores & adulteri grauiter delinquunt.
1.Corin.6 Quippe fornicator tollens membra dei,facit membra meretricis:& corpus suum(quod nō fornicationi,sed deo debet esse addictū)aufert quātum ad vsum,deo:& fornicationi exponit. In adulterio vero præter hęc mala,frangitur & violatur fides data cōsorti thalami nuptialis:illiq; eo ipso grauis irrogatur iniuria. Et ita in cæteris vetitarum libidinū generibus,aliquā est causam rationabilem & manifestam inuenire: propter quam ardores libidinum & impuræ carnis voluptates, peccato sunt inseparabiliter annexæ. quæ tamen causa:in maritali thoro nequaq̄ habet locum. Et ergo hic sine peccato sunt:quando ob causam legitimā coniuges conueniunt. illic vero:nunq̄ sine peccato adiūcto. Quocirca perperā in hac sua ratiocinatione colligit Lutherus,per consortij nuptialis actū: votum castitatis deo factum citra noxam violari posse,& in coniugium cōmutari. ¶Porrò hoc in loco veniam michi condonari velim:q̄ de hac 11
maritalis officij materia nichil ad religiosos hoc vinculo absolutos attinente,tam late differuerim. Verum id feci propemodum coactus ab aduersario,cui in hoc opere cōgredior:annitēte in hoc cauillo circa prin
Hebræ.13 cipium huius capitis proposito,ingerere eam labem tetram honorabilibus nuptijs thoróq; immaculato: q̄ semper habeat in congressu connubiali annexam peccati maculam. A qua quidem ignominia vt vindicarem tantum ecclesiæ sacramentum : pluribus ea de re differere profecto sum compulsus. Et factus sum(fateor)hoc in negocio insipiens:sed ipse Lutherus me coēgit. quem,occurrendo cauillis eius,me sequi oportuit: quò ratiocinatione sua meipsum pertraxit.

¶Votum castitatis, ea de re fieri:quæ in nostra potestate est constituta,suffragante dei auxilio. Cap. XXVII.

DEcima septima Lutheri obiectio. Prorsus rectæ rationi aduersum est, pariter & absurdum:id aliquem vouere deo,quod nullo modo in sua est collocatum potestate,sed omnino in alterius arbitrio constitutū. Vt ineptus is haberetur:qui voueret deo se fore episcopum, apostolum,principem aut regem. cum sciat nichil horum esse in potestate sua vouētis:sed in alterius , vt vocātis authoritate. At qui castitatem deo vouet:rem vouet quæ prorsus non est nec potest esse in manibus suis,cum sit solius dei donum:quod accipere,non offerre potest homo. Quod sane vouēdi genus,etiam contra totius Mosaicæ legis est institutum. in quo iubet dominus vt qui vouet vel offert:de sua

• ſubſtantia & de donis ſibi benedicente domino datis, offerat. Caſtitatis • autem votum fit de re nondum donata nobis, nec in noſtra poteſtate ſi• ta: ſed de eo tãtum, quod in manibus dei poſitum eſt. Irrationabile igi, tur eſt huiuſmodi votum: nec minus ineptum, q̃ ſiquis voueat ſe ſtellas • nouas formaturum, ſe ſaluum fore in regno cęleſti, aut futurum æqua• lem ſanctitate beato Petro, vel ſe omnia Turcarũ regna vaſtaturũ, aut , victurum annos Mathuſalem. Repugnat igitur votũ caſtitatis: rectæ ra

2 tioni. Hęc Lutherus. ℭ Reſpõſio. Admiſſa propoſitione primo aſſum• pta loco: abnegandum eſt quod deinceps ſubijcitur. Nam non ſolũ illa, in noſtra dicuntur eſſe poteſtate: quæ noſipſi ex nobis & naturæ admi• niculo (cõcurrente quidem dei auxilio generali: rebus omnibus natura• les ſuas motiones ſemper adminiſtrãte) facere poſſumus. qualia ſũt: am• bulatio, ſtatio, curſitatio, & cętera id genus, naturæ opera. ſed & ea: quę virtute dei adiuuante infirmitatem noſtram, & ſuam nobis elargiente gratiam, poſſumus aſſequi. ꝙ illa adiutrix hominum dei gratia: omni• bus eam petentibus, & quod in ſe eſt pro virili præſtantibus, ſit paratiſ• ma. Siquidem diuinum auxilium: nulli illud enixius poſtulãti dènega• tur vnq̃. Caſtitatis autem donum, etſi ſolis naturæ viribus obtineri non poſſit à nobis, quoniã teſte Salomone non poteſt quis eſſe continens, ni• ſi deus det: diuino tamen adiutorio (quod poſtulantibus ſemper adeſt: neq; ijs refutatur qui toto corde illud implorant) poteſt ab hominibus acquiri, illabefactũq; ſeruari. Et ergo puritas illa & ſanctimonia vitæ, recte dicitur eſſe in noſtra poteſtate: ꝙ ſuffragante diuina ope, eam poſſi• mus adipiſci. Sane quemadmodũ beatus Iacobus dicit. Siquis veſtrum indiget ſapientia: poſtulet à deo, qui dat omnibus affluenter & non im• properat, & dabitur ei. Haud aliter vere pronũciauerimus. Si quis in• diget caſtitate: poſtulet à deo & dabitur ei. cum etiam promiſerit domi• nus. Amen amen dico vobis, ſiquid petieritis patrẽ in nomine meo: da• bit vobis. Petite & accipietis. Et alio in loco. Omnia quęcũq; orãtes pe• titis: credite quia accipietis, & euenient vobis. Et rurſum. Petite: & da•

Sapien.8 Iacobi.1 Ioan.16 Marci.11 Lucæ.11

3 bitur vobis. Omnis enim qui petit: accipit. ℭ Enimuero ſi ſola ea dice• rentur eſſe ſita in noſtra facultate, quæ ex nobis & virtute naturali præ• ſtare poſſumus: non eſſet impletio mandatorum dei, in nobis collocata. ꝙ illa ſolis naturæ viribus innixi integre non poſſimus exequi: ſecundũ illud noſtri ſaluatoris verbum. Sine me: nihil poteſtis facere. Similiter & ea quæ in baptiſmo promittũtur deo, vtpote fidei ſyncæritas, obediẽ• tia in deum, & abrenũciatio ſatanæ: non eſſent in noſtra poteſtate collo• cata, ꝙ ex nobis ipſis illa complere nõ poſſumus. Attamen nullus eam dãnat fidei profeſſionem & promiſſionem: quæ fit in lauacri baptiſma• lis ſuſceptione ab ijs qui inſigniũtur dei ſignaculo, ꝙ illam diuino freti auxilio faciũt. Eadem igitur ratione neq; damnandũ eſt caſtitatis votũ: quod quis opitulante dei gratia confidit ſe illabefacte ſeruaturũ. Et in

Ioan.15

eo quidem voto, id quod suum est: vouens offert deo. nam & corpus suũ & animam, à deo sibi indulta: ad opera iustitiæ consecrat, & dedicat diuino obsequio per immaculatã vitæ deinceps agendæ puritatem. Quæ sane oblatio & corporis & animæ propriæ, ad dei ministerium, tanto est sacrificijs antiquæ legis præstantior: quanto anima & corpus humanũ, ouibus & bobus sunt perfectiora. Vnde non debuit Lutherus ex imperfectis illis veteris legis votis & hostijs nectere argumentũ: nos in hoc legis euangelicæ statu nõ posse corpora nostra exhibere deo hostiã sanctam, viuentem & bene placentem, per votũ castitatis. ¶ Quocirca, nulla eorum quæ præsens adducit obiectio, tanq̃ absurda & ridicula vt voueantur: veram habent & aptam conformitatem cum voto castitatis. quę aut ex aliena pendeant voluntate q̃ vouentis: vt põtificalis apex aut regia dignitas, ex arbitratu eligentium aut constituentiũ vel ex hæreditaria successione. Aut quoniã simpliciter naturæ creatæ vires transcendant: & soli competant deo immensæ potestatis. vt nouarũ creatio stellarum: aut montium de vno loco in alium traductio. Aut quia ordinatã dei legem & consuetam prætergrediantur: atq; ad salutem nihil faciant. vt vastatio totius Turcarum principatus per vnum hominẽ, aut ætatis prorogatio in mille annos, & talia id genus: quæ à Luthero in hoc cauillo nequicq̃ afferuntur. Neminẽ certe latet, nihil horum esse aptũ voti subiectum atq; materiam: quę aut simpliciter impossibilia sunt, aut saluti nostrę minime conducentia. neq; quicq̃ eorum recte cõferri voto castitatis: quæ & nobis est possibilis, & plurimum facit ad salutem. Neq; etiam id impedimento est quo minus fiat continentiæ votum: quoniam illa (vt inquit Lutherus) solius dei est donũ, quod accipere non offerre potest homo. Quippe quęcunq; deo vouemus: haud dubie ab eo primũ habemus, vt largissimo bonorum omnium fonte, & à quo bona cuncta procedũt. Nihil autem deo, nisi quod bonũ est, vouere recte possumus: cum malum, minime sit debita voti materia. Attestatur autem id ipsum quod nunc proponimus, beatus Augustinus: dicẽs in decimi septimi libri de ciuitate dei, capite quarto. Non domino quisq̃, quicq̃ ratũ voueret: nisi qui ab illo acciperet quod voueret. Porrò ea quæ dei accepimus dono: possumus deinde voto, sicut & sacrificio, eidem offerre. Et quod prius affectu pio syncęróq; corde deo est oblatum, vt continentia in primis annis adolescentiæ: potest eiusdem munere & proprio studio cum effectu eidem integre exhiberi. ¶ Porrò circa hunc libri sui de votis monasticis inscripti locũ: Lutherus tanq̃ alter Iouinianus iam rediuiuus, quantum potest extenuat & deprimit excellentiã virginitatis, eam contendens non modo æquari: sed propemodũ posthaberi debere nuptijs, cum ait. Castitas coniugalis Abraæ & Saræ: multorum virginitati pręferetur. & Petri apostoli coniugium: absq; dubio sanctæ Agathæ virginitate superius erit. Sed vnde nouit Lutherus hæc ipsa: quæ cum tanta

Augustinus

4.

5

conſtātia & aſſertione profert? Nūquid dei cōſiliarius fuit, aut accitus in conſiſtorium iudiciorū eius: in quo caſtitas coniugalis Abrææ, diuinæ lancis libramine cum aliorum conferretur virginitate? Nunquid & tum affuit euocatus ad dinoſcendam dei ſententiam: cum beati Petri caſtitas coniugalis collata virginitati ſanctiſſimæ martyris Agathæ, inuēta eſt in ſtatera diuinę ęquitatis plus habere & ſuperexcellere? Nūquid itē ſpiritus domini, illi intima reuelauit inſpiratione: quidnā deus ipſe in illis meritorū diſcuſſionibus eſt definiturus? Cæterū tametſi vtrunq; eorum quæ propoſuit Lutherus in verbis ſupra dictis, de collatione caſtitatis coniugalis ad virginitatem, admitteretur: propter excellentes aliquas & inſignes fortaſſe circunſtantias, in Abrææ & beati Petri coniugio (vt prætendit) repertas: haud tamen ex illo conficere queat: ſimpliciter coniugiū eſſe melius virginitate, quod tamen colligere annititur. Nā q̄uis huius aut illius connubium, ob eminentiam aliquā ſingularem in eo relucentem, eſſe poſſet aut æquū dignitate aut etiam præſtantius virginitate huius aut iſtius: ipſe tamen ſtatus coniugalis abſolute conſideratus, nunq̄ æquandus eſt, nedum præferendus ſtatui virginali: ob ſublimem huius ſuper illum ex ipſius rei qualitate prēſtantiam & excellentiam. Nō itaq; ad diſcernendum vnius ſtatus propoſiti ab altero etiam propoſito gradum & conditionem: perſonam vnam vnius ſtatus, ad alteram perſonam alterius conferre particulatim debemus. ſed generatim ac in vniuerſum, totum vnum ſtatum ad alterum etiam totum: ſine particularium conſideratione. Quomodo ſtatus virginalis, nuptiali conferēdus.

6 ¶ Sed & hic operæprecium eſt perſpicere: q̄ ſit prius dictorū immemor Lutherus, & q̄ ægre antecedentia eius verba ſequētibus quadrent. In ſuperioribus enim locis caſtitatē connubialem vſqueadeo depreſſit & deiecit humi: vt cōtenderit ac aſtruxerit actū coniugalem ſemper eſſe peccatū. Nunc vero in tantam extollit ſublimitatem particularia quorūdam cōiugia: vt velit ea virginali puritati aliorum eſſe anteferenda. Quæ quidem duo eius placita, quomodo adinuicem cohæreant: ipſe viderit.

¶ Non expedire religioſorum ſtatui: q loco voti continentię foret eis impoſita caſtitas coniugalis. Cap. XXVIII.

Ecima octaua Lutheri obiectio. Lōge magis conſultū foret animarum ſaluti: ſi loco continentiæ monaſticæ fuiſſet religioſis impoſita caſtitas coniugalis: quam in matrimonio ſeruarent. Nunc autem cum ad perpetuū aſtringūtur cælibatum: admodum rari ſunt qui illum integre ſeruant, ſed ſecretis libidinibus cum religioſis mulieribus & interdum cū ſecularibus, omnia miſcentur ac polluūtur. Quibus quidem immūdicijs ipſi dant magnā occaſionē: propter ocioſitatem, ſaturitatē, opulētiam & delitias: quibus abūdant plęriq; religioſi in monaſterijs. vt eis omnino cōueniant ea verba Ezechielis. Hæc eſt Ezechie.16

" iniquitas Sodomæ fororis tuæ:superbia,faturitas panis, & abundātia
" & ocium. Hæc Lutherus. ¶Refpōfio. Nequaq̄ fuiſſet recte profpectū "
religioforum ftatui & conditioni: fi pro continētiæ perpetuæ voto fuiſ-
fent alligati fœderi coniugali. Nam monafticæ profeſſionis cultores ad
idipfum potiſſimum ordinantur & tendunt:vt laqueis huius feculi ex-
pediti,libere fint in deum intenti. Confortiū autem cōnubiale, maxime
illos reddidiſſet vinculis mundi huius irretitos & implicatos: cum fcri-
1. Corin. 7. bat facer Paulus ad Corinthios. Qui fine vxore eft:folicitus eft quæ do-
mini funt,quomodo placeat deo. Qui autem cum vxore eft:folicitus eft
quæ funt mundi, quomodo placeat vxori, & diuifus eft. Et mulier in-
nupta & virgo,cogitat quæ domini funt:vt fit fancta corpore & fpiritu.
Quæ autem nupta eft:cogitat quæ funt mundi,quomodo placeat viro.
Porrò hoc ad vtilitatem veftram dico,non vt laqueum vobis inijciā:fed
ad id quod honeftum eft,& quod facultatem præbeat fine impedimen-
to dominum obfecrandi. Hæc Paulus. In quibus vtiq; verbis aperte te-
ftatur:cælibatum & continentiam tam in viro q̄ muliere,magnam præ-
bere facultatem obfecrandi dominum fine impedimento, totóq; mentis
affectu adhærēdi deo. Tota autem religioforum vita potiſſimum ordi-
natur ad obfecrationes aſſiduas, ftatis & determinatis horis quotidie
deo offerēdas:& ad animum ipfum curis feculi expeditum,fyncære &
integre deo deuouendum. Quare cælibatus:q̄ maxime cōgruit religio-
forum ordini & ftatui. Q̄ fi loco perpetuæ continentiæ forent deuincti
religiofi ad caftitatem coniugalem in fuis monafterijs obferuandā:tunc
in domibus monafticis opus effet & obftetricibus ad leuandas partu
grauidas religioforum vxores:& nutricibus ad infantes alēdos,vbi ma-
tres ad id muneris præftandum minus effent idoneæ. Tūc itidem quo-
tidiani infantium vagitus,pfalmodię loco refonarent:quietémq; mona-
chorum nocturnā interrumperent. eſſétq; domus cœnobitica,vifitatio-
nibus puerperarum tolerandis obnoxia,& haud minus fecularibus vi-
ris & mulieribus patēs:q̄ domus aliqua plebeia in medio vrbis foro cō-
fiftēs. Et vt verum fatear,pene ridiculum eft huic aſſertioni Lutheranæ
refellēdæ infiftere. vfqueadeo abfurda eft,atq; à recta ratione abhorrēs.
Q̄ fi refpōdeat ad hæc in fe obiecta Lutherus,expedire votū continē-
tiæ religioforū commutari in caftitatē coniugalem:non quidē ipfis mo-
nachis in domus cœnobiticę feptis clauftróq; manentibus,vt fupponere
videntur hęc incōmoda modo adducta,fed egreſſis monafterio & ad fe-
cularem ftatum reuerfis. tunc enim nihil accidet eorū incōuenientium:
quæ prædicta funt. Occurrendū fane illi eft,longe grauius malum eam
aſſertionē confecuturū:vtpote violationē promiſſionis deo factę,de per-
petua in domo monaftica ftabilitate:& ad finem vfq; vitę in ipfa religio-
nis profeſſione, perfeuerantia. Quæ vtiq; promiſſio, indiſſolubiliter an-
nectitur votis monafticis:non ad tempus,fed pro toto reliquo vitæ cur-

Cōtinentiā nō cōiugiū: religiofis cō ducere.

riculo obſeruādis.quemadmodū in ſuperioribus locis,præſertim quar-
to præſentis libri capite,abunde eſt oſtenſum.Q ui autem id fiet:ſi reli-
3 gioſi vxores duxerint? ¶Porrò quòd rari nunc ſint monachalē profeſſi
obſeruationem,qui votum caſtitatis cuſtodiunt inuiolatū:vt in hoc ca-
uillo obiectat Lutherus,nequaꝗ temere proferendū aut putandum eſt.
ꝙ non ſit ex aliquorū incontinentia: de aliorum omniū eiuſdem ſtatus
& profeſſionis vita,ſumenda coniectura,nec ferendū iudiciū.ſed locum
hic habeat:quod Heliæ dicēti ſe ſolum eſſe relictū dei cultorē in Iſraël, 3.Regū.19
reſpondit dominus.Reliqui mihi ſeptem milia virorū in Iſraël:qui non Roma.11
curuauerūt genua ſua ante Baal.Ita ſane credendū,ꝙ longe plures ſunt
candorem continentiæ intemeratū̄ ſeruantes religioſi,ipſi deo cogniti:ꝗ
noſtra cēſeat opinio.Eſto tamen pauci ſint(vt ait) monaſticæ vitæ culto-
res,qui cælibatū integrum illabefactūmqꝫ cuſtodiunt:ex hoc tamen, mi-
nime validū ſumitur argumentū, ꝙ ſit votum caſtitatis abolendū in re-
ligioſis,reſcindendáqꝫ continentiæ perpetuæ regula.Eadem quippe ra-
tione,quoniā pauci admodū ſunt qui mandata dei ad vnguē cuſtodiūt:
reijcienda eſſent domini præcepta, ritúqꝫ pecorum & ferarū eſſet homi-
nibus ſine lege viuendū.Et quoniā plærunqꝫ fides coniugalis,in ijs qui
fœdere nuptiali ſunt coniuncti per violationem thori frangitur: contin-
gitqꝫ interdū obſtrictos vinculo connubiali adulterijs contaminari,alie-
niſqꝫ irretiri amoribus:repudiandus eſſet matrimonij ſtatus,& ſine con
iugij lege promiſcuo & vago concubitu more pecudum eſſet agenda ho
minibus vita.Et ita ad vnū declinandū incommodū:inciderent eodē co-
gente ratiocinio homines in grauiora incōmoda,& potiſſimū in id om-
nium deterrimū,ꝙ lex omnis quantūlibet iuſta ſit & recte lata:propter
multitudinē præuaricantiū eam,eſſet abrogāda,aut exiſtimari deberet
4 iniuſta,noxia & pernicioſa. ¶Q ueadmodum Turcæ & Saraceni legē Turcarum,
Chriſtianā exiſtimant improbam & peruerſam:quoniā multi eam pro- ad impro-
feſſi perditiſſimis ſunt moribus,fures,latrones,iniuſti,fœdifragi,ſacri- bandam le-
legi,adulteri.nō ſecum reputantes:eos qui Chriſtianiſmū profeſſi,tales gem Chri-
ſunt,non ſecundū CHRISTI legem viuere, ſed præter & contra illam. ſtianam ar-
ſed autumantes ex eo malam eſſe legem aliquam:quoniam multi inue- gumētum:
niuntur illius trāſgreſſores.Quæ ſane ſententia eorum:omnino erronea prorſus in-
eſt & veritati inimica.Nempe lex Moſaica,ſuo tempore bona erat & ſa utile.
lutaris:quāuis multi fuerint eius præuaricatores per totū illius inſtitu-
ti decurſum,& eo etiā tempore quo CHRISTVS dixit ſcribis & pha-
riſæis. Nónne Moyſes dedit vobis legem?& nemo ex vobis facit legē. Ioannis.5
Nunquid tunc noxia erat Moyſi lex,præſertim decalogum cōcernens:
quia ſcribæ & phariſæi inuidia ſtimulati non ſeruarunt eam, ſed conſpi
rarunt in mortem innocētis?Conſimili quoqꝫ modo lex Chriſtiana, eſt
lex domini immaculata conuertens animas,ſancta itidem & recta:tam- Pſal.18
etſi occurrant complures,qui prauis moribus ſuis eam violant.Q uin-

immo si nullus esset hominũ legem illam obseruans(quod tamen haud dubito nequaq̃ eventurum) nihilo minus sancta & recta esset ea lex: q̃ si omnes eam adamussim obseruarẽt. quoniã non à multitudine aut frequentia eorũ qui legem seruãt, ipsa suam accipit bonitatẽ aut rectitudinem:sed à suis regulis & viuendi institutis quæ obseruãda proponit. Vbi enim hæ regulæ,diuinæ voluntati sunt conformes, & rectæ rationi consonæ,hominũq; saluti conducentes:haud dubie recta est & sancta & bona ea lex.neq; illam bonitatẽ tollere potest & adimere multitudo eorum:qui prætergrediuntur & soluunt legem. ¶Hæc pluribus disserui: vt semel occludantur ora eorum qui contendunt legem de obseruandis ieiunijs,de cęlibatu sacerdotum,de continentia religiosorũ,& similes id genus,esse rescindendas:hanc solum ob causam, quoniam q̃plurimi (vt aiunt)inueniuntur earum legũ transgressores, & quibus illæ leges sunt in laqueum perditionis & ruinæ. Verum q̃ futilis sit ea ratio:iam plane constat ex prædictis,& id pariter est perspicuũ:non leges ipsas esse hominibus in laqueum dãnationis,vt obiectãt aduersarij: sed suapte natura in salutem. Improbos autem eorum affectus & prauas cupiditates quibus impelluntur in illarum legum præuaricationem: esse ipsis trãsgressoribus in laqueum perditionis & ruinã. Proinde huiusmodi transgressionis culpam,non legi esse imputandã quæ eam vetat: sed peruersitati humanæ & prauitati mentis, quæ obtrudit & adigit hominẽ in legis dissolutionẽ. ¶Demum si qui religiosam professi vitã: libidinibus inquinẽtur, si voluptatibus defluãt,si diuitijs affluant,& delitijs emollescant,vt in præsenti obiectione refert Lutherus:hæc omnia,particularia & personalia sunt vitia,nõ ex ipsius religionis institutione(quæ sancta est)pullulantia: sed ex prolapsione à recta monasticæ regulæ obseruatione. Huiusmodi igitur prolapsiones, recidendæ sunt & extirpãdæ ab ijs:qui authoritatẽ exercendi illius muneris gerunt.non autem ipse religionis status,qui rectus est & honestus:probro dandus.

Leges ecclesiasticas & monasticas:esse omnibus in salutẽ, & non in laqueũ.

¶Virginitatem alijs stipatã virtutibus,mira excellentia effulgere:nuptijsq; præferendam esse. Cap. XXIX.

Æterum hoc in loco libri sui de votis monasticis, deprimit pro viribus excellentiã virginitatis Lutherus: extenuátq; illius precium & decus, cum ait. Non virgo aut castus:sed Christianus saluabitur. In CHRISTO autem neq; masculus neq; fœmina:ita neq; virgo, neq; vxor,& similia. Vna autem fides,vnũ baptisma, vnus dominus. In quibus verbis, bonorum operũ tollit discretionem: & nuptias æquat virginitati. Quinimmo & opera bona reijcit : & solam fidem astruit esse necessariam ad salutem.vt & sæpe aliàs, in eo quem improbamus libro:sine ordine varia inculcans,& eadem iterum atque iterum superflue repetens. Et potissimum:cum vno in loco dicit. Primum

Ephe. 4

• nihil inter opera discernamus. æqualia sunt apud deum,& inter se:quæ
• magna & parua sunt apud nos. Ad mensurã fidei,dicit Paulus ad Ro- Roma.12
• manos duodecimo capite:omnia donari. Ille enim probatur,nõ qui plu
• ra & maiora fecerit; sed qui maiore fide & charitate fecerit. Et paulo
• post. Non enim qui operatus fuerit,sed qui crediderit:saluus erit. Hæc
2 Lutherus. ¶Verum vt his in candidã virginitatem oblatrationibus,à capitali & infensissimo illius hoste prodeuntibus,paucis respõdeamus: ingenue quidem fatendum est, solam virginitatem nullis alijs comitatã virtutibus, salutem æternam nemini collaturã. vt neq; aliam quãcunq; virtutem solitariã: quantũlibet excellentem. Necesse est enim ipsam virginitatem,fidei per dilectionem operanti,humilitatiq; & cæteris præclaris virtutibus esse coniunctam:vt hominem reddat saluum deoq; gratũ. Sed vbi ipsa pudicitia socias & comites habuerit reliquas virtutes, ad animæ decorem ac ornatũ facientes:haud dubium est,eam attollere hominem ad excellentius præmium & quãdam gloriæ eminẽtioris prærogatiuam(quã aureolam vocant)supra nuptiarũ conditionem.
3 ¶Nempe in Apocalypsi,sancti illi qui empti dicuntur de terra primitiæ deo & agno,quia cum mulieribus non sunt coinquinati sed permanserunt virgines:describuntur cantare canticũ nouum ante thronum dei quod nemo alius cantare potest,& sequi agnum quocũq; ierit. Quis hic non videt:speciale quoddam & excellentius cæteris præmium virginibus designari? Apoca.14
4 ¶Quod & aperte insinuat dominus per Esaiam: cum promittit eunuchis spiritualibus se daturũ locum in muris suis, & nomen melius præ filijs & filiabus:nomen inquã sempiternũ,quod nõ peribit. Esaiæ.56
5 ¶Rursum & beatus Paulus virginitatem commendans:perhibet virginem cogitare quæ dei sunt,& quomodo placeat deo. Nonne igitur ampliore præmio est remuneranda(vbi cætera omnia nullam inter se habent disparitatem)quàm nupta:cogitans quæ mundi sunt,& quomodo placeat viro? 1.Corin.7
6 ¶Nonne & recta exposcit ratio,vbi acrius est certamen & clarior victoria:insignius & magnificẽtius dari præmium? Virginitas autẽ & difficilius habet certamen contra carnem & sanguinem,cui perpetuo reluctatur: & præclariorem de hoste refert victoriam, trophæũmq; nobilius. Merito igitur & celebriore digna est triumpho: & in atrijs cælestibus sublimiore muneranda præmio, q̃ castitas coniugalis?
7 ¶Accedit huic sentẽtiæ & Augustinus:in libro de ecclesiasticis dogmatibus dicẽs. Virginitas vtroq; bono(nuptijs scilicet & cõtinentia viduali: de quibus ante contexuit sermonẽ)præcelsior est:quia & naturã vincit & pugnam. Naturã:corporis integritate. pugnã,castimoniæ pace. Et paulo post in eodem libro. Sacratæ vero virginitati nuptias coæquare:aut pro amore castigandi corporis,abstinentibus à vino vel carnibus nil credere meriti accrescere: non hoc Christiani sed Iouiniani est. Augustinus.
8 ¶Idem etiã in epistola cẽtesima vicesima octaua:ait. Beatius est in carne imitari vitã angelorũ; Idem.

quàm ex carne augere numerum mortalium. Hæc est vberior, fœcundiórq; felicitas: non ventre grauescere, sed mente grandescere. non lassescere pectore: nō visceribus terram, sed orationibus cælum parturire. In quibus verbis, priores & potiores virginitati tribuit partes Augustinus q̄ nuptijs: maiorémq; remuneratione & beatitudinis æternæ sortem subliiorem, ostendit virginibus q̄ nuptis à deo designatam. ¶ Rursus, in libro de continentia viduali, idem puritatem virginalem & vidualem con- 9
Idem. tinentiam conferens ad castitatē coniugalem: inquit. In coniugali vinculo si pudicitia cōseruatur: damnatio non timetur. Sed in virginali ac viduali continentia: excellentia muneris amplioris expetitur. Qua expetita & electa, & voti debito oblata: iam non solum nuptias capessere, sed etiam si non nubāt, nubere velle: damnabile est. Hæc ibi. Quæ quidem verba non modo virginalem continentiā nuptijs dignitate præferunt: verum etiam astruunt neminem post oblatam voto castitatem & continentiam, posse contrahere aut velle contrahere matrimoniū. Quæ vna asser-
1. Regū. 17 tio, veritati maxime consona: sufficit ad elidendam funda Dauidica Lutheri frontem, referentis impium Goliath: & toto circa præsentē locum molimine contendētis, religiosum post factam in propatulo æditionem voti de seruanda perpetuo continentia: posse fœdera connubialia inire. Sed hac in re: potius Augustino q̄ Luthero credendū. ¶ Præterea, bea- 10
tus pater Ambrosius in epistola octogesima prima, virginitatē coniugio
Ambrosius præferendā docens: inter cætera ait. Iure laudatur bona vxor: sed melius
1. Corin. 7 pia virgo præfertur, dicente apostolo, Qui iungit virginē suam: bene facit. & qui non iungit: melius facit. Hæc enim cogitat quæ dei sunt: illa, quę mundi. Illa cōiugalibus vinculis colligata est: hæc libera vinculorū. illa sub lege: ista sub gratia. Bonum coniugiū: per quod inuēta est posteritas successionis humanæ. sed melius virginitas: per quā regni cælestis hæreditas acquisita, & cælestium meritorum reperta successio. Per mulierem cura successit: per virginem salus euenit. Denic; speciale donum virginitatis CHRISTVS elegit, & integritatis munus exhibuit: atque ipse repræsentauit quod elegit in matre. Hæc Ambrosius. In quibus: aperte virginitas nuptijs antefertur. ¶ Sed quid cōmendandæ virginita- 11
Hieronymus in Iouinianum. ti, diutius immoror? Legatur totus primus liber beati Hieronymi in Iouinianum, adæquantem coniugio virginitatē: & conspiciatur ibidem confossus multis & sacrarum literarum & authorum seculariū telis ipse Iouinianus. Cognoscetur enim ijsdem iaculis, in Iouiniano cōfixus Lutherus: eiusdē impietatis assertor atq; astipulator. & candida itidē virginitas, eiusdē libri lectione: deprehēdetur longo dignitatis interstitio nuptias āteire, & in sublimiore perfectionis culmine q̄ cōiugiū, collocari.
Gala. 3 ¶ Proinde quāuis in CHRISTO neq; masculus neq; fœmina discrimen habeant & discerniculū: quantū ad salutis cōsequendæ priuilegiū, quoniā sine sexuum discretione, illa æque est omnibus proposita. virgo

tamen & vxor:apud CHRISTVM magno diſpeſcũtur interuallo.quoniam inter hæc duo,ingens eſt meritorũ operũmq; bonorum diuerſitas: aliáq; & alia vitæ qualitas & cõditio. Non ergo recte Lutherus duo prima maſculum & fœminã, ad duo ſecunda virginẽ & vxorem: in verbis ſuis circa initium huius capitis adductis,tanq̃ omnino inter ſe conſimi-
8 lia coniunxit. Vna præterea eſt fides catholica & Chriſtiana:vt perhibet Paulus ſcribens ad Epheſios. Verum hæc,opera bona non excludit,ſed ſuo concludit ſinu & includit tanq̃ ad ſalutem neceſſaria: vt ſine quibus ipſa fides teſte Iacobo ocioſa ſit ac mortua.queãdmodum latius in primi libri viceſimo ſeptimo capite eſt diſcuſſum. Cum itaq; dominus noſter apud Marcũ dicit. Qui crediderit & baptizatus fuerit: ſaluus erit. de credente & ſimul operante (vt & in alijs euãgelij locis) locutus eſt. Quoniã qui fidem habet operibus vacuam:perfecte & integre non credit,quomodo credere debet. neq; apud deũ habetur de numero credentium:ſed eorum,qui dicunt ſe noſſe deum,factis autem negant.quãuis Lutherus in verbis ſuis credentẽ contra operantem diſtinguat:hunc ſcripturæ locũ ex vltimo Marci capite depromptũ perperã interpretans,vt
12 pro more ſuo in compluribus alijs locis facere ſolet. ¶Proinde de illorum videtur eſſe turba & cœtu: de quibus ſcribit Clemens papa(vt refert liber decretorum,diſtinctione triceſima ſeptima.cap.relatũ)hoc modo. Relatum nobis eſt,quòd quidã in veſtris partibus cõmorantes: aduerſantur ſacris doctrinis. & prout eis videtur: non ſecundũ traditionẽ patrum, ſed iuxta ſuum ſenſum, docere videntur. Verum attendere debuit Lutherus ſalutare illud documentum: quod protinus ſubnectitur eodem in loco. Diligenter obſeruandum eſt,vt lex dei cum legitur:non ſecundum propriam ingenij virtutem vel intelligentiam legatur vel doceatur. Sunt enim multa verba in ſcripturis diuinis, quæ poſſunt trahi ad eum ſenſum:quẽ ſibi vnuſquiſq; ſponte præſumpſerit,ſed non oportet. Non enim ſenſum extrinſecus alienũ & extraneũ debetis quęrere:vt quoquo modo ipſum ex ſcripturarũ authoritate cõfirmetis. ſed ex ipſis ſcripturis:ſenſum veritatis capere oportet. Et ideo oportet ſcientiã ab eo diſcere ſcripturarũ: qui eam à maioribus,ſecundũ veritatẽ ſibi traditam ſeruat.vt & ipſe poſſit eam,quã recte ſuſceperit:cõpetenter aſſerere. Hęc Clemens. Quibus & ea reſpondẽt:quæ de ſanctis Baſilio & Gregorio Naziãzeno,in monaſterio ſimul diuerſatis,refert Euſebius in vndecimi libri hiſtorię eccleſiaſticę,capite nono. De quibus:hęc ait. Ibi(inquit:ſcilicet in cœnobio,ad quod ſe contulerãt)per annos(vt aiũt)tredecim omnibus Græcorũ ſecularibus libris remotis:ſolis diuinæ ſcripturæ voluminibus operam dabant. earũmq; intelligentiam non ex propria præſumptione: ſed ex maiorũ ſcriptis & authoritate ſequebantur,quos & ipſos ex apoſtolica ſucceſſione,intelligendi regulã ſuſcepiſſe conſtabat. Quorum præcipue in prophetas,commẽtarios diſcutientes: theſauros

Ephe.4
Iacobi.2
Marci.16
Titum.1
Clemens.
Baſilius.
Gregorius Nazianzenus.

ſapientiæ & ſcientiæ reconditos in vaſis fictilibus perquirebãt. Hęc ibi. Horum itaq; duorum illuſtrium virorum exemplo edocti qui rectum expoſcunt ſacrarum literarũ ſenſum: non eum ex propria animi ſentẽtia, ſed ex antiquorũ patrum monumẽtis literarijs depromere debent, interrogareq́; maiores vt enarrent eis, neq; vnq̃ vti peſſimo (vt Hieronymus

Hieronymus. ait) magiſtro, præſumptione ſua. ¶Sed neq; illud prætereundũ hic eſt, 13

quod pene calamum effugerat: Lutherum in verbis ſuis circa huius capitis principium propoſitis, nequaq̃ fideliter citare verba beati Pauli ex duodecimo capite epiſtolæ ad Romanos. Non enim dicit inibi Paulus: ad menſuram fidei omnia donari. quemadmodum hoc in loco adducit Lutherus. ſed ſalubre documentum humilitatis & modeſtiæ ſeruandæ tradens: admonet omnes non plus ſapere debere q̃ oportet ſapere, ſed ſa

Roma. 12 pere ad ſobrietatẽ: & vnicuiq;, ſicut deus diuiſit menſuram fidei. Quibus verbis hortatur Paulus, omnes debere ad mediocritatẽ quãdam ea aggredi, tentare & agere: quæ ad ſuũ pertinẽt munus & officiũ, ſecundũ diſtributionẽ gratiæ & donorũ ſibi à deo datorũ. Supponit itaq; partitionem fidei & donorũ dei factã eſſe cuiq;, ſecundũ certam aliquã menſuram: & ſecundũ illam ſuadet beatus Paulus eſſe operandum, exercendũq; cuiq; ſuũ officiũ. Lutherus vero ſuis verbis ex Paulo (vt ait) citatis, innuit fidẽ quidem præexiſtere in hominibus ex ſuſceptione baptiſmi & doctrinæ Chriſtianæ: & ſecundũ illius fidei menſuram, à deo dona diſtribui fidelibus. Qui etſi falſus nõ eſſet: omnino tamen à ſenſu verborũ beati Pauli alienus eſt & extraneus. quod ſufficit ad oſtẽdendum: eũ perperã ea verba aſcripſiſſe Paulo, & tanq̃ ab eo dicta citaſſe, quæ tamen nõ habet Paulus. ¶At vero quæ de bonorũ operũ omniũ æqualitate ſecundũ dignitatem & gradum hic affert Lutherus: iam improbata ſunt aliquantulum in decimo ſexto huius libri capite. vbi & eadẽ improba eius aſſertio, alijs verbis & in alio libri ſui de votis monaſticis loco expreſſa: adducitur pariter & refellitur. Quoniã pro more ſuo ſine certo ordine eaſdem ſæpius inculcat ſententias: & ſparſim in diuerſis eiuſdem libri locis eoſdem diſſeminat errores, tanq̃ tetrũ virus. Vt ſi vno in loco lectorem non capiant aut contaminent: alio in loco eundẽ incautũ intercipiant & inquinent. Quocirca neceſſariũ fuit (vt trahentem ſequeremur: & inſtaremus hoſti) diuerſis in locis eadẽ ferme repetere: quę ipſe replicauerat. ¶Porrò nec indiſcuſſum etiã pertranſiri debet id Lutheri 14

verbũ: quod in ipſius quoq; virginitatis extenuationẽ ſcribit in eo quem excutimus libro. Debet virgo (inquit) amplecti virginitatẽ: nõ quia pręcepta, non quia cõſulta, non quia precioſa & magna pręcæteris virtutibus. ſed quia ei ſic viſum eſt viuere, cum poſſit nubere: ſicut alij viſum eſt agricolari. Hæc Lutherus. Sane non eſt à quoq̃ capeſſenda virginitas: quoniam ſit pręcepta. q; nullius euãgelij aut epiſtolarũ apoſtolicarũ locus habeat: præceptã eſſe à deo virginitatẽ. Verũtamen eadẽ merito eſt

prosequenda:quoniã consulta,& diuino apostolicóq; cõsilio approbata atq; cõmendata.& etiam quoniã ipsa est preciosa margarita,niueo candore pręfulgens:eximiaq; præ cęteris,quæ corporis cupiditates refrenãt & compescunt,virtutibus.q item angelicã & propemodũ cælestem reddat hominis vitã in terris: atq; supernæ illius puritatis,quæ in ciuitate sancta Hierusalem sine macula enitet,admodũ æmulã. Neq; ita deijcere animũ,humiq; deprimere debet virgo: vt posthabitis tædis iugalibus hanc amplectatur tam præclarã virtutem, eam tantũmodo ob causam: quia sic ei visum est viuere,cum possit nubere. Abiecta certe est & frigida,hæc mentis consideratio in tam arduo opere:qua nullũ sibi aliũ præstituit finẽ ac scopum,q̃ q sit pro ratione volũtas. Altius attollere debet oculos humo generosa virgo, atq; defigere in cælestia tabernacula: vbi CHRISTVS virginũ sponsus est in dextra dei sedens, quẽ velit in virginali puritate imitari. vbi & regina virginum sacratissima dei mater & virgo perpetua:virginali corona adornata refulget.quã apud se cõstituat ingenua virgo, in vitæ sanctimonia pro viribus consectari. Hos duos, CHRISTVM & sanctã eius matrẽ MARIAM,habeat sui propositi duces : in quos indeflexum figat mentis oculũ.illisq; vt pro modo & captu suo in candore virginali assimiletur:nuptias valere sinat,virginitatẽmq; capessat. Ad hæc,& hunc sibi finẽ inclyta virgo proponat,quare id vitæ genus cæteris præferat:vt hac via fiat deo(qui omnisanctus est & supersanctus)propinquior,& propemodũ deiformis euadat.quoniam vt inquit Sapiens. Incorruptio facit esse proximũ deo. Vt etiã huius mũdi sollicitudine reiecta,ipsi deo liberius seruiat:& sine impedimẽto seculi, integrius præstet obsequiũ. Neq; quod de agricolatione adducit exemplũ Lutherus:huic loco conueniens est. q hæc ad corporis vsum præsertim attineat,& præsentis vitæ necessitatẽ: non animũ adornet,aut spiritualẽ perficiat vitã,quẽadmodũ virginitas. Quis & agriculturã nemo amplectatur,hac solũ ratione impulsus:quia sibi visũ est & placitũ, ita viuere. sed ob alias rationabiles causas inductus & persuasus:vt hanc cęteris artibus viuendiq; rationibus pręferat,& eã potius q̃ aliã quãuis exerceat.

Ob quem finem expetẽda est virginitas.

Sapien.6

¶ Paupertatem monasticam,recte etiam deo per votum promitti: illãmq; sufficientiæ rerum & abundãtiæ in tota monasterij communitate,nequaq̃ repugnare. Cap.XXX.

DEcima nona Lutheri obiectio. Paupertas monastica cõsistit in abdicatione vsus proprij rerum temporalium. aut quia quis nullas res administrat & curat:& id,puerorum est & infantiũ. aut quia nihil proprij possidet: & administrat cõmunia. Verum hæc rerum cõmunitas non est paupertas: quia in actibus apostolorum id nõ habet nomen,neq; ita vocatur,sed plenissima rerum abundãtia.quoniã scribitur actuũ quarto capite : quòd nullus erat egens inter eos. Quare

Actuũ.4.

» nostri religiosi non vouent corporalem paupertatem: sed cõmunem illã » abundantiã, qua eis abunde administratur omnium rerum necessariarũ » vsus. Neq; vt egeant, sed vt abundent, intrãt religiones: cõmoti quòd in » monasterijs sunt promptuaria plena, eructantia ex genere in genus. Nã » vbi paupertas regnat in monasterijs: aut non illuc intrant, aut intrasse » pœnitet. Est'ne igitur hæc insignis illusio dei & hominũ: prætendere vo» tum paupertatis, & tamen eo ipso quærere securam & ociosam copiam, » & securitatem aliena manu partam & administratam? vbi nihil minus » est: quàm egere aut pauperem esse. Hæc Lutherus. ¶ Responsio. Mo- 2

In quo cõsistit paupertas monastica.

nastica paupertas consistit in spontanea abdicatione propriæ possessionis, ac administrationis propriarũ rerum: propter deum facta, necnõ in cõmuni rerum necessariarũ vsu & distributione. Et hæc, tum in ijs est religiosis, qui nullam habent rerum monasterij administrationẽ & curã: quoniam non est illis ea cõmissa prouincia. tum etiam in ijs, qui publicam gerunt rerum cõmunium totius monasticæ domus administrationem: quę nullo modo aduersatur voto paupertatis, quoniã per eam non sua sed totius cõmunitatis curant bona. At vero primi generis religiosi: longo interuallo à pueris & infantibus (quibus eos assimilat Lutherus) dispescuntur. Nam infantilem & puerilem agentes ætatẽ, nullas res administrant & curant: quoniam rationem & discretionem quippiam administrãdi non habent, neq; etiã bona in ea ætate possident peculiaria: quæ curare queant. Religiosi vero & peritiam habent notionémq; sua bona administrandi: & bona obtinuerunt propria quæ potuissent administrare. sed propter deum, & illa reliquerũt bona: & à se abdicarunt vltronee illorum administrationem. Quare in his vera inuenitur monasticæ paupertatis ratio: non autem in illis. ¶ Huiusmodi autem rerum in 3 monasterio cõmunitas, vere sibi nomen paupertatis vendicat & asciscit: si singulos illius domus religiosos attendas. quorum quisq;, suarũ propriarũmq; rerum est nudus: vt ne minimũ quidem habeat quod sit sui ipsius, sed omnimodã rerum proprietatem à se abdicauit. Et quãuis in actibus apostolorũ, illo, scilicet paupertatis nomine non aperte nuncupetur: sufficiẽter tamen & dilucide insinuatur per hanc suam descriptionem.

Actuũ. 4

Nec quisq̃ aliquid suum esse dicebat: sed erant eis omnia cõmunia. Nõnne satis manifesta cuiq; videri debet in his verbis: monasticæ paupertatis explicatio? Et cũ beatus Petrus respondit paralytico. aurum & argentũ non est mecũ. nonne hoc dicto significauit: se vere, paupertatis euangelicæ tum fuisse cultorem? ¶ Cæterum abundãtia rerum omniũ, 4 ad totã cõmunitatem & singula illius membra necessariarũ: nullo modo aduersatur paupertati monasticæ, vt obtendit Lutherus, contendens ex eo quòd nullus apostolicã vitam tenentiũ erat egens inter eos: non fuisse in sancta illa societate paupertatẽ euãgelicam monasticæ similẽ. Quinimmo id, cœnobiticæ paupertatis communitatisq; rerum est proprium:

Actuum. 3

ꝙ vbi illa ad vnguem ſeruatur,& in tota domo & ſingulis eius alumnis plena eſt rerũ omnium ad eam vitam degẽdam neceſſariarũ ſufficientia, nec indigentiæ locus eſt vllus. quoniam diuina benedictio ſanctæ illius paupertatis comes & aſſecla: affluenter elargitur & effundit illi domui, ſuæ beneficentiæ munera. tanꝗ arca illa Iſraëlitica: in domo Obededom cum magna benedictionis exuberantia, repoſita. E diuerſo vbi paupertas illa monaſtica non ad amuſſim obſeruatur, ſed illius loco proprietas & peculium graſſatur in monaſterio, à ſuæ inſtitutionis rectitudine regularíq; diſciplina prolapſo: grauis indigentia, egeſtas & inopia totam illam premit domũ & habitatores eius. corruunt ædificia, negliguntur templi ornamenta ad diuinũ pertinentia cultum: & horrida quædã vaſtitas totam occupat domum, agros & poſſeſſiones eius. Religioſorum vero illius domus, hic quidẽ eſurit: alius vero ebrius eſt. hic item abũdat opulentia rerum: ille vero penuriam patitur. vt videatur deus ſuæ benedictionis manum illi loco ſubduxiſſe: & triſtem eidem intuliſſe maledictionem.

Benedictio diuina: monaſticæ paupertatis comes.

1. Regũ. 5

5 ¶ Itaq; hoc in loco hallucinatus eſt Lutherus: ꝙ exiſtimauerit idem prorſus eſſe, indigẽtiam & paupertatem monaſticã. cum ſint longe diuerſa: & plærunq; abinuicem diſſeparentur. Nempe in apoſtolis, cum relictis omnibus dominũ ſequebantur, fuit vera paupertas, monaſticæ paupertatis exemplar & ſpeculum: & tamen in ipſis nulla fuit indigentia. Siquidem inſtãte paſſione dominica: cũ ita fuiſſent à CHRISTO interrogati. Quando miſi vos ſine ſacculo & pera & calceamentis: nunquid aliquid defuit vobis? reſponderunt vno ore: nihil eis tum defuiſſe. Nulla igitur tunc premebantur egeſtate: cum ſanctam illam paupertatem excolerent. Præterea, vt aduerſarij telum in nos contortum, retorqueamus in eundem: fideles illi qui cũ apoſtolis verſabantur in ſchola ſanctæ religionis, regulamq; tenebant actuũ quarto capite deſcriptã: ſeruabãt ad vnguem paupertatis monaſticæ integritatẽ, vt modo monſtratum eſt. Attamẽ de ijſdem dicit Lucas: ꝙ nullus erat egens inter eos, & ꝙ diſtribuebatur ſingulis prout cuiq; opus erat. Aliud igitur paupertas: & aliud egeſtas. Nec minus ſua falſus eſt opinione Lutherus, & aberrauit à recta via veritatis: ꝙ etiam putauerit rerum vitæ corporali agendæ neceſſariarum affluentiam in cõmunitate: aduerſari paupertati ad quam ſe voto conſtringunt religioſi. cum tamen illi nequaꝗ ſit cõtraria: ſed frequenter cum eadem conſpirãs atq; conueniens. Enimuero affluentia rerum externarum ad cõmunitatem monaſticam attinentium, nequaꝗ interimit aut deſtruit votũ paupertatis: vt hic autumat Lutherus. ſed ſola proprietas atq; peculium, propriarumq; rerum à religioſis poſſeſſio & vſus in monaſterio: venenum eſt & exitiũ veræ paupertatis cœnobiticæ. Et hanc vouẽtes paupertatem: eo voto ſolum promittunt ſe huiuſmodi rerum proprietatem à ſe abdicaturos. Neq; ad indigentiam inopiámq; ſectandam: ſe ratione illius voti aſtringunt monaſterij culto-

Lucæ. 22

Actuum. 4

res & alumni, quẽadmodũ hoc in loco sentit Lutherus. quãdoquidem in opulentissimo monasterio integre possunt & commode voto paupertatis à se facto satisfacere religiosi: si nihil asseruent sibi proprium. Quocirca qui recto & simplici animo monasterium ingrediuntur: non id faciunt nec facere debent, vt illic egestate premantur aut affluant delicijs, sed vt cõmuni victu & amictu contenti: deo liberius seruiant. Neq; indigentiam rerum necessariarum exquirere in cœnobio: cuiq; opus est, ad paupertatem monasticam exacte tenendam. Cuius oppositum subindicare videtur Lutherus in præsente obiectione, insimulans eos & cum contumelia increpitans: q obtendant votum paupertatis & vere non teneant, quoniam inopiam & penuriam non quærunt.

Quærendã non esse in monasterijs inopiã sed rerum com munitatem

¶ A paupertatis monasticę vinculo minime eos absolui: qui ex monasterijs ad prælationem ecclesiasticam assumũtur, sicut nec à voto castitatis eosdem relaxari. Cap. XXXI.

Icesima Lutheri obiectio. Nõnulli leguntur etiam viri sancti ex monasterijs assumpti in episcopatũ, in cardinalatũ, & summũ pontificatum: vbi certe in res proprias è voto paupertatis sunt translati. Neq; enim hic quis dicere potest: papam, episcopos & cardinales, atq; similes ecclesiasticos rectores, non possidere res proprias: cum eis pro arbitrio vtãtur. Esto siquidem, q monachorum præpositi curent res nõ proprias: at illi certe præsules ecclesiastici proprias curant res, quanq; de ecclesia acceptas. vt nihil sit quod dicere quis possit: non suas, sed ecclesię esse res eas, quas administrant. Q; si in præsulibus propter obedientiam & statum perfectionis quem assumũt soluitur votum paupertatis, nam tunc sunt diuites propriarúmq; rerũ possessores: cur propter eandem causam nõ soluitur in eis votũ castitatis? Hæc Lutherus. 1

¶ Responsio. Non est quoquo pacto admittendum, eos qui ex monasterijs assumũtur ad publicam ecclesiæ moderationẽ: absolui à voto paupertatis, & ad proprias res suas curãdas traduci. sed omnino tenendum: eos, illius voti vinculo semper alligari. Quod primũ comprobatur ea sanctione canonica Innocentij papæ: quæ in libro decretorum, decima sexta, quęstione prima, cap. de monachis. continetur his verbis. 2

Innocẽtius. De monachis qui diu morãtes in monasterijs, si postea ad clericatus ordinem peruenerint: statuimus, non debere eos à priori proposito discedere. Quod postremum verbum exponẽs ibidem glossa: ait. Discedere, quantũ ad ea quæ sunt de substãtia monachatus. vt de habitu seruãdo, & continẽtia: & de non habendo proprium. In his enim nõ absoluitur: licet transeat ad ecclesiam seculare. Sed in ieiunio, silentio, & vigilijs absoluitur: vt supra cap. proximo. Hæc ibi. ¶ Accedit eidem sententiæ & 3
beatus Thomas Aquinas, secunda secundæ, quæstione centesima octogesima quinta: articulo octauo. vbi sciscitatur. Vtrum religiosi qui pro-

mouentur in episcopos: teneātur ad obseruātias regulares? Quam quidem quæstionem dissoluēs ibidem: ait. Siqua sunt in regularibus obseruātijs: quæ non impediant pontificale officiū, sed magis valeant ad perfectionis custodiam (sicut est continentia, paupertas, & alia huiusmodi) ad hæc remanet religiosus etiam factus episcopus: obligatus, & per cōsequēs ad portandū habitum suæ religionis: qui est obligationis signū. Siqua vero sunt in obseruantijs regularibus quæ officio pontificali repugnant: sicut est solitudo, silentiū, & aliquæ abstinētiæ vel vigiliæ graues: ex quibus impotens corpore redderetur ad exequendum pontificale officium: ad huiusmodi obseruanda non tenetur. Hæc ille. Thomas Aquinas

4 ¶ Idem quoq in dissolutione tertiæ obiectionis eiusdem quęstionis, respondens ad sanctionem canonicam in oppositæ partis approbationem, adductā: quæ in decretis, decima octaua, quęstione prima, cap. statutū est. contexitur hoc modo. Statutū est & rationabiliter secūdum sanctos patres à synodo confirmatum est: vt monachus quem electio canonica à iugo regulæ monasticæ professionis absoluit, & sacra ordinatio de monacho episcopum facit: velut legitimus hæres, paternā sibi hæreditatem postea iure vendicādi potestatem habeat. Ad hanc inquam constitutionē synodalem, prædicto in loco respōdens beatus Thomas ait: de religiosis episcopis loquens. Proprium autem nullo modo habere possunt. non enim paternam hæreditatem sibi vendicant quasi propriam: sed quasi ecclesię debitam. Vnde ibidem subditur (in supra dicta scilicet concilij determinatione) q postq̄ episcopus ordinatur: ad altare ad quod sanctificatur, quod acquirere potuit restituat. Hæc Thomas. Cū itaq ordinatus ex monacho episcopus, quod ante consecrationem habet: monasterio derelinquere debeat, quod vero post consecrationem acquisiuit: propriæ ecclesiæ dimittere, secundum illius synodi definitionem: constat vtiq talē in episcopatu non habuisse administrationem propriarū rerum suarū, sed dūtaxat rerum ecclesiæ, quarū dispensatio sibi est credita: & ex quibus legitime victum sibi desumit & sumptum, secundū sui status decentiam: propter spirituale ministerium atq officium quod impendit ecclesiæ, dominicóq gregi cui pręest. Decretum synodale. Sanctus Thomas

5 ¶ Insuper in prędictæ dissolutionis ad tertiam obiectionem calce: subnectit sanctus Thomas, de religioso ad episcopatum prouecto disserens. Testamentum autem nullo modo facere potest: quia sola ei dispositio cōmittitur rerum ecclesiasticarū, quæ morte finitur, ex qua incipit testamentū valere: vt apostolus dicit ad Hebræos nono cap. Si tamen ex concessione papæ, testamentum faciat: non intelligitur ex proprio facere testamentū. sed apostolica authoritate intelligitur esse ampliata potestas suæ dispēsationis: vt eius dispēsatio possit valere post mortem. Hæc Thomas ibidem. Idem Hebræ. 9

6 ¶ Deniq exemplo beati Augustini corroboratur quod hic postremo dictū est loco: de quo Possidonius episcopus Chamalensis (qui totā eius vitam & felicem obitū: Possidonius.

Augustinus eleganter & pie conscripsit)ita dicit. Testamentũ nullũ fecit: quia vnde faceret, pauper CHRISTI nõ habuit. Quibus verbis insinuat Augustinum, paupertatem quam in monasterio ante episcopatum tenuerat, semper in pontificatu obseruasse: & toto illius tempore nihil habuisse propriũ, vnde testamentũ conderet. & proinde in extremo vitæ suæ termino Augustinum, nullum condidisse testamentum. Illud igitur tanti patris à monasterio ad episcopatum Hipponensem à Valerio præcessore suo assumpti exemplũ, solenni etiam ecclesiæ officio in annua eiusdẽ celebritate decantari solitum, nobis manifesto est argumento, episcopum religiosum nequaquam absolui à seruanda paupertate. ¶ Neque 7

Religiosum factum episcopum: nõ absolui a voto castitatis

itidem votum castitatis quoquo pacto disconuenit apici pontificali: neq; aliquã habet rationem refragantem nouo illi officio, ad quod aliquis ex religione monastica traducitur. Immo vt exemplũ sanctimoniæ & puritatis deriuetur à rectore in subditos: valentiore ratione in gradu pontificali (cui sacerdotalis fere semper est annexus) continentia & cælibatus obseruari debet ab eo qui religiosus est, sacerdos & pontifex. Et nulla certe assignari potest causa, ob quã absoluatur qui ex monasterio suscipitur ad præsulatum, à voto castitatis: quinimmo arctiore vinculo (vt ita dixerim) constringitur ad seruandam castitatem. ¶ Porrò ex su- 8
pra dictis liquido cõstat, q̃ horrẽda sit illa Lutheri blasphemia & prorsus execranda: quam circa hunc libri sui de votis monasticis locum eructat & euomit, cum ait. Et vt in summa dicam: votum paupertatis videtur à satana in hoc effictũ, vt religiosi prętextu eius liberi fiant à iuuanda paupertate aliorũ: & ab impendendis operibus misericordiæ & charitatis, vt supra dictum est. Tenet enim eos clausos: vt nulli seruiant. deinde ociosos ab operibus manuum: vt tantum sibi sinãt ab alijs seruiri. & hac occasione auertat vulgus à iuuãdis vere pauperibus, cõiugibus, viduis, orphanis, peregrinis: ad profundendam substantiam in hos ficte pauperes, vere autem opulentos, pingues, ociosos & seruos hypocritas. Hæc lutherus. Quæ certe nihil aliud: q̃ contumelias & cõuitia, ex rabie quadam maledicendi vitæ monasticæ cultoribus obiecta, sonãt. Et profecto indigna sunt, quæ piorũ auribus audienda aut oculis legenda ingerantur: nisi hãc tantum ob causam. vt quoniam loquela hominis manifestũ eum facit, pariter & scriptura: ex ipsis vt tabula quadã atro depicta colore cognoscant omnes, qualis rabula, obtrectator & religionis Zoilus sit Lutherus. Insuper & eam ob rem eadẽ in præsentia sunt verba adducta: vt refellãtur acrius, & q̃ procul à veritate distant, compertum omnibus habeatur. ¶ Vt igitur ordine quodã certo ijsdem respon- 9
deamus, ab ipso capite sumentes exordium, quis non execrabilem vocet blasphemiã, opus spiritus sancti attribuere satanæ? & quod à deo suggestum est pijs mentibus, & apostolico factũ exemplo: dicere inuentum & commentum esse satanæ? Paupertas autem monastica, à CHRISTO

inter consilia euãgelica tradita est, & per regulam viuendi apostolicam approbata: atq; vnctione sancti spiritus, pijs mentibus etiã inspirata, vt capite huius libri octauo affatim est monstratum. Horrescere igitur debuit Lutherus, tãtam ore sacrilego euomere vesaniam: qua oblatret votum paupertatis esse à satana effictum. ne omnino cẽseatur esse persimilis scribis & pharisęis: qui de CHRISTO, in potestate virtutéq; dei, imperante dæmonijs vt exirent ab obsessis (cuius imperio protinus paruere spiritus immũdi) dixerũt, calũniantes opera dei: q̃ in beelzebub principe dæmoniorum eijciebat dęmonia, q̃ item haberet dæmoniũ & insaniret. Matth.12 Lucæ.11 Ioan.7 Q; autem subijcit prædictis in verbis Lutherus, monasticæ paupertatis votum eò tendere, vt eius prætextu liberi fiant religiosi à iuuãda paupertate aliorum, & impendendis misericordiæ operibus in alios: satis superq; refutatum est in præcedentibus locis, præsertim capite huius libri vicesimo secundo & vicesimo tertio. Idem quoq; ipso rerum experimento dinoscitur esse falsum: cum monasteria regularem obseruantia disciplinam, quotidianas exhibeant pauperibus eleemosynas pro sua facultate: & opera misericordiæ (q̃uis tuba non canãt) sedulo studio in-
10 digentibus impẽdant, pro suę domus qualitate. ¶ Neq; satanas religiosos tenet septis claustralibus occlusos, vt nulli seruiant, quemadmodum calũniatur aduersarius, sed amor dei & zelus tenendæ religionis eosdẽ claustris monasticis detinet inclusos: vt liberiores à strepitu seculi, omnibus per opera misericordię spiritualia, orationem, disciplinã, ieiuniũ, vigilias, ac cętera pia studia: inseruiãt & opitulẽtur. Calũniarũ Lutheri in religiosos: refutatio & elisio. Quãuis autẽ à manuum operibus temperent religiosi, vt vicesimũ huius libri caput abũde monstrauit id eis licere, neq; iure in ipsis damnari posse: haud tamen idcirco ociosi dicendi sunt, qui spiritualibus exercitijs sunt occupatissimi. Neq; huiusmodi vacatio à labore corporali, ad hunc refertur ab eis finem: vt tantum sibi sinant ab alijs impendi seruitium. quãdoquidem pro obsequio quod ipsis impendũt alij: longe maiorem referunt gratiã, pro tẽporalibus spiritualia beneficia, orationes, hostiæ sacrosanctę oblationes, & alia id genus obsequia spiritus: illis rependentes. Quocirca nõ tantum ab alijs sibi seruitia volunt impendi, vt obiectat hic Lutherus:
11 sed & ipsi potiora officia q̃ acceperint, alijs exhibent. ¶ Sed neq; illud veritati quoquo pacto cohæret, occasione eleemosynarum aut donationum quę fiunt religiosis: vulgus auerti à iuuandis vere pauperibus, viduis, orphanis, senióq; confectis. Quoniam larga dei manus atq; benefica abunde subministrat fidelibus, ad opera misericordiæ propensis: vnde & religiosis fratribus suppeditẽt pias eleemosynas, & vnde etiam reliquis mendicis atq; pauperibus succurrant. Neq; vnq̃ visi sunt pauperes seculares contabuisse fame aut inedia disperijsse: quoniam fuerint domibus monasticis erogatæ eleemosynæ. Charitas enim, discreta est: non subleuans vnum corporis membrum in alterius exitium aut in-

teritum. sed simul omnia opis indiga mēbra pijs visceribus refouens: & cuiq; quod sibi necessariū est & cōducibile, dispartiens. ℭ Verū hęc Lutheri in religiosos sugillatio, pro zelo aliorum pauperum (vt prætendit) facta: haud absimilis est murmurationi ipsius Iudę traditoris (quemadmodum supra iam dictum memini: & hic repetere non piget) indignati
Matth. 26 grauiter ob effusionē vnguēti super caput IESV CHRISTI recūbentis in cœna, à Maria Magdalena sorore Marthæ factam: cū ait. Vt quid
Marci. 14 perditio hæc? Potuit enim hoc vnguentū venūdari plusq̄ trecētis denarijs: & dari pauperibus. Sed quemadmodū ea verba nō protulit Iudas,
Ioan. 12 quoniā anxia pauperum cura teneretur: sed quia fur erat & loculos habens, vt ait euangelista. Ita nec pauperum vulgariū causam hic agit Lutherus, innuens in ipsos q̄ religiosos potius collocanda esse piarum erogationum obsequia: quoniā magna vere pauperum in seculo degētium solicitudine angatur, vt subministrentur illis vitæ necessaria. sed quoniā implacabili exulcerati animi odio fertur in quosuis religiosos: quibus detractandi arripit occasionem, ex prætextu & vmbra cæterorum pauperum. Hunc autem atrū mentis liuorem perspicue produnt eius verba deinceps consequētia: quibus religiosos ipsos vocat ficte pauperes, vere opulentos, pingues, ociosos & hypocritas. Quæ quoniam aliud nihil q̄ cōtumelias, probra & cōuitia sonant, ex ore maledico prorūpentia: indigna nimirū sunt quibus adhibeatur respōsio, secūdū illud Sapiētis do-
Prouer. 26 cumentū. Ne respōdeas stulto iuxta stultitiā suā: ne efficiaris ei similis.

ℭ Obedientiam monasticam primum de consilio esse, & deinceps de præcepto: atq; per eam, religiosos suis omnibus superioribus recto ordine subesse. Cap. XXXII.

Icesima prima Lutheri obiectio. Circa obediētiæ votorum bifariam peccant religiosi. tum q illam reponunt sub cōsilio, cum sit de præcepto: scilicet q inferior obediat superiori, vt filius patri, vxor viro, & seruus domino. tum quia per eā vni scilicet suo præsidenti se alligant: & ab omnibus alijs superioribus & æqualibus se subtrahunt, dicentes se soli suo superiori eam debere. Est igitur illud obedientiæ votum: irrationabile & damnādum. Hæc Lutherus. ℭ Re-
Roma. 13 sponsio. Diuinum quidem præceptum decernit: quemq; suo superiori
1. Petri. 2 (quem iam habet designatum: natura, lege, aut electione præsidentem) obedire debere, vt filium patri, subditum principi, vxorem viro, seruum domino, monachū præposito monasterij. Non tamen decernit, eum qui liber est, submittere se debere huic vel illi patri monasterij particulatim: in abdicatione vitæ secularis. Id enim solum relinquitur optioni & arbitrio illius, qui relicto seculo vult amplecti professionem monasticam: vt huic se subijciat patri cœnobitico in hac domo, vel alteri in altera domo. Neq; idipsum ex diuino pendet præcepto, sed solum est de cōsilio:

ꝙ huic vel illi præpoſito monaſterij quis ſe ſubijciat,per obedientiæ votum.At vero poſtq̄ ſubmiſit ſe quiſpiam vltrò per votū obedientiæ huic patri cœnobij:tum diuini eſt præcepti vt illi tanq̄ ſuo ſuperiori, & quē ſponte ſua delegit ſibi præſidem,obediat. Quocirca non ſimpliciter admittendum eſt,obedientiæ votū ſemper eſſe de præcepto:vt aſſumit Lutherus.ſed diſtinctione vtendum eſt ſupra declarata, capite huius libri vndecimo:cū de votis generatim fieret ſermo.videlicet,anteq̄ fiat & ędatur deo obedientiæ votum:ipſum eſſe de conſilio,& liberum. cum vero factum fuerit & æditum:ipſum eſſe de præcepto, atꝗ neceſſariū.Quēadmodum puella nubilis anteq̄ fœdus ineat matrimoniale cum aliquo viro:optionem habet & libertatem vt hūc aut illū deligat ſibi ſponſum, cui fidem det coniugalem,& obediētiam præſtet vxoriam.Vbi vero vni ſe addixerit per vinculum coniugij:diuino iam præcepto obuincitur & obligatur ad exhibendam illi ſocietatem & obedientiam connubialem.

3 ¶Qꝫ autem religioſus ſoli ſuo præpoſito debeat obedientiæ officiū, & non cuiq̄ ſuorum in altiore gradu ſuperiorum:neꝗ ex regula,neꝗ vſu, neꝗ ratione recta cōuincitur.Quandoquidē nulla monaſtica regula id continet ſtatutum:ꝙ ſoli patri monaſterij aſtringitur religioſus obediētiam præſtare,& nullis illius ſuperioribus.Neꝗ vſus aliquis id habet, ꝙ monachus ſuo præpoſito tantum ſit ſubiectus:& non epiſcopo illius regionis aut archiepiſcopo,aut ſaltem ſummo pōtifici.Deniꝗ recta ratio id depoſcit:ꝙ quicquid ſubijcitur inferiori,ſubijciatur & eius ſuperiori.Cum igitur præpoſitus monaſterij alios habeat ſibi prælatos,ſaltem ſummum pontificē:cur illis etiam non ſubijcietur religioſus? Illud igitur à Luthero videtur gratis aſſumptū,nec vlla munitū comprobatione:ꝙ religioſus ſoli ſuo patri atꝗ præpoſito, & non illius ſuperiori, debeat obedientiam.

Nō ſoli ſuo præpoſito, religioſum debere obedientiā: ſed & omnibus eius maioribus.

4 ¶Viceſima ſecunda obiectio.Plærunꝗ ex monaſterijs accipiuntur aliqui & deligūtur ad gerendum epiſcopatum, cardinalatum, & ſummū pontificatum: & tunc amplius non ſubijciuntur ſuis patribus in monaſterio,ſed ſunt eis plęrūꝗ ſuperiores.Non eſt igitur illud votum ſubſtantiale:vt quod poſſit diſſolui.Qꝫ ſiquis dixerit, eos qui ita prouehūtur ad eccleſiæ adminiſtrationem,aſſumi ad ſtatum perfectionis:& ergo ipſos per illam promotionē relaxari ab obedientiæ vinculo,poteſt huiuſmodi reſpōſio in promptu refelli per hoc quod antedictum eſt,& adductum. ſtatum religionis eſſe ſtatum perfectionis. Ergo ſi ſtatus prælationis & gubernationis eccleſiaſticæ, quia etiam eſt perfectionis ſtatus,ſoluit ab obediētia monaſtica:vnus ſtatus perfectionis eſt alteri etiā ſtatui perfectionis diſſentiens atꝗ contrarius,quod eſt inconueniens.Hæc Lutherus.

5 ¶Reſponſio.Ad obedientiam ſuo patri monaſtico exhibēdam tam diu aſtringitur religioſus:quādiu in ea fratrum cōgregatione & ſub domus illius clauſtris degit, eidem patri ſubiectus.Qꝫ ſi aſſumatur quis ex monaſterio ad ſtatū ſublimiorē, vtpote

ad publicam ecclesiæ administrationem: iam amplius illi nō debet obedientiam, quia segregatus ab eius consortio deinceps cōstituitur eo plerunq; superior. Itaq; prouectio illa religiosi ad excelsiorem illum prælationis statum: absoluit ipsum à priore obedientiæ vinculo, quoniam constituit illum extra gregem cæterorum & subiectionem patris monastici. Neq; idcirco probe subinferas: vnum statum perfectionis esse alteri aduersum. Tum quia prælationis gradus, status est perfectionis iā acquisitæ: qua cæteros suæ curæ directioniq; cōmissos perficiat. Religionis vero conditio, status est perfectionis acquirendæ: vt ante iam dictū est, capite huius libri duodecimo, & altero haud dubie inferior. Tum etiam, quia prælationis status non aufert aut sustollit ab eo qui prius monasticam professus est regulam: statum religionis ante susceptū. Debet enim sublimatus ad pontificatum, ea quæ ad suæ religionis monachalis obseruationem attinent, adhuc in gradu illo prælationis implere: modo illa non repugnent statui moderationis ecclesiasticæ. Et quis aliqua vnius officia status, deprehendantur nō posse exerceri in altero statu: ex eo tamen non apte collegeris vnum statum esse alteri repugnantē. cum possint ambo simul in vno & eodem homine: secundū diuersas rationes, opera & officia coincidere.

Statū religionis nequaquā repugnare statui prælationis ecclesiasticæ.

¶ Cęterum ex dictis planum etiā est, quomodo dissoluēda sit alia Lutheri obiectio: præcedenti ferme consimilis, quam hoc modo subijcit. Impossibile est ꝙ monasteria nō habeāt præpositos suos: qui præsint, regant & pascant monachos. Nam cōgregatio multorum sine pastore: est quædam confusio. Huiusmodi autem pręposití, alijs obedire non possunt in monasterio: quoniam sunt supremi, & ipsis alij debent obedire, secundum verbum Pauli ad Hebræos. Obedite præpositis vestris: & subiacete eis. Ergo illi præpositi non possunt seruare votum obedientiæ: quod deo pręstiterunt. Q; si quis dicat, illos præpositos debere obedire alijs suis maioribus, vt abbatibus, prouincialibus, ministris generalibus: militat adhuc semper obiectio de summo pontifice, ad illū dignitatis apicem assumpto ex monasterio: qui superiorem non habet in terra cui obediat. Hæc Lutherus. 6

Hebræ. 13

¶ Sed facilis est & ad hanc cauillationem responsio, actum obedientiæ & vsum, præsupponere & ante requirere materiā circa quam exerceatur: vtpote præpositum gradu eminentiorem cui quis obtemperet. Quę quidem materia si desit: non obligatur tunc religiosus ad eam actu exercendā, sed voluntate, qua promptus sit vbi adesset sublimior authoritate cui subijceretur: illi spontaneam præstare obedientiam. Hæc enim promptitudo voluntatis, cum deest facultas operis exequendi: sufficit in cōspectu dei, & integre voto facto satisfacit. Itaq; præpositi monasteriorum: suis in ordine monastico pręposítis, vt abbatibus, prouincialibus, ministris generalibus, debent obedientiam. Hi vero si nullū in gradu cœnobitico habent præpositum: episcopis eorum locorū in quibus erecta sunt sua mo- 7

nasteria,& archiepiscopis: aut saltē summo pontifici subiacere debent & obsequi. Episcopi vero ex monasterijs assumpti, suis archiepiscopis: & hi suis primatibus,& demum summo pontifici obtemperent. Summus vero pontifex,ad apostolicæ sedis gubernacula ex monasterio trāslatus: ipsi deo(cuius est in terris vicarius)obedientiam exhibeat. Et hoc pacto
8 quisq; suo voto plene satisfaciet. ¶Cæterum iam data responsio confirmationē accipiet solidiorem ex verbis beati Thomæ: secunda secundæ, quæstione centesima octogesima quinta, articulo octauo: in capite præcedente, iam citato. Vbi cum tertio obijcit loco, quòd maxime religiosi obligari videntur ad obedientiam, sed religiosi qui assumuntur ad episcopatum,non tenentur obedire prælatis suarum religionum: quia sunt eis superiores. quare religiosi in episcopos promoti non videntur teneri ad obseruātias regulares. Dissoluit hanc obiectionem tertio loco, id esse per accidens: quòd episcopi religiosi obedire prælatis suarū religionum non tenentur, quia scilicet subditi esse desierunt, sicut & ipsi prælati religionum. Manet tamen adhuc obligatio voti virtualiter, ita scilicet, q̄ si eis legitime aliquis præficiatur: obedire teneantur, inquantum tenentur obedire statutis regulæ per modum prædictum, & suis superioribus si quos habent. Hæc Thomas. Quæ etiā non parum conducunt ad validiorem obiectionis Lutheranę proxime præcedentis eneruationē: de re- Thomas Aquinas.
9 ligioso ad episcopale culmen subuecto, propositę. ¶De præpositis autē religiosorum, quos præsens in medium affert cauillatio: & id præter dicta est adijciendum, ipsos monasteriorū præpositos obediētiam semper debere particularem regulæ suæ monasticæ quam vouerūt: obseruaturósq; se stabiliter, deo promiserūt. queādmodum in verbis modo adductis: satis itidem subindicat sanctus Thomas, similiter & beatus Bernardus in libro de pręcepto & dispēsatione: ita dicens. Lego profecto in regula. Hæc consideratio penes abbatem sit: & hoc vel illud esse in prouidentia, vel arbitrio, seu dispositione abbatis. Vt autem pro sua volūtate aliquid mutet: me ibi legisse non recolo. quinimmo in omnibus(inquit) omnes magistram sequātur regulam: nec ab ea temere deuietur à quoq̄. ergo nec ab ipso abbate. Omnes(inquit)magistram sequantur regulam: nemo ergo suam voluntatem. Vbi sane: nec abbatem excipi puto. Videtis quantū necessitati tribuitur: subtrahitur voluntati. Hæc Bernardus: & cætera continuo ordine subsequentia, quæ dilucide monstrant, abbatem etiam regulæ subijci debere. Quod & in verbis, paulo ante eodem loco præcedentibus: non minus euidenter ostendit idem beatus pater, cum ait. Neq; abbas supra regulam est: cui semel & ipse spontanea se professione submisit. Deinde paucis interiectis subnectit. Super fratrum sane transgressiones, non super patrum traditiones cōstituitur, qui abbas eligitur: mandatorum cultor, & vltor vitiorum. Hæc ibi. Videmus itaque, nec ipsis religiosorū præpositis & patribus deesse etiam intra septa mo- Bernardus. Idem.

naſterij & clauſtra: debitam obedientiæ materiam. ¶Poſtremum nec 10
ipſi ſummo pontifici, ex monaſterij ſolitudine ad ſupremum apicem moderationis eccleſiaſticæ prouecto: deficit argumentũ præſtandæ obedientiæ. Obtemperare ſiquidem ſemper debet deo (vt dictũ eſt) diuinæq́ legi, & omni etiam humanæ, totam fidelium multitudinem concernenti, legi: ad pietatem religionis & honeſtatem vitæ potiſſimum ſpectanti. Quãuis enim nemo in eum poteſtatem coërcendi exequi poſſit: nihilo tamen minus legibus, totum Chriſtianorum cœtum & ſuæ conditionẽ adminiſtrationis reſpicientibus, etiam eſt obnoxius. Quas ſi præuaricatur: eſt qui quærat & iudicet deus, & vniuerſalis etiam eccleſia, de eo iudiciũ ferre poteſt. Ad quẽcunq; igitur primatus gradũ, eccleſiaſticæq́ dignitatis faſtigium prouehantur religioſi: legitimã ſemper habent obedientiæ præſtandę materiam, & aliquid cui debent morigerari, nec vnq̃ ſimpliciter & omnino abſoluitur ab obedientiæ vinculo.

Sũmus põtifex: legib9 eccleſiaſticis debet obedire.

¶Annum, quem probationis vocant, in ſuſcipiendis ad monaſteria religioſis recte inſtitutum eſſe: vt eorum quæ ſubeunda ſunt onerum, faciant ante periculum. Cap. XXXIII.

Vigeſima tertia Lutheri obiectio. Apud omnia monaſteria mos iſte increbruit: quo ingreſſuris domum monaſticã conceditur annus probationis, ad faciendũ periculum: ſi caſte viuere poſſit qui eſt voturus. & vbi toto eo anno probata eſt eius caſtitas atq; ſpectata: tunc recipitur in monaſterio. Illud autem: friuolum eſt inſtitutum. quia non ſufficit annus ad illius rei experimentũ: ſed tota vita neceſſaria eſt. Fieri nempe poteſt, vt vno anno, duobus aut tribus, quis caſte viuat: poſtea vero vel carne ebulliente in libidinem, aut igneo flatu ſatanæ, qui ardere facit prunas (vt ait Iob) idem grauiſſimas carnis moleſtias patietur: & forte ſuccumbet tentationi. Ego ipſe (ait Lutherus) in me & multis alijs expertus ſum: quàm pacatus & quietus ſoleat eſſe ſatan: in primo anno ſacerdotij & monachatus, vt nihil iucundius eſſe videatur caſtitate. Sed hoc facit inſidiator & hoſtis in tentationem & laqueum: vt poſtea grauius impugnet & proſternat hominem. Huic autẽ hoſtis noſtri machinationi: ſimilis eſt annus probationis religioſorum. Merito igitur improbandus eſt & damnandus. Hæc Lutherus. ¶Reſponſio. Falſæ innititur hypotheſi hæc obiectio: proponens annum probationis concedi ingreſſuris religionem, dũtaxat ad ſumendum de ſeruanda caſtitate experimentum, & non aliam ob cauſam: quod vtiq; falſum eſt. Ille ſiquidem ad cæterarum etiam virtutum experientiam capiendam in neophito religionis alumno: vt patientiæ, humilitatis, manſuetudinis ac diligentiæ, inſtitutus eſt: & non tantum caſtitatis. Quinimmo annus ille probationis, potiſſimum ad hunc ordinatus eſt finem: vt ingreſſurus domum cœnobiticam ſpectet mores, victum, amictum,

Iob. 41

Ad quid ordinatur annus probationis in religioſis.

ieiunia,vigilias,stratoria,& alia cum ad corporis tum ad animi exercitium pertinentia onera. atque de ijs omnibus periculum faciat,an perferre ea valuerit nec'ne: anteq̄ se alliget illi vitæ instituto. At vbi toto anni curriculo versauerit secum animo,quid ferre recusent,quid valeāt humeri: tum demum aut subeat iugum monasticū,aut detrectet illud pro suo arbitrio. Sane cum nō minus aliarum virtutum quàm castitatis,in religioso exposcantur opera,cum item alia permulta pręter castitatis integritatem ferenda sint onera in monasterio:oportet ea omnia etiam ante tentare,quàm suscipiantur perpetuo sustinenda, ne quis se incautum
3 irretiat laqueo inextricabili. ¶Quod vero de serpētis antiqui proponit insidijs Lutherus,in principio professionis sacerdotalis aut monasticæ, desistentis ad tempus ab impugnatione castitatis,vt postea incautū grauius opprimat: verum quidem plærunq; esse conspicitur. Sed hoc neminem deterrere,aut ad seruandæ continentiæ diffidentiam debet inclinare: quin potius reddere vnumquēq; cautiorem, vt ad technas illas & dolos hostis vafri sedulus inuigilet. Nec in præterita castitate confidat: sed in domino deo spem suam reponat,ipsumq; inuocet assidue in suum adiutorium:vt ipso auxiliatore possit omnia tela nequissimi ignea extinguere. Præterea, ieiunia,sanctā animi occupationem in pijs meditationibus,sacram lectionem,& alia honesta studia exercitiaq; non intermittat vnq̄: quibus hoc genus dæmoniorum eijci solet. Et vbi in his perseuerauerit diutius aut sacerdotio insignitus quispiā, aut monasticæ addictus disciplinæ: incolumem ad obitū vsq; adiutore deo castitatem seruabit. Neq; huic tentatoris machinationi similis est annus probationis: vt assumit Lutherus.sed ad veritatem agnoscendā,non autem ad simulationem aut dissimulationem, is est constitutus: & ad religionis obseruantiā integriorē summopere adminicularius. Neq; laqueū inijcit idem pedibus nouitiorū, sed plane oculis eorum corā obijcit perferenda onera:ne ea subeant incauti anteq̄ habeant ipsa explorata, annuóq; experi-
4 mento perspecta. ¶Vicesima quarta & vltima Lutheri obiectio. In domibus etiam monasticis annos professionis definiunt ipsi patres: alijs quartumdecimum,alijs autem decimumoctauum ætatis annum,cuius quidem definiendi nullum habent ius. Nihilo minus satis placet mihi (inquit)modus aliquorum:qui monachis ante decimumoctauum ætatis annum ingressis monasterium, faciunt copiam abeundi. Sed & id mihi dolet(ait)quòd ij & alij omnes non faciunt omnibus religiosis facultatem abeundi: qui ante sexagesimum annum sunt professi. vt beatum Paulum ex parte imitarentur: qui viduas minores annis sexaginta reijcit, ne assumantur alendæ ecclesiarum facultatibus. Nam viros (inquit)cū sint robustiore ac vegetiore corpore,tardiúsq; fœminis emoriantur: septuagesimo vel octogesimo anno demum recipi oportebit.
5 Hęc Lutherus. ¶Responsio. Non sunt quoquo pacto improbādi,qui

Ephe.6

Annus probatiōis:subdolę machinationi satanæ nō est conferendus.

1.Timo.5

decimum quartū designant ætatis annum faciendæ professioni monasticæ: quòd is in viris, pubertatis assignetur annus, quo pullulare solent & insurgere aculei libidinum: qui per religionis austeritatem & arctitudinem reprimantur. Neque etiam iij, qui decimū octauum ætatis annum determinant ad professionem monasticam suscipiendam: sunt vituperandi. quoniam circa hunc ætatis terminū efferuescere solet petulantia adolescentiæ, ac proruere in libidinem: nisi lupatis frenisq; coërceatur. Ad quam frenandā: vitæ monasticæ institutio, abstinentia, fuga seculi & solitudo monasterij: maiorem in modum confert. Vtrique autem patres monastici, & qui decimum quartum & qui decimum octauum ætatis annum determinãt professioni monachali, necnon ij qui eo suæ ætatis cursu subeunt ipsam professionem monasticam: sequuntur in eo opere, salutare monitum Ecclesiastis, ita dicētis. Memento creatoris tui: in diebus iuuētutis tuæ. Et id Hieremiæ dictū: in Threnis. Bonū est viro: cū portauerit iugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius & tacebit: quia leuauit se super se. Quandoquidem secundum vulgatum id prouerbium quod proponit Salomon, adolescens iuxta viam suam: etiā cum senuerit, non recedet ab ea. Sequūtur & illud salubre domini verbum ad eos: qui increpabant parentes, filios suos offerentes CHRISTO. Sinite paruulos venire ad me: talium enim est regnum cælorū. Imitantur & exemplum beati Ioãnis baptistæ: qui in puerilibus annis subijt desertū, & admirandam vitæ austeritatem adhuc tenellus est aggressus. Æmulantur & exempla multorum sanctorū patrum, qui in tenera adhuc ætate constituti, vocante eos deo reliquerunt mundū cum suis concupiscentijs: & ad eremi solitudinē aut trãquilla monasterij claustra cōuolarunt. ¶ Quòd 6 autem obiectat Lutherus ipsos monasteriorum institutores non habere ius definiendi annos ætatis quibus iniri debeat professio vitæ monachicæ: nihil habet roboris & veritatis. Quoniā eadem authoritate à spiritu sancto accepta, & regulam illam monachalem instituerunt: & circunstantias ad eam amplectendam conferentes, vt locum, tempus, victum, amictum, & cætera id genus regulæ suæ instituta: ordinarunt. Inter quæ, tempus assumendæ professionis etiam debuit certo quodam limite determinari. Nihil ergo præter officiū egerunt venerandi patres, monasticæ institutionis authores: quòd & annos ætatis definierint, quibus subiri debeat disciplinæ regularis iugum & professio. ¶ De ijs vero, qui 7 monachis ante decimum octauum ætatis annum ingressis monasteriū, faciunt abeundi copiam (si modo vspiam gentium sint tales monasteriorum patres: vt hic deinde proponit Lutherus) dicendum videtur, quòd si illis religiosis ante id ætatis tempus iam legitime professis eam vitā & voto astrictis, dant facultatem abeūdi, relictoq; habitu monastico redeundi ad seculū: perperam faciunt illi cœnobiorū pręposīti, & maxime sunt improbādi. quia cogunt huiusmodi religiosos apostatare, post vota

Eccēs. 12 — Threno. 3 — Prouer. 22 — Matth. 19 — Lucæ. 1

Patres monasticos recte instituisse tempus faciēdæ professionis.

in propatulo rite ædita: per quæ,se & reliquam vitam suam deo sponte deuouerunt ac consecrarunt. Quippe non possunt illi monasteriorũ rectores, vota iam recte nũcupata reddere irrita:ad quæ perficienda, diuino iam præcepto sunt astricti, quod nequeunt illi relaxare. Sin vero talibus nouitijs ante factam professionẽ, monastici patres ita faciũt abeundi copiam:vt non recipiant eos ad professionem faciendã ante decimum octauũ ętatis annũ.& ergo dant illis optionẽ(quoniã adhuc liberi sunt: & in tempore probationis cõstituti)aut relicta domo cœnobitica redeũdi ad seculum, aut expectandi in ipso monasterio id tempus ætatis quo professionẽ publicam subeãt: non est illud vsquequaq; improbandum. præsertim in ijs monasterijs vbi grauis est vitæ austeritas & tãtus rigor abstinentiæ:vt minor q̃ decem & octo annorũ ætas,non foret par monastico labori atq; oneri perferendo. In quibus austerioribus claustris & cœnobijs,& illam habent(vt accepi) inter cæteras constitutionẽ:ꝙ nemi nem admittunt ad suæ institutionis monasticæ professionẽ,nisi decimũ octauũ ætatis annum fuerit ingressus. Quæ sane constitutio,admodum consentanea est illi decreto:quod ex registro Gregorij adducitur in epistolis decretalibus,titulo de regularibus & trãseuntibus ad religionem, cap.quia in insulis,hoc modo. Quia in insulis dura est congregatio monachorum: pueros in eorũ monasterijs ante decimũ octauũ annum suscipi prohibemus. Vbi glossa reddens rationem determinationis illius ætatis decem & octo annorũ,ait. Hoc speciale est:propter asperitatẽ locorũ. Aliàs regulare est:ꝙ post tempus pubertatis,tam masculi tam fœminæ possunt profiteri. Hæc ibi. Tempus autem pubertatis in masculis,assignatur decimusquartus ętatis annus:& in fœminis,duodecimus. Regulari igitur obseruatione(vbi peculiaris aliqua constitutio:illi generali nõ derogat)masculus expleto decimoquarto anno potest subire professionẽ monasticã.vt ex prædicto titulo epistolarũ decretalium,cap.ad nostrã. & cap.significatũ est:satis constat.& fœmina:cõsummato anno duodecimo. Valeant igitur Lutherana placita:quæ de ætate qua subeundũ est monasterium, hic effutiuntur, quoniam sanctionibus pontificijs & rectæ rationi:prorsus sunt aduersa.

Quare in aliquibus locis,ante decimum octauum ætatis annum: non admittitur quisquã ad professionẽ monasticã.

¶Non esse expectandã senilem & decrepitã ætatem,ad subeundũ monasticæ vitæ iugũ:vt vult Lutherus. Ca.XXXIIII.

T vero quod in postrema sua obiectione,circa præcedentis capitis medium posita proponit Lutherus: de ijs omnibus religiosis sua quidem sententia dimittendis,vt abeant liberi relicta cuculla & reuertãtur ad seculum,qui ante sexagesimũ ætatis suæ annum fuerint vitã cœnobiticã professi: ridiculum potius est & insaniæ proximum,quàm serio confutandum. Idipsum enim esset,feruorẽ adolescentiæ despumantem in libidinem,dedicare dæmoni & desiderijs

huius seculi: vbi tamen vegetius est naturæ robur, ad ieiunia & cætera monasterij onera ferenda. Senilem vero ætatem, effœtam, & viribus fractam, post expletas fortasse libidines (quibus ea grandior ætas amplius non est accommoda: ob frigescentem ac languescentem naturæ calorem) dedicare deo: cum ob debilitatem & imbecillitatem ætatis nulla ferri possent amplius onera monasterij. Certe idipsum non esset caput & caudã
Leuiti. 3 offerre deo in sacrificium (quod tamen dominus in Leuitico fieri iubet) sed caput vitijs & concupiscentijs addicere, dederéq; flagitijs: caudam vero (cum florentior ætas in peccatis est transacta) dedicare deo. & ita quod potissimũ est & optimum, consecraretur satanæ: quod vero deterrimum & elanguidum atq; debile, deo. Non est profecto hæc æqua, nec deo grata partitio: à quo cum acceperimus omnia, illi nimirũ & omnia debemus.

Quid est: caput & caudam offerre deo in sacrificiũ.

¶ Sed & hoc loco audiatur beatus Ioannes Chrysostomus: 2 in tertio libro aduersus vituperatores vitæ monasticæ, hanc improbam sententiam de differenda in senectutẽ religionis susceptione confutans,
Chrysostomus his verbis. Quid ergo? Post matrimonium inquies & liberos, non licebit hanc philosophiam apprehendere: cum ad senectutem filius peruenerit? Et quis tandem ille erit; qui polliceatur ad extremam nos peruehẽdos esse senectutem? q̃ꝙ; cum ad illam peruenerimus: hac in voluntate & sententia perseuerabimus? Neque enim sumus domini, præstituti ac definiti vitæ nostræ temporis: atq; hoc Paulus nos docuit, cum diceret,
1. Thessa. 5 Dies domini sicut fur in nocte, ita veniet. Neq; rursus in eadẽ semper alacritate propositi: cogitationes nostræ perseuerant. Quocirca sapiens
Eccl. 5 quidam admonet dicens. Ne moreris conuerti ad dominũ: neq; differas de die in diem. ne forte cum moram trahis: conteraris, atq; in tempore vltionis pereas. Nempe si nihil horum quoq; incertum esset: ne sic quidem liberos nostros differre deberemus. ne tãta detrimenta, quãta mox aperiemus: ex dilatione ista pateretur. Esset profecto incredibilis amentiæ & fatuitatis, immo vero summæ immanitatis: si cum iuueni opus esset adiutorio, aduersariúsq; vehementer immineret: tunc illum iuberemus quietem agere, mundanisq; immisceri negocijs, vt capi facilius posset. Cum vero vulneribus innumeris confossus iaceret, nullâque ex parte esset integer: tunc illum vt se erigeret atque armaret hortaremur, iacentem iam & saucium, atq; omnino debilem. Ita sane inquies. Tunc enim & lucta leuior, & dimicatio facilior futura est: iam extinctis voluptatibus. Quænam tunc dimicatio, quæ pugna erit: cum nullus sit compar qui nos prouocet, nullus qui prælio lacessat? Ita profecto: ne coro-
Threno. 3 nis quidẽ illustrioribus donabimur. Beatus enim, inquit, qui tulit iugũ graue ab adolescentia sua, sedebit solitarius & tacebit. Hic plane, hic miraculis innumeris est dignus, hic & laudari & beatissimus meretur dici: qui rebelles insanósq; naturales motus ratione frenare perrexerit, atq; in ipso impetu tempestatis & turbinis illesam seruarit nauem. Hæc

Chrysostomus. Qui deinde continuo eiusdē loci progressu latius ostendit, ab ineunte statim ætate potius arripiendam esse religionis monasticæ viam: cum necdum vitijs imbutus animus, capessendis virtutibus habilis est & idoneus, atq; ad subeundū cum hoste antiquo certamen, alacrior: q̄ differendam esse huius vitæ professionem vsq; in extremam senectam, vbi totum studiū & tempus cōsumi tum debeat ad diluenda prioris ætatis peccata: nullumq; ferme suppetat, ad virtutes comparandas.

3 ¶Quod autem de vidua non minoris ætatis q̄ sexaginta annorū, admittenda vt alatur facultatibus ecclesiæ, adducit ex beato Paulo Lutherus in obiectione proximi capitis: nihil ad rem suam facit. Nempe alia est ratio eius qui ingreditur religionem monasticā ad ferenda illius onera, ieiunia, vigilias, officiorum ecclesiasticorū celebrationē, victus parsimoniam, vestium asperitatem & cætera consimilia, ad quæ perferenda: tam sera ætas omnino est inepta & imbecillis. & alia prorsus ratio ipsius viduæ, alendæ opibus ecclesiæ, quæ ad nulla deputatur laboriosa officia ecclesiæ præstanda: nisi forsan ad cōmunia & generalia obsequia. qualia sunt: crebra ad deū & quotidiana oratio, non intermissa templi frequentatio, officijq; ecclesiastici assidua auditio: & similia id genus. Cuiusmodi opera exercuisse legitur apud Lucā Anna prophetissa, filia Phanuel: vere viduarum memorabile exemplum. Quinimmo vidua illa, de qua Paulus agit apud Timotheū: vt digna haberetur alimonia ecclesiæ, debuit priore ętatis suæ tempore opera laboriosa exercuisse, & pia in alios officia: non autē post susceptā alimentorū gratiam, talia exercere. Vidua (inquit) eligatur nō minus sexaginta annorū: quę fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis testimoniū habens. si filios educauit, si hospitio recepit, si sanctorū pedes lauit: si tribulationē patientibus subministrauit, si omne opus bonum subsecuta est. Ecce actuosa prioris ætatis obsequia: quæ præstitisse debuit vidua, antequā facultatibus ecclesiæ aleretur. De ijs vero quæ post susceptā ab ecclesia alimoniā exhibere debuit officijs: ne vnum quidem verbum prolocutus est Paulus. In subeundo vero monasterij iugo: cōtrà res agitur. nec præteritorū operum ibidem habetur ratio, quæ transacta sunt in seculo: sed futurorum, quæ in cœnobio non sine graui sarcina & onere sunt peragēda, & quibus explendis ætas idonea atque accōmoda debet adaptari.

4 ¶Verūtamen animaduertere non fuerit hic indignum, institutum illud apostoli de vidua minore natu q̄ sexagenaria, non enutrienda emolumentis ecclesię: temporarium fuisse, & pro eo quidem tempore sancitū, quo exiguæ & permodicæ erant facultates ecclesiasticę: & viduæ adolescētiores, propensiores erāt ad petēdā huiusmodi ab ecclesia sustētationē. quæ tamen promissam voto castitatē non seruabāt: sed primā fidem (vt ait apostolus) irritā fecerūt. Quocirca cum postea ecclesia maiore afflueret rerū copia, & facta esset opulentior, spectatáq; foret firmior viduarū iuniorū in proposito castitatis

1. Timo. 5

Lucæ. 2

1. Timo. 5

Pro quo tēpore & statu ecclesiæ: vidua sexaginta annorum erat eligenda.

Idem.

constantia:non fuit inconueniens,viduas ab ecclesia alendas assumi ante annum sexagesimũ. ⸿Demum & id magis ridẽdum: quod eodem in loco postremæ suæ obiectionis subijcit Lutherus, religiosos scilicet septuagesimo primum ætatis anno aut octogesimo, in monasteriũ recipi debere. Et plane addubitandũ est meo iudicio:serio'ne illud proponat, an ioco. Nam si serio id astruere se dicat:prorsus delirare videtur,& hac esse pulsandus interrogatione,cuinam officio aut labori monastico idoneus esset septuagenarius aut grãdiore ætate vir,defectus viribus & inutilis annis? cui ob decrepitam ætatẽ potius ab alijs esset inseruiendũ:q̃ ipse inseruiat officijs monasterij.cui item potius tereti opus esset bacillo ad senilia membra fulcienda: q̃ libro ad officium ecclesiasticũ explendũ, aut ieiunio ad castigandũ corpus iam præmortuũ. ⸿Porrò ex hac dilu- 5

Septuagenarium & octogenariũ non esse suscipiendæ vitę monasticę idoneum.

tione haud difficile etiam fuerit respondere adhuc vni ratiunculæ:quam
» tanq̃ appendicẽ annectit ante dictis Lutherus,hoc modo. Nonnulli an-
» te decimũ octauũ ætatis annum professos absoluũt à voto religionis: &
» liberos abire sinunt.& id ratione imbecillitatis corporis:aut stimulantis
» libidinis. At nonnullos est inuenire:qui in tricesimo,quadragesimo aut
» quinquagesimo ætatis anno tantã habent imbecillitatẽ aut libidinis fer-
» uorem:sicut alij in decimo octauo. Ergo eadem ratione & hos quanta-
» cunq; fuerint ætate,debent absoluere & dimittere liberos abire: neq; vl-
» lum determinare annum quo eos constringerent ad vota.sed permittere
» & statuere:ꝙ omnia vota sint temporalia & libera. Alioqui sunt crude-
» lissimi & cruentissimi animicidæ. Hæc Lutherus. ⸿Cui paucis satisfa- 6
ciendum est,ipsum eandẽ concinere cantilenam in calce sui operis: quã cecinerat in principio, & ad quã tota illius sui de votis monasticis libri tendit elaboratio.vota scilicet monastica nõ debere esse perpetua:sed solum ad tempus, & cum ea libertate: ꝙ liceret ab eis reuocare pedem cũ libitum foret,animóq; vouẽtis sederet. Sed hoc neq; suis rationibus adhuc effecit:neq; alijs quibuscunq; assequetur vnq̃, Firmum est enim monasticæ institutionis fundamentũ & inconcussum:quod votorũ perennitati & perpetuitati indimobiliter innititur. Quantũ autem ad postremã hanc obiectiunculam attinet: respondendum est, ipsam debili fulcimẽto stabiliri & prorsus inualido. huic videlicet:ꝙ recte agãt illi(si qui vspiã locorum sint tales)qui professos debite vitã monachalem & solenni iam voto astrictos:ante decimum octauũ ætatis annum propter imbecillitatem corporis aut infestationẽ libidinis absoluunt à voto religionis,& liberos à se dimittunt vt redeant ad seculũ. Nã neq; propter eas causas geminas neq; aliã quãcunq;:id attẽtare queũt patres monastici.ne id quod semel deo legitime dedicatum est: rursus ad prophanos conuertãt vsus. Quare nec in quacunq; maiore ætate propter easdem causas aut alias quascunq;,potest à rectoribus monasteriorum fieri circa quempiam illa votorum relaxatio: qua postq̃ ipsa deo rite sunt facta, reuocentur vt

irrita: atque soluantur. Quod enim semel deo consecratum est: non potest humano arbitrio illi auferri, & mundanis actibus applicari. Et id quidem si locum habet in vasis, locis & vestimentis, ecclesiastico vsui semel accommodatis: quanto magis habere debet locũ in templis dei animatis, & viuis lapidibus & vasis, per solenne votum diuino cultui perpetuo dedicatis? quemadmodum circa libri huius principium, vtpute capite quarto: latius est patefactum. Leui. 27
7 ¶ Sed iam tempus adest vt vela complicemus: excussis pene omnibus locis, in libro Lutherano de votis monasticis inscripto, trutinationem & examen exposcentibus. Nam siqui reliqui sunt illius operis loci, discussionem exquirentes, quos hic non attigimus: illi sufficienter per ea quæ præsenti in libro adduximus, confutari possunt & elidi. Enitendúmque nobis est summopere, vt repudiatis quibuslibet impuris & prauis dogmatibus: in syncæritate fidei doctrinæque catholicæ, inconcussi permaneamus. profitentes primum, ecclesiasticas sanctiones eam habere vim obligatoriã: vt citra salutis animæ detrimentum infringi non queant. censentes itidem, ecclesiasticum sacerdotium ab ordine laicorum esse omnino diremptum: & sacrosanctam eucharistiam in altaris officio consecratam, esse verum & vnicum nouæ legis sacrificium. denique sentientes & vota monastica recte esse instituta: & in totum vitæ reliquum tempus obligatoria. Vt his & alijs ecclesiæ sanctæ traditionibus sacris firmiter inhęrẽtes: viam nobis paremus ad subeundam demum sanctam ciuitatem Hierusalem, quæ est sursum mater nostra. vbi est vera, seruitutis omnis expers, libertas. vbi & ecclesia sanctorum: sine fine triumphãs. vbi etiam syncæra est religio & immaculata habitantium in tabernaculo domini: ipsúmque perpetuo laudantium. Cui pro consummato hoc opere: sit laus, honor, & gloria, atque gratiarũ actio: per æterna secula. Amen.

Totius operis epilog⁹: materiam triũ librorũ paucis cõstringens.

EXPLETVM EST HOC OPVS CONTRA Lutherum, in tres libros dissectum: atque prælo excusum, apud florentissimum Parisiorum gymnasium: in officina Simonis Colinæi: è regione scholæ Decretorum collocata, vbi & venale habetur. Anno ab incarnatione domini (qui obedientiæ, pietatis, & religionis est amator) vicesimo quarto, supra millesimum & quingentesimum: die vero decima tertia Octobris.

¶ INDEX EORVMQVÆ IN HOC TRIPARTITO opere pertractantur: in singulis libris per capitum ordinem digestus.

¶ In primo libro: hæc determinantur.

¶ In secundo libro; hæc discutiuntur.

¶In tertio libro: hæc pertractantur.

¶INDICIS CAPITVM, TRIVM LIBRORVM HVIVS OPERIS: FINIS.

¶ INDEX ALPHABETICVS EORVMQVÆ IN HOC volumine determinantur: duplici numero distinctus. Prior quidem, folium totius libri, quo proposita continetur quælibet sententia: annotat. Posterior vero, in parte inferiori marginis signati folij quærendus: eum signat aut primæ paginæ aut secundæ dati folij locum, in quo materia quæ expetitur, particulatim tractatur.

&.j.

E

N

O

¶INDICIS ALPHABETICI, IN TRES OPERIS HVIVS LIBROS: FINIS.

¶Omnes huius voluminis codices,quaterni sunt præter vltimum:qui est ternus.

